

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till
lagstiftning om verkställighet av fängelsestraff och häktning**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagstiftningen om verkställighet av fängelsestraff och häktning skall reformeras.

Utgångspunkten för totalreformen är att fångarnas rättigheter och skyldigheter samt begränsningar av fångarnas grundläggande rättigheter skall anges exakt på lagnivå enligt grundlagens krav och förpliktelserna i konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Ett viktigt mål är att öka den lagtekniska tydligheten.

De viktigaste förslagen i fängelselagen är att fångvårdens mål skall omdefinieras, lagstiftningen om behörighet skall reformeras, placeringsenheternas verksamhet skall regleras och förfarandet vid placering och förflyttning av fångar skall reformeras. Rätten att fatta beslut om uppskov av verkställighet skall enligt förslaget ändras så att andra uppskov än de som beviljas av hälsoskäl skall ingå i utmätningssmannens behörighet. Även hänskjutningssystemet skall slopas. En viktig ändring är också bestämmelserna om planläggning av strafftiden som avtjänandet av straff skall sammanbindas med. Systemet med sysselsättningspengar för fångar skall enligt förslaget reformeras och skillnaderna mellan slutna fängelser och öppna anstalter skall minskas. Också bestämmelserna om granskning, säkerhetsåtgärder och maktme-

del skall förnyas. Det föreslås att fångvårdsmyndigheterna på bestämda villkor skall ha rätt att hålla i förvar för en kort tid personer som utan tillstånd befinner sig på fängelseområdet

Fångarna skall ges mera omfattande rättigheter till ändringssökande än i dagens läge. När det gäller beslut om enskilda fångar, föreslås det att beslutanderätten skall delegeras från det centrala ämbetsverket till fängelserna.

Det föreslås inga ändringar i kostnadsfördelningen mellan kommuner och stat.

När principen om oskuld beaktas och när vissa internationella förpliktelser som gäller de mänskliga rättigheterna registreras i den nationella lagstiftningen, medför det ändringar i behandlingen av de häktade. Även de häktades rättigheter och skyldigheter skall mera exakt anges i lag. Godkännandet av polisens förvaringslokaler skall enligt förslaget förflyttas till inrikesministeriet, och en maximitid för förvaring i polislokaler skall fastställas. Dessutom föreslås det att en domstol skall besluta om placering av häktade och om begränsningar i deras kontakter. Disciplinsystemet för häktade är också nytt.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2006.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING	7
1. Inledning	7
1.1. Lagen om verkställighet av straff	7
1.2. Lagen om rannsakningsfängelse.....	9
2. Nuläge.....	10
2.1. Lagstiftning och praxis.....	10
2.1.1. Fångvårdsväsendet	10
2.1.2. Antalet fångar	14
2.1.3. Bakgrundsfakta om fångarna.....	17
2.1.4. Lagen om verkställighet av straff	18
Allmänna bestämmelser om verkställighet.....	18
Uppskov med straffverkställighet	19
Inledning och beräkning av strafftid.....	21
Ankomst till en straffanstalt och placering där	22
Placering inom en straffanstalt	24
Förflyttning av fångar	28
Basvård.....	28
Verksamhet.....	29
Inkomster.....	37
Egendom	40
Hälsovård.....	42
Fritid.....	43
Kontakter utanför straffanstalten	44
Övervakning och granskning.....	47
Disciplin.....	50
Säkerhetsåtgärder	52
Ändringssökande.....	53
2.1.5. Lagen om rannsakningsfängelse.....	54
Placering av häktade.....	56
Antalet häktade	56
2.2. Internationella förpliktelser och lagstiftningen i de andra nordiska länderna	59
2.2.1. Internationella konventioner och rekommendationer.....	59
2.2.2. Lagstiftningen i de andra nordiska länderna	66
Sverige.....	66
Norge.....	70
Danmark	74
2.3. Bedömning av nuläget	78
2.3.1. Utgångsläget för ändringsbehoven	78

2.3.2. Utgångspunkter med stöd av lagstiftningen om grundläggande rättigheter och grundlagen.....	79
2.3.3. Behov av innehållsmässiga ändringar i fängelsestraffet	81
Allmänna bestämmelser om verkställighet.....	81
Uppskov med straffverkställighet	82
Beräkning av strafftid	86
Ankomst till en straffanstalt och placering där	86
Placering inom en straffanstalt	90
Basvård.....	91
Verksamhet.....	92
Inkomster och egendom.....	94
Hälsovård.....	95
Kontakter utanför straffanstalten.....	95
Övervakning och granskning.....	96
Disciplin.....	98
Säkerhetsåtgärder	100
Ändringssökande.....	101
2.3.4. Behov av ändringar i lagen om rannsakningsfängelse.....	101
Antagande av oskuld.....	101
Garantier för de häktades rättigheter	102
Placering av häktade.....	103
Godkännande av förvaringslokaler för häktade.....	103
Begränsningar som påförs häktade	104
Disciplinsystem för häktade	104
Tillämpningsområdet för lagen om rannsakningsfängelse	105
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	105
<i>Verkställighet av fängelsestraff</i>	107
Allmänna bestämmelser om verkställighet.....	107
Inledning och beräkning av strafftid.....	107
Ankomst till ett fängelse och placering där	108
Planläggning av strafftiden.....	109
Placering inom ett fängelse.....	110
Förflyttning av fångar	111
Basvård.....	111
Verksamhet och fritid.....	111
Inkomster och egendom.....	112
Kontakter utanför fängelset	112
Disciplin.....	114
Övervakning och granskning av fångar	116
Granskning av andra personer	116
Säkerhetsåtgärder och maktmedel	117
Ändringssökande.....	118
<i>Häktning</i>	119
4. Propositionens verkningar	121
4.1. Verkningar på fångarnas och de häktades ställning	121

4.2.	Ekonomiska verkningar.....	122
4.3.	Verkningar i fråga om organisation och personal	127
4.4.	Miljökonsekvenser	129
4.5.	Sammanfattning	129
5.	Beredningen av propositionen	129
5.1.	Beredningsskeden och -material	129
5.2.	Remissutlåtanden.....	130
6.	Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	131
6.1.	Samband med andra propositioner.....	131
6.2.	Samband med internationella förpliktelser	131
DETALJMOTIVERING		133
1.	Motivering till lagförslagen.....	133
1.1.	Fängelselagen	133
I AVDELNINGEN. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER		133
1 kap.	Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse.....	133
II AVDELNINGEN. INLEDANDE AV VERKSTÄLLIGHET OCH PLACERING I FÄNGELSE		138
2 kap.	Inledande av verkställighet.....	138
3 kap.	Beräkning av strafftid.....	143
4 kap.	Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset.....	145
5 kap.	Placering i fängelset.....	151
6 kap.	Förflyttning från ett fängelse till ett annat	153
III AVDELNINGEN. INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN		157
7 kap.	Basvård och boende	157
8 kap.	Sysselsättning.....	159
9 kap.	Fångarnas egendom och inkomster	165
10 kap.	Social- och hälsovård	169
11 kap.	Fritid.....	171
IV AVDELNINGEN. FÅNGARNAS KONTAKTER UTANFÖR FÄNGELSET		174
12 kap.	Brevväxling och telefonsamtal	174
13 kap.	Besök och andra kontakter utanför fängelset.....	178
14 kap.	Permission	182
V AVDELNINGEN. DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH GRANSKNING		186
15 kap.	Ordningen och disciplinen i ett fängelse	186
16 kap.	Granskning av fängelselokaler och fångar	192
17 kap.	Granskning av andra personer	197
18 kap.	Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel.....	200
19 kap.	Anmälningar och lämnande av upplysningar.....	205
VI AVDELNINGEN. ÖVRIGA BESTÄMMELSER		208
20 kap.	Ändringssökande	208
21 kap.	Frigivning.....	210
22 kap.	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	210
1.2.	Häktningsslagen.....	212

I AVDELNINGEN. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER	212
1 kap. Allmänna principer för verkställighet av häktning.....	212
II AVDELNINGEN. INLEDANDE AV HÄKTNING.....	215
2 kap. Ankomst till ett fängelse.....	215
3 kap. Placering i fängelset, basvård och förflyttning.....	216
III AVDELNINGEN. INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN AV HÄKTNING	219
4 kap. Sysselsättning.....	219
5 kap. De häktades egendom och inkomster	219
6 kap. Social- och hälsovård	220
7 kap. Fritid.....	221
IV AVDELNINGEN. DE HÄKTADES KONTAKTER UTANFÖR FÄNGEL- SET	222
8 kap. Brevväxling och telefonsamtal	222
9 kap. Besök och andra kontakter utanför fängelset.....	225
V AVDELNINGEN. DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH GRANSKNING	227
10 kap. Ordningen och disciplinen i ett fängelse	227
11 kap. Granskning av fängelselokaler och häktade	228
12 kap. Granskning av andra personer	229
13 kap. Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel.....	229
VI AVDELNINGEN. ÖVRIGA BESTÄMMELSER	230
14 kap. Transport av häktade	230
15 kap. Ändringssökande	231
16 kap. Särskilda bestämmelser.	231
17 kap. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	232
1.3. Tvångsmedelslagen.....	232
1 kap. Gripande, anhållande och häktning.....	232
1.4. Inkomstskattelagen.....	234
1.5. Folkhälsolagen.....	234
1.6. Lagen om verkställighet av böter	234
1.7. Lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straf- frättsliga påföljder.....	235
1.8. Lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	235
1.9. Lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål	235
1.10. Strafflagen	235
45 kap. Om militära brott	235
1.11. Lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff ..	235
1.12. Lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyn- digheters prestationer	235
1.13. Lagen angående införande av äktenskapslagen	235
2. Närmare bestämmelser och föreskrifter	236
3. Ikraftträdande	236
4. Lagstiftningsordning.....	236

LAGFÖRSLAGEN	239
Fängelselag	239
Häktningslag	284
om ändring av tvångsmedelslagen.....	310
om ändring av 92 § i inkomstskattelagen.....	311
om ändring av 14 § i folkhälsolagen	311
om ändring av 37 § i lagen om verkställighet av böter	312
om ändring av 5 b § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder	312
om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	313
om ändring av 9 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål	313
om ändring av 45 kap. 26 a § i strafflagen.....	314
om ändring av 10 § i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff	314
om ändring av 6 § i lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvalt- ningsmyndigheters prestationer.....	315
om upphävande av 1 § 2 mom. i lagen angående införande av äktenskapslagen	315
BILAGA	316
PARALLELLTEXTER	316
om ändring av tvångsmedelslagen.....	316
om ändring av 92 § i inkomstskattelagen.....	318
om ändring av 14 § i folkhälsolagen	319
om ändring av 37 § i lagen om verkställighet av böter	320
om ändring av 5 b § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder	321
om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	322
om ändring av 9 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål	323
om ändring av 45 kap. 26 a § i strafflagen	324
om ändring av 10 § i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff	325
om ändring av 6 § i lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvalt- ningsmyndigheters prestationer.....	326

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

1.1. Lagen om verkställighet av straff

Förordningen om verkställighet av straff utfärdades samtidigt med strafflagen (39/1889, LVS; rubriken ändrades från "förrättning" till "lag" i lagen 128/1995). Då avskaffades skam-, kropps- och deportationsstraffen i straffsystemet, och frihets- och bötesstraff föreskrevs vara de huvudsakliga straffen. Frihetsstraff bestod av tukthus och fängelse. Lagen reformerades och ändrades flera gånger under 1900-talet. Ändringarna före medlet av 1960-talet var emellertid på några få undantag när tekniska. I praktiken ändrades verkställigheten av frihetsstraff bl.a. så att tukthus och fängelse innehållsmässigt närmade sig varandra.

Ett övergripande reformarbete inleddes 1966 genom delreformer när bestämmelserna om villkorlig frigivning ändrades. Bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter i 6 kap. reformerades 1969. Förändringarna i samhället, den högre levnadsstandarden, en livlig kriminalpolitisk debatt och samhällskritiska rörelser, Novemberrörelsen och det riksomfattande fångförbundet Krim, öppnade en diskussion i slutet av 1960-talet och skapade grunden för omfattande reformer av systemet för frihetsstraff. I det kriminalpolitiska tänkandet var reformatörerna beredda att förkasta uppfostrings- och vårdideologin. Progressivsystemet som grundat sig på tanken att bättra fångarna och som förvandlats till schematisk statistikföring av fångarnas prestationspoäng skulle avvecklas. I fångbehandlingen accepterades allmänt en verkställighet av frihetsstraff som grundade sig på neoklassicismiska idéer och normalitetsprincipen. Enligt normalitetsprincipen skulle anstaltsförhållandena motsvara de förhållanden som i allmänhet råder i samhället. Fångarna skulle kunna delta i normalt arbete för vilket gängse lön skulle betalas. De skulle ges undervisning som motsvarar den utbildning som ges i samhället samt de normala hälsovårds- och andra tjänster som vanligen erbjuds i samhället.

I frihetsstraffkommitténs betänkande som

utkom 1969 (KB 1969:4) föreslogs det att progressivsystemet skulle avskaffas, att en adekvat ersättning för fångarbete skulle betalas samt att fångar skulle få rätt att avlägsna sig från anstalterna av tvingande skäl. Utifrån frihetsstraffkommitténs betänkande inleddes en omfattande reform av förordningen om verkställighet av straff 1971. Då blev det möjligt att senarelägga verkställigheten av frihetsstraff i vissa fall, och permissionssystemet infördes. Samma år ändrades förordningen om Fångvårdsväsendet. Den principiellt viktigaste ändringen var att i stället för den tidigare bättringen av fångarna ställdes det upp som mål för frihetsstraff att främja fångarnas anpassning i samhället och minimera skadorna av straff. Fångarnas rätt att hålla kontakt med yttrevärlden ökades, och fängelsebibliotekens standard höjdes. Fångarna fick rätt att skaffa böcker och fritidsföremål samt att ta del av TV- och radiosändningar. Möjligheterna att förflytta fångar till vård utanför anstalten utvidgades.

Regeringen lämnade en omfattande proposition om verkställighet av frihetsstraff till riksdagen 1972 (RP 239/1972 rd). Propositionen innehöll flera lagändringar. Denna helhet av lagförslag, det s.k. FVS-paketet, behandlades av riksdagen nästan ett och ett halvt år. Riksdagen godkände lagförslagen 1974, och den reformerade förordningen om verkställighet av straff trädde i kraft den 1 juli 1975. Trots sitt namn stod författningen på lagnivå. Samma dag trädde en ny fångvårdsförordning (431/1975) i kraft. Den hade beretts vid justitieministeriet utifrån den reformerade verkställighetsförordningen.

Den centrala utgångspunkten för reformen 1975 var att bestämmelserna om verkställighet av frihetsstraff skulle formuleras så att frihetsberövandet utgjorde det enda straffet. Straffvärdet av frihetsberövande ansågs vara större än vid tidpunkten för stiftandet av strafflagen. Därför behövdes det inte några särskilda former av straffskärpning. Eftersom det inte kunde bevisas att stränga bestämmelser om anstaltsordningen hade någon specialpreventiv effekt, kunde bestämmelserna om anstaltsförhållandena med hänsyn till humana aspekter formuleras så vagt som förvä-

ringssäkerheten i fängelset och den allmänna ordningen tillät. Med stöd av detta avskaffades tukthusstraffet och progressivsystemet samt den autoritära uppfostringsprincip som hänförde sig till dem. Progressivsystemet innehöll motstridiga element, såsom avskräckning och uppfostran, och en samtidig tillämpning av dessa ansågs snarare öka fångarnas fientliga inställning till samhället än bättra dem. I stället betonades bevarandet och utvecklandet av fångarnas yrkeskunnet. Fångarnas utkomstmöjligheter efter frigivningen skulle om möjligt främjas genom yrkesundervisning och annan utbildning som ökade allmänbildningen, genom rehabilitering av fångarna och genom att de placerades i arbete som motsvarade deras anlag.

Samtidigt skulle arbetet, utbildningen, yrkesundervisningen och rehabiliteringen under strafftiden så långt som möjligt moderniseras. De skulle motsvara de verksamheter som pågick utanför anstalten. Fångarnas kontakter med yttvärlden utvecklades genom att arbete och studier utanför anstalten blev tillåtna. Fångarnas möjligheter att delta i sammankomster utanför anstalten ökades, brevcensuren inskränktes, och oöverbakade besök blev möjliga. Fångarnas kontakter med deras tidigare livsmiljö skulle om möjligt garanteras genom att det föreskrevs att deras hemort skulle tjäna som utplaceringsgrund. Disciplinsystemet inskränktes genom att kroppsstraff och straff som ansågs vara inhumana avskaffades. Även rätten till beläggande med fängsel begränsades. Bestämmelserna om behandlingen av fångar avskiljades från administrativa bestämmelser om fångvårdsorganisationen. Bestämmelserna samlades i den nya fångvårdsförordningen som bereddes vid justitieministeriet utifrån fångstadgekommitténs betänkande (KB 1975:7). I den ingick också de grundläggande principer som skulle iakttas vid utvecklandet av anstaltsförhållandena, verkställigheten av straff och behandlingen av fångar.

I fångvårdsförordningen fastställdes första gången normalitetsprincipen som förpliktar fångvården att vid utvecklandet av anstaltsförhållandena iakttä utvecklingen utanför anstalten. Enligt 3 § skall förhållandena i en straffanstalt i mån av möjlighet ordnas så att de motsvarar de levnadsförhållanden som i

allmänhet råder i samhället. Också en bestämmelse som definierade syftet med straffverkställigheten fogades till förordningen. Ett straff skall verkställas så att straffet endast består av frihetsberövandet. Andra begränsningar kan tillämpas i den utsträckning förvaringssäkerheten och anstaltsordningen kräver det. I 4 § uppställdes det som mål för straffet att det inte i onödan skall försvåra utan i mån av möjlighet främja en fångs anpassning i samhället. Skadliga följder av frihetsberövandet skall i mån av möjlighet motverkas. I 5 § registrerades de grundläggande principerna för behandlingen av fångar och en bestämmelse som förbjöd diskriminering. Enligt den skall fångarna behandlas rättvist och med aktning för deras människovärde. Fångarna får inte utan grundad anledning försättas i ojämlig ställning på grund av ras, hudfärg, kön, språk, nationalitet, religiös, politisk eller annan övertygelse, samhällslig ställning, förmögenhet eller någon annan motsvarande omständighet. Lagrummet som definierar syftet med straffverkställigheten förblev i övrigt i samma form som 1971, men kompletterades med ett andra moment som förpliktar fångvården att motverka de skadliga följderna av frihetsberövandet.

Enligt fångstadgekommittén var det ett realistiskt mål att bättra fångar så att de skulle anpassa sig i samhället, eftersom anpassningen framför allt innebar anpassning till livet i anstalt, inte till livet i ett fritt samhälle. Betoningen av specialpreventiva faktorer beaktade inte i tillräcklig utsträckning andra förhållanden som ökade kriminaliteten i samhället. Straffanstalterna kunde inte påverka de förhållanden som fångarna hamnade i efter frigivningen. Straffanstalterna kunde emellertid skapa bättre förutsättningar för fångarna att konfronteras med dessa förhållanden. Som dylika förutsättningar nämndes bevarandet och förbättrandet av yrkeskunnet och arbetsvanor, yrkesundervisning, utbildning som ökar allmänbildningen, fritidsintressen samt allsidig fysisk och psykisk rehabilitering av fångar. Straffanstalterna skulle också motverka de skador som vållas av frihetsberövandet, såsom minskade kontakter med de anhöriga, försvårad skötsel av bostads-, arbets- och rättsärenden, och psykiska problem som uppkommer när någon

hamnar i anstaltsförhållanden.

Dessutom krävde fångstadgekommitténs uppdrag uttryckligen att kommittén i sitt arbete skulle beakta minimireglerna för fångvård, godkända av Förenta Nationernas ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) den 31 juli 1957. Enligt minimireglerna för fångvård skulle avsikten vara att förbättra behandlingen av fångarna och deras ställning, att betona och garantera deras rättigheter samt att begränsa systemet med disciplinstraff.

Efter reformen 1975 har flera smärre ändringar genomförts på lagnivå i förordningen om verkställighet av straff. Bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter reformerades 1977 (RP 65/1976 rd), 1981 (RP 55/1981 rd) och 1986 (RP 153/1985 rd). Bestämmelserna om hållande av en fånge avskild reformerades 1987 (RP 99/1986 rd), bestämmelserna om villkorlig frigivning reformerades 1988 (RP 155/1986 rd) och bestämmelserna om uppskov av fängelsestraff reformerades 1990 (RP 225/1989 rd). De ändringar som föranleddes av Finlands anslutning till Europarådet och ratificering av konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, FördrS 18—19/1990) genomfördes 1990 (RP 23/1990 rd).

I samband med reformen 1995 (RP 66/1994 rd) ändrades förordningens rubrik till lag, och narkotikakontrollen och missbrukarvården effektiviserades i anstalterna. Genom reformen preciserades bestämmelserna om granskning av fångar, och föreskrifter om övervakning av rusmedelsbruk fogades till lagen. Genom lagändringen blev det också möjligt att inrätta specialavdelningar för fångar som önskade förbinda sig vid avhållsamhet från rusmedel.

Den senaste omfattande reformen trädde i kraft den 1 juni 1999 (RP 10/1998 rd). Genom reformen fogades bestämmelser om kroppsbesiktning och specialgranskning till lagen, kontrollen av drogfriheten utvidgades och villkoren för kroppsvisitation preciserades. I lagen angavs också bestämmelser om säkerhetsavdelningar och kortvarig isolering av fångar när de misstänks för att bära droger eller andra rusmedel i kroppen. Dessutom bestämdes det att en fånge för en kort tid

skall kunna placeras i en inrättning eller enhet utanför straffanstalten för att delta i missbrukarvård eller i någon annan målinriktad verksamhet.

Bestämmelser om lämnande av salivprov fogades till lagen 2001 (19/2001), och de ändringar som föranleddes av organisationsreformen i Fångvårdsväsendet genomfördes (137/2000). Också en delreform som gällde fångarnas ändringssökande och disciplin för fångar genomfördes 2001 (580/2001, RP 13/2001 rd). Reformen förenhetligade disciplinsystemet för fångar och gjorde det möjligt att överklaga disciplinbeslut hos en allmän domstol.

I samband med reformen av verkställighet av bötesstraff som trädde i kraft 2002 överfördes de tidigare bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter i 6 kap. LVS till den nya lagen om verkställighet av böter (672/2002). Innehållet i lagen utgjordes då endast av 14 § 2 mom. som nästa år upphävdes genom lagen om upphävande av 6 kap. LVS (384/2003).

En bestämmelse enligt vilken en fångvårdsmyndighet på vissa villkor kan underätta målsäganden i brottet om att fången avlägsnat sig från straffanstalten fogades 2002 till lagen för att förbättra brottsoffrens ställning. Enligt 2 kap. 12 § 1 mom. LVS (198/2002) får en anmälan om att en fånge frigivits och avlägsnat sig från anstalten samt om att beslut fattats om permissionstillstånd göras till målsäganden eller till någon annan person, om det på grund av fångens uppförande eller hotelser finns grundad anledning att misstänka att fången kommer att göra sig skyldig till ett brott som riktar sig mot målsägandens eller någon närståendes liv, hälsa eller frihet.

En anmälan skall enligt 2 mom. göras fin känsligt. Den får inte göras mot den uttryckliga viljan hos den som avses i 1 mom. och som befinner sig i fara. Brottspåföljdsverket eller direktören för straffanstalten skall enligt 3 mom. fatta beslut om anmälan.

1.2. Lagen om rannsakningsfängelse

Lagen om rannsakningsfängelse (615/1974) innehåller bestämmelser om rät-

tigheterna för de som häktats på grund av ett brott, dvs. rannsakningsfångar, om deras ställning och behandlingen av dem. Lagen trädde i kraft den 1 oktober 1974. Trots sitt namn gäller lagen i tillämpliga delar också behandlingen av anhållna och andra som berövats sin frihet på grund av ett brott. Före reformen 1974 var lagstiftningen om rannsakningsfångar knapp och ingick i förordningen om införande av strafflagen (39/1889). Avsikten med reformen 1974 var att samla bestämmelserna om de häktades ställning och rättigheter i en enda lag och formulera dem så att de skulle överensstämma med minimireglerna för fångvård som godkänts av Förenta Nationernas ekonomiska och sociala råd (ECOSOC).

Lagen om rannsakningsfängelse har ändrats genom delreformer 1987, 1995 och 1999. Genom dessa reformer ändrades bestämmelserna om placering och granskning av häktade och om deras kontakter. I samband med reformen av förundersökning och tvångsmedel 1989 (RP 14/1985 rd) gjordes ändringar i lagen om rannsakningsfängelse. Ändringarna gällde placering av de häktade och deras kontakter utanför straffanstalten. Till lagen om rannsakningsfängelse fogades 1999 (RP 10/1998 rd) bestämmelser om kroppsbesiktning, isolering av häktade när bärande av droger i kroppen misstänks, kontroll av drogfrihet, specialgranskningar och omhändertagande av otillåtna penningmedel.

En bestämmelse om anmälan till målsäganden eller till någon annan om att en rannsakningsfånge skall avlägsna sig från anstalten har även fogats till lagen om rannsakningsfängelse. Den nya 14 a § (199/2002) överensstämmer innehållsmässigt med nämnda 2 kap. 12 § LVS.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

2.1.1. Fångvårdsväsendet

Straffanstalter. Fångvårdsväsendet består i dagens läge av 17 slutna fängelser, fem öppna fängelser, tio öppna fängelseavdelningar och fyra arbetskolonier som lyder under de

slutna anstalterna. Dessutom omfattar Fångvårdsväsendet sjukhuset för fångar vid Tavastehus fängelse som erbjuder somatisk sjukvård samt Sinnessjukhuset för fångar som är inriktat på akut psykiatrisk vård.

Antalet fastställda fångplatser uppgick den 1 januari 2004 till totalt 3420, varav 2486 (72 procent) i slutna anstalter och 934 (28 procent) i öppna. Av de dömda fångarna i fängelserna (2749) befann sig 2060 (75 procent) i slutna fängelser och 689 (25 procent) i öppna.

En stor del av fängelserna inkvarterar i dagens läge konstant flera fångar än vad de har plats för: anstaltsplatsernas genomsnittliga belägningsgrad var 2003 redan 109 procent. Belägningsgraden var 99 procent 2001. Det har fortsättningsvis varit möjligt att placera färre fångar i öppna anstalter än vad belägningskapaciteten anger på grund av bristande arbets- och sysselsättningsmöjligheter. I många anstalter finns det en avsevärd överbefolkning: vid utgången av 2003 överskred fångtalet det fastställda antalet platser med över 300. En del av fångplatserna fyller inte de minimikrav som skall ställas på fångarnas bostadsrum och kommer att tas ur bruk i samband med ombyggnaden av gamla anstalter.

För att höja fångvårdens kvalitet och effektivisera resultatstyrningen har straffanstalterna enligt indelningen i län indelats i tre fångvårdsdistrikt: Södra Finlands, Västra Finlands samt Östra och Norra Finlands distrikt. Verksamheten i vart och ett distrikt leds av en distriktsdirektör som utses av Brottsföljdsverket. Det hör till distriktsdirektörernas uppgifter att koordinera fängelsernas verksamhet i distriktet, att utveckla kvaliteten och kontrollen av verksamheten samt att svara för ändamålsenlig resursallokering. Också de årliga resultatförhandlingarna i varje fångvårdsdistrikt förs under ledning av distriktsdirektören.

Fängelsernas namn ändrades genom en förordning den 25 februari 2000. I straffanstalternas namn ströks begreppen centralfängelse, länsfängelse, reservfängelse, ungdomsfängelse, öppet fängelse och kurscentral. I dagens läge benämns alla anstalter fängelser, kompletterat med namnet på lokaliseringssorten. Reformen trädde i kraft den 1

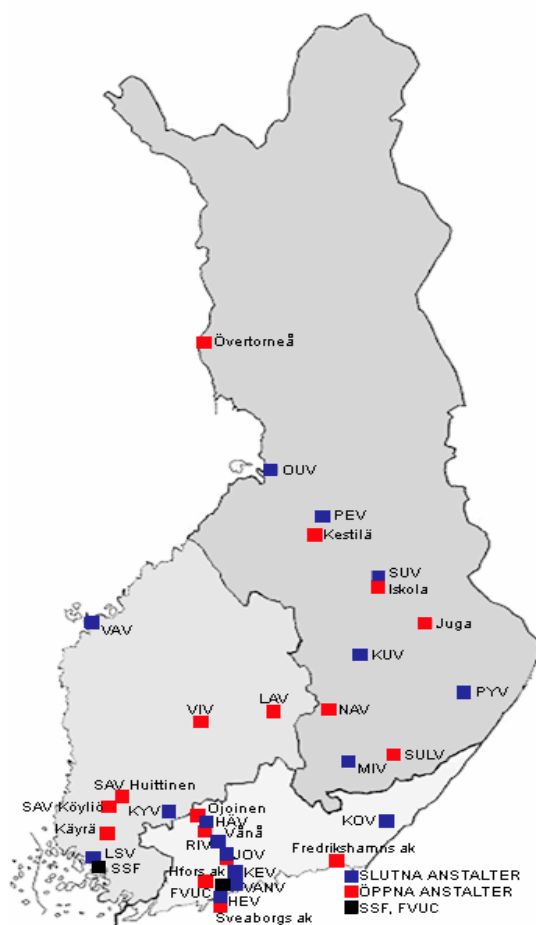
januari 2001.

Sinnessjukhuset för fångar är en riksomfattande anstalt för fångar som behöver psykiatrisk vård. I sjukhuset utförs även rättspsykiatriska undersökningar av brottsåtalade. Sinnessjukhuset för fångar är en sluten anstalt som administrativt lyder under Brottsåpföljdsverket. I sjukvårdsfrågor står anstalten

under länsstyrelsens tillsyn.

Fångvårdens utbildningscentral svarar för grund- och vidareutbildning som leder till fångvårdsexamen. Den ordnar utbildnings-, utvecklings- och experttjänster samt utger publikationer. Fångvårdsväsendets bibliotek finns i utbildningscentralen.

Karta 1. Enheter i Fångvårdsväsendet

De slutna anstalterna och förkortningarna för dem är:

Hev	Helsingfors fängelse
Häv	Tavastehus fängelse
Kyv	Kylmäkoski fängelse
Kev	Kervo fängelse
Kov	Konnunsuo fängelse
Kuv	Kuopio fängelse
Miv	S:t Michels fängelse
Ouv	Uleåborgs fängelse
Pev	Pelso fängelse
Pyv	Pyhäselkä fängelse
Riv	Riihimäki fängelse
Suv	Sukeva fängelse
Tuv	Åbo fängelse
Ttv	Åbo rannsakningsfängelse
Jov	Jokela fängelse
Vav	Vasa fängelse
Vanv	Vanda fängelse

Följande anstalter arbetar som självständiga öppna fängelser:

Lav	Laukas fängelse
Nav	Naarajärvi fängelse
Sav	Satakunda fängelse
Sulv	Sulkava fängelse
Viv	Filpula fängelse

Åbo fängelse och Åbo rannsakningsfängelse sammanslogs den 1 juni 2003 administrativt till ett nytt Sydvästra Finlands fängelse. Men verksamheten fortsätter i de gamla fängelselokalerna tills de nya lokaler som är under byggnad blivit färdiga. Inrättandet av ett nytt fängelse i Åbo ingår i Fångvårdsväsendets nybyggnads- och ombyggnadsprogram. Det uppskattas att anstalten skall färdigställas vid utgången av 2006.

Systemet med öppna anstalter. Det fanns totalt 19 öppna anstalter våren 2004. Till de öppna anstalterna hör fem öppna fängelser, tio öppna fängelseavdelningar och fyra arbetskolonier. De öppna fängelserna är självständiga anstalter, medan de öppna fängelseavdelningarna administrativt lyder under någon sluten anstalt. Arbetskolonierna inrättas för ett bestämt arbetsprojekt. När projektet har slutförts, skall arbetskolonin antingen läggas ned eller förflyttas till ett annat pro-

jekt. I öppna anstalter placeras fångar som antingen arbetar eller deltar i någon annan verksamhet och som anses kunna anpassa sig till de friare förhållandena i öppna anstalter och som inte antas avlägsna sig från anstalten utan tillstånd. Det krävs också att intagna i öppna anstalter skall förbinda sig vid avhållsamhet från rusmedel.

Utvecklingen av systemet med öppna anstalter. Systemet med öppna anstalter togs i bruk 1946 när bestämmelserna om förutsättningar för förordnande till en öppen anstalt fogades till lagen (4 kap. 1 a § FVS). Enligt lagrummet kunde justitieministeriet besluta att fängelsestraff på högst ett år eller förvandlingsstraff för böter skulle avtjänas i en statlig arbetskoloni. Bestämmelsen tillämpades inte på återfallsförbrytare. Bestämmelser om innehållet i verkställigheten ingick i förordningen om arbetskolonier (479/1947).

Fångkolonisystemet inrättades 1955, och en bestämmelse om det fogades till 2 kap. 11 a § FVS (506/1954). Fångkolonierna inrättades för verkställighet av straff för intagna i fängelse eller tukthus som avancerat till den högsta kategorin i det progressiva systemet. Samtidigt mildrades också villkoren för förordnande till arbetskoloni så att det kunde bestämmas att högst två års frihetsstraff, i stället för tidigare ett års, kunde verkställas i en arbetskoloni. Närmare bestämmelser om verkställighet i arbets- och fångkolonier meddelades genom förordningar (507/1954 och 508/1954).

Friheten i arbetskolonier skulle begränsas endast i den utsträckning som upprätthållandet av god ordning och arbetsdisciplin krävde det. För arbetet i arbetskolonier lyfte fångarna gängse lön på vilken ett belopp som fastställt av justitieministeriet drevs in för uppehållet. I praktiken skiljde sig arbets- och fångkolonierna knappast från varandra. Den mest påtagliga skillnaden var att fångarna i arbetskolonier använde sina egna kläder, i fångkolonier fångklädsel.

En av de viktigaste avsikterna med reformen av FVS var att göra de öppna anstalterna bestående och öka dem, att göra arbetet i öppna anstalter mångsidigare och utveckla verksamheten där. I regeringspropositionen konstaterades det att de öppna anstalterna

krävde mindre anställda och gav bättre resultat än de slutna anstalterna. Från fångsynpunkt ansågs det viktigt att friare förhållanden kunde ordnas i de öppna anstalterna och att samma lön betalades för arbetet som i det fria samhället.

I samband med reformen upphävdes skillnaden mellan arbetskolonier och fångkolonier. Det uppkom två slag av öppna anstalter. Anstalter som utför ett visst arbete eller som annars har planerats som kortvariga är arbetskolonier som också de gamla fångkolonierna omvandlades till. Några reservfängelser blev öppna fängelser.

Systemet med öppna anstalter skulle enligt regeringspropositionen utvecklas så att en större del av straffen kunde förordnas att avtjänas i öppna anstalter. Antalet platser i öppna anstalter skulle ökas så att det i slutet av 1976 skulle finnas totalt 2 300 platser.

Det föreslogs att villkoren för förordnande till öppen anstalt skulle ändras så att en fånges tidigare straff skulle sakna betydelse när lämpligheten för öppen anstalt övervägdes. Justitieministeriet skulle således bestämma att förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff på högst två år skulle avtjänas i öppen anstalt, om den dömd med hänsyn till ålder, hälsotillstånd och arbetsförmåga lämpade sig för en öppen anstalt. Dömda som inte kunde anses anpassa sig till anstaltsförhållandena och arbetet utan att de störde ordningen skulle dock inte förordnas till öppna anstalter. Regeringspropositionen förutsatte också att livstidsfångar som kunde anses pålitliga kunde intas i öppna anstalter. Därför föreslogs det att en föreskrift om möjligheten till intagning i öppen anstalt för en bestämd tid skulle fogas till bestämmelsen.

Genom en lag från 1978 (969/78) ändrades 4 kap. 21 § FVS emellertid så att förordnande till öppen anstalt i samtliga fall gjordes till en prövningsfråga. Samtidigt upphävdes specialkriterierna för återfallsbrottslingar i övergångsbestämmelsen. Ändringen motiverades i regeringspropositionen med att det i den dåvarande ekonomiska situationen var omöjligt att anvisa tillräckliga medel för att införa bestämmelserna om öppna anstalter i FVS-paketet. Ikraftträdandet av lagen hade enligt regeringspropositionen krävt en avsevärd ökning av platserna i öppna anstalter och

tilläggsresurser för sysselsättning av fångarna.

När förordnande till öppen anstalt 1978 än en gång blev en prövningsfråga, slopades samtidigt några högst viktiga mål för FVS-reformen. Riksdagen krävde visserligen när lagen antogs att verksamheten i öppna anstalter alltjämt skulle utvecklas och utökas.

Villkoren för placering i öppen anstalt fick sin nuvarande form 1995 (lag 128/1995). Frågan anges i 4 kap. 2 § LVS i vilken de ändringar som fångvårdens organisationsreform krävde gjordes 2001 (137/2001).

Ändringarna från 1995 orsakades i huvudsak av att fångarnas allmänna arbetsplikt utvidgades till sysselsättningsplikt i samband med den reform som då genomfördes. Därför ströks också de villkor för placering i öppen anstalt som gällde arbetsförmåga, ålder och hälsotillstånd. Som villkor för placering i öppen anstalt angavs lämpligheten för en öppen anstalt och verksamheten där. Dessutom krävdes det att det inte skulle finnas någon orsak att anta att den dömd kommer att avlägsna sig från anstalten utan tillstånd. Enligt motiveringen till lagen skulle arbetsförmåga och hälsotillstånd dock inte helt förlora sin betydelse som villkor för förordnande till öppen anstalt, eftersom lämpligheten skulle bedömas i varje enskilt fall med tanke på sysselsättningen i den öppna anstalten i fråga. Eftersom en stor del av de öppna anstalterna skulle behålla sin specifika karaktär som grundade sig på arbete, bevarades dessa kriterier som villkor för placering i dessa anstalter.

Det blev också möjligt att placera fångar med förminskad arbetsförmåga i öppna anstalter. Avsikten var enligt regeringspropositionen att upprätta ett regionalt mera täckande system än förut, där förläggningsfängelset för fångar som behövde rehabilitering inte skulle vara beläget orimligt långt från hemorten. Syftet med ändringarna var att i öppna anstalter göra det möjligt att ordna rehabiliterande verksamhet som främjar fångarnas handlingsförmåga, såsom missbrukarrehabilitering och verksamhet som främjar fångarnas sociala, fysiska och psykiska tillstånd. I samband med reformen blev tre slutna anstalter öppna.

2.1.2. Antalet fångar

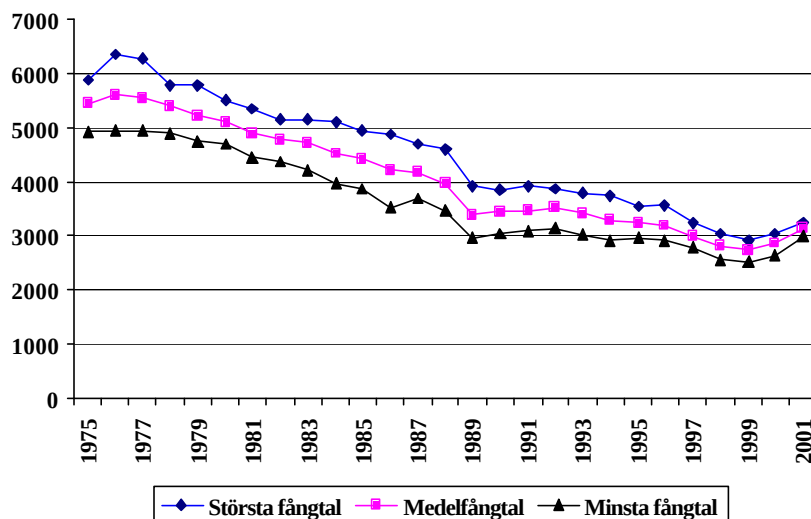
Straffrättskommittén skisserade upp de grundläggande riktlinjerna för totalreformen av strafflagen och överlämnade sitt betänkande 1976. Kommittén ställde upp målet att väsentligt reducera fångpopulationen. Antalet fångar minskade verkligen nästan oavbrutet från slutet av 1970-talet till millennieskiftet. Ännu 1976 fanns det i medeltal över 5 500 fångar i landet. Också den allmänna politiska atmosfären, vid sidan av den kriminalpolitiska expertisen, gjorde det möjligt att reforme-

ra strafflagstiftningen i enlighet med kommitténs mål. Fångtalet halverades inom knappt 25 år. Vid sidan av den nya strafflagstiftningen påverkades utvecklingen också av ändringar i rättspraxis.

Den 1 januari 2004 fanns det totalt 3 463 intagna i fängelserna. Under de senaste åren har antalet fångar tydligt gått upp: det genomsnittliga fångtalet 2003 var 3 578, vilket utgjorde 800 fångar mera än tre år tidigare.

Utvecklingen av fångpopulationen i Finland 1975—2002 framgår av figur 1.

Figur 1. Variationer i fångtalet under perioden 1975—2002.

Merparten av fångarna är dömda fångar som avtjänar ett lagakraftvunnet straff som dömts ut av en domstol. De häktade är intagna som häktats av en domstol och som väntar på sin dom i häkte. Bötesfångarna avtjänar förvandlingsstraff för böter.

Nedgången i fångpopulationen hänförde sig framför allt till fångar som dömts för stölder och rattfylleri. Lagstiftningen om stölder reformerades redan 1972. Därefter började rättspraxis gradvis förändras. De ovillkorliga domarnas andel i samband med

dessa brott minskade ända fram till slutet av 1990-talet. Vid millennieskiftet ägde emellertid en klar förändring rum. Straffen har blivit strängare. De ovillkorliga straffens andel i stölder sjönk från nästan 60 procent efter lagändringen med hälften till medlet av 1990-talet. Därefter har straffen blivit strängare. För närvarande bestraffas ca 40 procent av de för stöldbrott dömda ovillkorligt.

Lagstiftningen om rattfylleri reformerades 1977. Den s.k. "promillelagen" trädde i kraft, och enligt den definierades grovheten av ett

brott med stöd av alkoholhalten i blodet. Gränsen för grovt rattfylleri blev 1,5 promille. De fall av rattfylleri som leder till fängelse överskrider nästan alltid denna gräns. Gränsen för grovt rattfylleri sänktes till 1,2 promille 1994.

Dessutom genomfördes 1976 en lagreform som gjorde det möjligt att tillämpa böter i samband med villkorliga straff. Detta tillsammans med promillelagen minskade reformen tillämpningen av ovillkorliga straff på rattfylleri från nästan 50 procent till något över 10 procent. Efter detta har domstolspraxis något skärpts. Enligt den senaste rättsstatistiken bestraffas ca var femte rattfyllerist ovillkorligt inför rätta. Ungefär hälften av dessa straff avtjänas som samhällstjänst.

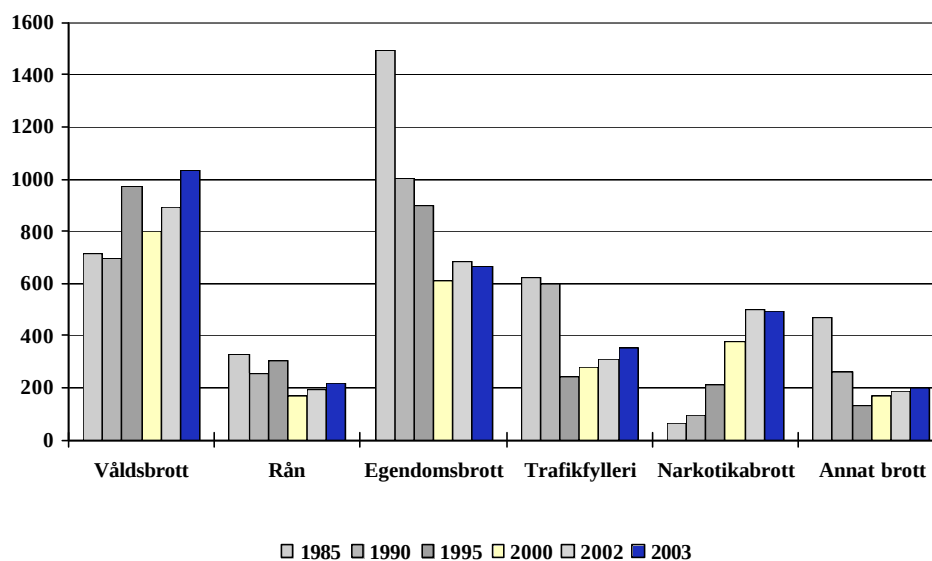
När det gäller våldsbrott har det inte skett några stora förändringar i domstolspraxis. Fångtalet och fångpopulationens struktur har framför allt påverkats av de ökade domarna för brott mot liv på 1990-talet och skärpning-

en i rättspsykiatriska bedömningar. En allt större del av de skyldiga till brott mot liv har dömts som fullt tillräkneliga. När antalet förminskat tillräkneliga sjunker, har de långa straffen blivit ännu längre än tidigare. Antalet livstidsfångar har ökat under 1990-talet från ca 30 till nuvarande 105 livstidsfångar.

Narkotikabrottsligheten ökade på 1990-talet avsevärt vilket också framgår av det ökade antalet fångar som dömts för narkotikabrott. Den 1 maj 2003 fanns det i fängelserna 496 intagna som dömts för narkotikabrott som huvudbrott. Dessutom hade 106 häktade åtalats för narkotikabrott. En påfallande stor del, ca 60 procent, av de utländska fångarna är dömda för narkotikabrott som huvudbrott. Drygt 17 procent av samtliga dömda fångar har straffats för narkotikabrott som huvudbrott.

Fångarnas huvudbrott 1985–2003 presenteras i figur 2.

Figur 2. Fångarnas huvudbrott under perioderna 1985–1995 (1.10.) och 2000–2003 (1.5.)

Det har inte skett några stora förändringar i antalet kvinnliga och unga fångar. Kvinnorna har främst dömts för vålds- och narkotikabrott, de unga på motsvarande sätt för egendomsbrott. Ca sex procent av fångarna är kvinnor. Knappt fyra procent av fångarna bestod 2003 av unga som inte fyllt 21.

Under de senaste åren har antalet utländska fångar stigit. Ännu 1988 var det genomsnittliga antalet utländska fångar bara 11. År 1994 var antalet 55, och 2002 redan 293. Den 15 november 2004 fanns det 260 utländska fångar i anstalterna. De utländska fångarnas andel är emellertid alltjämt liten i Finland (ca åtta procent av fångtalet) jämfört med t.ex. de övriga nordiska länderna (15–25 procent).

Den samhällstjänst som gradvis togs i bruk under den första hälften av 1990-talet har haft en betydande inverkan på fångpopulationen. Under de senaste åren har antalet dömda som dagligen utför samhällstjänst uppgått till 1200–1300 personer. Antalet har emellertid gått ned något, och tillämpningen av samhällstjänst tycks ha stabiliserats vid ca 1000 dömda. Tillämpningsgraden av samhällstjänst var 2001 ca 35 procent; medan den 1998 ännu uppgick till ca 43 procent. Med tillämpningsgrad avses den andel domar till samhällstjänst av de ovillkorliga fängelsestraff som med tanke på strafflängden och brottet hade kunnat förvandlas. Domar till samhällstjänst har i någon mån ersatt villkor-

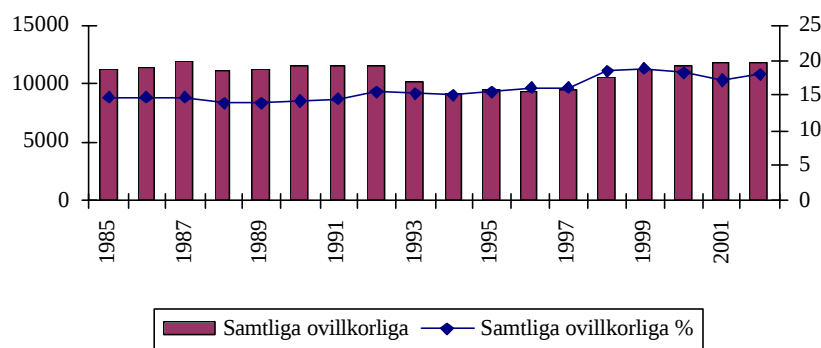
liga straff. Den reducerande effekten på fångtalet har varit ca 400–500 fångar.

Antalet fångar har under de senaste åren börjat stiga. Orsaken har främst varit ändringar i valet av påföljd. Det har inte skett några stora förändringar i kriminalstatistiken, men andelen ovillkorliga straff, framför allt av straffen för stölder, har ökat. Ovillkorliga fängelsestraff för våldsbrott och rattfylleri döms också ut oftare än förut. I lagstiftningen har det dessutom genomförts ett antal reformer som bidragit till att antalet fångar ökat. Under de närmaste åren väntas flera liknande reformer. Å andra sidan pågår en lagberedning som skall göra det möjligt att helt eller delvis ersätta fängelse med påföljder i frihet.

Förändringar i antalet förstagångsintagna och unga fångar har i allmänhet på lång sikt inverkat på fångtalet. Förstagångsintagna är potentiella återfallsbrottslingar, och unga fångar som har en stor sannolikhet för återfall, varslar pålitligt om det kommande fångtalet i Finland, liksom i andra länder. Den senaste tidens ökade fångtal har dock inte varit ett resultat av dessa strukturella faktorer i fångpopulationen, eftersom tillämpningen av fängelsestraff generellt sett har ökat i alla ålders- och brottsgrupper.

Figur 3 visar det årliga antalet ovillkorliga fängelsestraff och deras procentuella andel av samtliga domar i underrätterna 1985–2002.

Figur 3. Ovillkorliga fängelsestraff och deras procentuella andel av alla fängelsestraff under perioden 1985–2002.

2.1.3. Bakgrundsfakta om fångarna

Fångtalet började stiga år 2000. År 2000 var det dagliga genomsnittliga fångtalet 2 855, dvs. det ökade med drygt etthundra från 1999 (2743). Ökningen fortsatte under 2001 då det genomsnittliga fångtalet var 3 135. Det genomsnittliga fångtalet var 2002 redan 3 434, och 2003 var det 3 578. Särskilt andelen bötesfångar och dömda med korta straff har ökat. Antalet häktade har särskilt starkt stigit.

Över 54 procent av de frigivna fångarna återvänder till fängelset. Brottspåföljdsverket gjorde en undersökning som omfattade alla dömda fångar och frigivna under perioden mellan 1993 och 2001. Materialet från det centrala fängregistret vid Brottspåföljdsverket omfattar 1 100 000 intagningar och 30 000 personer.

Ca 40 procent av de förstagångsintagna som frigavs mellan 1993 och 1997 blev ovillkorligt dömda till fängelse på nytt. En fjärdedel av dem återvände till fängelset utan att ha begått något nytt brott för att avtjäna ett straff som inte vunnit laga kraft under fängelsetiden.

Män återföll i brott oftare än kvinnor, och unga oftare än äldre. Förstagångsintagna återföll i brott mera sällan än de som minst två gånger tidigare redan dömts till fängelse. Av de som frigivits innan de fyllt 18 råkade mellan 85 och 90 procent på nytt i fängelse. De som dömts för rån och egendomsbrott uppvisade den största recidivrisk, och de som dömts för brott mot liv och sexualbrott den minsta. Andelen återfallsförbrytare växer i takt med antalet intagningar. Ca två tredjedelar av de som råkat in i en ond cirkel av intagningar återvänder till fängelset inom tre år efter frigivningen.

Några av hundra frigivna förstagångsintagna hamnar i en ond cirkel av intagningar. Den allmänna uppfattningen om den stora sannolikheten att råka i en sådan ond cirkel är i ljuset av denna undersökning felaktig. Uppfattningen grundar sig på den omständighet att de flesta intagna i fängelserna många gånger återvänt. Man får en felaktig uppfattning om sannolikheten, om återfallsbrottsligheten endast beräknas utifrån de in-

tagna som vid en viss tidpunkt befinner sig i fängelse.

De intagna som råkat in i en ond cirkel av intagningar medför en särskild utmaning för myndigheter och samhället i vidare mening: de är den sjukaste, fattigaste och mest utslagna delen av den vuxna befolkningen. Men ca var tredje av dem stannar ändå permanent i frihet efter varje avtjänad fängelseperiod. Sannolikheten för att man stannar i friheten är särskilt stor när det gäller intagna som kan hålla sig fria från rusmedel.

Den avsevärt högre mortaliteten bland frigivna fångar jämfört med den övriga befolkningen förklarar endast delvis varför den onda cirkeln av intagningar bryts. Enligt det centrala fängregistret hade 13 340 personer som var vid liv vid befolkningsregistrets jämförelsetidpunkt den 1 mars 2002 avtjänat ett fängelsestraff i Finland efter 1991. De hade redan befunnit sig i frihet minst fem år och kommer sannolikt därför aldrig att återvända till fängelse.

Antalet långtidsfångar är stort, eftersom ungefär var femte fånge numera stannar i anstalten minst fyra år. Det beror bl.a. på ökningen av grova narkotikabrott och ändrad praxis i bedömningen av tillräknelighet. Allt flera gärningsmän döms som fullt tillräkneliga, och detta förlänger särskilt de långa straffen.

Medelåldern hos fångar är 34 år. Enligt en utredning 2003 hade 17 procent av fångarna arbetat eller studerat innan de kom till fängelset, de övriga försörjde sig genom olika inkomstförflyttningar. Den sistnämnda gruppen omfattar också pensionärer (ca 10 procent). Ungefär 40 procent av fångarna har en bakgrund med regelbunden arbetserfarenhet, ca 15 procent saknade helt och hållet sådan erfarenhet. Före ankomsten till fängelset saknade 36 procent permanent bostad.

Fångarnas problem är dessutom svag yrkesutbildning och allmänbildning. En tredjedel av fångarna har avlagt yrkesexamen, ca en femtedel har slutfört en eller flera yrkeskurser, och ca hälften saknar helt och hållet yrkesutbildning. Fångarnas allmänbildande grundutbildning är mestadels grundskola (72 procent) eller folkskola (18 procent), endast knappa tre procent av fångarna har genom-

gått gymnasium. Ca sju procent av fångarna har inte genomgått grundskolan som skolplikten kräver.

Också uppväxtförhållandena har ofta varit problematiska. Ca 31 procent har haft en svår eller synnerligen svår barndom. Ju flera brott en fånge begått, desto svårare bakgrund är det fråga om. De sociala banden i det civila livet är knappa eller obefintliga hos 23 procent av fångarna. Det uppskattas att 22 procent har svåra eller synnerligen svåra psykiska problem bakom sig, och 76 procent har svåra eller synnerligen svåra missbruksproblem. Den genomsnittliga dödsåldern för frigivna fångar är 45 år.

Särskilt missbruksproblemen har kvantitativt ökat i fängelserna. Enligt en utredning 2003 hade nästan hälften av de intagna någon gång använt intravenösa droger. Den ökade användningen av intravenösa droger framgår också av det växande antalet fångar med HIV-infektion. Före 1997 upptäcktes ett eller inget fall av HIV-infektion årligen. Sex nya fall upptäcktes 1998, 33 nya fall 1999, 14 nya fall 2000 och 12 nya fall 2001. Den värsta utvecklingen tycks nu ha brutits, eftersom bara tre nya fall påträffades 2003. Antalet HIV-positiva var två procent av de testade under maximiaåret 1999. År 2001 gav 0,8 procent, och 2003 endast 0,2 procent, positiva testresultat.

Brottspåföljdsverket tillsatte våren 2002 en arbetsgrupp med uppgift att utreda nuläget och utvecklingsbehoven i fångarnas hälsovård. En orsak till tillsättandet av arbetsgruppen var försämringen av fångarnas hälsotillstånd under den senaste tiden. Arbetsgruppen uttrycker i sin rapport som överlämnades den 31 december 2002 (Brottspåföljdsverkets duplikat 1/2003) sin oro för att allvarliga hälsovårdsproblem som hänför sig till den sociala utslagningen alltmera hänskjutits till fånghälsovården. Situationen karakteriseras av en kris på grund av den ökade sjukdomsfrekvensen bland fångarna, antalet fångar och den begränsade vårdpersonalen.

Genom en tvärsnittsutredning som gäller en enda dag kartlägger rapporten fångarnas sjukdomsfrekvens som antecknats i patientjournalerna. Enligt utredningen har minst en fjärdedel av fångarna C-hepatit, dvs. en virusrelaterad leverinfektion som främst sprids

genom intravenöst drogbruk. Ungefär 46 procent av fångarna är patologiskt narkotikaberoende. Lika många, ca 39 procent, är enligt utredningen alkoholberoende och behöver psykiatrisk vård i fängelset. Enligt arbetsgruppen finns det också klara tecken på att psykiskt sjuka patienter allt oftare hamnar i fängelse.

2.1.4. *Lagen om verkställighet av straff*

Allmänna bestämmelser om verkställighet

De allmänna bestämmelserna om verkställighet av fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter finns numera i 1 kap. lagen om verkställighet av straff (128/1995), dit de i nästan oändrad form överfördes från fängelsevårdsförordningen i samband med reformen 1995. Enligt 1 kap. 4 § skall ett straff verkställas så att det inte i onödan försvårar utan i mån av möjlighet främjar en fångs anpassning i samhället. På motsvarande sätt skall de skadliga följderna av frihetsberövandet i mån av möjlighet motverkas. I 3 § framförs den viktiga normalitetsprincipen enligt vilken förhållandena i en straffanstalt i mån av möjlighet skall ordnas så att de motsvarar de levnadsförhållanden som allmänt råder i samhället. Verkställigheten skall även ordnas så att straffet endast består av frihetsberövandet. Andra begränsningar kan användas i den utsträckning förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten kräver det.

Principen om människovärdig och human behandling av fångar är uttryckt i 1 kap. 5 §. Fångar skall behandlas rättvist och med aktning för deras människovärde. Fångar får inte utan godtagbart skäl försättas i ojämlik ställning på grund av ras, nationell eller etnisk härkomst, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell inriktning, hälsotillstånd, religion, samhällsliga åsikter, politisk eller facklig verksamhet, eller någon annan motsvarande omständighet. Vid verkställighet av straff som ådömts en ung förbrytare skall de behov som beror på fångens ålder och utvecklingsstadium särskilt beaktas. Enligt 1 kap. 6 § skall fångar höras då det fattas beslut om deras boende och placering i arbete eller annan sysselsättning samt då

andra viktiga beslut som gäller behandlingen av dem fattas.

Uppskov med straffverkställighet

Bestämmelser om uppskov med straffverkställighet finns i 2 kap. 1 b–d §. Straffverkställigheten kan uppskjutas av hälso-, sociala och ekonomiska skäl. Bestämmelserna om uppskov med verkställighet har senast 1990 reformerats i omfattande skala (555/1990).

Bestämmelser om uppskov med straffverkställighet av hälsoskäl finns i 2 kap. 1 b § (137/2001). Om den dömda på grund av allvarlig sjukdom eller svår skada är i ett sådant tillstånd att vården av honom eller henne äventyras av förpassning till en straffanstalt, eller om den dömda är psykiskt sjuk, skall Brottspåföljdsverket uppskjuta inledningen av straffverkställighet tills han eller hon tillfrisknat. Uppskov kan beviljas med verkställighet av både fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter, och ingen maximigräns för längden av uppskovet har bestämts i lagen. Om den dömda emellertid redan befinner sig i en straffanstalt eller tvångsinrättning eller vårdas utanför straffanstalten genom fängelsemyndigheternas försorg då straffverkställigheten kunde inledas, kan straffet verkställas.

Uppskov kan också beviljas om den dömda är gravid. Enligt 2 kap. 1 b § kan Brottspåföljdsverket bevilja uppskov med verkställighet av fängelse- eller förvandlingsstraff för böter tills den dömda har återhämtat sig efter förlossningen.

Bestämmelser om uppskov av sociala och ekonomiska skäl finns i 2 kap. 1 c §. Verktälligheten av fängelsestraff kan uppskjutas, om omedelbar verkställighet leder till exceptionella och avsevärda förluster eller svårigheter för den dömda, hans eller hennes familj, arbetsgivare eller samhället. Förlusterna och svårigheterna har inte i detalj definierats i lagen. Det kan gälla t.ex. oavslutade studier, arbete eller olika ekonomiska, sociala eller mänskliga skäl. Uppskov kräver ansökan eller samtycke av den dömda.

Uppskov får enligt 2 kap. 1 c § inte beviljas om den dömda är häktad i målet eller om det finns grundad anledning att anta att han eller

hon försöker undgå verkställigheten, eller om de synpunkter som talar för att straffet skall verkställas omedelbart är väsentligt mera betydande än olägenheterna.

Enligt 2 kap. 1 d § (137/2001) beviljas högst ett års uppskov med verkställighet av fängelsestraff av sociala och ekonomiska skäl av en utmätningsman i egenskap av verkställande myndighet. Brottspåföljdsverket kan efter detta uppskjuta inledningen av verkställigheten med högst ett år i sänder, om det är förenligt med det allmänna intresset.

Endast en utmätningsman är behörig att uppskjuta verkställigheten av förvandlingsstraff för böter. Utmätningssmannen kan uppskjuta verkställighet av förvandlingsstraff med högst tre månader. Tidsfristerna som gäller utmätningsmän beräknas fr.o.m. att verkställighetsförordnandet anlänt till utmätningsmannen eller fr.o.m. att hindret för verkställighet upphört.

Om en utmätningsman inte har beviljat uppskov med verkställighet, skall avslagsbeslutet hänskjutas till Brottspåföljdsverket. Beslutet skall också hänskjutas om ett kortare uppskov än det som söktes har beviljats och om uppskovet underskrider tre månader. Ett avslagsbeslut skall emellertid inte hänskjutas om 1) den som ansöker om uppskov trots uppmaning inte har lämnat upplysningar om de grunder som nämns i ansökan; 2) de grunder som nämns i ansökan är uppenbart osanna; 3) sökanden har begått nya brott eller det finns grundad anledning att anta att han eller hon drar sig undan verkställigheten; 4) sökanden är häktad i målet; eller 5) Brottspåföljdsverket av någon annan grundad anledning har bestämt att ett beslut som gäller ansökan om senareläggning av fängelsestraff inte behöver hänskjutas.

Enligt 2 kap. 1 c § skall uppskov med verkställighet återkallas om risk för flykt framgår efter beviljandet eller om förutsättningarna för uppskov i övrigt inte längre existerar. Den myndighet som beviljat uppskovet skall besluta om återkallande.

I 2 kap. 1 d § anges det att beslut som gäller uppskov med straffverkställighet eller återkallande av uppskov inte får överklagas genom besvär.

Enligt 2 kap. 1 e § (595/1977) som gäller förvandlingsstraff för böter får förvandlings-

straff inte verkställas medan den bötfälldes med stöd av bestämmelserna om missbrukarvård är intagen för vård i en missbrukaranstalt eller någon annan motsvarande vårdanstalt. På begäran av den bötfällda skall utmätningsmannen uppskjuta inledningen av verkställigheten tills tre månader förflutit från att den bötfällda skrevs ut från anstalten. Verkställigheten får dock inledas om det är uppenbart att den bötfällda sökt anstaltsvård i syfte att undgå verkställighet av förvandlingsstraffet eller att den bötfällda trots uppskovet med verkställighet inte kommer att betala böterna eller om det i övrigt finns synnerligen vägande skäl att verkställa förvandlingsstraffet. Motsvarande bestämmelser skall tillämpas på de som intagits i barnavårdsanstalter med stöd av lagstiftningen om barnskydd.

Enligt 18 § 3 mom. lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) får verkställighet av förvandlingsstraff för böter dessutom inte inledas när skuldsanering påbörjats. Enligt 40 § får förvandlingsstraff för böter inte heller verkställas så länge betalningsprogrammet pågår.

Enligt 10 § förordningen om verkställighet av fängelsestraff (447/1975) får verkställighet av fängelsestraff inte uppskjutas, om den dömden redan har börjat avtjäna sitt straff i en straffanstalt. Verkställighet av förvandlingsstraff för böter får dock uppskjutas ännu i fängelset. Bestämmelser om uppskov med betalning av böter i fängelse finns i 2 kap. 1 d § LVS. Om den som kommer till en straffanstalt för verkställighet av fängelsestraff eller som häktad skall avtjäna ett förvandlingsstraff, eller om den som kommer dit för verkställighet av ett förvandlingsstraff skall avtjäna något annat förvandlingsstraff, eller om en fånge i en straffanstalt skall avtjäna ett förvandlingsstraff, får anstaltsdirektören för betalning av böterna uppskjuta verkställigheten av förvandlingsstraffet med högst två månader fr.o.m. att verkställighetsförordnandet anlände till anstalten. Uppskov får dock inte beviljas för en längre tid än att verkställigheten av nämnda förvandlingsstraff kan inledas innan fången frigges.

Senareläggning av förvandlingsstraff för böter i fängelse hänför sig till 2 kap. 1 a § LVS (703/1991) enligt vilken den dömden,

när fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter skall verkställas, skall anses först avtjäna förvandlingsstraffet. Om ett förvandlingsstraff inte har uppskjutits för betalning av böter i fängelset, skall det först verkställas.

Dessutom har den som anländer till en straffanstalt för verkställighet av förvandlingsstraff enligt 2 kap. 1 d § rätt att betala hela det obetalda beloppet av de förvandlade böterna ännu efter ankomstdagen under fem vardagar som i allmänhet är arbetsdagar vid statens ämbetsverk. Om flera förvandlingsstraff skall verkställas, har den bötfällda också rätt att betala de böter som hänför sig till ett enda förvandlingsstraff. Genom att betala detta bötesbelopp blir den dömden befriad från att vidare avtjäna förvandlingsstraffet i fråga.

Antalet uppskov. Procedurbestämmelserna vid uppskov med verkställighet reformerades 1990 (555/1990). Då överfördes beslutanderätten från fångvårdsavdelningen på utökningsmyndigheterna. Tidigare beviljades uppskov med verkställighet i allmänhet av fångvårdsavdelningen, och utökningsmyndigheterna kunde endast bevilja korta uppskov på mindre än tre månader.

Anledningen till reformen var det stora antalet ansökningar om uppskov som tillställdes fångvårdsavdelningen och den långsamma behandlingen av dem. Tanken var att beslutsfattandet ägde rum på en onödigt hög nivå, fjärran från de medborgare som ansökte om uppskov.

Efter lagändringen 1990 kan utökningsmyndigheterna av sociala skäl bevilja högst ett års uppskov med verkställighet av fängelsestraff. Uppskov av hälsoskäl, på grund av den dömdes sjukdom eller graviditet, ingick dock alltså i fångvårdsavdelningens beslutanderätt. En möjlighet till ändringssökande i beslut om uppskov infördes inte i samband med reformen 1990. Däremot infördes ett system enligt vilket utökningsmyndigheterna i allmänhet skall hänskjuta avslagsbeslut till fångvårdsavdelningen.

Utökningsdistrikten behandlade 2000 totalt 1 253 ansökningar om uppskov, och uppskov beviljades i 766 fall. Något under hälften av de beviljade uppskoven (369) varade högst tre månader. Totalt 397 ansökningar om uppskov fördes 2000 till fångvårdsavdel-

ningen. Avdelningen fastställde utsökningsmyndigheternas beslut på ett undantag när. Utsökningsmyndigheterna återkallade 28 beviljade uppskov.

Brottspåföljdsverket behandlade 2002 totalt 1 025 ansökningar om uppskov. Av dessa bestod 580 av beslut som avslagits eller beviljats som för en kortare tid av utsökningsmyndigheterna och som hänskjutits till Brottspåföljdsverket, 393 var ansökningar som gjorts av hälsoskäl, 37 var beslut som ingick i fängervårdsavdelningens behörighet och som skulle verkställas över ett år tidigare, och 15 var andra beslut (uppskov som beviljats och återkallats).

Inledning och beräkning av strafftid

Inledning av strafftid. Huvudreglerna för inledning av strafftiden finns i 2 kap. 2 § LVS (302/1971). Om den dömden inte är häktad i målet, räknas straffet från den dag när han eller hon förlorar sin frihet för straffverkställighet, eller från den dag när den dömdes frihetsförlust som inträffat av någon annan orsak endast fortgår för förflyttning av den dömden till en straffanstalt, eller, om den dömden av någon annan orsak redan befinner sig i en straffanstalt, från den dag när domen blir verkställbar.

Om den dömden är häktad i målet, räknas strafftiden från och med den dag då domen som ligger till grund för verkställigheten avkunnades eller gavs. Om den dömden på grund av häktningsföreläggande förlorar friheten senare än vid nämnda tidpunkt, skall strafftiden anses börja vid dagen för frihetsberövandet.

Bestämmelser om inledning av straffverkställighet som gäller häktade med deras samtycke finns i 2 kap. 1 § LVS (612/1974). Om den dömden är häktad i målet och förklarar sig nöjd med domen för den del han eller hon dömts till fängelse eller i övrigt förordnats att avtjäna fängelsestraff, får verkställigheten av straffet med den dömdes samtycke inledas genast, även om den dömden på andra punkter, eller någon annan part, överklagar domen. Den tid som den dömden har avtjänat straffet innan den lagakraftvunna domen blivit verkställbar skall då räknas honom eller

henne till godo.

Enligt 6 § förordningen om verkställighet av fängelsestraff skall den häktade i närvaro av två vittnen meddela fängelsedirektören att han eller hon samtycker till verkställighet. Detta skall antecknas i verkställighetsförordnanden.

Beräkning av strafftid. Huvudreglerna för beräkning av strafftid finns i 2 kap. 2 § LVS. Tiden för fängelsestraff för en bestämd tid beräknas med hänsyn till år och månader enligt kalendertid. Dagar som eventuellt ingår i domen läggs till den tid som fås på detta sätt. Ett fängelsestraff som dömts ut i hela dagar omräknas i månader så att trettio dagar betraktas som en månad. Tiden för förvaltningsstraff för böter räknas alltid enligt antalet dagar.

Om strafftiden är bestämd i år och månader, skall den dömden friges den dag som enligt datumsiffran i månaden svarar mot dagen då räkning av tiden började eller, om motsvarande siffra inte finns i den månad då räkningen avslutas, den sista dagen av månaden.

Bestämmelser om fördröjning av straffverkställighet utan en fånges förskyllan finns i 2 kap. 3 § LVS (137/2001). Om inledningen av straffverkställighet har fördröjts eller verkställigheten avbrutits utan en fånges förskyllan, skall Brottspåföljdsverket eller direktören för straffanstalten enligt anvisningar av verket besluta om den tid som gått åt till detta helt delvis eller överhuvudtaget skall inräknas i strafftiden.

Om en fånge rymmer, skall dagen för rymningen enligt 2 kap. 3 c § inte inräknas i strafftiden som fortsätter dagen efter att fången gripits. Enligt 4 kap. 7 § (580/2001) skall samma regelverk också tillämpas på otillåtet avlägsnande från öppna anstalter. Vid inräkning av tiden i strafftiden för tillstånd till permission, civilt arbete och studier skall motsvarande princip tillämpas. Bestämmelser om inräkning av permissionstiden i strafftiden finns i 2 kap. 3 b §, om inräkning av tiden för civilt arbete i 3 kap. 6 § 3 mom. (580/2001) och om inräkning av tiden för studier i 3 kap. 8 § 3 mom. (580/2001). Om en fånge inte återvänder till anstalten den dag som bestämts i tillståndsvillkoren, skall tiden mellan den utsatta dagen och den faktiska ankomstdagen eller då

gen för gripande inte inräknas i strafftiden, nämnda dagar inbegripna.

Bestämmelser om sammanräkning av fängelsestraff finns i 2 kap. 1 a § (703/1991). Om den dömda samtidigt skall avtjäna flera fängelsestraff för en bestämd tid som inte skall sammanslås med varandra eller omvandlas till ett gemensamt fängelsestraff och, vid sådan av dem eller separat, förvandlingsstraff för böter, skall direktören för straffanstalten räkna ihop straffen till fullo. Den sammanlagda tiden för ett fängelsestraff för en bestämd tid får inte överskrida tjugo år, och tiden för ett förvandlingsstraff för böter får inte överskrida etthundratjugo dagar. När ett fängelsestraff och ett förvandlingsstraff för böter räknas ihop, skall den dömda anses först avtjäna förvandlingsstraffet.

Enligt 2 kap. 1 a § omfattar livstids fängelse samtliga fängelsestraff, förvandlingsstraff för böter och arreststraff.

Om ett sammanlagt eller gemensamt fängelsestraff skall verkställas, och om det inbegriper ett straff som tidigare kommit till verkställighet eller ett straff som förlängts på grund av att den dömdes motpart har sökt ändring och som tidigare har verkställts som kortare med stöd av den då gällande domen, skall straffet som skall avtjänas vara skillnaden mellan straffet som skall verkställas och straffet som tidigare verkställts.

Bestämmelser om avdrag för häktningstiden finns i 2 kap. 2 a (158/1976). Enligt lagrummet skall avdrag för frihetsberövande som avses i 3 kap. 11 § strafflagen beaktas vid straffverkställigheten enligt domstolens utslag. Avdrag som hänför sig till en och samma kalendertid beaktas endast en gång. Om den dömda under den kalendertid som nämns i utslaget avtjänat fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter, skall avdrag inte göras för denna tid.

Ankomst till en straffanstalt och placering där

Straffanstalter. Enligt 1 kap. 2 § lagen om verkställighet av straff (135/2001) består straffanstalterna av fängelser, öppna anstalter och ungdomsfängelser. Öppna anstalter är öppna fängelser, arbetskolonier och andra

straffanstalter eller avdelningar som enligt Brottsförhållningsverkets beslut skall arbeta som öppna anstalter. Enligt 16 § i statsrådets förordning om förvaltning av straffverkställighet (275/2001) består Fångvårdsväsendet av slutna anstalter, öppna anstalter och sjukhusenheter.

Bestämmelser om straffanstalterna och deras namn finns i förordningen om ändring av straffanstalternas namn (248/2001) som trädde i kraft den 1 januari 2001.

Avtjänandet av ett fängelsestraff kan inledas så att ett straff som ådömts den häktade blir verkställbart, varvid den häktade som redan befinner sig i en straffanstalt blir en fånge som avtjänar straff och börjar avtjäna ett fängelsestraff. Då överförs fången till en förläggingsanstalt för att avtjäna straffet. Men vanligare än detta är att den som dömts till fängelse kommer för att avtjäna straffet från friheten. Avtjänandet av straffet för den som kommer direkt från friheten inleds i regel så att fången anmäler sig för straffverkställighet med stöd av ett verkställighetsförordnande från häradsfogden som tjänstgör som lägre verkställande myndighet (slutna anstalter) eller ett förordnande till öppen anstalt från Brottsförhållningsverket (öppna anstalter). Även länsmannen kan med stöd av ett beslut som fattats av statsrådets plenum tjänstgöra som lokal utökningsmyndighet.

Enligt den praxis som inleddes i december 2002 skall den lägre verkställande myndighetens förslag om förordnande till öppen anstalt riktas till placeringsenheten i vart och ett distrikt. Enheten bedömer fångens lämplighet för öppen anstalt innan beslutet fastställs av Brottsförhållningsverket.

Ett fängelsestraff kan också inledas så att den dömda grips på grundval av efterlysning, varvid polisen sänder den dömda till straffverkställighet.

Allmänna principer. Allmänna bestämmelser om principerna för placering av fångar finns i 3 kap. 2 § LVS. När fångar placeras, skall deras hemort, ålder, hälsotillstånd, förmodade anpassning till anstaltsförhållandena, yrkeskunnighet och arbetsförmåga, behov av yrkesutbildning och annan undervisning samt andra individuella egenskaper beaktas. Män och kvinnor skall hållas på separata boavdelningar och i mån av möjlighet i särskilda an-

stalter.

Lagen kompletteras av 3 § fängsvårdsförordningen som anger grundtanken om närbelägen hemort. Fångar skall i mån av möjlighet placeras i straffanstalter så att deras kontakter till de anhöriga inte orimligt försvåras. Fångar skall dessutom placeras så att lämplig verksamhet och behövlig vård kan ordnas för dem. Vid placeringen skall fångarnas individuella egenskaper, ålder, kön, psykiska och fysiska tillstånd, anlag och benägenheter samt orsaken till intagningen i straffanstalt och strafflängden dessutom beaktas. Justitieministeriet har stadfäst en allmän anvisning för placering av fångar i straffanstalter (4/011/2000) som innehåller detaljerade bestämmelser om placeringen av fångar i anstalter.

Placering i öppen anstalt. Bestämmelser om placering i öppen anstalt direkt från friheten finns i 4 kap. 2 § LVS (137/2001). Brottspåföljdsverket kan besluta att ett förvandlingsstraff för böter och ett fängelsestraff på högst två år som ådömts för ett eller flera brott och ett förvandlingsstraff för böter som sammanslagits med ett sådant straff skall avtjänas i en öppen anstalt. Ett villkor för placering i öppen anstalt är att den dömda lämpar sig för öppen anstalt och att det inte finns skäl att anta att han eller hon utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten.

Justitieministeriets fängsvårdsavdelning som föregick Brottspåföljdsverket har avgränsat villkoren för förordnande till öppen anstalt genom ett brev som riktades till lärmännen och stadsfogdarna (1/40/96). Enligt brevet skall anmälan till öppen anstalt inte göras om den dömdes sannolika vistelsetid i anstalten underskrider 14 dagar. Det är främst fångar med mellan en och tre fängelseperioder som eventuellt tidigare klanderfritt avtjänat fängelse, samt dömda med flera fängelseperioder som dömts till högst tre månaders fängelse som enligt brevet skall förflyttas till öppna anstalter direkt från friheten. Denna avgränsning motiveras med de knappa anslag som är tillgängliga för verksamheten i öppna anstalter.

I dagens läge har det som tilläggs villkor för intagning i öppna anstalter ställts att fångarna skall samtycka till kontroll av avhållsamhet från rusmedel. Enligt 2 kap. 9 c §

(137/2001) kan det i en straffanstalt finnas avdelningar för fångar som förbinder sig att avstå från att bruka alkohol och andra rusmedel samt att på begäran lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. En fånge som bryter sin förbindelse skall avlägsnas från avdelningen. Genom beslut av Brottspåföljdsverket kan en hel straffanstalt förordnas att arbeta som en sådan enhet. Alla öppna anstalter har i dagens läge omvandlats till rusmedelsfria anstalter.

Beslut om placering i öppen anstalt skall fattas av Brottspåföljdsverket. Som det ovan konstaterats, skall placeringsenheten som bestäms utifrån den dömdes hemkommun för närvarande undersöka den dömdes förutsättningar för anpassning till öppen anstalt och förbindelse om rusmedelsfrihet, innan Brottspåföljdsverket skall fastställa utskönningsmyndighetens förslag i frågan. I synnerhet denna praxis har reducerat antalet fångar som förpassas till öppna anstalter direkt från friheten.

Förhållandena i öppna anstalter är i flera avseenden friare och fångarnas livsvillkor mera normala än i slutna anstalter. Fångarna använder sina egna kläder, och kontakterna utanför anstalten är mindre begränsade. En synnerligen betydelsefull skillnad för fångarna är att de lyfter gängse lön för arbetet i öppna anstalter, medan en nominell ersättning utbetalas för fångarbete i slutna anstalter.

Unga fångar. Fångar som intagits i ungdomsfängelser och som internerats i tvångsinrättningar placeras på ett sätt som avviker från de andra fångarna. Enligt 14 § lagen om unga förbrytare (262/1940) skall placeringen av unga lagöverträdare som dömts till minst sex månaders och högst fyra års fängelse behandlas av fängelsedomstolen. Med unga förbrytare avses enligt 1 § lagöverträdare som när de begått en straffbar gärning fyllt femton men inte tjugooett år. De dömda som förordnats till ungdomsfängelse kan enligt justitieministeriets anvisning (4/011/2000) placeras i Kervo, Tavastehus, Kylmäkoski, Vasa, Uleåborgs eller Pyhäselkä fängelse.

Farliga återfallsförbrytare. Enligt 5 § lagen om internering av farliga återfallsförbrytare (317/1953) skall fängelsedomstolen besluta om internering av farliga återfallsför-

brytare i tvångsinrättning. Enligt 10 § är en tvångsinrättning en särskild anstalt grundad för internering av farliga återfallsförbrytare eller en avdelning i en annan anstalt som särskilt inrättats i detta syfte. Det finns avdelningar för tvångsinrättningsinterner i Helsingfors, Åbo (numera Sydvästra Finlands fängelse), Riihimäki och Tavastehus fängelser (justitieministeriets anvisning 3/00/99).

Placering inom en straffanstalt

Den nuvarande lagen innehåller flera bestämmelser om placering inom en straffanstalt. Bestämmelserna gäller placering på avdelningar, placering i boende, placering av specialgrupper (kvinnor, mödrar med barn, internerade i tvångsinrättning, unga fångar, unga som inte fyllt 18 år, fångar som på egen begäran bor avskilda) samt isolering av enskilda fångar från andra fångar. Det finns särskilda bestämmelser om säkerhetsavdelningar och rusmedelsfria avdelningar. Regelverket omfattar alltså både bestämmelser om placering på vanliga avdelningar och bestämmelser som har karaktär av säkerhetsåtgärder. I grund och botten gäller det olika grader av begränsning av fångarnas frihet och sysselsättningsmöjligheter.

I öppna anstalter finns det i regel inte avdelningar som övervakas i olika grad. Därför gäller bestämmelserna om förflyttning till avdelningar i huvudsak slutna anstalter. Vid behov kan reglerna för intern placering i anstalterna med stöd av 4 kap. 9 § LVS också tillämpas på öppna anstalter.

Avdelningar. Den gällande allmänna bestämmelsen om avdelningar i straffanstalter finns i 3 kap. 2 a § (364/1999). I straffanstalterna kan det finnas avdelningar som är olika till graden av övervakning och verksamhets sätt. När beslut om förflyttning till en avdelning fattas, skall fångarnas individuella egenskaper, deras möjligheter att uppfylla sysselsättningsplikten samt upprätthållandet av anstaltsordningen och -säkerheten beaktas. Direktören för straffanstalten skall besluta om placering på avdelningar. Avdelningarna skall ha en dagordning som direktören fastställer. Lagen kompletteras av 3 § fångvårdsförordningen enligt vilken fångarnas indivi-

duella egenskaper, kön, ålder, psykiska och fysiska tillstånd, förmåga och läggning, samt orsaken till intagningen och strafflängden skall beaktas vid placering och gruppering av fångar.

När en allmän bestämmelse om avdelningar fogades till lagen, föranleddes det av ett beslut av riksdagens justitieombudsman som gällde förhållandena på den norra cellavdelningen i Åbo centralfängelse (710/31.8.1995). I beslutet konstaterades att det fanns olikartade avdelningar i fängelserna, även om bestämmelser om en sådan indelning saknades i lagstiftningen. Riksdagens justitieombudsman ansåg att bestämmelserna i lagen gjorde en sådan indelning i avdelningar möjlig, men han önskade att lagen skulle göras klarare.

Med anledning av en regeringsproposition (RP 10/1998 rd) antecknades rådande anstaltspraxis i lagen. Enligt lagen skall det finnas olika och heterogena avdelningar i fängelserna. På dessa avdelningar placeras fångarna enligt deras deltagande i arbete, utbildning eller någon annan verksamhet, anpassning till anstalten eller någon annan jämförbar omständighet. Avdelningarna är slutna, halvöppna eller öppna.

I dagens läge finns det olikartade avdelningar i nästan alla slutna anstalter. Det är vanligt att fångar som arbetar eller annars aktivt deltar i någon verksamhet placeras på en och samma avdelning. Avdelningarna följer en dagordning som fastställts av direktören. Skillnaderna mellan avdelningarna framgår klarast av i hurdan utsträckning och hur länge fångarna kan uppehålla sig utanför sina celler tillsammans med andra fångar. Praxis varierar i olika anstalter. I några avdelningar stängs dörrarna kl. 17.00. Efter att dörrarna stängts kan fångarna endast delta i de fritids- och kvällsaktiviteter som ordnas av anstalten. I några avdelningar är dörrarna öppna till kl. 22.00, men under veckosluten längre. Fångarna kan också förfoga över nycklarna till sina celler.

Enligt 3 kap. 3 § skall fångar placeras i enskilda eller gemensamma rum varvid fångarnas egna önskemål i mån av möjlighet skall beaktas. Dörrarna till rum i vilka de fångar som skall anses pålitliga bor och arbetar kan hållas olåsta.

Rusmedelsfria avdelningar. Enligt 2 kap. 9

c § LVS (128/1995) kan det i en straffanstalt finnas avdelningar för fångar som förbinder sig att avstå från alkohol eller andra rusmedel samt att på uppmaning lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. En fånge som bryter mot sin förbindelse skall avlägsnas från avdelningen. Brottsförhållanden har meddelat en anvisning (1000/011/2001) för fastställande av berusning och test vid rusmedelsövervakning.

Enligt en regeringsproposition (RP 66/1995 rd) är syftet med bestämmelsen att underlätta inrättandet av rusmedelsfria avdelningar inom Fångvårdsväsendet. Avdelningarnas verksamhet skall grunda sig på fångarnas frivilliga avsikt att avstå från drog- och annat rusmedelsbruk. Avdelningarna ordnar rehabiliteringsprogram för missbrukare. Skyldigheten att lämna prov skall stödja fångens eget beslut att gå in för ett levnadssätt utan rusmedel. Villkoret för att bli intagen på en sådan avdelning är att en fånge förbinder sig att iaktta villkoren för boende och rusmedelsfrihet på avdelningen. Villkoren kan förknippas förutom med rusmedelsfrihet också med skyldigheten att delta i avdelningens verksamhet. Villkoren för boendet kan variera i enlighet med det slag av verksamhet som ordnas på avdelningen. På alla avdelningar är fångarna emellertid skyldiga att lämna utandnings- eller något annat prov. Plikten att genomgå kontroll av rusmedelsfrihet grundar sig inte på konkreta misstankar. Kontrollen kan vara rutinmässig och gälla en hel avdelning.

I dagens läge finns det i nästan alla slutna anstalter en avdelning som definierats som rusmedelsfri. Det finns emellertid stora skillnader mellan avdelningarna, t.ex. i termer av verksamhet och dagordning.

Direktören för straffanstalten skall besluta om placering på en avdelning enligt lagen. Beslutanderätten i placeringsfrågor har emellertid i alla anstalter med stöd av 1 kap. 7 § (128/1995) delegerats från direktören till någon annan tjänsteman i anstalten. I praktiken svarar den biträdande direktören eller vaktchefen för fångplaceringen i de flesta anstalter.

Kvinnliga fångar. Enligt 3 kap. 2 § skall män och kvinnor hållas på olika boavdelningar och i mån av möjlighet i särskilda an-

stalter. I dagens läge finns det ingen särskild anstalt för kvinnliga fångar. De placeras på särskilda avdelningar i samma anstalter som de manliga fångarna. Den 1 januari 2004 fanns det kvinnliga fångar i sju slutna anstalter och i sjukhuset för fångar som lyder under Tavastehus fängelse. I öppna anstalter har kvinnliga fångar platser på två öppna anstaltsavdelningar, på avdelningen i Vånå som lyder under Tavastehus fängelse och på Övertorneå öppna avdelning som lyder under Uleåborgs fängelse.

Det fanns i medeltal 205 kvinnliga fångar 2003 vilket var ca sex procent av det genomsnittliga fångtalet. I början av januari 2004 fanns det 193 kvinnliga fångar i anstalterna.

Unga fångar. Enligt 5 kap. 2 § är ett ungdomsfängelse en särskild anstalt eller anstaltsavdelning. Enligt justitieministeriets nämnda beslut (4/011/2000) kan unga fångar placeras i sju slutna anstalter. Den enda bestämmelsen på lagnivå om placering av unga fångar under 18 år är 4 kap. 2 § 2 mom. LVS (137/2001) som gäller förflyttning av fångar som inte fyllt 18 år från slutna anstalt till öppen. Förflyttningen av en fånge som inte fyllt 18 år skall vara förenlig med fångens intresse, även om han eller hon inte kan hållas avskild från vuxna fångar. Enligt justitieministeriets allmänna anvisning (4/011/2000) skall förlägningsanstalterna för personer som inte fyllt 18 år vara Tavastehus, Kervo, Åbo, Vasa, Uleåborg och Pyhäselkä fångelser. Närmare bestämmelser om behandling av de unga som inte fyllt 18 år finns i en anvisning av justitieministeriets fångvårdsavdelning (5/011/94). Det krävs inte i anvisningen att det skall finnas en särskild avdelning för unga under 18 år. Enligt anvisningen skall boendet för fångar som inte fyllt 18 år ordnas avskilt från vuxna fångar, i egna rum eller tillsammans med andra fångar under 18 år, förutom när det anses vara förenligt med den unges intresse att man handlar annorlunda. Anvisningen innehåller också särskilda bestämmelser om de minderårigas deltagande i verksamhet tillsammans med äldre fångar.

Det finns inte i dagens läge många fångar som inte fyllt 18 år, den 1 januari 2004 var det totala antalet åtta, av vilka fyra var häktade. Antalet fångar som inte fyllt 21 år var samma dag totalt 115, av vilka 79 var dömda

fångar. Det fanns en flicka bland de unga.

Politisk fånge. Med politiska fångar avses enligt 2 kap. 11 a § (583/1995) fångar som dömts för brott som avses i 12 och 13 kap. strafflagen (landsförräderi och högförräderi). Enligt 3 kap. 3 § får en politisk fånge inte mot sin vilja placeras tillsammans med en fånge som avtjänar straff för något annat brott. Bestämmelsen fogades i denna form till lagen i samband med reformen 1975. Före detta skulle en politisk fånge enligt lagen alltid hållas avskild från andra fångar, vilket hindrade förflyttningen av politiska fångar till öppna anstalter, även då en fånge själv hade så önskat. Samtidigt registrerades de politiska fångarnas särskilda rättigheter i 2 kap. 11 a §.

Internerade i tvångsinrättning. Enligt 10 § lagen om internering av farliga återfallsförbrytare (317/1953) är en tvångsinrättning en särskild anstalt inrättad för internering av farliga återfallsförbrytare eller en avdelning i en annan anstalt anordnad särskilt för detta ändamål. Enligt 2 § förordningen om tvångsinrättning (448/1971) skall det finnas halvöppna, öppna och slutna avdelningar i tvångsinrättningar. Detaljerade anvisningar för hur och under vilka förutsättningar de internerade skall placeras på olika avdelningar, om vilka myndigheter som skall besluta om placering och om vilka rättigheter de internerade på olika avdelningar har, finns i 3—8 § i förordningen samt i reglementet för tvångsinrättningar som utfärdats genom justitieministeriets beslut den 25 januari 1996.

Det finns avdelningar för internerade i tvångsinrättning i Helsingfors, Åbo, Riihimäki och Tavastehus fängelser (justitieministeriets anvisning 3/00/99). Slutna och halvöppna avdelningar finns i Helsingfors, Åbo och Riihimäki fängelser. Avdelningen för män i Tavastehus fängelse arbetar som en öppen tvångsinrättningsavdelning, och avdelningen för kvinnor som en slutna, halvöppen och öppen tvångsinrättningsavdelning. Enligt anvisningen kan de internerade av särskilda skäl förflyttas för en bestämd tid till en anstalt utan tvångsinrättning, om placeringen är motiverad på grund av vård eller utbildning som den internerade behöver, eller om placeringen hänför sig till något arrangemang för frigivningen av den internerade. I prakti-

ken bor fångar som internerats i tvångsinrättning på samma avdelningar som andra dömda fångar. Antalet internerade i tvångsinrättning har under de senaste åren i någon mån stigit. I början av januari 2004 uppgick antalet till 23 internerade.

Säkerhetsavdelningar. Bestämmelser om säkerhetsavdelningar fogades till lagen 1999. En säkerhetsavdelning är enligt 3 kap. 2 b § (384/1999) en avdelning som inrättats av säkerhetsskäl och som är isolerad från den övriga anstalten. En säkerhetsavdelning kan inrättas genom beslut av Brottsföljdsverket. Hittills har sådana avdelningar inte inrättats i Finland. Att bestämmelser om säkerhetsavdelningar fogades till lagen föranleddes av justitieombudsmannens nämnda beslut om den norra cellavdelningen i Åbo centralfängelse. Justitieombudsmannen konstaterade i sitt beslut att lagbestämmelsen om avskildhet inte får kringgå så att några avdelningar har så få aktiviteter att fångarna är de facto isolerade. Ju färre möjligheter fångarna har att vistas utanför sina celler, desto uppenbarare är det att direktören bör fatta ett beslut om avskildhet enligt 3 kap. 9 §. Riksdagens justitieombudsman betonade att förflyttning till en slutna avdelning inte får vara ett tilläggsstraff, utan bör endast motiveras med upprätthållandet av förvaringssäkerheten och anstaltsordningen. Enligt justitieombudsmannen är det fråga om ett så avvikande fängelsestraff att det bör mera noggrant föreskrivas. Lagen skall omfatta bestämmelser som beaktar fångarnas rättssäkerhet. Den skall åtminstone ange det organ som skall besluta om förflyttning, villkoren för förflyttning och intervallerna för omprövning av frågan.

Behovet av säkerhetsavdelningar motiverades i en regeringsproposition (RP 10/1998 rd) också med förändringarna i fångpopulationens sammansättning och med att det finns intagna som för längre perioder bör kunna hållas avskilda från andra fångar. Det gäller fångar som fortsätter den kriminella verksamheten i anstalten eller i övrigt allvarligt äventyrar anstaltssäkerheten. I motiveringen framfördes det också att avskildhet på en säkerhetsavdelning inte nödvändigtvis måste fortgå dygnet runt som avses i 3 kap. 9 §, utan att avskilda fångar t.ex. i mindre grupper skall kunna arbeta eller tillbringa fritiden

tillsammans med andra intagna på avdelningen. Avskildhet skall inte betyda avskildhet från de andra fångarna på avdelningen, men visst betyda noggrann övervakning av fångarnas kontakter med yttervärlden.

Villkoren för placering på säkerhetsavdelning finns i 3 kap. 2 b §. Enligt paragrafen kan en fånge placeras på säkerhetsavdelning om 1) fången av grundad anledning kan misstänkas göra sig skyldig till spridning av droger eller andra rusmedel eller annars deltar i dylik verksamhet eller gör sig skyldig till någon annan allvarlig kriminell verksamhet, 2) fången i övrigt allvarligt äventyrar anstalts säkerheten, 3) fången har rymt eller försökt rymma och han eller hon anses alltför vara särskilt rymningsbenägen, eller 4) det finns skäl att misstänka att det kommer att göras försök att frita fången.

En fånge kan också placeras på säkerhetsavdelning om placeringen är motiverad för att garantera hans eller hennes egen säkerhet. På en säkerhetsavdelning skall med stöd av detta lagrum fångar som på egen begäran önskar bo avskilda från den övriga fånggemenskapen inte placeras. Att bestämmelsen fogades till lagen var främst en förberedelse för placeringen av de som dömts för krigsförbrytelser i det forna Jugoslavien. Avsikten var att garantera deras säkerhet under straffverkställigheten.

Enligt 3 kap. 2 c § (137/2001) skall beslut om placering av fångar på säkerhetsavdelning fattas av Brottsföljdsverket på framställning av, eller efter att verket hört, direktören för straffanstalten. Vistelsen på säkerhetsavdelning får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om förflyttning till säkerhetsavdelning och grunderna för ett sådant beslut skall omprövas med högst tre månaders intervaller. I 3 kap. 2 d § finns det bestämmelser om hur fångar på säkerhetsavdelningar skall uppfylla sin sysselsättningsplikt. Paragrafen innehåller också bestämmelser om villkoren för inskränkningar i rätten till innehav av egendom och rätten till besök samt villkoren för övervakning av korrespondens och telefonkontakter som gäller fångar på säkerhetsavdelningar.

Fångar som på egen begäran bor avskilda. Enligt 3 kap. 9 a § (364/1999) kan en fånge på egen begäran hållas avskild från andra

fångar om det finns grundad anledning därtill. Rättigheterna för den som på egen begäran hålls avskild får inte begränsas mera än vad som nödvändigtvis följer av avskildheten. För den som hålls avskild skall det om möjligt ordnas arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning som lämpar sig för dagordningen på avdelningen.

Denna bestämmelse fogades till lagen i samband med reformen 1999. Genom bestämmelsen registrerades på lagnivå den praxis som redan rådde i anstalterna och som medfört att de fångar som på egen begäran bodde avskilda i praktiken överfördes till en egen avdelning. Det nya i jämförelse med rådande praxis var ett konstaterande som förpliktade fängelserna att ordna sysselsättningsmöjligheter för sådana fångar. Detta föranleddes av att riksdagens biträdande justitieombudsman i några avgöranden hade ansett att arbete, utbildning eller någon annan verksamhet skulle ordnas för de som på egen begäran bor avskilda. I regeringspropositionen ansågs det önskvärt att de fångar som hålls avskilda skall placeras på normala tv-avdelningar.

Det finns tämligen mycket fångar som på egen begäran bor avskilda i anstalterna. År 2002 var deras antal i medeltal 101 per dag. Den 1 juli 2004 var antalet 195.

Begäran om att bo avskild från andra intagna beror nästan utan undantag på att en fånge fruktar andra fångar. Frukten grundar sig vanligen på skulder i anslutning till droger eller på att en fånge varit vittne i ett brottmål som gällt någon annan fånge.

Ett litet barn till en fånge. Enligt 2 kap. 1 b § kan ett litet barn till en fånge intas för vård i en straffanstalt om detta är förenligt med barnets bästa och fången själv så önskar. För små barn upprätthåller fångvården i dagens läge en avdelning med åtta platser för mödrar med barn i Tavastehus fängelse. Mödrar kan också sköta små barn på Vånå öppna fängelseavdelning som har tre platser för detta syfte. Även om lagstiftningen saknar noggrann åldersgräns för barnen, har syftet i praktiken varit att barnen inte skall vara äldre än två år. På avdelningen i Vånå har det funnits barn som varit äldre än detta. I vissa fall har inställningen till åldersgränsen även annars varit smidig. Lagen gör det i princip också möjligt

för manliga fångar att ta med sig små barn till anstalten. Än så länge har anstalterna inte tagit emot några små barn till manliga fångar.

Den 1 januari 2004 vårdades tre barn i fängelserna.

Förflyttning av fångar

Enligt 8 § fängsvårdsförordningen kan en fånge på ansökan förflyttas från en sluten anstalt till en annan sluten anstalt, om det finns grundad anledning till detta och om fången kan antas anpassa sig till förhållandena i den nya anstalten. Fångar kan mot sin vilja förflyttas, om förvaringssäkerheten, anstaltsordningen, deras egen eller andras säkerhet eller någon annan motsvarande orsak så kräver. I undantagsfall kan fångar mot sin vilja förflyttas till andra anstalter också för att utjämna fängelsernas kapacitetsutnyttjande. Fångarna skall trots förflyttningen i mån av möjlighet kunna fortsätta med den verksamhet som är lämplig för dem och få den vård de behöver. Enligt en anvisning av justitieministeriets fängsvårdsavdelning skall ett beslut om förflyttning fattas av direktören för den mottagande anstalten. Brottspåföljdsverket kan i vissa fall förbehålla sig direktörens beslutanderätt. Föreskriften om förflyttning av fångar från slutna anstalter till andra slutna anstalter meddelades 1995 i samband med ändringen av fängsvårdsförordningen. Syftet med föreskriften var att betona principen om varaktig anstaltsplacering.

Enligt 4 kap. 2 § LVS kan en fånge genom beslut av Brottspåföljdsverket förflyttas från en sluten anstalt till en öppen anstalt för en bestämd tid eller för att avtjäna återstoden av straffet, om åtgärden är ändamålsenlig av fängsvårdsskäl. Bestämmelsen har i den nuvarande lagen bevarats nästan i den form som beslöts vid reformen av straffverkställighetsförordningen 1975. Beslutanderätten överfördes 1995 på anstaltsdirektörerna.

Enligt en föreskrift av justitieministeriets fängsvårdsavdelning (3/011/96) kräver förflyttning till öppen anstalt att den som skall förflyttas i regel skall ha högst ett år kvar till den ordinarie frigivningen. Om det återstår över ett år till frigivningen, skall förflyttningen till öppen anstalt utgöra en motiverad

del av fångens personliga rehabiliterings- eller studieprogram. Om över två år återstår till frigivningen, kan fångar placeras i öppna anstalter för en bestämd tid endast om det är synnerligen motiverat i enskilda fall. Villkoren för intagning i öppna anstalter är att fångarna förbinder sig att iaktta rusmedelsfrihet och att på begäran lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. Direktören för den öppna anstalten skall besluta om förflyttning till öppen anstalt, med undantag av förflyttning av livstidsfångar som bestäms av Brottspåföljdsverket. Bestämmelserna om återkallande av förordnanden till öppen anstalt, dvs. om förflyttning från en öppen till en sluten anstalt, varierar enligt orsaken till återkallandet. Enligt 4 kap. 2 § LVS (137/2001) kan den som tagits in i en öppen anstalt genom beslut av Brottspåföljdsverket förflyttas till en sluten anstalt, om han eller hon med hänsyn till läggning, beteende eller fysisk kondition visar sig vara olämplig för den öppna anstalten. I 4 kap. 7 § (RP 580/2001 rd) finns det bestämmelser om situationer när intagna i öppna anstalter avlägsnar sig från anstalten, bryter mot anstaltsordningen eller villkoren för tillstånd till permission, civilt arbete eller studier. I sådana fall kan en fånge förflyttas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna straffet. Intagna i öppna anstalter som begår ordningsföreseelser i anstalten eller överträder villkoren för tillstånd till permission, civilt arbete eller studier kan påföras disciplinstraff enligt 2 kap. 10 §. Disciplinstraffet skall påföras av direktören för straffanstalten. Brottspåföljdsverket skall besluta om återkallande av förordnanden till öppen anstalt.

Basvård

Klädsel. Bestämmelser om klädseln i slutna anstalter finns i 2 kap. 7 § (612/1974). I slutna anstalter skall fångarna ges kläder som är lämpliga för ändamålet. Fångar skall tillåtas använda egna kläder om dessa är i gott skick och om en uppenbar risk för rymning inte kan antas uppstå genom detta. Enligt 9 § fängsvårdsförordningen skall fångar vid behov ges lämplig klädsel för arbete och fritid. De skall också ges behövliga säng- och lin-

nekläder.

Enligt 2 kap. 7 § har fångar rätt att inför domstol uppträda i andra kläder än i fångklädsel. Fångar som saknar egen lämplig klädsel skall enligt 10 § fångvårdsförordningen ges lämplig klädsel som avviker från fångdräkt för uppträdandet inför rätta. Fångar kan ges liknande klädsel även då de annars avlägsnar sig från anstalten.

Bestämmelser om klädvård finns i 11 § fångvårdsförordningen. En fånge skall hålla de kläder som han eller hon fått av straffanstalten i behörigt skick. En fånge skall själv sköta de egna kläder som han eller hon använder. Straffanstalten skall ge fångarna möjlighet att tvätta de egna kläderna eller att låta dem tvättas i anstalten eller på fångarnas bekostnad utanför anstalten.

Den som förordnats till öppen anstalt skall enligt 4 kap. 3 § (137/2001) använda egna kläder. Brottspåföljdsverket kan emellertid bestämma att de öppna anstalterna eller några av dem skall iakttä bestämmelserna om fångarnas klädsel i 2 kap. 7 §.

De kläder som ges till fångarnas förfogande definierades i en anvisning av Brottspåföljdsverket (3/011/2003). En ny rödgrå fångdräkt för manliga fångar togs i bruk 1998 och ersatte den bruna fältdräkten, en rödgrå hemmadress ersatte den bruna träningsoverallen.

Bostadsrum och renlighet. Bestämmelser om fångarnas bostadsrum finns i 12 § fångvårdsförordningen. När anstalter byggs och renoveras skall de egentliga bostadsrummen utrustas så att de uppfyller de krav som den allmänna bygglagstiftningen ställer på bostadsrum.

Fångar skall enligt 3 kap. 4 § (612/1974) iakttä ordning och renlighet i och utanför en straffanstalt. Enligt bestämmelserna i 5 § (128/1995) skall fångarna delta i rengöringsarbeten och andra motsvarande hushållsarbeten som ingår i dagordningen i straffanstalten. Enligt fångvårdsförordningen är fångarna under fritiden dessutom skyldiga att ha hand om städningen av sina rum och vistelselokaler samt andra rengörings- och hushållsarbeten.

Matförsörjning. Enligt 15 § fångvårdsförordningen skall fångarnas matförsörjning ordnas så att fångarna får en hälsosam,

mångsidig och tillräcklig kost. Enligt 2 mom. (699/2001) skall Brottspåföljdsverket fastställa grunderna för matförsörjningen. Brottspåföljdsverket har meddelat en anvisning för matförsörjningen i Fångvårdsväsendet (2/011/2003). Dessutom regleras kosten i fängelserna av en anvisning av Brottspåföljdsverket (9/011/2002).

Enligt anvisningarna skall avvikelser från den normala kosten göras, om en fånges hälsa eller religiösa övertygelse så kräver. Avvikelser från den normala kosten kan även i övrigt av särskilda skäl göras.

I fängelserna ordnas heldagsbespisning för fångarna. Kosten skall motsvara de finländska kostrekommendationer som statens förplägnadsdelegation utfärdat. Matkvaliteten, kostnadsnivån, tillredningslokalerna och serveringen skall om möjligt ordnas så att de motsvarar serveringsförhållandena i andra anstalter i Finland. Den dagliga matförsörjningen omfattar på vardagarna frukost, lunch, middag och kvällsmåltid, och under veckosluten frukost och dagens huvudmål på eftermiddagen samt kvällsmåltid. Vid sidan av den gemensamma matordningen erbjuds fångvården gemensamma matsedlar för fångar med specialdiet. Vid behov tillreds mat för fångar som begär om specialdiet av religiösa skäl.

Fångvårdens egen matförsörjning omfattar 25 tillredningsenheter. Fångar arbetar i köket i 18 av dem. Fångar används i hjälparbeten i anstalter där det med hänsyn till verksamheten och anstaltssäkerheten är förnuftigt. I övriga anstalter tillreds maten av yrkeskunnig personal. Försvarsmakten ordnade matförsörjningen i en arbetskoloni, och en privat restauratör arbetade i två arbetskolonier och två öppna fängelseavdelningar.

Vistelse utomhus. Bestämmelser om fångarnas vistelse utomhus finns i 2 kap. 8 § (612/1974). Fångarna skall dagligen få vistas utomhus och bedriva lämplig motion. Enligt en bestämmelse i 16 § fångvårdsförordningen skall vistelse utomhus och motion ordnas minst en timme per dag.

Verksamhet

Tyngdpunkten i verksamheten i fängelser-

na har varierat under olika perioder. På 1960- och 1970-talen hade fångvården som mål att minska jordbruksdominansen och industrialisera arbetet i fängelserna. Avsikten var att branscherna, arbetsmetoderna och arbetssätten i fängelserna i enlighet med normalitetsprincipen skulle motsvara analoga system i samhället i övrigt. Arbetet i produktionen indelades i små helheter som det var lätt att tillägna sig. Det byggdes arbets- och industri-lokaler i vilka arbetet senare måste begränsas och delvis avbrytas i och med att antalet arbetsförmögna fångar gick ned. Under det senaste decenniet började det utvecklas nya hantverksdominerade arbetssätt som kunde genomföras med lägre investeringskostnader och i vilka också fångar med nedsatt arbetsförmåga kunde delta. Vid sidan av arbetet ökade i slutet av 1990-talet den verksamhet som har som mål att minska rusmedelsbruk och de verksamhetsprogram som skall inverka på återfallsbrottsligheten bland fångarna.

Sysselsättningsplikt. De nuvarande bestämmelserna om sysselsättningsplikt fogades till lagen 1995 då fångarnas tidigare arbetsplikt utvidgades till en mera allmän sysselsättningsplikt. Syftet med reformen var att utveckla sysselsättningsformerna till mera mångsidiga så, att en större del av fångarna än tidigare skulle delta i anstaltens verksamhet. Avsikten var uttryckligen att fångar med nedsatt arbetsförmåga i större utsträckning skulle delta i olika aktiviteter och att även annan verksamhet än arbete och arbetsrelaterad utbildning skulle ordnas i anstalterna. Som exempel på dylik verksamhet nämndes i regeringspropositionen (RP 66/1994 rd) missbrukarvård och verksamhet som främjar fångarnas psykiska och fysiska handlingsförmåga. Av samma skäl avstod fångvården från att se arbetsförmågan som ett kriterium på placering i öppen anstalt.

I dagens läge är fångarna skyldiga att delta i den verksamhet som ordnas i anstalten, de har med andra ord sysselsättningsplikt. Enligt 3 kap. 5 § (128/1995) är fångarna under straffperioden skyldiga att under ordinarie arbetstid arbeta eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som straffanstalten ordnar eller godkänner. Den motsvarande bestämmelsen för öppna anstalter finns i 4 kap. 5 § (128/1995). Enligt bestämmelsen är

den som tagits in i en öppen anstalt skyldig att under ordinarie arbetstid arbeta för statens räkning eller delta i utbildning eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten ordnar eller godkänner. Med sysselsättning ordnad av anstalten avses diverse verksamhetsprogram och missbrukarrehabilitering. Med sysselsättning som godkänts av anstalten avses civilt arbete, studier utanför anstalten och eget arbete.

I samband med reformen 1995 fogades till lagen också en bestämmelse som förpliktar fångvårdsmyndigheterna att i mån av möjlighet ordna fångarna ett arbete som motsvarar deras anlag eller någon annan verksamhet som är ägnad att upprätthålla eller utveckla deras yrkeskunnighet eller i övrigt främja deras möjligheter att klara sig i samhället (3 kap. 7 § LVS). Den sysselsättning som ordnas i anstalterna skall vara tillräckligt mångsidig så att det mål som ställts upp i lagen kan nås.

I lagen finns det numera också några särskilda bestämmelser som gäller deltagandet i verksamhet och som främst förpliktar fångvårdsmyndigheterna. Enligt 3 kap. 2 d § (364/1999) skall fångar som placeras på en säkerhetsavdelning erbjudas möjlighet att uppfylla sin sysselsättningsplikt i den verksamhet som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. Enligt regeringspropositionen (RP 10/1998 rd) skall det arbete som ordnas på avdelningen vara sådant att det inte kräver stora lokaler. Studier och andra aktiviteter som avses för fångarna skall planeras utifrån deras individuella behov.

I 3 kap. 9 a § (364/1999) finns det en särskild bestämmelse som gäller fångar som på egen begäran hålls avskilda från andra fångar. För fångar som hålls avskilda skall det enligt bestämmelsen om möjligt ordnas arbete, utbildning eller någon annan verksamhet som lämpar sig för dagordningen på avdelningen.

Närmare bestämmelser om ordnandet av verksamhet och förfarandet vid uppfyllandet av sysselsättningsplikten finns i fångvårdsförfordningen. Enligt 17 § skall fångarnas arbetsförmåga, yrkeskunskap, utbildning, anlag och andra individuella egenskaper beaktas när sysselsättning för fångarna ordnas. Fångar skall placeras i verksamhet som upprätthåller och utvecklar deras yrkesskicklighet

eller i övrigt främjar deras möjligheter att klara sig i samhället. Förordningen förpliktar fångvården att systematiskt genomföra sysselsättningsplikten. När en fånge har anlänt till en straffanstalt skall de faktorer som inverkar på hans eller hennes placering i olika former av verksamhet enligt 19 § utredas. Fångarna skall informeras om olika alternativa aktiviteter i anstalten. De beslut som gäller sysselsättningsplikten skall fattas skriftli-

gen. Om ett beslut avviker från fångens önskemål, skall det motiveras.

Ca 57 procent av fångarna deltog dagligen i någon verksamhet som ingick i sysselsättningsplikten 2003. Deltagaraktiviteten varierar i olika anstalter och är störst i öppna anstalter och arbetskolonier. Enligt statistiken över fångarnas användning av tiden fördelades tiden beräknad enligt det genomsnittliga fångtalet på följande sätt 2003:

Tabell 1. Fångarnas tidsanvändning 2003 (det genomsnittliga fångtalet 3 578).

Verksamhet	%	N
Produktion	19	691
Fastighetsförsörjning	11	408
Arbete i arbetskolonier	4	138
Hushållsarbete	5	191
Utbildning	10	338
Annan aktiv verksamhet	8	284
Sjukdom	6	212
Svårssysselsatta	18	640
Övriga aktiviteter	19	676

Ca 41 procent av fångarna arbetar. Detta inkluderar också hushållsarbeten. Antalet fångar som deltar i andra former av aktiv verksamhet har avsevärt stigit under de senaste åren. Tillväxten beror bl.a. på ökningen av olika verksamhetsprogram för fångar och program som förebygger rusmedelsbruk. Produktionens och utbildningens relativa andelar har förblivit synnerligen stabila. Antalet fångar som deltar i hushållsarbete har gått ned på grund av att anstaltspersonalen, inte fångarna som tidigare, i dag sköter matlagningen i flera anstalter.

Att arbetet skall fylla tidens krav har så långt som möjligt säkerställts genom en bestämmelse i 20 § fångvårdsförordningen enligt vilken den tekniska utvecklingen i branschen skall följas och moderna arbetsmetoder tillämpas när fångarbete ordnas. Den grundläggande principen är att fångarbete endast under övervakning av fångvårdsmyndigheterna kan utföras för någon annan arbetsgivare än Fångvårdsväsendet.

De viktigaste branscherna i Fångvårdsvä-

sendet är industriproduktion, jordbruk, hantverk, byggverksamhet, fastighetsförsörjning och hushåll. De viktigaste produktionsbranscherna är snickeri- och metallindustri. De viktigaste hantverksområdena är sko-, läder- och beklädnadsbranschen, bokbindning, småskaligt smideri samt tillverkning av prydnads- och bruksföremål. Jordbruk idkas i åtta anstalter av vilka tre också idkar husdjursskötsel. Alla hemman odlas i dagens läge ekologiskt. Försäljningsbidraget till jordbruket utgör 35 procent av fångvårdens hela försäljningsbidrag.

Fångarna kan utföra fångarbete, eget arbete eller civilt arbete. Enligt 3 kap. 6 § (612/1974) skall en fånge under den ordinarie arbetstiden utföra arbete för statens räkning (fångarbete) eller för egen räkning något godtagbart arbete som utan olägenhet lämpar sig att utföras i en straffanstalt med fångens egna verktyg eller verktyg som ställts till hans eller hennes förfogande (eget arbete).

Fångar med nedsatt arbets- eller handlingsförmåga skall om möjligt placeras i förbere-

dande arbete. År 2002 utgjorde andelen förberedande arbete 24 procent av hela fångarbetet. Uppskattat med en metod för utvärdering av fångarnas arbets- och handlingsförmåga är ca 40 procent av de intagna var arbets- och handlingsförmögna och att ca 40 procent hade nedsatt arbets- och handlingsförmåga. Ungefär en femtedel hade nästan helt förlorat arbets- och handlingsförmågan.

Eget arbete. Kravet på eget arbete är att det skall kunna utföras i straffanstalten och att inkomsten som fås genom arbetet skall anses vara tillräcklig. I regel skall normal arbetstid iakttas i det egna arbetet. Enligt 23 § fångvårdsförordningen kan anstaltens arbetsredskap utan ersättning överlåtas till fångarnas förfogande för eget arbete. Eget arbete är i praktiken synnerligen sällsynt och har under de senaste åren utförts endast av några fångar dagligen. Enligt 3 kap. 9 § 4 mom. LVS (128/1987) får en fånge under fritiden utföra sådant arbete som utan olägenhet lämpar sig att utföras i en straffanstalt med fångens egna verktyg eller verktyg som ställts till hans eller hennes förfogande.

Civilt arbete. Enligt 3 kap. 6 § 2 mom. (137/2001) får fångar som kan anses pålitliga under ordinarie arbetstid utföra arbete i frihet under lämplig övervakning på arbetsplatsen (civilt arbete). Den som avtjänar fängelsestraff för tjänstebrott kan dock inte beviljas tillstånd att som civilt arbete sköta en offentlig tjänst eller befattning. Enligt 24 § fångvårdsförordningen (878/1995) kan tillstånd till civilt arbete beviljas endast om arbetsvillkoren inte väsentligen avviker från de villkor som allmänt iakttas i branschen och om arbetstids- och arbetsresearrangemangen inte orsakar oskälig olägenhet. Fången i fråga skall skriftligen underrättas om villkoren för civilt arbete. Om en fånge bryter mot villkoren och disciplinstraff inte anses vara tillräckligt, kan tillståndet återkallas.

Bestämmelserna om civilt arbete, dvs. det arbete som utförs utanför anstalten, fogades till lagen 1975 i samband med reformen av förordningen om verkställighet av straff. Enligt regeringspropositionen kan fångar som skall anses vara pålitliga och vars arbete på lämpligt sätt kan övervakas tillåtas utföra dylikt arbete. Tillämpningen av bestämmelsen skulle i början inskränkas till relativt få fall.

Bestämmelsen skulle framför allt tillämpas när en anställning annars skulle avbrytas på grund av straffverkställigheten eller när det var viktigt för en fånge att före frigivningen få övning i ett yrke som han eller hon lärt sig i anstalten. Bestämmelsen skulle på grund av svårigheterna i ordnandet av övervakning inte tillämpas när arbetsplatsen befann sig fjärran från anstalten.

Närmare bestämmelser om tillstånd till civilt arbete har i dagens läge meddelats genom ett beslut av justitieministeriet (den 6 juni år 1998) och en föreskrift av fångvårdsavdelningen (4/011/98). Enligt föreskriften kan tillstånd till civilt arbete beviljas dömda fångar, unga fångar eller livstidsfångar. Möjligheten till civilt arbete är inte bunden vid den återstående strafftiden. Beviljandet av ett tillstånd kräver att fången samtycker till att fångvårdsmyndigheterna kan stå i kontakt med polis-, utsköknings-, skatte- och andra myndigheter för att säkerställa iakttagandet av tillståndsvillkoren, samt med arbetsgivaren för att bereda tillståndet och garantera iakttagandet av villkoren. Fången får inte ha oavslutade rättsfrågor eller utvisningsbeslut i Finland. Av arbetsgivaren krävs det trovärdighet, soliditet och pålitlighet. Lönen skall svara mot den minsta minimilönen, och fången skall ge sitt medgivande till att en ersättning för kost och logi avdras under tiden för civilt arbete.

Den som utför civilt arbete får skriftliga instruktioner som skall iakttas under tiden för det civila arbetet. Instruktionerna gäller bl.a. avhållsamhet från kriminalitet och rusmedel samt förbud mot att forsla otillåtna föremål till fängelset. Fången meddelas också skriftligen den rutt och det färd sätt han eller hon skall välja på vägen till det civila arbetet. Om en fånge inte återvänder till anstalten vid den utsatta tid som nämns i tillståndsvillkoren, skall tiden mellan den utsatta dagen för återkomsten och den faktiska dagen för återkomsten eller gripandet, nämnda dagar inberäknade, enligt 2 kap. 3 b § (580/2001) inte inräknas i strafftiden.

I medeltal 25 fångar, dvs. under en procent av det genomsnittliga dagliga fångtalet, utförde dagligen civilt arbete 2003. Totalt 156 ansökningar om tillstånd till civilt arbete lämnades, och hälften av dessa godkändes.

Den absoluta och procentuella andelen fångar som utför civilt arbete har klart sjunkit från och med början av 1990-talet. Ännu

1990 utförde 68 fångar, dvs. två procent av det dagliga fångtalet, dagligen civilt arbete. Den 1 januari 2003 arbetade 22 fångar civilt.

Tabell 2. Antalet fångar som utförde civilt arbete och antalet återkallade tillstånd till civilt arbete 1997—2002.

År	1997	1998	1999	2000	2001	2002
I civilt arbete	203	159	144	103	103	97
Återkallade tillstånd	13	17	9	14	8	5

Arbets tid. Det finns i dagens läge inga egentliga bestämmelser om fångarnas arbetstid på lagnivå. Enligt 21 § fångvårdsförordningen skall fångarnas arbetstid fastställas av justitieministeriet. Den ordinarie arbetstiden får inte fastställas så att den överskrider arbetstiden enligt den allmänna arbetstidslagstiftningen. Fångarnas dagliga arbetstid skall i mån av möjlighet vara sammanhängande. De skall ha en vilopaus på en timme, eller av särskilda skäl en kortare vilopaus, för måltider. Vilopausen inräknas inte i arbetstiden. Under arbetstiden skall det ordnas pauser enligt arbetets art och påfrestningsgrad. Dessa pauser ingår i arbetstiden. Enligt 22 § är fångarna skyldiga att utföra övertidsarbete enligt principerna i den allmänna arbetstidslagstiftningen. Enligt en föreskrift av fångvårdsavdelningen, numera Brottsåtgärdsverket, (106/2/90) skall fångarnas ordinarie arbetstid vara högst 38 timmar 15 minuter per vecka. En arbetsdag i veckan är arbetstiden 6 timmar 15 minuter och de andra arbetsdagarna 8 timmar, om något annat inte föranleds av lokala omständigheter. Under fritiden är fångarna skyldiga att se till städning av celler och gemensamma utrymmen samt andra hushållssysslor. I föreskriften finns det också särskilda bestämmelser om fångars övertidsarbete per vecka och år. Enligt föreskriften får fångarnas ordinarie arbetstid i jordbruksarbete och trädgårds- och djurskötsel som idkas självständigt eller åskilt från jordbruk uppgå till högst 8 timmar per dygn och 40 timmar per vecka.

I öppna anstalter där Fångvårdsväsendet är arbetsgivare iakttas bestämmelserna i den allmänna arbetstidslagstiftningen, dock så att den ordinarie arbetstiden är 38 timmar 15 minuter i annat arbete än jordbruk. Den dagliga arbetstiden är en dag 6 timmar 15 minuter och övriga dagar 8 timmar, om något annat inte föranleds av lokala omständigheter.

Utbildning. Enligt 2 kap. 5 § (612/1975) skall lämplig yrkesutbildning och annan undervisning som anses nödvändig ordnas i straffanstalterna. Enligt 3 kap. 5 § är fångar under ordinarie arbetstid skyldiga att delta i utbildning. I 26 § fångvårdsförordningen (878/1995) finns det en hänvisningsbestämmelse som överensstämmer med normalitetsprincipen och som anger att allmänna utbildningsbestämmelser även skall gälla den utbildning som ges i straffanstalter. Fångar som inte slutfört den lärokurs som den allmänna läroplikten kräver skall ges tillfälle att slutföra den. Fångarna skall i mån av möjlighet även ges tillfälle att studera i läroanstalter för vuxna och i andra läroanstalter. I 28 § finns det bestämmelser om handledning och övervakning av fångarnas studier. Enligt 29 § får det inte framgå av studieintyg att studierna har bedrivits i en straffanstalt.

Utbildningen för fångar ordnas nuförtiden i fångelserna av läroanstalter. År 2003 studerade totalt 1 655 fångar, 142 av dem utanför anstalten. Antalet dagligen studerande fångar uppgick till ca tio procent av det genomsnittliga dagliga fångtalet.

Tabell 3. Antalet studerande i straffanstalter 1998—2002.

Studiernas karaktär	1998	1999	2000	2001	2002
Elementärstudier	96	68	72	43	87
Grundskola	271	273	277	260	237
Gymnasium	145	89	142	130	166
Föreberedande	100	127	107	345	352
Yrkesstudier	973	941	783	679	672
Övriga	95	77	84	90	164
Totalt	1 680	1 575	1 465	1 547	1 678

Merparten av fångutbildningen är yrkesutbildning. Fångarna har också möjlighet att avlägga grundskoleexamen, lärokursen för gymnasiet och studentexamen. Utomstående läroanstalter svarar för den allmänbildande undervisningen, förutom när timlärare anställda av fängelset och fängelsernas studiehandledare tjänstgör som lärare. Examina avläggs i lokala läroanstalter. Totalt 15 fångar fick avgångsbetyg från grundskolan 2003, 12 fångar fick avgångsbetyg från gymnasiet och 11 avlade studentexamen. Dessutom avlade fångarna flera separata grundskole- eller gymnasiekurser.

Fångarnas högskolestudier har statistikförts separat från och med 2001. År 2001 deltog 27 fångar i sådana studier, 2003 var antalet 20. I tabellen ovan ingår högskolestudierna i kategorin övriga studier.

För romer ordnas fängelseundervisning som har som mål att lära ut läs- och skrivkunnsighet. Sådan undervisning ordnades 2003 i sex fängelser. Medborgar- och arbetarinstitutionen deltar i ordnandet av undervisningen.

I nästan alla fängelser ordnades yrkesutbildning eller förberedande yrkesstudier. Utbildningen ordnades av utomstående läroanstalter. I tre fängelser sköttes undervisningen också av lärare som hörde till anstaltspersonalen, och undervisningen övervakades av en läroanstalt. Utbildningen ordnas i form av korta kurser som innehåller en del av yrkesmässig grundexamen på andrastadienivå, undervisning inriktad på yrkesmässig grundexamen, yrkesmässig fortbildning och läroavtalsutbildning. Dessutom ordnas kurser som

ger förberedelse och handledning för undervisningen.

År 2003 inleddes sammanlagt 90 fackliga eller förberedande utbildningshelheter. Deras längd varierade mellan tre veckor och ett år. Ca 53 procent av de sökande antogs till utbildningen. Nästan 75 procent av de antagna slutförde studierna. Också läroavtalsutbildning ordnas i fängelserna.

Yrkesutbildning ordnades 2003 i totalt 15 branscher. De viktigaste var bygg-, maskinbyggnads-, trä- och metallbranschen, hantverks- och konstindustribranschen, informationsteknik, bil- och transportbranschen, trädgårdsskötsel samt turism-, restaurang- och hushållsbranschen. Utbildning i informationsteknik är den mest populära inriktningen.

Största delen av utbildningen består av yrkesmässig fortbildning som helt eller delvis finansieras av undervisningsförvaltningen, eller av yrkesmässig grundutbildning på andra stadiet finansierad enligt lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet. En del av utbildningen finansieras helt och hållet av Fångvårdsväsendet. Merparten av studieveckorna i yrkesutbildning (76 procent) finansierades 2003 helt eller delvis av skolmyndigheterna. Resten, 23 procent, finansierades av Fångvårdsväsendet. Arbetskraftsförvaltningen finansierade 2003 inte längre alls yrkesutbildningen i fängelserna.

Andelen utbildning som finansierades av undervisningsförvaltningen steg under 1990-talet, men i takt med att systemet för finansiering av facklig fortbildning förändrades har

undervisningsförvaltningens finansieringsinsats starkt reducerats. Undervisningsförvaltningens finansieringsinsats är ett väsentligt

villkor för att yrkesutbildning för fångarna skall kunna ordnas.

Tabell 4. Finansieringsandelar i fångutbildningen (%) 1992—2002 beräknade enligt antalet studerande

År	Undervisningsförvaltningen	Arbetskraftsförvaltningen	Köpta tjänster	Egna lärare	Totalt
1992	22		55	23	100
1993	39		44	17	100
1994	39		32	19	100
1995	58		23	19	100
1996	69		15	16	100
1997	79		7	14	100
1998	75		14	11	100
1999	74	1	8	17	100
2000	71	4	11	14	100
2001	54		27	19	100
2002	49		30	21	100

Tillstånd till studier. Bestämmelser om studier utanför anstalterna finns i 3 kap. 8 § LVS (137/2001). Brottspåföljdsverket eller, enligt verkets föreskrifter, direktören för straffanstalten kan bevilja fångar vars personliga närvaro i en läroanstalt utanför fängelset kan anses motiverad på grund av studier eller skolgång tillstånd att avlägsna sig från straffanstalten för detta ändamål. Enligt 3 kap. 8 § 3 mom. (580/2001) skall den tid som en fånge med stöd av tillstånd till studier tillbringar utanför straffanstalten räknas som strafftid om fången har iakttagit villkoren för tillståndet. Om en fånge inte återvänder till straffanstalten den dag som bestämts i tillståndsvillkoren, skall tiden mellan den utsatta dagen och den faktiska dagen för återvändandet eller gripandet inklusive nämna dagar inte inräknas i strafftiden.

Närmare bestämmelser om studier utanför anstalterna har utfärdats genom förordning och fängsvårdsavdelningens föreskrift. Om en fånge kan beviljas tillstånd att avlägsna sig för studier till en läroanstalt utanför straffanstalten, skall fången skriftligen underrättas om villkoren för tillståndet enligt 27 § fängsvårdsförordningen. Om fången bryter mot

tillståndsvillkoren och ett disciplinstraff inte anses vara tillräckligt, eller om de omständigheter som inverkade på beviljandet av tillståndet väsentligen förändrats, kan tillståndet återkallas. Reglerna för tillstånd till studier finns i en föreskrift av justitieministeriet (25/011/95).

År 2003 studerade totalt 142 fångar utanför straffanstalterna. Procenten av bifallna ansökningar om studietillstånd är synnerligen hög, eftersom 73 procent av de sökande beviljades tillstånd. Av de beviljade tillstånden återkallades 10 procent på grund av brott mot tillståndsvillkoren. Av de som beviljats studietillstånd studerade merparten i fackliga vuxenutbildningscentraler eller yrkesläroanstalter.

Annan verksamhet och verksamhetsprogram. Det är också möjligt att uppfylla sysselsättningsplikten genom att delta i någon annan verksamhet som godkänns eller ordnas av straffanstalten. Med annan verksamhet avses bl.a. målinriktade verksamhetsprogram som har som syfte att reducera bruket av rusmedel eller främja fångarnas förmåga att leva utan kriminalitet.

Deltagandet i målinriktade verksamhets-

program har stigit i fångarnas tidsanvändning under de senaste åren. År 2002 deltog totalt 4 036 fångar i verksamhetsprogram av varierande längd. Dagligen deltog ca åtta procent av det dagliga genomsnittliga fångtalet i verksamheten. Missbrukarrehabiliteringens andel har uttryckligen avsevärt ökat under de senaste åren. Särskilda verksamhetsprogram eller kurser av informationskaraktär som har som syfte att minska rusmedelsbruket ordnas i dagens läge i nästan alla anstalter. År 2002 deltog 1 174 fångar i missbrukarrehabilitering och 2 628 fångar i informerande och motiverande program för missbrukare. Dessutom ordnas AA- och NA-verksamhet i flera fängelser. Varje straffanstalt har utsett en rusmedelskoordinator som i anstalten ger information om tjänster i missbrukarrehabilitering.

Träningsprogrammet för kognitiva färdigheter (Cognitive Skills Training) som utarbetats i Canada introducerades i Fångvårdsväsendet 1997 i fem anstalter. År 2003 användes programmet i sex anstalter med 54 deltagare. På kurserna i Cognitive Skills skall fångarna läras problemlösningsfärdigheter, följdriktigt och kritiskt tänkande samt sociala färdigheter.

Ett Stopprogram inleddes 1999 för de som dömts för sexualbrott. Programmet har som syfte att reducera återfallsrisken. Totalt 30 intagna hade deltagit i programmet vid utgången av 2002. Verksamhetsprogram som är avsedda för våldsbrottslingar och som skall inverka på återfallsbrottsligheten är också i bruk.

Placering i utomstående anstalter. Bestämmelser om placering av fångar i missbrukarvård eller någon annan målinriktad verksamhet utanför anstalten finns i 2 kap. 3 d § (19/2001). En fånge som kan anses pålitlig och som har missbruksproblem eller som kan antas ha särskilda svårigheter att klara sig i friheten kan för en bestämd tid placeras i en anstalt utanför straffanstalten eller i en analog enhet där han eller hon deltar i missbrukarvård eller i någon annan målinriktad verksamhet som främjar möjligheterna att klara sig. Det kan ställas som villkor för tillståndet att fången på begäran skall lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. Ett vidare villkor för tillståndet är att fången ger sitt

medgivande till att den utomstående anstalten eller motsvarande enheten får meddela fängelset om överträdelser av villkoren.

Om en fånge inte iakttar de villkor som ställts, kan placeringsförordnandet enligt 2 mom. (364/1999) återkallas. Om fången har ett giltigt förordnande till öppen anstalt, kan förordnandet återkallas. Om brottet mot villkoren är allvarligt, kan fången dessutom påföras disciplinstraff enligt 2 kap. 10 §. Vid beräkningen av strafftid skall bestämmelserna i 2 kap. 3 c § iakttas. Brottpåföljdsverket eller, enligt verkets anvisningar, direktören för straffanstalten, skall besluta om placering av fångar utanför straffanstalten.

Bestämmelser som kompletterar lagen finns i 57 a § fångvårdsförordningen (700/1999). Placering i en utomstående anstalt kräver att straffanstalten, förläggingsanstalten och fången har ingått ett skriftligt placeringsavtal. Placeringsavtalet skall ange syftet med stationeringen, dess tidpunkt, varaktighet, verksamhetens innehåll, villkor, påföljder för brott mot villkoren, kontakterna mellan fängelse, förläggingsplats och hemkommun, åtgärder när stationeringen avslutas samt andra nödvändiga frågor. Fången skall också förbinda sig vid målinriktad verksamhet. Genom en föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning (12/011/00) har närmare anvisningar meddelats för syftet med placeringen, karaktären av verksamheten, villkoren för placering, samarbetet med fångens hemkommun och andra samarbetspartners, placeringsavtalet, övervakningen av fången, återkallande och anmälningar.

Placeringen kräver att det skall gälla en ung fånge eller en fånge som avtjänar fängelse för en bestämd tid eller livstid eller förvandlingsstraff för böter. Placeringen kräver dessutom att fången för att främja arbets- och handlingsförmågan behöver vård, stöd, rehabilitering eller någon annan hjälp som inte kan ordnas, eller som det inte är ändamålsenligt att ordna, i straffanstalten, och att placering i en utomstående anstalt stöder uppnåendet av de mål som ställts upp i planen för strafftiden. Fången skall ge sitt samtycke till att iaktta de villkor som hänförs sig till förläggingsanstalten och till att straffanstalten står i kontakt med förläggingsanstalten, myndigheterna i fångens hemkommun och

vid behov även med andra myndigheter för att bereda placeringen och övervaka hur fången iakttar de bestämda villkoren under vistelsetiden. Fången skall också samtycka till att både i straffanstalten under beredningen av placeringen och i förläggingsanstalten lämna urin-, saliv- eller utandningsprov för att rusmedelsbruk skall kunna undersökas.

Förläggingsanstalten skall ordna social-, sjukvårds-, undervisnings- eller andra lämpliga tjänster. Anstalten skall drivas av staten, en kommun, samkommun eller något annat offentligt samfund eller arbeta som en motsvarande privat enhet som erbjuder social- och hälsovårdstjänster och vars verksamhet ordnas enligt lagen om tillsyn över privata socialtjänster (603/1996) eller lagen om privat hälso- och sjukvård (152/1990). Placering sker för en bestämd tid. Den skall inte utan särskilda skäl bestämmas för en kortare tid än två veckor eller för en längre tid än sex månader i sänder.

Placering utanför anstalten har i praktiken varit sällsynt. År 2003 var sammanlagt 39 fångar placerats utanför straffanstalten i en anstalt för missbrukarvård. Verksamheten finansierades av kommunerna och Fångvårdsväsendet.

Befrielse från sysselsättningsplikt. Enligt 3 kap. 5 § och 4 kap. 5 § LVS skall en fånge helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten om hans eller hennes hälsotillstånd eller några andra viktiga skäl kräver det.

Direktören för straffanstalten skall fatta beslut om sysselsättningsplikt och befrielse från plikten. Genom en föreskrift av fångvårdsavdelningen (6/011/95) har beslutanderätten med stöd av 1 kap. 7 § överförts till den tjänsteman som har till uppgift att svara för fångarnas totala sysselsättning eller en väsentlig del av den. Biträdande direktören fattar i praktiken vanligen beslut i frågan.

Enligt 31 § fångvårdsförordningen kan fångar som regelbundet deltagit i verksamheten befrias från sysselsättningsplikten för högst fyra veckor per år (fångledighet). Denna bestämmelse fogades till fångvårdsförordningen 1975. Fångstadgekommissionen som beredde förordningen föreslog att befrielse från arbete skulle gälla långtidsfångar och att beslut om befrielse skulle kunna fattas i en eller flera omgångar för högst fyra veckor

per år. Kommissionen ansåg att befrielse från arbete kunde motiveras på samma Grunder som semester.

Fångvårdsförordningen innehåller också en bestämmelse om kortvarig befrielse av fångar från sysselsättningsplikt. Enligt 31 § 2 mom. skall en fånge som åtalats för ett brott beviljas behövlig befrielse från sysselsättningsplikten för att kunna förbereda sitt försvar. Direktören för straffanstalten kan också av någon annan viktigt orsak tillfälligt befria en fånge från sysselsättningsplikten. Om en fånge inte går med på att uppfylla sysselsättningsplikten, leder detta i dag i praktiken sällan till disciplinstraff.

Inkomster

Slutna fängelser. Arbetspenning skall enligt 3 kap. 10 § LVS (128/1995) betalas till fångar som arbetar eller deltar i utbildning eller någon annan verksamhet som anstalten ordnar eller godkänner. Arbetspenning kan utbetalas i olika belopp på de Grunder som fastställts av justitieministeriet. Arbetspenningen kan helt eller delvis lämnad obetald, om det kan anses befogat med hänsyn till det stöd som en fånge får av någon annan myndighet eller av något annat särskilt skäl.

Justitieministeriet skall enligt 32 § fångvårdsförordningen bestämma hur den tid som en fånge har använt och det resultat som fången har nått skall beaktas när arbetspenningens belopp fastställs. Arbetspenningen skall enligt en anvisning av Brottsföljdsverket (2/011/2004) bestå av en Grundandel som betalas enligt den tid som använts för en bestämd uppgift eller för verksamheten samt av ett tillägg som Grundar sig på den personliga prestationen. Grundandelen skall indelas i tre klasser av arbetspenning enligt hur krävande och tungt arbetet är. Enligt anvisningen är den lägsta arbetspenningen 0,40 euro per timme, den andra klassen är 0,57 euro per timme och den högsta 0,67 euro per timme. På Grund av en prestation som överskrider det normala eller på Grund av uthärdighet i verksamheten kan en arbetspenning som förhöjts med högst 30 procent utbetalas som personligt tillägg. Om en fånges prestation är klart sämre än det normala, kan en arbets-

penning som är 10 procent lägre betalas till honom eller henne.

För fångarbete som överskrider den fastställda dagliga arbetstiden utbetalas enligt 32 § fångvårdsförordningen arbetspenning förhöjd med 50 procent för de två första timmarna och med 100 procent för de följande timmarna. Arbetspenningen skall minst en gång per månad registreras på fångarnas kon-ton som förs av straffanstalten.

Till de fångar som befriats från sysselsättningsplikten skall brukspenning enligt 3 kap. 10 § betalas. Enligt 33 § fångvårdsförordningen skall brukspenningen vara hälften av den lägsta arbetspenningen. Brukspenningen kan emellertid vara större än minimibeloppet, om en fånge på Grund av arbetsförmåga eller av någon annan anledning som inte beror av fången inte kan uppfylla sysselsättningsplikten. Enligt en anvisning av Brottsförhållningsverket skall brukspenning utbetalas för de timmar under vilka fången har en fastställd arbetstid. Brukspenning utbetalas inte om en fånge har vägrat utföra ett arbete som anvisats honom eller henne eller vägrat delta i utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av straffanstalten. Brukspenning utbetalas inte heller för dagar då en fånge rymt eller överskridit permissionstiden. Brukspenningen är 20 cent per timme både i slutna fängelser och öppna anstalter.

Enligt 3 kap. 10 § LVS kan arbets- och brukspenning helt eller delvis lämnas obetalad om detta kan anses befogat med hänsyn till det stöd som en fånge får av någon annan myndighet eller av någon annan särskild anledning.

Fängelset kan ta ut en ersättning för uppehålle av fångar som utför eget eller civilt arbete. Enligt 3 kap. 11 § skall den som utför eget eller civilt arbete betala i ersättning för mat och uppehålle ett av justitieministeriet fastställt belopp, som motsvarar de genomsnittliga kostnaderna. En fånge som försummar att betala ersättningen inom föreskriven tid skall förflyttas till fångarbete. Av fångar som utför eget eller civilt arbete drivs in en ersättning som i regel är 9,90 euro per varje dag som fången vistas i anstalten. Justitieministeriet har enligt 3:10 § LVS även möjlighet att besluta att en ersättning för kost och

logi som fastställts av ministeriet kan drivas in på det stöd som en fånge får från någon annan myndighet. Ersättningarna har definierats i en anvisning av Brottsförhållningsverket (2/011/2004).

Om en fånge så önskar, kan ett belopp tas ut på arbets- och brukspenningen för ett ändamål som främjar fångens möjligheter att klara sig i friheten. Beloppet får emellertid inte överskrida hälften av den förtjänta arbetspenningen. Bestämmelser om detta finns i 3 kap. 12 § (128/1995). Fången får använda de avdragna medlen t.ex. när han eller hon beger sig på permission eller frigges. Avdrag för ändamål som främjar möjligheterna att klara sig i friheten kan också göras av inkomst från eget arbete och fritidsarbete. Innan avdraget görs, skall ersättning för kost och logi betalas till anstalten på inkomsten från eget arbete, och förskottsskatt som bestäms i lag skall betalas på inkomsten under fritiden.

Fångarnas arbets- och brukspenning står under utmättningsförbud. Enligt 3 kap. 14 § (612/1974) får arbets- och brukspenning samt inkomst av eget arbete och fritidsarbete inte utmätas under den tid som straffverkställigheten pågår i en straffanstalt eller under tre månader efter frigivningen.

Öppna anstalter. Enligt 4 kap. 5 § (128/1995) är fångar i öppna anstalter skyldiga att under ordinarie arbetstid utföra arbete för statens räkning eller delta i utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av anstalten. Den som tagits in i en öppen anstalt skall helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten om hans eller hennes hälsotillstånd eller någon annan viktig orsak kräver det. Enligt 71 § fångvårdsförordningen skall den allmänna arbetstidslagstiftningen i tillämpliga delar iakttas vid ordnande av arbete eller någon annan verksamhet.

Enligt 4 kap. 6 § LVS (128/1995) skall gängse lön betalas för arbete för statens räkning i öppna anstalter. Till de som deltar i utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av anstalten utbetalas sysselsättningspenning. Justitieministeriet skall besluta om Grunderna för lön och sysselsättningspenning och beloppet av dem.

Arbetet skall för bestämning av lönen en-

ligt 73 § fångvårdsförordningen klassificeras enligt hur krävande och tungt det är samt enligt den yrkesfärdighet och yrkesutbildning som det kräver. Lön kan även betalas så att kollektivavtalet i branschen i tillämpliga delar iakttas. Justitieministeriet skall besluta på vilket sätt lönen skall bestämmas. Enligt en anvisning av Brottsföljdsverket (2/011/2004) skall kollektivavtalen i byggbranschen iakttas i arbetskolonierna. I andra öppna anstalter är uppgifterna indelade i fem klasser med lön från 0,63 euro till 4,41 euro per timme.

I öppna anstalter skall sysselsättningspenning utbetalas till den som deltar i utbildning eller någon annan verksamhet. Sysselsättningspenning skall betalas utifrån de timmar som använts. Penningen skall uppgå till mellan 0,84 och 1,28 euro per timme beroende på hur krävande verksamheten är och hur starkt en fånge förbinder sig vid verksamheten.

Brukspenning utbetalas enligt bestämmelserna i 3 kap. 10 § i tillämpliga delar till fångar i öppna anstalter som befriats från sysselsättningsplikten. För den arbetstid för vilken lön eller sysselsättningspenning inte betalas till en fånge i öppen anstalt, utbetalas brukspenning.

Vid arbetsoförmåga skall en förhöjd brukspenning betalas för de tre första arbetsdagarna. Efter tre karensdagar skall en fånge lyfta 70 procent av den Grundandel av arbetspenningen som han eller hon fick före arbetsoförmågan.

Avdrag för förskottsinnehållning av skatt på lön och sysselsättningspenning som utbetalas i öppna anstalter skall göras enligt 4 kap. 6 §. Fångar i öppna anstalter skall på sin lön betala en ersättning till anstalten för kost och logi enligt närmare bestämmelser genom förordning. Resten skall efter eventuell utmätning ges till den intagnes eget förfogande åtminstone två gånger per månad.

Direktören för straffanstalten skall verkställa innehållning för betalning av underhållsbidrag som bestämts genom dom eller fastställts genom avtal om försörjning av en underhållsberoende make/a och barn till fångar i en öppen anstalt. När förskottsinnehållning och ersättning för kost och logi betalats, skall högst hälften av den inkomst

som anstalten betalar tas ut och tillställas de underhållsberättigade, var och en samma belopp. Om inkomsten skall utmätas, skall det belopp som skall sändas till de underhållsberättigade beräknas av den del av inkomsten som återstår efter utmätningen. Det belopp som innehållits för utbetalning av underhållsbidrag kan av direktören sändas till socialnämnden för att vidare tillställas de underhållsberättigade.

Bestämmelser om de ersättningar som drivs in i öppna anstalter finns i 74 § fångvårdsförordningen. Ersättning för uppehållskostnader enligt grunder som fastställs av justitieministeriet skall drivas in hos arbetande fångar i öppna anstalter. Ersättningen bestäms per arbetstimme under ordinarie arbetstid och får högst uppgå till en femtedel av den genomsnittliga timlönen. Ersättning för matkostnader drivs dessutom in hos arbetande fångar i öppna anstalter. Om kostnaderna för kosthushållningen i någon anstalt överstiger det maximala matpris som justitieministeriet har fastställt för öppna fängelser och arbetskolonier, betalas skillnaden med statsmedel. Justitieministeriet skall besluta om de ersättningar som drivs in hos fångar som förordnats till öppen anstalt men som befinner sig i anstalten av någon annan orsak än för att utföra arbete för statens räkning.

Ingen ersättning drivs in för särskild anstaltsklädsel som enligt justitieministeriets föreskrifter skall användas i öppna anstalter. Ersättning drivs in för annan klädsel som anstalten ger. De ersättningar som tas ut hos fångar i öppna anstalter kan innehållas direkt på deras löner. En fånge som arbetar i en öppen anstalt skall betala i medeltal 1,58 euro per arbetstimme under ordinarie arbetstid i ersättning för kost och logi. De öppna anstalter som betalar den lön som tillämpas i arbetskolonier driver in 1,82 euro per arbetstimme under arbetstid hos fången (anvisning 2/011/2004).

Enligt 4 kap. 6 § kan det genom beslut av justitieministeriet bestämmas att sysselsättnings- eller brukspenning kan helt eller delvis lämnas obetald, om utbetalningen med hänsyn till det bidrag som en fånge lyfter hos en annan myndighet eller av andra särskilda skäl inte är nödvändig. Justitieministeriet kan

också bestämma att intagna i öppna anstalter i dessa fall kan förpliktas betala en ersättning för kostnaderna för kost och logi till ett belopp som ministeriet har fastställt.

Hos fångar som erhåller stöd av utomstå-

ende myndigheter skall ett fängelse driva in ersättningar på samma sätt som hos fångar som utför eget eller civilt arbete (anvisning 2/011/2004).

Tabell 5. Fångarnas inkomster i olika anstaltstyper 2003.

Anstaltstyp	Arbetspenning €/h	Brukspenning €/h	Sysselsättningspenning €/h	Lön €/h
Sluten anstalt	0,40—0,67	0,20		
Öppen anstalt		0,20	0,84—1,28	3,63—4,41
Arbetskoloni		0,20		6,56

Arbetspenning utbetalas i slutna anstalter för arbete samt studier och rehabilitering. Brukspenning betalas till fångar som befriats från sysselsättningsplikten. Sysselsättningspenning betalas för studier och deltagande i rehabilitering i öppna anstalter. Av lönen i öppna anstalter och arbetskolonier betalar fångarna en ersättning för kost och logi till anstalten, förskottsskatt och eventuell utmätning. På lönen innehålls dessutom ett belopp till underhållsberoende.

Fångarnas socialskydd. Enligt 24 § sjukförsäkringslagen (364/1963, ändrad 120/1999) skall dagpenning, moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning inte betalas för den tid den försäkrade avtjänar ett ådömt fängelsestraff.

Enligt 42 § folkpensionslagen (347/1956) inställs för straffverkställigheten utbetalningen av pension till en pensionstagare som är intagen i straffanstalt efter att tre månader har avtjänats av fängelsestraffet eller ett förvandlingsstraff för böter som ådömts vid sidan av fängelsestraffet. Om häktningstiden som föregått straffverkställigheten dras av från straffet, inställs utbetalningen av pensionen, när den sammanräknade tiden för straffverkställigheten och avdraget har varat tre månader, dock tidigast vid ingången av månaden efter den beräknade tidpunkt då straffet skall börja avtjänas.

Pensionslagstiftningen utgår i regel ifrån att utbetalningen av pension skall inställas, eller kan inställas, när tre månader av straffet avtjänats.

Fångar kan lyfta studiestöd (studiepenning)

för studier som bedrivs utanför straffanstalten och som ger rätt till studiestöd. För tiden för deltagande i teoretisk undervisning under läroavtalsutbildning kan fångarna som studiesociala förmåner lyfta dagpenning, familjebidrag och på bestämda villkor ersättning för reskostnader. Fångar som deltar i arbetsmarknadspolitisk vuxenutbildning kan få de studiesociala förmåner som ingår i utbildningen, förutsatt att de uppfyller det s.k. sysselsättningsvillkoret.

Till skadeståndstagare som ådömts fängelsestraff eller häktats utbetalas enligt 51 § lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948) inte utan särskilda skäl dagpenning, olycksfallspension, därtill hörande tillägg eller familjepension för den tid som fängelsestraffet eller den häktningstid som betraktas som avdrag överstiger tre månader.

Lagen om skadestånd för olycksfall till personer som intagits i särskilda straff-, underhålls- och vårdanstalter (894/1946) omfattar olycksfall i arbete under fängelsetiden. Enligt 3 § får skadestånd som avses i lagen utbetalas först för tiden efter vård eller fängelse om det inte finns särskilda skäl att besluta annorlunda. Ersättning för men och behövlig sjukvård som stat eller kommun inte på andra grunder är skyldiga att sörja för skall dock beviljas.

Egendom

Fångarna har enligt 2 kap. 6 § 1 mom. (612/1974) rätt att i rimlig omfattning inneha

personliga bruksföremål. I 35 § fångvårdsförordningen bestäms att personliga bruksföremål inte får orsaka olägenhet med tanke på renligheten, ordningen eller säkerheten i anstalten.

Fångarna skall enligt en föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning (13/011/99) inte utan särskilda skäl förbjudas att inneha följande föremål: en radioapparat, en tv-apparat vars bildskärm inte skall överskrida 20 tum, en radiobandspelare eller cd-apparat utan separat mikrofon och med fasta eller fixerbara högtalare, en videobandspelare, en kaffebryggare eller vattenkokare, en rakapparat, en klocka, en fickkalkylator utan kodat minne eller utan datoranslutning.

I fångvårdsavdelningens föreskrift förbjuds det att följande apparater överlämnas till fångarna i samtliga anstalter: skjut- och eggvapen, gasspray, sprängämnen, läkemedel samt injektionsnålar och -sprutor som inte överlämnas till en fånge av sjukvårdspersonalen, tatueringsnålar, mobiltelefoner (NMT, GSM, personsökare, SIM-kort), radioanläggningar med vilka det går att uppfatta radio-kommunikation mellan fängelsemyndigheter, polis eller andra samarbetsinstanser, radiosändare, hörlurar som fungerar genom radiovågor, bandspelare i fickformat med inspelningsmöjlighet, datoranläggningar, elektroniska anteckningsböcker, kameror och videokameror, parabol- och andra separata antenner, kikare och andra motsvarande optiska apparater, skrivmaskiner med kodat minnes-system eller datoranslutning, emblem som hör till klädseln och yttre symboler för grupp-tillhörighet som kan orsaka störningar och äventyra anstaltssäkerheten.

Enligt 2 kap. 6 § 2 mom. (137/2001) skall annan egendom som en fånge medför vid ankomsten till en straffanstalt eller som kommit dit under strafftiden tas i förvar i anstalten tills fången frigges. Om egendomen är av sådan art att den lätt kan förskämmas eller är i övrigt synnerligen svår att förvara, skall den på fångens bekostnad sändas till en plats som han eller hon anvisar eller säljas. Förskämda föremål skall förstöras i ett vittnes närvaro.

Alkoholhaltiga drycker som påträffas i fängelser skall enligt 60 § 4 mom. alkohollagen (1143/1994) bevisligen förstöras. Narko-

tika skall enligt 10 § 3 mom. narkotikalagen (1289/1993) överlämnas till polisen. Enligt en föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning (13/011/99) skall vapen som påträffas i en straffanstalt överlämnas till polisen.

Enligt 36 § fångvårdsförordningen skall en förteckning över den egendom som mottagits i en straffanstalt göras upp. I förteckningen skall egendomens art, mängd och värde antecknas. Förteckningen skall uppdateras så att en fångs egendom i fängelset, dess värde samt föremål som överlämnats till fången klart framgår av den. Om en fångs egendom som fängelset svarar för har försvunnit eller skadats, är fängelset enligt skadeståndslagen (412/1974) skyldigt att ersätta den skada det vållat fångens egendom.

Bestämmelser om fångarnas innehav och användning av penningmedel i straffanstalter skall enligt 2 kap. 6 § meddelas genom förordning. Enligt 34 § fångvårdsförordningen skall en fångs penningmedel specificerade enligt bruksändamål antecknas på fångens konto som förs av straffanstalten. Tillgångarna skall förvaras i straffanstalten eller depone-ras på fångens bankkonto. Fången skall månatligen ges ett utdrag ur bokföringen av hans eller hennes tillgångar. En fånge får av särskilda skäl genom anstaltens förmedling sända penningmedel utanför anstalten. Otil-låtna penningmedel som tagits i förvar i anstalten skall separat antecknas på fångens konto.

Fångar kan genom straffanstaltens förmedling med sina penningmedel skaffa bruksföremål och nödenheter som det är tillåtet att inneha i anstalten. Justitieministeriet skall bestämma när fångar kan ges rätt att inneha penningmedel eller jämförbara betalkort inom eller utanför straffanstalten. Direktören för en straffanstalt kan av särskilda skäl även i övrigt bevilja en fånge rätt att inneha och använda penningmedel.

Enligt en föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning (2/011/97) har fångar i slutna anstalter som saknar rätt att inneha pengar, rätt att använda egna pengar till ett belopp av 85 euro per månad. Som användning av egna pengar betraktas dock inte kostnader för anskaffning av telefonkort och material för fritidsverksamhet. När en fånge

handlar i anstaltsbutiken, kan han eller hon avgöra om betalningen skall ske främst med egna pengar eller med arbets- eller brukspengar.

Enligt 2 kap. 6 § kan förbjudna penningmedel som påträffas hos en fånge eller på något annat ställe i anstaltslokalerna och som tillhör en fånge tas i förvar i anstalten tills fången frigges. Frågan skall avgöras av direktören för straffanstalten.

Bestämmelserna om innehav av penningmedel och egendom i öppna anstalter avviker från motsvarande regler i slutna anstalter. Enligt 70 § fångvårdsförordningen har fångar i öppna anstalter rätt att inneha penningmedel. Penningmedlen kan på en fånges begäran tas i förvar i anstalten eller deponeras på fångens bankkonto. När det gäller innehav av egendom skall bestämmelserna för slutna anstalter i tillämpliga delar iakttas. I öppna anstalter skall fångvårdsavdelningens föreskrift (13/011/99) om de föremål som fångar inte utan särskilda skäl har rätt att inneha iakttas.

Hälsovård

Fångarna skall ges tillbörlig hälsovård, sjukvård och rehabilitering. Enligt 2 kap. 8 § (612/1974) skall fångarnas hälsa skötas, och sjuka eller skadade fångar på behörigt sätt vårdas och rehabiliteras.

Syftet är att varje fånges hälsotillstånd och arbetsförmåga skall klargöras i en ankomstundersökning som utförs av en sjukskötare eller vid behov av en läkare. På grund av resursbristen är det i dagens läge inte möjligt att ordna tillräckligt med ankomstundersökningar. Varje fånge som anländer från friheten får för personligt bruk en kostnadsfri förpackning för skötseln av den egna hygien. Förpackningen innehåller bl.a. desinficeringsmedel och hjälpmedel för tandvård.

Brottsförhållanden har givit en anvisning som gäller sanitära förhållanden och olägenheter i straffanstalterna (7/011/2002). I den behandlas bl.a. prevention och tidigt fastställande av smittsamma sjukdomar i fångelserna. Hälsovårdspersonalen har till uppgift att se till att fångarna får behövliga anvisningar om hur man särskilt skall skydda sig mot sjukdomar som överförs via blod eller sex

och förebygga att eventuell smitta sprids.

Om en sjuk eller skadad fånge inte kan vårdas eller undersökas i en straffanstalt på tillbörligt sätt, skall han eller hon enligt 42 § fångvårdsförordningen för detta ändamål förflyttas utanför anstalten under behövlig övervakning. En gravid fånge skall i tillräckligt god tid förflyttas till ett sjukhus utanför straffanstalten för förlossning.

Enligt 44 § skall en fånges anhöriga eller någon annan som fången anvisat underrättas om att fången allvarligt insjuknat, om inte fången har förbjudit detta.

Om en fånge på grund av en allvarlig sjukdom eller ett svårt handikapp kontinuerligt befinner sig i livsfara eller i ett tillstånd som kräver specialistvård eller om fången är psykiskt sjuk och vården av honom eller henne på fångvårdsmyndigheternas initiativ vore särskilt vanskelig, kan Brottsförhållandenverket enligt 2 kap. 1 b § (137/2001) på förslag av direktören för straffanstalten eller efter att ha hört direktören frige fången för vård utanför anstalten. Om den frigivne tillfrisknar före utgången av straffperioden som anses förtlöpas även under denna tid, skall han eller hon återsändas för att avtjäna den återstående delen av straffet.

Enligt bestämmelserna om tandvård i 2 kap. 8 § skall fångarna ges tandvård, när detta är nödvändigt för behandling av en sjukdom eller förhindrande av en betydande skada.

Enligt 43 § fångvårdsförordningen kan en fånge med tillstånd av en läkare i straffanstalten på egen bekostnad skaffa undersökning och vård samt mediciner. Mediciner skall skaffas genom förmedling av anstalten.

Andra bestämmelser om hälsovård finns i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och patientskadelagen (585/1986) som också gäller fångar när de använder hälso- och sjukvårdstjänster. Bestämmelser om vård som ges oberoende av patientens vilja finns i mentalvårdslagen (1116/1990) och lagen om smittsamma sjukdomar (583/1986).

För primärvården finns det i varje fångelse åtminstone en heltidsanställd sjukskötare och en deltidsanställd läkare med mottagning mellan en och tre gånger i veckan. I brådskande fall och när vård hos en specialist behövs, anlitas i allmänhet den offentliga häl-

sovården eller privata läkartjänster.

I sjukhuset för fångar i Tavastehus finns det 65 patientplatser för manliga fångar och fem för kvinnliga. De är avsedda för vård av allmänna och rusmedelsrelaterade sjukdomar. Sjukhusvård utanför Fångvårdsväsendet anlitas i samband med plötsliga allvarliga sjukdomsfall och t.ex. när operativ behandling behövs.

Heltids- och deltidanställda fängelseläkare har hand om poliklinisk psykiatrisk vård. Heltidsanställda psykiatrer, tre till antalet i fängelserna, ger konsultation och vård på specialistnivå. Dessutom är flera sjukskötare i fängelserna utbildade i psykiatrisk sjukvård.

Psykiatrisk sjukvård ges till manliga fångar i en psykiatrisk sjukhusavdelning med 15 patientplatser i Vanda fängelse och i Sinnes-sjukhuset för fångar med 40 patientplatser i Åbo. Kvinnliga fångar som behöver specialistvård och en del av akutfallen måste vårdas i utomstående sjukhus.

Rapporten från den arbetsgrupp som 2002 utredde fångarnas hälsovård och som hade tillsatts av Brottsföljdsverket presenterades i avsnitt 2.1.3. ovan. Arbetsgruppen föreslår att det faktiska antalet psykotiska patienter i fängelserna skall utredas. Enligt arbetsgruppens rapport hamnar svårt störda, t.o.m. schizofrena, patienter i fängelse på grund av rusmedelsberoende, eftersom de inte undersöks rättspsykiatriskt på grund av sina korta domar. Ifall den föreslagna utredningen bekräftar den rådande uppfattningen om att det finns ett stort antal psykiskt sjuka intagna i fängelserna, är det nödvändigt att undersöka dessa patienters bakgrund för att det skall bli möjligt att vidta tillbörliga preventiva åtgärder.

I de flesta fängelser finns det egna lokaler och instrument för tandvård. Ett fängelse är skyldigt att garantera den tandvård som är nödvändig för behandling av sjukdomar eller förhindrande av betydande skador. Principerna i lagen om införande av folkhälsolagen (67/1972) och i sjukförsäkringslagen (364/1973) skall i övrigt om möjligt tillämpas på tandvården.

Fritid

Enligt 3 kap. 9 § 1 mom. (612/1974) får fångarna tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar, om direktören för bevarandet av ordningen eller av någon annan orsak som anges genom förordning inte beslutar annorlunda. En fånge som önskar tillbringa fritiden ensam skall i mån av möjlighet ges möjlighet till detta.

Fångarna får enligt 3 kap. 9 § 4 mom. (128/1987) under fritiden med egna verktyg eller med verktyg som ställts till deras förfogande för egen räkning utföra sådant arbete som utan olägenhet kan utföras i en straffanstalt (*fritidsarbete*). Fångarna skall enligt 2 kap. 5 § 2 mom. (612/1974) ges tillfälle att på fritiden bedriva studier och hobbyverksamhet samt ägna sig åt sina intressen. Enligt 2 kap. 8 § (612/1974) skall fångarna dagligen få vistas utomhus och bedriva lämplig motion.

Lagen kompletteras av bestämmelserna i fångvårdsförordningen. I straffanstalterna skall det enligt 45 § ordnas evenemang som inkluderar kurser, föredrag, diskussioner och andra program. Fångarna skall ges möjlighet till hobby- och fritidsverksamhet som lämpar sig för anstaltsförhållandena. De skall ges möjlighet till motion och idrott som lämpar sig för anstaltsförhållandena. De skall få vägledning och rådgivning i fritidsverksamheten. Individer eller samfund utanför straffanstalten kan ges tillstånd att ordna lämplig fritidsverksamhet i anstalten. Fångarna skall ges möjlighet att delta i planeringen och ordnandet av fritidsverksamheten.

Cirklarna för fritidsverksamhet i fängelserna sammanträdde totalt ca 18 000 gånger 2003. Mest ordnades sportevenemang bland fångarna. Vid sidan av den styrda verksamheten sysslade fångarna på eget initiativ med hobbyverksamhet, motion och musik under fritiden. Fängelserna, särskilt de öppna anstalterna, ordnar besök utanför anstalten och utflykter i samband med diverse evenemang. År 2003 gjordes totalt över 1300 dylika besök.

Fångarna skall enligt 2 kap. 5 § 3 mom. LVS i mån av möjlighet ges tillfälle att ta del av radio- och TV-program. De skall ha tillgång till ett bibliotek med fack- och skönlitteratur.

Enligt 46 § fångvårdsförordningen skall

fångarna ges möjlighet att utnyttja allmänna bibliotekstjänster. Urvalet i fängelsebiblioteken skall i mån av möjlighet motsvara utbudet i allmänna bibliotek. Fångarna skall tillräckligt ofta ges tillträde till fängelsebibliotek, och vid behov ges handledning i användning av biblioteket.

Det skall vara möjligt för fångarna att använda fängelsebibliotekets tjänster eller allmänna bibliotekstjänster. Fängelsebiblioteken besöktes 2003 av ca 13000 klienter som lånade ca 66 000 böcker, videoband eller andra inspelningar. Allmänna bibliotek ordnade bokbusstjänster i totalt tolv fängelser och biblioteksflyttningar till fem fängelser. Intagna i öppna anstalter kan själva besöka biblioteken. Kommunbiblioteken har också gett sakkunnig hjälp till fängelserna i anskaffning och strykning av litteratur.

Andlig verksamhet. En bestämmelse om religiös verksamhet finns i 2 kap. 4 § (612/1974) som kompletteras genom anvisningar från fängenvårdsavdelningen. Enligt 2 kap. 4 § skall fångarna ges möjlighet att delta i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster som ordnas i straffanstalterna samt att samtala med en självvårdare från det egna trossamfundet eller med någon annan företrädare för trossamfundet.

I straffanstalterna skall det regelbundet ordnas gudstjänster för det trossamfund till vilket merparten av fångarna hör, om fångarna inte har möjlighet att delta i gudstjänster utanför straffanstalten. Andra andakts-, böne- och religiösa möten ordnas vid behov. Om det är omöjligt att ordna gemensamma sammankomster för fångarna på en bestämd avdelning, skall det på något annat sätt säkerställas att fångarna kan utöva sin religion. Avsikten med att utomstående som utför religiöst arbete besöker anstalten är främst att göra det möjligt för fångarna att använda självvårdstjänster från den egna andliga gemenskapen och att delta i dess verksamhet. Tillstånd att besöka en straffanstalt kan också beviljas företrädare för trossamfund och religiösa gemenskaper som ingen av fångarna hör till, om fångarna visar ett intresse för sådan verksamhet.

Fångarna skall enligt 2 kap. 4 § 2 mom. i mån av möjlighet ges möjlighet att föra privata samtal om personliga angelägenheter

med någon lämplig person.

Enligt en anvisning av fängenvårdsavdelningen (12/011/99) skall en fånge tillåtas att på tu man hand föra diskussioner i fängelset med en företrädare för det egna trossamfundet eller något annat trossamfund, om fången så önskar. Diskussionerna skall ordnas så att bikthemligheten bevaras. Bikthemligheten skall garanteras också när en fånge är föremål för teknisk avlyssning eller optisk övervakning. Straffanstalterna skall se till att fångarna inte mot sin vilja tvingas delta i religiösa sammankomster eller diskutera andliga frågor.

Kontakter utanför straffanstalten

Tillstånd att avlägsna sig. Enligt 2 kap. 3 b § (137/2001) kan Brottsförhållningsverket eller, enligt verkets anvisningar, direktören för en straffanstalt ge en fånge tillstånd att för en kort tid avlägsna sig från straffanstalten om det finns någon viktig anledning till detta eller om det med hänsyn till längden av strafftiden annars skall anses vara motiverat. Vid behov kan en ledsagare utses för fången.

Om en fånge inte återvänder till straffanstalten den dag som bestäms i villkoren för tillståndet, skall tiden mellan den föreskriva dagen och den faktiska dagen för återkomst eller gripande enligt 3 kap. 8 § 3 mom. (580/2001) inte inräknas i strafftiden, nämnda dagar medräknade. Om en fånge har brutit mot villkoren i ett tillstånd att avlägsna sig, kan detta beaktas vid prövningen av om ett nytt tillstånd skall kunna beviljas, eller när villkoren för ett nytt tillstånd skall bestämmas.

I paragrafen görs det en distinktion mellan tillstånd att avlägsna sig som beviljas med hänsyn till strafftidens längd och tillstånd som beviljas av någon viktig anledning, men inga villkor har ställts för dem. I 56 § fängenvårdsförordningen ställs det som villkor för tillstånd att avlägsna sig som beviljas med hänsyn till strafftidens längd att straffet skall överskrida två månader. Fångar med ett högst två månaders straff kan endast av någon viktig anledning beviljas rätt att avlägsna sig från en anstalt. I 57 § finns en bestämmelse om villkoren för tillstånd att avlägsna

sig.

När permissionssystemet infördes, motiverades det med reducering av fängelsets skadeverkningar (RP 95/1970 rd). När det gällde fångar med långvariga straff, motiverades permissionsrätten med psykiska aspekter. Det ansågs att permissioner skulle minska den passivering som är förbunden med anstaltsvård och göra det möjligt att bevara kontakterna med yttervärlden. Permissionssystemet skulle enligt förhoppningarna minska disciplinstraffen. Förutom med hänsyn till strafflängden kan permission också beviljas av någon viktig anledning. Sådana orsaker ansågs i samband med beredningen av lagen vara bl.a. sökande av arbete, ordnande av bostad och deltagande i en examen i någon utomstående läroanstalt. Eftersom frågan var ny, förblev permissionsbestämmelserna avsiktligen ett synnerligen öppet system som skulle utvecklas utifrån praktiska erfarenheter. I lagutskottets betänkande betonades emellertid att praxis i de olika anstalterna skulle göras så enhetlig som möjligt.

De vaga förutsättningar som anges i lagen och fängsvårdsförordningen har preciserats genom fängsvårdsavdelningens föreskrift (8/011/95). Tillstånd att avlägsna sig kan beviljas endast om det är sannolikt att den som saken gäller kommer att iaktta tillståndsvillkoren. Den som grovt brutit mot villkoren för permission, civilt arbete eller studier, eller den som gjort sig skyldig till ett grovt narkotikabrott eller ett grovt våldsbrott, kan beviljas permission endast om iakttagandet av villkoren kan anses så gott som säkert.

Tillstånd att avlägsna sig kan på grund av strafftidens längd eller av någon viktig orsak beviljas för högst sex dygn under en period av fyra månader. Den första perioden börjar när en fånge har avtjänat hälften av den tid efter vilken fången kan frigges villkorligt. Av någon viktig orsak kan tillstånd att avlägsna sig emellertid beviljas omedelbart efter att straffverkställigheten inletts, om de allmänna villkoren för beviljande av tillstånd finns. Tiden för ett tillstånd att avlägsna sig som beviljats av någon viktig orsak och som använts före ingången av den första perioden skall dras av från antalet permissionsdygn under den första perioden.

Permission skall beviljas skriftligen. Till-

ståndsvillkoren och påföljderna för brott mot villkoren skall nämnas i tillståndet. Om tillståndsvillkoren inte iakttas, kan detta leda till att tillstånd att avlägsna sig inte överhuvudtaget eller under ordinarie tid beviljas eller till att fången påförs disciplinstraff.

En resa under permissionstiden skall alltid betalas med statsmedel när tillståndet beviljats för besök hos, eller begravning av, en svårt sjuk nära anhörig eller någon annan jämförbar person, eller för resa till en öppen anstalt.

Fångars övriga permissionsresor skall första gången betalas med statsmedel, och därefter alltid när sex månader förflutit efter återkomsten. Resor skall betalas med statsmedel dock endast av särskilda skäl under den tid en fånge befinner sig i en öppen anstalt eller arbetar civilt. Dessutom kan en fångs reskostnader betalas även vid andra tidpunkter om det på grund av fångens dåliga ekonomiska situation eller annars finns synnerligen vägande skäl till detta.

Vid resor som betalas med statsmedel skall det mest ändamålsenliga allmänna kommunikationsmedlet användas. Kostnaderna beräknas enligt billigaste klass. Av kostnader för resor med flyg eller taxi betalas endast den del som motsvarar kostnaderna för samma resa med tåg eller buss.

Fångar kan inte beviljas tillstånd att avlägsna sig utanför Finlands gränser, med undantag av de övriga nordiska länderna. Då kan reskostnaderna betalas med statsmedel endast till någon ort i Finland på färdvägen och tillbaka från en sådan ort.

Direktören kan bevilja fångar som avtjänar fängelsestraff för en bestämd tid eller internerade i tvångsinrättning tillstånd att avlägsna sig för en kort tid för att sköta ett viktigt ärende under eskort av en fängsvårdstjänsteman. Den tid som uppskattas behövas för det viktiga ärende som föranleder permissionen får inte överskrida sex timmar. Permissionstiden får utökas med den tid som går åt till resor.

Beslutanderätten har delegerats till direktören för straffanstalten, men tillstånd att avlägsna sig avgörs ännu i sju procent av fallen av Brottspåföljdsverket.

Totalt 16 592 anhänganden om tillstånd att avlägsna sig lämnades in 2003, och 12 190

beviljades. Merparten (ca 92 procent) av tillstånden sköttes klanderfritt, i knappt fem procent av fallen överträdde villkoren lindrigt, och i ca 2,6 procent grovt. Antalet fall när tillståndsvillkoren iakttas har förblivit nästan konstant under de senaste åren.

Det finns avsevärda skillnader mellan straffanstalterna i beviljandet av permission. Enligt en utredning 1998 föranleddes brott mot tillståndsvillkoren framför allt av mänskliga faktorer i samband med det omgivande samhället. Det är omöjligt att förutse sådana faktorer endast utifrån en fånges anstaltsbeteende och därmed sammanhörande uppgifter. Sålunda verkade t.ex. en fånges ålder, civilstånd, kön och strafflängd inte ha någon stor betydelse. Det fanns emellertid följande skillnader mellan de som överträdde villkoren och de som iakttog dem: överträdarna hade bakom sig flera disciplin- och permissionsbrott, rymningar och avlägsnanden utan tillstånd, antalet straff var avsevärt högre hos överträdarna, överträdar gruppen hade mera missbruksproblem, fångar i slutna anstalter bröt oftare mot villkoren, bestående familjereationer minskade sannolikheten av brott mot villkoren. Det bör nämnas att de fångar som dömts för grova narkotikabrott klart skiljde sig från de andra i det avseende att den största delen av dem iakttog tillståndsvillkoren.

Delta i utomstående sammankomster. Enligt 2 kap. 5 § kan direktören bevilja en fånge tillstånd att under nödvändig övervakning delta i sammankomster som ordnas utanför anstalten. Enligt en anvisning från fångvårdsavdelningen (1/011/2001) kan tillstånd att delta i en sammankomst som ordnas utanför anstalten och som avses för allmänheten beviljas. Lagrummet kan också tillämpas på tillställningar och evenemang som har som syfte att stödja upprätthållandet av fångarnas kontakter med familj, livsmiljö och samhälle. Lagrummet lämpar sig också för situationer när en fånge uppfyller sin sysselsättningsplikt utanför anstalten i någon annan verksamhet än arbete eller utbildning. I regel beviljas tillstånd att delta i en sammankomst för högst tre dygn och restiden. Tillstånd kan beviljas för sju dygn och restid, om en sammankomst kan anses särskilt viktig för att en fånge skall kunna förbereda sig för friheten

och klara sig där.

Besök. Enligt 2 kap. 9 a § (128/1995) och 51 § fångvårdsförordningen har fångar rätt att under övervakning ta emot besökare under tider som är reserverade för besök, så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i anstalten störs. Besök kan tillåtas även under andra tider än de som reserverats för besök, om det finns skäl till det. Besök av en nära anhörig till en fånge och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som är fångens ombud samt, då övervakning av någon annan orsak inte anses nödvändig, även andra besök kan tillåtas äga rum utan övervakning.

En fånge skall ha möjlighet att under tjänstetid träffa den advokat eller det allmänna rättsbiträde som tjänstgör som fångens ombud. Utländska fångar skall ges möjlighet att stå i kontakt med hemlandets diplomatiska och konsulära beskickning.

Enligt 51 § fångvårdsförordningen skall det finnas lokaler som är lämpliga för besök i en straffanstalt.

Bestämmelser om besöksförbud som meddelas besökare finns i 2 kap. 9 a § 4 mom. (128/1995). Om en besökare har konstaterats ha infört eller försökt införa droger, andra rusmedel eller otillåtna föremål i fängelset, kan direktören meddela besökaren ett förbud att besöka fängelset. Förbudet skall vara skäligt med tanke på omständigheterna och få vara högst sex månader. Ett besöksförbud kan vid behov förnyas. Besöksförbud får inte meddelas en nära anhörig eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som tjänstgör som ombud för en fånge och inte heller när det är möjligt att ordna ett besök under särskilt övervakade omständigheter utan att anstaltsordningen äventyras.

Ett beslut om besöksförbud skall enligt 54 § fångvårdsförordningen fattas skriftligen. Beslut om besöksförbud skall fattas av anstaltsdirektören. Besökarens namn, grunden för förbudet, förbudets varaktighet, den straffanstalt som förbudet gäller samt beslutsfattare skall nämnas i beslutet. Innan ett besöksförbud utfärdas, skall besökaren i mån av möjlighet höras.

En förteckning över besöksförbud skall föras i straffanstalterna enligt 55 § fångvårdsförordningen. I den antecknas de uppgifter

som anges i beslutet om besöksförbud. En fångvårdsmyndighet får inte röja uppgifter i en förteckning över besöksförbud för utomstående. Detta hindrar emellertid inte att uppgifter i förteckningen lämnas till någon annan straffanstalt som behöver dessa uppgifter för att övervaka besök eller för att annars upprätthålla ordning och säkerhet. Uppgifter kan också lämnas till polismyndigheterna, om det är nödvändigt för utredning av ett brott.

Användning av telefon. Fångarna kan enligt 2 kap. 9 § 3 mom. (128/1995) beviljas tillstånd att stå i telefonkontakt med någon utanför anstalten. För användning av telefon skall en avgift som högst motsvarar de kostnader som orsakas av detta drivas in.

När en fånge anhåller om tillstånd att stå i telefonkontakt med någon utanför straffanstalten, skall fången enligt 48 § fångvårdsförordningen på begäran meddela med vem han eller hon ämnar tala. Enligt 2 kap. 9 § 3 mom. får en fånges telefonsamtal avlyssnas, om det är behövligt för att förhindra brott eller om det finns särskilda skäl att misstänka missbruk. Det är inte fråga om någon hemlig avlyssning. Innan avlyssningen inleds, skall fången och den som fången står i telefonkontakt med underrättas om avlyssningen. I fången finns det dessutom ett avlyssningsförbud enligt vilket samtal mellan en fånge och en myndighet som övervakar verksamheten i straffanstalten eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som tjänstgör som fångens ombud inte får avlyssnas.

Beslut om avlyssning av en fånges samtal skall enligt 49 § fångvårdsförordningen fattas av direktören för straffanstalten eller av en tjänsteman som utsetts av direktören. I brådskande fall kan beslut också fattas av den tjänsteman som övervakar användningen av telefon.

Brevväxling. Direktören för straffanstalten eller en tjänsteman som utsetts av direktören får enligt 2 kap. 9 § 1 mom. granska post- och andra försändelser till eller från fångar. Brev får inte läsas, om det inte är nödvändigt för att förhindra ett brott eller om det inte finns någon särskild orsak att misstänka att rätten till brevväxling missbrukas. Ett brev eller en försändelse som av nämnda skäl eller på grund av 2 kap. 6 § 1 mom. inte skall vä-

darebefordras, skall returneras till avsändaren eller lämnas till fången vid frigivningen, om inte försändelsens art hindrar detta.

Brevväxling mellan fångar och en myndighet som övervakar verksamheten i straffanstalten eller mellan fångar och övervakningsorgan för de mänskliga rättigheterna hos vilka fångar enligt internationella konventioner har besvärs- eller klagorätt skall utan dröjsmål vidarebefordras ogranskade. Brev från en fånge till en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som tjänstgör som fångens ombud skall utan dröjsmål vidarebefordras ogranskade.

Ett brev till en fånge av vars kuvert eller annars det framgår att brevet är avsänt av en advokat eller ett allmänt rättsbiträde eller av någon annan som är behörig att tjänstgöra som rättegångsombud och som avlagt juridisk examen eller utför allmänna advokatuppdrag vid domstolar får enligt fångvårdsavdelningens föreskrift (13/011/95) öppnas för granskning endast i fångens närvaro.

Granskningen av fångarnas post- och andra försändelser skall inte vålla mera olägenhet än vad som är nödvändigt för att en behörig granskning skall kunna genomföras. Ett brev eller någon annan försändelse får beslagtas om det finns grundad anledning att misstänka att försändelsen kommer att störa ordningen i straffanstalten eller främja att brott begås, eller att rätten till brevväxling i övrigt missbrukas.

Om en försändelse innehåller föremål som fångar inte får inneha i straffanstalter, skall föremålen avlägsnas innan försändelsen levereras. Fången skall utan dröjsmål underrättas om beslaget och dess orsaker.

Övervakning och granskning

Granskning av lokaler. Bestämmelser om granskning av lokaler i straffanstalter finns i 3 kap. 3 § (612/1974) enligt vilken de lokaler som står till fångarnas förfogande och den egendom som fångarna innehar vid behov kan granskas. Föremål som är ägnade att orsaka olägenhet med tanke på renlighet, ordning eller säkerhet i anstalten kan omhändertas för att förvaras i anstalten eller sändas till ett ställe utanför anstalten som fången har

anvisat. Anstaltsdirektören skall besluta om övervakningen av fängelselokalerna och om hur de skall hållas låsta (128/1995). Regelverket i lagen kompletteras av 5 § fängvårdsförordningen enligt vilken fångarna och de lokaler som står till deras förfogande skall övervakas på det sätt som anstaltsordningen, förvaringssäkerheten och tryggheten av fångarnas säkerhet kräver.

Granskning och kroppsvisitation av fångar. Enligt 3 kap. 3 § skall en fånge när han eller hon anlänt till fängelset visiteras i ett vittnes närvaro (ankomstgranskning). När ordningen så kräver kan en fånge även annars visiteras. Då skall granskningen i mån av möjlighet ske i ett vittnes närvaro (uppehållsgranskning).

Bestämmelser om kroppsvisitation av fångar finns i 2 kap. 9 b § (364/1999). Kroppsvisitation av en fånge kan utföras i ett vittnes närvaro, om det är behövligt för att förebygga rymning, upprätthålla ordningen eller om fången misstänks för innehav av otillåtna föremål eller ämnen. Enligt 7 § fängvårdsförordningen (700/1999) skall protokoll föras över kroppsvisitation av en fånge. I protokollet antecknas den som kroppsvisiterades, grunden, tiden och platsen för visitationen, den tjänsteman som beslutade om kroppsvisitation, den som utförde och den som var vittne vid visitationen samt de observationer som gjordes och den egendom som omhändertogs vid visitationen. Fången skall underrättas om grunden för kroppsvisitationen.

Kroppsbesiktning. Enligt 2 kap. 9 b § 2 mom. (656/2001) kan anstaltsdirektören besluta att en fånge skall genomgå kroppsbesiktning för utredning av ett brott. Detta kräver att fången av sannolika skäl skall misstänkas för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet överskrider sex månaders fängelse eller för straffbart bruk av narkotika. Om en kroppsbesiktning utförs av någon som inte tillhör hälsovårdspersonalen, skall ett vittne vara närvarande. Vid utförandet av kroppsbesiktningar iakttas i övrigt bestämmelserna i 5 kap. 12 § 2 och 3 mom. tvångsmedelslagen (450/1987).

Enligt 7 a § fängvårdsförordningen (700/1999) skall beslut om kroppsbesiktning av fångar fattas skriftligen. En fånge skall

meddelas grunden för kroppsbesiktningen. Över kroppsbesiktning skall det föras protokoll i vilket det skall antecknas vem som kroppsbesiktigades, grunden, tiden och platsen för besiktningen, den tjänsteman som beslutade om kroppsbesiktning, den som utförde och den som var vittne vid kroppsbesiktningen samt de observationer som gjordes och de föremål och ämnen som omhändertogs vid besiktningen.

Närmare bestämmelser om granskning, kroppsvisitation och kroppsbesiktning av fångar har meddelats genom en föreskrift av fängvårdsavdelningen (6/011/99).

Specialgranskning. Enligt 2 kap. 9 b § 1 mom. (364/1999) kan specialgranskning utföras i en straffanstalt, på en avdelning i anstalten eller i någon annan anstaltslokal, om det är nödvändigt för att upprätthålla ordning och säkerhet eller för att finna otillåtna föremål eller ämnen. Om specialgranskning utförs på en avdelning eller i någon annan anstaltslokal, får kroppsvisitation utföras på samtliga fångar som är placerade på avdelningen eller som befinner sig i de lokaler som skall granskas. Enligt 7 c § fängvårdsförordningen (700/1999) skall beslut om specialgranskning fattas av direktören för straffanstalten, vaktchefen eller någon jourhavande tjänsteman i anstalten. Beslut om specialgranskning skall fattas skriftligen. De orsaker som specialgranskningen grundar sig på skall antecknas i beslutet.

Övervakning av avhållsamhet från rusmedel. Bestämmelser om övervakning av fångars rusmedelsfrihet finns i 2 kap. 9 b § 3 mom. (19/2001) som kompletteras av 7 d § 2 mom. fängvårdsförordningen (36/2001). Om det finns skäl att misstänka att en fånge är påverkad av alkohol eller något annat rusmedel, kan direktören för straffanstalten utan hinder av tvångsmedelslagen besluta att fången skall lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

Enligt 7 d § fängvårdsförordningen skall observationer om en fånges misstänkta berusning antecknas. Två tjänstemän som gjorde observationerna skall med sina namnteckningar bestyrka formuläret för fastställande av berusning. Urin- eller salivprov skall inte krävas om en fånges berusning av yttre kännetecken att döma är uppenbar. Om en

fånges berusning inte är uppenbar, skall eventuellt rusmedelsbruk fastställas genom urin- eller salivprov. Om det misstänks att berusningen är orsakad av alkohol, skall utandningsprov dock alltid krävas. Berusningstillstånd som beror på något annat ämne än alkohol hos en fånge i en öppen anstalt skall alltid på anmodan av fången fastställas genom urin- eller salivprov som skall lämnas omedelbart.

Enligt 2 kap. 9 b § 3 mom. (19/2001) kan blodprov tas på en fånge som utan giltiga skäl vägrar lämna urin-, saliv- eller utandningsprov, om det finns skäl att misstänka berusning. Det kan också ställas som villkor för oöverbakade besök, tillstånd till permission, studier eller civilt arbete eller tillstånd till deltagande i en sammankomst utanför anstalten att fången på uppmaning skall lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. Positivt prov som lämnas av en fånge kan leda till att ett tillstånd till studier eller civilt arbete, en ansökt och beviljad permission, ett oöverbakat besök eller ett tillstånd att delta i en utomstående sammankomst kan förvägras eller återkallas. Provtagningen får inte orsaka onödigt olägenhet för den som undersöks. Brottspåföljdsverket har givit en anvisning för övervakning av fångars rusmedelsfrihet, fastställande av berusning och tester i rusmedelsövervakningen (1000/011/2001) som meddelade föreskrifter om bl.a. acceptabla testmetoder och formulär i rusmedelsövervakningen.

Enligt 2 kap. 9 c § (137/2001) kan det i en straffanstalt finnas avdelningar för fångar som förbinder sig att avstå från alkohol och andra rusmedel samt att på uppmaning lämna urin-, saliv- eller utandningsprov. En fånge som bryter sin förbindelse skall avlägsnas från avdelningen. På en sådan avdelning kan det i syfte att övervaka avhållsamheten från rusmedel krävas att urin-, saliv- eller utandningsprov skall lämnas, trots att en fånge inte misstänks för rusmedelsbruk. Genom beslut av Brottspåföljdsverket kan också en hel straffanstalt förordnas att tjänstgöra som en sådan enhet. Från och med början av 2000 har alla öppna anstalter tjänstgjort som rusmedelsfria enheter som avses i 2 kap. 9 c §.

Tillträde till en straffanstalt. I dag finns bestämmelserna om granskning av andra än

fångar i 2 kap. 9 a § 2 och 3 mom., 2 kap. 9 e § LVS och 50, 52 och 53 § fångvårdsförordningen. Bestämmelserna varierar beroende av om det gäller någon som kommer för att besöka en fånge eller någon annan som anländer till en anstalt. Kroppsvisitation kan endast utföras på besökare hos fångar. När det gäller granskning av andra än fångar finns det vid sidan av dessa bestämmelser en särskild bestämmelse om säkerhetsavdelningar. Enligt 3 kap. 2 e § LVS skall inträde i en säkerhetsavdelning ske genom en metall-detektor, och de som inträder kan granskas.

Enligt 50 § fångvårdsförordningen (700/1999) får ingen beviljas tillträde till en straffanstalt utan behörigt tillstånd. Det kan ställas som villkor för tillträde till en straffanstalt att den som saken gäller skall lämna ytterkläder och medförda saker i förvar i anstalten på det sätt som anstalten bestämmer.

Som villkor för rätten att röra sig på straffanstaltens område kan det ställas att den som anländer skall legitimera sig. För rätten att röra sig på anstaltsområdet kan också andra villkor ställas. Tillträde till en straffanstalt får inte beviljas någon som på grund av berusning eller av någon annan orsak kan äventyra anstaltsordningen.

Enligt 2 kap. 9 e § LVS (364/1999) kan det ställas som villkor för tillträde till en straffanstalt att den som anländer skall passera en metall-detektor. Den som befinner sig i en straffanstalt eller på dess område kan granskas med hjälpmedel som är lämpliga för ändamålet eller med en skolad hund för att det skall vara möjligt att finna sprängämnen och rusmedel. Denna bestämmelse gäller alla som rör sig på anstaltsområdet eller anländer dit.

Övervakning av besök och granskning av besökare. Besök hos fångar skall vid behov övervakas. Diskussioner kan avlyssnas för att det skall vara möjligt att förebygga missbruk. I 2 kap. 9 a § (128/1995) bestäms att besök av en nära anhörig och en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som tjänstgör som en fånges ombud samt, då övervakning av någon annan orsak inte anses nödvändig, även besök av andra kan tillåtas utan övervakning. Identiteten av en besökare som anlant för att träffa en fånge får vid behov granskas. Om en besökare inte kan legitimera sig tillförlit-

ligt, kan besöket ordnas under särskilt övervakade förhållanden eller förbjudas, om det finns särskilda skäl till detta.

Enligt 2 kap. 9 a § kan det som villkor för ett besök ställas att den som kommer för att träffa en fånge samtycker till kroppsvisitation för utredning av vad han eller hon bär i kläderna eller i övrigt med sig, om det finns grundad anledning att befara missbruk. En kroppsvisitation skall förrättas finkänsligt, och den får inte orsaka större olägenhet för besökaren vad genomförandet av visitationen oundvikligen kräver.

Enligt 53 § fängvårdsförordningen skall beslut om kroppsvisitation på en besökare fattas av direktören för straffanstalten, den jourhavande tjänstemannen i anstalten, den tjänsteman som arbetar i överordnad ställning i övervakningen eller någon annan tjänsteman som med stöd av arbetsordningen svarar för övervakningen i anstalten eller en avdelning i den. Över kroppsvisitation skall det föras protokoll i vilket det skall antecknas vem som kroppsvisiterades, grunden, tiden och platsen för visitationen, den som utförde och den som var vittne vid visitationen samt de observationer som gjordes vid visitationen. En kroppsvisitation skall utföras i en särskild lokal som reserverats för ändamålet. Ett vittne skall vara närvarande. Om visitationen kräver att den som visiteras klär av sig eller berörs, skall den som utför visitationen och vittnet vara av samma kön som den som visiteras.

En besökare kan alltid vägra att genomgå kroppsvisitation. Om en besökare vägrar, skall besöket i första hand ordnas under särskilt övervakade förhållanden. Av särskilda skäl kan ett besök också förbjudas. Ett besök som ordnas under särskilt övervakade förhållanden innebär att det finns en mellanvägg av plast eller glas, eller andra tekniska hinder, mellan fången och besökaren. Ett besök under särskilt övervakade förhållanden kan också ordnas så att en väktare hela tiden är närvarande under besöket. Ett besök av en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som är fångens ombud får emellertid inte förbjudas.

Närmare bestämmelser om granskning har utfärdats genom föreskrifter (08/011/99) och (11/011/99) av justitieministeriets fängvårdsavdelning.

Besöksförbud. Om en besökare har befunnits ha infört eller försökt införa droger, andra rusmedel eller otillåtna föremål i ett fängelse, kan direktören meddela besökaren ett förbud att besöka fängelset. Förbudet skall vara skäligt med tanke på omständigheterna och inte överskrida sex månader. Ett besöksförbud kan vid behov förnyas. Besöksförbud får inte meddelas en nära anhörig eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som tjänstgör som ombud för fången, och inte heller om det är möjligt att ordna besöket under särskilt övervakade förhållanden utan att äventyra anstaltsordningen (2 kap. 9 a § 4 mom.).

Enligt 54 § fängvårdsförordningen skall beslut om besöksförbud fattas skriftligen. Direktören för straffanstalten skall fatta beslut om besöksförbud. Besökarens namn, grunden för förbudet, förbudets varaktighet, den straffanstalt som förbudet gäller samt beslutsfattaren skall nämnas i förbudet. Innan ett besöksförbud meddelas, skall besökaren i mån av möjlighet höras.

I 55 § fängvårdsordningen finns det bestämmelser om förteckningar över besöksförbud. I en straffanstalt skall det föras en förteckning i vilken de uppgifter som anges i besluten om besöksförbud skall antecknas. Fängvårdsmyndigheterna får inte röja uppgifterna i förteckningen för utomstående. Detta hindrar emellertid inte att uppgifter i förteckningen lämnas till någon annan straffanstalt som behöver dessa uppgifter för att övervaka besök eller annars för att upprätthålla ordning och säkerhet. Uppgifter kan också lämnas till polismyndigheterna, om det är nödvändigt för utredning av ett brott.

Fängvårdsavdelningen har meddelat närmare anvisningar för hur förteckningar över besöksförbud skall göras upp (21/011/95).

Disciplin

Disciplinstraffsystemet för fångar fick sin nuvarande form genom FVS-reformen 1975. Syftet med reformen var att ändra systemet för disciplinstraff så att det skulle svara mot minimireglerna för fängvård som godkänts av Förenta Nationernas ekonomiska och sociala råd. Enligt minimireglerna skall kropps-

straff, inhumana straff och straff som förnedrar människovärdet under inga omständigheter tillämpas. En hård bädd, straff med vatten och bröd, minskad föda och inspärning i straffcell ansågs till karaktären vara kroppsstraff och förnedra människovärdet, varför dessa disciplinstraff avskaffades i samband med reformen. Till fängvårdsförordningen (431/1975) fogades regler som gällde mätningen av disciplinstraff samt förfarandet och utfrågningen av fångar. De nuvarande disciplinstraffen är enligt 2 kap. 10 § LVS *varning*, förlust eller minskning av rättigheter (*förlust av rättigheter*), förflyttning till enrum (*enrum*) och förlust av avtjänad tid som vid sidan av straff i enrum påförs en fånge. Tillrättavisning nämns i lagen som ett mildare disciplinstraff än dessa.

Direktören för straffanstalten skall enligt 2 kap. 10 a § (580/2001) besluta om tillämpningen av samtliga disciplinstraff. Direktören kan påföra enrum för högst tjugo dygn. Om en fånge utan avbrott i tjugo dygn hållits i enrum, skall straff i enrum inte verkställas innan sju dagar förflutit efter att nämnda tid löpt ut. Den totala tiden för förlust av avtjänad tid får inte överskrida hälften av strafftiden eller 90 dagar.

Förlust av rättigheter kan gälla deltagande i fritidsverksamhet, inköp och innehav av varor i anstalten samt användning av penningmedel. Dessa rättigheter kan förklaras förverkade eller minskade separat eller vid sidan av enrum. Enrum kan också förenas med begränsningar i rätten att använda bibliotek, ta del av radio- och TV-program och idka fritidsverksamhet. Förlusten av rättigheter skall framför allt gälla de rättigheter som har missbrukats och föranlett det disciplinära förfarandet.

En fånge som gjort sig skyldig till två eller flera ordningsföreseelser skall påföras ett gemensamt straff för dem. Ett annat disciplinstraff än varning kan påföras villkorligt för en prøvotid av minst en och högst tre månader. Om fången inte begår en ny ordningsförelse, förfaller straffet. Om ett disciplinstraff påförs för en ordningsförelse som begåtts under prøvotiden, skall det samtidigt beslutas om det tidigare disciplinstraffet skall verkställas.

Disciplinsystemet för slutna och öppna an-

stalter har den 1 augusti 2001 förenhetligats (580/2001, RP 13/2001 rd). Bestämmelserna om ordningsföreseelser som gäller fångar i öppna anstalter finns i 4 kap. 7 §. Den som tagits in i en öppen anstalt och som där begår en ordningsförelse eller utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten eller bryter mot villkoren för permission, civilt arbete eller studier kan enligt paragrafen förflyttas till fängelse eller ungdomsfängelse för att avtjäna sitt straff, och anstaltsdirektören kan påföra den som är intagen i öppen anstalt ett disciplinstraff enligt 2 kap. 10 §. Disciplinstraff kan enligt 4 kap. 7 § 2 mom. påföras även om påföljden för förelsen inte är förflyttning till fängelse eller ungdomsfängelse.

Disciplinär praxis. Under de senaste åren har ca 1000 disciplinstraff påförts årligen. Antalet disciplinstraff har avsevärt sjunkit sedan de första åren av 1990-talet. Nedgången har framför allt orsakats av det minskade antalet permissionsstraff. Under 2003 påfördes totalt 986 disciplinstraff. I 314 fall överfördes brottet till polisen.

Det vanligaste disciplinstraffet är enrum. År 2003 påfördes 658 ovillkorliga straff i enrum. I praktiken är längden vanligen mellan tre och fem dygn. Under 2003 påfördes 32 straff i enrum för över sju dygn. Samma år påfördes förlust av avtjänad tid i 61 fall, av vilka längden i 23 fall överskred sju dygn. Förlust av avtjänad tid påfördes tio gånger 2000, och 43 gånger 2001. Den kännbara ökningen i antalet beror på att disciplinsystemet i öppna och slutna anstalter som tidigare nämnts förenhetligades. Det betydde också att disciplinstraff som påförts i öppna anstalter kom att omfattas av den gemensamma statistikföringen.

Förlust av rättigheter har som påföljdsform i praktiken nästan förblivit en död bokstav. Detta disciplinstraff påfördes 2003 bara två gånger. De vanligaste förelserna som lett till disciplinstraff är rusmedelsförelser (390) och överträdelse av tillståndsvillkor (245). Av de förelser som överfördes till polisen för förundersökning (totalt 314) var de största grupperna innehav av rusmedel (132), våld mot andra personer (79) och rymning eller rymningsförsök (22). Under 2002 återkallades 328 förordnanden till öppen anstalt på grund av förelser i den öpp-

na anstalten. Merparten av förseelserna var brott mot tillståndsvillkoren (132) och rusmedelsrelaterade förseelser (102).

Endast i ljust av statistik är det svårt att bedöma praktiken vid påförandet av disciplinstraff i olika straffanstalter. Det beror bl.a. på anstalternas olika natur, storlek och öppenhetsgrad. En jämförelse försvåras dessutom av att vissa öppna anstalter eller anstaltsenheter lyder under ett fängelse. Ändå kan några klara skillnader urskiljas. De största skillnaderna framträder i hur påföljder för överträdelse av permissionsvillkoren och sysselsättningsplikten bestäms. Endast i några fängelser påfördes disciplinstraff för grova brott mot permissionsvillkoren. I de andra fängelserna leder tillståndsförseelser i allmänhet till att nästa permission senarelades (karenstid). Det är också exceptionellt att straff bestäms för vägran att arbeta. Klara skillnader kan noteras i påförandet av det strängaste disciplinstraffet, förlust av avtjänad tid. Tillämpningen av denna påföljd är koncentrerad till några fängelser.

Säkerhetsåtgärder

Beläggande med fängsel. Bestämmelser om de situationer i vilka en fånge kan beläggas med fängsel finns i 2 kap. 11 § LVS (612/1974). Fångar får inte beläggas med fängsel om det inte är nödvändigt för att förhindra rymning under transport eller för att tygla våldsamhet som inte på något annat sätt kunnat stävjas och som kan medföra risk för fångens egen eller någon annans säkerhet eller vålla betydande skada på egendom. För att tygla våldsamhet kan en fånge i stället för att beläggas med fängsel som säkerhetsåtgärd placeras i ett ändamålsenligt ordnat enrum.

Denna bestämmelse fogades till lagen i samband med FVS-reformen 1975, när bestämmelserna om beläggande med fängsel reformerades enligt minimireglerna för fångvård antagna av Förenta Nationernas ekonomiska och sociala råd (ECOSOC). Möjligheten att placera en fånge i enrum i stället för att belägga fången med fängsel fogades till lagen först vid behandlingen i lagutskottet.

Beläggande med fängsel skall inte pågå längre än nödvändigt. När en fånge hörs inför

rätta, skall fängslet avlägsnas.

Direktören för straffanstalten skall besluta om beläggande med fängsel och placering i enrum. Beslut om beläggande med fängsel utanför anstalten skall fattas av den tjänsteman som svarar för övervakningen av fången.

När beläggande med fängsel eller placering i enrum är nödvändigt för att tygla våldsamhet, skall en läkare i mån av möjlighet höras. Anstaltsdirektören skall enligt 2 kap. 11 § utan dröjsmål underrättas om åtgärderna. Beläggande med fängsel och placering i enrum samt orsaken till dessa åtgärder skall antecknas i disciplinjournalen.

Behovet av beläggande med fängsel skall övervägas separat i varje enskilt fall. Ett strängare sätt att belägga med fängsel än vad situationen kräver får inte användas.

Isolering av fångar. Enligt 2 kap. 9 d (364/1999) får en fånge isoleras från andra fångar om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon i straffanstalten eller vid ankomsten dit har rusmedel eller andra förbjudna ämnen eller föremål i sin kropp.

Direktören för straffanstalten skall besluta om isolering. En fånge får hållas isolerad tills rusmedlen eller de andra förbjudna medlen eller föremålen har avlägsnats sig ur fångens kropp eller tills det inte annars längre finns någon orsak till isolering. Isolering får dock fortgå högst sju dygn. Om isoleringen orsakar fara för fångens hälsa, skall den avbrytas. En läkare skall så snabbt som möjligt undersöka om isoleringen kan äventyra fångens hälsa. Den isolerades hälsotillstånd skall även i övrigt noggrant iakttas.

Enligt 7 b § fångvårdsförordningen (700/1999) skall beslut om isolering fattas skriftligen. Fången skall underrättas om grunden för isoleringen. Fången och hans eller hennes hälsotillstånd skall under tiden för isolering iakttas genom kameraövervakning eller på något annat sätt. Närmare bestämmelser om isolering av fångar har meddelats genom fångvårdsavdelningens föreskrift (6/011/99).

Avskildhet. En fånge får tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar, om inte direktören för bevarande av ordningen eller av något annat skäl som anges i förordning beslutar

tar annorlunda. En fånge som önskar tillbringa fritiden ensam skall i mån av möjlighet ges möjlighet till det.

En fånge får emellertid enligt 3 kap. 9 § 2 mom. hållas avskild från andra fångar om det är nödvändigt för att förhindra: 1) att fången allvarligt hotar någon annans liv och hälsa, 2) ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök, 3) att fången fortsätter att använda rusmedel eller att begå rusmedelsbrott, eller 4) att fången begår någon annan motsvarande gärning som allvarligt äventyrar ordningen i fängelset och om en sådan gärning inte kan förhindras på något annat sätt.

Direktören för straffanstalten skall besluta om att en fånge skall hållas avskild. När direktören beslutar om att en fånge skall hållas avskild och övervakar verkställigheten av beslutet, skall han eller hon samarbeta med fängelseläkaren. Avskildheten får inte fortgå längre än nödvändigt med tanke på syftet med åtgärden. De rättigheter som i övrigt hör till fångar som placerats avskilt får inte begränsas mera än vad placeringen nödvändigtvis kräver. Nödvändigheten av avskildhet skall prövas på nytt med högst en månads intervaller.

Bestämmelsen gör det möjligt att hålla en fånge avskild från andra fångar dygnet runt. Justitieministeriets fängenvårdsavdelning har meddelat en föreskrift om avskildhet (4/011/1994). Enligt föreskriften är avskildhet en säkerhetsåtgärd som kan vidtas endast när andra medel saknas. Framför allt skall åtgärden om möjligt undvikas, när det gäller unga lagöverträdare och förstagångsintagna. Enligt föreskriften skall den avskilde främst placeras någon annanstans än på den egentliga isoleringsavdelningen. Noggranna anvisningar för övervakningen av verkställigheten av avskildhet, proceduren för beslutsfattandet och registreringen har meddelats i föreskriften.

I praktiken är det i dagens läge synnerligen ovanligt att fångar hålls avskilda. Den 1 juni 2004 fanns det endast fyra fångar som hölls avskilda med stöd av 3 kap. 9 § 2 mom.

Ändringssökande

Lagstiftning. Bestämmelser om fångars be-

svärsrätt finns i 7 kap. 1 § (580/2001, RP 13/2001 rd). En fånge har rätt att söka ändring i ett beslut genom vilket han eller hon påförts disciplinstraff. En fånge kan också söka ändring, om villkorlig frigivning senareläggs över de bestämda två tredjedelarna eller hälften av straffet som anges i 2 kap. 13 § 1 mom. eller den bestämda tredjedel av straffet som anges i 5 kap. 9 §, om fången har förordnats att avtjäna straffet i ungdomsfängelse.

Ändring skall enligt 7 kap. 2 § (580/2001) sökas genom besvär hos tingsrätten. Behörig domstol är tingsrätten på den ort inom vars domkrets beslutet har fattats. Den tingsrätt vid vilken besvären anhängiggjorts kan förflytta ärendet till tingsrätten på den ort där ordningsförseelsen begåtts, till tingsrätten på fångens vistelseort eller till någon annan tingsrätt som anses vara lämplig med hänsyn till den presenterade utredningen, handläggningskostnaderna och andra omständigheter.

När besvären behandlas, är tingsrätten domför när endast ordföranden är närvarande. Ett sammanträde kan hållas även vid en annan tidpunkt och på en annan plats än vad som anges i bestämmelserna om allmänna underrätters sammanträden. Enligt 7 kap. 2 § 3 mom. (271/2002) kan tingsrätten vid behandling av de ärenden som avses i lagen bevilja rättshjälp enligt bestämmelserna i lagen om rättshjälp (257/2002). En skriftlig utredning av de ekonomiska förhållandena behövs emellertid inte lämnas, om inte tingsrätten beslutar annorlunda.

Bestämmelser om anförande av besvär finns i 7 kap. 3 §. Besvär skall anföras skriftligen inom en vecka efter att beslutet med besvärсанvisning har meddelats fången. Besvärsskriften skall tillställas direktören för straffanstalten. Direktören skall utan dröjsmål lämna in besvärsskriften till tingsrättens kansli och bifoga kopior av handlingarna i ärendet och sin egen utredning. När Brottspåföljdsverket fattar beslut om senareläggning av villkorlig frigivning, skall handlingarna i ärendet och utredningen lämnas in av Brottspåföljdsverket. När handlingarna tillställs tingsrätten skall det meddelas när besvärsskriften har anlänt. Besvären blir anhängiga vid tingsrätten när nämnda handlingar anlänt till domstolskansliet. Domstolen

skall utan dröjsmål informera ändringssökanden och beslutsfattaren om tiden och platsen för behandlingen samt om följderna av ändringssökandens frånvaro. Om en fånge har inom utsatt tid lämnat in sin besvärsskrift direkt till den behöriga domstolen, skall fången inte förlora sin talan.

En ny tidsfrist kan enligt 7 kap. 4 § ställas för anförande av besvär. Om en part på grund av laga förfall eller av någon annan godtagbar anledning inte kan söka ändring inom föreskriven tid, skall tingsrätten på ansökan ställa en ny tidsfrist för anförande av besvär. Ny tidsfrist skall sökas hos tingsrätten genom en skriftlig ansökan som skall tillställas direktören för straffanstalten inom en vecka efter att hindret upphört. Till ansökningen skall en utredning av hindret eller av den andra anledning som ligger som grund för ansökningen fogas. Om fången inom den nya tidsfristen lämnar in besvärsskriften direkt till den behöriga domstolen, skall fången inte förlora sin talan.

Enligt 7 kap. 5 § avbryter besvär inte verkställigheten av det beslut som besvären gäller, om inte domstolen beslutar annorlunda.

När ett beslut i vilket en fånge enligt 7 kap. 1 § har rätt att söka ändring har fattats, skall fången samtidigt ges en skriftlig besväransvisning som skall innehålla upplysningar om fullföljdsdomstolen och tidsfristen för inlämnande av besvär samt en redogörelse för vad som skall iaktas när besvär anföras. Anstaltsdirektören skall se till att fången har möjlighet att upprätta en besvärsskrift och kan delta i behandlingen av besvären vid domstolen.

Bestämmelser om huvudförhandling vid tingsrätten finns i 7 kap. 7 §. Beslutsfattaren eller en tjänsteman som företräder beslutsfattaren skall närvara vid tingsrätten när besvären behandlas. Ändringssökanden har rätt att vara närvarande vid tingsrätten. Besvären kan behandlas trots ändringssökandens frånvaro, om inte tingsrätten anser det vara nödvändigt att höra honom eller henne personligen. Tingsrätten skall sörja för att målet behandlas grundligt. Besvären skall behandlas i brådskanke ordning. Bestämmelserna om rättegång i brottmål gäller i övrigt i tillämpliga delar vid behandlingen av målet.

En bestämmelse om besvärsförbud finns i 7 kap. 8 §. Enligt den får ändring i tingsrät-

tens beslut inte sökas genom besvär.

Vid sidan av de beslut som avses i 7 kap. 1 § har fångar rätt att direkt med stöd av 21 § grundlagen söka ändring i andra beslut som gäller deras rättigheter och skyldigheter. När särskilda bestämmelser saknas, överensstämmer besvärsproceduren med förvaltningsprocesslagen (GrUU 9/2001 rd).

Domstolspraxis. Totalt 986 disciplinstraff som enligt 7 kap. LVS kunde överklagas påfördes i anstalterna 2003. De intagna sökte ändring i disciplinstraff hos tingsrätten i 27 fall.

Enligt en utredning som gällde 2002 ändrade tingsrätten vanligen inte det ursprungliga beslutet om disciplinstraff. Överklagandet medförde en ändring i ca fem procent av besvären.

Även besvärsmålen enligt 21 § grundlagen utövades. Avgöranden från bl.a. Helsingfors och Tavastehus förvaltningsdomstolar har innehållit viktiga rättsliga riktlinjer. Helsingfors förvaltningsdomstol fastställde att tillämpningsområdet för lagrummet som gäller fångklädsel inte kan begränsas genom föreskrifter från justitieministeriet. Tavastehus förvaltningsdomstol ansåg att besvärsmålen i grundlagen inte gäller beslut om förflyttning av fångar mellan anstalter. Däremot kan besvärsmålen utövas när det gäller återkallande av förflyttning till öppen anstalt.

2.1.5. Lagen om rannsakningsfängelse

Häktning. Häktning är ett straffprocessuellt tvångsmedel som kan tillämpas under de förutsättningar som nämns i tvångsmedelslagen (450/1987) för att säkerställa straffprocessen och straffverkställigheten. Den som på sannolika grunder misstänks för ett brott kan häktas under de förutsättningar som nämns i 1 kap. 8 § tvångsmedelslagen. Beslut om häktning skall fattas av den domstol som är behörig att behandla åtalet i målet.

Yrkande på häktning av den som är anhållen skall framställas hos en domstol utan dröjsmål och senast den tredje dagen efter gripandet. Häktningssyrkandet skall utan dröjsmål tas upp av domstolen. Ett yrkande som gäller en anhållen skall enligt 1 kap. 14 § tvångsmedelslagen tas upp senast fyra

dygn efter gripandet. Den domstol som beslutat om häktning skall utsätta den tidsfrist inom vilken åtal skall väckas. Om den tid som utsätts för väckande av åtal överskrider två veckor, skall tingsrätten behandla häktningens fråga med högst två veckors intervaller. Häktningen inleder häktningsperioden som pågår tills en lagakraftvunnen dom meddelats i målet eller tills den häktade frigges. Bestämmelser om grunderna för frigivning av häktade finns i 1 kap. 24 § tvångsmedelslagen (646/2003).

Bestämmelser om häktning i samband med en fällande dom finns i 1 kap. 26 § tvångsmedelslagen (213/1995). Den som dömts till ovillkorligt fängelse kan häktas eller alltså hållas häktad om straffet överskrider två års fängelse. Om det ådömda straffet är överskrider ett år och underskrider två år, skall en fara för flykt eller fortsatt kriminell verksamhet vara ett ytterligare villkor. Den som har dömts till fängelse för mindre än ett år kan häktas, om han eller hon saknar permanent bostad i Finland och det finns en fara för flykt, eller om han eller hon dömts för flera brott som begåtts med korta intervaller och häktningen är nödvändig för att hindra fortsatt kriminell verksamhet av lika allvarlig art.

Den som förlorat sin frihet bevarar sin ställning som häktad även efter underrättens fällande dom tills underrättens beslut vunnit laga kraft eller målet har avgjorts av en fullföljdsdomstol. Om den dömda är häktad, räknas strafftiden enligt 2 kap. 2 § 3 mom. LVS (578/1973) från och med den dag då domen som ligger till grund för verkställigheten avkunnades eller gavs. Om den dömda befinner sig i en straffanstalt av någon annan orsak, inleds straffet den dag då domen blir verkställbar. Hovrättens avgörande är enligt 30 kap. 22 § rättegångsbalken (472/1986) verkställbart trots en eventuell ansökning om besvärstillstånd.

Bestämmelser om behandling av häktade. Bestämmelserna om behandling av de häktade överensstämmer till stor del med bestämmelserna om dömda fångar, men vissa olikheter finns i lagarna. Den grundläggande bestämmelsen om behandling av häktade finns i 2 § lagen om rannsakningsfängelse enligt vilken de häktades frihet skall begränsas en-

dast i den mån syftet med häktningen, säker förvaring i anstalten och upprätthållande av ordning kräver. När de häktade transporteras utanför anstalten, skall onödigt uppmärksamhet undvikas.

I den nuvarande lagen finns det ingen absolut skyldighet att hålla de häktade avskilda från fångar som avtjänar straff. Enligt 6 § 1 mom. lagen om rannsakningsfängelse (455/1987) skall den häktade i mån av möjlighet hållas i enrum, och han eller hon får inte utan eget samtycke vara placerad tillsammans med någon som inte häktats. Dessutom skall en ung gärningsman som befinner sig i häkte enligt 16 § i mån av möjlighet hållas avskild från andra fångar om det anses nödvändigt. Den häktade får inte heller vistas tillsammans med andra fångar, om det kan äventyra förvaringssäkerheten, anstaltsordningen eller brottsutredningen. Enligt 6 § 2 mom. (365/1999) får de häktade delta i andaktstunder och andra sammankomster samt tillbringa fritiden tillsammans med andra intagna, om inte syftet med häktningen eller ordningen i anstalten därmed riskeras. Kontakter som kan äventyra brottsutredningen skall om möjligt förhindras.

De häktade är inte skyldiga att arbeta eller delta i någon verksamhet som ordnas i anstalten, men de skall i mån av möjlighet ges tillfälle därtill om de så önskar. Enligt en anvisning av Brottsförhållningsverket (2/011/2004) kan brukspenning för häktade, 1,68 euro per anstaltsdag, genom beslut av direktören utbetalas till häktade som saknar disponibla medel och som inte blivit anvisade något arbete eller någon annan verksamhet.

Den häktade kan beviljas rätt att utföra eget arbete. Eftersom de häktade inte har sysselsättningsplikt, kan de inte heller beviljas tillstånd till civilt arbete eller studier eller till någon annan stationering utanför anstalten. Den häktade kan beviljas tillstånd att avlägsna sig endast under bevakning. Tillstånd att avlägsna sig kan beviljas för besök hos en sjuk närstående eller deltagande i dennes begravning eller av någon annan viktig anledning.

Bestämmelserna om besök hos häktade samt om användning av telefon och brevväxling avviker i någon mån från bestämmelserna om dömda fångar. De häktade har i da-

gens läge beviljats mera omfattande rätt att använda telefon än vad dömda fångar beviljats. För de sistnämnda kräver användning av telefon tillstånd. Enligt 12 och 13 a § (455/1987) får de häktade stå i telefonkontakt med personer utanför anstalten för att sköta viktiga ärenden som inte kan skötas genom brev eller besök. Den häktade skall också i mån av möjlighet tillåtas stå i telefonkontakt med sitt rättegångsbiträde. Ett samtal får förbjudas eller avbrytas om det kan riskera förvaringssäkerheten, anstaltsordningen eller brottsutredningen. Korrespondens mellan den häktade och hans eller hennes rättegångsbiträde får granskas och förhandlingar mellan dem får avlyssnas, om det finns orsak att misstänka missbruk. I lagen om rannsakningsfängelse har begreppet biträde inte åtgärtsats till en advokat eller ett allmänt rättegångsbiträde, vilket är fallet i lagen om verkställighet av straff. Det finns en särskild bestämmelse som gäller besök hos häktade. Enligt bestämmelsen kan besök av andra än de närstående förbjudas medan förundersökningen pågår, om det kan antas att besöket äventyrar syftet med häktningen.

De häktade har rätt att använda sina egna kläder. De har också rätt att skaffa mat utanför anstalten, om anstaltsordningen inte äventyras av detta. Om syftet med häktningen inte äventyras, har de häktade dessutom enligt 14 § rätt att ta emot och på egen bekostnad skaffa litteratur och tidningar utanför anstalten, att ta del av radio- och TV-program om möjligt, samt att med anstaltsdirektörens tillstånd skaffa verktyg för hobby- och fritidsverksamhet.

De häktade kan inte påföras disciplinstraff. Disciplinbestämmelser som gällde häktade och som bestod av straff med vatten och bröd och hård bädd ströks i lagen i samband med reformen 1974. I regeringspropositionen ansågs det att de häktades förseelser skall behandlas vid en domstol, och när ordningsstörningar äger rum, skall andra medel kunna tillämpas. De häktade kan t.ex. placeras avskilt, varför några särskilda disciplinbestämmelser inte behövs. Enligt 17 § skall de bestämmelser som gäller de häktade hållas framlagda i anstalten. Om de häktade samtidigt avtjänar fängelsestraff, skall de bestämmelser om permission, fritidsverksamhet,

besök och kontakter utanför anstalten som gäller häktade, samt 17 §, tillämpas på dem. I övrigt skall bestämmelserna om fångar som avtjänar fängelsestraff tillämpas på sådana fångar.

Lagen om rannsakningsfängelse skall enligt 19 § i tillämpliga delar iakttas även vid behandling av anhållna. Dessutom iakttas lagen i tillämpliga delar vid behandling av de som med stöd av någon annan lag förlorat sin frihet, dock med hänsyn till orsaken till frihetsberövandet. Lagen om rannsakningsfängelse kompletteras av förordningen om rannsakningsfängelse (701/1999).

Placering av häktade

Enligt 1 § lagen om rannsakningsfängelse (455/1987) skall den som häktats för ett brott omedelbart föras till ett allmänt fängelse eller till en anstalt som godkänts av justitieministeriet för förvaring av häktade. Den domstol som beslutat om häktning kan emellertid förordna att den häktade skall förvaras på något annat ställe som är lämpligt för långvarig förvaring, högst tills åtalet tas upp till behandling vid en domstol, om det är nödvändigt för brottsutredningen. Efter att åtalet prövats vid domstolen, kan den häktade endast med justitieministeriets tillstånd förvaras på något annat ställe än i ett allmänt fängelse eller den nämnda anstalt som godkänts av justitieministeriet.

I nio straffanstalter finns det i dagens läge lokaler som reserverats för häktade. Lokaler som reserverats för kvinnor finns i fem straffanstalter. Lokaler som justitieministeriet godkänt för förvaring av häktade finns i dagens läge i 85 polishäkten (justitieministeriets beslut den 6 juli 1998, 6/413/98). En domstol skall på förslag av polisen besluta om placering av de häktade. I praktiken placeras de häktade endast i polislokaler som godkänts av justitieministeriet.

Antalet häktade

Eftersom de häktade enligt 1 § lagen om rannsakningsfängelse förvaras både i polislokaler och i straffanstalter, finns det ingen en-

hetlig statistik över antalet häktade och häktningstiden i Finland. Polisen för en separat statistik över häktade i polislokaler, och Fångvårdsväsendet en separat statistik över häktade i straffanstalter. Antalet häktade har stigit under de senaste åren både i polis- och fångvårdslokaler.

Tabell 6. Det totala antalet häktade (gripna personer) som förvarats av polisen

År	Antalet häktade
1996	1 991
1997	2 107
1998	2 147
1999	2 245
2000	2 460
2001	2 544
2002	2 587
2003	2 639

De flesta häktningar som verkställs i polislokaler varar under två veckor. År 2000 varade totalt 964 häktningar, dvs. 39 procent, under en vecka, 1 609 (65 procent) under två veckor, 1 960 (80 procent) under tre veckor, och 2 152 (88 procent) under fyra veckor. Endast i 86 fall överskred häktningstiden åtta veckor.

Antalet häktade i straffanstalter och deras andel av fångtalet har stigit avsevärt från och med 1994. Antalet häktade var lägst 1993 då det uppgick till 248, ca sju procent av samtliga intagna i straffanstalterna. I dagens läge består ungefär 15 procent av fångarna av häktade.

Tabell 7. Det genomsnittliga antalet häktade i straffanstalterna och deras andel (%) av det genomsnittliga antalet av samtliga intagna under perioden 1984—2003.

År	Häktade	Alla intagna	Andel av alla intagna (%)
1984	536	4524	11,8
1985	500	4411	11,3
1986	510	4219	12,1
1987	468	4175	11,2
1988	421	3972	10,6
1989	350	3389	10,3
1990	372	3441	10,8
1991	293	3467	8,5
1992	263	3511	7,5
1993	248	3321	7,2
1994	259	3275	7,9
1995	289	3248	8,9
1996	300	3197	9,4
1997	295	2974	9,9
1998	292	2809	10,4
1999	354	2743	12,9
2000	376	2855	13,2
2001	457	3135	14,6
2002	478	3434	13,9
2003	492	3578	13,8

Under de senaste åren har Fångvårdsväsendets meddelanden om fångtalet statistikfört de häktade som befann sig i polislokaler under statistikföringsdagen. Av statistiken

framgår en avsevärd ökning av antalet häktade under de senaste åren. År 2003 tycks antalet ha stabiliserats vid ca 600. Det ökade antalet häktade beror både på att de häktade blivit flera och på att häktningstiderna förlängts.

Tabell 8. Häktade i straffanstalter och polislokaler den 1 januari 1996—2004.

År	I straffanstalter	I polislokaler	Totalt
1996	303	43	346
1997	317	49	366
1998	260	78	338
1999	312	82	394
2000	340	91	431
2001	392	105	497
2002	487	86	573
2003	475	93	568
2004	450	61	511

Ökningen av antalet häktade har uppskattats bero på straffprocessreformen och tillväxten av omfattande svårutredda narkotikabrott. Även förlängda handläggningstider i fullföljdsdomstolarna har ökat antalet häktade.

År 2002 anlände totalt 1 843 häktade till straffanstalterna, vilket var 43 intagna mindre än föregående år.

Det finns ingen övergripande statistik över häktningstiden, eftersom polisen och Fångvårdsväsendet för sin egen separata statistik. Enligt Fångvårdsväsendets statistik har den genomsnittliga längden av de häktningar som verkställs i straffanstalter under de senaste åren ökat. Häktningsperioden var 1995 i medeltal 2,2 månader, men 2001 varade den redan 2,9 månader och 2002 rentav 3,1 månader. Siffran beskriver emellertid inte hela längden av häktningstiden, eftersom den inte innehåller den tid som tillbringats i polishäkte. Siffran är approximativ också eftersom den beräknas utifrån relationstalet mellan de som anländer till straffanstalterna och det genomsnittliga antalet häktade.

Det finns ingen exakt statistik att tillgå över häktningstiden, medan beslut av en fullföljdsdomstol inväntas. Detta beror delvis på

att häktningen ofta avbryts av verkställighet av ett annat fängelsestraff eller ett förvandlingsstraff för böter. Enligt en utredning som genomfördes i Tavastehus fängelse uppgick den genomsnittliga häktningens längden hos intagna som blivit dömda fångar till 7,5 månader 2000. Efter underrättens dom var den genomsnittliga längden av häktning 7,2 månader. När den var högst, varade den ett år och två månader.

Justitieministeriet tillsatte den 8 april 2003 en arbetsgrupp med uppgift att utreda problem som hänför sig till häktning. Arbetsgruppen hade under det första arbetsskedet till uppgift att utreda orsakerna till det ökade antalet häktade samt möjligheterna att öka tillämpningen av straffprocessuella tvångsmedel som är alternativa till den nuvarande häktningen och som i praktiken betyder resförbud. Häktningsarbetsgruppen överlämnade sin rapport 2004:5) den 12 februari 2004. Arbetsgruppen ansåg det inte vara möjligt att häktning i stor skala skall ersättas med resförbud, men användningen av resförbud kunde intensifieras genom övervakning. Arbetsgruppen ansåg att resförbud är särskilt användbart när det gäller att bryta en ond cirkel av kriminalitet hos unga. Det finns enligt arbetsgruppen ingen orsak att utvidga förut-

sättningarna för resförbud i lagen.

2.2. Internationella förpliktelser och lagstiftningen i de andra nordiska länderna

2.2.1. Internationella konventioner och rekommendationer

Internationella fördrag. Det har inte ingåtts några bindande internationella konventioner som endast gäller fångar eller häktade. I de flesta konventioner om de mänskliga rättigheterna som ratificerats av Finland ingår emellertid artiklar som är av betydelse när behandlingen av och rättigheterna för de som förlorat sin frihet bedöms. Viktiga avtal för fångar och häktade är konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter som godkändes av Förenta Nationerna 1966 (FördrS 7—8/1976) samt Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, dvs. den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, som Finland ratificerade 1990 (FördrS 16—17/1990). Även konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling som Förenta Nationernas generalförsamling godkände 1984 (FördrS 59—60/1989) och Europakonventionen för förbud mot tortyr och grym eller förnedrande behandling eller bestraffning (FördrS 16—17/1991) är i kraft i Finland. Konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59—60/1991) som trädde i kraft i Finland i juli 1991 innehåller också några förpliktande bestämmelser som gäller minderåriga fångar.

I artikel 7 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter förbjuds tortyr och grym, omänsklig och förnedrande behandling. Enligt artikel 10 i konventionen skall alla som berövats sin frihet behandlas humant och med aktning för deras inneboende värde. Enligt artikel 10.3 skall fängvårdssystemet säkerställa att behandlingen av fångar skall ha som väsentligt syfte att bättra och socialt rehabilitera fångarna. Unga lagöverträdare skall hållas avskilda från vuxna och behandlas enligt deras ålder och rättsliga ställning.

I artikel 10 i konventionen uttrycks två viktiga principer som skall iaktas i behandlingen av häktade. Enligt artikel 10.2 a skall de

åtalade, fränsett under exceptionella förhållanden, hållas avskilda från de dömda (avskildhets- eller segregationsförpliktelser), och i behandlingen av dem skall deras ställning som icke dömda beaktas (principen om oskuld). Förpliktelserna kompletteras av en särskild bestämmelse om unga åtalade som skall hållas avskilda från vuxna fångar.

Finland inlade en reservation till förpliktelserna i artikel 10.2 b i konventionen om att hålla unga åtalade avskilda från vuxna samt till förpliktelserna i punkt 3 om att hålla unga lagöverträdare avskilda från vuxna. I den finländska reservationen konstaterades det att även om unga fångar i Finland normalt hålls avskilda från vuxna fångar, är det inte ändamålsenligt att anta ett absolut förbud mot mera flexibla tillvägagångssätt. Reservationen är ännu i kraft.

Artikel 14 i konventionen innehåller detaljerade bestämmelser om domstolsbehandling av åtal för brott och minimigarantier för åtalade. Dessa minimigarantier är betydelsefulla särskilt för häktade. Den som åtalas för ett brott skall ha rätt att utan dröjsmål och i ömtal på ett språk som han eller hon förstår bli underrättad om innebörden och orsaken till anklagelsen mot honom eller henne. Den åtalade har rätt att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar och att kunna rådgöra med ett rättegångsbiträde som han eller hon själv utsett, och att bli rannsaktad utan oskäligt dröjsmål. Den åtalade har rätt att vara närvarande vid rättegången och att försvara sig personligen eller genom ett rättegångsbiträde som han eller hon själv utsett. Om den åtalade saknar ett rättegångsbiträde, skall han eller hon bli underrättad om sin rätt till ett sådant. I varje mål där rättvisans intresse så kräver har den åtalade rätt att få ett rättegångsbiträde anvisat, vilket skall ske kostnadsfritt om den åtalade saknar medel att betala för sådant. Den åtalade har rätt att kostnadsfritt få bistånd av en tolk, om han eller hon inte förstår eller talar det språk som används vid domstolen. Den åtalade har rätt att inte tvingas att vittna mot sig själv eller erkänna sig skyldig.

I artikel 9 i konventionen framförs skydd av personlig frihet och integritet. Den allmänna regeln som gäller häktade i artikel 9.3 skall inte anses vara att de som inväntar rät-

tegång skall hållas i häkte. Även andra rättigheter som skyddas av konventionen, såsom skyddet av privatlivet (artikel 17), tanke-, samvets- och religionsfriheten (artikel 18), yttrandefriheten (artikel 19), församlingsfriheten (artikel 21), föreningsfriheten (artikel 22) och skyddet av familjen (artikel 23) hör till fångar och häktade på samma sätt som till övriga individer, om dessa rättigheter inte på ett sätt som godkänts i konventionen begränsats genom nationell lagstiftning.

De viktigaste artiklarna som hänför sig till straffrättsligt frihetsberövande i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna är artikel 3, 5 och 6. Enligt artikel 3 i konventionen får ingen utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Enligt artikel 5 skall den som berövats sin frihet utan dröjsmål och på ett språk som han eller hon förstår underrättas om orsakerna till åtgärden och om åtal som eventuellt riktas mot honom eller henne. Om grunderna för frihetsberövandet förändras under frihetsberövandets tid, skall den som det gäller även underrättas om de nya grunderna. Artikel 6 är till innehållet högst likartad som artikel 14 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter som behandlats ovan. Det är uppenbart att fångar och häktade, på samma sätt som andra individer, skall ha det skydd av mänskliga rättigheter som även avses i de övriga artiklarna i konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Finland har godkänt individuell besvärsmålsrätt i båda konventionerna, varför fångar och häktade kan anföra besvär både hos kommissionen för de mänskliga rättigheterna som inrättats genom konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och hos domstolen för de mänskliga rättigheterna som inrättats genom tilläggsprotokoll nr 11 till den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Enligt artikel 34 i konventionen om de mänskliga rättigheterna får de fördragsslutande staterna inte på något sätt förhindra att denna rätt effektivt utövas. Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och kommissionen för de mänskliga rättigheterna som föregick den har inte meddelat Finland ett enda fällande beslut i mål som gällde fångar eller häktade.

Både i artikel 8 i konventionen om med-

borgerliga och politiska rättigheter och i artikel 4 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna framförs ett förbud mot tvångsarbete. I ingendera av konventionerna anses begreppet tvångsarbete emellertid omfatta lagligt arbete som förordnas i samband med frihetsberövande enligt bestämmelserna i konventionen eller normalt i villkorlig frihet.

Enligt artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter skall frihetsberövande och häktning av ett barn endast användas som en sista utväg. Frihetsberövande skall ske i enlighet med lag och vara så kortvarigt som möjligt. Ett barn som berövats sin frihet skall hållas avskilt från vuxna, om ett annorlunda förfarande inte anses stå i barnets intresse. Ett barn har rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök, utom i undantagsfall. Artikel 40 innehåller bestämmelser om förundersökning och rättegångsförfarande, och överensstämmer till innehållet med artikel 14 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och artikel 6 i konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Enligt artikel 36 i Wienkonventionen om konsulära förbindelser (FördrS 49—50/1980) skall myndigheterna i en mottagarstat utan dröjsmål underrätta avsändarstatens konsulat om att en medborgare i avsändarstaten anhållits, sänts till fängelse eller förordnats att häktas eller om medborgarens frihet i övrigt berövas på mottagarstatens verksamhetsområde, om den som saken gäller begär om att frågan skall meddelas. Alla försändelser som den som anhållits eller intagits i fängelse eller häkte eller på något annat sätt berövats sin frihet riktar till den konsulära beskickningen skall utan dröjsmål vidarebefordras. De nämnda myndigheterna skall utan dröjsmål underrätta den som saken gäller om hans eller hennes rättigheter.

Enligt artikel 36 i konventionen har en konsulatstjänsteman rätt att besöka avsändarstatens medborgare som befinner sig i fängelse eller häkte eller som på något annat sätt berövats sin frihet, att diskutera och korrespondera med denne samt att skaffa ett rättsbiträde till denne. De konsulära myndigheterna skall emellertid inte vidta några åtgärder, om den som befinner sig i fängelse eller

håkte uttryckligen motsätter sig detta. Enligt artikel 36.2 i konventionen skall mottagarstatens lagar och förordningar beaktas vid utövandet av rättigheterna, dock förutsatt att dessa lagar och förordningar tillåter att artikelns syften till fullo uppnås.

Internationella rekommendationer. Det finns många internationella rekommendationer som gäller behandling av frihetsberövade. De har beretts både av Förenta Nationerna och av Europarådet. De viktigaste internationella rekommendationerna som gäller fångar och häktade är minimireglerna för fångvård som godkändes den 31 juli 1957 av Förenta Nationernas ekonomiska och sociala råd, och de europeiska fängelseregler som godkändes den 12 februari 1987 av Europarådets ministerkommitté (R(87)3). Viktiga rekommendationer med tanke på behandlingen av frihetsberövade är också de grundläggande principerna för behandling av fångar (45/111) som godkändes av Förenta Nationernas generalförsamling den 14 december 1990, de grundläggande principerna för skydd av frihetsberövade som godkändes av generalförsamlingen den 9 december 1988 (43/173) och minimireglerna för ungdomsstraffrätt som godkändes av generalförsamlingen den 29 november 1985 (Beijingreglerna).

De viktigaste rekommendationerna som godkänts av Europarådet är rekommendationen om långtidsfångar (R(2003)23), rekommendationen om villkorlig frigivning (R(2003)22), rekommendationen om permissionstillstånd (R(82)16), rekommendationen om farliga fångar (R(82)17), rekommendationen om utländska fångar (R(84)12), rekommendationen om fängelsehälsovård (R(98)7), rekommendationen om undervisning i fångelser (R(89)12) och rekommendationen om häktade (R(80)11). Rekommendationer har också utfärdats om fängelsepersonalens ställning (R(97)12) och utbildning (R(66)26).

Förenta Nationernas minimiregler för fångvård och Europarådets fängelseregler innehåller högst detaljerade föreskrifter om indelning i fånggrupper, inkvartering, hygien, klädsel, föda, motion, hälsovård, disciplin och straff, information till fångarna, kontakter med yttrevärlden, egendom, förflyttning,

personal, granskning, fångarbete och utbildning. Regelverken innehåller också särskilda bestämmelser om behandlingen av häktade.

I minimireglerna har skydd av samhället mot kriminalitet definierats som fängelsets egentliga syfte och berättigande. Detta syfte kan nås endast om fängelsetiden i mån av möjlighet används för att säkerställa att gärningsmannen efter återkomsten till friheten är, förutom villig, även kapabel till att föra ett laglydigt liv och att försörja sig (regel 58). Anstaltsledningen skall försöka minimera alla de skillnader mellan livet i fängelse och friheten som är ägnade att försvaga fångarnas ansvarskänsla och självrespekt. Fängelse och andra åtgärder som bryter den intagnes kontakter med omvärlden är allvarliga prövningar redan av den orsak att fången förlorar sin självbestämmanderätt genom frihetsberövandet. Därför får fängelsesystemet inte öka det lidande som ingår i situationen, förutom när det beror på motiverad isolering eller bevarandet av disciplin (regel 60).

Enligt Europarådets fängelseregler skall fångarnas hälsa och självrespekt så långt som möjligt upprätthållas i vården av de som intagits i fängelse. De intagnas ansvarskänsla skall utvecklas inom ramen för längden av deras fängelsedomar. Dessutom skall fångvården uppmuntra sådana attityder och färdigheter hos fångarna som hjälper dem att återvända till samhället på så sätt att de efter frigivningen har möjlighet att föra ett laglydigt liv och förmåga att försörja sig själva (artikel 64).

Enligt minimireglerna skall olika fånggrupper hållas i anstalter eller i olika delar av ett fängelse så att indelningen sker i enlighet med fångarnas kön, ålder, omfattningen av straffregistret, den lagliga orsaken till frihetsberövandet eller den vård som behövs. Män och kvinnor skall i mån av möjlighet hållas i separata anstalter. I anstalter som tar emot både män och kvinnor skall kvinnoavdelningen dock vara helt avskild. Häktade skall hållas avskilda från straffångar, civilrättsliga fångar avskilda från straffrättsliga fångar och unga fångar avskilda från vuxna fångar (regel 8).

Avsikten med klassificeringen av fångar förtydligas av regel 67 enligt vilken syftet med klassificeringen skall vara att avskilja

fångar som kan ha ett dåligt inflytande på de övriga fångarna från de sistnämnda, samt att indela fångarna i grupper på så sätt att vården av dem främjar deras sociala rehabilitering. Enligt reglerna skall det för behandling av olika fånggrupper i mån av möjlighet erbjudas fristående anstalter och anstaltsavdelningar.

Europarådets fängelseregler (regel 11) innehåller mera detaljerade föreskrifter än minimireglerna för fångvård. När fångar placeras i anstalter, skall fångvården beakta deras rättsliga och lagliga ställning (rannsaknings- eller straffångar, förstagångsintagna eller återfallsbrottslingar, korta eller långa domar), specialbehandling som vården kräver, hälsotillstånd, kön och ålder. Män och kvinnor skall i princip hållas i separata anstalter, även om de kan delta i gemensam verksamhet. Unga fångar skall förvaras i förhållanden som i mån av möjlighet skyddar dem för dåligt inflytande och beaktar de särdrag som är specifika för deras ålder.

Enligt fängelsereglerna är syftet med klassificeringen att avskilja de fångar från varandra som kan anses dra nytta av avskiljandet eller som kan inverka negativt på de övriga fångarna. Syftet med klassificeringen är också att underlätta vården av fångarna och deras sociala anpassning så att kontrollen över anstalten och säkerhetsbestämmelserna beaktas. Vid placeringen av fånggrupper skall separata anstalter eller anstaltsavdelningar (reglerna 12—13) om möjligt användas.

Enligt minimireglerna för ungdomsstraffrätt, dvs. Beijingreglerna, (reglerna 13 och 26) skall unga gärningsmän placeras avskilt från vuxna fångar, antingen i separata anstalter eller på olika avdelningar. I Beijingreglerna har det inte preciserats i vilken ålder unga gärningsmän skall anses vara. Detta bestäms av rättssystemet i vart och ett land enligt de lokala bestämmelserna om annorlunda behandling av lagöverträdare i en viss ålder.

Utgångspunkten i båda rekommendationerna är att sysslolöshet är ett av de skadligaste dragen i ett fängelse. Dagordningen i ett fängelse skall motsvara den praxis som i allmänhet iakttas i samhället. De artiklar som gäller arbete är mycket likalydande.

Enligt minimireglerna får fängelsearbete inte medföra lidande, och fångar skall vara skyldiga att arbeta. Enligt Europarådets fängelseregler skall arbetet vara en positiv sak. Straffångar kan förpliktas att utföra arbete som till innehållet bestäms enligt ett läkarutlåtande om deras fysiska och psykiska tillstånd och enligt deras utbildningsbehov. Fångarbete skall vara nyttigt och till omfånget motsvara en normal arbetsdag. Arbetet skall främja fångarnas försörjningsmöjligheter i friheten, och särskilt unga fångar och fångar med inlärningsförmåga skall ges yrkesutbildning som de också senare kan dra nytta av. Inom ramen för de gränser som anstaltsförvaltningen och disciplinen definierar skall fångar få välja vilket arbete de sysselsätter sig med.

I minimireglerna och fängelsereglerna betonas i enlighet med normalitetsprincipen att arbetsplatsorganisationen och arbetsmetoderna skall motsvara de förhållanden som råder utanför anstalten. Vinstmaximering i fängelseindustrin skall inte ges företräde framför fångarnas intressen och professionella utbildning. Enligt båda regelverken kan fångarbetet organiseras antingen på Fångvårdssändets egna arbetsplatser eller i samarbete med en privat arbetsgivare inom eller utanför anstalten. I det sista fallet skall normal lön enligt arbetsprestation betalas för arbetet.

I minimireglerna och fängelsereglerna krävs att normala bestämmelser om arbetarskydd och ersättningar för olycksfall i arbete och yrkessjukdomar skall iakttas i fångarbete. Båda regelverken kräver att arbetstiden för fångar skall stadfästas genom lag eller administrativa föreskrifter och beakta de bestämmelser som gäller anställda i friheten. Arbetstiden skall omfatta tillräckligt med tid för utbildning och annan verksamhet som hänför sig till fångvård och social rehabilitering. Artiklarna 76 i regelverken gäller avlöningen av fångar.

Regel 77 i minimireglerna och reglerna 77—81 i fängelsereglerna gäller fångutbildning. Enligt Europarådets fängelseregler skall det i varje straffanstalt ordnas ett omfattande utbildningsprogram så att alla fångar har möjlighet att nå åtminstone några personliga mål. Syftet med utbildningsprogrammen skall vara att främja fångarnas sociala an-

passning och utveckla deras attityder och självrespekt (regel 77). Utbildningen med dess belöningar skall ha samma ställning som arbetet, förutsatt att den ordnas under normal arbetstid och som en del av ett godkänt vårdprogram (regel 78). Särskild vikt skall fästas vid utbildning för utländska och unga fångar. Ett fängelse skall också ordna stödundervisning för icke läs- och skrivkunniga fångar. Vikten av att iaktta normalitetsprincipen i utbildningen betonas i båda regelverken. Enligt Europarådets fängelseregler skall fångutbildningen så långt som det i praktiken är möjligt likna det allmänna utbildningssystemet i landet och äga rum i läroanstalter utanför fängelset.

I minimireglerna för fångvård (reglerna 27—32) och Europarådets fängelseregler (reglerna 33—38) som är nästan likalydande utfärdas rekommendationer om disciplinstraff. I lag eller myndighetsbestämmelser skall det beteende för vilket ett disciplinstraff kan påföras, typen och längden av olika straff, den myndighet som kan påföra ett straff och samt möjligheten att söka ändring definieras. Disciplinstraff skall behandlas utan omotiverat dröjsmål. En fånge får aldrig dömas två gånger för samma förseelse. En fånge skall bli underrättad om vilket brott han eller hon påstås ha gjort sig skyldig till och erbjudas adekvat tillfälle att ordna sitt försvar, vid behov och i mån av möjlighet med hjälp av en tolk. Enligt reglerna får isolering eller andra straff som kan inverka skadligt på en fångs fysiska eller psykiska tillstånd aldrig tillämpas, om inte en fängelseläkare efter undersökning skriftligen bekräftat att fångens hälsa tål straffet. En fängelseläkare skall dagligen granska isolerade fångar.

Enligt reglerna skall i synnerhet användning av isolering som disciplinsmedel uppfattas som ett exceptionellt straff. Även Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna har i sitt utlåtande (20 (44) 92) ansett att långvarigt enrum kan likställas med tortyr. Denna princip har stadfästs i artikel 7 i de grundläggande principerna för behandling av fångar. Enligt artikeln skall målet vara att slopa straff i enrum eller begränsa dess användning. Förlust av avtjänad tid skall förordnas endast för de mest allvarliga förseel-

serna.

Häktning. Enligt förmodan om oskuld som omfattats i internationella avtal skall de häktades rättsliga ställning och behandlingen av dem avvika från behandlingen av fångar som avtjänar fängelsestraff. Innehållet i förmodan om oskuld förtydligas av de minimirättigheter som garanteras de åtalade. Till dem hör rätten att bli underrättad om innehållet i åtalet, rätten att få tillräcklig tid för att ordna försvaret, rätten att försvara sig själv eller genom förmedling av ett rättegångsbiträde som den åtalade själv valt, rätten att förhöra vittnen samt rätten att kostnadsfritt få hjälp av en tolk om den åtalade inte förstår det språk som används vid domstolen. Dessa minimirättigheter hänför sig framför allt till förundersökning och ordnande av rättegång. De har garanterats i förundersökningslagen (449/1987) och lagen om rättegång i brottmål (689/1997).

Av förmodan om oskuld följer att mera begränsningar än de som är nödvändiga för straffförfarande och anstaltssäkerhet inte skall tillämpas vid behandlingen av häktade. Denna princip kräver att häktade skall ordnas friare förvaringsförhållanden än straffångar. Rättigheter som härstammar från de häktades speciella ställning, t.ex. boende i enkelrum, rätten att använda egna kläder, frivilligt arbete, möten med ett rättegångsbiträde som fången själv valt, möjligheten att ta emot besök av närstående samt skaffande av tidningar och litteratur, är i dagens läge synnerligen väl garanterade i lagstiftningen. Den nuvarande lagen saknar en bestämmelse om de häktades avskildhet från fångar som avtjänar straff. Sådan avskildhet iaktas inte i praktiken i straffanstalterna. Det finns inte heller någon bestämmelse i lagen om att häktade som inte fyllt 18 år skall hållas avskilda.

I Förenta Nationernas minimiregler anses den häktade vara den som anhöllits eller häktats på grund av ett åtal och som förvaras hos polisen eller i ett häkte men vars mål däremot inte ännu behandlats vid en domstol och som inte ännu dömts (regel 84). Häktade skall hållas avskilda från straffångar (regel 8). Fångar som inte dömts skall anses vara oskyldiga och behandlas därefter.

Enligt minimireglerna skall ett specialsystem tillämpas på de häktade så att bestäm-

melserna om individens frihet inte kränks eller rättegångsförfarandet för häktade inte försvåras. I reglerna 85—93 refereras kännetecknen för specialsystemet närmare. De häktade skall hållas avskilda från dömda fångar, och unga häktade från vuxna fångar, i princip även i olika anstalter (regel 85). De häktade skall få sova i egna separata enkelrum. De får, om de så önskar, på egen bekostnad skaffa mat utanför anstalten genom förmedling av fängelseadministration, familj eller vänner, om anstaltsordningen tillåter detta (regel 87).

De häktade skall tillåtas använda sina egna kläder om kläderna är korrekta och rena (regel 88) samt på egen bekostnad skaffa sig böcker, tidningar och fritidsutrustning som inte stör behandlingen inför rätta eller anstaltsordningen och -säkerheten (regel 90). Den häktades egen läkare och tandläkare skall på den häktades bekostnad tillåtas besöka honom eller henne om det finns grundad anledning till det (regel 91). De häktade skall erbjudas möjlighet att arbeta, men det skall inte krävas av dem. Om den häktade arbetar, skall han eller hon lyfta lön för arbetet (regel 89).

Den häktade skall omedelbart få underrätta sin familj om häktningen, och den intagne skall ha möjlighet att stå i kontakt med familj och vänner, endast i den utsträckning under övervakning som domstolsbehandlingen samt anstaltsordningen och -säkerheten kräver (regel 92). För att ordna sitt försvar skall den häktade ha möjlighet att anhålla om kostnadsfritt rättegångsbiträde och kunna sammanträffa med biträdet för att förbereda försvaret och ge förtroliga anvisningar. Polisen eller anstaltspersonalen får övervaka diskussionerna så att de inte kan avlyssnas.

Europarådets fängelseregler innehåller likartade fastän i vissa delar noggrannare rekommendationer än FN:s minimiregler om behandlingen av häktade och deras rättssäkerhet. De häktade skall hållas avskilda från dömda fångar, om de inte själva ger sitt samtycke till gemensam inkvartering eller nyttig gemensam verksamhet (regel 11). I behandlingen av häktade skall det inte tillämpas mera begränsningar än vad som är nödvändigt med tanke på strafförfarandet och anstaltssäkerheten (regel 91). De häktade har

rätt att stå i kontakt med sina familjer utanför anstalten. Dessa rättigheter kan begränsas endast i den utsträckning justitieförvaltningen samt anstaltssäkerheten och -ordningen så kräver (regel 92).

För att ordna och förbereda sitt försvar skall den häktade kunna träffa en företrädare som han eller hon valt eller ett kostnadsfritt rättegångsbiträde. Den häktade skall särskilt beviljas kostnadsfria tolktjänster så att den intagne skall kunna så i kontakt med justitieförvaltningen och sitt biträde. Samtal mellan den häktade och ett rättegångsbiträde kan övervakas så att diskussionerna inte kan avlyssnas (regel 93). De häktade skall få sova i separata enkelrum. Fängelsereglerna innehåller dessutom regler om användning av egna kläder (regel 95), möjligheten att arbeta (regel 96), anskaffning av litteratur och fritidsutrustning (regel 97) och möjligheten att träffa en läkare eller en tandläkare (regel 98).

Utlåtanden av tillsynsorgan för de mänskliga rättigheterna. Genom Europakonventionen för förbud av tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning inrättades en kommitté vars uppgift enligt artikel 1 i konventionen är att genom besök undersöka behandlingen av frihetsberövade. Kommittén för förebyggande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) gjorde inspektionsbesök i Finland 1992, 1998 ja 2003. Kommittén utfärdade i sina inspektionsrapporter flera rekommendationer om hur verkställigheten av fångvård och häktning skall utvecklas i Finland.

Kommittén fäste i sina rapporter uppmärksamhet vid antalet arbets- och studieplatser för fångar, och rekommenderade att de finländska myndigheterna starkt skall bemöda sig att erbjuda de intagna mera möjligheter till arbete och utbildning. Kommittén har i sina rapporter fäst uppmärksamhet vid nödvändigheten av individuella planer för strafftiden. Sådana planer hjälper fångarna att klara av sina straff och förbereda sig för friheten. Kommittén har ansett det vara särskilt viktigt att utarbeta planer för fångar som arbetar långa straff. Placeringen av kvinnliga fångar har granskats av kommittén främst med tanke på jämlik behandling. Kommittén konstaterade att kvinnliga fångar skall ha lika

möjligheter till olika boende-, vård- och placeringsformer som manliga.

I sina rapporter har CPT kritiserat fånglokalerna i anstalter som inte genomgått någon totalrenovering. De lokaler som totalrenoverats har kommittén ansett vara högklassiga. Kommittén har också kritiserat användningen av s.k. baljceller.

CPT har i olika sammanhang också tagit ställning till placering och segregering av fångar utifrån säkerhetsaspekter. Enligt kommittén kan långvarig ensamhet vara så skadlig för en fånge att den under vissa omständigheter kan anses vara omänsklig och förnedrande behandling. CPT har ansett administrativ segregering av fångar i sig acceptabel men krävt att rättssäkerhetsgarantier skall iakttas vid förfarandet. Syftet med åtgärden skall meddelas fången i fråga, om säkerhetsskäl inte hindrar detta. Enligt kommittén skall ett beslut om att hålla en fånge avskild på nytt tas upp till prövning med högst tre månaders intervaller, och prövningen skall dessutom förses med ett medicinskt och socialt utlåtande.

Enligt kommittén påminner de förhållanden i vilka besvärliga och farliga fångar hålls avskilda ofta om verkställighet av straff i enrum. En fånge som hålls avskild från övriga fångar skall på motsvarande sätt kunna ha mera kontakter med de anställda. De anställda skall på motsvarande sätt vara specialutbildade t.ex. när det gäller kommunikations- och samarbetsförmåga.

När CPT besökte Finland 1992, konstaterade kommittén i sin rapport att placering av fångar som tillhör olika grupper (unga fångar och vuxna fångar, dömda fångar och häktade) på samma bostadsavdelningar kan skapa stora risker för fångarnas säkerhet och välmåga. Det är enligt CPT orealistiskt att vänta sig att en enda anstalt skall kunna sköta om alla de säkerhetsarrangemang och omständigheter som krävs för olika fånggrupper. I rapporten om inspektionsbesöket 1998 upprepades denna ståndpunkt av kommittén när den behandlade problemet med våld mellan fångar. Enligt CPT visade det andra besöket i Finland klart att det finländska fängelsesystemet som helhet har all orsak att noggrannare fördjupa sig i fångklassificering och – placering.

CPT var oroad över våldet mellan fångar i Finland och kommenderade att en övergripande strategi skulle utarbetas.

När det gällde hälsovård, rekommenderade kommittén att undersökning av nyanlända fångar skulle göras effektivare, att antalet anställda som behärskar första hjälpen skulle ökas, och att anställda med psykiatrisk utbildning skulle dygnet runt tjänstgöra i den psykiatriska enheten.

CPT föreslog i båda rapporterna att fångarna skulle beviljas rätt att söka ändring i samtliga disciplinstraff.

CPT har vid sina inspektionsbesök i Finland fäst uppmärksamhet vid behandlingen av de häktade. I polishäkterna fäste kommittén uppmärksamhet vid att de häktade tillbringar t.o.m. 22—23 timmar per dygn i sina celler med undantag av en halv timmes motion utomhus, förhör, duschbesök och besök av utomstående. Kommittén betonade att de häktade skall kunna tillbringa en rimlig del av dagen, minst åtta timmar, utanför cellerna i varierande och meningsfull verksamhet. CPT fäste också vikt vid några brister i rättssäkerheten för de häktade. De gällde informationen om den frihetsberövades rättigheter, rätten att underrätta anhöriga eller en tredje part om frihetsberövandet, möjligheterna att använda ett rättegångsbiträde i förhörsskedet och övervakningen av besök av ett rättegångsbiträde. Kommittén fäste också uppmärksamhet vid att de häktade ofta förvaras i polislokaler under långa perioder, även efter häktningsrättegången. Kommittén ansåg det önskvärt att samtliga häktade skulle förvaras i Fångvårdsväsendets lokaler.

Kommittén fäste uppmärksamhet vid placeringspraxis i straffanstalterna enligt vilken häktade och dömda fångar, samt unga fångar och vuxna fångar, placerats i samma lokaliteter, ofta rentav i samma celler. Enligt kommittén skall de häktades och dömda fångars olika rättsliga ställning och olika behov framgå av dagordningen i ett häkte.

Den kommitté som inrättades genom Föränta Nationernas konvention mot tortyr har utfärdat rekommendationer om utvecklandet av fångvården. I samband med behandlingen av Finlands andra periodiska rapport rekommenderade kommittén att tvångsinrättnings-systemet skulle slopas och lagstiftningen om

farliga återfallsförbrytare upphävas. I samband med behandlingen av Finlands tredje periodiska rapport rekommenderade kommittén att lagen om rannsakningsfängelse skulle ändras så att isoleringen av häktade, isoleringens varaktighet och maximilängd kan rättsligt övervakas.

2.2.2. *Lagstiftningen i de andra nordiska länderna*

Sverige

Kriminalvård i anstalt. Verkställigheten av fängelsestraff regleras i Sverige av lagen om kriminalvård i anstalt (203/1974) som har ändrats genom flera delreformer. Målen för straffverksamhet anges i 4 § enligt vilken verkställighet i anstalt skall ordnas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, skall verkställigheten från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten.

I 5 § finns det en bestämmelse om planläggning av verkställighet. Enligt bestämmelsen skall anstaltsvården planläggas och genomföras i nära samverkan mellan kriminalvårdens olika organ och, i den mån vården kräver, även med andra samhällsliga organ. Planläggning som gäller behandlingen av intagna skall ske i samråd med den intagne och i mån av möjlighet också med den intagnes närstående.

Lagen har kompletterats med en anvisning av det centrala ämbetsverket. Enligt anvisningen skall planläggningen grunda sig på en utredning som kartlägger bl.a. den intagnes tidigare domar, nuvarande dom, personutredning och -utlåtanden, vårdhistoria och läkarutlåtanden. I utredningen ingår också eventuella besöksförbud. Planen är inte ett beslut som kan överklagas.

Planläggningen grundar sig i väsentliga delar på en analys av risker och behov. Denna analys består av bakgrundsfaktorer som inte kan påverkas och av dynamiska faktorer som kan påverkas och som är sammanbundna med kriminalitet. Tidigare kriminalitet, aso-

cial personlighet, kriminell miljö, attityder och värden anses vara särskilt viktiga faktorer. Utifrån utredningen av den intagne fastställs en risk- och behovsprofil som är en kombination av risker, behov och andra faktorer. Risk- och behovsprofilen skall även innehålla ett förslag om hur säkerhet och vård kan skötas under strafftiden. Vid sidan av risk- och behovsprofilen utreds resurserna hos kriminalvården och andra instanser.

Kärnfrågan är hur kriminalvårdsresurserna skall kunna utnyttjas så att varje enskild intagne blir föremål för riktiga åtgärder vid rätt tidpunkt. I Sverige omfattar planläggningen hela anstaltstiden och tiden för villkorlig frihet, och den uppdateras kontinuerligt. Planen skall vara åskådlig och realistisk. De anställda skall uppmuntra de intagna att delta i planläggningen. Planläggningen omfattar mål, partiella mål, åtgärder, ansvar, tidsplan och uppföljning. Vid övergången till villkorlig frihet står kriminalvården i kontakt med övervakare eller andra nätverk. En utsedd tjänsteman svarar för planläggningen.

Bestämmelser om placering av intagna i anstalter finns i 7 § enligt vilken intagna skall placeras i en öppen anstalt, om inte placering i slutna anstalt är nödvändig av säkerhetsskäl eller på grund av att lämpligt arbete, utbildning eller rehabilitering inte kan ordnas i en öppen anstalt. När säkerhetsaspekter övervägs, skall risken för rymning och fortsatt kriminell verksamhet beaktas. Dessutom skall intagna som kan misstänkas för att använda eller i övrigt inneha droger i första hand placeras i en slutna anstalt. Intagna som avtjänar över fyra års straff skall endast på särskilda villkor placeras i öppen anstalt.

När intagna fördelas mellan likartade anstalter, skall den som behöver en bestämd utbildning eller rehabilitering om möjligt placeras i en anstalt där sådan utbildning eller rehabilitering ordnas. Bestämmelser om anstaltsavdelningar finns i 3 § enligt vilken en anstalt eller anstaltsavdelning är öppen eller slutna till säkerhetsgraden. Bestämmelser om placering av intagna i slutna eller öppna anstalter och avdelningar finns i 7 §. Regeringen eller en myndighet som förordnats av regeringen skall besluta om slutna och öppna anstalter och avdelningar samt om vilka slutna avdelningar som skall arbeta som säker-

hetsavdelningar.

Den som inte fyllt 18 år får enligt 8 § inte placeras i en anstalt där han eller hon kan vistas med fångar över 18 år, om det inte står i den förstnämndes intresse. Intagna som inte fyllt 18 år och intagna i 18—20 års åldern skall hållas avskilda från intagna som kan skada deras anpassning i samhället. Alla intagna som inte fyllt 21 år och som inte placerats i öppen anstalt skall främst placeras i anstalter med särskild sysselsättning för unga intagna.

Kvinnliga intagna får enligt 8 a § endast placeras i anstalter för kvinnor. Kvinnliga intagna får endast med eget medgivande placeras i anstalter med manliga intagna.

De intagna är sysselsättningsskyldiga i Sverige. Enligt 12 § är den intagne skyldig att utföra det arbete eller delta i den verksamhet som åläggs honom eller henne. Den som tagits in och som lyfter ålderspension kan emellertid inte förpliktas att delta i någon verksamhet. Den som lyfter förtidspension eller sjukpension kan endast förpliktas att delta i den verksamhet som till sin natur och sitt omfång kan anses lämplig för honom eller henne.

Som en motvikt till de intagnas sysselsättningsplikt är kriminalvårdsmyndigheterna enligt lagen skyldiga att ordna verksamhet. Enligt 10 § skall de intagna under arbetstiden ges arbete, utbildning, studier, arbetspraktik eller någon annan särskild verksamhet som såvitt möjligt motverkar kriminalitet och rusmedelsbruk, eller som såvitt möjligt främjar de intagnas förmåga att klara sig i samhället efter frigivningen. Intagna i behov av psykiatrisk eller annan särskild omsorg skall ges sådan omsorg, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar.

Bestämmelser om de intagnas civila arbete och studier utanför anstalten finns i 11 §. Den intagne kan beviljas tillstånd att under arbetstid vistas utanför anstalten för att arbeta, studera, delta i utbildning eller annan särskild verksamhet eller för att få vård. Tillstånd får emellertid inte beviljas om det finns grund att anta den intagne kommer att avlägsna sig utan tillstånd, begå brott eller bruka rusmedel. Ett tillstånd kan vara förbundet med nödvändiga villkor. Vid prövningen av

tillstånd skall särskild vikt fästas vid om den intagne behöver utbildning för att inordna sig i arbetslivet eller om verksamheten i övrigt främjar den intagnes utsikter att klara sig i friheten. Tillstånd får inte beviljas intagna med straff som överskrider fyra år, om ett tillstånd står i konflikt med de villkor som med stöd av lag föreskrivits den intagne.

Enligt 34 § kan intagna för lämplig tid vistas utanför anstalten för att bli föremål för särskilda åtgärder som främjar deras anpassning i samhället, om särskilda skäl föreligger. Sådan vistelse kan gälla omsorg, utbildning, rehabilitering, värnpliktstjänstgöring o.dyl. Vistelsen är motiverad särskilt då den intagne behöver missbrukarvård. Vistelsen kan förbindas med de villkor som anses erforderliga. I samband med vård eller motsvarande åtgärder kan den intagne dessutom förpliktas att lämna blod-, urin- eller utandningsprov. Vistelsen utanför anstalten får inte börja så tidigt att längden av den planerade vården eller de andra åtgärderna är kortare än den återstående strafftiden.

Enligt 17 § skall intagna i regel delta i verksamhet tillsammans med andra intagna, om inte annat följer av bestämmelserna i lagen eller av verksamhetens särskilda beskaffenhet. Om ett större antal av de intagna i en sluten anstalt samtidigt vägrar att utföra det arbete som har ålagts dem, får dock gemenskapen mellan dem inskränkas i den mån det är nödvändigt med tanke på anstaltsförhållandena. På samma grund kan möjligheterna för den som tagits in i en sluten anstalt att under fritiden vistas med andra intagna inskränkas.

I 18 § finns det en bestämmelse om enrum för intagna. Detta grundar sig på den intagnes egen begäran. Den intagne får hållas avskild från övriga intagna om det kan ordnas och om det inte finns några särskilda skäl som talar mot det.

En bestämmelse om avskildhet i strid med den intagnes vilja finns i 20 §. Bestämmelsen liknar i hög grad 3 kap. 9 § LVS i Finland. Den intagne kan hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller för att hindra att någon annans liv eller hälsa eller anstaltens egendom skadas. Den intagne kan också hållas avskild från andra intagna för att hindra att

han eller hon allvarligt stör ordningen i anstalten, innehar rusmedel eller allvarligt ofredar någon annan intagen. Den intagne kan också hållas avskild från andra intagna för att kroppsbesiktning skall kunna utföras. Den som dömts till anstalt i minst två år och är placerad i sluten anstalt får också hållas avskild, om det kan befaras att han eller hon planlägger rymning och det med hänsyn till den intagnes brottslighet kan befaras att han eller hon är benägen att fortsätta att utöva någon kriminell verksamhet av allvarlig karaktär. Ett beslut om avskildhet skall omprövas minst var tionde dag.

Bestämmelser om säkerhetsavdelningar och villkoren för placering på dem finns i 20 a §. Säkerhetsavdelningarna är särskilt övervakade, och de intagnas kontakter med andra intagna har inskränkts.

Den som uppträder våldsamt, stör anstaltsordningen eller är rusmedelspåverkad får enligt 23 § tillfälligt hållas avskild från andra intagna. Om denne inte kan hållas avskild på anstalten, kan han eller hon för en bestämd tid förflyttas till ett allmänt häkte eller en annan anstalt.

De intagnas brev och försändelser får granskas i syfte att finna otillåtna föremål. Om den intagne är placerad på en specialavdelning, kan en sådan granskning alltid utföras. Korrespondens mellan intagna och en svensk myndighet, ett internationellt tillsynsorgan eller en advokat får i regel inte granskas. Ett brev riktat till den intagne av nämnda kretsar kan emellertid granskas, om det finns anledning att misstänka att uppgiften om avsändaren är felaktig och om frågan inte kan utredas på något annat sätt.

De intagnas telefonsamtal kan av säkerhetsskäl avlyssnas, men den intagne skall underrättas om saken. Samtal mellan den intagne och en advokat får endast med tillstånd av den intagne avlyssnas.

För att underlätta anpassningen i samhället kan intagna med stöd av 32 § beviljas tillstånd att för kort tid lämna anstalten, om det inte finns uppenbar fara för fortsatt brottslig verksamhet eller något annat missbruk. När permission övervägs, skall det särskilt beaktas om den intagne har använt droger i anstalten och vägrat att delta i övervakningen av rusmedelsfrihet. Intagna kan också beviljas

permission av andra särskilda skäl. Ett tillstånd kan vara förbundet med erforderliga villkor.

Enligt en lagändring som trädde i kraft den 1 februari 2004 kan alla de som anländer till en sluten anstalt eller ett häkte under bestämda förutsättningar kroppsvisiteras. Kriminalvården kan enligt 29 a § besluta att kroppsvisitation skall utföras om det är nödvändigt för att upprätthålla säkerhet i en bestämd sluten anstalt. Även anstaltspersonalen och de intagnas rättsliga biträden kan visiteras. Genom kroppsvisitationen skall det klargöras vad den visiterade bär i sina kläder samt i medförda väskor, paket och liknande packningar. Exempelvis en metalldetektor kan användas vid visitationen.

Det kan för högst tre månader i sänder beslutas att alla de som anländer till en anstalt skall visiteras. Kriminalvårdsväsendet kan i enskilda fall av särskilda skäl bevilja undantag vid utförandet av visitation. Genom den nya lagstiftningen försöker man hindra att särskilt vapen, mobiltelefoner och droger skall forslas in i anstalterna. Säkerhetsproblemen har under de senaste åren avsevärt ökat i svensk kriminalvård. Genom förslaget försöker man främja säkerheten för både de anställda i kriminalvården och de intagna.

Enligt 52 a § kan kroppsvisitation utföras på intagna i syfte att finna otillåtna föremål när den intagne återvänder till anstalten eller efter ett oövervakat besök eller när det misstänks att den intagne innehar otillåtna föremål. Kroppsvisitation kan också utföras stickprovsvis eller i anslutning till en större undersökning som görs av säkerhetsskäl. Dessutom kan en ytlig kroppsvisitation som är nödvändig av säkerhetsskäl och utförs med avsikt att finna vapen eller något annat farligt föremål utföras på intagna. Kroppsbesiktning kan utföras på den intagne, om det finns orsak att anta att han eller hon innehar något förbjudet föremål. Kroppsbesiktning kan utföras i den utsträckning det anses nödvändigt efter ett oövervakat besök, när den intagne återvänder från ett besök utanför anstalten, stickprovsvis eller i anslutning till en större undersökning som görs av säkerhetsskäl. I öppna anstalter kan emellertid endast ytlig kroppsbesiktning utföras på intagna, med vilket avses yttre granskning av den intagnes

kropp.

De intagna är dessutom skyldiga att på uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för undersökning av om de är påverkade av droger eller rusmedel, om inte något annat följer av medicinska eller motsvarande skäl. Den som vägrar att lämna urinprov kan påföras disciplinstraff. För upprepad vägran kan den intagne påföras förlust av avtjänad tid i högst tio dagar.

Disciplinstraffen i svensk kriminalvård är varning och senareläggning av villkorlig frigivning enligt 26 kap. 7 § brottsbalken och 49 § lagen om kriminalvård i anstalt. Villkorlig frigivning kan senareläggas om den intagne på ett väsentligt sätt bryter mot bestämmelserna för verkställighet i anstalt. Villkorlig frigivning får senareläggas med högst 15 dagar i sänder. När senareläggning av villkorlig frigivning övervägs, skall andra negativa påföljder som orsakas av den intagne genom förseelsen beaktas. Om tillräckliga grunder för senareläggning av frigivning saknas och en anmärkning anses otillräcklig, kan den intagne ges en varning. Under tiden för undersökningen av en disciplinförseelse kan den intagne hållas avskild från andra intagna i högst fyra dygn. Straff i enrum avskaffades i Sverige 1974 eftersom det ansågs inhumant. Disciplinstraff tillämpas i större utsträckning i Sverige än i Finland. I Sverige påfördes 2002 totalt 5882 disciplinstraff, av vilka 3496 bestod av varningar och 2386 av senareläggning av villkorlig frihet.

Häktning. Bestämmelser om häktning finns i lagen om behandlingen av häktade och anhållna (371/1976). Lagen kompletteras av bestämmelser som meddelats i en föreskrift av det centrala ämbetsverket (1997:15). De allmänna principerna för häktning anges i 1 § lagen om behandling av häktade och anhållna. Enligt paragrafen får den som är häktad på grund av misstanke om brott eller av någon annan anledning inte underkastas mera omfattande inskränkningar av friheten än de som påkallas av ändamålet med häktningen samt ordningen och säkerheten. Den häktade skall behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I 2—2 c § finns bestämmelser om granskning, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och kontroll av frihet från rusmedel som gäller häktade. En-

ligt 3 § kan den som häktats, om han eller hon så önskar, vistas tillsammans med andra häktade. Gemensam förvaring får dock inte ske om den innebär fara från säkerhetssynpunkt eller fara för att bevis undanröjs eller brottsutredningen försvåras. Verkställigheten av häktningen och samvaron med andra häktade skall ordnas så att de häktade inte kan påverka andra intagna som häktats i samma mål.

De häktade skall ges hälso- och sjukvård och kan vid behov flyttas utanför anstalten för omsorg. (4 §). De häktade skall såvitt möjligt erbjudas arbete eller någon annan sysselsättning. Den häktade får också utföra arbete som han eller hon själv skaffat sig, om det kan ske utan olägenhet (5 §). De häktade skall ges möjligheter att genom tidningar, radio och television hålla sig a jour med det som händer i omvärlden. De häktade har rätt att själva skaffa sig litteratur och andra föremål utanför anstalten. Dessa rättigheter kan inskränkas på grund av misstanke om brott, faran för att bevis undanröjs eller för att brottsutredningen försvåras (6 §). De häktade får inneha pengar och värdesaker men inte rusmedel (7 §). De häktade har rätt att dagligen vistas utomhus minst en timme, om det inte finns vägande skäl att förbjuda det (8 §).

De häktades rätt till korrespondens med andra än övervakande myndigheter kan inskränkas, men brev får inte öppnas utan den häktades medgivande (9 §). De häktade har rätt att ta emot besök och stå i telefonkontakt med någon utanför anstalten, om det inte medför fara för att bevis undanröjs eller brottsutredningen försvåras. Som villkor för besök kan det föreskrivas att besökaren skall genomgå kroppsvisitation. Den häktades telefonsamtal får med hans eller hennes vetskap avlyssnas av säkerhetsskäl eller för att undvika att bevis undanröjs (11—12 §). De häktade kan beviljas permission endast för att besöka en svårt sjuk anhörig eller av någon annat motsvarande orsak (13 §). Bestämmelser om beläggande av häktade med fängsel finns i 15 §.

Enligt den nya 11 a § kan alla de som anländer till ett häkte kroppsvisiteras under samma förutsättningar som de som anländer till slutna anstalter enligt den nuvarande 29 a § lagen om kriminalvård i anstalt.

Enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken kan rätten då den fattar beslut om häktning på åklagarens begäran avgöra att den häktades kontakter med omvärlden kan begränsas, om det finns fara för att den häktade undanröjer bevis eller i övrigt försvårar utredningen av saken. Ledaren för förundersökningen eller åklagaren skall besluta om inskränkningar i samvaron med andra intagna och kontakter utanför anstalten. Externa kontakter kan endast inskränkas om rätten har lämnat det meddelande som avses i 24 kap. 5 a § rättegångsbalken. Om det senare uppkommer en orsak att begränsa den häktades kontakter utanför anstalten, kan åklagaren besluta om inskränkningar, även om rätten inte givit tillstånd att begränsa rättigheterna. Åklagarens beslut skall senast nästa dag hänskjutas till rätten som skall behandla anhållan senast inom en vecka. Den häktade har rätt att få inskränkningarna prövade av en domstol. Bestämmelser om överklagande finns i 18—20 §.

Reformen av verkställighetslagstiftningen. En omfattande reform av straffverkställighetslagstiftningen. inleddes hösten 2002 i Sverige. En parlamentariskt tillsatt kommitté har till uppgift att bereda en ny kriminalvårdslag som skall innehålla bestämmelser om både fängelsestraff och påföljder i frihet. Förslaget skall vara färdigt våren 2005.

Enligt beslutet om att inleda projektet skall den nya lagen tillfredsställa kraven på både effektiv kriminalvård och human verkställighet av påföljder. Ett viktigt mål är att förebygga återfallskriminalitet utan att pruta på kraven på samhällsskydd och verkställighets-säkerhet. De intagnas möjligheter att söka ändring i beslut som gäller dem själva skall omvärderas så att systemet blir tydligare än i dag och inte skapa möjligheter till missbruk. I beredningen skall uppmärksamhet ägnas åt den innehållsliga utvecklingen av kriminalvården, men också åt lagteknisk och språklig reformering av regelverket.

Enligt beslutet om att tillsätta kommittén har drogproblemen och de psykiska problemen bland de intagna under de senaste åren klart ökat i Sverige. En allt större del av de intagna avtjänar långvariga straff. Den internationellt organiserade kriminaliteten ställer å andra sidan kriminalvården inför helt nya

utmaningar. Samtidigt med den nämnda utvecklingen kar kraven på ekonomiskt effektiv verksamhet ökat både i kriminalvården och i annan verksamhet som finansieras med allmänna medel.

Norge

Fängelsestraff

Den 1 mars 2002 trädde en ny lag om verkställighet av straff (2001-05-18 nr 21) i kraft i Norge. Lagen innehåller vid sidan av bestämmelser om verkställighet av fängelse även föreskrifter om häktning, straffrättsliga specialpåföljder och samhällstjänst. Lagen omfattar också bestämmelser om fängsvårdsförvaltningen och myndigheternas kompetens.

Ett straff skall enligt 2 § i lagen verkställas så att både syftet med straffet, förebyggandet av återfallsbrottslighet, och samhällsliga säkerhetsaspekter beaktas. Med hänsyn till dessa mål skall tillfredsställande omständigheter ordnas för den dömdes. Straffinnehållet skall grunda sig på de åtgärder som enligt en kriminalvårdsmyndighets prövning främjar den dömdes anpassning i samhället.

Den som dömts till straff eller straffrättslig specialpåföljd är enligt 3 § i lagen skyldig att delta i någon verksamhet. Denna skyldighet kan fullgöras av den dömdes på många sätt: genom arbete, studier eller någon annan verksamhet av typen samhällstjänst, men också genom deltagande i något verksamhetsprogram som förebygger återfallsbrottslighet. Fängelsestraff och straffrättsliga specialpåföljder skall i mån av möjlighet verkställas progressivt, dvs. så att den dömdes gradvis övergår från sluten anstalt till frihet. Den dömdes skall också ges möjlighet att delta i fritidsaktiviteter i så stor utsträckning som möjligt.

Bestämmelser om samarbete mellan myndigheterna finns i 4 §. En kriminalvårdsmyndighet skall samarbeta med andra offentliga sektorer så att den dömdes och den häktades erbjuds de tjänster som de enligt lagen har rätt till. Syftet med myndighetssamarbetet är dessutom att främja den dömdes och den häktades anpassning i samhället.

De intagnas successiva övergång till frihet som tillämpas i norsk fångvård grundar sig på den klassificering som anges i 10 § i verkställighetslagen. Enligt bestämmelsen skall fängelserna indelas i anstalter med hög och låg säkerhetsnivå, med tanke på boendet under övergångsperioden, placering utanför anstalten på särskilda villkor, samt villkorlig frihet. I anstalter med hög säkerhetsnivå kan avdelningar med särskilt hög säkerhetsnivå dessutom inrättas.

Enligt 11 § skall utgångspunkten för placeringen av intagna i anstalter vara att de intagna först skall placeras i anstalter med hög säkerhetsnivå. Den som skall avtjäna högst två års fängelse kan emellertid enligt prövning av en kriminalvårdsmyndighet direkt placeras i en anstalt med låg säkerhetsnivå. En sådan placering kan förhindras av skäl som hänför sig till hur syftet med straffet skall uppnås eller till säkerhetsaspekter. Den kan också förhindras om det finns anledning att anta att den dömda drar sig undan verkställigheten. Av särskilda skäl kan även den som dömts till över två års fängelse direkt placeras i en anstalt på låg säkerhetsnivå.

Enligt 12 § kan den intagne av särskilda skäl helt eller delvis avtjäna straffet i någon annan anstalt än fängelse. En sådan placering kan genomföras om den är nödvändig för att den dömdes sociala handlingsförmåga eller laglydnad skall förbättras, eller om andra vägande skäl talar för en placering utanför fängelse. Enligt 13 § kan en kriminalvårdsmyndighet också besluta att ett straff skall helt eller delvis avtjänas på sjukhus, om vården av en sjukdom gör det nödvändigt och om vården kan inte genomföras i samband med vanlig straffverkställighet.

I 14 § anges de grunder på vilka den intagne kan förflyttas till en annan straffanstalt. En sådan förflyttning är möjlig t.ex. när den intagne sannolikt begått eller kommer att begå en straffbar gärning i anstalten samt om han eller hon trots skriftlig varning alltså har ett särskilt negativt inflytande på sin omgivning. Den dömda kan även på egen begäran förflyttas till en annan anstalt om det är ändamålsenligt med hänsyn till straffverkställigheten.

I 15 § behandlas förflyttningen av intagna till till mera öppna förhållanden. När den

dömda avtjänat en del av straffet i en anstalt med hög säkerhetsnivå, kan han eller hon förflyttas till en anstalt med lägre säkerhetsnivå. Förflyttningen sker emellertid inte om några skäl som hänför sig till säkerheten eller uppnåendet av syftet med straffet hindrar detta, eller om det kan antas att den dömda drar sig undan verkställigheten. Kriminalvårdsväsendet skall ta upp förflyttningen när ett år återstår till villkorlig frigivning. Den intagne kan under huvudsakligen samma förutsättningar även förflyttas från en anstalt med högre eller lägre säkerhetsnivå till en förläggningssort under övergångsperioden. Också förflyttning från en avdelning med särskilt hög säkerhetsnivå till en grad friare förhållanden grundar sig på kriminalvårdsmyndigheternas bedömning av om säkerhetsaspekter eller eventuellt undvikande av verkställigheten hindrar förflyttningen. En sådan förflyttning skall tas till behandling med högst sex månaders intervaller.

En kriminalvårdsmyndighet kan enligt 16 § även placera den dömda så att han eller hon skall avtjäna hela straffet utanför ett fängelse om det är nödvändigt och ändamålsenligt för att garantera den intagnes fortsatta positiva utveckling och förebygga återfallsbrottslighet. Detta kan äga rum när den intagne avtjänat hälften av straffet. Det kräver att den intagne har en permanent bostad, arbetsplats, studieplats eller garanteras någon annan motsvarande verksamhet. Den dömda skall också avstå från rusmedel, droger, hormon- och motsvarande kemiska preparat som skaffats på ett olagligt sätt. En myndighet kan dessutom ställa särskilda förflyttningsvillkor, t.ex. skyldighet att delta i något vårdprogram eller förbud att vistas på ett bestämt område. Dessa villkor kan ändras, upphävas eller ersättas med nya villkor om det verkar nödvändigt för verkställigheten.

Kriminalvårdsmyndigheten övervakar hur de allmänna villkoren för verkställighet utanför fängelset samt de särskilda villkoren iakttas. I de fall när bestämmelserna överträds kan den dömda returneras till fängelset för straffverkställighet. Den intagne får inte påföras strängare begränsningar än nödvändigt. En myndighet kan också nöja sig med att meddela den intagne en skriftlig varning.

Enligt 17 § skall de intagna få arbeta, studera, delta i olika aktiviteter och tillbringa fritiden tillsammans med andra intagna i den utsträckning det är praktiskt möjligt. Kriminalvårdsmyndigheten kan bestämma att den intagne skall isoleras från andra intagna i de situationer som nämns i 37 §, 38 §, 39 § och 40 § 2 mom. i lagen. Det gäller isolering som en preventiv åtgärd (37 §), användning av tvångsmedel (38 §), omedelbar isolering på grund av brott mot bestämmelserna (39 §) samt isolering under fritiden för högst 20 dygn på grund av brott mot bestämmelserna (40.2 d punkten). Den intagne kan dessutom isoleras om han eller hon misstänks för forsling av droger i kroppen.

Utgångspunkten i 17 § är att de intagna skall bo i enkelrum, om inte hälsoskäl eller lokalbrist hindrar detta.

Enligt 20 § kan kriminalvårdsmyndigheten bevilja den intagne tillstånd att arbeta, studera eller delta i någon annan verksamhet utanför anstalten, om det inte hindras av säkerhetsskäl och om det inte finns skäl att anta att den intagne kommer att undvika straffverkställigheten.

Kriminalvårdsmyndigheterna skall se till att de intagna erbjuds aktiviteter på dagen. Myndigheterna skall också ordna de intagna olika möjligheter att tillbringa fritiden, t.ex. möjligheter att bedriva motion och kulturverksamhet. Enligt 22 § skall de intagna dagligen få vistas utomhus så länge som möjligt. Lagen förpliktar kriminalvårdsmyndigheterna också att ordna möjligheter för de intagna att utöva sin religion eller sin livsåskådning i övrigt.

Kriminalvårdsmyndigheterna kan enligt 24 § bevilja medierna tillstånd att arbeta i anstalterna. Det kan emellertid ställas villkor som hänför sig till anstaltssäkerheten och upprätthållandet av ordningen m.m. Enligt paragrafen har de intagna rätt att bli intervjuade och fotograferade. Myndigheterna kan också ställa villkor som hänför sig till utövandet av denna rätt i praktiken.

Enligt 25 § skall kriminalvårdsmyndigheten på de intagnas begäran inrätta samarbetsorgan för att behandla frågor om de intagnas dagliga liv. I dessa samarbetsorgan skall både de intagna och de anställda vara företrädare.

I 30—32 § finns det bestämmelser om de intagnas rätt att ta emot besökare, föra telefonsamtal samt sända och ta emot post. Både anstaltens eller avdelningens sökerhetsklassificering och säkerhetsaspekterna i enskilda fall inverkar på hur dessa rättigheter kan utövas.

Kriminalvårdsmyndigheten kan enligt 33 § bevilja de intagna korttidspermission om särskilda och vägande skäl talar för detta eller om ett sådant tillstånd kan anses ändamålsenligt med tanke på den fortsatta verkställigheten. Permission kan avslås av säkerhetsskäl, såsom t.ex. risken för nya brott under permissionstiden eller risken för att den intagne inte iakttar villkoren för tillståndet. En myndighet kan ställa särskilda villkor som hänför sig till enskilda tillstånd vid sidan av de allmänna tillståndsvillkoren, t.ex. att den intagne skall återvända till anstalten vid en bestämd tidpunkt.

I 37—40 § finns det bestämmelser om disciplinåtgärder som kan vidtas i anstalterna. Den intagne kan preventivt isoleras från andra intagna på de grunder som anges i 37 §. Sådana grunder är bl.a. förhindrandet av våld och betydande materiella skador och upprätthållandet av ordning och säkerhet. Om isoleringen pågår över 14 dygn, skall den regionala kriminalvårdsmyndigheten behandla frågan. Om isoleringen pågår över 42 dygn, skall frågan hänskjutas till kriminalvårdens centralförvaltning. Isoleringen får inte pågå över ett år utan den intagnes medgivande, och det centrala ämbetsverket skall under denna tid behandla frågan med 14 dygns intervaller. Anstaltspersonalen skall besöka den isolerade flera gånger per dag.

I 38 § finns det bestämmelser om tillämpning av acceptabla tvångsmedel i anstalter. De acceptabla tvångsmedlen omfattar enligt paragrafen t.ex. säkerhetscell och -bädd. Kriminalvårdsväsendet kan använda tvångsmedel i bestämda situationer som definieras i paragrafen och som omfattar bl.a. förhindrande av personskador och rymning. Tvångsmedel får användas endast när de är absolut nödvändiga. Det kräver också att man först försökt vidta mildare åtgärder eller att sådana vore uppenbarligen otillräckliga. Tvångsmedelsbruk i anstalt är också sam-

mankopplat med andra restriktioner som bestäms i 38 §.

Den intagne kan enligt 39 § omedelbart fullständigt eller delvis isoleras från andra för högst 24 timmar, om han eller hon med sannolikhet utfört en gärning som medför disciplinstraff enligt 40 §.

I 40 § finns det bestämmelser om de disciplinstraff som står till kriminalvårdsmyndigheternas förfogande om den intagne med uppsåt eller av oaktsamhet överträder reglerna om lugn och ordning i anstalten eller bestämmelserna i verkställighetslagen eller som utfärdats med stöd av lagen. Dessa disciplinstraff omfattar skriftlig anmärkning, kvarhållande av dagpenning för en bestämd tid, förlust av rättigheter, isolering från andra intagna under fritiden eller begränsning av fritidsaktiviteter för högst 20 dagar samt avslag på permission för högst fyra månader. Disciplinstraffen kan också kombineras på det sätt som närmare definieras i paragrafen samt påföras som villkorliga för en provotid av högst tre månader.

I 40 § finns det också bestämmelser om straffrättsliga påföljder. Om den intagne upprepade gånger drar sig undan straffverkställighet eller straffrättsliga specialpåföljder, skall han eller hon dömas till böter eller till fängelse för högst sex månader. I dessa fall kan allmänt åtal väckas endast på begäran av en kriminalvårdsmyndighet.

Enligt verkställighetslagen skall kriminalvårdsförvaltningen indelas i den lokala, regionala och centrala administrativa nivån. Enligt 6 § 1 mom. skall beslut fattas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten, om inte något annat följer av 2 mom. De beslut som skall fattas på den regionala nivån omfattar enligt 2 mom. bl.a. besluten om placering i straffanstalter samt några beslut om tillämpning av tvångsmedel och isolering.

Med stöd av 5 § har det utfärdats en förordning (2002-02-22) som gäller närmare bestämmelser om straffverkställighet.

En plan för strafftiden som utarbetas av en företrädare för Kriminalvårdsväsendet och den dömda utgör en del av målinriktad och väl disponerad straffverkställighet i Norge. Deltagandet är frivilligt för den dömda, och Kriminalvårdsväsendet har till uppgift att

motiviera den intagne att delta i utarbetningen. En särskild målgrupp är de intagna som kan bli villkorligt frigivna samt de som avtjänar någon samhällspåföljd.

I planläggningen av strafftiden skall den dömdes situation kartläggas, de åtgärder som grundar sig på individuella behov utredas och konkreta mål ställas upp. Ämnen som skall behandlas i planen är t.ex. arbete, utbildning, boende, rusmedelsbruk och sociala relationer. Praxis innefattar också uppföljning och utvärdering av hur den skriftliga planen genomförs. Planen kan vid behov ändras utifrån uppföljningsresultaten. Man betonar karaktären av själva planeringsprocessen, dvs. ett smidigt samarbete mellan den dömda och andra parter.

Syftet med straffidsplanen är att skapa förutsättningar för att den dömda själv skall kunna gå in för att undvika kriminellt beteende i framtiden. Syftet är att arbeta med de problem som är sammankopplade med kriminellt beteende. Å andra sidan fäster man vikt vid positiva omständigheter och försöker utveckla dessa vidare.

Planen koncentrerar sig på de åtgärder som vidtas under straffverkställigheten. Den dömda kan emellertid själv inkludera i planen också mål som blir aktuella först när han eller hon inte längre står i kontakt med kriminalvårdsmyndigheterna. Planen för den som avtjänar fängelsestraff skall ägna särskild uppmärksamhet åt den tid som omedelbart följer frigivningen och åt det stöd som då står till buds.

Planen har ingen juridiskt bindande karaktär, och den blotta försummelsen att iakttä planen kan inte medföra t.ex. disciplinåtgärder.

Verksamhetsprogram av olika slag och missbrukarrehabilitering har under de senaste åren ökat i Norge, både i straffanstalterna och som en del av samhällspåföljderna och eftervården. Målen för verksamhetsprogrammen och kriminalvårdsmyndigheternas ansvar för ordnandet av olikartade aktiviteter har utstakats i ett brev från ministeriet, daterat den 30 oktober 2002 (3/2002).

Häktning

Bestämmelserna om de häktade finns i 4 kap. i den norska verkställighetslagen. Enligt den allmänna bestämmelsen får en kriminalvårdsmyndighet inte påföra de frihetsberövade som avses i 4 kap. några andra restriktioner än vad som krävs för att avsikten med häktningen skall nås eller ordningen och säkerheten upprätthållas i anstalten. De skadliga effekterna av häktningen skall om möjligt förebyggas.

De häktade skall, liksom de dömda intagna, placeras i närheten av hemorten, om det är praktiskt möjligt. Orsaker som hänför sig till brottsutredningen eller försvaret av den åtalade kan emellertid förhindra sådan placering.

Enligt 47 § får den häktade inte utan eget medgivande placeras i gemensamt rum med andra intagna av andra orsaker än hälsoskäl och brist på lokalteter.

Den häktade skall enligt 49 § ha möjlighet att arbeta, studera och delta i andra aktiviteter i anstalten i den utsträckning det är praktiskt möjligt. Den häktade är emellertid inte skyldig att delta. Ett undantag är nödvändiga renhållnings- och hushållsarbeten som den häktade kan förpliktas att delta i.

Den häktade har rätt att använda egna pengar om anstaltsordningen och –säkerheten inte störs genom detta. Användning av pengar som hänför sig till umgänget med andra intagna kan dock begränsas.

Den häktade har enligt 51 § rätt att använda egna läkar- och tandläkartjänster om det kan anses motiverat. Ordinerings av läkemedel skall ske i samarbete med hälsovårdspersonalen i anstalten.

Danmark

Fängelsestraff. En ny lag om verkställighet av straff trädde den 1 juli 2001 i kraft i Danmark. Den innehåller bestämmelser om verkställighet av straff i anstalt, villkorlig frigivning samt verkställighet av böter, villkorliga straff och samhällstjänst.

Lagen innehåller allmänna bestämmelser (1–3 kap.), bestämmelser om inledande av straff i anstalt (4 kap.), om anstånd (5 kap.),

beräkning av strafftid (6 kap.), placering och förflyttning av intagna (7 kap.), rättigheter och skyldigheter (8 kap.), kontakter utanför anstalten (9 kap.), granskning, övervakning och maktmedel (10 kap.), disciplin (11 kap.), avtjänande av straff utanför anstalten (13 kap.), frigivning (14 kap.) och ändringssökande (22 kap.).

Verkställigheten av straff skall ske så att fångvården på behövligt sätt beaktar både straffverkställigheten och behovet att hjälpa och påverka den dömda så att han eller hon skall kunna leva utan brott. Straffverkställigheten får inte orsaka mera begränsningar i den dömdes levnadsförhållanden än de som anges i lag eller som följer av själva straffet.

Enligt 31 § skall anstalten i samverkan med den intagne så snart som möjligt efter ankomsten göra upp en plan för avtjänandet av straffet och tiden efter frigivningen. Planen skall regelbundet jämföras med den intagnes förhållanden under strafftiden och vid behov anpassas till ändringar i dem. Justitieministern stadfäster föreskrifter om i vilken utsträckning strafftiden skall planläggas för intagna som avtjänar korta straff. Enligt beredningen av lagen är syftet med planen att säkerställa att verkställigheten från första början stöder den dömdes utsikter att föra ett liv utan brott. Genom bestämmelsen skall den dömdes eget ansvar både under verkställigheten och därefter också betonas.

Straffverkställigheten i anstalt skall enligt huvudregeln ske i en öppen anstalt. Den skall dock ske i en sluten anstalt, om strafflängden överskrider fem år.

I avvikelse från huvudregeln kan verkställigheten av straff i anstalt äga rum i en sluten anstalt, om det kan anses nödvändigt för att hindra våld eller om det utifrån uppgifter om den dömda och beskaffenheten av den dömdes kriminalitet finns orsak att anta att den dömda kommer att fly, göra sig skyldig till en straffbar gärning, en grov disciplinförseelse eller något annat beteende som är uppenbart olämpligt för en öppen anstalt. Verkställigheten av straff i anstalt kan dessutom äga rum i en sluten anstalt, om det kan anses nödvändigt för att skydda den dömda för våld eller om den dömda så önskar och särskilda familje- eller andra personliga omständigheter talar för det.

Ett straff i anstalt skall så långt som möjligt verkställas i närheten av den dömdes hemort. När det avgörs i vilken öppen eller slutna anstalt den dömda skall placeras, skall den dömdes egna önskemål och särskilda omständigheter i anslutning till arbets-, utbildnings-, familje- och hälsoförhållanden dessutom beaktas. Det är möjligt att avvika från principen om närhet till hemorten vid kortvariga straff, av orsaker som har att göra med den totala användningen av anstaltsplatser, för att skydda den dömda för våld eller ge särskild hjälp till den dömda, för att hindra våld och rymning eller för att undvika att den intagne avtjänar sitt straff i en anstalt där närstående till honom eller henne arbetar.

Detaljerade bestämmelser om villkoren för förflyttning av intagna från slutna till öppna anstalter, från öppna till slutna anstalter samt mellan likartade straffanstalter finns i 24—26 §.

De intagna har både rätt till sysselsättning och sysselsättningsplikt. Enligt 38 § har de intagna rätt och skyldighet att delta i arbete, utbildning eller annan godkänd verksamhet. När praktiska eller andra särskilda skäl gör det nödvändigt, skall justitieministeriet fastställa regler enligt vilka det är möjligt att avvika från bestämmelserna i vissa anstalter eller när det gäller vissa grupper av intagna. De intagna skall dock i mån av möjlighet erbjudas verksamhet. Formen av verksamhet väljs utifrån en övergripande bedömning av de intagnas omständigheter. I avgörandet skall den intagnes egna önskemål och möjligheter att skaffa arbete eller utbildning utanför anstalten i mån av möjlighet beaktas. Den intagne skall erbjudas rådgivning i möjligheterna att rätta till sin allmänbildande grundutbildning eller bristfälliga yrkes- eller övriga utbildning.

Arbetsplatserna i anstalten skall vara utrustade så att de intagnas arbetsmiljö är acceptabel med tanke på arbetarskyddet. Justitieministern stadfäster bestämmelserna om de intagnas verksamhet, inklusive bestämmelserna om att sysselsättningsplikten skall genomföras så att det beaktas att de intagna tillhör olika trossamfund (41 §).

En allmän bestämmelse om kontakter med andra intagna finns i 33 §. Enligt huvudregeln skall de intagna i mån av möjlighet ha

tillfälle till samvaro med andra intagna. Om den intagne så önskar och omständigheterna tillåter, skall straffverkställigheten ske så att den intagne endast begränsat eller inte alls deltar i gemenskapen. Om den intagne så önskar och omständigheterna tillåter, kan straffverkställigheten ske utan samvaro med intagna av det andra könet, med undantag av samvaron under arbetstiden.

Enligt 46 § kan den intagne beviljas permission, om det är motiverat av utbildnings-, arbets-, omsorgs-, familje- eller andra personliga skäl och om det inte finns orsak att anta att den intagne kommer att göra sig skyldig till nya brott, undvika straffverkställighet eller i övrigt missbruka permissionen. När risken för missbruk av ett tillstånd bedöms, skall det särskilt beaktas om den intagne dömts för farlig kriminalitet, rymt eller försökt rymma, gjort sig skyldig till någon straffbar gärning under strafftiden, låtit bli att återvända i samband med en tidigare permission under strafftiden eller undvikit att anmäla sig för straffverkställighet i enlighet med kallelsen. Permission kräver att den intagne under tiden för tillståndet inte gör sig skyldig till någon straffbar gärning eller i övrigt handlar i strid med tillståndsvillkoren. Ett tillstånd kan vara sammanbundet med andra villkor som anses ändamålsenliga för undvikande av missbruk. En permission kan återkallas eller tillståndsvillkoren ändras, om den intagne inte återvänder från permissionen eller i övrigt inte iakttar permissionsvillkoren, eller om uppgifterna om hans eller hennes omständigheter ger bestämda skäl att anta att han eller hon kommer att missbruka det beviljade tillståndet.

Bestämmelserna i 63 § gäller hur den intagne kan avstängas från fängelsegemenskapen. Anstaltsdirektören eller någon annan som utsetts för ändamålet kan avstänga den intagne från de intagnas gemenskap, om det är nödvändigt för att hindra rymning, straffbar verksamhet eller våldsamt beteende, av säkerhetsskäl, för att genomföra en allmän hälsokontroll eller förebygga smittorisk, eller om den intagne gör sig skyldig till grovt eller ofta upprepat otillåtet beteende och är uppenbart olämplig för samvaro med andra intagna. Om det finns orsak att anta att villkoren för avstängning från gemenskapen upp-

fyllets, kan den intagne avstängas för den tid som frågan behandlas. När den intagne avstängs från gemenskapen, placeras han eller hon på specialavdelning, i egen cell eller häktningscell.

Bestämmelser om specialavdelningar finns i 63 §. Den som avtjänar straff för grova väpnade brott eller brott begångna med andra farliga medel, och som under verkställigheten eller häktningen rymt eller försökt rymma genom att använda vapen eller andra för människor farliga medel, kan placeras på en särskilt säker avdelning i en sluten anstalt eller häktningscell. En vidare förutsättning för placering är att det finns särskilt starka misstankar för att den intagne kommer att försöka rymma på nytt. Avstängningen från gemenskapen skall omedelbart avslutas, när villkoren inte längre uppfylls. Anstalten skall åtminstone en gång per vecka överväga om avstängningen helt eller delvis skall avslutas.

Den intagne får av ordnings- eller säkerhetsskäl förordnas att kortvarigt vistas i sin egen cell eller i en särskild övervakningscell. Dessutom skall den som vägrar delta i den verksamhet som godkänts av anstalten under arbetstiden vistas i sin egen cell eller någon annan lokal som anvisats av anstalten.

Enligt 67 § i den nya lagen kan disciplinstraff påföras: 1) när den intagne inte iakttar anstaltspersonalens anvisningar i samband med utförandet av anstaltsuppgiften; 2) om den intagne undviker att återkomma från permission, flyr eller försöker fly; 3) på grund av försummelse av sysselsättningsplikten; 4) på grund av brott mot strafflagstiftningen, när förseelsen samtidigt innebär brott mot anstaltsordningen eller -säkerheten; 5) i samband med brott mot regler som fastställs av justitieministern, när det konstateras i reglerna att en överträdelse kan leda till disciplinstraff; 6) i samband med brott mot regler fastställda av anstaltdirektören, när det konstateras i reglerna att en överträdelse kan leda till disciplinstraff.

Som disciplinstraff kan varning, böter och straffcell användas. Straffcell kan emellertid tillämpas som straff endast för följande brott eller brottsförsök: 1) undvikande att återkomma från permission eller flykt; 2) smuggling, innehav eller användning av alkohol, droger eller andra substanser som enligt all-

män lagstiftning är förbjudna; 3) smuggling eller innehav av vapen eller andra människofarliga föremål; 4) våld eller hot om våld riktat mot andra intagna, anställda eller andra som befinner sig i anstalten; 5) grov skadegörelse; eller 6) andra grova och ofta upprepade förseelser.

Böter och straffcell kan påföras samtidigt. Det är möjligt att helt eller delvis avstå från att verkställa ett disciplinstraff, förutsatt att den intagne under en viss tid inte gör sig skyldig till en straffbar gärning eller en ny disciplinförseelse. När böter används som disciplinstraff, avgörs böternas storlek med hänsyn till förseelsens art och omfattning. Maximibeloppet för böter är det belopp som svarar mot den ersättning som betalas till den intagne för en veckas arbete, minskad med den andel som beräknas gå åt till nödvändiga personliga behov. Straffcell kan förordnas för högst fyra veckor. Den som dömts till straffcell placeras på specialavdelning, i egen cell eller i häktningscell. Under vistelsen där är den intagne avstängd från anstaltsgemenskapen.

Om det finns någon grundad anledning att misstänka att den intagne har brutit mot de bestämmelser som antas leda till straffcell som disciplinstraff, kan han eller hon placeras i förhörscell om det är nödvändigt för utredningen av disciplinfrågan. Vistelsen i förhörscell får inte vara längre än utredningen av frågan kräver, högst fem dygn. Tiden som tillbringats i förhörscell dras av från tiden för disciplinstraffet i straffcell.

En anstalt kan besluta om beslag när föremål och pengar olagligen smugglats in i anstalten, skaffats eller tillverkats i anstalten. Så görs det dock inte om föremålen och pengarna tillhör någon som inte är ansvarig för den olagliga gärningen. Anstalten kan dessutom besluta om beslag när någon försöker smuggla in föremål eller pengar till intagna. Undantag är en situation när föremålen eller pengarna tillhör en tredje part som inte är ansvarig för den olagliga gärningen eller när de tillhör den intagne som bevisar att han eller hon varit omedveten om den olagliga gärningen. En anstalt kan dessutom besluta om beslag när föremålen och pengarna befinner sig på anstaltsområdet och ingen kan bevisa vem de tillhör.

I Danmark tillämpas disciplinstraff i avsevärt större utsträckning än i Finland. Under 2002 påfördes 9207 disciplinstraff av vilka 81 procent var böter. Straffcell tillämpades i 1462 fall.

I Danmark lämnades den 26 februari 2004 en regeringsproposition som skall göra det möjligt att utföra rutinmässiga drogtest i anstalterna. Enligt gällande lagstiftning kan beslut om test fattas endast av säkerhetsskäl, om det finns grundad anledning att anta att den intagne är berusad. Om propositionen antas, kan de intagna förordnas att lämna urinprov för att det skall vara möjligt att utreda bruk av förbjudna substanser. Detta kan ske utan särskilda grunder och oavsett om de intagna har placerats på s.k. kontrakts- eller vårdavdelningar.

I motiveringen till förslaget konstateras det att en stor del av de intagna är missbrukare. Det är nödvändigt att skärpa lagstiftningen, eftersom bruket av förbjudna ämnen i fängelserna ökar störningar och våld som riktas mot både andra intagna och de anställda. Dessutom gör missbruket det svårt för de dömda att anpassa sig i samhället efter att straffet avtjänats.

Förslaget innehåller dessutom en lindring av kriminalvårdsmyndigheternas nuvarande skyldighet att göra upp en plan för strafftiden för, vid sidan av alla intagna med ovillkorliga straff, villkorligt dömda och dömda i villkorlig frihet som ställts under övervakning. Enligt motiveringen till regeringspropositionen måste en plan inte göras upp om den dömdes sociala handlingsförmåga och personliga egenskaper är goda. Som exempel framförs bl.a. en person som dömts för rattfylleri vars villkorliga dom kombinerades med ett vårdprogram för alkoholister samt personer som dömts till samhällstjänst vid sidan av villkorlig dom.

Häktning. Bestämmelser om anhållande och häktning ingår i 70 kap. i rättegångsbalken (762—778 §) och i förordningen om häktning. Enligt 770 § kan den häktades frihet begränsas endast i den mån syftet med häktningen och upprätthållandet av ordning och säkerhet så kräver. Enligt 770 a § kan rätten på begäran av polisen besluta att den häktade skall hållas avskild från andra intagna, om häktningen har förordnats på grund av

risken för att bevis undanröjs och det finns orsak att befara att häktningen i sig inte är tillräcklig för att förebygga risken för att bevis undanröjs eller för att den häktade inverkar på andra tilltalade eller på något annat sätt skadar utredningen av frågan. Avskildhet kan verkställas eller fortsättas, om målet för avskildheten inte kan nås med mindre inskränkande åtgärder, om begränsningarna inte står i disproportion med den häktades ålder eller hälsotillstånd och om avskildhet väsentligen påskyndar förundersökningen.

Maximitiden för avskildhet står i relation till maximistraffet. Om den häktade åtalas för ett brott för vilket det föreskrivna maximistraffet är fyra år i anstalt, får avskildheten inte överskrida fyra veckor. Om maximistraffet är mellan fyra och sex år, får avskildheten vara högst åtta veckor. Om maximistraffet överskrider sex år, får avskildheten inte oavbrutet överskrida tre månader. Avskildhet kan av exceptionella skäl fortsättas med ännu tre månader. De som inte fyllt 18 år får emellertid inte hållas avskilda i över åtta veckor.

De häktade har rätt att ta emot besökare i den utsträckning anstaltsordningen och säkerheten tillåter. För att säkerställa syftet med häktningen kan polisen förbjuda ett besök eller besluta att det skall ske under övervakning. Den häktade kan föra polisens beslut till domstol (771 §). De häktade får sända eller ta emot brev. Polisen kan granska brev innan de sänds eller emottas. Ett brev kan beslagtas, men beslutet om beslag skall omedelbart hänskjutas till en domstol. Korrespondens mellan övervakande myndigheter eller en advokat och den häktade får inte granskas Enligt 777 § kan den häktade placeras i samma anstalt som intagna som avtjänar straff, om den häktade själv, åklagaren och anstaltsledningen samtycker.

Förordningen om verkställighet av häktning innehåller närmare bestämmelser om de häktades rättigheter och skyldigheter. Kriminalvården skall bistå den häktade i försörjnings-, sociala och personliga frågor som häktningen ger upphov till.

De häktade har rätt att använda egna kläder och på egen bekostnad skaffa livsmedel, om inte ordnings- och säkerhetsaspekter hindrar detta. De häktade skall erbjudas arbete eller utbildning. Den häktade kan också utföra a-

bete som han eller hon själv skaffat, om det lämpar sig för anstalten. Om de begränsningar som föreskrivs den häktade överskrider 14 dygn, skall den häktade erbjudas arbete, utbildning eller någon annan godkänd verksamhet som minskar olägenheterna av avskildheten.

De häktade skall under fritiden tillåtas ta del av TV- och radioprogram, läsa tidningar och böcker och delta i fritidsverksamhet. De häktade skall kunna bedriva motion utomhus åtminstone en timme per dag.

I 33 § ingår bestämmelser om säkerhetsceller där häktade kan placeras om det är nödvändigt på grund av hotande våld eller våldsamt motstånd eller för att hindra självmord. I Danmark kan häktade påföras högst två veckor straffcell eller böter som disciplinstraff. Beslut om disciplinstraff fattas av anstaltsdirektören eller någon annan tjänsteman som direktören utsett.

2.3. Bedömning av nuläget

2.3.1. Utgångsläget för ändringsbehoven

Lagen om verkställighet av straff stiftades 1889. Även om författningen flera gånger ändrats och reformerats, är den i många avseenden föråldrad och förbunden med många innehållsliga och lagtekniska ändringsbehov. Dessa behov beror på förändringar som ägt rum i fångvården, samhället och lagstiftningen. De mest betydelsefulla av de sistnämnda är reformen av de grundläggande rättigheterna 1995 och den nya grundlagen som trädde i kraft den 1 mars 2000. De krav som reformerna ställer på fångvårdslagstiftningen har inte kartlagts på ett övergripande sätt.

Fångpopulationens sammansättning har i takt med nedgången i antalet fångar under de senaste decennierna avsevärt förändrats. Fångarnas huvudbrott är i dagens läge allt oftare våldsbrott eller narkotikabrott, medan de förtur var egendomsbrott.

Även fångarnas problem har ökat. Det finns flera fångar än tidigare med många slags problem i straffanstalterna. Allt flera fångar har en bakgrund med missbruk, allt flera saknar yrkesutbildning och ett förflutet i arbetslivet samt uppvisar sociala funktions-

brister. Andelen fångar med psykiska problem har också ökat. Den kriminella bakgrunden hos fångarna har förändrats. I dag har allt flera fångar dömts för vålds- och narkotikabrott. Den ökade narkotikabrottsligheten i samhället återspeglar sig också i fångvården och tar sig uttryck i växande drogproblem. De dömda som anländer till anstalterna är på grund av sin allt svagare fysiska och psykiska kondition svåra att vårda. Detta ställer fångvården inför nya utmaningar.

Det har skett motsvarande förändringar i fångvårdens innehåll. Nya målinriktade verksamhetsprogram som skall inverka på de intagnas kriminalitet och attityder har utarbetats. Arbetets innehåll har utvecklats så att det bättre skall svara mot de utmaningar som fångarnas mångahanda problem och minskade arbetsförmåga ger upphov till. Innehållet i verksamheten i öppna anstalter har blivit mera mångsidigt.

Det har också skett organisatoriska förändringar i Fångvårdsväsendet. I syfte att utveckla och koordinera samverkan har en regionförvaltning med placeringsenheter inrättats. Den 1 augusti 2001 inrättades ett nytt centralt ämbetsverk, Brottspåföljdsverket, och justitieministeriets fångvårdsavdelning och Kriminalvårdsförbundet lades ned. Brottspåföljdsverkets uppgift är att utveckla och styra innehållet i fångvården, att erbjuda experthjälp till anstalterna samt att ha hand om koordinering, uppföljning och bedömning. Därför skall det totala regelverket som gäller fördelningen av beslutanderätt granskas på nytt.

Ett projekt för utveckling av organisationen, modellen för administrationen och verksamheten samt nätverket av anstalter har dessutom pågått i Fångvårdsväsendet fr.o.m. början av 2002. Det första skedet i detta reformarbete slutfördes i januari 2003. Under det andra skedet skall de administrativa lösningarna och linjedragningarna i många avseenden återspeglas i verkställigheten av fängelsestraff och häktning.

I samhället och det kriminalpolitiska tänkandet har det under de senaste decennierna skett förändringar som också inverkar på fångvården. I bestämningen och verkställigheten av straff har man avstått från, eller håller på att avstå från, den skarpa indelningen i

straff och vård, i tvång och tjänst. Olika verksamhetsprogram som skall inverka på fångarnas kriminalitet och attityder har i allt större utsträckning tagits i bruk som en del av avtjänandet av straff.

Ett tänkande av ny typ återspeglas i lagstiftningen i flera länder när innehållet i målen för fångvården utformas. Ett mera accentuerat mål än tidigare är reducering av återfallsbrottslighet och främjande av fångarnas anpassning i samhället. Syftet är att öka fångarnas självständiga engagemang genom en viss återgång till progressivsystemet, t.ex. genom en successiv övergång till friare förhållanden under strafftidens gång och tidigare relagd frigivning.

Den kommission som utredde effektiviseringen av eftervården för fångar i Finland föreslog att fångarnas möjligheter att studera och arbeta utanför anstalten skulle stödjas som en del av den gradvisa frigivningen. Ett nytt slags fångvårdstänkande kan också skönjas i det principprogram som Fångvårdsväsendet och Kriminalvårdsförbundet antog i december 1998. I principprogrammet definieras fångvårdens mål, värden och principer samt medlen för genomförandet av dem. De mål som uppställs i principprogrammet bör klarare beaktas även i fångvårdslagstiftningen.

Artikel 5 och 6 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, artikel 9, 10 och 14 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter nämndes i grundlagberedningen som de internationella avtalsbestämmelser som inverkar på rättigheterna hos de som berövats sin frihet.

I motiveringen hänvisas bl.a. till följande rättigheter som erkänns i konventionerna om de mänskliga rättigheterna: den som berövats sin frihet skall utan dröjsmål och på ett språk som han eller hon förstår underrättas om grunderna för frihetsberövandet och de åtal som eventuellt riktas mot honom eller henne; den som åtalats för ett brott har rätt till rättgång inom rimlig tid och rätt att stå i kontakt med sitt rättegångsbiträde och sina närstående; alla frihetsberövade skall behandlas human och med aktning för deras människovärde; de åtalade skall hållas avskilda från de dömda; unga åtalade och dömda skall hållas

avskilda från vuxna dömda; frihetsberövade barn skall hållas avskilda från vuxna om inte barnets eget intresse kräver annorlunda; den som rättsstridigt berövats sin frihet har rätt till skadestånd.

Största delen av dessa avtalsbestämmelser hänför sig till regleringen av de häktades rättsliga ställning, och i Finland är de flesta av rättigheterna garanterade i lagstiftningen om förundersökning, tvångsmedel och straffprocess. Finland har emellertid ratificerat flera internationella avtal som inte i tillräcklig utsträckning beaktats i nationell lagstiftning. De relevanta bestämmelserna hänför sig framför allt till verkställigheten av häktning. Rekommendationer och resolutioner som borde ligga som grund för ny lagstiftning har också beretts inom Europarådet och Förenta Nationerna.

2.3.2. *Utgångspunkter med stöd av lagstiftningen om grundläggande rättigheter och grundlagen*

Ännu på 1970-talet ansågs det att tvångsmedel utifrån anstaltsbehörighet kunde tillämpas på frihetsberövade för att garantera anstaltssäkerheten. I dag är det klart att fångarna också under strafftiden fullständigt bevarar sina grundläggande rättigheter. Personlig frihet och integritet, skydd av konfidentiella meddelanden, religions-, samvets- och yttrandefrihet, rättssäkerhet samt sociala och kulturella rättigheter hör i full utsträckning även till de frihetsberövade i den mån dessa grundläggande rättigheter inte begränsats på ett sätt som är acceptabelt med hänsyn till avtalen om de mänskliga rättigheterna och bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna.

Enligt 7 § 3 mom. grundlagen skall rättigheterna för den som berövats sin frihet tryggas genom lag. I bestämmelsen anses det att lagarna om rättigheterna för den som berövats sin frihet inte endast skall stiftas genom riksdagsbehandling, utan att dessa rättigheter skall tryggas genom lag. I beredningen av reformen av de grundläggande rättigheterna karakteriserades denna bestämmelse som ett konstitutionellt uppdrag, varför rättigheterna för frihetsberövade skall tryggas genom lag

på det sätt som stakas ut i internationella avtal om de mänskliga rättigheterna.

Fångarna har i den nuvarande lagstiftningen endas garanterats några få absoluta rättigheter. Till dem hör t.ex. rätten att ta emot besök, rätten att bedriva motion och rätten att tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar. Fångarna har sysselsättningsplikt, men inte rätt till sysselsättning. Många rättigheter, såsom tillstånd till permission, civilt arbete, studier, familjebesök och placering i vård utanför anstalten, är i dagens läge synnerligen vagt formulerade i lagen, vilket innebär att fängvårdsmyndigheterna lämnas en omfattande prövningsrätt när tillstånd beviljas.

De allmänna förutsättningarna för begränsningar av de grundläggande rättigheterna tillämpas på begränsningarna av fångarnas grundläggande rättigheter. Begränsningar av de grundläggande rättigheterna skall i varje enskilt fall och för varje rättighet kunna berättigas separat. Bestämmelserna i grundlagen är åtminstone inte allmänt sett absoluta i den mening att de inte kunde begränsas i någon utsträckning eller under vissa förutsättningar. Så är det inte heller då en bestämmelse i grundlagen inte innehåller ett omnämnande av möjligheten till begränsning.

I samband med reformen av de grundläggande rättigheterna antecknade grundlagsutskottet i sitt betänkande en förteckning över de allmänna grunderna för begränsningar av de grundläggande rättigheterna. De allmänna förutsättningarna för begränsningar av de grundläggande rättigheterna är kravet på stiftning genom lag, kravet på exakthet och noggrann avgränsning, acceptabilitetskravet, kravet på okränkbarhet för kärnområden, kravet på proportionalitet, kravet på rättssäkerhet och kravet på iakttagande av de förpliktelser som gäller de mänskliga rättigheterna. En begränsning av en grundläggande rättighet skall samtidigt uppfylla alla dessa krav på begränsningar. När det gäller vissa grundläggande rättigheter skall en begränsning även granskas som en lagreservation som gäller den grundläggande rättigheten.

Utövat av de grundläggande rättigheterna kan begränsas av någon annans grundläggande rättigheter. En inbördes motsättning mellan två eller flera grundläggande rättighe-

ter skall enligt huvudregeln lösas genom prövning. Bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna kan förstås som optimeringspåbud vars syfte är att säkerställa att varje individs grundläggande rättigheter förverkligas så väl som möjligt. Målet är att uppnå en optimal jämviktssituation mellan de intressen av grundläggande rättigheter som skall samordnas. I situationer när en grundläggande rättighet för fångar eller häktade skall begränsas, är det ofta fråga om dylika kollisionssituationer (GrUU 12/1998 rd).

I dagens läge är fångarnas och de häktades grundläggande rättigheter och begränsningen av dem inte tillräckligt klart definierade på lagnivå i fängvårdslagstiftningen med hänsyn till regleringen av de grundläggande rättigheterna.

Författningsnivå. Det finns ändringsbehov, förutom när det gäller de grundläggande rättigheternas sakliga innehåll och begränsningsreglering, även när det gäller det nuvarande regelverkets författningsnivå. Enligt 80 § grundlagen kan republikens president, statsrådet eller ministerierna utfärda förordningar med stöd av ett bemyndigande i grundlagen eller i någon annan lag. Genom lag skall det dock utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till lagens område. Om det inte särskilt anges vem som skall utfärda en förordning, utfärdas den av statsrådet.

Enligt 80 § 2 mom. kan även andra myndigheter genom lag bemyndigas att utfärda rättsnormer i bestämda frågor, om det med hänsyn till föremålet för regleringen finns särskilda skäl och regleringens betydelse i sak inte kräver att den sker genom lag eller förordning. Tillämpningsområdet för ett sådant bemyndigande skall vara exakt avgränsat.

Avsikten är att ministerierna skall anförtros lagstiftningsmakt främst i frågor av teknisk karaktär eller i frågor som i övrigt har liten betydelse i sak. I dagens läge sker regleringen av fängvård och häktning med hänsyn till fångarnas rättigheter och skyldigheter på lagnivå på ett osammanhängande, bristfälligt och mångtydigt sätt. Flera betydelsefulla rättigheter och skyldigheter för fångarna berörs

av bestämmelser på förordningsnivå och t.o.m. på nivå av föreskrifter från justitieministeriets fängenvårdsavdelning. Utgångspunkten skall därför vara att det nuvarande regelverkets författningsnivå höjs.

2.3.3. *Behov av innehållsmässiga ändringar i fängelsestraffet*

Allmänna bestämmelser om verkställighet

De allmänna principerna för straffverkställighet som i dagens läge finns i 1 kap. LVS är i sak formulerade nästan i den form som de fogades till fängenvårdsförordningen 1975. Några av dessa principer är även i dag viktiga och det finns ingen anledning att ändra dem. Sådana principer är åtminstone normalitetsprincipen, principen om human behandling av fångar och förbudet mot diskriminering. Dessa principer ingår i lagstiftningen i flera länder.

I den nuvarande lagen är målet för verkställighet av straff uttryckt i 1 kap. 4 § enligt vilken ett straff skall verkställas så att det inte i onödan försvårar utan i mån av möjlighet främjar en fångs anpassning i samhället. Denna bestämmelse motsvarar internationella mål för straffverkställighet.

Enligt svensk lag skall verkställigheten ordnas så att den främjar den dömdes anpassning i samhället och reducerar de skadliga följderna av frihetsberövandet. I *Danmark* skall verkställigheten ske så att fångvården på behövligt sätt beaktar genomförandet av straffverkställigheten och behovet att hjälpa den dömda och påverka denne så att den dömda skall leva utan brott. Även i *norsk* fångvård skall återfallsbrottslighet om möjligt förebyggas och de intagnas möjligheter att anpassa sig i samhället främjas med hänsyn till syftet med straffet och säkerhetsaspekter. Enligt *tysk* lag skall fängelsestraff verkställas så att fångarna ges förutsättningar att leva utan kriminalitet. Verktällighetens uppgift är också att skydda samhället för brott. Enligt *österrikisk* lagstiftning är målet för straffverkställighet att stödja den dömda att leva utan brottslighet och anpassa sig i samhället, samt att skydda den dömda för

skadliga verkningar. Verktälligheten skall skydda samhället för brott. I *Schweiz* skall verkställigheten av fängelsestraff inverka fostrande på en fånge så att den förbereder honom eller henne för anpassning i samhället. De skadliga effekterna av verkställigheten skall förebyggas. I *England* har målet för behandlingen av fångar och deras utbildning definierats så att fångarna skall uppmuntras och stödjas, när de går in för att föra ett liv utan kriminalitet. För att främja anpassningen i samhället skall särskild vikt fästas vid kontakter utanför anstalten, t.ex. familjeförhållanden, som fångarna skall uppmuntras att bevara. Upprätthållandet av sådana relationer skall motsvara samtliga parterers intressen. Avsikten är att främja fångarnas anpassning i samhället. I *Estland* är målet för verkställighet av frihetsberövande att styra fångarna till laglydigt beteende samt att försvara rätten.

Fängenvårdsväsendet stadfäste i december 1998 Fängenvårds väsendets och Kriminalvårdsförningens principprogram och riktlinjer för verksamheten under den närmaste framtiden. I detta program har Fängenvårdsväsendets uppgifter och mål definierats så att de motsvarar dagens tänkande och praxis inom fångvården.

Målet för Fängenvårdsväsendet är att bidra till säkerheten i samhället genom att upprätthålla ett lagligt och tryggt system för verkställighet av påföljder och medverka till att återfallsbrottsligheten reduceras och den sociala utslagningen som upprätthåller kriminalitet bryts. För att målet skall kunna uppnås genomförs verkställigheten så att den är säker för samhället, den dömda och personalen. Den dömdes möjligheter att klara sig i samhället och upprätthålla hälsa och välmåga främjas, likaså den dömdes förmåga att tillägna sig ett levnadssätt utan kriminalitet. Fängenvårdsväsendet förbinder sig i sin verksamhet vid värden som uppfattas som viktiga i det finländska samhället, vid respekt för människovärdet och rättvisa. Arbetet vägleds av en uppfattning om individens förmåga till förändring och tillväxt.

I de mål som ställs i lagstiftningen om verkställighet av fängelsestraff bör klarare än nu intas syftet att påverka återfallsbrottsligheten.

Enligt 1 kap. 3 § 2 mom. består straffet en-

dast av frihetsberövandet, varför andra begränsningar endast kan användas för att säkerställa förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten. Bestämmelsen innehåller ett förbud mot begränsningar som genomförs med stöd av anstaltskompetens. Efter reformen av de grundläggande rättigheterna torde det vara klart att åtminstone förutsättningarna för begränsning av fångars grundläggande rättigheter är avsevärt mera inskränkta än förvaringssäkerheten och ordningen i anstalten, varför innehållet i bestämmelsen i 2 mom. borde formuleras så att det inte strider mot förutsättningarna för begränsning av de grundläggande rättigheterna.

Föreskrifter om bestämning av de anställdas kompetens. Problemet i de nuvarande bestämmelserna om granskning och övervakning är det osystematiska och oklara regelverket om fångvårdstjänstemännens behörighet. I några bestämmelser definieras beslutsfattaren noggrant i lag, i andra bestämmelser utses beslutsfattaren genom föreskrift av fångvårdsavdelningen. Det nuvarande regelverket innehåller den kuriositeten att de kompetensbestämmelser som gäller kroppsvisitation av fångar står på lagnivå, men de kompetensbestämmelser som gäller utomstående står på förordningsnivå.

Bestämmelsen om allmän delegering av kompetens i 1 kap. 7 § genom vilken den behörighet som anförtratts direktören, med undantag av beslut om disciplin, kroppsbesiktning, penningförvar och avskildhet enligt 3 kap. 9 §, genom ministeriebeslut kan förflyttas till någon annan tjänsteman i anstalten, bör anses vara problematisk. När det gäller begränsningar av fångarnas grundläggande rättigheter, skall åtminstone den lägsta tjänstemannanivån till vilken behörighet kan förflyttas framgå av lagen (GrUU 12/1998 rd).

Definitionen av beslutanderätt är högst osystematisk i lagen om verkställighet av straff och lagen om rannsakningsfängelse. Beslutsfattaren kan vara "justitieministeriet", "ministeriet i fråga", "direktören enligt anvisningar som meddelats av justitieministeriet" eller "direktören eller någon annan tjänsteman i anstalten som förordnats av direktören". I några, främst nyare, bestämmelser har behörigheten närmare definierats. Behörighe-

ten bör mera precist definieras på lagnivå.

I dagens läge finns det inga allmänna bestämmelser om användning av befogenheter i lagstiftningen. T.ex. proportionalitetsprincipen och principen om mindre skada är formulerade i lagbestämmelserna om var och en befogenhet eller i vissa fall i bestämmelser på lägre än förordningsnivå. Den nuvarande lagen saknar dessutom en bestämmelse som berättigar fångvårdstjänstemän att få handräckning av polisen.

Uppskov med straffverkställighet

Utgångspunkten är att fängelsestraff skall verkställas möjligast snabbt efter att de blivit verkställbara. Det överensstämmer vanligen med både den dömdes och samhällets intressen att tiden mellan gärningen och avtjänandet av straffet inte skall fördröjas på ett omotiverat sätt. I praktiken varar både förundersökningen och domstolsbehandlingen ofta så länge att det vanligen inte finns någon anledning att fördröja eller senarelägga verkställigheten efter att straffet blivit verkställbart. En straffprocess från polisanmälan till underrettens dom varar när den är kortast ofta ett par månader. Den totala längden när det gäller ekonomiska brott är som längst genomsnittligen mellan 500 och 600 dagar.

När effektiviteten av systemet med förpassning till fängelse bedöms, skall betydelsen av uppskov med straffverkställighet ställas i relation till tiden för brottsutredning, åtalsprövning och dömande.

De dömda som konstaterats benägna att rymma och undvika rätten häktas vanligen senast vid rättegången, varför uppsåtligt undvikande av fängelse är ovanligt. Men enskilda fall av framgångsrikt undvikande försvagar trovärdigheten i straffsystemet.

I några situationer vore det möjligt att undvika den dömdes rymning, om utmätningsmannen kunde förhindra den dömden att avlägsna sig från exekutionsverket tills polisen anlät. I nuläget saknas bestämmelser om behörighet i detta avseende.

Även genom mera nära samarbete mellan myndigheterna torde det vara möjligt att levra undvikande av straffverkställighet. Genom att t.ex. förbättra informationsutbytet

mellan åklagare och polis å ena sidan, och utmätningsmän och polis å andra sidan, torde det vara möjligt att i några fall förhindra undvikande av verkställighet.

Problemet med de gällande bestämmelserna om uppskov är för det första att uppskovspraxis ger ett lindrigare intryck än vad bestämmelserna i LVS kräver. Det har inte konstaterats något ändringsbehov när det gäller den praxis som iakttas i synnerhet vid kortare uppskov. Sålunda är det nödvändigt att något utvidga uppskovsbestämmelserna i LVS så att de skall överensstämma med den praxis som noterats vara god vid kortvariga uppskov. Det kan antas att en flexibel bestämning av anmälningdagen i ett fängelse skall främja frivillig anmälning hos anstalten.

Att avtjäna ett fängelsestraff medför oundvikligen den dömdes och den dömdes närstående svårigheter. När uppskov med verkställighet beviljas, skall det utredas om dessa svårigheter kan minskas genom uppskovet. Vanligen ligger det i både den dömdes och samhällets intresse att fängelsestraffet skall avtjänas så snart som möjligt efter att domen blivit verkställbar. Synnerligen långa uppskov underlättar de facto vanligen inte den dömdes livssituation. Syftet med uppskovssystemet uppfylls i de flesta fall med uppskov på högst sex månader. Därför föreslår propositionen en klart högre tröskel för beviljande av uppskov som överskrider ett halvt år.

Hur en ansökan om uppskov inverkar på verkställigheten. I dagens läge förhindrar en ansökan om uppskov i sig verkställigheten av fängelsestraff. I praktiken har det funnits fall när den dömden flera gånger på nytt ansökt om uppskov, även om han eller hon inte tidigare beviljats sådant. Verkställigheten har förhindrats av nya ansökningar, varför den dömden länge har kunnat undvika verkställighet. Det har visserligen varit möjligt att ingripa i undvikandet genom beslut av Brottspåföljdsverket som fattats med stöd av 2 kap. 1 d § 3 mom. 5 punkten lagen om verkställighet av straff enligt vilken avslag på uppskov för en bestämd dömd person inte måste hänskjutas till Brottspåföljdsverket. Men undvikande av denna typ har inte heller på detta sätt kunnat beivras.

Handräckning och rätt till gripande. Det är

möjligt att den dömden meddelar utmätningsmannen att han eller hon inte har för avsikt att iakttä ett förordnande att anmäla sig i ett fängelse. I dagens läge saknar utmätningsmannen rätt att med maktmedel förhindra den dömden att avlägsna sig i en sådan situation. Allemansrätten till gripande berättigar inte utmätningsmannen att anhålla en dömd person som inte är efterlyst.

Organisationen för förpassning till fängelse. När det bedöms vilken typ av organisation skall bäst kunna sköta om förpassningen till fängelse, skall åtminstone följande omständigheter beaktas:

1) En och samma myndighet skall svara för inledandet av straffverkställighet och vara behörig i uppskovsfrågor. På så sätt kan det säkerställas att beslutsfattarna vid förpassning till fängelse och uppskov har tillräcklig information om samtliga straff som skall verkställas.

2) Den organisation som sköter de övergripande uppgifterna skall ha ett omfattande nätverk för verksamheten. På detta sätt kan det säkerställas att de dömda kan sköta sina ärenden nära hemorten. Det kan antas att om det är lätt att sköta ärenden, främjas den dömdes beredskap att själv anmäla sig i fängelset. En myndighet som tjänstgör nära den dömden har troligen också nödvändig information om den dömdes livssituation, vilket kan bidra till att göra det svårare för den dömden att rymma. Den omständighet att myndigheten befinner sig nära klienterna överensstämmer också med principerna för god förvaltning.

3) Andra uppgifter kan orsaka situationer som påminner om jäv. Myndighetsrollen i tidigare skeden av behandling av brottmålet kan vid inledande av verkställighet medföra problematiska situationer med hänsyn till en tjänstemans jävighet.

De myndigheter som i dag är behöriga i ärenden som gäller uppskov med straffverkställighet, dvs. exekutionsverket och Brottspåföljdsverket, har till sitt förfogande nödvändiga resurser för behandling av ärendena. Utmätningsmännen är i regel väl förtrogna med den dömdes totala livssituation och kan bedöma om uppskov i praktiken kan reducera de olägenheter som hänför sig till avtjänande av fängelsestraff. Dessutom kan

utmätningarna med stöd av sina täta nätverk av kontor sköta verkställighetsfrågor öga mot öga med den dömda.

Andra eventuella myndigheter som kan sköta om förpassning till fängelse är polisen, åklagarväsendet, placeringsenheterna inom fängsvården samt Kriminalvårdsväsendets distriktsbyråer.

Polisen har det mest täckande nätverket av verksamhetsenheter. Polisen har också kunskap om den dömda gjort sig skyldig till nya gärningar eller inte. Men polisen saknar vanligen den kunskap om den dömdes livssituation som utsködningsmyndigheterna har. Nya utredningar om polisens uppgifter har dragit slutsatsen att polisresurserna skall koncentreras till polisens grundläggande uppgift, dvs. upprätthållandet av den allmänna ordningen och säkerheten.

Även åklagarväsendets verksamhetsenheter är regionalt representativa. Men åklagarväsendet saknar nyttig information om den dömdes totala livssituation som behövs vid förpassning till fängelse. Särskilt i små enheter där åklagaren tjänstgör som både åklagare vid rättegångar och den myndighet som skall förpassa den dömda till fängelse är situationen dessutom inte problemfri med hänsyn till jävighet.

Placeringsenheterna vid Fängsvårdsväsendet svarar för lag- och ändamålsenlig placering av fångar i Fängsvårdsväsendets verksamhetsenheter. De skall göra sig förtrogna med den dömdes och fångens situation i sin helhet, varvid de får tillräcklig kunskap om den dömdes livssituation. Efter att verksamheten stabiliserats, kan förpassningen till fängelse och fattande av beslut om uppskov på ett naturligt sätt ingå i enheternas verksamhetsfält. Även i framtiden kan den regionala representativiteten i nätverket av verksamhetsenheter vara ett problem med avseende på uppgiften att förpassa dömda till fängelse.

Även Kriminalvårdsväsendets nätverk av verksamhetsenheter är relativt täckande, antalet byråer är 22. Kriminalvårdsväsendet har till uppgift att verkställa samhällspåföljder, varvid uppgifter om de dömdas livssituation kan samlas.

Länsmännen var tidigare en naturlig instans som kunde svara för förpassning till fängelse, eftersom de skötte både polisens, åklagarens

och utmätningarnas uppgifter. Efter att systemet med länsmän i samband med häradsreformen till största delen lades ned, är det nödvändigt att omvärdera den instans som skall sköta verkställighetsuppgifter. De flesta verkställighetsuppgifter hörde emellertid redan före häradsreformen till stadsfogdarna vars verksamhetsfält inte ändrades genom häradsreformen.

Eftersom Kriminalvårdsväsendet sedan den 1 augusti 2001 varit en myndighet, ställer grundlagen inga hinder för att verket skall ha till uppgift att förpassa dömda till fängelserna. Men förpassning till fängelse lämpar sig inte på ett naturligt sätt för Kriminalvårdsväsendets uppgifter och personalens färdigheter. Kriminalvårdens arbete har i grunden karaktären av socialt arbete. Det betonas inte rättsliga eller administrativa uppgifter.

Uppgiften att förpassa dömda till fängelser är också sammankopplad med tillräcklig personal. Ingen annan organisation än utsködningsmyndigheterna har för personal för skötseln av förpassningsuppgifterna. Att förflytta personal i takt med uppgifterna vore särskilt problematiskt i denna fråga, eftersom de enheter som överlåter uppgifterna och de flesta mottagande enheterna är små. Dessutom är förpassning till fängelse endast en liten del av de totala uppgifterna hos utsködningsmyndigheterna i dagens situation. Dessa utgångspunkter leder till två omständigheter. För det första skulle arbetet för enheterna hos utsködningsmyndigheterna inte minska på grund av förflyttningen i den grad att det vore möjligt att förflytta anställda i takt med uppgifterna. I de mottagande små enheterna finns det å andra sidan inte lämplig eller tillräcklig arbetskraft för de nya uppgifterna. Det gäller särskilt åklagarväsendet.

Förfarandet vid förpassning till fängelse eller uppskov med verkställighet är inte sammankopplat med verksamhetsproblem som krävde en omorganisering av arbetet. I förslaget från kommissionen Exekution 2000 var utgångspunkten för slopandet av utsködningsmyndigheternas ansvar för förpassning till fängelse att exekutionsverket skall koncentrera sig på civilrättslig verkställighet. Utmätningarna svarar emellertid även för andra straffprocessuella verkställighets-

uppgifter, såsom indrivning av böter, uppgifter i samband med förvandlingsstraff för böter samt verkställighetsuppgifter vid förverkandepåföljder. Även om det å ena sidan är möjligt att betona den civilrättsliga karaktären av utmätningsmännens uppgifter, kan det också konstateras att verkställigheten av domar på ett mera allmänt plan i hög grad givits till utmätningsmännen. Utsökningsmyndigheterna lämpar sig till naturen även för verkställighet av straffrättsliga påföljder. Utmätningsmännen fungerar i dag i verkställighetsuppgifter av fängelsestraff, varför organisationen är färdig.

Vid sidan av utsökningsmyndigheterna finns det ingen alternativ organisation som hittills visat sig vara mera lämplig för uppgifter i samband med förpassning till fängelse eller uppskov. Betydande svårigheter med allokering av personal både i exekutionsverket och de mottagande organisationerna vid en förflyttning av uppgifterna skall också beaktas. En förflyttning skulle i sig även medföra kostnader och praktiska problem, åtminstone i det inledande skedet. Utsökningsmyndigheterna som i dagens läge sköter förpassningen till fängelse är redo att fortsätta detta arbete. Av dessa skäl kan det konstateras att det inte är motiverat att flytta förpassnings- och uppskovsuppgifterna från utsökningsmyndigheterna till någon annan organisation.

Såsom i dag skall polisen även i framtiden ge handräckning vid verkställighet av fängelsestraff som gäller dömda som undviker straff eller är svåra att nå. Om den dömden är efterlyst, gäller det en uppgift för polisen, inte handräckning.

Hänskjutningsförfarande och ändringssökande. Brottspåföljdsverket är behörigt att senarelägga verkställighet i tre slag av ärenden. Verket har ensamrätt att bevilja uppskov av hälsoskäl och uppskov som överskrider ett år. Dessutom skall avslag på uppskov som beslutats av utsökningsmyndigheterna hänskjutas till Brottspåföljdsverket.

Brottspåföljdsverkets kompetens när det gäller uppskov som inte beviljas av hälsoskäl är inte längre motiverad, eftersom verket inte är förtroget med den dömdes faktiska förhållanden. Verket har däremot den medicinska sakkunskap som behövs vid avgörande av uppskovsansökningar av hälsoskäl och kun-

skap om fängelsernas möjligheter att ordna den vård som den dömden behöver.

Ett hänskjutningsförfarande i samband med ansökta uppskov av andra än hälsoskäl fördröjer inledningen av verkställighet i situationer när en utsökningsmyndighet som uppenbarligen bäst är förtrogen med den dömdes omständigheter fastställt att det saknas grunder för uppskov. Den avlagspraxis som följs av utsökningsmyndigheterna kan anses lyckad, eftersom i medeltal endast ett av de hänskjutna beslut som utsökningsmyndigheterna fattat årligen ändrats. Hänskjutningsförfarandet har alltså inte visat sig vara nödvändigt med hänsyn till den dömdes rättssäkerhet.

Enligt 21 § 1 mom. grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Ett beslut om uppskov skall anses vara ett sådant beslut som avses i 21 § 1 mom. grundlagen. Hänskjutningsförfarandet fyller inte de krav som ställs på besvärsträtten.

En allmän bestämmelse om fångarnas besvärsträtt skall enligt förslaget fogas till fängelselagen. Även rätten att söka ändring i beslut om uppskov kan föreskrivas i detta sammanhang.

Enligt 2 kap. 3 § 1 mom. LVS kan Brottspåföljdsverket för att utjämna antalet fångar som anländer till straffanstalterna meddela föreskrifter om vilken dag straffanstalterna skall ta emot de dömda. Inledningen av verkställighet får emellertid inte av denna anledning skjutas upp över fyra månader efter att domen vunnit laga kraft. Bestämmelsen har i praktiken främst tillämpats på fångar som anländer direkt från friheten till öppna anstalter. Brottspåföljdsverket har med stöd av bestämmelsen inte meddelat några allmänna föreskrifter om intagning i straffanstalter.

Den starka ökningen i fångtalet under de senaste åren har medfört att det funnits en betydande överbefolkning i fängelserna, i synnerhet på vintrarna. Överbefolkningen har särskilt i slutna fängelser orsakat avsevärda

problem för den ändamålsenliga placeringen av fångarna på boendeavdelningar och i verksamhet. Överbefolkningen orsakar också nervositet och otrivsamt i fängelseatmosfären och äventyrar trygg verkställighet. Även personalens arbetsmiljö blir betydligt tyngre än under normala förhållanden. Möjligheterna att skjuta upp verkställigheten av korta straff skall göras mera omfattande än i dagens läge för att det skall vara möjligt att säkerställa adekvat verkställighet. Även formuleringen av den nuvarande bestämmelsen är vag. Även om sådana uppskov även i framtiden sällan användes, skall det finnas en bestämmelse i lagen som berättigar till dem och som är tydligare än den nuvarande.

Beräkning av strafftid

Om den dömd är häktad i ett annat mål, skall han eller hon enligt en föreskrift från justitieministeriets fångvårdsavdelning (9/011/95) inte villkorligt friges. Om den parallella häktningen varar längre än den dömdes strafftid, skall straffet anses helt och hållet avtjänat. Om den häktade däremot före detta blir dömd, skall det nya straffet räknas ihop med de tidigare straffen, och utifrån den totala mängden skall den nya bestämda delen för villkorlig frigivning beräknas. Praxis som grundar sig på denna bestämmelse är problematisk med tanke på jämställd behandling av fångarna, eftersom villkorlig frigivning inte nödvändigtvis alls äger rum.

Ankomst till en straffanstalt och placering där

Placeringen av fångar i anstalter är i många avseenden viktig för att målen för fångvården skall kunna uppnås. Genom lyckad placering är det möjligt att säkerställa fångarnas kontakter utanför fängelset och få dem att delta i verksamhet eller verksamhetsprogram som främjar deras handlingsförmåga eller andra färdigheter. En anstalt som är belägen nära platsen för frigivningen kan flexibelt ordna praktiska frågor i samband med frigivningen tillsammans med fångens hemkommun. Genom riktig placering är det också möjligt att

säkerställa ett tryggt verkställighetssystem, vilket innebär att säkerheten för både samhället, fångarna och de anställda garanteras.

Den regeringsproposition med förslag till ändring av lagen om förvaltning av straffverksställighet som avses i 6.1. punkten skall beaktas när bestämmelser om placering görs upp. Propositionen innehåller ett förslag om övergång till fem regionfängelser. Både den föreslagna fängelselagen och förslaget till Fångvårdsväsendets organisation innehåller även förslag till stabilisering av placeringsenheternas verksamhet. Det är alltid placeringsenheterna som skall besluta om placering av fångar i anstalter.

Förutsättningar för placering i öppen anstalt. Det nuvarande systemet för placering av fångar i öppna och slutna anstalter, med dess olika tillvägagångssätt, är synnerligen oklart och ställer fångarna i en ojämlik position i vissa situationer. Regelverket om placeringen, förutsättningarna, placeringsförfarandet och nivån för beslutsfattandet skall reformeras så att kraven på rättssäkerhet för fångarna och jämlik behandling av dem dessutom beaktas. Placering i fängelse skall göras mera systematisk än i dag.

I öppna anstalter används ett särskilt system som grundar sig på förordnande till öppen anstalt och som innebär att Brottspåföljdsverket skall besluta om förordnandet och dess återkallande. Även om ett sådant centraliserat system i viss mening är motiverat med tanke på fångarnas rättssäkerhet (enhetlig praxis), är det problematiskt att samordna återkallandet av förordnanden till öppen anstalt med de andra påföljderna för förseelser och disciplinsystemet i slutna fängelser. I dagens läge omfattar i synnerhet förutsättningarna för förordnande direkt till öppen anstalt från friheten både objektiva (strafftiden högst två år) och subjektiva krav, såsom lämplighet för en öppen anstalt. Även om en fångs individuella egenskaper bättre kunde beaktas vid förordnande till öppen anstalt, fästs det främst vikt vid strafflängden, antalet straff, arbetsförmågan och framgången under tidigare straffperioder.

Systemets komplicerade karaktär accentueras av det faktum att kriterierna för placering i anstalter har antecknats i lagen på ett synnerligen allmänt plan och preciserats genom

förordningar och detaljerade anvisningar av fängsvårdsavdelningen. Det nuvarande regelverket är delvis också förbundet med problem som gäller författningsnivån. Strafftiden av två år som är ett objektiskt krav för förordnande till öppen anstalt direkt från friheten har genom ett brev från justitieministeriet till länsmännen och stadsfogdarna (1/40/96) förkortats så att de som avtjänar straff som underskrider 14 dagar inte förordnas till öppen anstalt. Eftersom alla öppna anstalter har förvandlats till rusmedelsfria anstalter, är villkoret för intagning i öppen anstalt i dag dessutom att fången förbinder sig att iakttä avhållsamhet från rusmedel och att på anmodan lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

Lämnande av utandnings-, urin- eller salivprov är till karaktären kroppsbesiktning. Därför skall systemet inte endast grundas på en fångs samtycke eller förbindelse. När 2 kap. 9 c § stiftades, var utgångspunkten inte heller att samtliga öppna anstalter skulle bli rusmedelsfria. Den starka ökningen av fångar som dömts för narkotikabrott, ökningen av fångarnas missbruksproblem och särskilt drogproblemen i fängelserna kan i sig medföra att det finns starka grunder för övervakning av rusmedelsfrihet utan några konkreta misstankar. Om avhållsamhet från rusmedel och rutinmässig rusmedelskontroll anses vara nödvändiga förutsättningar för förordnande till öppen anstalt, skall frågan uttryckligen regleras i bestämmelsen om placering i öppen anstalt och förutsättningarna för placering. Det samma gäller antalet intagningar.

Mera noggranna och precisa bestämmelser om förutsättningarna för placering i öppen anstalt skall anges på lagnivå. Även kravet på avhållsamhet från rusmedel som iakttagits i praktiken skall höjas till lagnivå, emedan övervakningen av rusmedelsfrihet, urin-, saliv- och utandningsprov, omfattar ett ingripande i den personliga integriteten.

Att hålla minderåriga avskilda. Artikel 37 punkt c i konventionen om barnets rättigheter innehåller en segregationsförpliktelse enligt vilken ett barn som blivit föremål för frihetsberövande skall hållas avskilt från vuxna, om det inte anses ligga i barnets intresse att man handlar annorlunda.

Den nationella lagstiftningen saknar för

tillfället en bestämmelse som förpliktar myndigheterna att hålla minderåriga frihetsberövade avskilda. Enligt 26 § lagen om unga förbrytare skall unga förbrytare som förordnats att avtjäna sitt straff som vanligt fängelsestraff i mån av möjlighet hållas avskilda från de äldre fångar som kan anses inverka skadligt på dem. Om öppna anstalter anges det dessutom i 4 kap. 2 mom. LVS att en fånge som inte fyllt 18 år kan förflyttas till öppen anstalt om detta är förenligt med fångens intresse trots att han eller hon inte kan förvaras avskilt från vuxna fångar. Enligt 16 § lagen om rannsakningsfängelse skall en ung gärningsman som är häktad hållas avskild från andra intagna i fängelset eller på den andra förvaringsplatsen. Genomförandet av förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda har om möjligt säkerställts genom fängsvårdsavdelningens anvisningar för behandling av fångar som inte fyllt 18 år (5/011/94). Finland har inte reserverat sig eller lämnat en tolkningsutredning till konventionen om barnets rättigheter.

Det förutsätts i 7 § i grundlagen att rättigheterna för frihetsberövade skall anges i lag på det sätt som stakas ut i avtalen om de mänskliga rättigheterna. Bestämmelserna om avskildhet för minderåriga i nuvarande lagstiftning och det praktiska förfarandet i Finland överensstämmer inte med konventionen. Konventionen om barnets rättigheter ledde till att t.ex. Sverige den 1 januari 1999 övergick till ett system som innebär att alla gärningsmän som inte fyllt 18 år placeras i ungdomsanstalt i stället för fängelse. För att klargöra frågan bör avskildhet för minderåriga även föreskrivas i den nationella lagstiftningen. Principen om att minderåriga skall hållas avskilda från vuxna fångar skall anges på lagnivå.

Med hänsyn till unga fångar inlade Finland två reservationer till artikel 10 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Reservationerna gällde avskildhet för unga åtalade och lagöverträdare. Det konstaterades i den finländska reservationen att även om unga fångar i regel hålls avskilda från vuxna fångar i Finland, är det inte ändamålsenligt att anta ett absolut förbud mot mera flexibla handlingssätt. Reservationerna är alltså i kraft, varför det inte behövs någ-

ra specialbestämmelser för unga. Om reservationerna senare upphävs, skall lagstiftningen i detta avseende ändras.

Planläggning av strafftiden. Det finns i dagens läge inga bestämmelser på lag- eller förordningsnivå om planläggning av strafftiden. I lagen nämns placering och gruppindelning av fångar enligt bestämda egenskaper. En viss planmässighet krävs när fångarna placeras i verksamhet. För att en fånge skall kunna uppfylla sin sysselsättningsplikt skall fången enligt 18 § fångvårdsförordningen placeras i verksamhet som upprätthåller och utvecklar hans eller hennes yrkeskunighet eller på något annat sätt främjar hans eller hennes möjligheter att klara sig i samhället. När en fånge har anlänt till en straffanstalt, skall de faktorer som inverkar på placering i olika former av verksamhet utredas. Om placeringen väsentligen avviker från fångens önskemål, skall beslutet motiveras.

Det finns ett kort omnämnande av planläggningen av fångarnas verksamhet under strafftiden i föreskriften om placering av fångar i straffanstalter genom vilken placeringsförfarandet reformerades och placeringsenheterna inrättades. Ett fängelse som tjänstgör som placeringsenhet skall utarbeta en plan för varje fånges verksamhet under strafftiden samt utreda vilken förläggningssort verksamheten och den säkra straffverkställigheten kräver. Fångar som avtjänar över två års straff sänds till placeringsenheterna, varför planläggningen av strafftiden endast gäller straff som överskrider två år. Genom föreskriften togs emellertid det första steget mot en mera systematisk planläggning av strafftiden.

En utvärderingsmetod som gäller fångar (Tarkekalkylen) och som framför allt avses tjäna som hjälpmedel för placeringen i sysselsättning har utvecklats av fångvården. När metoden införs, skall utvärderingen av fångarna bli enhetligare. I utvärderingen behandlas varje fånges arbets- och handlingsförmåga, rusmedelsberoende, droganvändning, sociala band, livssituation och behov av anstaltssäkerhet. Utvärderingen omfattar uppgifter om tiden före ankomsten till fängelset (utbildning, anställningshistoria, boende m.m.) och fängelsetiden. Denna metod används i nästan alla anstalter.

Fångvården har också utvecklat en metod för risk- och behovsbedömning som främst utarbetats enligt en engelsk modell genom vilken man främst samlar information om de faktorer som upprätthåller kriminalitet. En utvärdering av risker och behov bereds tillsammans med fången i fråga. I den utreds de faktorer som ledde till brottet, fångens tidigare kriminalitet, boende, utbildnings- och anställningsbakgrund, ekonomiska situation och sociala band, rusmedelsbruk, psykiska tillstånd, tänkande och attityder. Med stöd av denna information utvärderas fångens återfallsrisk, motivation till förändring och behov av sysselsättning. Utvärderingen av risker och behov tillsammans med andra behövliga utredningar utgör grunden för planläggningen av strafftiden och beslutet om placering. Utvärderingen av risker och behov introducerades 2002 i samtliga placeringsenheter i fångvården. Den gjordes på nästan alla som dömts till över två års fängelsestraff. Totalt 546 utvärderingar av risker och behov gjordes 2003.

Dessutom utvecklas för närvarande ett system för information om fångarna. Informationssystemet kommer bl.a. att omfatta delar som gäller sysselsättning, risk- och behovsanalys, planering och uppföljning.

Fångvårdslagstiftningen i flera länder innehåller en bestämmelse om planläggning av strafftiden. Enligt *svensk* lagstiftning skall tiden i anstalt planläggas och genomföras i samverkan mellan olika organ i kriminalvården samt, i den mån vården kräver, också med andra samhälleliga organ. Enligt *dansk* lag skall en anstalt så snabbt som möjligt efter att den intagne anlänt till anstalten i samverkan denne utarbeta en plan för avtjänandet av straffet och tiden efter frigivningen. I *Norge* är en planläggningen som skall grunda sig på samarbete mellan den intagne och kriminalvårdsmyndigheten en viktig del av straffverkställigheten. Målet är att skapa förutsättningar för att den intagne själv skall kunna frigöra sig från kriminellt beteende. I planläggningen av strafftiden accentueras den dömdes individuella behov och ett smidigt samarbete mellan olika aktörer.

Enligt *tysk* lag skall den intagnes personlighet och levnadsomständigheter utredas, om det inte är onödigt på grund av den korta

strafftiden. Genom utredningen klargörs de omständigheter som bör vara bekanta för att det skall vara möjligt att planera behandlingen av den intagne under strafftiden och placeringen efter frigivningen. Planen omfattar följande frågor: avtjänning av straffet i slutet eller öppen verkställighet, förflyttning till en socialterapeutisk anstalt, placering i boende- och vårdgrupp, åtgärder för att säkerställa yrkesutbildning och vidareutbildning, deltagande i vidareutbildning i anstalten, olika hjälp- och vårdåtgärder, senareläggning av verkställigheten samt nödvändiga åtgärder för förberedelsen för frihet. Verkställighetsplanen skall kompletteras och uppdateras enligt den intagnes utveckling.

I *Stor-Britannien* reformerades systemet med planläggning av strafftiden 1997. Behovet att ta i bruk en standardiserad plan för strafftiden uppkom som ett resultat av kraven på övervakning av de villkorligt frigivna, när övervakningen blev obligatorisk för alla som dömts till över tolv månaders straff och för unga. En plan för strafftiden görs upp för alla nämnda dömda med en strafftid på minst sex månader, för unga med minst en månads straff. Det finns ett separat system för livstidsfångar.

Syftet är att på ett konsekvent och övergripande sätt utvärdera och registrera fångarnas utveckling under fängelseiden. Avsikten med systemet är att bistå fäng- och kriminalvården att inrikta resurserna bättre så att fäng- och kriminalvårdens innehåll och program bättre skall svara mot lagöverträdarnas behov. Avsikten med planen är också att reducera återfallsrisken för fångarna genom att riskfaktorer utreds och verksamhetsprogram erbjuds, genom att en meningsfull användning av strafftiden görs möjlig och fångarna erbjuds strategier för att undvika återfalls-kriminalitet. Genom planen skall det säkerställas att all tillgänglig information kan användas i bedömningarna och beslutsfattandet. Planen skall hindra att dubbelt arbete utförs och säkerställa att kontinuiteten i beslutsfattandet under strafftiden och övergången till villkorlig frihet blir möjlig. Planen för strafftiden är i England ett dokument som regelbundet skall ändras och uppdateras. I syfte att iakta fångens utveckling skall t.ex. beviljade permissioner och deltagandet i olika verk-

samhetsprogram antecknas i planen. Planen som skall uppdateras under strafftidens gång skall efter frigivningen förmedla nyttig information till övervakaren av villkorlig frihet.

Under perioden mellan 2003 och 2004 skall en ny metod för utvärdering av fångar som fyllt 18 år introduceras i England. Den skall närmare än förut sammanbinda planläggningen av strafftiden med en omfattande utvärdering av risker och behov hos den dömden. Syftet med reformen är att säkerställa en straffverkställighet som är effektiv, säker för samhället och reducerar återfallsbrottslighet. Detta förfarande som betonar det interna samarbetet inom kriminalvården skall tillämpas både under fängelseiden och den villkorliga friheten. Den skall ge kontinuerligt uppdaterad information till stöd för myndigheternas beslutsfattande.

Syftet med reformen är att förenhetliga de bedömningar och planer som gäller fångar. En plan för strafftiden skall enligt det förfarande som skall introduceras göras upp i samband med utvärderingen enligt den information som då fås. Vid utvärderingen skall de åtgärder som är nödvändiga t.ex. på grund av den dömdes låga utbildningsnivå, rusmedelsmissbruk eller problematiska attityd, samt den dömdes eventuella farlighet för sig själv eller andra, utredas.

I *Estland* skall verkställighetsplanen reglera fångarnas placering i anstalt, förflyttningen till öppen anstalt eller ett annat slutet fängelse, fångens arbetsförmåga och yrkeskunnighet, behovet att ge en fånge allmänbildning eller yrkesutbildning på mellanstadiet, fångens förmåner, åtgärder för förberedelse av frigivningen och andra åtgärder för att uppnå verkställighetsmålen.

Den personliga verkställighetsplanen skall diskuteras med fången i fråga. Planen skall ändras och kompletteras i enlighet med fångens utveckling. Planen skall godkännas av fängelsedirektören och bifogas till den personliga mapp som alla fångar har. Enligt estländsk lag skall planen vara en förutsättning för förflyttning från t.ex. ett slutet fängelse till en öppen anstalt. En fånge kan också förflyttas från ett slutet fängelse till ett annat eller från en öppen anstalt till en annan, om det anses nödvändigt för att fångens personliga

plan skall kunna genomföras, målen för frihetsberövandet uppnås, eller av säkerhetsskäl.

I Finland fattas beslut om permissioner, förflyttningar, placering i sysselsättning, villkorlig frigivning och många andra frågor utan någon övergripande ram. Besluten fattas ofta lösryckta från varandra, varvid det är svårt att ordna verksamheten så att den svarar mot fångarnas individuella behov och anlag. I alla jämförelseländer har det på lagnivå eller genom interna kriminalvårdsföreskrifter utfärdats bestämmelser om planläggningen av strafftiden. I några länder, såsom i England, omfattar systemet en detaljerad handbok med direktiv, föreskrifter och talrika stadfästa formulär. I Finland har regleringen och styrningen i frågan hittills varit obetydlig. Hos oss är systemet nytt, och gäller bara fångar som avtjänar straff som överskrider två år. För att det skall vara möjligt att förbättra fångvårdens effektivitet och frutsägbarhet skall en individuell plan för strafftiden i princip göras upp för samtliga fångar.

Placering inom en straffanstalt

Det finns talrika bestämmelser om placeringen av fångarna inom en straffanstalt. Det finns bestämmelser om placering av särskilda grupper, såsom unga, kvinnor, interner i tvångsinrättning och politiska fångar. Lagstiftningen innehåller också bestämmelser om avdelningar, säkerhetsavdelningar, rusmedelsfria avdelningar och fångars avskildhet under fritiden eller dygnet runt. Olika bestämmelser om placeringen av fångar har vid olika tidpunkter fogats till lagen att avhjälpa de missförhållanden som vid tidpunkten varit rådande. Några placeringsbestämmelser har utfärdats genom förordning eller genom fångvårdsavdelningens föreskrifter eller anvisningar.

Utspriddhet, felande systematik och oklarhet skall anses vara uppenbara brister i det nuvarande regelverket. I lagstiftningen är det inte möjligt att se en klar skillnad mellan placering i normalt boende å ena sidan, och säkerhetsåtgärder å andra sidan, vilket gör det svårt att gestalta en övergripande bild.

Lagen borde innehålla klarare bestämmel-

ser om placering på normal avdelning, placering av särskilda grupper såsom kvinnor och minderåriga, placering som har karaktär av säkerhetsåtgärd, avskildhet för en fånge med fångens samtycke eller för att skydda fången, och placering i strid med en fånges vilja.

Eftersom anstaltsbeståndet i vårt land är glest, har det varit nödvändigt att placera också dömda fångar i länsfängelserna. Slutna anstalter har även annars indelats i mindre avdelningar i Finland, dvs. i lättare kontrollerbara helheter som avses för olika fånggrupper. Av dessa skäl förefaller det naturligt att utfärda bestämmelser om avdelningarna på lagnivå.

Den nuvarande 3 kap. 2 a § gör det möjligt att upprätthålla avdelningar som är olika till övervakning och arbetssätt. En dagordning skall fastställas för varje avdelning för att praxis skall göras enhetligare.

Kvinnliga fångar. Enligt den nuvarande lagen skall kvinnor hållas på olika boavdelningar och om möjligt i olika anstalter. Det vore i sig överensstämmande med normalitetsprincipen att stationera kvinnliga och manliga fångar på samma avdelningar. De kvinnliga fångarna är emellertid en liten minoritet bland fångarna, varvid det finns fara för att de blir föremål för påtryckningar eller utnyttjande. Syftet med separat placering av kvinnliga och manliga fångar har varit att förbygga faran för sådana påtryckningar eller sådant utnyttjande. Principen om att kvinnliga fångar skall hållas avskilda har även omfattats i de nämnda internationella rekommendationerna och är vedertagen praxis i olika länder.

Kravet på att kvinnliga fångar skall placeras i en egen anstalt leder däremot i praktiken till att de är tvungna att bo fjärran från anhöriga och hemort. Att koncentrera kvinnliga fångar i en eller två anstalter kunde också betyda att verksamhetsmöjligheterna som erbjuds dem blev ensidiga. Det kan inte anses överensstämma med principen om jämställd behandling av fångarna.

Politisk fånge. Enligt 2 kap. 11 a § avses med politisk fånge en fånge som har gjort sig skyldig till högförräderi eller landsförräderi enligt 12 och 13 kap. strafflagen. Med politiska brott avses brott mot humaniteten och

de mänskliga rättigheterna (människorätts- och krigsförbrytelser), brott som riktar sig mot staten som medlem av det internationella samfundet (landsförräderibrott), brott som riktar sig mot staten som maktsystem (högförräderibrott) och brott som riktar sig mot medborgarnas politiska rättigheter (bl.a. valbrott). I 2 kap. 11 a § behandlas av dessa endast högförräderi- och landsförräderibrott. Politiska brott har ofta ansetts avvika från kriminalbrott, emedan gärningen motiveras av samhällelig övertygelse. Bestämmelsen i 2 kap. 11 a § har nuförtiden förblivit en död bokstav. Den fogades till lagen 1921, då de samhälleliga förhållandena i landet efter inbördeskriget var helt annorlunda än i dag. Å andra sidan kan avgränsningen av bestämmelsen till att gälla fångar som dömts för brott som avses i 12 och 13 kap. anses vara problematisk. Det är svårt att finna grunder på vilka fångar som dömts för dessa brott skall ställas i en annan position än fångar som dömts för t.ex. civiltjänstgöringsbrott eller brott mot politiska rättigheter enligt 14 kap. strafflagen. Specialbestämmelserna som gäller politiska fångar skall därför upphävas.

Ett litet barn till en fånge. I 2 kap. 1 b § föreskrivs att ett litet barn till en fånge kan intas för vård i en straffanstalt, om detta är förenligt med barnets bästa och fången själv önskar det. Även om bestämmelsen är vag, har den i praktiken visat sig vara flexibel och användbar. Det är därför onödigt att foga till lagen någon maximialdersgräns för barn. En sådan kunde leda till orimliga situationer i enskilda fall. Det är inte möjligt att fastställa någon entydig åldersgräns efter vilken fängelsevistelsen kan anses inverka skadligt på ett barn. Det är en annan sak att fångvården även i praktiken bör förbereda sig på situationer när vård av barn till manliga fångar skall vara möjlig i fängelserna.

Basvård

Fångarnas boendeförhållanden. I dagens läge är några fånglokaler som står till Fångvårdsväsendets förfogande i så dåligt skick att de inte kan anses vara lämpliga för boende. Sådana lokaler finns särskilt i gamla

fängelser som inte grundligt renoverats. De allvarligaste missförhållandena i boendet är små och trånga celler samt bristen på tvätt- rum och toaletter i några celler som ännu används.

Enligt information från Brottsföljdsverket fanns det totalt 2 204 fängelseceller i slutna anstalter den 15 maj 2003. Den mest allmänna cellstorleken är mellan sju och tio kvadratmeter. Totalt 1 651 celler, dvs. 75 procent, är av denna storlek. Nämda dag var totalt 1 775 intagna inkvarterade i dessa celler så att i genomsnitt en fånge var inkvarterad i en cell. Det fanns totalt 308 celler på över tio kvadratmeter, dessa avsågs för två eller flera fångar. Det fanns ännu 245 celler av den minsta storleken på under sju kvadratmeter. Totalt 242 fångar var inkvarterade i dem.

I många fängelser är varje cell i dagens läge utrustad med egen toalett, några också med dusch. Vid utgången av 2002 användes emellertid ännu ca 800 flyttbara avföringskär, s.k. baljor. Att inkvartera fångar i sådana lokaler kan inte anses uppfylla kraven på människovärdig behandling. Inte heller de minsta fängelsecellerna som alltjämt används kan anses acceptabla från människorättssynpunkt.

Även om förhållandena i ett fängelse är exceptionella i det avseendet att syftet med fängelse är att begränsa den personliga friheten, skall fängelseförhållandena inte förknippas med andra bestraffningselement, t.ex. så att fångarnas boendeförhållanden är sämre än den allmänna boendestandard som råder utanför straffanstalterna.

I Finlands byggbestämmelsesamling föreskrivs att en lokal som används som boningsrum skall vara ändamålsenlig till storlek och form med tanke på den användning som avses. Ett boningsrum skall till storleken vara minst sju kvadratmeter och rumshöjden minst två och en halv meter. Ett boningsrum skall få tillräckligt med naturlig belysning och vara försett med en fönsteröppning som delvis kan öppnas och vars storlek är minst en tiondel av rumsytan. Långt ifrån alla fångplatser som stadfästs för förläggning av fångar uppfyller de krav som framförs i bestämmelser och föreskrifter. De största bristerna är förknippade med brandsäkerhet, hy-

gieniska förhållanden, cellstorlek och ventilation, särskilt i de små cellerna.

I den nuvarande lagstiftningen om straffverkställighet finns bestämmelserna om fångarnas bostadsrum i 12 § fångvårdsförordningen. När straffanstalter byggs och renoveras, skall de egentliga bostadsrummen enligt paragrafen utrustas så att de uppfyller de krav som den allmänna bygglagstiftningen ställer på bostadsrum. Bestämmelsen skall höjas till lagnivå.

Inkvartering av fångar i celler som avviker från de allmänna byggbestämmelserna, och i synnerhet fångarnas otillräckliga möjligheter att använda lämpliga tvätttrum och toaletter, kan anses utgöra behandling som kränker människovärdet och som strider mot 7 § 2 mom. grundlagen. Även om bestämmelsen endast skall gälla nybyggen och reparationer, skall också andra celler som klart underskrider skäliga bostadsförhållanden så snabbt som möjligt avskaffas.

Verksamhet

Sysselsättningsplikt. I Förenta Nationernas minimiregler för fångvård och Europarådets fängelsestadgar utgås det ifrån att fångarnas sysslolöshet är ett av de skadligaste dragen i ett fängelse. I minimireglerna krävs det att fångarna skall ha arbetsplikt. Enligt fängelsestadgarna kan en fånge förpliktas att utföra arbete som bestäms enligt hans eller hennes fysiska och psykiska tillstånd och utbildningsbehov. Arbetsplikten grundar sig på normalitetsprincipen: dagordningen i ett fängelse skall svara mot rådande praxis i samhället. Även i CPT:s rekommendationer betonas betydelsen av fångarnas aktiva verksamhet. I CPT:s tänkande är en sådan verksamhet förutom en garanti för normalitet även den bästa garantin för att en fånge kommer ut ur cellen och kan stå i kontakt med andra fångar.

Fångarnas arbets- eller sysselsättningsplikt är i någon form i kraft i nästan alla västeuropeiska länder. Innehållet i arbets- eller sysselsättningsplikten varierar på lagstiftningsnivå i någon mån i de olika länderna. Enligt t.ex. den nya danska lagen har fångarna sysselsättningsplikt och -rätt, i Sverige syssel-

sättningsplikt. Det finns också skillnader i sysselsättningspliktens innehåll. Det internationellt sett största problemet är emellertid det motsatta. Särskilt i länder med ett stort antal fångar och överbefolkning i anstalterna är det inte möjligt att ordna arbete för alla fångar.

I Finland har arbets- och sysselsättningsplikten motiverats, förutom med normalitetsprincipen, även med tanken på att strafftiden skall utnyttjas. Under fängelsetiden skall fångarnas möjligheter att klara sig i frihet om möjligt främjas. I Finland är fångarnas sysselsättningsplikt emellertid såtillvida skenbar att vägran att delta i verksamheten högst sällan längre leder till disciplinstraff. I stället för att påföra disciplinstraff har sådana fångar om möjligt placerats i någon annan sysselsättning. Det system som tillämpas i Finland är således inte ett system med renodlad sysselsättningsplikt.

Under 2003 deltog 57 procent av de finländska fångarna i någon aktiv sysselsättning, vilket är tre procentenheter mindre än det mål som ställdes för året.

Den nominella ersättning som betalas för fångarbetet i slutna anstalter gör att det sällare är möjligt att tala om tvångsarbete än om arbetstvång. Att arbeta för nuvarande ersättning är inte ägnat att höja arbetsmotivationen eller öka fångarnas vilja att höja yrkeskunskapen. Om den lön som i dagens läge betalas i öppna anstalter betalades för fångarbetet i slutna anstalter, skulle arbetsplikten knappast vara nödvändig. Då vore det möjligt att övergå till ett system där arbetet i det närmaste vore en rättighet för fångarna.

På grund av ökat rusmedelsbruk, försämrad fysisk och psykisk hälsa samt bristfällig arbetserfarenhet bland fångarna har nya arbetsformer vid sidan av det egentliga arbetet utvecklats. Arbetet i slutna anstalter är huvudsakligen indelat i förberedande arbete som har rehabiliterande mål och professionellt arbete som har ställt arbetslivets normalitet som mål.

När fångarnas tidigare arbetsplikt 1995 ändrades till sysselsättningsplikt, motiverades ändringen med att antalet fångar med missbruksproblem och nedsatt arbetsförmåga hade ökat. Fångarnas ökade missbruksproblem och det ökade antalet fångar med ned-

satt arbetsförmåga har lett till att sysselsättningsplikten i dagens läge är ännu mera motiverad än när reformen genomfördes. I ljuset av uppgifterna om fångarnas rusmedelsbruk och allmänna rusmedelsberoende är det uppenbart att fångvården i allt större utsträckning skall satsa på missbrukarrehabilitering och program som går in för att minska rusmedelsbruket.

Under de senaste åren har kognitiva verksamhetsprogram som försöker inverka på återfallsbrottsligheten bland fångarna utarbetats framför allt i Canada och England. Sådana program har också lanserats i Finland, och nya verksamhetsprogram utvecklas för närvarande. De nuvarande bestämmelserna om sysselsättningsplikt har gjort det möjligt att förena verksamhetsprogrammen och missbrukarvården med fångarnas sysselsättningsplikt. I syfte att öka fångvårdens effektivitet skall ställningen av dylika verksamhetsprogram ytterligare förstärkas.

Av fångarnas låga yrkesutbildningsnivå och svaga allmänbildande utbildning följer att fångarna även i framtiden bör ges möjlighet till både allmänbildande och yrkesinriktad utbildning. Ökad yrkesutbildning har ofta setts som ett av de bästa sätten att klara sig i samhället efter frigivningen.

Placering i verksamhet. Placeringen i verksamhet är i dagens läge högst oplanerad, även om bestämmelser om frågan finns på förordningsnivå. Det finns skäl att höja dessa bestämmelser till lagnivå så att de skall uppfattas som mera förpliktande. Placeringen i verksamhet skall tydligt förknippas med planen för strafftiden.

Eftersom fångarnas frivilliga samtycke och motivation är en förutsättning för en framgångsrik verksamhet, skall skyldigheten att delta i verksamhet genomföras i samförstånd med fångarna. Planen för strafftiden skall emellertid utökas med element som motiverade fångar att delta i sådan verksamhet.

Ordlandet av verksamhet. Den nuvarande bestämmelsen om skyldigheten att ordna verksamhet i 3 kap. 7 § är synnerligen vag. Det är svårt att definiera det arbete som motsvarar en fånges anlag och som nämns i bestämmelsen. Ordlandet av sysselsättning skall förenhetligas med förslaget till bestämmelse om sysselsättningsplikt. I de nu-

varande bestämmelserna har det inte definierats vilken myndighet som skall svara för ordlandet av sådan verksamhet. Det beror delvis på att det mellan stat och kommun framkommit oklarheter som gäller ansvaret för ordlandet av vissa former av verksamhet och kostnaderna för dem.

Användningsområdet för *eget arbete* har i praktiken förblivit högst marginellt. Att utföra eget arbete kan emellertid i sig i enskilda fall vara motiverat också under strafftiden. Därför är det inte heller motiverat att slopa denna möjlighet.

Civilt arbete. Även om antalet tillstånd till civilt arbete under de senaste åren avsevärt sjunkit, är fördelarna med arbetet betydande. Det civila arbetet är det mest normala arbetet, emedan det utförs i en normal arbetsgemenskap utanför straffanstalten. Vid korta straff skall möjligheten till civilt arbete säkerställa att arbetsplatsen bevaras. I slutskedet av straffperioden är det möjligt att genom civilt arbete genomföra en gradvis övergång till frihet. Omfattningen av civilt arbete kan regleras genom kriterier på arbetet.

Bestämmelsen i lagen är synnerligen vag och lämnar rum för tolkning, varför de nuvarande anvisningarna och förutsättningarna för civilt arbete i huvudsak utformats genom föreskrifter och delvis genom förordningar. Förutsättningarna för civilt arbete skall närmare anges på lagnivå för att kravet på jämställd behandling av fångarna skall fyllas.

Utbildning. Det är nödvändigt att foga en specialbestämmelse om fångutbildning till lagen. Bestämmelsen skall på samma sätt som i dagens läge kunna innehålla en hänvisning till den allmänna utbildningslagstiftningen. Eftersom nästan tio procent av fångarna inte slutfört de studier som grundutbildningen kräver, skall bestämmelsen också innehålla ett omnämnande av slutförande av dessa studier.

Tillstånd till studier. Bestämmelserna om studier utanför straffanstalterna står i dagens läge huvudsakligen på föreskriftsnivå. På de grunder som framfördes i samband med tillstånd till civilt arbete skall också villkoren för studietillstånd mera precist registreras på lagnivå.

Placering utanför straffanstalten. Den nuvarande bestämmelsen om placering utanför

en straffanstalt är nyare än bestämmelserna om civilt arbete och studietillstånd, men även den är vagt formulerad. De förutsättningar under vilka placeringen utanför en anstalt kan äga rum skall mera precist anges i lagen.

Befrielse från sysselsättningsplikt för en bestämd tid. I dagens läge står bestämmelserna om befrielse av fångar från sysselsättningsplikt för en bestämd tid på förordningsnivå. Eftersom det gäller en synnerligen viktig fråga för enskilda fångar, är det motiverat att bestämmelser i frågan skall anges på lagnivå. Förpliknelsen att befria en fånge från sysselsättningsplikten för att ordna sitt försvar uttrycks i artikel 14 tredje stycket punkt b i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och artikel 6.3 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det är befogat att bestämmelsen också skall ingå i den nationella lagstiftningen och att regelverket skall höjas till lagnivå.

Beslutanderätt. Kompetensbestämmelserna som gäller beslut om civilt arbete, tillstånd till studier och placering utanför straffanstalten är oklara. Kompetensfördelningen bestäms i dessa frågor på samma grunder som beslutanderätten fördelats när det gäller tillstånd att avlägsna sig (föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning 8/011/95). Beslut om civilt arbete, tillstånd till studier och placering i utomstående verksamhet fattas alltså i många fall av Brottsförvaltningsverket.

Det kan knappast anses ändamålsenligt att beslut om enskilda fångar skall fattas på den centrala ämbetsverksnivån, varför beslutanderätten skall delegeras till direktörerna för straffanstalterna. I anstalterna finns den bästa kunskapen om fångarna och de bästa förutsättningarna att bedöma sannolikheten för att tillståndsvillkoren iakttas. Tillstånd till fångar som avtjänar livstids fängelse kan i detta avseende vara ett undantag, eftersom sådana tillstånd är sammankopplade med en särskild publicitet. För att göra kompetensfördelningen tydligare skall en bestämmelse om behörighet fogas till lagen. I den skall bestämmelserna om beslutsfattande samlas.

Inkomster och egendom

För arbete och annan verksamhet betalas 0,4—0,67 euro per timme till fångar i slutna anstalter. I öppna anstalter får fångarna en sysselsättningspenning i två klasser (0,84 och 1,28 euro) för annan verksamhet än arbete. Även om den preliminära skatten på sysselsättningspenning i praktiken reducerar skillnaden, kan olika system för arbets- och sysselsättningspenning i slutna och öppna anstalter inte anses motiverade.

Arbets- och avlöningssystemet i öppna anstalter är däremot unikt i Europa.

Förskottsinnehållning verkställs på löner i finländska öppna anstalter, och fångarna betalar en ersättning för kost och logi på lönen.

Ett system med öppna anstalter där fångvården ordnar arbete och betalar gängse lön är högst ovanligt i Europa. Arbete och avlöning i öppna anstalter grundar sig i många länder på civilt arbete. Så är fallet i t.ex. Nederländerna, England och Tyskland.

Särskilt i Nederländerna och Tyskland har öppna anstalter och arbete i öppna anstalter ordnats på ett sätt som avviker från det finländska. Nederländska öppna anstalter innebär att fångarna tillbringar endast kvällarna och nätterna i anstalten. Dagtid arbetar de utanför anstalten eller deltar i kurser eller någon annan verksamhet. Veckosluten tillbringar fångarna hemma. I Nederländerna får fångar i öppna anstalter en arbetsmarknadslön av vilken 40 procent står till fångarnas förfogande efter avdragen. Om inget civilt arbete finns tillgängligt, förhindras en placering i öppen anstalt inte. Om fångarna i öppna anstalter önskar arbeta men inget jobb kan erbjudas, lyfter de arbetslöshetsersättning.

Den västeuropeiska fångvården ordnar vanligen inte arbete i öppna anstalter. Man försöker i stället främja att arbete kan ordnas. Arbete i öppna anstalter i Finland ordnas vanligen av staten. Den lön som utbetalas för arbete i finländska öppna anstalter är tämligen god jämfört med flera länder i Europa. Men lönenivån i slutna anstalter är låg, särskilt jämfört med de länder där gängse lön betalas i slutna fängelser. Arbetet i öppna anstalter har en etablerad ställning i Finland. Det kan motiveras som ett stadium som i enlighet med normalitetsprincipen föregår frigivningen och är en del av det systematiska avtjänandet av fängelsestraff. Därför finns

det ingen orsak att ändra det nuvarande lönesystemet i öppna anstalter.
Hälsovård

Högst detaljerade bestämmelser om hälsovård för fångar ingår i Förenta Nationernas minimiregler för fångvården och Europarådets fängelse regler. Gällande bestämmelser i Finland överensstämmer i huvudsak med dessa rekommendationer. Ett väsentligt undantag är emellertid det faktum att rekommendationerna bygger på tanken att en ordinarie läkare skall arbeta i samtliga anstalter. Det överensstämmer inte med finländsk praxis.

Enligt rekommendationerna skall det i varje anstalt finnas en läkare som också skall ha sakkunskap i psykiatri. Vidare krävs det att läkaren skall undersöka varje fånge så snart som möjligt efter att fången anlänt till anstalten och att fängelseläkaren dagligen skall undersöka alla sjuka fångar och fångar som klagat över någon sjukdom.

Även i CPT:s redogörelse för Finland från 1998 anses det att en läkare skall intervjua och undersöka varje fånge så snart som möjligt efter att fången anlänt till anstalten. Detta skall, förutom i undantagssituationer, ske under ankomstdagen, i synnerhet om det gäller fångar som anländer från friheten.

I Finlands svar till kommittén konstateras det att små enheter endast en gång i veckan besöks av en läkare i Finland och att läkarna i stora fängelser svarar för flera anstalter. Det är enligt det finländska svaret av resursskäl omöjligt att genomföra kravet på att en läkare på ankomstdagen skall undersöka varje enskild fånge som anländer till en anstalt. Det konstateras i svaret att varje ny fånge som en sjukskötare anser behöva läkarhjälp tas emot av en läkare inom en vecka. En fånge som behöver brådskande läkarhjälp skall tas emot av en jourhavande hälsovårdsenhet utanför fängelset.

I Europarådets rekommendation om fångelsernas hälsovård R(98)7 krävs det inte att ankomstgranskningen eller senare undersökningar skall utföras av en läkare, utan undersökning av en kompetent sjukskötare och tillträde till läkarmottagning är tillräckliga. Med hänsyn till den sistnämnda rekommendationen är rådande finländsk praxis inte proble-

matisk i förhållande till internationella rekommendationer.

För hälsovårdens del motsvarar finländsk lagstiftning den allmänna nordiska lagstiftningsnivån såtillvida att det också i de andra nordiska länderna anges sparsamma bestämmelser om fångarnas hälsovård i lag.

Kontakter utanför straffanstalten

Tillstånd att avlägsna sig. Eftersom bestämmelsen i lagen är mycket vag, står bestämmelserna om tillstånd att avlägsna sig nästan helt på förordnings- och föreskriftsnivå. I detta sammanhang har bestämmelserna i lagen preciserats med bestämmelser på lägre nivå så att de i vissa avseenden rentav kan anses stå i strid med lagen. På grund av kravet på stiftande på lagnivå enligt 7 § grundlagen skall författningsnivån höjas. Emedan målet för permissionssystemet inte definierats i lagen, har hela permissionsinstitutionen förblivit högst lösryckt från målen för verkställigheten och verksamheten i övrigt. Permission som beviljas enligt strafflängden skall mera intimt än i dag bindas vid planläggningen av strafftiden. Detta skall öka förutsägbarheten i systemet och å andra sidan tjänstgöra som ett positivt incitament för fångarna.

Det nuvarande L-tidssystemet som skapats genom föreskrifter skall också uppfattas som ett missförhållande. L-tiden betyder att permission utifrån straffets längd kan beviljas när en fånge avtjänat hälften av den tid som skall avtjänas i en straffanstalt. Speciellt för långtidsfångar betyder L-tiden i praktiken inte permissionsduglighet, ansökningar avslås tvärtom ofta av den anledningen att en fånge har en lång oavtjänad strafftid. Detta orsakar ofta onödiga ansökningar om permission och systemet är inte förutsägbart.

Olika slag av permissioner skall klarare särskiljas. Bestämmelser om permission som inte grundar sig på prövning skall särskilt anges. De stora skillnaderna mellan praxis i anstalterna vid beviljandet av permission är synnerligen problematiska. Dessutom varierar påföljderna för permissionsbrott i hög grad. Stora skillnader mellan anstalterna äventyrar den jämlika behandlingen av fång-

arna.

Även om beslutanderätten i permissionsfrågor under det senaste decenniet delegerats från fångvårdsavdelningen till anstalterna, avgörs ca sju procent av tillstånden alltjämt av Brottspåföljdsverket, vilket inte kan anses ändamålsenligt. Brottspåföljdsverket är ett centralt ämbetsverk med uppgift att styra och övervaka förvaltningen och straffanstalterna. Antalet beslut som skall fattas vid verket och som gäller enskilda fångar bör alltjämt begränsas. Uttryckligen straffanstalterna har kunskap om enskilda fångar och deras förhållanden.

Behovet att ändra det nuvarande systemet ökas också av den omständighet att permissionssystemet som i huvudsak reglerats på föreskriftsnivå är komplicerat och oklart.

Korrespondens, användning av telefon och besök. De nuvarande bestämmelserna om brevväxling och användning av telefon är vaga till formuleringen och lämnar rum för prövningsrätt på ett sätt som inte i alla avseenden kan anses motiverat från de grundläggande rättigheternas synpunkt. Problemet är dessutom att begränsningarna av de grundläggande rättigheterna inte föreskrivs på lagnivå. Samma omständigheter gäller utövan- det av yttrande- och åsiktsfrihet när fångar intervjuas i massmedier.

Övervakning och granskning

Bestämmelser om övervakning och granskning av fångar. I 7 § 1 mom. grundlagen skyddas rätten till liv, personlig frihet, integritet och säkerhet. Enligt 3 mom. får den personliga integriteten inte kränkas, och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Den personliga frihet som skyddas genom 1 mom. är ett vidare begrepp än skyddet för frihetsberövande som tryggas i 3 mom. Det skyddar förutom en människas fysiska frihet även viljans frihet och självbestämmanderätten.

Begränsningarna av den personliga integriteten och friheten har en stor betydelse i lagstiftningen om fångar, eftersom granskningar och andra övervaknings- och säkringsåtgärder i ett fängelse ingriper i denna grundläggande rättighet. Granskningar kan vid si-

dan av fångarna också riktas mot andra, t.ex. besökare hos en fånge och andra som anländer till anstalten.

Enligt nuvarande lagstiftning är det möjligt att ingripa i eller begränsa en fånges personliga frihet eller integritet: genom metall-detektor (2 kap. 9 e § LVS), genom att använda skolad hund eller hjälpmedel i granskningen (2 kap. 9 e §), genom ankomstgranskning (3 kap. 3 §), genom att ta personliga kännetecken (6 kap. 4 § tvångsmedelslagen), genom kroppsvisitation (2 kap. 9 b § LVS), genom specialgranskning (2 kap. 9 b §), genom kroppsbesiktning (2 kap. 9 b §), genom att kräva att en fånge skall lämna utandnings-, urin- eller salivprov (2 kap. 2 b §), genom att isolera en fånge som misstänks för innehav av rusmedel eller andra otillåtna föremål eller ämnen i sin kropp (2 kap. 9 d §), genom fängsel (2 kap. 11 §), genom att i stället för beläggande med fängsel placera en fånge i enrum (2 kap. 11 §), genom att hålla en fånge avskild från andra fångar (3 kap. 9 §), genom att förflytta en fånge till enrum som disciplinstraff (2 kap. 10 §), genom att hålla en fånge i enrum medan en disciplinförseelse undersöks (2 kap. 10 c §), genom att tillämpa maktmedel (3 kap. 8 § strafflagen), genom att placera en fånge på säkerhetsavdelning (3 kap. 2 b § LVS) och genom att förbjuda en fånge att delta i fritidsverksamhet (3 kap. 9 §).

Dessutom kan följande övervaknings- och kontrollåtgärder riktas mot utomstående och personalen: styrkande av identitet (50 § fångvårdsförordningen), användning av metall-detektor (2 kap. 9 e § LVS), användning av skolad hund eller andra hjälpmedel (2 kap. 9 e §), kroppsvisitation (2 kap. 9 a §) och besöksförbud (2 kap. 9 a §).

Den nuvarande lagstiftningen om gransknings- och övervakningsbefogenheter är oklar och oenhetlig. Kravet på exakthet har ansetts förutsätta att det av lagen skall framgå tillräckligt tydligt åtminstone: 1) vem som har rätt att utöva befogenheter till begränsning, 2) vad får man göra när befogenheterna utövas, och 3) hur skall det förfaras när befogenheterna tillämpas.

Kravet på lagstiftning förutsätter dessutom att behörigheten att begränsa grundläggande rättigheter inte kan delegeras till en före-

skriftsnivå som är lägre än lagnivån. I de nuvarande bestämmelserna anges villkoren för och sakinnehållet i de gransknings- och övervakningsbefogenheter som innebär en begränsning av den personliga friheten eller integriteten inte tillräckligt klart och precist på lagnivå. I vissa bestämmelser har mera precisa villkor för en bestämd begränsningsåtgärd lämnats att anges genom förordning. Den omständighet att de procedurbestämmelser som gäller granskningsbefogenheter i regel står på förordningsnivå skall dessutom anses problematisk.

Fångvårdstjänstemännens nuvarande befogenheter är inte i alla avseenden tillräckliga. De anställda i en straffanstalt är skyldiga att sörja för fångarnas, anstaltens och personalens säkerhet. Säkerheten är en grundläggande rättighet enligt 7 § grundlagen. Genom att ange säkerheten som en grundläggande rättighet önskade lagstiftaren betona den offentliga maktens förpliktelse till positiv handling när det gällde att se till säkerheten för medlemmarna i samhället.

Att ha hand om säkerheten för fångar, anställda och andra som befinner sig på anstaltsområdet kräver att fångvårdsmyndigheterna skall ha tillräckliga och exakt definierade befogenheter. Fångvårdspersonalens befogenheter ökades och gjordes klarare genom de reformer som trädde i kraft 1995 och 1999. De anställdas befogenheter skall emellertid preciseras för att det skall bli möjligt att bättre ha hand om anstaltssäkerheten. Det gäller delvis bestämmelser som i dagens läge saknas och delvis precisering av nuvarande bestämmelser.

Den som anländer till en straffanstalt kan granskas endast när syftet är att finna sprängämnen eller rusmedel. Dessutom kan personen förpliktas att passera genom en metalldetektor för att det skall vara möjligt att finna vapen eller andra metallföremål. Den som anländer kan emellertid vid sidan av nämnda föremål även medföra andra ämnen eller föremål som det inte är tillåtet att inneha i en straffanstalt och som kan äventyra anstaltsordningen eller säkerheten eller skada egendom.

Den betonade skyldigheten att upprätthålla säkerheten i straffanstalter kräver att fångvårdsmyndigheterna får likartade befogenhe-

ter att genomföra säkerhetskontroller på anstaltsområdet som t.ex. säkerhetskontrollörer vid domstolar eller inom flygtrafiken i dagens läge har. Detta kräver att de nuvarande bestämmelserna preciseras.

Enligt lagen om ordningsvakter (533/1999) har en ordningsvakt rätt att med hjälp av metalldetektor eller någon annan teknisk anordning visitera de som befinner sig inom hans eller hennes tjänstgöringsområde för att förvissa sig om att de inte medför några föremål eller ämnen som kan äventyra ordningen eller säkerheten eller som det är förbjudet att inneha på tjänstgöringsområdet. En ordningsvakt har också under vissa förutsättningar rätt att gripa, hålla i förvar eller avlägsna någon från sitt tjänstgöringsområde.

Vid domstolarna utförs säkerhetskontroller enligt en särskild lag (1121/1999). Vid en säkerhetskontroll kan den undersökte och de saker som han eller hon medför granskas. Farliga föremål som påträffas hos den som kontrolleras kan avlägsnas. Den som vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll kan avlägsnas från domstolen.

Enligt lagen om säkerhetskontroller inom flygtrafiken (305/1994) kan säkerhetskontroller utföras för att säkerställa att en passagerare inte har farliga föremål i sina kläder, annars på sig eller med sig. Om någon vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll eller om det finns grundad anledning att misstänka att den som det gäller är till fara för säkerheten inom flygtrafiken, kan han eller hon avlägsnas från flygplatsområdet.

I dagens läge har fångvårdsmyndigheterna endast en allmän rätt att gripa som avses i 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen. Att utöva denna rätt kräver dock att den som det gäller har gjort sig skyldig till ett brott. Fångvårdsmyndigheterna bör i speciellsituationer även ha befogenhet att för en kort tid gripa någon som kan äventyra säkerheten, även om ett brott ännu inte begåtts. Detta vore av betydelse i synnerhet i fängelser på landsbygden där det kan ta flera timmar innan polisen anländer.

I praktiken är det inte alltid ändamålsenligt att gripa den som utan tillstånd rör sig på anstaltsområdet eller undviker att iaktta en uppmaning att avlägsna sig. Det vore tillräckligt att avlägsna den som det gäller från

området. I specialsituationer skall fängelsemyndigheterna ha rätt att avlägsna den som utan tillstånd befinner sig på anstaltsområdet.

Även om fängelsemyndigheterna i dagens läge har rätt att vidta granskningar på området till en straffanstalt, saknar lagen bestämmelser om behandling av egendom som påträffats i samband med en granskning. Det nuvarande regelverket är förknippat med vissa andra problem. Bestämmelserna är högst osammanhängande, och en del av kontrollbestämmelserna står på förordningsnivå. Från de grundläggande rättigheternas synpunkt bör det uppfattas som problematiskt att bestämmelserna om beslutanderätt står på förordningsnivå. Också bestämmelser om krav som ställs på den som anländer till en anstalt och om avslag på besök bör anges noggrannare i lagen.

Disciplin

Användningsområdet för disciplinstraff är i dagens läge diffust. På grund av oklara bestämmelser har problem vållats av frågan om när en fånge skall bestraffas disciplinärt och när saken skall hänskjutas till normal förundersökning. Disciplinstraff kan påföras för en ordningsförseelse, och för ett brott som begåtts i anstalten och som kan uppskattas medföra böter som påföljd.

Problem har uttryckligen vållats av fångbrott som leder till böter och som enligt lag antingen kan behandlas disciplinärt eller polisanmälas för förundersökning. Karaktären av de brott som leder till böter har inte närmare definierats, den enda avgränsningen gäller brottsplatsen. Enligt formuleringen i lagen är det tillräckligt att bötesstraff förskrivs för brottet i allmän lag. I princip kunde fångar bestraffas disciplinärt också för brott som inte på något sätt hänför sig till straffverkställigheten.

När avgränsningen övervägs kan olika synpunkter framföras. Enligt formuleringen i 2 kap. 10 § LVS görs bedömningen utifrån det enskilda brottet. Utan goda kunskaper i det straffrättsliga påföljdssystemet kan avgränsningen och utvärderingen av brottsrekvisitet i praktiken vara besvärlig. Det bör

också beaktas att fängelsepersonalen ofta saknar tillräcklig utbildning och erfarenhet för att kunna genomföra en förundersökning av ett brott. En objektiv undersökning kan dessutom kräva att frågan hänskjuts till en utomstående myndighet. Ett sådant brott är t.ex. våldsamt motstånd mot en tjänsteman. En fånge kan också ha bestraffats med 20 dygns förlust av avtjänad tid för rymning, ett brott som på grund av förmildrande omständigheter, t.ex. frivillig återkomst, sannolikt hade lett till böter eller högst ett villkorligt straff i en straffprocess.

Användningsområdet för disciplinsystemet skall därför tydligare definieras i den nya lagen. En sådan definition kan utföras både enligt gärningen och enligt dess påföljd. När avgränsningen övervägs, bör också bestämmelserna i artikel 5 och 6 i konventionen om de mänskliga rättigheterna och 7 och 21 § grundlagen beaktas.

Den europeiska domstolen och kommissionen för de mänskliga rättigheterna har i flera fall varit tvungna att ta ställning till vilka straff som kan behandlas genom administrativt disciplinärt förfarande och när det gäller åtal för brott som avses i artikel 6.1 i konventionen om de mänskliga rättigheterna. I princip har organen för de mänskliga rättigheterna godkänt att skillnad skall göras mellan den straffprocess som rättsskyddsmedlen enligt artikel 6 kräver och disciplinärt förfarande.

Utifrån kriterier som ursprungligen utarbetats för militärt disciplinärt förfarande har det i beslutspraxis beaktats hur en förseelse klassificeras i intern statsrätt, vilken naturen av en gärning är i förhållande till naturen av straffet och naturen och strängheten av påföljden. Det är inte i sig avgörande hur gränsdragningen i intern statlig rättsskipning har gjorts. Högst avgörande är naturen av gärningen i förhållande till naturen av straffet.

Även hur allmänt en gärning definierats är betydelsefullt. Disciplinstraff avses för en bestämd grupp eller bestämda grupper, medan en norm som stadfästs för alla hänvisar till straffrätten. Det har även ansetts vara utmärkande för åtgärder som hänför sig till straffrätten att åtgärderna avses vara straff och avskräckande exempel. Även om en för-

seelse motsvarar kännetecknen på en gärning som skall behandlas genom disciplinärt förfarande, kan den på grund av strängheten och naturen av påföljden höra till tillämpningsområdet för artikel 6 om brottmål.

Att ytterligare begränsa en fångs frihet utan att den totala tiden för frihetsberövandet ökar är dock inte i princip en påföljd som hindrar att se förfarandet vid påförandet som disciplinärt. På samma sätt förhåller det sig med senareläggning av frigivning. En fånge anses förlora ett slags privilegium, och inte vara föremål för frihetsberövande som begränsar hans eller hennes rättigheter.

I en straffprocess skall i regel förfarandet i artikel 6.1 tillämpas redan i den första instansen. Som ett undantag från detta har domstolen och kommissionen för de mänskliga rättigheterna godkänt att straff för obetydliga brott kan påföras genom administrativt förfarande, förutsatt att den bestraffade har möjlighet att genom besvär eller på något annat sätt få saken prövad av en domstol enligt förfarandet i artikel 6.1.

Disciplinsystemet är internt motsägelsefullt eftersom disciplinstraff kan påföras om en förseelse eller ett brott uppskattas leda till böter, men högst 90 dagar förlust av avtjänad tid kan påföras som disciplinstraff genom beslut av en förvaltningsmyndighet. Detta motsvarar ett sex månaders fängelsestraff för den som avtjänar en bestämd del som består av hälften av straffet.

Ett problem är dessutom att praxis vid disciplinpåföljder är oenhetlig i olika anstalter. Oenhetlig praxis ställer fångarna i olika anstalter i en ojämnställd position. I dagens läge saknar lagen bestämmelser som styr straffpraxis. Åtminstone användningen av strängare disciplinstraff skall kunna begränsas till förseelser eller brott av en bestämd grovhetssklass, såsom det gjorts i den nya danska lagen. Enhetlig straffpraxis kan utvecklas så att det genom bestämmelser på lägre nivå utarbetas tabeller med riktgivande straffskalor. Praxis kommer sannolikt med tiden att för enhetligas genom möjligheten att anföra besvär hos en domstol (580/2001, RP 13/2001 rd).

De påföljder som den nuvarande lagen ger möjlighet till är i vissa avseenden problematiska på grund av naturen och varaktigheten

av dem. Särskilt enrum kan anses vara en psykiskt påfrestande åtgärd som ofta riktas mot fångar som också annars lider av psykiska problem. Lång ensamhet förvärrar ofta dessa problem. Enligt undersökningar ökas självmordsrisken hos fångar genom isolering. I internationella rekommendationer har det ställts upp som mål att begränsa användningen av straff i enrum, såsom det gjorts i några länder. Straff i enrum har t.ex. slopats i Sverige. Straff i enrum tillämpas emellertid alljämt i flera länder, såsom i Danmark, Norge, Tyskland och England.

I Finland kan straff i enrum i dagens läge kombineras med förlust av avtjänad tid. Å andra sidan kan förlust av avtjänad tid inte påföras som en självständig påföljd. Båda straffen är stränga disciplinpåföljder, varför en kombinerad användning av dem inte är ändamålsenlig.

Problematiskt är dessutom att en ordningsförseelse ofta också medför andra påföljder för en fånge, såsom avslag på tillstånd till permission, civilt arbete eller studier eller försvårade kontakter med anhöriga. Disciplinsystemet skall därför utvecklas så att denna kumulation av sanktioner kan reduceras.

Fångarna kan i dag bestraffas för gärningar vars straffbarhetsgränser är mångtydiga. En sådan gärning är t.ex. olämpligt beteende, och här är toleransen i anstalterna är högst varierande. Påförande av disciplinstraff skall kräva en tydlig bestämmelse, föreskrift eller ordningsstadga där gärningen stadfästs.

Praktiska problem har också vållats av förhållandet mellan disciplinsystemet och den normala straffprocessen. Detta gäller framför allt brott som medför böter och begåtts i anstalterna samt vissa permissionsförseelser. I dagens läge är det möjligt att två myndigheter meddelar avgörande i samma fråga. Det har i praktiken skett att ett disciplinstraff som påförts en fånge hänskjutits till tingsrätten som förkastat åtalet på grund av bristfälliga bevis. Även om det i 2 kap. 13 § strafflagen finns bestämmelser om att disciplinstraff skall beaktas när ett eventuellt straff bestäms, omfattar lagrummet inte möjligheten att åtalet förkastas. Enligt 2 kap. 10 a § LVS förfaller ett disciplinstraff endast till den del det inte verkställts.

Det finns också klara utvecklingsbehov som gäller hörande av parter, framförande och prövning av bevis och undersökning av förseelser vid en disciplintraffprocedur. Lagen och förordningen saknar i dagens läge bestämmelser om undersökning av ordningsförseelser. Bestämmelser om förfarande finns delvis i fångvårdsförordningen. Fångvårdsmyndigheterna saknar ofta tillräcklig utbildning för att kunna genomföra undersökningar av brott eller förseelser. I praktiken har det emellertid förekommit fall när en undersökning som utförts i ett fängelse legat som grund för åtalsprövning.

Även om den totala strafftid som förordnats av en domstol i praktiken aldrig överskrids, innehåller den nuvarande lagen inte ett klart förbud mot överskridning av den totala strafftid som domstolen bestämt. Efter-som frågan är principiellt viktig, skall bestämmelsen anges på lagnivå.

I dagens läge skall disciplintraff påföras av anstaltsdirektören. Det måste anses vara en brist att lagen saknar bestämmelser om jävighet. Disciplinsystemet bör därför i dess helhet utvecklas så att frågor som hänför sig till fångarnas likställdhet och rättssäkerhet på ett tillfredsställande sätt anges från de grundläggande rättigheternas perspektiv.

Säkerhetsåtgärder

Avskildhet på egen begäran. Säkerhet är vars och ens grundläggande rättighet. När säkerheten fogades till grundlagen önskade lagstiftaren betona den offentliga maktens positiva verksamhetsförpliktelse vid skyddandet av samhällsmedlemmarna för brott och andra olagliga gärningar som riktas mot dem. Betydelsen av bestämmelsen accentueras av förpliktelsen att trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna som föreskrivits den offentliga makten i 22 § grundlagen.

Fångvårdsmyndigheterna är förpliktade att sörja för att straffen kan verkställas så att den dömdes, de anställdas och samhällets säkerhet kan garanteras. I anstalterna finns det många fångar som bor avskilda från de andra fångarna, lika många som i ett medelstort fängelse. Inbördes våld mellan fångarna är

ett allvarligt problem som ofta har karaktären av dold brottslighet utanför officiell statistik. De fångar som fruktar andra fångar och kan specificera eller motivera orsaken till sin rädsla för personalen skall ha rätt att avtjäna straffet så att deras säkerhet under straffverkställigheten kan garanteras. Bland annat CPT har fäst allvarlig uppmärksamhet vid problemet med inbördes våld mellan fångarna och krävt att Finland skall utveckla en särskild strategi för förebyggandet av sådant våld.

Den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 9 a § LVS enligt vilken en fånge på egen begäran kan hållas avskild från andra fångar om det finns grundad anledning till detta, skall ändras så att bestämmelsen får en mera förpliktande form. Den gällande bestämmelsen är vagt formulerad och garanterar inte i tillräcklig utsträckning fångarnas rätt till säkerhet. Bestämmelserna om övervakning av fångarna står endast på förordningsnivå. En accentuerad verksamhetsförpliktelse för den offentliga makten kan anses kräva att fångarna också i lag allt klarare skall garanteras rätten att avtjäna fängelsestraff i en miljö där de inte måste frukta andra fångar.

Isolering av fångar. De nuvarande bestämmelserna om hur fångar skall hållas avskilda dygnet runt är i stor utsträckning överlappande med kriterierna för placering på säkerhetsavdelning. Tillämpningsområdet för bestämmelserna är därmed oklart. Skillnaden är främst att 3 kap. 9 § gör det möjligt att hålla fångar avskilda dygnet runt, medan bestämmelserna om säkerhetsavdelningar utgår ifrån att en fånge på en säkerhetsavdelning under noggrann övervakning skall kunna tillbringa sin tid med andra fångar som placerats på avdelningen.

Dessutom saknar lagen bestämmelser om situationer när fångar som lider av akuta abstinenssymptom från alkohol eller droger kan hållas avskilda från andra fångar. Sådana fångar behöver övervakning dygnet runt för sin egen säkerhet. Också berusade fångar behöver övervakning. I dagens läge placeras sådana fångar ofta i isoleringscell med kameraövervakning. Även om syftet med kameraövervakning i sådana situationer är att skydda fången, innebär den ett starkt ingripande i fångens privatliv. Sådana fångar skall därför

kunna placeras i något annat ändamålsenligt ordnat rum.

Fångar som uppträder våldsamt kan i dagens läge placeras i enrum i stället för att beläggas med fängsel. Emedan beläggande med fängsel och placering i enrum är högst olika säkerhetsåtgärder, vore det klarare om båda åtgärderna reglerades genom egna bestämmelser. Också fångar som uppträder våldsamt behöver ofta tillsyn av läkare, hälsovårdspersonal och andra anställda, varför det är motiverat att reglera frågan i samband med isoleringen av rusmedelspåverkade fångar.

Bestämmelser om tillämpning av maktmedel finns i 2 kap. 11 b § LVS. Närmare bestämmelser i frågan har meddelats genom föreskrifter av fängsvårdsavdelningen. Särskilt i förhållande till utomstående lämnar 3 kap. 8 § rum för tolkning och har i praktiken orsakat flera problem med tillämpningen. Bestämmelsen är med hänsyn till dess innehållsliga, territoriella och personella tillämpningsområde inte tillräckligt exakt. Eftersom bruk av maktmedel ingriper i personlig integritet, skall bestämmelserna i lagen vara precisa och noggrant avgränsade.

Ändringssökande

Enligt 21 § grundlagen har var och en rätt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid en domstol eller något annat oavhängigt rättsskipningsorgan.

Enligt det nya 7 kap. LVS som trädde i kraft den 1 augusti 2001 (580/2001, RP 13/2001 rd) kan fångarna söka ändring i beslut som gäller disciplinstraff och senareläggning av villkorlig frigivning. Ändring söks genom besvär hos tingsrätten.

I övrigt sker sökande av ändring i beslut som gäller fångars rättigheter och skyldigheter enligt 21 § grundlagen. När särskilda bestämmelser saknas, skall besvär anföras enligt förvaltningsprocesslagen (GrUU 9/2001 rd).

För att förtydliga ändringssökandet och begränsa den direkta tillämpningen av grundlagen skall uttryckliga föreskrifter anges om sökande av ändring i samtliga beslut som

gäller fångars rättigheter och skyldigheter.

Detta överensstämmer med förfarandet vid reformen av mentalvårdslagen (1423/2001) och lagen om bemötande av utlänningar som tagits i förvar och om förvarsenheter (116/2002).

I 24 § mentalvårdslagen finns det bestämmelser om möjligheter till sökande av ändring i beslut om förordnande till vård oberoende av patientens vilja, omhändertagande av patientens egendom och begränsning av kontakter. Det sistnämnda betyder kontakter utanför sjukhuset genom telefon, sändande och mottagande av brev eller andra konfidentiella meddelanden och andra försändelser samt besök. Kontakter kan begränsas, om de medför allvarliga olägenheter för vården, rehabiliteringen eller säkerheten av patienten eller om begränsningen är nödvändig för att skydda någon annans privatliv.

I 26 § lagen om bemötande av utlänningar som tagits i förvar och om förvarsenheter finns det bestämmelser om rätten att söka ändring i beslut om avslag på besök, begränsning av samt förbud mot användning av telefon eller elektronisk kommunikation, avslag på permission samt omhändertagande av förbjudna föremål eller substanser.

2.3.4. Behov av ändringar i lagen om rannsakningsfängelse

Antagande av oskuld

Artikel 14 (2) i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter innehåller ett antagande om oskuld enligt vilket var och en som åtalas för en brottslig gärning skall ha rätt att förutsättas vara oskyldig tills hans eller hennes skuld lagligen fastställts. Motsvarande bestämmelse ingår i artikel 6 punkt 2 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Innehållet i förmodan om oskuld förtydligas av de minimirättigheter som garanteras åtalade och som framförs i artikel 6 (3) i konventionen om de mänskliga rättigheterna. Till dem hör rätten att bli underrättad om innehållet i åtalet, rätten att åtnjuta tillräcklig tid att förbereda sitt försvar, rätten att försvara sig personligen eller genom ett rättegångs-

biträde som den åtalade själv har utsett, rätten att förhöra vittnen samt rätten att utan kostnad erhålla bistånd av en tolk om den åtalade inte förstår det språk som används i domstolen. Dessa minimirättigheter hänför sig främst till ordnandet av straffprocesser, men de påverkar också de häktades ställning.

Andra omständigheter som förmodan om oskuld medför för de häktades rättigheter och ordnandet av behandlingen av dem i ett fängelse har emellertid inte närmare definierats i de nämnda konventionerna om de mänskliga rättigheterna som förpliktar Finland. Innehållet i förmodan om oskuld och de häktades särställning har däremot preciserats i artikel 84—93 i minimireglerna för fångvård, i artikel 91—98 i de europeiska fängelsereglerna samt i artikel 36 i de grundläggande principerna för skyddet av fångar.

I artikel 91 i fängelsereglerna uttrycks en viktig princip enligt vilken större begränsningar än vad som behövs för straffförfarandet och anstaltssäkerheten inte skall tillämpas i behandlingen av häktade. Bestämmelsen förpliktar myndigheterna att ordna de häktade förvaringsförhållanden som är friare än förhållandena för straffångar. Syftet med förmodan om oskuld kan sålunda sägas vara att säkerställa att häktningstiden inte utvecklas till ett straffavtjänande på förhand.

Enligt fängelsereglerna skall de häktade garanteras möjlighet att ta emot besök av familj och vänner samt möjlighet att träffa ett rättegångsbiträde för att förbereda försvaret. En fånge skall i synnerhet garanteras kostnadsfria tolktjänster så att han eller hon kan stå i nödvändig kontakt med justitieförvaltningen och sitt biträde. Den häktade skall placeras i ensamcell och skall tillåtas använda egna kläder om kläderna är rena och lämpliga. Det är rekommendabelt att arbete är frivilligt. De häktade skall ges möjlighet att på egen bekostnad skaffa böcker, tidningar och skrivmaterial som inte äventyrar anstaltssäkerheten.

I finländsk lagstiftning är förmodan om oskuld uttryckt i 2 § lagen om rannsakningsfängelse enligt vilken den häktades rättigheter skall begränsas endast i den mån syftet med häktningen, säker förvaring i fängelset och upprätthållande av ordningen kräver. På författningsnivå har de häktade garanterats

boende i enrum (6 §), användning av egna kläder (9 §), frivilligt deltagande i arbete och annan verksamhet (11 §), sammanträffande med ett rättegångsbiträde som den häktade själv valt (12 §), möjlighet att sammanträffa med närstående (13 §) samt skaffande av tidningar och annan litteratur (14 §).

De häktade föreskrivs ofta begränsningar som kan gälla användning av telefon, besök eller kontakter med andra intagna. Att föreskriva begränsningar i upprätthållandet av kontakter är snarare normalt än exceptionellt, i synnerhet i det inledande skedet av häktningen. I Finland skall en domstol besluta om sådana begränsningar på begäran av utredningsledaren. Begränsningarna antecknas i fångpasset som undertecknas av rättens ordförande. I lagen om rannsakningsfängelse eller i lagstiftningen i övrigt finns det emellertid inga bestämmelser om behörighet att besluta om begränsningar.

Särskilt CPT har i flera rapporter befattat sig med sådana begränsningar. CPT kräver att 1) begränsningar skall föreskrivas endast i undantagssituationer och relateras till brottsutredningsbehoven i enskilda fall, 2) en domstol skall besluta om begränsningar på grunder som meddelas den intagne i fråga, om inte något annat betingas av brottsutredningen, 3) behovet av begränsningarna skall undersökas med regelbundna intervaller, och 4) de häktade skall ha besvärsmöjlighet i de fall när begränsningarna föreskrivits av åklagaren. De närmare förutsättningarna för begränsning av kontakter, begränsningarnas varaktighet och behörigheten att påföra dem skall föreskrivas på lagnivå.

Dessutom saknar den nuvarande lagen rätten att i enlighet med fängelsereglerna kostnadsfritt använda tolk även i kontakter med justitieförvaltningsmyndigheterna. I förpliktande avtal garanteras kostnadsfri användning av tolk endast vid kontakter med en domstol.

Garantier för de häktades rättigheter

Av förmodan om oskuld följer att begränsningar skall tillämpas vid behandlingen av de häktade endast i den utsträckning straffförfarandet och anstaltssäkerheten så kräver. Den-

na princip förpliktar myndigheterna att ordna friare förvaringsförhållanden för häktade än för dömda fångar. Rättigheter som beror på de häktades särställning, såsom boende i enrum, rätten att använda egna kläder, frivilligt arbete, sammanträffanden med ett rättegångsbiträde som den häktade själv valt, möjligheten att träffa närstående samt skaffande av tidningar och annan litteratur, är relativt väl garanterade i lagstiftningen.

Den nuvarande lagen saknar en bestämmelse om att de häktade skall hållas avskilda från fångar som avtjänar straff, och en sådan praxis följs i praktiken inte i straffanstalterna. Lagen saknar också en bestämmelse om att häktade som inte fyllt 18 år skall hållas avskilda. För att förtydliga situationen är det motiverat att bestämmelser om frågan skall anges i den nya lagen.

Under häktningstiden är det nödvändigt att ingripa i de grundläggande rättigheterna för de häktade, såsom frihet, personlig integritet, skydd av privatlivet och skydd av förtroliga meddelanden. Av orsaker som framgår av motiveringen till fängelselagen är den nuvarande lagstiftningen om sådana begränsningar inte tillräckligt precis och noggrant avgränsad från grundlagssynpunkt.

Den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse är också lagtekniskt föråldrad och osystematisk.

Placering av häktade

CPT har fäst uppmärksamhet vid att de häktade även efter häktningsrättegången förvaras i polishäkte i Finland. CPT rekommenderar att de häktade skall förflyttas till Fångvårdsväsendets lokaler alltid när avståndet tillåter. Rekommendationen grundar sig på praxis enligt vilken de häktade skall förvaras hos en annan myndighet än den som svarar för förhör och brottsutredning.

CPT har också upprepade gånger fäst uppmärksamhet vid de häktades bristfälliga verksamhetsmöjligheter i polishäkten. Enligt kommitténs uppfattning skall åtminstone åtta timmar av verksamhet utanför cellen dagligen ordnas för de häktade.

För närvarande saknar lagen en maximitid för förvaring av häktade i polishäkten. I prak-

tiken fastställer domstolen vanligen utredningsledarens begäran om förvaringsplats. I polishäkten kan verksamhet inte ordnas för de häktade. Deras rättigheter är av praktiska skäl ofta avsevärt mera begränsade än i straffanstalterna. En sådan ytterligare begränsning av rättigheterna strider mot den princip i förmodan om oskuld enligt vilken förhållandena för de häktade skall vara mindre begränsade än för fångar som avtjänar fängelsestraff. Eftersom förvaring i polishäkte avsevärt begränsar de häktades rättigheter, skall lagen närmare ange de grunder på vilka häktade kan förvaras i polishäkte samt maximitiden för sådan förvaring. En sådan bestämmelse är också nödvändig för styrningen av praxis.

Godkännande av förvaringslokaler för häktade

Enligt 68 § grundlagen svarar varje ministerium inom sitt ansvarsområde för beredningen av de ärenden som hör till statsrådet och för att förvaltningen fungerar som sig bör. I dagens läge godkänns polishäkten som lämpar sig för förvaring av häktade av justitieministeriet med stöd av 1 § lagen om rannsakningsfängelse. Inrikesministeriet svarar emellertid för att verksamheten i polishäktena är laglig och tillbörlig. Dessutom beviljar inrikesministeriet och polisens länsförvaltning de anslag som behövs för polishäktenas verksamhet.

Det nuvarande systemet enligt vilket justitieministeriet godkänner lokaler som befinner sig på inrikesministeriets förvaltningsområde och under inrikesministeriets tillsyn som lämpliga för förvaring av häktade är oändamålsenligt. Även i praktiken har justitieministeriet obefintliga möjligheter att övervaka lokalernas ändamålsenlighet och tillbörlighet. I samband med organisationsreformen inom justitieministeriet föreslogs det (RP 135/2000 rd) att beslutanderätten skulle förflyttas på Brottspåföljdsverket som inledde verksamheten den 1 augusti 2001. Riksdagens lagutskott (LaUB 13/2000 rd) ansåg dock att beslutanderätten skulle bevaras hos justitieministeriet, emedan polisinsrättningarna hör till inrikesministeriets förvaltningsom-

råde. Sålunda ingår proceduren vid godkännande av polishäkten i justitieministeriets behörighet även efter organisationsreformen.

I den nya lagen är det motiverat att på ett mera heltäckande och detaljerat sätt än i dag ange de häktades rättigheter och skyldigheter samt även de krav som ställs på deras bostadsrum. Bestämmelserna skall också tillämpas på polishäkten. Det är inrikesministeriets uppgift att besluta vilka som är de anstalter eller lokaler på dess förvaltningsområde som gör det möjligt att trygga de häktades lagliga rättigheter och som fyller de krav som skall ställas på förvaringslokaler.

Begränsningar som påförs häktade

Enligt 6 § 3 mom. lagen om rannsakningsfängelse skall de kontakter mellan häktade som äventyrar utredningen av brott i mån av möjlighet förebyggas. De häktade påförs emellertid ofta begränsningar som kan gälla användningen av telefon, sammanträffanden eller samvaron med andra intagna. Att besluta om begränsningar av kontakter är i praktiken snarare normalt än exceptionellt, i synnerhet i det inledande häktningsskedet. I t.ex. Vanda fängelse hade 20 häktade påförts sådana begränsningar den 12 augusti 2003. Vid nämnda tidpunkt fanns det 105 häktade i Vanda, varför var femte hade påförts begränsning av kontakter av något slag. Begränsningarna varierade till innehåll. Hos över hälften (12) skulle kontakter med andra häktade förhindras. I praktiken innebär det ofta ensamhet dygnet runt. För några intagna innebär begränsningen endast isolering från de som häktats i samma mål. Dessutom kan förbud som gäller användning av telefon eller tillåtna besökares identitet utfärdas. För några intagna kan begränsningarna vara mycket länge, rentav månader.

I dagens läge bestäms sådana begränsningar på begäran av utredningsledaren och antecknas i fångpasset som undertecknas av rätens ordförande. Lagstiftningen saknar dock bestämmelser om behörigheten att besluta om begränsningar, om begränsningarnas varaktighet och grunderna för dem.

CPT kräver att sådana begränsningar skall förordnas endast i undantagssituationer och

att begränsningarna skall relateras till brottsutredningsbehoven i varje enskilt fall. En begränsning skall fastställas av en domstol på grunder som meddelas fången, om inte något annat föranleds av brottsutredningsskäl. Dessutom skall behovet av begränsningarna undersökas med regelbundna intervaller. De häktade skall ha rätt att söka ändring hos en domstol eller något annat oavhängigt organ, åtminstone i de fall när åklagaren beslutat om begränsningarna. Även Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna fäste uppmärksamhet vid frågan, när den behandlade Finlands tredje periodiska rapport.

Emedan begränsningar av kontakter innebär ett starkt ingripande i de häktades rättigheter, skall begränsningarnas närmare förutsättningar, varaktighet och beslutsfattandet om dem anges på lagnivå.

Disciplinsystem för häktade

De häktade kan inte påföras disciplinstraff. De disciplinbestämmelser som gällde dem och som bestod av straff på vatten och bröd och hård sovplats slopades i lagen i samband med reformen 1974. I regeringspropositionen ansågs det att de häktades brott kan behandlas vid en domstol, och när ordningsstörningar äger rum kan andra medel användas, t.ex. placering av de häktade avskilt, varför inga särskilda disciplinbestämmelser behövs.

Häktningstiderna har emellertid blivit avsevärt längre. De häktade befinner sig ofta flera månader, rentav år, i fängelse. Även de häktade skall iakttä anstaltsordningen och de anställdas föreskrifter. Också de häktade är förbjudna att t.ex. använda berusningsmedel. De häktade kan i dagens läge inte påföras disciplinstraff, men den som häktats och som är berusad måste placeras avskilt från andra intagna för att ordningen i straffanstalten skall kunna säkerställas. I praktiken placeras sådana intagna vanligen på en isoleringsavdelning där också disciplinstraff verkställs. Häktade som stör fritidssammankomster eller fritidsverksamhet kan med stöd av 6 § 2 mom. lagen om rannsakningsfängelse meddelas förbud att delta i fritidsverksamhet. Även om ett sådant förbud att delta i fritidsverksamhet är en säkerhetsåtgärd när det

meddelas häktade, motsvarar det i sak förlust av rättigheter som med stöd av 2 kap. 10 § LVS skall påföras dömda fångar som disciplinstraff.

Dylika begränsningar som tillämpas som säkerhetsåtgärder är problematiska på grund av att förutsättningarna och kompetensen för påförandet av dem eller deras varaktighet inte närmare definierats i lag. Det är inte heller motiverat att disciplinstraff kan påföras dömda fångar men inte häktade för en och samma gärning, t.ex. innehav av en liten mängd droger. Å andra sidan är det inte ändamålsenligt att föra obetydliga brott till tingsrätten där behandlingen kan vara flera veckor eller månader.

Enligt de grundläggande principerna för skydd av anhållna och fångar (regel 30) skall ordningsförelser och deras arter samt de påföljder som orsakas av förelserna definieras i lag eller laga föreskrifter där deras varaktighet och den myndighet som skall besluta om tillämpningen av dem också skall definieras. Dessutom skall disciplinstraffen registreras.

Systemet vore tydligare, mera förutsägbart och rättvisare om även de häktade kunde påföras något disciplinstraff i stället för att bli föremål för säkerhetsåtgärder.

Tillämpningsområdet för lagen om rannsakningsfängelse

Enligt 19 § 2 mom. lagen om rannsakningsfängelse skall lagen också tillämpas på de som av andra skäl förlorat sin frihet, om inte något annat följer av relevanta bestämmelser. Som andra intagna som förlorat sin frihet nämndes i regeringspropositionen (RP 239/1972 rd) tredskande vittnen och gäldenärer, de som omhändertagits på grund av onykterhet eller lösdriveri, omhändertagna utlännningar och de som tagits i förvar för att överlämnas till ett annat land på grund av ett brott eller till ett annat nordiskt land för straffverkställighet.

I 19 § 2 mom. föreskrivs det att när någon förlorat sin frihet, skall bestämmelserna om häktade i tillämpliga delar iakttas, dock med hänsyn till orsaken till frihetsberövandet. Enligt 17 kap. 37 § rättegångsbalken kan rätten

med högst sex månaders fängelse tvinga ett tredskande vittne att uppfylla sin plikt. Enligt 17 kap. 36 § (690/1997) får den som förordnats att hämtas till ett rättssammanträde tas i förvar dagen innan transporten börjar. Frihetsförlusten för ett vittne får inte fortgå över tre dagar, transporten inberäknad. Bestämmelser om tredskande gäldenärer finns i 4 kap. 11 § konkurslagen (120/2004).

Den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse tillämpas på verkställighet av häktning samt i tillämpliga delar på behandling av anhållna som misstänks för brott. Enligt 1.6. punkten i lagförslaget som gäller behandling av personer som förvaras av polisen skall lagen tillämpas på dylika personer vilket skall göra deras rättsliga ställning klarare.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

Enligt 7 § 3 mom. grundlagen skall rättigheterna för den som har berövats sin frihet tryggas genom lag. Bestämmelsen föreskriver inte endast att rättigheterna för den som berövats sin frihet skall stiftas genom lag av riksdagen, utan att dessa rättigheter även skall garanteras genom lag.

Fångarna har i dagens läge endast få absoluta rättigheter i lagstiftningen. Sådana rättigheter är t.ex. deras rätt att ta emot besök, rätten att utöva motion och rätten att tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar. Fångarna har sysselsättningsplikt men inte rätt till sysselsättning. Flera av fångarnas rättigheter, såsom tillstånd till permission, civilt arbete, studier och familjebesök samt placering i vård utanför anstalten är i dagens läge synnerligen allmänt formulerade i lagen så att fängvårdsmyndigheterna lämnas en betydande prövningsrätt när tillstånd beviljas. Det kan finnas synnerligen stora skillnader mellan likartade anstalter i antalet beviljade tillstånd till permission, civilt arbete, studier och familjebesök. Avvikande praxis i olika anstalter äventyrar principen för likställd behandling av fångar. Eftersom tillstånden har en central betydelse för fångarnas resociali-

sering, finns det anledning att begränsa prövningsrätten genom att i lag ange närmare bestämmelser om kriterierna på beviljande och förvägrande av tillstånd.

Även andra fångrättigheter och skyldigheter bör närmare anges på lagnivå, i synnerhet om fångarnas grundläggande rättigheter måste begränsas för att anstaltsordningen eller någon annans säkerhet skall säkerställas eller av andra likartade skäl. I 80 § i den nya grundlagen har det materiella området för rätten att utfärda förordningar begränsats så att bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter skall utfärdas genom lag. Av de nuvarande författningarna innehåller åtminstone fångvårdsförordningen bestämmelser som hänför sig till individens rättigheter och skyldigheter och som därmed bör föreskrivas på lagnivå. Sådana bestämmelser är också informationen om fångarnas rättigheter, fångarnas beteende och förflyttningen av fångar. Förordningen innehåller också flera procedurbestämmelser vars riktiga plats är i lagen.

Flera föreskrifter och anvisningar av fångvårdsavdelningen är i kraft i fångvården. Bemyndigandet att meddela sådana föreskrifter och anvisningar är inte tillräckligt precist formulerat enligt grundlagens krav. Bestämmelser om frågor vars riktigare författningsnivå vore lagen eller åtminstone statsrådets förordningar har utfärdats genom föreskrifter. Sådana frågor är t.ex. bestämmelserna om civilt arbete, permission och villkorlig frigivning. Enligt den nya grundlagen kan en myndighet endast genom lag befullmäktigas att utfärda rättsnormer, om det finns särskilda skäl till detta som hänför sig till föremålet för bestämmelserna. Ett sådant bemyndigande skall dessutom vara exakt avgränsat.

Avsikten med reformen är att få lagstiftningen om verkställighet av fängelsestraff och häktning att uppfylla de krav som ställts i grundlagsreformen och grundlagen. Avsikten är också att reducera trestegsregleringen i den nuvarande lagstiftningen. Enligt bestämmelsen i 7 § 3 mom. grundlagen föreslås det att fångarnas och de häktades rättigheter och skyldigheter noggrannare och mera precist skall föreskrivas på lagnivå. För att göra praxis klarare föreslås det att förpliktelser som föranleds av konventioner om de mänsk-

liga rättigheterna skall fogas till den nationella lagstiftningen. Syftet är att också utlåtan- den av tillsynsorgan för de mänskliga rättigheterna och principer som uttryckts i internationellt godkända rekommendationer skall beaktas i förslagen. Dessutom föreslås det att de regler som gäller villkoren för och avslag på tillstånd och förmåner som beror på prövning skall anges mera precist och höjas till lagnivå. Bestämmelserna om fångvårds- personalens befogenheter, kompetensbe- stämning och gradvisa kompetens skall enligt förslaget reformeras och preciseras.

Med stöd av det utvecklingsprojekt för fångvårdens arbetsmetoder och strukturer som avses i 6.1. punkten har en regerings- proposition med förslag till lag om ändring av lagen om förvaltning av straffverkställig- het beretts vid justitieministeriet. Lagförsla- get innehåller ändringar i Brottspåföljdsver- kets och Fångvårdsväsendets organisation och arbetsmetoder. Med avseende på fängelselagen och häktningsslagen består de viktiga- gaste av dessa ändringar av övergången till fem självständiga regionfängelser samt ut- vecklingen och stabiliseringen av placerings- enheternas verksamhet. Även ändringarna i Brottspåföljdsverkets uppgifter är viktiga med hänsyn till fängelselagen och häktningss- lagen. Dessa är centrala utgångspunkter när fängelselagen och häktningsslagen reforme- ras.

Ett viktigt mål när både fängelsestraffet och fångvårdens organisation och arbetsme- toder reformeras är att göra straffverkställig- heten mera effektiv, förutsägbar och syste- matisk.

Lagarna skall enligt förslaget även omfä- ta de begreppsmässiga ändringar som orsakas av projektet för reformering av Fångvårdsvä- sendets strukturer och arbetsmetoder. Enligt regeringens proposition om förvaltningen av straffverkställighet skall begreppet "straffan- stalt" slopas och ersättas med begreppen re- gionfängelse och fängelse. Dessa begrepp har även omfattats i förslaget till fängelselag och häktningsslag.

Syftet med reformen är också att öka den innehållsliga, lagtekniska och språkliga klä- heten i bestämmelserna. Det föreslås att namnen på lagen om verkställighet av straff och lagen om rannsakningsfängelse skall

ändras till de kortare och klarare fängelselagen och häktningsslagen. För att öka klarheten och åskådligheten föreslås det att lagarna mera systematiskt skall indelas i delar och kapitel. Det föreslås att bestämmelserna om villkorlig frigivning skall förflyttas från lagen om verkställighet av straff till strafflagen, emedan de inverkar på den faktiska längden av fängelsestraff.

Verkställighet av fängelsestraff

Allmänna bestämmelser om verkställighet

Det är viktigt att målen för verkställighet av fängelse skall definieras i lag, eftersom målen erbjuder de vid värden bundna utgångspunkterna för den praktiska utvecklingen av fängervården samt för tolkningen av andra bestämmelser i lagen. Målen för fängelsestraff skall enligt förslaget fogas till lagen med stöd av de grundläggande principerna i Fångvårdsväsendets och Kriminalvårdsväsendets principprogram och det nutida kriminalpolitiska tänkandet så att reducering av återfallsbrottslighet, stöd till ett levnadssätt utan brottslighet och främjandet av fångarnas anpassning i samhället klarare än tidigare skall uttryckas när målen sätts upp. Den ökade organiserade kriminaliteten och narkotikabrottsligheten kräver å andra sidan att beivrande av fortsatt kriminalitet under fängelsetiden skall klarare än i dag även ställas som mål för verkställigheten.

Den föreslagna uppsättningen av mål överensstämmer med de principer som ingår i artikel 10.3 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och i de rekommendationer som gäller fångervården. Samma målsättning har fogats till lagstiftningen också i flera andra länder. Normalitetsprincipen i anstaltsförhållandena skall enligt förslaget bevaras. För klarhetens skull föreslås det att lagen skall omfatta en bestämmelse om de krav som skall ställas på innehållet i verkställigheten, som skall uttrycka en princip att begränsningar i fångarnas rättigheter och förhållanden skall grunda sig på lag eller vara en direkt följd av själva straffet.

De allmänna principerna för utövande av befogenhet skall enligt förslaget fogas till la-

gen för att styra utövandet av fångvårdspersonalens befogenheter. För att förtydliga och precisera regelverket föreslås det att en bestämmelse om gradvis kompetensbestämning också skall fogas till lagen. För att utreda de tolkningsproblem som uppkommit i praktiken föreslås det att fångvårdsmyndigheternas rätt att erhålla handräckning av polisen skall anges i lagen.

Beslutanderätten skall enligt förslaget förflyttas från Brottsföljdsverket till direktörerna för regionfängelset, fängelset och placeringsenheten. Den ökade organiserade kriminaliteten och narkotikabrottsligheten under de senaste åren medför emellertid att fångervården skall ha en övergripande riksomfattande uppfattning om de hotande faktorer som riktar sig mot säkerheten i fängelserna och samhället och som orsakas av denna typ av kriminalitet. Därför föreslås det att Brottsföljdsverket skall ha rätt att i sådana fall fatta beslut om placering, förflyttning och permission som gäller enskilda fångar samt beslut som gäller deltagande i verksamhet utanför fängelset.

Inledning och beräkning av strafftid

Avsikten med förslaget är att utveckla systemet för förflyttning av dömda till fängelse och fattandet av beslut om senareläggning av verkställighet i samband med detta. Dessutom har förslaget för avsikt att bekämpa uppsatligt undvikande av straffverkställighet.

Intagning av den dömda hindrar undvikande av verkställighet. Medvetet och planerat undvikande har dock förekommit främst vid verkställighet av långa fängelsestraff.

För att förhindra undvikande av verkställighet föreslås det också att en bestämmelse enligt vilken utmättningsmännen skall ha rätt att gripa den som ovillkorligt dömts till fängelse tills polisen anländer skall fogas till lagen. Vid tillämpning av maktmedel skall skälighetsprincipen iakttas.

Dröjsmålet med straffverkställighet som orsakas av den dömda skall vidare reduceras genom att endast den första ansökningen om uppskov som gäller varje enskild dom skall förhindra omedelbart verkställande.

Förutsättningarna för senareläggning av

straffverkställighet skall enligt förslaget ändras så att bestämmelserna bättre än i dag skall överensstämma med den praktik som konstaterats ändamålsenlig. Det betyder att förutsättningarna för beviljande av uppskov som underskrider sex månader skall bli något lindrigare. Uppskov som överskrider sex månader skall enligt föreskriften kräva exceptionella skäl. Grunderna för uppskov skall å andra sidan skärpas i och med att ett uppskov skall i praktiken minska de förluster och svårigheter som vållas av omedelbar verkställighet. Fattandet av beslut om senareläggning av straffverkställighet skall enligt förslaget ändras så att samtliga ansökningar om uppskov, bortsett från ansökningar som görs av hälsoskäl, skall behandlas av utmätningsmannen. Ansökningar om uppskov skall inte längre hänskjutas till Brottsåtgärdsverket. De föreslagna ändringarna i bestämmelserna om uppskov uppfattas inte inverka på undvikandet av verkställighet.

Av de skäl som nämndes i 2.3.3. punkten föreslås det inte i detta skede några ändringar i den inbördes arbetsfördelningen mellan de verkställande myndigheterna.

Av de skäl som nämndes i 2.3.3. punkten i den allmänna motiveringen föreslås det att möjligheten att senarelägga inledningen av straffverkställighet när fängelserna är avsevärt överbefolkade skall göras mera omfattande. Förslaget avses dock inte innebära ett frångående från den allmänna principen att straff skall verkställas utan dröjsmål. Avsikten är att bestämmelsen skall tillämpas endast i exceptionella situationer när behörig straffverkställighet inte kan genomföras i fängelserna. Genom dylika senareläggningar är det omöjligt att påverka fångtalet på ett permanent sätt, men säsongvariationer i fångtalet kan jämnas ut på så sätt. Genom en avvikelser från gällande lag skall sådana beslut fattas genom förordning av justitieministeriet.

Mera precisa bestämmelser än de gällande om vilka straff sådana senareläggningar kan gälla skall enligt förslaget fogas till lagen. Endast fängelsestraff som underskrider sex månader och förvandlingsstraff för böter skall enligt förslaget kunna skjutas upp. Senareläggning av sådana korta straff äventyrar inte säkerheten i samhället och försvårar inte på ett betydande sätt de dömdas livshanter-

ing.

I dagens läge avtjänas fängelsestraff enligt kalendertid. Problemet med verkställighet enligt kalendertid är att strafftiderna på grund av månadernas och årens olika längd växlar beroende av tidpunkten för inledande av verkställighet. I sig slumpartade omständigheter kan sålunda påverka längden av de straff som skall avtjänas.

Ett annat alternativ skulle vara att räkna strafftiden enligt antalet dagar så att en månad skall svara mot 30 dagar, och ett år mot 360 dagar.

Införandet av ett system som grundar sig på antalet dagar kräver emellertid att Fångvårdsväsendet har ett fungerande IT-baserat system till sitt förfogande. Ett sådant system, fånginformationssystemet, i vilket all information om verkställighet av fängelsestraff i framtiden skall lagras utvecklas för närvarande i Fångvårdsväsendet. Lanseringen av systemet har emellertid försenats. Även om beräkningen av strafftider enligt antalet dagar är mera förutsägbar på det sätt som ovan framförts och dessutom motsvarar kraven på jämställd behandling av de dömda, är det inte möjligt att övergå till systemet innan fånginformationssystemet är klart. Därför föreslås det i propositionen inga ändringar i sättet att beräkna strafftider i detta hänseende.

Eftersom det föreslås att det nuvarande verkställighetssystemet enligt kalendertid skall bevaras i verkställigheten, föreslår propositionen att det nuvarande systemet även i detta avseende skall bevaras oförändrat. Det beror på att det i praktiken är vanskligt att samordna två olika system. Det skulle i synnerhet uppstå problem när det vore nödvändigt att övergå från ett beräkningssätt till ett annat vid kalkylering av strafftider för en och samma fånge. Liknande problem uppkommer när en fånge skall avtjäna flera fängelsestraff som underskrider tre månader och som beräknats enligt antalet dagar.

Ankomst till ett fängelse och placering där

Placering i fängelse skall enligt förslaget klarare än i dag fogas till planen för strafftiden. Fångvårdsväsendet har övergått till en mera individuell placering av fångar som av-

tjänar långa straff. Regionala placeringsenheter har inrättats i samband med detta system. Placeringsenheterna bestämmer förläggningssorten för fångar som avtjänar över två års straff. Regelverket står i dagens läge på förordningsnivå.

Bestämmelser om placeringsenheter som skall besluta om planen för strafftiden och om till den tillfogade placeringen och förflyttningar av fångar skall enligt förslaget fogas till lagen för att placeringsenheternas verksamhet skall kunna etableras. Till skillnad från nuvarande praxis skall placeringsenheterna svara för utplacering av samtliga fångar.

Fängelsestraffens faktiska innehåll blir högst olika beroende av om en fånge avtjänar sitt straff i ett slutet fängelse eller i en öppen anstalt. De friare omständigheterna i öppna anstalter ställer fångarna i sådana anstalter i en bättre situation än intagna i slutna fängelser.

Samtliga öppna anstalter har omvandlats till rusmedelsfria anstalter, och det har ställts krav på intagning att en fånge skall förbinda sig vid avhållsamhet från rusmedel och avhållsamhetsövervakning som klassificeras som kroppsbesiktning och som utförs genom utandnings-, urin- eller salivprov. Därför föreslås det att noggrannare bestämmelser om placering i öppen anstalt skall anges på lagnivå. Också de allmänna villkoren för placering i fängelser skall enligt förslaget anges mera precist i lagen.

Planläggning av strafftiden

Lagstiftningen i Finland saknar bestämmelser om planläggning av strafftiden. Det vore lättare att gestalta fångarnas totala individuella situation och behov om en plan för hela strafftiden och den villkorliga frigivningen gjordes upp för varje fånge. I de länder som presenterades i punkt 2.3.3. ovan har bestämmelser om planläggning av strafftiden utfärdats, antingen på lagnivå eller genom fångvårdens interna föreskrifter. I några länder, t.ex. i England, omfattar systemet en detaljerad handbok med förhållningsregler, anvisningar och talrika fastställda formulär.

Genom noggrann planläggning av straffti-

den skall det kunna säkerställas att strafftiden kan genomföras mera individuellt och konsekvent inom ramen av tillgängliga resurser och de krav som säkerheten ställer.

Genom planen skall den processartade och kontrollerade karaktären av strafftiden betonas. Från fångsynpunkt förbättrar en plan för strafftiden förutsägbarheten av fängelse tiden. De aktiviteter som grundar sig på planen kan presenteras som motiverade avsnitt och mål som kan påverkas under strafftiden. När målen (t.ex. utbildning, skötseln av skulder, rehabilitering, familjerelationer, attityder, kontakter till arbetslivet) ställs, kan olika nivåer tillämpas på olika fångar. Utplaceringen i verksamhet skall ledas mera noggrant och grunda sig på slutsatser om den verksamhet som behövs, de faktorer som skall beaktas i verksamheten och de alternativ som finns för att målen skall nås. När planen fastställs, skall det fastställas vilka individuella, sociala, kriminogena och andra faktorer som inverkar på handlingsförmågan och återfallsbrottsligheten och som man strävar till att påverka under strafftiden. Utvärderingar, behov och aktiviteter skall konfronteras med varandra i planen. Så skall det kunna säkerställas att fångarna skall bli föremål för riktiga åtgärder vid den riktiga tidpunkten.

Planen för strafftiden skall täcka hela strafftiden inklusive den villkorliga friheten och den eventuella övervakade friheten på prov. Även planen är i sig en process som skall regelbundet preciseras och uppdateras. Planen skall sålunda vara ett dokument som förändras och som regelbundet kompletteras och uppdateras. När frigivningen närmar sig, skall planen i samarbete med Kriminalvårdsverket och andra samarbetskretsar kompletteras med en frigivnings- och övervakningsplan. Planen skall i själva verket vara ett slags avtal mellan fångvårds- och kriminalvårdsmyndigheterna och fången i fråga.

Enligt förslaget skall en plan göras upp för samtliga fångar, men dess innehåll skall dimensioneras på ett ändamålsenligt sätt i förhållande till strafflängden, den sociala handlingsförmågan och de personliga förhållandena. Planen för den som avtjänar ett kort straff skall t.ex. kunna innefatta avsnitt om verksamhetsplacering, anstaltsplacering samt en plan för frigivningen eller en övervak-

ningsplan och tidpunkten för frigivning.

Deltagandet i uppgörandet av planen skall enligt förslaget vara frivilligt för fången, men fångarna skall motiveras till deltagande. Man skall på alla tänkbara sätt gå in för att fångarna aktivt skall delta i och förbinda sig vid planen. Därför skall planen innehålla incitament, såsom t.ex. förflyttning till mera öppna förhållanden, permissioner, tidigareläggning av villkorlig frigivning (övervakad frihet på prov) och placering i en utomstående anstalt. Det föreslagna systemet skall också ge fångvårdsmyndigheterna mera positiva medel i det konkreta fångvårdsarbetet.

Planen skall dock inte vara ett bindande eller överklagbart beslut i den mening att den i sig skall utgöra grunden för t.ex. permissioner. Permissioner, förflyttningar och andra motsvarande frågor skall dessutom kräva konkreta beslut i enskilda fall. Det är naturligtvis klart att om planen för strafftiden iakttagits och t.ex. inga ordningsföreseelser eller andra förändringar i omständigheterna ägt rum, skall besluten också i konkreta fall mera säkert överensstämma med planen, om de andra villkoren i lagen uppfylls.

Eftersom målet för straffet är att främja fångarnas livshantering, förmåga till en livsföring utan kriminalitet och anpassning i samhället, skall straffidsplanen för enskilda fångar vara ett högst viktigt medel med vilket målet kan uppnås. Planen skall öka förutsägbarheten och följdriktigheten i verkställigheten. Den skall minska mångdubbelt arbete genom att garantera att informationen om fångar kan förflyttas från en anstalt till en annan och vid frigivningen. Den skall effektivisera samarbetet mellan myndigheter och olika samarbetskretsar.

Planen skall beredas i en placeringsenhet och uppdateras i fångens förläggningsanstalt. För att systemet skall lyckas krävs det att verksamheten i placeringsenheterna utvecklas och att tillräckliga resurser avsätts för dem. Fångvården håller för närvarande på att utveckla verksamheten i placeringsenheterna samt innehållet i straffidsplanen och fånginformationsystemet. Dessutom utarbetas nya medel och metoder för utvärdering av fångförhållanden och -egenskaper i flera länder för tillfället. Därför föreslås det att lagbestämmelsen om planen skall formuleras så att

bestämmelsen klart skall förplikta fångvården att göra upp planen, samt omfatta planens huvudsakliga innehåll, men lämna mera detaljerade bestämmelser till det pågående utvecklingsarbetet och till att stadfästas genom föreskrifter på lägre nivå.

Placering inom ett fängelse

I syfte att förtydliga och precisera det nuvarande regelverket föreslås det att ett särskilt kapitel som skall omfatta bestämmelser om placeringen av fångar inom ett fängelse skall fogas till lagen. Det föreslås att en klarare skillnad än i dag skall göras i lagen mellan placering som säkerhetsåtgärd och annan placering. Vid sidan av allmänna bestämmelser föreslås det att lagen skall innehålla särskilda bestämmelser om avdelningar vid vilka förhållandena avsevärt avviker från förhållandena på andra avdelningarna, antingen på grund av verksamhetens natur (avtalsavdelning) eller övervakningsgraden (säkerhetsavdelning). I dagens läge finns det i anstalterna flera olika avdelningar vars dagordningar avviker från varandra, t.ex. med hänsyn till den tid som dörrarna hålls öppna. För att det skall vara lättare för fångarna att uppfatta dagordningen på varje enskild avdelning och de krav som dagordningen ställer på varje enskild fånge, skall avdelningarna enligt förslaget ha en dagordning som fastställts av direktören.

Förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda skall enligt förslaget antecknas i lagen på det sätt som konventionen om barnets rättigheter kräver. Den föreslagna bestämmelsen skall gälla all placering av minderåriga.

Fångar som gjort sig skyldiga till högförräderi- eller landsförräderibrott enligt bestämmelserna i 12 och 13 kap. strafflagen anses vara politiska fångar. Sådana brott anses vara brott som riktar sig mot staten som en medlem av det internationella samfundet (landsförräderibrott) och mot staten som ett maktsystem (högförräderibrott). De politiska fångarnas särställning har grundat sig på att de som dömts på grundval av samhällelig övertygelse eller verksamhet har ansetts vara mindre kriminella än andra fångar. I praktiken har lagbestämmelsen förblivit totalt be-

tydselös, och innehållet i den begränsas främst till rätten att skaffa mera livsmedel. På dessa grunder föreslås det att specialbestämmelserna skall slopas.

Förflyttning av fångar

Den omständighet i vilket fängelse en fånge avtjänar sitt straff har en stor betydelse för fången med tanke på bevarandet av kontakter och, när frigivningen närmar sig, med tanke på frigivningsarrangemangen. I dagens läge står bestämmelserna om förflyttning av fångar på förordningsnivå. På grund av frågans principiella vikt föreslås det att bestämmelser om förflyttning och förflyttningsförfarande skall anges i lag. Emedan förflyttningar hör till de frågor som skall behandlas i planen för strafftiden, föreslås det att ett omnämnande av saken skall fogas till paragraferna om förflyttning. Förutsättningarna för förflyttning till öppen anstalt skall enligt förslaget antecknas i lagen mera precist än i dag. Det föreslås att placering i öppen anstalt skall närmare sammankopplas med straffidsplanen, varvid verkställigheten skall kunna ordnas så att den under strafftidens gång mera konsekvent än förut framskrider från slutna verkställighetsanstalter till öppnare förhållanden.

Placeringsenheterna skall i princip ha rätt att besluta om förflyttning. Beslutanderätten om förflyttning av fångar till någon annan myndighet utanför anstalten för att höras skall enligt förslaget i större omfattning än i dag delegeras till fängelsedirektören.

Basvård

Många fångar tillbringar årtal i en cell i ett fängelse. Några av de nuvarande fånglokaler är i så dåligt skick att de inte kan anses lämpliga för kontinuerligt boende. En del av dem saknar normala sanitetsutrymmen. Den nuvarande bestämmelsen om fånglokaler finns i en förordning och gäller fånglokaler som skall totalrenoveras och nya fånglokaler.

I föreskrifterna i Finlands byggbestämmelser samling definieras vanligen inte standarden på befintliga lokaler, de skall däremot iakttas

när reparations- och ändringsarbeten utförs.

I propositionen föreslås det att den nuvarande bestämmelsen i fångvårdsförordningen som gäller renovering och nybygge skall bevaras och inskrivas i lagen med i sak samma innehåll som tidigare. När byggnadsbeståndet moderniseras och totalrenoveras, skall det ramavtal för åren 2001—2010 med senare preciseringar iakttas, som Statens fastighetsverk (numera Senatsfastigheter) och justitieministeriet ingått den 14 december 2000. Enligt ramavtalet skall ombyggnadsverksamheten främst koncentreras på de fånglokaler som är i sämsta skick. Fångarnas rätt att vistas utomhus minst en timme per dag, som framgår ur internationella rekommendationer, skall enligt förslaget fogas till lagen. Dessutom föreslås det att rätten att använda egna kläder skall förtydligas.

Verksamhet och fritid

Bestämmelser om syftet med den verksamhet som ordnas i fängelser skall enligt förslaget fogas till lagen. Att foga syftet med verksamheten till lagen skall klarare än i dag uttrycka att ordnandet av sysselsättning ingår i uppnåendet av målet för straffverkställighet och fängelse. Sysselsättningsplikten skall enligt förslaget klarare än förut förknippas med planläggningen av strafftiden, varför det föreslås att ett omnämnande av planen skall fogas till paragrafen om sysselsättningsplikt och placering i verksamhet.

Det föreslås att den indelning i produktionsarbete och förberedande arbete som redan i dagens läge tillämpas i slutna fängelser även skall gälla på lagnivå. I yrkesarbete skall syftet vara att garantera normalitet när det gäller arbetsmetoder, produktionssätt, branscher och de krav som ställs på arbetet och den arbetande. Det sistnämnda innebär att krav på bestämda kvalifikationer, t.ex. yrkes- eller annan utbildning eller erfarenhet, också kan ställas på fångar. Enligt förslaget skall yrkesarbete i framtiden kunna utföras både i anstalter med hög säkerhetsnivå och i anstalter med låg säkerhetsnivå.

Merparten av fångarna har nedsatt arbetsförmåga eller är helt oförmögna till arbete.

För denna grupp skall det ordnas förberedande arbete eller någon annan verksamhet. För att arbetet skall kunna ordnas flexibelt, föreslås det i propositionen att formerna för ykes- och förberedande arbete skall bestämmas genom föreskrifter på lägre nivå.

Villkoren för fångarnas civila arbete, studietillstånd, placering i utomstående anstalter och tillstånd till utomstående verksamhet under tillsyn skall enligt förslaget förenhetligas, preciseras och samlas i en enda paragraf på lagnivå. Samtidigt skall författningsnivån höjas. Det föreslås att placeringen av fångar utanför fängelser och andra utomstående tillstånd intensivare än förut skall sammankopplas med planen för strafftiden.

Gemensamt för tillstånden skall, förutom att de grundar sig på straffidsplanen, vara att fången förbinder sig att iaktta avhållsamhet från rusmedel och att det är sannolikt att de övriga tillstånds- eller placeringsvillkoren iakttas.

Det föreslås att bestämmelserna om fritidsverksamhet, om fångarnas rätt att delta i fritidsverksamhet och om arbete under fritiden skall preciseras. Bestämmelsen om utövande av religion skall preciseras så som 11 § grundlagen kräver. Eftersom skyddet av anstaltsordningen och andras säkerhet i vissa situationer kan vara ett hinder för utövande av religionsfrihet som skyddas i grundlagen, skall en bestämmelse om begränsning av deltagande i religiösa sammankomster fogas till lagen. En bestämmelse om beslutanderätten skall enligt förslaget dessutom anges på lagnivå.

Inkomster och egendom

Enligt det nuvarande lönesystemet är det inte möjligt att betala gängse lön i slutna anstalter. Bara i öppna anstalter kan gängse lön betalas. Det föreslås i propositionen att det nuvarande lönesystemet i slutna fängelser skall bevaras, men att det skall reformeras i en klart mera uppmuntrande riktning. I stället för arbetspenning skall fångarna betalas sysselsättningspenning för arbete, utbildning eller någon annan verksamhet. Sysselsättningspenningen skall graderas enligt hur väl

en fånge förbinder sig vid planen för strafftiden, hur krävande verksamheten är och hur regelbundet och varaktigt deltagandet är. Utgångspunkten skall vara att lika stor ersättning skall betalas för regelbundet deltagande i krävande arbete, utbildning eller någon annan verksamhet. Innehållet i verksamheten skall fastställas med hänsyn till den individuella planen för strafftiden.

Lönesystemet i öppna anstalter skall enligt förslaget i huvudsak bevaras oförändrat. Det nya är att sysselsättningspenning skall betalas för förberedande arbete också i öppna anstalter. Till fångar som deltar i utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten skall sysselsättningspenning betalas.

Brukspenning skall betalas till fångar som befriats från sysselsättningsplikt. Brukspenning skall betalas för den arbetstid för vilken lön eller sysselsättningspenning inte betalas.

Bestämmelserna om fångarnas innehav av egendom skall enligt förslaget göras klarare. I detta sammanhang föreslås det också att en bestämmelse om grunderna för begränsning av rätten att använda utomstående pengar eller betalningsmedel skall fogas till lagen.

Kontakter utanför fängelset

Hemligheten av förtroliga meddelanden garanteras i 10 § grundlagen och i artikel 8 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Nödvändiga begränsningar under tiden för frihetsberövande kan föreskrivas i lag. I konventionen om de mänskliga rättigheterna ställs det som villkor för begränsning, förutom att begränsningarna skall föreskrivas i lag, att det inte är tillåtet att ingripa i brevväxling mer än vad som är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att värna den allmänna säkerheten, för att förhindra oordning och kriminalitet eller för att trygga andra personers rättigheter och friheter. Begränsningarna skall också uppfylla de allmänna krav som ställs på begränsningar av de grundläggande rättigheterna.

Bestämmelserna om granskning av brev är i dagens läge oklara och beaktar inte i tillräcklig utsträckning villkoren för begränsning av de grundläggande rättigheterna. Mera

omfattande och precisa bestämmelser om granskning av brev och andra meddelanden, avlyssning av telefonsamtal och övervakning av andra kontakter skall därför enligt förslaget anges på lagnivå.

Den ökade narkotika- och övriga brottsligheten under fängelsetiden medför att det är nödvändigt att övervaka fångarnas kontakter. I bestämmelserna om övervakning av brevväxling skall det göras en klarare skillnad än i dag mellan granskning av brev eller andra meddelanden och läsning av dem. Exakta förutsättningar för läsning av brev skall anges. Korrespondensen mellan fångarna och deras rättsbiträden åtnjuter ett särskilt skydd, varför det föreslås att bestämmelserna om brevväxling som i dag står på föreskriftsnivå skall höjas till lagnivå.

Den nuvarande bestämmelsen om att användning av telefon kräver skall slopas. Enligt förslaget skall fångarna ges möjlighet vid tidpunkter som enligt ordningsstadgan är lämpliga att stå i telefonkontakt med någon utanför fängelset. Samtidigt föreslås det att villkoren för avlyssning av samtal skall göras klarare så att de motsvarar villkoren för läsning av brev. Möjligheten att spela in samtal i situationer när det finns grundade misstankar om att ett samtal innehåller planer eller uppgifter om ett brott skall enligt förslaget också anges i lagen.

Fångarna har i dagens läge inte rätt att stå i elektronisk kontakt med någon utanför fängelset. Eftersom det i framtiden kan bli möjligt att tillåta t.ex. kontakter via Internet, föreslås det att en bestämmelse enligt vilken föreskrifterna om övervakning av brevväxling och kontakter per telefon skall tillämpas på övervakning av kontakter skall fogas till lagen. På grund av tekniska problem som hänför sig till övervakningen skall sådana kontakter i början endast vara möjliga enbart i öppna anstalter.

Bestämmelserna om besök hos fångar skall enligt förslaget förtydligas och bestämmelser om mottagande och granskning av föremål i samband med besök skall enligt förslaget fogas till lagen. En nyhet är att besök också skall kunna kontrolleras genom videoövervakning. Sådan övervakning har i flera länder konstaterats vara ett effektivt sätt att förhindra att droger överlämnas i samband med

besök. Dessutom föreslås det att förutsättningarna för avslag på besök hos fångar skall anges mera precist på lagnivå.

Fångarna har yttrandefrihet som tryggas i grundlagen. Eftersom kontakterna i ett fängelse måste på grund av anstaltsordningen begränsas, föreslås det att en bestämmelse om fångarnas möjlighet att stå i kontakt med massmedier skall fogas till lagen. I dagens läge står regelverket på föreskriftsnivå.

Permission är ett viktigt sätt att upprätthålla kontakter med anhöriga och andra närstående. När frigivningen närmar sig, är det möjligt att under permissioner sköta ärenden som hör till frigivningen. Permissionsbestämmelserna skall enligt förslaget reformeras och permissionsvillkoren anges mera noggrant än tidigare på lagnivå. I dagens läge står regelverket på föreskriftsnivå. När kontakter äger rum i en straffanstalt, skall bestämmelserna om besök tillämpas på dem. Enligt förslaget skall den grundläggande indelningen i permissioner beviljade av någon viktig anledning och permissioner beviljade med hänsyn till strafftidens längd bevaras. Tillstånd som beviljas med hänsyn till strafftidens längd skall enligt förslaget närmare sammanknytas med planen för strafftiden på de grunder som framförs i punkt 2.3.3. För att öka förutsägbarheten i systemet föreslås det att det nuvarande beräkningssättet som grundar sig på halva strafftiden skall slopas. Det föreslås att en bestämmelse om individuell prövning också skall intas i lagen enligt vilken det skall vara möjligt att avvika från den tidpunkt som bestäms enligt huvudregeln skall fogas till lagen.

Permissionssystemet skall också efter reformen grunda sig på prövning, varför det i praktiken kan uppkomma situationer när en fånge inte kan beviljas permission utan övervakning, t.ex. på grund av fångens rymningsbenägenhet eller farlighet. Varje fånge frigges en gång, detta gäller också fångar som avtjänar livstids fängelse. Därför och av humana skäl föreslås det att en bestämmelse om att fångar i sådana fall skall beviljas permission under övervakning minst en gång per år skall fogas till lagen. En motsvarande bestämmelse finns t.ex. i den svenska lagstiftningen.

Kompetensen att besluta om permission

har under det senaste decenniet genom delreformer delegerats till fängelsedirektören (anstaltsdirektören). I dagens läge avgörs ca sju procent av permissionerna av Brottspåföljdsverket. Det är inte ändamålsenligt att fatta beslut om enskilda fångar i det centrala anbetsverket som har till uppgift att styra, utveckla och övervaka den underlydande förvaltningen. I propositionen föreslås det att behörigheten att besluta om permissioner skall med några få undantag delegeras till fängelsedirektörerna. Fattandet av beslut om tillstånd till permission för fångar som avtjänar livstidsstraff och hela straffet skall förbli hos Brottspåföljdsverket. Detta kan anses motiverat förutom med hänsyn till enhetlig praxis även på grund av den specialprövning som är sammanbundet med dylika permissioner. Brottspåföljdsverket skall även besluta om permission om den söks till något annat nordiskt land.

Disciplin

I straffanstalter finns det regler och bestämmelser som gäller möjligheten att röra sig på anstaltsområdet, syftet med de olika delarna av anstaltsområdet, hur lokalerna skall hållas stängda, tiderna för användning av telefon, frågor som hänför sig till fritid, innehav av egendom och andra motsvarande omständigheter. Det finns särskilda bestämmelser som gäller enskilda avdelningar. Det är ofta svårt att skapa sig en bild av föreskrifterna, anvisningarna och de andra bestämmelserna, eftersom de sällan samlats på ett enhetligt sätt. Därför är det svårt för en fånge att på förhand veta vad som krävs av honom eller henne. För att det skall bli lättare att skapa sig en klar bild av sådana ordningsföreskrifter skall fängelserna enligt förslaget ha en ordningsstadga. En sådan ordningsstadga förutsätts också i regel 30 i de grundläggande principerna för skyddet av de som förlorat sin frihet.

Tillämpningsområdet för disciplinstraff är i dagens läge obestämt och skall enligt förslaget förtydligas. En gränsdragning kan göras både enligt gärningen och enligt påföljden för gärningen. När denna gräns begrundas, skall också artikel 5 och 6 i Den europeiska

konventionen om de mänskliga rättigheterna och 7 och 21 § grundlagen beaktas.

Den europeiska domstolen och kommissionen för de mänskliga rättigheterna har i flera fall tagit ställning till frågan om vilka straff som kan behandlas genom disciplinärt förfarande, och när det gäller åtal för brott som avses i artikel 6 (1) i konventionen om de mänskliga rättigheterna. Organen för de mänskliga rättigheterna har godkänt att en skillnad skall göras mellan en straffprocess som krävs på grund av de rättsskyddsmedel som avses i artikel 6 och disciplinärt förfarande. I beslutspraxis har det fästs vikt vid hur en förseelse klassificerats i statens interna rätt, gärningens natur i förhållande till straffets karaktär, påföljdens natur och stränghet. Gränsdragningen i statens interna rätt är inte avgörande. Det avgörande är gärningens natur i förhållande till straffets natur och hur allmänt gärningen är straffbar. Disciplinstraff är avsedda för en viss grupp eller vissa grupper, medan en norm som är straffbar för alla hänvisar till strafflagen. Även om en förseelse motsvarar rekvisitet för en gärning som kan avgöras genom disciplinärt förfarande, kan den på grund av strängheten och naturen av påföljden höra till tillämpningsområdet för artikel 6 om brottmål. Ett arreststraff på några dagar hör inte i till området för 6 (1) artikeln, men när det gäller ett långt straff kan situationen vara annorlunda. En ytterligare begränsning av friheten för en fånge som avtjänar frihetsstraff så att den totala tiden för frihetsberövande inte växer är inte i princip en påföljd som gjorde det omöjligt att se förfarandet vid beslutsfattandet som disciplinärt.

I en straffprocess skall det förfarande som avses i artikel 6(1) i regel tillämpas redan i första instans. Som ett undantag från detta har domstolen och kommissionen godkänt att straff för obetydliga brott kan bestämmas genom förvaltningsförfarande, förutsatt att den bestraffade har möjlighet att genom besvär eller på något annat sätt få saken omprövad av en domstol genom ett förfarande enligt artikel 6 (1).

Avgränsningen av disciplinsystemet kan i princip göras på fyra sätt. Det första alternativet är att samtliga brott som definieras i strafflagen skall förflyttas till polisen för för-

undersökning, och endast förseelser som hänför sig till fängelseordningen och som enligt allmän lag inte är brottsliga, t.ex. innehav av alkohol och tillståndsförseelser, skall behandlas genom disciplinärt förfarande. Det andra alternativet är att i lag eller förordning räkna upp de brott som kan behandlas och bestraffas genom disciplinärt förfarande.

Det tredje alternativet är att avgränsa användningsområdet för disciplin så att tillämpningen av disciplinsystemet, när det gäller brott som hör till straffrätten, skall kräva att gärningen samtidigt bryter mot anstaltsordningen eller säkerheten. Ordningsförseelser avgränsas så att disciplinstraff bestäms i ordningsstadgan eller så att det gäller brott mot tillståndsvillkoren, avlägsnande, rymning, försummelse av sysselsättningsplikten eller försummelse att iaktta de anställdas anvisningar.

Det fjärde alternativet är att bestämma gränsdragningen utifrån brottsplatsen, vid sidan av allvarligheten av brottet såsom i dag är fallet. Enligt 2 kap. 13 § strafflagen kan brott som leder till böter avgöras genom disciplinförfarande, om de har begåtts i ett fängelse eller under en fångvårdstjänstemans tillsyn utanför anstalten. Andra brott som begåtts utanför ett fängelse skall normalt föras till förundersökning.

Fördelen med det första alternativet är dess tydlighet. Ett sådant system är å andra sidan långsamt, och det är oändamålsenligt att föra lindriga brott till förundersökning. Fördelen med det andra alternativet är dess exakta avgränsning. Å andra sidan är det inte ändamålsenligt att ange enskilda brott på lag- eller förordningsnivå. Problemet med det tredje alternativet är att det i praktiken är oklart vilka brott som riktar sig mot anstaltsordningen och -säkerheten. Å andra sidan är det oändamålsenligt att föra andra, högst obetydliga, brott till förundersökning.

På dessa grunder föreslås det att disciplinsystemet liksom i dag skall avgränsas till brott som medför böter och som begåtts i ett fängelse eller under fångvårdsmyndigheternas tillsyn. Villkoret för påförande av straff för enbart brott mot fängelseordningen skall vara att disciplinstraff enligt fängelsets ordningsstadga skall påföras för gärningen eller att det gäller en försummelse att iaktta de an-

ställdas föreskrifter som meddelats inom ramar för deras kompetens.

I internationella rekommendationer uppsätts som mål att tillämpningen av enrum som straff skall minskas eller helt slopas. I den nuvarande lagen är maximitiden för enrum 20 dygn. Även om maximitiden enligt nuvarande lag inte är särskilt lång i en internationell jämförelse, kan enrum i 20 dygn anses vara en sträng påföljd.

En förkortning av maximilängden av enrum kan även motiveras med att straffet ofta riktar sig mot de som redan tidigare har problem med den psykiska hälsan eller balansen. Förkortade strafftider i enrum stöds också av att över tio dagars enrum är synnerligen sällsynt i praktiken. Därför föreslås det att maximilängden av enrum skall förkortas från nuvarande 20 dygn till 14 dygn.

Innehållet och strängheten av enrum beror i hög grad på hurdana förhållanden en fånge är tvungen att tillbringa denna tid i. I praktiken verkställs straff i enrum vanligen på en specialavdelning, men i några anstalter kan det även verkställas i den intagnes cell, och den egendom som den intagne i övrigt innehar avlägsnas från cellen under tiden för disciplinstraffet.

Förlust av avtjänad tid är i dagens läge förbunden med enrum, vilket inte i samtliga fall kan anses motiverat. Förlust av avtjänad tid är en sträng påföljd genom vilken en förvaltningsmyndighet fått kompetens att besluta om frihetsberövande som motsvarar fängelsestraff. Motsvarande påföljd tillämpas nästan i alla länder, varför den skall bevaras också i den nya lagen. Det föreslås dock att den skall ändras till ett separat straff som skall särskiljas från enrum. Det föreslås att tillämpningsområdet för förlust av avtjänad tid i lagen skall begränsas till brott och otillåtet avlägsnande från öppna anstalter eller sjukvårdsanstalter.

I samband med FVS-reformen slopades möjligheten att som disciplinstraff reducera fångars arbets- eller brukspengar. I flera länder tillämpas en dylik påföljd, i Danmark är den rentav det mest allmänna disciplinstraffet. Det vore logiskt att påföra en ekonomisk disciplinpåföljd för ett brott som i strafflagen bestraffas med böter. Förlust eller reduktion av fångars löner, sysselsättnings- eller bruks-

pengar kan sålunda vara motiverad som disciplinstraff. Å andra sidan skulle det vara svårt att betala böter genom fångarbete om fången inte arbetar i en öppen anstalt. Med tanke på likvärdig behandling av fångarna är det inte möjligt att endast intagna i öppna anstalter skall påföras ekonomiska påföljder. Därför föreslås det inte att bestämmelser om ekonomiska disciplinstraff skall fogas till lagen.

Den nuvarande kumulationen av sanktioner kan reduceras genom att några av de påföljder som i dag påförs fångar görs till officiella disciplinstraff. Sådana påföljder är t.ex. förlust av rätten till permission för en bestämd tid eller förflyttning av fångar till mera slutna avdelningar. Förlust av rätten att anhålla om tillstånd som är beroende av prövning eller tillämpning av säkerhetsinriktad förflyttning som straff kan emellertid i praktiken leda till ytterligare problem och oklarhet, vilket vore ägnat att fördunkla disciplinsystemets gränser. Det kunde lätt uppkomma en uppfattning om att fångarna efter en bestämd tid har rätt till permission eller returnering till en öppnare avdelning. Normal placering på avdelningar är exempelvis verksamhet som hör till upprätthållandet av anstaltsordningen och som även skall beakta bedömningen av en fångs kommande beteende. Ett disciplinstraffssystem är ju klarare, desto färre olika former av straff det innehåller. Sålunda föreslås det inte att nya disciplinstraff skall fogas till lagen.

I dagens läge finns det inga bestämmelser om utredning av förseelser. Att påföra disciplinstraff kräver att en förseelse skall noggrant undersökas. En fånge har rätt att bli hörd och presentera bevis som stöd för sin utredning. Bestämmelser om utredning av förseelser, om förfarande och registrering skall enligt förslaget fogas till lagen. Objektiviteten och trovärdigheten i en utredning kräver att en fångs grundade påstående om de anställdas delaktighet i ett brott alltid skall förflyttas till polisen för utredning. För tydlighetens skull föreslås det att en bestämmelse om detta skall fogas till lagen.

Övervakning och granskning av fångar

Granskning av fångar innebär ett ingripande i deras personliga integritet och frihet. Därför föreslås det att bestämmelserna om övervakning och granskning av fångar skall preciseras och förtydligas. I stället för det nuvarande osammanhängande regelverket föreslås det att bestämmelserna om granskning skall samlas i ett enda kapitel.

Det föreslås att en allmän bestämmelse om granskning av fångar skall fogas till lagen i stället för den nuvarande förordningen. Även om en fångcell inte åtnjuter hemfridskydd, kan granskning av celler i viss utsträckning anses begränsa skyddet av fångarnas privatliv. Därför föreslås det att bestämmelser om granskning av fångarnas bostadsrum och egendom skall noggrannare anges på lagnivå. Den nuvarande bestämmelsen om granskning med metalldetektor och andra hjälpmedel skall enligt förslaget preciseras. Granskningen skall kallas säkerhetskontroll, på samma sätt som vid domstolar och på flygplatser. En sådan säkerhetskontroll skall även kunna utföras på fångar under transport. Villkoren för kroppsvisitation av fångar skall enligt förslaget preciseras. Bestämmelserna på förordningsnivå om övervakning av avhållsamhet från rusmedel skall enligt förslaget höjas till lagnivå. Det föreslås dessutom att en procedurbestämmelse med allmänna föreskrifter om genomförande och registrering av granskningar skall fogas till lagen. Beslutanderätten skall enligt förslaget preciseras.

Granskning av andra personer

Bestämmelserna om granskning av andra personer än fångar skall enligt förslaget samlas i ett enda kapitel för att öka tydligheten. Den nuvarande bestämmelsen på förordningsnivå om tillträde till straffanstalter (fängelser) skall enligt förslaget fogas till lagen i preciserad form. Det föreslås också att en bestämmelse om säkerhetskontroll på fängelseområdet skall fogas till lagen. I dagens läge saknar lagen en bestämmelse om hur det skall förfaras med föremål som påträffats vid säkerhetskontroll eller kroppsvisitation. Eftersom det gäller skyddet av en besökares eller någon annans egendom som garanteras i grundlagen, föreslås det att en be-

stämmelse om frågan skall fogas till lagen.

Besökare hos fångar eller andra utomstående kan försumma att iaktta en uppmaning att avlägsna sig från fängelset eller anstaltsområdet, när en sådan uppmaning riktas till dem. Det har också uppkommit situationer när någon utomstående uppträtt hotfullt eller äventyrat anstaltsordningen på något annat sätt. Det föreslås att fängsvårdsmyndigheterna skall ha befogenhet att, vid behov med maktmedel, avlägsna sådana personer från fängelset eller anstaltsområdet.

Fängsvårdsmyndigheterna har i dagens läge endast den allmänna rätt att gripa som avses i 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen. Att använda rätten kräver emellertid att ett brott redan skett. Detta är inte i alla situationer ändamålsenligt eller tillräckligt. En besökare kan uppträda hotfullt utan att beteendet motsvarar rekvisitet för olagligt hot. En besökare kan på grundval av granskning med en hund som skolats i narkotikasökning misstänkas för innehav av droger. Den allmänna rätten att gripa som anges i tvångsmedelslagen lämpar sig inte för sådana situationer, eftersom inget brott har ägt rum. I synnerhet i fångelser på landsbygden kan det ta flera timmar innan handräckning av polisen kan fås. Därför föreslås det att fängsvårdsmyndigheterna skall få befogenhet att gripa den som uppträder hotfullt eller orsakar fara, också innan brottsrekvisitet uppfylls. Eftersom det gäller en åtgärd som innebär ett starkt ingripande i den personliga friheten, föreslås det att frågan skall anges på lagnivå. Det föreslås emellertid att en bestämmelse om maximitid enligt bestämmelsen i lagen om ordningsvakter skall fogas till lagen.

Säkerhetsåtgärder och maktmedel

I den nuvarande lagen är gränsen mellan gransknings- och säkerhetsåtgärder inte tydlig. Fångarnas personliga frihet och integritet begränsas både genom granskning och genom säkerhetsåtgärder. För att förtydliga gränsdragningen föreslås det att säkerhetsåtgärderna klarare skall avskiljas från granskningsbestämmelserna och samlas i ett eget kapitel. En bestämmelse i vilken säkerhetsåtgärderna skall räknas upp skall enligt förslaget

get fogas till lagen. En bestämmelse i vilken det skall betonas att medel som inte begränsar någons frihet skall tillämpas i första hand skall enligt förslaget också fogas till paragrafen. I dagens läge står regelverket på föreskriftsnivå.

Fängsvården hamnar i praktiken ofta i situationer när det är nödvändigt att dygnet runt observera och iaktta hälsotillståndet hos fångar som lider av abstinensbesvär efter rusmedelsbruk. I praktiken kan en fånge också vara i så dåligt skick att han eller hon måste permanent iakttas. Det är också nödvändigt att iaktta fångar som uppträder självdestruktivt för att det skall vara möjligt att värna deras hälsa. Sådana fångar placeras ofta i en cell med kamerabevakning dygnet runt. På grund av det obetydliga antalet anställda går det inte att ordna nattlig övervakning av sådana fångar på något annat sätt. Eftersom denna åtgärd, även om den vidtas för att skydda en fånge, ingriper i fångens personliga frihet, och kamerabevakningen dessutom i fångens privatliv, föreslås det att bestämmelser om sådan placering och villkoren för den noggrant skall anges i lagen. Sådan övervakning skall kallas granskning.

De nuvarande bestämmelserna om isolering av fångar när de misstänks för att forsla rusmedel eller andra otillåtna föremål i kroppen skall enligt förslaget bevaras. Det föreslås att benämningen isolering skall ändras till övervakning under isolering. Bestämmelserna om avskildhet för fångar dygnet runt skall enligt förslaget bevaras i preciserad form.

Den nuvarande bestämmelsen om bruk av maktmedel i fängsvården är med hänsyn till det innehållsliga, territoriella och personella tillämpningsområdet svårtolkad och oklar. Eftersom maktmedel innebär ett ingripande i personlig frihet och integritet, föreslås det att bestämmelsen skall preciseras. Bruk av maktmedel kan omfatta användning av olika medel för kraftåtgärder. De medel för kraftåtgärder som står till fängsvårdens förfogande är batong, gasspray, handbojor och skjutvapen. Fängsvårdsväsendet ger utbildning i användningen av maktmedel och medel för kraftåtgärder. Endast specialutbildade fängsvårdstjänstemän är enligt den nuvarande bestämmelsen berättigade att använda maktme-

del. Rättssäkerhetskravet vid begränsning av de grundläggande rättigheterna har ansetts förutsätta att utbildningen och behörigheten av de som utövar begränsningsbefogenheter skall vara garanterad (GrUU 17/1998 rd). Därför kräver propositionen att endast de som fått behörig utbildning i bruk av maktmedel skall vara berättigade att vidta kraftåtgärder.

Ändringssökande

Fångarnas ändringssökande har reformerats genom bestämmelser i 7 kap. LVS som trädde i kraft den 1 augusti 2001. Enligt 7 kap. 1 § får ändring i beslut om disciplin och senareläggning av villkorlig frigivning sökas genom besvär hos tingsrätten.

När lagen behandlades, konstaterade riksdagens grundlagsutskott att hänskjutande av besvär till tingsrätten genom beslut av en förvaltningsmyndighet är ett exceptionellt arrangemang när bestämmelserna i 98 och 99 § grundlagen om domstolsväsendets grundläggande struktur och domstolarnas uppgifter beaktas. Enligt grundlagsutskottet var avgörandet i detta fall motiverat, eftersom de viktigaste besluten som är föremål för ändringssökande, dvs. förlust av avtjänad tid och senareläggning av villkorlig frigivning, inverkar på den faktiska längden av strafftiden. Grundlagsutskottet konstaterade att domstolarna enligt 7 § 3 mom. skall meddela straff som omfattar förlust av frihet. Utskottet ansåg det foljdriktigt att sökande av ändring i administrativa beslut som fattas under verkställigheten och som inverkar på strafflängden skall riktas till den domstol där de egentliga fängelsestraffen bestäms.

Sökande av ändring i andra frågor som gäller fångars rättigheter och skyldigheter skall ske enligt 21 § grundlagen. Grundlagsutskottet konstaterade i utlåtandet att besvärshörförandet skall överensstämja med förvaltningsprocesslinjen, när särskilda bestämmelser saknas (GrUU 9/2001 rd).

Propositionen grundar sig på den indelning som grundlagsutskottet föreslagit. När det gäller beslut som inverkar på den faktiska längden av straff och som är beroende av prövning, skall sökande av ändring vanligen

ske hos en allmän domstol. Sådana beslut är senareläggning av villkorlig frigivning som avses i 2 c kap. 9 § strafflagen och förlust av avtjänad tid som avses i 15 kap. 4 § 4 punkten fängelselagen. Sökande av ändring hos tingsrätten skall dock väsentligen minska jämfört med det nuvarande läget, emedan sökande av ändring i beslut om disciplinstraff till största delen skall avlägsnas från tingsrätterna.

Ändringssökande skall vanligen äga rum enligt bestämmelserna om förvaltningsprocess. Rättelse skall inledningsvis sökas i det beslut som ändringssökandet gäller, och först detta beslut får överklagas hos förvaltningsdomstolen. Avsikten med rättelseförfarandet är att reducera det tunga och långsamma besvärshörförandet. Rättelseyrkande skall framföras till direktören för regionfängelset som skall besluta om möjligheten att anföra besvär hos förvaltningsdomstolen. Beslut av Brottsförhållningsverket skall kunna överklagas direkt hos förvaltningsdomstolen. Besvaren skall anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets regionfängelsedirektören eller Brottsförhållningsverket fattat beslutet.

Ändring skall kunna sökas i beslut om tidpunkten för inledande av verkställighet av fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter. Sådana beslut gäller uppskov med verkställighet, återkallande av uppskov och uppskov med förvandlingsstraff i fängelse.

För en fånge som tas in i ett fängelse skall en individuell plan för strafftiden göras upp. Planen är inte ett dokument som ger fången rätt att yrka de omständigheter som ingår i den. Det gäller en åtgärds- och rehabiliteringsplan som gjorts upp av en fånge och en myndighet. Planen är sålunda inte ett beslut som särskilt kan överklagas.

Vid sidan av anstaltsplaceringen innehåller planen riktlinjer för bl.a. fångaktiviteter under strafftiden och villkoren för permission. Besvärshörföranden skall således inte finnas när det gäller normalt fullgörande av sysselsättningskyldighet i ett fängelse och placering i verksamhet i detta sammanhang. Det skall inte heller vara möjligt att överklaga permissionsbeslut som överensstämmer med straffidsplanen. Det sistnämnda överensstämmer med mentalvårdslagen enligt vilken beslut om t.ex. veckoslutspermissioner under vårdperi-

oder mot patientens vilja eller tillstånd att sköta ärenden inte kan överklagas. Permission som beviljas av någon synnerligen viktig anledning utgör ett undantag som kan överklagas.

Det skall vanligen inte vara möjligt att söka ändring i beslut som gäller placering i fängelse och förflyttning från ett fängelse till ett annat. I förvaltningslagskipningen har det också ansetts att sedvanliga beslut om förflyttning inte är besvärsliga. Beslut om intagning av barn till fångar skall dock även kunna överklagas.

Det föreslås att reglerna om innehav av egendom och användning av pengar skall kunna överklagas. Beslut som begränsar fångars kontakter utanför anstalterna skall i vissa fall kunna överklagas. Beslut om omhändertagande av brev eller försändelser skall kunna överklagas. Detta gäller också beslut om besöksförbud.

Det skall inte vara möjligt att överklaga beslut om säkerhetsåtgärder och maktmedel. Eftersom det gäller faktiskt vidtagna åtgärder, saknar ändringssökandet betydelse. Det enda undantaget är beslutet om avskildhet för fångar.

I 7 kap. LVS finns det i dag ett besvärsförbud enligt vilket tingsrättsbeslut som gäller fångbesvär inte kan överklagas hos hovrätten. Riksdagens lagutskott krävde i sitt betänkande om fångbesvär (LaUB 12/2001 rd) att besvärsförbudet i lagen skall omvärderas i samband med totalreformen av lagstiftningen.

Senare har ett förbud mot sökande av ändring i tingsrättens beslut fogats till 33 § lagen om bemötande av utlännningar som tagits i förvar och om förvarsenheter. Vid behandlingen av lagförslaget konstaterade riksdagens grundlagsutskott att avgörandet inte påverkar behandlingsordningen av lagförslaget (GrUU 54/2001 rd). Grundlagsutskottet hänvisade till sitt tidigare utlåtande enligt vilket en begränsning av ändringssökande är möjlig när det gäller brott som kan karakteriseras som smärre och obetydliga straff som döms ut för dem. En sådan begränsning av ändringssökandet i samband med obetydliga brott är inte heller problematisk med hänsyn till de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna (GrUU 30/1998 rd).

Enligt förslaget skall ändring inte kunna sökas i tingsrättens eller förvaltningsdomstolens beslut om fångars ändringssökande. De beslut som skall kunna överklagas hos tingsrätten är till naturen jämförbara med smärre brottmål. Besvär hos förvaltningsdomstolen omfattar å andra sidan t.ex. avgöranden som motsvarar de beslut i vilka fortsatt ändringssökande begränsas i lagen om bemötande av utlännningar som tagits i förvar och om förvarsenheter.

Enligt förslaget skall tingsrätten vara beslutför i fångars besvärärenden när endast ordförande är närvarande. På motsvarande sätt föreslås det att förvaltningsdomstolen skall vara beslutför när en ledamot är närvarande. I båda fallen är sammansättningen motiverad, eftersom de besvärärenden som skall behandlas vanligen är obetydliga och rättsligt enkla.

Häktning

Utgångspunkterna för reformen. Enligt 7 § 3 mom. andlagen skall rättigheterna för den som berövats sin frihet tryggas genom lag. Enligt beredningen av bestämmelsen skall rättigheterna för den som berövats sin frihet garanteras på det sätt som anges i internationella konventioner om de mänskliga rättigheterna. Enligt förmodan om oskuld som omfattats i internationella konventioner skall den rättsliga ställningen och behandlingen av häktade avvika från behandlingen av fångar som avtjänar fängelsestraff.

Häktningsslagen skall enligt förslaget ändras så att dess bestämmelser på många punkter skall överensstämma med bestämmelserna i fängelselagen. Syftet är dessutom att få bestämmelserna om häktade att svara mot den särställning som de häktade beviljats i internationella konventioner och rekommendationer om de mänskliga rättigheterna.

När lagförslagen bereddes, övervägdes det i vilka avseenden det är ändamålsenligt att ange samma frågor i två delvis parallella lagar. Häktningsslagen skall under alla omständigheter innehålla åtminstone de viktigaste bestämmelserna om de häktades rättigheter och skyldigheter, varför lagen skall vara en viktig rättskälla för de häktade och deras när-

stående. Eftersom lagstiftning skriven med hänvisningsbestämmelser är betydligt svårare att läsa och uppfatta, utgår förslaget ifrån att rättigheterna och skyldigheterna för de häktade på ett så övergripande sätt som möjligt skall anges i häktningsslagen. En annan utgångspunkt i förslaget är att de allmänna bestämmelserna om användandet av fängsvårdspersonalens befogenheter och bestämmelserna om graduella befogenheter endast skall fogas till fängselagen. Även bestämmelser som anger Fängsvårdsväsendets skyldigheter skall enligt förslaget endast nämnas i fängselagen.

Bestämmelser om behandling av häktade. CPT har fäste vid sina inspektionsbesök i Finland fäst uppmärksamhet vid att de häktade förvaras i polishäkten även efter häktningsrättegången.

Eftersom förvaring i polishäkte i praktiken avsevärt begränsar de häktades rättigheter, föreslås det att bestämmelser om de grunder på vilka de häktade kan förvaras i polishäkte samt om maximitiden för sådan förvaring skall anges i lagen. Avvikelser från maximitiden skall av vägande skäl kunna göras. En sådan bestämmelse behövs också för styrning av praxis. En domstol skall enligt förslaget ha beslutanderätt.

Samtidigt föreslås det att det nuvarande systemet skall slopas enligt vilket lokaler som övervakas och förvaltas av inrikesministeriet skall godkännas av justitieministeriet som lämpliga för förvaring av de häktade. Ett övervakningsansvar som hör till ett ministerium och som ålagts ett annat ministerium är av praktiska skäl inte ändamålsenligt. Bestämmelser om intagning i fängelse, ankomstgranskning och informering skall enligt förslaget fogas till häktningsslagen på motsvarande sätt som till fängselagen.

I syfte att göra nuvarande praxis klarare föreslås det att förpliktelsen att hålla de häktade avskilda enligt artikel 10 (2) i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter skall fogas till häktningsslagen. Emedan förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda enligt artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter gäller häktade, skall bestämmelsen enligt förslaget också fogas till häktningsslagen. Det föreslås att bestämmelserna om basunderhåll för de häktade skall fogas

till häktningsslagen med samma innehåll som de skall fogas till fängselagen.

Eftersom de häktade inte är skyldiga att delta i någon verksamhet, föreslås det att bestämmelsen i den nuvarande lagen med mindre preciseringar skall fogas till lagen. För att öka tydligheten föreslås det att en bestämmelse enligt vilken de häktade inte kan tillåtas delta i verksamhet utanför fängelset skall fogas till lagen.

Bestämmelserna om de häktades egendom och inkomst skall enligt förslaget anges till största delen på samma sätt som bestämmelserna om dömda fångar. Eftersom de häktades särskilda rätt att använda egna tillgångar kan härledas från förmodan om oskuld, skall det enligt förslaget vara svårare att förbjuda användningen av sådana medel än när det gäller fångar som avtjänar fängelsestraff.

Förvaring i häkte kan ofta börja på ett överraskande sätt utan att den häktade haft någon möjlighet att ordna sina ärenden i friheten. Därför skall enligt förslaget en uttrycklig bestämmelse om att de häktade skall hjälpas och stödjas att sköta sådana ärenden fogas till lagen.

I Europarådets fängelse regler har de häktade garanterats rätten att få vård av en läkare eller en tandläkare som de själva valt. Det föreslås att en bestämmelse om frågan skall fogas till lagen, på så sätt avgränsad att denna rätt skall kunna inskränkas om anstaltsordningen eller förvaringen i häkte äventyras. Förvaring i häkte är ofta en psykiskt påfrestande tid under vilken den häktade kan behöva professionellt psykologiskt stöd och hjälp. Det föreslås att en uttrycklig bestämmelse om frågan skall fogas till lagen.

Bestämmelserna om de häktades fritidsverksamhet, brevväxling och användning av telefon skall enligt förslaget formuleras i lagen nästan likalydande som bestämmelserna om dömda fångar. Eftersom de häktade enligt artikel 14 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och artikel 6 i konventionen om de mänskliga rättigheterna har garanterats en särskild rätt att förbereda sitt försvar, föreslås det att den skillnaden skall göras i bestämmelserna att de häktade skall ha en mera omfattande rätt att använda telefon än vad dömda fångar har.

De häktade kan i dagens läge inte disciplin

plinärt bestraffas, trots att de ofta befinner sig i häktet flera månader, t.o.m. flera år. Även de häktade skall iakttä anstaltsordningen. Om den häktade bryter mot anstaltsordningen, medför det begränsningar av den häktades rättigheter. Dessa begränsningar har karaktären av säkerhetsåtgärder. Dylika begränsningar som används som säkerhetsåtgärder är problematiska, eftersom förutsättningarna och behörigheten att påföra dem samt deras varaktighet inte närmare definierats i lag. Det är inte ändamålsenligt att föra smärre brott till tingsrätten.

Enligt de grundläggande principerna för skydd av anhållna och fångar (regel 30) skall ordningsförelser som begås av anhållna och häktade, arten av dessa ordningsförelser samt de påföljder som förelserna leder till definieras i lag. Disciplinstraff skall registreras. I den handbok för häktade som Förenta Nationerna publicerat betonas vikten av att klara disciplinära regler definieras för att minska godtycke.

För att öka klarheten, förutsägbarheten och rättvisan i systemet föreslås det att också de häktade skall kunna påföras disciplinstraff. Skillnaden jämfört med dömda fångar skall vara att de häktade inte skall kunna påföras förlust av avtjänad tid.

Det föreslås att bestämmelser om granskning, övervakning, maktmedel och säkerhetsåtgärder som gäller häktade skall fogas till häktningsslagen i motsvarande form som till fängelselagen.

De häktade skall enligt förslaget även ha besvärsmätt. På grund av häktningens natur skall de beslut som kan överklagas dock vara färre än när det gäller fångar som avtjänar straff.

De nuvarande bestämmelserna om transport av fångar är föråldrade. Det är också problematiskt att sådana rättigheter och skyldigheter för fångar regleras på författningsnivå som enligt 80 § och 7 § 3 mom. grundlagen skall bestämmas i lag. Eftersom man under transporten måste begränsa de häktades rättigheter, föreslås det att en bestämmelse i saken intas i häktningsslagen.

När förundersökningen pågår, påförs de häktade ofta begränsningar som kan gälla användning av telefon, besök eller samvaro med andra intagna. Det finns inga bestämmelser om behörigheten att besluta om sådana begränsningar, om deras varaktighet och grunder i lagstiftningen.

Begränsningarna skall ställas i relation till brottsutredningens behov i enskilda fall. Begränsningarna skall fastställas av en domstol behovet av dem skall omprövas med regelbundna intervaller. Även Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna fäste vikt vid frågan, när den behandlade Finlands tredje periodiska rapport.

Emedan begränsningar av de häktades kontakter innebär ett starkt ingripande i deras rättigheter, föreslås det att mera precisa villkor för kontaktbegränsningar, begränsningarnas varaktighet och behörigheten att besluta om dem skall anges i lagen på ett mera exakt avgränsat och noggrant sätt. Denna bestämmelse skall enligt förslaget fogas till tvångsmedelslagen, inte till häktningsslagen, eftersom beslutanderätten i frågan skall utövas av en domstol.

4. Propositionens verkningar

4.1. Verkningar på fångarnas och de häktades ställning

Genom förslaget skall rättssäkerheten för fångarna och de häktade förbättras genom detaljerade och precisa bestämmelser om deras rättigheter och skyldigheter på lagnivå enligt grundlagens krav. Även om bestämmelserna i de föreslagna lagarna i många avseenden har samma innehåll som nuvarande regler och förvaltningspraxis, förbättras fångarnas rättssäkerhet, när de nuvarande reglerna, som till största delen består av administrativa bestämmelser, lyfts upp till lagnivå. Härigenom har fångarna, de häktade samt deras anhöriga bättre förutsättningar än i dag att få kunskap om fångarnas och de häktades rättigheter och skyldigheter.

Enligt förslaget skall på lagnivå anges mera exakt och noggrant om bemyndigandet att utfärda föreskrifter på författningsnivå. Den centrala myndigheten, dvs. Brottsföljdsverket, skall i fortsättningen främst utfärda rättsliga anvisningar om tekniska detaljer. I jämförelse med den nuvarande lagstiftningen har lagarnas tydlighet och begriplighet för-

bättrats genom att lagsystematiken har ändrats.

De föreslagna bestämmelserna innehåller också ändringar i sak som förbättrar fångarnas och de häktades rättssäkerhet. Den viktigaste av dessa är den exaktare regleringen av fångarnas ändringssökande. Fångarna har enligt LVS rätt att söka ändring hos tingsrätten i disciplinstraff och beslut om senareläggning av villkorlig frigivning. I andra avseenden avgör grundlagen när ändring kan sökas.

Fångarnas rätt att söka ändring i beslut som gäller deras rättigheter och skyldigheter, i första instans som förvaltningsinternt rättelseförfarande och därefter hos förvaltningsdomstolen, ökar avsevärt deras rättssäkerhet jämfört med den nuvarande situationen. Denna rätt att söka ändring gör också anstaltspraxis enhetligare, vilket ökar fångarnas jämlikhet.

Fångarnas rättsskydd främjas också av flera bestämmelser om deras rättigheter och skyldigheter, som i flera avseenden preciserats. Dessa bestämmelser gäller t.ex. placering i anstalt och förflyttning mellan anstalter, ersättning av resekostnader, placering på avdelning, avdelningarnas dagordning, fångarnas basvård och boende, förutsättningarna för tillstånd till permission och placering utanför anstalten, innehav av egendom, deltagande i fritidsverksamhet, kontakter utanför anstalten och övervakning av dessa, permissionstillstånd, disciplinstraff och utredning av dem samt granskning av fångar och säkerhetsåtgärder.

De häktades rättsställning förbättras genom bestämmelser som är exaktare än den gällande lagstiftningen. Dessa bestämmelser gäller placeringen av de häktade och de begränsningar av kontakter som kan påföras dem under häktningstiden. Tingsrätten beslutar om båda sakerna. De gällande bestämmelserna är oklara och bristfälliga. Även de disciplinära bestämmelser som gäller häktade skall göra deras rättsställning klarare.

Rättsställningen för nära anhöriga och andra närstående till fångar och häktade görs tydligare genom de föreslagna bestämmelserna om granskning, övervakning av besök och besöksförbud som kan meddelas besökare.

4.2. Ekonomiska verkningar

Allmänt. Den nya lagstiftningens viktigaste kostnadseffekter orsakas av ändringar i verksamheten till följd av att syftena med fängelsestraff omdefinierats. Lagen betonar i högre grad än tidigare att återfallsbrottsligheten bland fångar måste påverkas och deras förmåga till ett liv utan brott främjas. Fängelsetiden är en målinriktad och systematisk process som gör det lättare för fången klara sig i frihet. För att dessa mål skall nås krävs det inte bara en omfördelning av de nuvarande resurserna utan också nya resurser.

Riskerna att begå nya brott skall bedömas för väsentligt flera fångar än i dag samtidigt som åtgärderna för att effektivare än förut kunna påverka återfallsbrottsligheten skall kartläggas. På basis av dessa bedömningar skall en individuell plan för strafftiden göras upp och utgöra grund för placeringen, verksamheten under strafftiden, förflyttningarna samt villkoren för permission, frihet på prov och villkorlig frihet. Planen skall göras upp i placeringsenheterna.

För att fängelsestraffets syften skall nås i praktiken måste fångarnas möjligheter till målinriktad sysselsättning utökas. Arbete, åtgärdsprogram, utbildning och rehabilitering måste kunna ordnas så att de aktiviteter som erbjuds skall svara mot fångarnas behov samtidigt som målet att garantera fångarna rätt att delta i sådan sysselsättning som anges i planen för strafftiden nås. Detta mål kräver att sysselsättning dagligen skall ordnas för minst 400 fler fångar än i dagens läge.

För sysselsättning enligt lagförslaget krävs det att tillräckliga resurser reserveras för placeringsenheternas verksamhet och för en mera omfattande målinriktad verksamhet än i dag i anstalterna. För att målen skall nås krävs det tillräckligt med anställda och en omfattande fortbildning av den nuvarande personalen.

Även ändringarna i systemet med fångpeng är en helhet som hänför sig till utvecklingen av verksamheten och som medför kostnader. Dessutom skall enligt förslaget flera andra ändringar som gäller verkställigheten av

fängelsestraff införs genom lagen. Kostnadseffekterna av dessa är emellertid mindre än de tidigare nämnda.

Antalet fångar påverkar i väsentlig grad kostnaderna för verkställigheten av den nya lagen. Kostnaderna har nedan beräknats utifrån prognoser från 2003 så att det dagliga genomsnittliga fångtalet är ca 3 700.

Placeringsverksamhet och plan för strafftiden. Enligt förslaget skall en plan för strafftiden göras upp för samtliga fångar som anländer till en anstalt, men planens innehåll och vidd skall vara beroende av strafftidens längd, brottets art, antalet fängelsevistelser och andra individuella faktorer.

Placeringsenheten skall bedöma riskerna för en fånge att återfalla i brott utifrån all den information om fången som fåtts genom olika bedömningsmetoder samt annan information som fås av fången själv och av myndigheterna. Enheten skall försöka finna medel med vilka riskerna för återfallsbrottslighet kan reduceras. På grundval av denna övergripande bedömning skall placeringsenheten göra upp en plan för strafftiden.

Utifrån uppgifter från 2002 kan antalet personer som börjar avtjäna straff antas uppgå till 6 200–6 500 per år. En del av dem sitter häktade i ett fängelse innan de blir dömda fångar. År 2003 anlände 3 500 dömda för att avtjäna fängelsestraff och 2 223 dömda för att avtjäna förvandlingsstraff för böter.

Avsikten är att fångarna i regel skall vistas i placeringsenheten den tid som krävs för att göra upp planen för strafftiden. Enligt lagen kan en fånge dock även placeras direkt i en öppen anstalt eller i ett fängelse. Denna möjlighet kan användas t.ex. vid verkställighet av synnerligen korta straff för förstagångsfångar. Placeringsenheten beslutar om frågan.

Det genomsnittliga antalet timmar som de anställda i en placeringsenhet behöver för att göra upp en plan för strafftiden har beräknats motsvara två arbetsdagar. Antalet timmar som behövs för att följa upp en plan har beräknats motsvara en halv arbetsdag. Om planläggningen av strafftiden för fångar som avtjänar korta straff inte görs lika omfattande som för fångar som avtjänar långa straff och t.ex. ingen bedömning av risker och behov görs för dessa fångar, minskar behovet av yt-

terligare personal. En sådan mindre omfattande plan skall enligt förslaget göras upp för merparten av bötesfångarna och för dömda fångar med högst en månads strafftid i fängelse.

En enklare och mindre omfattande strafftidsplan för de ca 2 200–3 500 fångar som avtjänar korta straff och förvandlingsstraff för böter minskar behovet av extra personal till ca 40 årsverken.

År 2003 varierade kostnaderna för ett årsverke inklusive arbetsgivaravgifter mellan 36 000 euro (äldre väktare) och 40 000 euro (psykolog) beroende på arbetsuppgifter. Om kostnaderna för ett årsverke beräknas vara 38 000 euro, är ökningen av löneutgifter 1,5 miljoner euro per år.

Det centrala syftet med fängelselagen är att minska återfallsbrottsligheten. I statsrådets principbeslut den 23 september 2004 om programmet för den interna säkerheten ställs det som mål att antalet återintagningar i fängelse minskar med tre procentenheter till år 2007. Beträffande fångar i fängelse för första gången är målet att minska återintagningar i fängelse från 35 procent till mindre än 32 procent. Även beträffande fångar i fängelse för andra gången eller flere gånger är målet en minskning med tre procentenheter från utgångsläget.

Planen för strafftiden är en central och viktig faktor i påverkan på återfallsbrottsligheten. En minskning av återfallsbrottsligheten med tre procentenheter betyder en minskning av antalet fångar så, att om fem år är det genomsnittliga fångtalet nästan 100 lägre än nu, om 10 år nästan 200. Enbart i varierande kostnader betyder detta om fem år en årlig minskning på 0,7 milj. euro, om 10 år är den årliga minskningen 1,4 milj. euro. Därtill kommer verkningarna på personal-, byggnads- och hyreskostnaderna. Dessa jämte de samhälleliga besparingarna och verkningarna av minskningen av återfallsbrottsligheten är ännu märkbart större än de ovannämnda siffrorna.

Utvidgad skyldighet och möjlighet att delta i sysselsättning. År 2002 deltog i medeltal 2 030 fångar, dvs. ca 59 procent av det dagliga genomsnittliga fångtalet, i heltidssysselsättningar. I dag kan långt ifrån alla fångar som kan och vill delta beredas plats i någon

sysselsättning.

Om den ökade andelen häktade samt sjukdomar som begränsar handlingsförmågan tas i beaktande, kan syftet med lagförslaget och skyldigheten och rätten att delta i någon sysselsättning beräknas kräva att åtminstone mellan 70 och 75 procent av samtliga fångar dagligen deltar i någon heltidsaktivitet. Om det totala fångtalet uppgår till 3 700, bör i medeltal mellan 2 500 och 2 700 fångar dagligen vara sysselsatta. Detta betyder att mellan 400 och 700 flera fångar än i dagens läge deltar i någon daglig verksamhet.

Om skyldigheten att delta uppfylls fullt ut, krävs det vidare att ett tillräckligt antal sysselsättningsalternativ erbjuds och att verksamheten görs flexibel så att den svarar mot fångarnas varierande arbets- och handlingsförmåga och yrkeskunnighet.

Personalkostnaderna per aktiv fånge är ca 8 000 euro per år. Nettokostnaderna för fångaktiviteter exklusive fångarnas sysselsättningspenning varierar från 3 000 till 6 000 euro per år i olika aktiviteter. De totala kostnaderna är sålunda mellan 11 000 och 14 000 euro per år och fånge.

Fastän lagen förutsätter att alla fångar är sysselsättningspliktiga, målet för deltagande torde kunna uppfyllas gradvis så att antalet fångar som deltar i sysselsättningarna till en början ökar med 200 fångar per dag.

Om det övergripande årliga målet reduceras så att en del av sysselsättningar ordnas på deltidbasis, utomstående tjänster utnyttjas och sju fångar per tjänsteman betraktas som dimensioneringsgrund för personalbehovet, motsvarar behovet av ytterligare anställda ca 20 årsverken. Då kostnaderna för ett årsverke antas vara 38 000 euro uppgår lönekostnaderna till 760 000 euro per år. En del (fem årsverken) av behovet av ytterligare personal kan täckas gradvis genom omfördelning av personalen i samband med organisationsreformen inom Fångvårdsväsendet. Sysselsättningarna kan försöka ordnas så kostnadsförmånligt som möjligt, vilket betyder 2 000 euro per år och fånge. Minimiutgiftsökningen kan beräknas utgöra 970 000 euro per år ($15 \times 38\,000 = 570\,000$ och $200 \times 2\,000 = 400\,000$ euro).

Andra ändringar i verksamheten. Många bestämmelser i lagen innebär att nuvarande

praxis eller regler på förordningsnivå lyfts upp till lagnivå. I detta avseende saknar ändringarna ekonomiska verkningar. En del bestämmelser innebär att verksamheten i fängelserna utvecklas eller utvidgas. Ändringarna kräver vissa ändringar i verksamheten, men de totala tilläggskostnaderna är i detta avseende obetydliga.

Enligt den föreslagna 4 kap. 3 § i fängelselagen kan en fånges resekostnader ersättas, om det är motiverat med hänsyn till orsaken till resan eller fångens medellöshet. På motsvarande sätt kan enligt 14 kap. 10 § kostnaderna för någon annan än en ledsagad permission eller en permission som beviljats av någon särskilt viktig anledning ersättas. Ändringen ökar i någon mån fångarnas möjligheter att få ersättning med statsmedel. Kostnadseffekten är i praktiken obetydlig.

Enligt 7 kap. 3 § 2 mom. i fängelselagen skall en anstalt ordna möjlighet för fångarna att tvätta sina egna kläder. Motsvarande bestämmelse finns i 3 kap. 3 § i häktningsslagen. I merparten av anstalterna är detta redan i dag möjligt. I några anstalter blir man tvungen att ordna tvättmöjligheter, vilket kan genomföras i samband med ombyggnaden av anstalterna.

Fängelselagen påverkar fångarnas rättigheter även på så sätt att möjligheten att göra avvikelser från den normala kosten skall anges på lagnivå. Enligt 7 kap. 5 § i fängelselagen skall dessa avvikelser göras om det är motiverat på grund av en fånges hälsa eller religiösa eller övriga övertygelse. Den föreslagna bestämmelsen är mera omfattande än den tidigare bestämmelsen. Framför allt den snabba ökningen av utländska fångar och deras varierande religiösa bakgrund har medfört att anstalterna redan i dagens läge tillhandahåller mat som tar hänsyn till fångarnas olika religiösa övertygelser. I fortsättningen kommer utbudet av specialkost att öka, eftersom den föreslagna bestämmelsen gäller även andra slag av övertygelser.

Eftersom sådana övertygelser blivit mera allmänna i samhället, återspeglas detta också i fångvården. Att tillhandahålla ett bredare kosturval och att skaffa råvaror för specialkosten sysselsätter de anställda i högre grad än tidigare. Om antalet fångar som äter specialkost fördelas relativt jämnt mellan olika

anstalter, medför det inte behov av ytterligare resurser. Men om antalet sådana fångar ökar med 10–20 procent i ett och samma fängelse, orsakar det ett ytterligare behov av två årsverken, dvs. 70 000 euro i extra kostnader, per år och fängelse.

Enligt 12 kap. 9 § i fängelselagen kan fångarna ges tillstånd att stå i kontakt med någon utanför fängelset genom elektronisk kommunikation eller någon annan motsvarande teknisk anslutning, om kontakten inte äventyrar säkerheten i fängelset. På grund av problem med övervakningen av dessa kontakter inleds tillämpningen av bestämmelsen i experimentsyfte i öppna anstalter. Kostnaderna kommer således att vara obetydliga.

Den nya fängelselagen ändrar i viss mån grunderna och tidpunkten för beviljande av permissioner. Permissionerna binds närmare till planen för strafftiden och systemet görs mera förutsägbart. I vissa situationer har fångarna större möjligheter än i dag att få permission av någon synnerligen viktig anledning. Livstidsfångarna har efter en i fängelselagen fastställd tid rätt att få permission under ledsagning en gång per år, vilket ökar transport- och ledsagningskostnaderna. Å andra sidan skärper den nya lagen de nuvarande grunderna för beviljande av permission. De sammanlagda permissionskostnaderna kan antas förbli så gott som oförändrade.

Lagförslagen gör det möjligt att videoövervaka besök hos fångar. Videoövervakningen orsakar kostnader i investeringsskedet men sparar å andra sidan in på personalkostnaderna. Meningen är att videoövervakningen gradvis skall utökas i takt med att anstalterna byggs om eller nya uppförs. Den kommer alltså inte att medföra omedelbara kostnader när lagen träder i kraft.

De ovannämnda lagändringarna kan beräknas medföra kostnader på sammanlagt högst 100 000 euro per år.

Systemet med sysselsättningspengar och lön för fångar. Utgångspunkten för förslaget är att skapa ett mera sporrande och rättvisare system. Samtidigt minskas skillnaderna mellan öppna och slutna anstalter. Enligt förslaget betalas sysselsättningspenning för deltagande i arbete, utbildning eller annan sysselsättning både i slutna och öppna anstalter.

Brukspenning betalas till fångar som inte deltar i någon verksamhet och till häktade.

Lönesystemet när det gäller arbete i arbetskolonier och öppna anstalter förblir oförändrat.

Utgångspunkten är att antalet fångar som deltar i någon aktiv verksamhet skall öka gradvis så att deltagarna i början är ca 200 flera än för närvarande. Antalet fångar som får sysselsättningspenning ökar även på grund av att de som i dag får arbetspenning skall omfattas av sysselsättningspenningen. Också nivån på arbetspenningen höjs. Även brukspenningens nivå höjs en aning. Den lägsta brukspenningen (anstaltsminimum) betalas även till fångar som är svåra att sysselsätta.

Tabell 9. Beräkning av fångarnas tidsanvändning, i medeltal 3 700 fångar per dag

<i>De som får sysselsättningspenning</i>	
Yrkesarbete	150
Förberedande arbete	900
Utbildning	350
Annan sysselsättning	300
Totalt	1 700
<i>De som får brukspenning</i>	
Häktade	350
Förflyttningar, permissionstillstånd	350
Deltagande på deltid	150
Sjuka	250
Icke-sysselsatta	200
Svårplacerade	200
Totalt	1 500
<i>Annat deltagande</i>	
Arbete i arbetskolonier	150
Arbete i öppna anstalter	250
Civilt arbete/arbetspraktik	60
Studier utanför anstalten	40
Totalt	500
Samtliga sysselsättningar totalt	3 700

Sysselsättningspenning betalas i tre klasser. Den högsta klassen, dvs. klass 3, omfattar alla som utför yrkesarbete och 15 procent av de övriga grupperna, dvs. totalt ca 500 fångar. Klass 2 omfattar 400 fångar och klass 1 omfattar 800 fångar. Den beräknade sysselsättningstiden är 140 timmar per månad. Om

sysselsättningspenning betalas ut i tre klasser, dvs. 0,60 euro, 0,80 euro och 1,00 euro per timme, blir kostnaderna (enligt formeln $400 \times 1,00 \text{ euro} \times 140 \times 12$) sådana som visas i tabell 10.

Tabell 10. Kostnader för sysselsättningspenning

Klass (euro)	Fångar	Totalt (euro)
klass 1 (0,60)	800	806 400
klass 2 (0,80)	400	537 600
klass 3 (1,00)	500	840 000
Totalt	1 700	2 184 000

Brukspenning betalas i form av dagpenning i två klasser (2,00 euro och 1,00 euro per dag). Till fångar som av egna skäl vägrar att delta i sysselsättningarna betalas brukspenning enligt klass 1, till andra fångar enligt klass 2. Kostnaderna (enligt formeln $1,00 \times 200 \times 21 \times 12$) blir då sådana som visas i tabell 11.

Tabell 11. Kostnader för brukspenning

Klass	Fångar	Totalt (euro)
klass 1 (1,00)	200	50 400
klass 2 (2,00)	1 300	655 200
Totalt	1 500	705 600

Under 2003 utbetalades sammanlagt 444 000 euro i sysselsättningspenning och 2 390 000 euro i arbets- och brukspenning. Kostnaderna uppgick sålunda till sammanlagt 2 834 000 euro. Det föreslagna systemet leder till att sysselsättningspenningen uppgår till sammanlagt 2 184 000 euro och brukspenningen till sammanlagt 705 600 euro, dvs. totalt 2 889 600 euro. Kostnadsökningen är således 55 600 euro.

Under 2003 utbetalades sammanlagt 444 000 euro i sysselsättningspenning. Hos de fångar som lyfter sysselsättningspenning verkställs förskottsinnehållning enligt en genomsnittlig skattesats på 18 procent. Enligt förslaget skall sysselsättningspenning inte vara skattepliktig inkomst. Kostnadseffekten

av förslaget är cirka 80 000 euro per år.

Lönesystemet i öppna anstalter och vid arbete i en arbetskoloni förblir oförändrat och medför således inga extra kostnader.

Beräkning av strafftid. Det övergripande syftet är att gradvis förenkla systemet för straffverkställighet och därmed även beräkningen av strafftiden så att beräkningen i så stor utsträckning som möjligt skall kunna skötas utföras maskinellt med hjälp av det fånginformationssystem som är under beredning. Ett enklare system är lättare för fångarna att förstå och den tid som går åt till utredningar av saker samt klagomål blir härigenom kortare.

Fängelselokaler och placering av fångar. Enligt lagförslaget skall fångarna ha ändamålsenliga bostads- och tvätttrum till sitt förfogande. När nya fängelser byggs och gamla byggs om, skall bostadsrummen uppfylla de krav som bygglagstiftningen ställer på sådana rum.

För närvarande finns det ca 840 fångplatser där tillträde till toalett inte kan ordnas för fångarna dygnet runt och ca 300 celler med en yta som underskrider sju kvadratmeter.

Fångvårdsväsendets fastigheter övergick den 1 januari 2001 till Statens fastighetsverk, senare Senatsfastigheter. I ramavtalet mellan justitieministeriet och Statens fastighetsverk fastställdes ett investeringsprogram för Fångvårdsväsendet. Hyrornas effekt på de avtalade investeringarna har beaktats i budgeten för 2002–2004 och anslagsramarna för de närmaste åren. Hela programmet omfattar perioden 2001–2010. Det investeringsprogram som ingår i ramavtalet har reviderats på grund av en höjning av kostandsnivån. En del av projekten har uppskjutits för att verkställas senare.

Då programmet genomförs avskaffas de celler som saknar tillträde till toalett dygnet runt samt de celler som är mindre än sju kvadratmeter.

Genom den nya lagen ges fångarna större möjligheter till avskilt boende på egen begäran. I praktiken innebär bestämmelsen inte alltid att fången bor i enklrum, utan i vissa situationer kan avskilt boende tryggt ske tillsammans med en annan fånge. Tillämpningen av bestämmelsen medför sålunda inte merkostnader.

Ändringar i indelningen i avdelningar och den övriga anstaltsstrukturen genomförs successivt enligt investeringsprogrammet och bestämmelsen medför därför inga omedelbara merkostnader i detta hänseende när lagen träder i kraft. Däremot orsakas kostnader av den sysselsättning som skall ordnas för fångar som bor avskilt, vilket tas upp till närmare granskning ovan.

Ändringssökande. Fångarna har utövat den besvärsmöjlighet som anges i 7 kap. LVS i klart mindre utsträckning än vad som antogs när reformen bereddes. Under 2002 anfördes 52 besvär, under 2003 27. Kostnaderna för rättshjälp har varit obetydliga. I ca 20 procent av fallen utsågs det ett rättsbiträde. Kostnaderna var i medeltal 718 euro under 2002, dvs. drygt 7 000 euro i hela landet. Vanligen har inget biträde begärts eller förordnats på grund av ärendets obetydliga art.

I analogi med detta har de kostnader som hänförs till att ordna rättegångar, uppsätta handlingar, transportera fångar osv., beräknade i årsverken, varit lägre än beräkningarna vid beredningen av reformen gav vid handen. Det har i medeltal funnits två besvärssärenden per fängelse och år.

Enligt propositionen antas antalet besvär hos tingsrätterna avsevärt minska. Ändring skall enligt förslaget endast få sökas i beslut om förlust av avtjänad tid och uppskov med villkorlig frigivning. Under 2002 anfördes färre än tio besvär av det förstnämnda slaget och inga alls av det sistnämnda slaget.

Antalet besvär hos förvaltningsdomstolarna kan uppskattas på grundval av de fångklagomål som i det nya systemet kan behandlas som besvär. Till Brottsförhållningsverket inkom 2002 totalt 607 klagomål, och till riksdagens justitieombudsman 240 klagomål.

Enligt Brottsförhållningsverkets utredning är det möjligt att utöver de tidigare klagomålsärendena också de nuvarande 300—400 nuvarande disciplinbesvär kommer att omfattas av ändringssökandet. Eftersom det förvaltningsinterna rättelseförfarandet är det första skedet i ändringssökandet, kommer antalet besvär hos förvaltningsdomstolarna att vara lägre än de ovannämnda antalen. Antalet besvär hos förvaltningsdomstolarna kommer eventuellt att uppgå till ca 30 per år vid de förvaltningsdomstolar där besvär kan

anföras. Antalet besvär i hela landet kommer att utgöra under en procent av det totala antalet ärenden vid förvaltningsdomstolarna (ca 20 000 per år).

Trots det ökade antalet ärenden som omfattas av ändringssökande kommer kostnaderna för rättshjälp inte att öka i någon väsentlig grad. När riksdagens lagutskott behandlade behovet av rättshjälp vid då fångar anför besvär, konstaterade utskottet att fången i fråga vanligen inte behöver något biträde vid besvär som gäller vanliga disciplinära straff (varning eller enrum) (LaUB 22/2001 rd). De ärenden som behandlas vid förvaltningsdomstolarna är vanligen ännu obetydligare än dessa disciplinära straff och biträden behövs därför sällan.

Kostnaderna för ändringssökande i fångvården har beaktats i kalkylerna över regionfängelserna.

Placering av häktade. Enligt den föreslagna häktningslagen skall häktade i allmänhet inte få förvaras i polisens förvaringslokaler längre än fyra veckor. År 2000 förvarades drygt 200 häktade i polisens förvaringslokaler mellan en och två månader, och något under 100 häktade över två månader. Om hälften av dessa häktade överförs till fängelse inom fyra veckor enligt huvudregeln i den föreslagna häktningslagen, är inverkan på det genomsnittliga fångtalet ca 10 fångar per år. De rörliga kostnaderna för fångarna är ca 7 000 euro per år, om en del av fångarna deltar i någon heltids- eller deltidssysselsättning. I praktiken kan få fängelser ordna någon sysselsättning för de häktade. När syftet trots allt är att tillhandahålla sysselsättning för åtminstone en del av de häktade, kan kostnaderna beräknas uppgå till ca 5 000 euro per häktad vilket innebär en årlig ökning på 50 000–70 000 euro i omkostnaderna för Fångvårdsväsendet.

4.3. Verknningar i fråga om organisation och personal

Syftet med den nya lagstiftningen är att systematiskt påverka den dömda under hela straffperioden och på så sätt reducera återfallsbrottsligheten. Detta återspeglas på många sätt även i organisations- och perso-

nalstrukturen samt i det kunnande och de arbetsmetoder som krävs av de anställda. De ändringar som påverkar antalet anställda har utretts i samband med de ekonomiska verkningarna.

Behörighet och beslutanderätt. Den nya lagen kräver inte i sig att Fångvårdsväsendets nuvarande basorganisation ändras. Men det är lättare att introducera nya arbetsmetoder i sådana strukturer som uttryckligen planerats för en verksamhet av ny typ. Ändringar i organisationsstrukturen har beretts i samband med projektet för reform av Fångvårdsväsendets struktur och organisation. I beredningsarbetet har hänsyn tagits till verksamhet i enlighet med fängelselagen.

En organisatorisk ändring som följer av fängelselagen är konsolideringen av placeringsenheternas verksamhet, som behandlas närmare i avsnitt 4.2.

Lagen orsakar många ändringar som gäller behörighet, verksamhetsmetoder och beslutanderätt. Exaktare bestämmelser om behörighet och beslutanderätt än i den nuvarande lagstiftningen ökar samtidigt fångvårdspersonalens rättssäkerhet.

Utgångspunkten för reformen är att flytta behörigheten nedåt i förvaltningen, närmare fångarna. Beslutanderätten överförs från det centrala ämbetsverket till fängelserna och i fängelserna vidare från direktören till tjänstemän som är underställda direktören. Genom reformen överförs beslutanderätten från Brottspåföljdsverket till fängelsedirektörerna i flera frågor, t.ex. sådana som gäller tillstånd till civilt arbete, studier och permission samt placering i verksamhet utanför anstalten.

Med hänsyn till fångarnas rättssäkerhet har det dock ansetts viktigt att behörigheten i framför allt vissa situationer som är förbundna med användning av tvångsmedel förblir på en tillräckligt hög nivå och att de myndigheter som beslutar om frågorna anges exaktare än tidigare i lagen. Dessutom föreslås det att strukturen för beslutsfattande görs tydligare.

Delegeringen av behörighet nedåt i förvaltningen kräver utbildning av de anställda. Den nya grundlagen och den utvidgade möjligheten att söka ändring som tagits in i fängelselagen kräver större kompetens och större noggrannhet av samtliga tjänstemän som fat-

tar beslut i fängelserna. Bestämmelserna om behörighet har formulerats så att de gör det möjligt att genomföra de ändringar i organisations- eller personalstrukturen som planeras inom struktur- och organisationsprojektet.

Personalstruktur. En arbetsmetod som enligt den nya lagen skall grunda sig på individuell behandling av fångarna och målinriktad verksamhet kräver även att personalstrukturen utvecklas. Situationen för de anställda som utför arbete nära fångarna lyfts fram och kräver nya arbetsmetoder och större beredskap att arbeta tillsammans med olika samarbetsparter också utanför anstalterna.

Syftet är att de anställda som arbetar nära fångarna skall arbeta mera enhetligt än tidigare och att de nuvarande gränserna mellan olika sektorer successivt skall minska. Dessa ändringar bereds mera detaljerat inom ramen för det pågående strukturprojektet. Samarbetet skall i större utsträckning än i dag även omfatta parter utanför anstalten. De ändringar som det nya sättet att arbeta kräver har utretts ovan i samband med de ekonomiska verkningarna av placeringsverksamheten och de ökade möjligheterna till deltagande.

Personalstrukturen påverkas också av vissa nya specialbestämmelser om tjänster som skall erbjudas fångarna. Enligt 10 kap. 5 och 6 § skall fångarna i mån av möjlighet ges tillfälle till psykologiskt råd, stöd och vård. Fångarna skall likaså i mån av möjlighet stödjas i social rehabilitering och upprätthållandet av kontakten med anhöriga och andra närstående samt handledas i skötseln av andra viktiga ärenden.

I alla större fängelser finns det redan nu tillgång till psykologtjänster. Socialarbetarna och andra tjänstemän hjälper på många sätt fångarna att sköta sina ärenden. Då bestämmelserna lyfts upp till lagnivå, understryks vikten av att tjänsterna tillhandahålls. Personalresurserna måste vara tillräckliga för dem. Det allmänna servicesystemet i samhället spelar även en viktig roll i det sociala arbetet. Genom nätverksbildning skall kontakterna med fångarnas hemkommuner om möjligt intensifieras.

Frågan om tillräckliga personalresurser har behandlats inom strukturprojektet för fångvården.

Personalutbildning. Lagstiftningen leder

även till att personalutbildningen måste utvecklas i flera avseenden. Detta gäller både den utbildning som ges när lagen träder i kraft och grundutbildningen och fortbildningen i branschen.

Den utbildning som ges lagstiftningen träder i kraft är avsedd för samtliga anställda. Flera kurser kommer att hållas i olika delar av landet. Dessutom kommer utbildning att ges separat till olika personalgrupper. Detta kommer dels att äga rum vid de årligen återkommande utbildningsdagarna, dels i form av separata kurser avsedda för olika personalgrupper. Som utbildare fungerar lagberedarna och andra experter. Meningen är att utbildningen delvis genomförs via Internet.

Fängelserna utbildar sina egna anställda. Kostnaderna för den utbildning som ges då lagen träder i kraft uppgår till ca 100 000 euro.

Även 18 kap. 6 § i lagförslaget ger upphov till särskilda utbildningsbehov. Enligt lagrummet har endast de tjänstemän inom Fångvårdsväsendet som fått tillbörlig utbildning rätt att använda maktmedel. En stor del av tjänstemännen inom Fångvårdsväsendet (bl.a. vakter, övervakter) har fått en sådan utbildning, men exempelvis vikarier kan sakna den. I detta avseende medför lagen därför nya behov. När Fångvårdens utbildningscentral och anstalterna planerar fortbildningen skall de se till att kompetensen i fråga om användning av maktmedel ligger på hög nivå och kontinuerligt upprätthålls.

De största behoven av ändringar inom utbildningen föranleds av att utbildningsstrukturen för hela personalen måste utvecklas när det nya sättet att arbeta införs.

Övrig utbildning som den nya lagen kräver och som inte direkt hänför sig till lagens ikraftträdande skall ingå i den normala grund- eller fortbildningen och orsakar därigenom inte några särskilda kostnader som direkt hänger samman med att lagen träder i kraft. Kompetensen skall i högre grad än tidigare även delvis skaffas via utomstående utbildningssystem.

4.4. Miljökonsekvenser

Propositionen har inga större konsekven-

ser för miljön. Den noggrannare planeringen av fångarnas strafftid minskar fångtransporterna. Även modellen med regionfängelser som tas i bruk genom organisationsreformen har en motsvarande verkan. De minskade fångtransporterna minskar i någon mån miljöutsläppen från transportmedel.

4.5. Sammanfattning

Etableringen av placeringsverksamheten kräver 40 årsverken, dvs. 1,5 miljoner euro per år.

Den utvidgade skyldigheten att delta kräver 15 årsverken, dvs. en merkostnad på 570 000 euro och utgifterna för sysselsättning en merkostnad på 400 000 euro, dvs. sammanlagt 970 000 euro per år.

Övriga kostnader till följd av ändringar i verksamheten uppgår till 100 000 euro per år.

Ändringarna i systemet med sysselsättningspengar för fångarna kostar 56 000 euro per år.

Sysselsättningspenningens skattefrihet kostar 80 000 euro per år.

Kostnaderna för det ökade förvaringen av häktade i Fångvårdsväsendets fängelser uppgår till 70 000 euro per år.

De totala kostnaderna uppgår till 2 776 000 euro, dvs. ca 2,8 miljoner euro per år.

Kostnaderna för personalutbildningen i samband med lagens ikraftträdande uppgår till 100 000 euro per år.

Frågorna om dimensioneringen och allokeringen av resurser som krävs för deltagande i verksamhet behandlas i samband med beslut om ramarna för statens finanshushållning.

5. Beredningen av propositionen

5.1. Beredningsskeden och -material

Lagförslaget har beretts av fängelsestraffkommittén, tillsatt av statsrådet den 23 september 1999, och överlämnades till justitieministern den 20 juni 2001.

Vid sidan av förslaget beredde fängelsestraffkommittén som ett tilläggsuppdrag av justitieministeriet en reform av fångarnas

ändringssökande. Kommitténs mellanrapport om fångarnas besvärsmätt överlämnades till justitieministern den 30 oktober 2000. En regeringsproposition (RP 13/2001 rd) som grundade sig på mellanrapporten lämnades till riksdagen i februari 2001. Riksdagens grundlagsutskott avgav ett utlåtande (GrUU 9/2001 rd) och lagutskottet ett betänkande (LaUB 12/2001 rd) om regeringspropositionen. Lagförslaget godkändes vid den andra behandlingen vid riksdagens plenum den 5 juni 2001.

Lagen om fångarnas besvärsmätt trädde i kraft den 1 augusti 2001. Enligt lagen kan fångarna genom besvär överklaga beslut om disciplinstraff och senareläggning av villkorlig frigivning. Ändring skall sökas hos tingsrätten vars beslut inte kan överklagas.

I samband med reformen förenhetligades disciplinsystemet för fångar så att disciplinsystemet för slutna anstalter också skall tillämpas i öppna. Samtidigt förenhetligades bestämmelserna om rymning, otillåtet avlägsnande från öppen anstalt samt tillstånd till permission, civilt arbete och studier i den utsträckning de gäller inräkning av tiden för frånvaro från anstalten i strafftiden.

Efter att fängelsestraffkommittén överlämnade sitt betänkande har beredningen av propositionen fortgått vid justitieministeriet som tjänsteuppdrag. En omfattande arbetsgrupp med representanter från Brottsföljdsverket och Fångvårdsväsendet har deltagit i det fortsatta arbetet.

5.2. Remissutlåtanden

Det finns en utredning av remissbehandlingen av kommitténs mellanrapport i regeringspropositionen (RP 13/2001 rd).

Justitierikesministeriet begärde utlåtande om fängelsestraffkommitténs betänkande av totalt 122 remissinstanser. Begäran om utlåtande riktades till sex ministerier, Brottsföljdsverket och fängelserna, Kriminalvårdsväsendet och några av dess regionbyråer, de

högsta övervakarna av laglighet, hovrätterna, förvaltningsdomstolarna och tingsrätterna på fängelseorterna, centralkriminalpolisen och polisinsättningarna i de största häraderna, två exekutionsverk, universitetens juridiska fakulteter, några juridiska föreningar, föreningar för de mänskliga rättigheterna samt ideella och fackliga föreningar i straffverkställighetsbranschen. Dessutom fick den högsta domstolen och den högsta förvaltningsdomstolen möjlighet att yttra sig om betänkandet.

Det inkom totalt 92 utlåtanden. En sammanfattning av utlåtandena har gjorts upp (Utlåtanden och utredningar från JM 2002:5).

Remissinstansernas allmänna bedömning av fängelsestraffkommitténs betänkande var positiv. Lagförslagen från kommittén ansågs i huvudsak värda att understödjas och välomtyckta. Totalreformen erhöi stöd och ansågs obestriddligen nödvändig. Laghelheten ansågs lyckad och tydlig med hänsyn till lagteknik och systematik. Planen för strafftiden, klarläggandet av utplacerings- och förflyttningsförfarandet, den tydliga definitionen av kompetens och successiv behörighet samt delegeringen av beslutanderätt erhöi allmänt stöd.

I utlåtandena framfördes det en smärre kritik mot en alltför detaljerad reglering av straffverkställigheten. I några utlåtanden kritiserades betänkandet också för brist på ett mera omfattande principiellt övervägande av kriminalpolitikens värden och mål. I några enskilda utlåtanden efterlystes också målsägandens perspektiv på brott, en utvärdering av reformförslagets inverkan på antalet fångar, samt ett mera aktivt utnyttjande av tillgängligt forskningsmaterial i beredningen.

Det gavs också mycket respons som gällde omfattningen av systemet för ändringssökande, definitionen av bostadsrum för fångar samt beräkningen av strafftid och senareläggning av fängelsestraff.

Under den fortsatta beredningen begärdes ett nytt utlåtande om lagförslagen hos fängelsedirektörerna. Lagförslagen har behandlats under utbildningsdagar för fängelsedirektörerna och flera andra personalgrupper.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

6.1. Samband med andra propositioner

Den gällande lagen om rannsakningsfängelse tillämpas på verkställighet av häktning och i tillämpliga delar också på behandlingen av de som anhållits som misstänkta för ett brott. En regeringsproposition med förslag till lagstiftning om behandling av de som förlorat sin frihet och tagits i förvar av polisen har beretts vid inrikesministeriet. Enligt propositionen skall förslaget till lag om behandling av personer som förvaras av polisen tillämpas på behandling av anhållna, gripna och häktade. Regeringspropositionen som beretts vid inrikesministeriet avses lämnas till riksdagen samtidigt med denna proposition. Kravet på likställdhet för häktade förutsätter att bestämmelserna om dem är så likartade som möjligt oavsett deras förlägningsort. Därför har syftet varit att säkerställa likheten av bestämmelserna i beredningen. Lagarna avses träda i kraft samtidigt.

På grundval av utvecklingsprojektet för fångvårdens verksamhetsmetoder och struktur har en regeringsproposition med förslag till ändring av lagen om förvaltning av straffverkställighet beretts vid justitieministeriet. Lagförslaget innehåller ändringar i Brottspåföljdsverkets och Fångvårdsväsendets organisation. De viktigaste ändringarna med hänsyn till fängelselagen och häktningsslagen är övergången till fem självständiga regionfängelser samt ändringarna i Brottspåföljdsverkets uppgifter. Avsikten är att en regeringsproposition skall lämnas till riksdagen samtidigt med denna proposition.

Ändringarna i lagen om förvaltning av straffverkställighet har beaktats i beredningen av förslagen till fängelse- och häktningsslag. Lagarna avses träda i kraft samtidigt.

Vid inrikesministeriet bereds även en regeringsproposition med förslag till revidering av lagstiftningen om gränsbevakningsväsendet och gränssonen. Regeringspropositionen skall ges till riksdagen under våren 2005. Den föreslagna lagen innehåller en hänvisning till gällande lag om rannsakningsfängelse.

6.2. Samband med internationella förpliktelser

Enligt 7 § grundlagen skall rättigheterna för den som förlorat sin frihet bestämmas på det sätt som utstakas i konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

Punkt c i artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter innehåller en avskildhetsplikt enligt vilken ett barn som berövas sin frihet skall hållas avskilt från vuxna, förutom när det anses stå i barnets intresse att det förfars annorlunda. I den nationella lagstiftningen finns det i dagens läge inga förpliktande bestämmelser om att minderåriga som förlorat sin frihet skall hållas avskilda. Finland har inte inlagt någon reservation mot eller lämnat någon tolkningsförklaring till konventionen om barnets rättigheter.

Regelverket om avskildhet för minderåriga i dagens lagstiftning överensstämmer inte med konventionen. För att förtydliga frågan skall en bestämmelse om avskildhet för minderåriga utfärdas också i den nationella lagstiftningen. Principen enligt vilken minderåriga skall hållas avskilda från vuxna fångar skall anges på lagnivå.

Förpliktelsen att befria fångar från sysselsättningsplikt för att de skall kunna ordna sitt försvar är uttryckt i artikel 14.3 punkt b i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och i artikel 6.3 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det är befogat att bestämmelsen också skall fogas till den nationella lagstiftningen och att regelverket skall höjas till lagnivå.

Enligt artikel 36 i Wienkonventionen om konsulära relationer skall det enligt förslaget föreskrivas att utländska fångar skall ha rätt att stå i kontakt med hemlandets diplomatiska eller konsulära representation. Med kontakter avses brevväxling, besök och diskussioner. Skyldigheten att underrätta utländska fångar om dessa kontakter skall anges särskilt.

Enligt artikel 36 i konventionen har också konsulatstjänstemän rätt att besöka medborgare i hemstaten som intagits i fängelse eller häkte, att diskutera och korrespondera med dem. Kontakterna kräver medgivande av den intagne i fråga.

Utlåtanden av övervakningsorganen för de

mänskliga rättigheterna och de principer som uttrycks i internationellt godkända rekommendationer har om möjligt beaktats i förslagen. Fångars absoluta rätt att vistas utomhus

minst en timme per dag som framgår av internationella rekommendationer skall enligt förslaget fogas till lagen. Denna rätt skall bara i undantagsfall kunna begränsas.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslagen

1.1. Fängelselagen

Lagens rubrik. Lagen gäller verkställighet av fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter i ett fängelse. Förvandlingsstraff för böter är också fängelse, eftersom obetalda böter kan förvandlas till fängelse. Det föreslås att lagen rubriceras fängelselag, eftersom namnet är enkelt och tydligt och beskriver samtidigt innehållet i författningen.

I regeringens proposition med förslag till ändring av lagen om förvaltning av straffverkställighet som avses i 6.1. punkten i den allmänna motiveringen föreslås en ny organisationsstruktur för Fångvårdsväsendet. Enligt detta förslag skall begreppet "straffanstalt" slopas och ersättas med begreppen "regionfängelse" och "fängelse". Ett regionfängelse skall vara ett administrativt ämbetsverk som skall bestå av en placeringsenhet, fängelser och fängelseavdelningar. I den föreslagna fängelselagen används samma begrepp.

I AVDELNINGEN. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

1 kap. Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse

De allmänna bestämmelserna om verkställighet av fängelse finns i 1 kap. fängelselagen. De allmänna bestämmelserna om verkställighet av straff som för närvarande ingår i 1 kap. LVS är i sak formulerade nästan på samma sätt som de skrevs in i fångvårdsförordningen 1975. Några av dessa principer är även i dag viktiga, och det finns ingen anledning att ändra dem. Sådana principer är åtminstone normalitetsprincipen, principen om människovärdig behandling av fångar och förbudet mot diskriminering. Motsvarande principer har registrerats i internationella avtal och lagstiftningen i flera europeiska länder.

1 §. *Tillämpningsområde.* Fängelselagen skall enligt paragrafen tillämpas på verkstäl-

lighet av ovillkorliga fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter. Med fängelse avses i denna lag även verkställighet av förvandlingsstraff för böter, emedan bötesstraff kan förvandlas till fängelse. Alla bestämmelserna i lagen skall i princip tillämpas på fångar som avtjänar förvandlingsstraff för böter, om inte något annat uttryckligen anges. Bestämmelsen överensstämmer med den gällande 1 kap. 1 § LVS. Lagen skall även tillämpas på det fall som avses i 42 § 2 mom. militärdisciplinlagen (331/1983). Då arreststraff skall verkställas samtidigt med fängelsestraff på viss tid eller förvandlingsstraff för böter, skall arreststraffet enligt paragrafen avtjänas i en allmän straffanstalt. Arreststraffet skall förvandlas till fängelse enligt bestämmelserna i 43 § militärdisciplinlagen.

Bestämmelser om villkorliga fängelsestraff finns i 2 b kap. strafflagen (520/2001).

2 §. *Målet för verkställighet av fängelse.* Målet för verkställighet av fängelse är att öka en fångs förmåga att leva utan brottslighet genom att främja hans eller hennes livshandling och anpassning i samhället. Målet är också att förebygga kriminalitet under strafftiden.

Den föreslagna bestämmelsen skall till accentueringen, men inte till sakinnehållet, avvika från den nuvarande 1 kap. 4 § LVS som gäller målet för verkställighet av straff. I uppsättningen av mål skall det tydligare än i dagens läge betonas att syftet med verkställighet av fängelse är att främja ett levnadssätt utan brottslighet. Detta mål skall om möjligt uppnås genom att fångarnas livshandling och anpassning i samhället främjas.

Livshandling och anpassningen i samhället kan stödjas på många sätt under strafftiden. Det är möjligt att försöka förbättra fångarnas handlingsförmåga genom arbete, utbildning och annan verksamhet som lämpar sig för dem och som skall bestämmas i den individuella plan för strafftiden som skall göras upp för varje fånge. Fångarnas förmåga att föra ett liv utan brottslighet kan främjas genom olika verksamhetsprogram som inverkar på återfallsbrottsligheten och som under de senaste åren utvecklats inom fångvården. Det

är också viktigt för anpassningen i samhället att fångarnas kontakter med anhöriga och närstående stöds under verkställigheten.

I överensstämmelse med detta mål går förslaget in för att strafftiden skall genomföras mera planmässigt än i dag i enlighet med fångarnas individuella behov. Placeringen av de intagna i fängelser och inom ett fängelse, deras verksamhet, permissioner och andra utomstående tillstånd samt villkorlig frigivning skall enligt förslaget intimare än tidigare utgöra en helhet som skall styras av en plan för strafftiden. Förslaget går också in för att utforma bestämmelserna så att verkställigheten kan genomföras planmässigt genom en gradvis övergång till friare verkställighetsformer.

Av de skäl som ovan nämnts i den allmänna motiveringen föreslås det att paragrafen skall innehålla ett uttryckligt omnämnande av att även brottsprevention under strafftiden är ett mål. Den föreslagna bestämmelsen skall kompletteras av 1 kap. 3 § 2 mom. som enligt förslaget skall innehålla en bestämmelse om trygg verkställighet.

3 §. *Krav som ställs på innehållet för verkställighet av fängelse.* Den allmänna bestämmelsen om fängelsestraff skall enligt förslaget finnas i den föreslagna 2 c kap.1 § strafflagen. Enligt paragrafen skall fängelsestraff omfatta berövande eller begränsning av frihet

Bestämmelser om krav som ställs på innehållet av verkställigheten av fängelse finns i 1 mom. Verktälligheten får inte orsaka några andra begränsningar i fångarnas rättigheter och förhållanden än de som bestäms i lag eller som nödvändigtvis följer av själva straffet.

Bestämmelsen innehåller ett förbud mot begränsningar som avgörs med stöd av s.k. anstaltsbefogenhet. Bestämmelsen avses vara mera exakt avgränsad än den nuvarande bestämmelsen i 1 kap. 3 § 2 mom. LVS enligt vilken begränsningar i fångarnas förhållanden kan genomföras i syfte att garantera förvaringssäkerheten och anstaltsordningen.

I förslaget krävs det att begränsningarna skall bestämmas i lag eller oundvikligen följa av själva straffet. Detta skall enligt förslaget utesluta anstaltsbefogenheten från tillämpningsområdet för bestämmelsen. Enligt anstaltsbefogenheten kan begränsningarna grunda sig på anstaltsordningen och förvaringssäkerheten utan att motiveras av någon uttryck-

lig lagbestämmelse eller utan att begränsningen nödvändigtvis orsakas av själva straffet. Begränsningar av fångarnas rörelsefrihet kan exempelvis anses vara sådana nödvändiga begränsningar som avses i paragrafen. Största delen av de bestämmelser genom vilka fångarnas rättigheter begränsas finns i fängelselagen. Det finns emellertid dylika bestämmelser även i andra lagar, såsom i tvångsmedelslagen, sjukförsäkringslagen (364/1963), folkpensionslagen (371/1956) och lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948).

Enligt 2 mom. skall verkställigheten av fängelse genomföras så att verkställigheten är säker för samhället, de anställda och fångarna.

Syftet med bestämmelsen avses vara att betona att verkställigheten av fängelse skall vara förknippad med olika säkerhetsbehov och aspekter som skall granskas från både fångarnas, de anställdas och samhällets synpunkt och som inte nödvändigtvis överensstämmer med varandra. Med säkerhet avses inte strikt isolering av fångar. Isolering utanför samhället kan i några situationer motsvara samhällets kortsiktiga säkerhetsbehov. Å andra sidan, med tanke på säkerhetsbehoven på lång sikt kan isoleringen vara problematisk, eftersom långvarig isolering försvagar fångarnas livshandtering och samhällsanpassning.

I 2 mom. skall den viktiga normalitetsprincipen anges. Bestämmelsen skall betona att normala anstaltsförhållanden är den huvudregel som om möjligt skall tillämpas. Med detta avses att utvecklingen i samhället skall följas upp i arbete, utbildning och hälsovård. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 1 kap. 3 § 1 mom. LVS.

I 3 mom. skall det anges att fångarnas möjligheter att upprätthålla sin hälsa och verksamhetsförmåga skall stödjas samt att de skador som vållas av frihetsberövandet skall om möjligt förhindras. Den sista satsen i paragrafen överensstämmer med nuvarande 1 kap. 4 § 2 mom. LVS och innehåller den s.k. skademinimeringsprincipen. Med denna princip avses t.ex. att, oavsett de praktiska svårigheterna i fångarnas kontakter med anhöriga och andra närstående, skall sådana kontakter om möjligt stödjas så att de kan bevaras under fängelsetiden.

4 §. *Regionfängelser och fängelser.* I 1 mom. i den föreslagna paragrafen skall det an-

ges bestämmelser om regionfängelser och deras uppgifter. Ett regionfängelse skall bestå av fängelser och en placeringsenhet. En placeringsenhet är inte ett fängelse, utan en enhet som specialiserat sig på utvärdering av fångarnas verksamhets- och säkerhetsbehov samt fångplacering och fängelseverkställighet. Fångvårdsväsendet skall också omfatta en enhet för hälsovård. Bestämmelsen skall överensstämma med den föreslagna 2 § i lagen om förvaltning av straffverkställighet.

Till 2 mom. skall det enligt förslaget fogas en hänvisningsbestämmelse som gäller lagen om förvaltning av straffverkställighet.

Bestämmelser om organisationen av hälsovård finns i dagens läge i 29 § förordningen om förvaltning av straffverkställighet. Enligt paragrafen skall särskilda bestämmelser om straffanstalter och de som avtjänar fängelsestraff tillämpas på sjukhusenheter och de intagna som vårdas där.

Efter organisationsreformen skall det vid Fångvårdsväsendet, finnas polikliniker enligt regionfängelseindelningen samt riksomfattande sjukhus. Enligt föreskriften skall bestämmelserna i fängelselagen eller häktningsslagen tillämpas på de fångar som tas in på sjukhusenheter, även om de placerats med hänsyn till deras hälsotillstånd. Sålunda skall bestämmelserna i fängelselagen kunna tillämpas på fångövervakning, disciplin och granskningar. Det skall också vara möjligt att utföra granskningar på sjukhusenhetens område.

Direktören för det fängelse där sjukhusenheten är placerad eller direktören för det fängelse som befinner sig närmast sjukhusenheten skall besluta om sådana åtgärder. Överläkaren för sjukhusenheten skall besluta om sjukvårdsåtgärder. Överläkaren är också behörig att fatta beslut om intagning på sjukhusenheten och utskrivning därifrån.

5 §. *Behandlingen av fångar.* Bestämmelsen om behandlingen av fångar skall med smärre preciseringar överensstämma med 1 kap. 5 § LVS.

I 2 mom. skall det anges att fångar inte utan godtagbart skäl får försättas i ojämlik ställning i förhållande till varandra på grund av ras, nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell läggning, hälsotillstånd, handikapp, religion, samhällelig åsikt, politisk eller facklig verk-

samhet eller av någon annan personlig orsak.

Det föreslagna 2 mom. överensstämmer med bestämmelsen i 6 § 2 mom. grundlagen, dock så att förteckningen över exempel på jämställdhet är mera detaljerad än i grundlagen. På grund av fängelsets speciella karaktär och för att betona den likställda behandlingen är det väsentligt att grunderna för likställd behandling alltså skall antecknas också i fängelselagen.

Handikapp skall fogas till förteckningen i bestämmelsen i den gällande 1 kap. 5 § LVS. I överensstämmelse med bestämmelsen i grundlagen skall formuleringen av den nuvarande bestämmelsen även preciseras så att "utan grundad anledning" i den nuvarande bestämmelsen skall ändras till formuleringen "utan godtagbart skäl".

Enligt 3 mom. skall särskild vikt fästas vid de behov som hänför sig till fånges ålder och utvecklingsnivå när fängelse som ådömts unga verkställs. Med unga avses minderåriga och andra som begått brott innan de fyllt 21 år och på vilka bestämmelser i 2 c kap. 5 § och 2 c kap. 10 § strafflagen skall tillämpas.

6 §. *Allmänna principer för utövande av befogenheter.* Lagstiftningen saknar i dagens läge allmänna föreskrifter om hur tjänstemän vid Fångvårdsväsendet skall utöva sina befogenheter. T.ex. proportionalitetsprincipen och principen om minsta skada har registrerats i lagrummet separat för varje enskild befogenhet eller i några fall i bestämmelser på lägre nivå än förordningsnivån. För att styra utövandet av fångvårdspersonalens befogenheter föreslås det att de allmänna principerna för utövande av befogenheter skall registreras i lagen.

Avsikten är att de principer som angivits på allmän nivå skall gälla skötseln av samtliga tjänsteuppdrag och allt utövande av befogenheter. På motsvarande sätt har de allmänna principerna angivits för tjänstemän vid bl.a. polisen, gränsbevakningsväsendet och tullen.

Enligt 1 mom. skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet vara saklig och opartiskt samt främja försonlighet.

Bestämmelsen skall uttrycka jämlikhets- eller objektivitetsprincipen och innehålla ett krav på sakligt och försonligt beteende. Den motsvarar till sitt innehåll 2 § 1 mom. polislagen.

Enligt 2 mom. skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet främst genom råd, uppmaningar och befallningar upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset. Det föreslås att en uttrycklig bestämmelse om denna princip som i dag omfattats i praktiken skall fogas till lagen.

Paragrafens 3 mom. skall innehålla proportionalitets- och nödvändighetsprincipen samt principen om minsta skada. De medel som tillämpas och de olägenheter de medför skall stå i en rimlig proportion till de mål som eftersträvas, och större befogenheter får inte utövas än vad situationen kräver. Behövlighet betyder bl.a. att en bestämd åtgärd skall bedömas med hänsyn till hur Fångvårdsväsendets mål skall uppnås.

Dessa principer framgår i praktiken särskilt i samband med övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder. Även om t.ex. segregationsvillkoren uppfylls, uttrycker den maximitid som anges i lagrummet inte den lagliga tiden för avskiljande. Avskildhet får inte fortgå längre än vad som är nödvändigt för att de fångvårdsmässiga mål som hänför sig till avskildheten skall kunna uppnås.

De föreslagna bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i 2 § 2 och 3 mom. polislagen.

7 §. *Hörande av fångar.* Enligt paragrafen skall fångar höras då viktiga beslut fattas om boende, placering i fängelse och verksamhet, disciplin samt annan behandling av fångarna.

Den föreslagna bestämmelsen skall precisera den nuvarande bestämmelsen men inte ändra rådande praxis. Bestämmelsen om hörande av fångar finns för närvarande i 1 kap. 6 § LVS.

8 §. *Bestämning av behörighet i ett regionfängelse.* En föreskrift som definierar bestämningen av graduell behörighet i de allmänna grupperna av tjänstebeteckningar skall enligt förslaget fogas till lagen. Användningen av dylika allmänna begrepp som ofta omfattar flera enskilda tjänstebeteckningar gör det enklare att formulera förslag till lagparagrafer om behörighet och att reglera graduell kompetens. Närmare bestämmelser om de tjänstebeteckningar som hör till dessa grupper skall finnas i förordningen om förvaltning av straffverkställighet eller i arbetsordningen för Fångvårdsväsendet.

Det skall enligt förslaget finnas åtta sådana grupper. Den sista gruppen skall omfatta de övriga tjänstemän som inte ingår i de nämnda grupperna. Närmare bestämmelser om tjänstebeteckningar skall finnas i förordningen om förvaltning av straffverkställighet.

I ett regionfängelse skall enligt 1 mom. den beslutanderätt som avses i fängelselagen utövas av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet. Tjänstemän som avses i lagen är 1) direktören för regionfängelset, 2) direktören för placeringsenheten, 3) fängelsedirektören, 4) en tjänsteman som svarar för verkställighet av domar (*verkställighetsansvarig*), 5) en tjänsteman som svarar för ordnandet av sysselsättning i fängelset (*sysselsättningsansvarig*), 6) en tjänsteman som svarar för ordning och säkerhet i fängelset (*säkerhetsansvarig*), 7) en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning, 8) en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter, och 9) en annan tjänsteman vid Fångvårdsväsendet.

Med direktören för regionfängelset som syftas i 1 mom. 1 punkten avses den administrativa direktören för regionfängelset som i regel inte har till uppgift att fatta beslut om enskilda fångar, utan som leder fångvårdsdistriktet.

Enligt 6 punkten i den allmänna motiveringen till lagförslaget skall det finnas fem sådana regioner i Finland. Närmare föreskrifter om bestämningen av regionerna skall finnas i förordningen om förvaltning av straffverkställighet.

Direktören för placeringsenheten skall leda verksamheten i specialenheten vid regionfängelset och svara för att planeringen av strafftiden, fångplaceringen och förloppet av strafftiden fyller sin uppgift. Denna tjänsteman skall också fatta beslut om fångplacering, förflyttning och annan villkorlig frigivning än den lagbundna.

Med fängelsedirektör avses den tjänsteman som svarar för ledningen av fängelset och dess avdelningar. Hans eller hennes behörighet skall enligt lagförslaget omfatta de beslut som gäller enskilda fångar och som starkast ingriper i fångarnas rättigheter.

Den tjänsteman som avses i 1 mom. 4 punkten skall tjänstgöra i förvaltningen för ett regionfängelse och svara för den formella verkställigheten av domar. Detta allmänna be-

grepp omfattar de nuvarande notarierna.

Den tjänsteman som avses i 1 mom. 5 punkten och som svarar för sysselsättningen är i för närvarande vanligen en biträdande direktör, men kan även vara någon annan tjänsteman, t.ex. en arbetsledare eller studieinstruktör. De tjänstemän som avses i 1 mom. 6 punkten är i dag vaktchefer och biträdande vaktchefer. I framtiden kan även säkerhetschefer vid fängelserna och Brottspåföljdsverket ingå i denna grupp.

De tjänstemän som avses i 1 mom. 7 punkten och som arbetar har chefsuppgifter inom styrning eller övervakning är idag t.ex. övervakter, och de tjänstemän som avses i 8 punkten och som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter är handledare, äldre vakter och vakter samt vårdare vid sjukhusenheterna. Den grupp som avses i 1 mom. 9 punkten (andra tjänstemän vid Fångvårdsväsendet) är omfattande. Den omfattar bl.a. tjänstemän som arbetar inom hälsovård, utbildning, rehabilitering, socialt arbete och arbetsledning. Även pastorerna ingår i denna grupp.

I 2 mom. skall bestämmelser om förbehåll av behörighet i enskilda fall anges. Även om direktören för regionfängelset inte i regel skall avgöra ärenden beträffande enskilda fångar eller dömda, föreslås det i 2 mom. att han eller hon dock skall ha möjligheten att förbehålla sig behörighet i enskilda fall. Direktören för regionfängelset skall i enskilda fall ha rätt att förbehålla sig behörighet i de ärenden som i fängelselagen anförts trots en tjänsteman som avses i 1 mom. 2—8 punkten. Den tjänsteman som svarar för säkerhet skall ha rätt att förbehålla sig den behörighet som givits till den tjänsteman som avses i 7 och 8 punkten, och en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning skall ha rätt att förbehålla sig den behörighet som givits till den tjänsteman som avses i 8 punkten. Bestämmelsen skall med stöd av hänvisningsbestämmelsen i 16 kap. 1 § häktningsslagen även tillämpas på avgöranden som gäller häktade.

9 §. *Behörighet utom tjänstetid.* I 1 mom. skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om hur direktörens beslutanderätt skall utövas utom tjänstetid. Bestämmelsen är behövlig, eftersom direktören eller hans ställföreträdare inte kan nå dygnet runt.

En jourhavande tjänsteman kan avgöra de

ärenden som i övrigt hör till fängelsedirektörens beslutanderätt och som inte tål uppskov. Sådana avgöranden är vägran av vistelse utomhus (7 kap. 6 §), förflyttning av fångar till temporär vård eller undersökning (10 kap. 2 §), permission av synnerligen viktiga skäl (14 kap. 5 §), specialgranskning (16 kap. 5 §), kroppsbesiktning (16 kap. 6 §), hållande i förvar (17 kap. 6 § 2 mom.) samt anmälningar som avses i 19 kap.

Ett ytterligare krav är att frågan inte till sin karaktär tål uppskov. Endast en tjänsteman som avses i den föreslagna paragrafen eller någon annan tjänsteman med tillräcklig utbildning får vara jourhavande tjänsteman. Med tillräcklig utbildning avses den utbildning som krävs för avgörandet av varje enskild fråga.

10 §. *Ärenden som skall avgöras av Brottspåföljdsverket.* I paragrafen föreslås det att Brottspåföljdsverket under vissa förutsättningar i enskilda fall skall kunna avgöra frågor som enligt fängelselagen annars omfattas av beslutanderätten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet. Den föreslagna bestämmelsen om förbehållande av beslutanderätt skall dock vara avgränsad i sak så att den endast gäller placering av fångar (4 kap. 11 § fängelselagen) förflyttning (6 kap. 6 §), deltagande i verksamhet utanför fängelset (8 kap. 14 § 1 mom.) och permission (14 kap. 11 § 1 mom.). Ett krav är även att en fånge av grundad anledning kan misstänkas delta i verksamheten av någon organiserad kriminell sammanslutning, fortsätta den brottsliga verksamheten under fängelsetiden eller äventyra säkerheten. Ett beslut vid Brottspåföljdsverket kan även grunda sig på en fånges egen säkerhet.

Bestämmelsen svarar mot dagens praxis. En sådan behörighet att förbehålla behörighet som grundar sig på riksomfattande och ofta konfidentiell information är nödvändig för preventionen av organiserad kriminalitet som äger rum i fängelserna och leds från dem. Tillämpandet av bestämmelsen avses dock vara exceptionell. Antalet fångar som skall specialplaceras uppskattas uppgå till mellan 100 och 200.

11 §. *Handräckning.* Den nuvarande lagen saknar bestämmelser som ger tjänstemän vid Fångvårdsväsendet rätt att få handräckning av

polisen. En sådan bestämmelse är nödvändig, eftersom handräckning av polisen enligt 40 § polislagen kräver att frågan skall anges särskilt.

Enligt 1 mom. skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet vid utförandet av ett tjänsteuppdrag ha rätt att få handräckning av polisen enligt polislagen (493/1995).

I 2 mom. anges det att bestämmelser om lämnande av handräckning till polisen finns i polislagen. Bestämmelser om lämnande av handräckning till polisen finns i 41 § polislagen.

12 §. *Hänvisningsbestämmelse.* Paragrafen skall innehålla en bestämmelse som hänvisar till statsrådets förordning om förvaltning av straffverkställighet (275/2001). Förordningen innehåller detaljerade bestämmelser om tjänstebeteckningar och behörighetsvillkor.

II AVDELNINGEN. INLEDANDE AV VERKSTÄLLIGHET OCH PLACERING I FÄNGELSE

2 kap. Inledande av verkställighet

Den uppgiftsfördelning som hänför sig till förflyttandet av fångar till fängelser och som vid sidan av fångvårdsmyndigheterna även gäller utsökningsmyndigheterna och polisen skall enligt förslaget generellt sett inte ändras.

1 §. *Inledande av verkställighet av fängelsestraff.* I paragrafen föreslås det att bestämmelser om verkställbarheten av fängelsestraff, om de myndigheter som skall sörja för verkställigheten och om efterlysning. I det nuvarande 2 kap. 1 § 1 mom. LVS som gäller inledande av verkställighet konstateras det endast att den som dömts till fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter skall utan dröjsmål efter att domen vunnit laga kraft förflyttas till avtjänning av straffet. Detaljerade bestämmelser om inledande av straffverkställighet finns i förordningen om verkställighet av fängelsestraff (447/1975) som är till innehållet föråldrad.

Enligt förslaget skall de grundläggande bestämmelserna om inledande av verkställighet fogas till lagen. Detaljerade bestämmelser skall finnas i statsrådets förordning om verk-

ställighet av fängelsestraff.

Den allmänna principen att straff skall verkställas utan dröjsmål skall finnas i 1 mom. Bestämmelsen svarar mot den nuvarande bestämmelsen i 2 kap. 1 § 1 mom. LVS. Avvikelser från bestämmelsen skall dock kunna göras i de situationer som avses i 3 mom.

När en fängelsedom vunnit laga kraft eller blivit verkställbar som en lagakraftvunnen dom, skall Brottspåföljdsverket lämna ett verkställighetsförordnande till utmätningssmannen på den ort där den dömda bor eller vistas. Med en dom som kan verkställas som en lagakraftvunnen dom, avses hovrättens avgörande i vilken ändring kan sökas genom besvärstillstånd. En dylik dom kan verkställas som en laga kraft vunnen dom enligt bestämmelserna om verkställighet av lagakraftvunna domar. Bestämmelser om frågan finns i 30 kap. 22 § rättegångsbalken.

Utmätningssmannen skall se till att den dömda överförs till ett fängelse. I dagens läge sker detta så att den dömda förordnas att anmäla sig vid ett fängelse som bestäms enligt en fastställd placeringstabell. Enligt den föreslagna lagen skulle fängelset bestämmas av placeringsenheten. Bestämmelsen skall förplikta utmätningssmannen att kontakta placeringsenheten i regionfängelset för att erhålla ett placeringsförordnande. Förordnandet skall också innehålla den tidpunkt vid vilken den dömda skall anmäla sig vid den anstalt som placeringsenheten bestämt.

Om den dömda inte kan nås, skall Brottspåföljdsverket efterlysa honom eller henne. En efterlysning innebär i praktiken att en begäran riktas till polisens informationssystem om att den dömda skall förflyttas till fängelse.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla en hänvisning till lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I 3 mom. i den föreslagna paragrafen skall det finnas en bestämmelse om bemyndigande att avvika från principen i 1 mom. enligt vilken ett straff utan dröjsmål skall verkställas. Bestämmelser om saken skall kunna meddelas genom förordning av justitieministeriet. Bemyndigandet att utfärda förordningar skall begränsas så att endast fängelsestraff som underskrider sex månader skall kunna uppskjutas. Med maximitiden av sex månader avses det ådömda totala straffet eller förvandlings-

straffet för böter eller den sammanlagda tiden av dessa. En annan begränsning skall gälla den maximala tiden från att en dom blivit verkställbar till att verkställigheten inleds. Denna period får inte överskrida åtta månader. Ett allmänt villkor är att senareläggning av verkställighet skall vara nödvändig för att utjämna fångtalet och för att säkerställa behörig verkställighet.

2 §. *Inledande av verkställighet före lagakraftvunnen dom.* Enligt paragrafen kan verkställighet av fängelsestraff med stöd av tingsrättens eller hovrättens dom inledas innan domen har vunnit laga kraft, om den dömden är häktad, samtycker till verkställighet och förklarar sig nöjd med domen för den del han eller hon dömts till fängelse. En dom eller ett avgörande som meddelats av hovrätten som andra besvärinstans är verkställbar när domen har meddelats eller avkunnats. I paragrafen avses en situation när hovrätten som första instans meddelat en dom eller ett avgörande.

Den tid som en fånge avtjänar innan den lagakraftvunna domen blivit verkställbar skall ex officio beaktas när strafftiden beräknas.

Paragrafen skall till innehållet överensstämma med gällande 2 kap. 1 § 2 mom. LVS.

3 §. *Uppskov med verkställigheten på grund av hälsoskäl.* Bestämmelsen om uppskov av hälsoskäl skall till sitt innehåll väsentligen överensstämma med gällande 2 kap. 1 b § 1 och 4 mom. LVS.

I 1 mom. föreskrivs det att om behandlingen av en allvarlig sjukdom eller en svår skada hos den som dömts till fängelsestraff eller förvandlingsstraff äventyras av att han eller hon förpassas till en straffanstalt eller om vården av den dömden medför avsevärda svårigheter i straffanstalten, skall Brottsförhållningsverket uppskjuta inledandet av verkställigheten tills det inte längre finns några verkställighetshinder som orsakas av den dömdes hälsotillstånd. Den bestämmelse som svarar mot den föreslagna 3 § finns i dag i 2 kap. 1 b § 1 mom. lagen om verkställighet av straff.

Fångvårdsväsendet har goda möjligheter att ordna den hälso- och sjukvård som fångarna behöver. Det finns minst en heltidsanställd sjuksköterska och en deltidanställd läkare med mottagning en till tre gånger per vecka för primärvården i varje fängelse. I brådskan-

de fall och när specialistläkare behövs, anlitas den offentliga hälsovården eller privata läkare. Efter organisationsreformen skall fångvården ha polikliniker enligt indelningen i regionfängelser samt riksomfattande sjukhus. De problem som hänför sig till rusmedelsbruket bland fångarna sköts förutom i fångvårdens sjukhusenheter också genom att diverse målriktade verksamhetsprogram ordnas i flera fängelser.

Trots goda färdigheter i hälsovården kan fångvården inte i samtliga fall ordna de sjukvårdstjänster som patientens sjukdom kräver. Det finns också situationer när fångvården i princip kunde ordna nödvändig sjukvård genom att t.ex. förflytta den dömden till ett utomstående sjukhus, men dessa arrangemang är högst besvärliga. I dylika fall kan ordnandet av vård kräva att en patient bevakas i sjukhuset eller transporteras långt från den anstalt där han är placerad. I dessa situationer skulle det inte vara i enskilda eller allmänna intressen att straffverkställigheten inleds, om svårigheterna kan undvikas genom att tidpunkten för inledandet av verkställigheten senareläggs.

I bestämmelsen nämns inte särskilt några slag av allvarliga sjukdomar som medför att uppskov skall beviljas, utan uppskov skall i allmänhet beviljas på grund av alla sådana allvarliga sjukdomar vars vård under straffverkställigheten skulle äventyras eller vålla avsevärda svårigheter. Dessa sjukdomar kan vid sidan av somatiska sjukdomar omfatta bl.a. psykiska sjukdomar och rusmedelsrelaterade sjukdomar.

Om vården av den dömden under verkställigheten av fängelsestraff konstateras äventyras eller vålla avsevärda svårigheter, skall uppskov beviljas.

Den nuvarande bestämmelsen i denna fråga kräver att uppskov skall beviljas för en så lång tid att den dömden tillfrisknat. I praktiken är det dock omöjligt att förfara på detta sätt, eftersom det inte är möjligt att fullständigt tillfriskna efter många allvarliga sjukdomar eller skador. Dessutom har Fångvårdsväsendet beredskap att vårda mindre allvarliga sjukdomar och skador, varför en sjukdom eller skada i sig ofta inte är något hinder för verkställighet. Därför föreslås det att den sista tidpunkten för uppskov som beviljas av hälsoskäl skall vara den tidpunkt vid vilken det inte

längre finns några hinder för inledandet av verkställighet som orsakas av den dömdes hälsotillstånd.

Behandlingen och avgörandet av ansökningar om uppskov som hänför sig till den dömdes hälsotillstånd och ordnandet av vård har inte orsakat några problem i praktiken.

Det föreslagna 2 mom. överensstämmer med den sista satsen i det nuvarande 2 kap. 1 b § 1 mom. LVS. När den dömden redan befinner sig i fängelse eller i vård utanför fängelse efter att verkställigheten inletts när verkställigheten av ett nytt straff kunde inledas, är det inte meningsfullt att uppskjuta verkställigheten.

Den föreslagna bestämmelsen skall i någon mån öka Brottsföljdsverkets prövningsrätt, eftersom förutom att vården av en sjukdom eller skada skulle äventyras, skulle uppskov kunna grunda sig på den omständighet att vård inte utan olägenheter kan ordnas i fängelse. Detta betyder att fängelsemyndigheterna skall ha möjlighet att ordna vård.

Det föreslagna 3 mom. svarar mot det nuvarande 2 kap. 1 b § 4 mom. lagen om verkställighet av straff. Enligt detta skall beviljande av uppskov vara beroende av prövning. Uppskov skall inte beviljas mot den dömdes vilja. I praktiken har det funnits fall när den dömda varit gravid och uttryckligen önskat föda barnet under straffverkställigheten, eftersom vården av både mor och barn efter förlossningen står på hög nivå i fängelset. Fångarna överförs tillräckligt tidigt före förlossningen alltid till ett utomstående sjukhus eller till någon annan hälsovårdsenhet. En bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till 10 kap. 4 §.

4 §. *Uppskov med verkställigheten på andra grunder än hälsoskäl.* Verksälligheten av fängelsestraff förorsakar den dömden i regel förluster och svårigheter. I några fall kan de förluster och svårigheter som vållas av omedelbar verkställighet reduceras genom kortvarigt uppskov av verkställigheten. Uppskovet av verkställigheten skall dock vara exceptionellt, och enligt huvudregeln skall 4 § alltså tillämpas så att fängelsestraff skall verkställas utan dröjsmål.

När uppskov beviljas, skall prövningsrätten för den som avgör ärendet betonas mera än i dag: när villkoren för uppskov uppfylls, skall han eller hon kunna skjuta upp verkställighe-

ten, men någon skyldighet att göra detta skall det enligt förslaget inte längre finnas.

När beviljande av uppskov prövas, skall tyngdpunkten i prövningen inte längre ligga på en bedömning av de förluster och svårigheter som uppkommer genom omedelbar verkställighet för den dömden eller vissa andra kretsar, utan på den omständighet om uppskovet faktiskt kan väsentligen reducera dessa förluster eller svårigheter. Trots de förluster och svårigheter som vållas av omedelbar verkställighet skall den dömden således inte beviljas uppskov, om ett uppskov inte väsentligen kan underlätta den dömdes situation. Till exempel den omständighet att den dömden förlorar sitt jobb på grund av straffverkställigheten är en förlust som inte kan reduceras genom uppskov. Om den dömden däremot skall t.ex. betala en skuld och det med stöd av den dömdes tidigare betalningar kan förmodas att han eller hon kan betala skulden inom några månader enligt planen, kan ett uppskov ha den verkan som väsentligen reducerar förlusten och som avses i 4 §.

Genom att bevilja uppskov skall det vara möjligt att minska de förluster eller svårigheter som omedelbar verkställighet orsakar den dömden själv, också en speciellt närstående till honom eller henne, den dömdes arbetsgivare eller andra kretsar för vilka den dömdes arbetsprestation är särskilt viktig.

Med andra närstående avses en sambo eller någon annan med vilken den dömden permanent bott före ankomsten till fängelset. Definitionen överensstämmer med den definition av närstående som omfattats i lagen om patients ställning och rättigheter (RP 185/1991 rd). Definitionen avviker från definitionen i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (RP 137/1999 rd) på så sätt att "en annan nära vän" inte skall anses vara närstående. Samma begrepp "annan närstående" skall enligt förslaget fogas till 6 kap. 4 § om meddelande om förflyttning och 13 kap. 1, 3 och 6 § om besök av fångar.

Med närstående avses make eller maka, barn, föräldrar och syskon. Innehållet i begreppet överensstämmer med det begrepp "närstående" som omfattats i nämnda lagar.

Exempelvis makes eller makas svåra sjukdom, som denne håller på att återhämta sig från skall kunna vara den grund för uppskov

som avses i bestämmelsen. De förluster eller svårigheter som orsakas den dömdes arbetsgivare genom omedelbar verkställighet skall kunna väsentligen reduceras i t.ex. situationer när arbetsgivaren skall slutföra en given beställning och den domde spelar en viktig roll när arbetet utförs. Andra kretsar kan vållas förluster eller svårigheter genom omedelbar verkställighet av en dom t.ex. i situationer när slutförandet av ett projekt för en allmännyttig förening är beroende av den dömdes insats, när denne jobbar som frivillig i föreningen.

De uppskovsansökningar som vädjar till utförande av samhällstjänst har ökat under de senaste åren. Slutförandet av en oavslutad samhällstjänst kan vara en grund för uppskov, om den domde som utför samhällstjänst inte efter beslutet om samhällstjänst gjort sig skyldig till nya brott så att omedelbar verkställighet skall kunna anses motiverad. En viktig omständighet vid uppskovsprövningen är dessutom den återstående längden av samhällstjänsten. Om den utförda delen är stor, är det ofta inte ändamålsenligt att bevilja uppskov. När den domde ansöker om uppskov och vädjar till oavslutad samhällstjänst, skall utmätningsmannen stå i kontakt med den regionbyrå inom kriminalvårdsverket som sköter verkställigheten av samhällstjänsten för att det skall vara möjligt att utreda nödvändigheten och ändamålsenligheten av uppskov i detta enskilda fall.

Uppskov skall kunna beviljas, förutom på ansökan av den domde, även med samtycke av den domde. Den sistnämnda situationen är aktuell när t.ex. den domde går i skola och inte själv anser att det är nödvändigt att ansöka om uppskov, men föräldrarna anser att uppskov är nödvändigt för att skolan skall kunna slutföras. Det skall inte ställas några formella krav på en uppskovsansökning. Utgångspunkten är dock att ansökningen skall vara skriftlig och ange vem som söker uppskov, den dom som skalluppskjutas, grunderna för ansökningen och för hur lång tid uppskov söks.

Tidsfristen på sex månader skall räknas från den tidpunkt när verkställighetsförordnandet anlant till utmätningsmannen. Avsikten med att förkorta tiden för engångsuppskov är att betona att omedelbar verkställighet av fängelsestraff är huvudregeln och uppskov ett un-

dantag. I vissa exceptionella fall skall utmätningsmannen kunna bevilja uppskov för en ny tidsperiod på högst ett halvt år. I dessa fall krävs det, förutom att grunden för uppskov skall vara exceptionell, även att varaktigheten av uppskovsgrunden är känd när uppskov beviljas. Sådana skäl kan vara slutförandet av värnplikt eller oavslutade studier. När uppskov som grundar sig på studier prövas, skall det dock som ett alternativ till uppskov prövas om den domde kan med stöd av ett s.k. tillstånd till studier studera under verkställigheten.

Om det vid behandlingen av den första ansökningen om uppskov är bekant att det uppskov som den domde behöver överskrider ett halvt år av skäl som hänför sig till t.ex. skolgång, skall utmätningsmannen förklara för den domde villkoren för ett nytt uppskov om ett halvt år. Beviljandet av ytterligare uppskov kräver att den domde under det uppskov som redan beviljats har handlat på det sätt som grunden för uppskovet förutsätter, t.ex. studerat på det sätt han eller hon uppgav när uppskov söktes.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om senareläggning av förvandlingsstraff för böter. Grunden för senareläggning skall vara densamma som när det gäller fängelsestraff, men tidsfristen för uppskov skall bevaras i enlighet med gällande lag. Bestämmelsen överensstämmer med föreskriften i 2 kap. 1 d § 2 mom. LVS.

Bestämmelsen i 2 kap. 1 c § LVS skall enligt förslaget med smärre preciseringar fogas till 4 mom.

5 §. *Hur ansökningar om uppskov påverkar verkställigheten.* Enligt den föreslagna 5 § skall endast den första ansökningen om uppskov förhindra omedelbar straffverkställighet. När andra ansökningar om uppskov behandlas, skall den behöriga instans som fattar beslut om uppskov avgöra om ansökningen förhindrar verkställighet. Om en ny ansökning görs på svaga grunder, och syftet ser ut att vara omotiverad fördröjning av verkställigheten, skall ansökningen inte få förhindra verkställigheten. En ny ansökan skall tillåtas ha en förhinderande inverkan på verkställigheten endast när grunderna för ansökningen är nya och de förefaller vara värda att beakta.

6 §. *Återkallande av uppskov.* Paragrafen

skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om återkallande av uppskov. Bestämmelsen om återkallande av uppskov motsvarar väsentligen bestämmelserna i nuvarande 2 kap. 1 c § 2 mom. LVS. Fortsatt brottslig verksamhet skall enligt förslaget fogas till paragrafen som en ny grund för återkallande av uppskov.

7 §. *Beviljande av betalningstid för förvandlingsstraff i ett fängelse.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om beviljande av betalningstid för böter i fängelse.

Bestämmelsen överensstämmer med gällande 2 kap. 1 d § 5 mom. LVS. I enlighet med nuvarande praxis skall beviljande av betalningstid vara möjligt även i situationer när t.ex. två förvandlingsstraff skall avtjänas. Verkställigheten av det andra straffet skall kunna uppskjutas för betalning.

Paragrafens 1 mom. hänför sig delvis till 3 kap. 4 § som anger att när ett fängelsestraff och ett förvandlingsstraff räknas ihop, skall den dömda anses först avtjäna förvandlingsstraffet. Om förvandlingsstraffet inte skulle beviljas betalningstid enligt 1 mom., skulle det verkställas först.

I 2 mom. anges det att betalningstid inte får beviljas för så lång tid att verkställigheten av förvandlingsstraffet inte kan inledas i fängelse innan fången frigges.

På samma sätt som i nuvarande lag skall 3 mom. ange att bestämmelsen om uppskov med förvandlingsstraff också skall tillämpas på häktade enligt häktninglagen.

8 §. *Betalning av böter i ett fängelse.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om betalning av böter i ett fängelse. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 2 kap. 1 d § 6 mom. LVS. Om flera förvandlingsstraff skall verkställas, har den dömda rätt att betala de böter som hänför sig till ett av förvandlingsstraffen, varvid detta förvandlingsstraff förfaller. När tidsfristen beräknas, skall lagen om beräkning av föreskrivna bestämda tider (150/1930) iakttas.

Den föreslagna paragrafen skall komplettera den nämnda lagen om verkställighet av böter. I lagen om verkställighet av böter skall det finnas bestämmelser om betalning av böter innan verkställigheten av förvandlingsstraff inleds i ett fängelse. Bestämmelser om betal-

ning av böter i fängelse skall anges i denna paragraf.

9 §. *Förbud mot verkställighet av förvandlingsstraff på grund av missbrukarvård och barnskydd.* Enligt paragrafen får förvandlingsstraff inte verkställas medan den dömda vårdas i en anstalt för missbrukarvård eller i en barnskyddsanstalt.

I gällande lag finns bestämmelser om förbud mot verkställighet av förvandlingsstraff på grund av missbrukarvård och barnskydd i 2 kap. 1 e § (595/1977) LVS. Förbud mot verkställighet av förvandlingsstraff finns dessutom i 43 § (32/1969) värnpliktslagen och i 18 § 3 mom. lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993).

Den föreslagna paragrafen gäller förbud mot verkställighet som även kunde fogas till lagstiftningen om missbrukarvård och barnskydd. Emedan bestämmelsen har ingått i lagen om verkställighet av straff, föreslås det att den alltså skall fogas till fängelselagen.

Förslaget avviker från gällande lag i det avseende att förbudet mot verkställighet av förvandlingsstraff för närvarande gäller, förutom anstaltstiden, även tre månader efter frigivningen från anstalten.

Syftet med förslaget är inte att ändra rådande praxis med hänsyn till uppskov med verkställigheten, utan att förflytta uppskovet efter anstaltstiden att förverkligas enligt uppskovsbestämmelsen i 4 §.

10 §. *Beslutanderätt.* Det föreslås att uppskov som söks av hälsoskäl alltså skall avgöras centralt av Brottsförhållningsverket som har nödvändig hälsovårdsexpertis. När den dömdes hälsotillstånd och möjligheterna att ordna vård fastställs, skall det förfaras i enlighet med dagens praxis: enligt huvudregeln skall överläkaren vid Fångvårdsväsendet ge ett utlåtande i ärendet, som skall avgöras enligt arbetsordningen av en tjänsteman vid Brottsförhållningsverket

Utmätningssmannen skall bevilja uppskov av andra än hälsoskäl.

I 2 mom. skall det finnas bestämmelser om betalningstid för betalning av böter i fängelse som avses i 7 §. Den tjänsteman som svarar för verkställigheten skall fatta beslut om uppskov.

Paragrafens 3 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om rätten att beslu-

ta om återkallandet av uppskov. Bestämmelsen skall svara mot 2 kap. 1 c § 2 mom. LVS. Den myndighet som beslutat om uppskov skall fatta beslut om återkallande.

11 §. *Rätt till gripande och handräckning.* Enligt det föreslagna 1 mom. skall utmätningsmannen ha rätt att gripa den dömden, när denne undviker straffverkställigheten. Rätten till gripande skall till naturen svara mot rätten för var och en att gripa enligt 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen. Även skyldigheten att utan dröjsmål överlämna den gripne till polisen skall gälla utmätningsmän.

Enligt 40 § 1 mom. polislagen skall polisen på begäran lämna andra myndigheter handräckning, om så särskilt bestäms. Enligt 2 mom. i den föreslagna bestämmelsen skall utmätningsmannen ha rätt att få handräckning av polisen för att utföra sitt uppdrag att verkställa fängelsestraff. Handräckning behövs vanligen när det framgår att den som skall förflyttas till fängelse inte har för avsikt att frivilligt anlända till anstalten. Då skall polisen lämna handräckning enligt den föreslagna 11 § genom att föra den dömden till fängelset.

I praktiken skall rätten till gripande högst sällan utövas. Det kan gälla situationer när den dömden som är svår att nå anlännt till exekutionsverket för att diskutera om straffverkställigheten, men meddelar att han eller hon har för avsikt att avlägsna sig efter att utmätningsmannen avslagit ett uppskov för honom eller henne.

Det finns inte särskilt ofta behov att utöva rätten till gripande. Det är viktigt att förhålla sig återhållsamt till utövandet av denna rätt, eftersom utmätningsmännen vanligen saknar utbildning i tillämpning av maktmedel.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Enligt paragrafen skall närmare bestämmelser om inledning och senareläggning av verkställighet av fängelse samt om betalning av böter i fängelse utfärdas genom förordning av statsrådet.

3 kap. Beräkning av strafftid

1 §. *Beräkning av längden av fängelsestraff på viss tid.* I 1 mom. finns bestämmelser om beräkning av strafftid. Paragrafen skall motsvara nuvarande 2 kap. 2 § 1 mom. LVS. Av de skäl som nämns i den allmänna motiver-

ingen föreslås det att det nuvarande beräkningssystemet skall bevaras.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. hänför sig till den föreslagna ändringen av 2 c kap. 3 § strafflagen som gäller tidsenheter i fängelsestraff. Vid mätning av fängelsestraff skall enligt ändringen år, månader och dagar användas som tidsenheter, och kombinationer av alla dessa tidsenheter skall även vara möjliga när enskilda fängelsestraff mäts.

I 2 mom. föreskrivs det avdrag som avses i 6 kap. 13 § strafflagen. Bestämmelsen skall motsvara nuvarande 2 kap. 2 a § LVS. Om en fånge samtidigt skall avtjäna flera fängelsestraff, skall avdragen på samma sätt som i dag kunna räknas ihop och dras av från den totala strafftiden.

För tydlighetens skull föreslås det att en ny bestämmelse skall fogas till paragrafen. Om ett avdrag är lika långt som den beräknade strafftiden eller längre, skall straffet enligt bestämmelsen anses helt och hållet avtjänat. I paragrafen skall också anges, när ett fängelsestraff skall anses vara avtjänat i sin helhet. Bestämmelsen skall motsvara bestämmelsen i 2 kap 17 § LSV.

I 3 mom. skall det enligt förslaget anges en bestämmelse om skyldigheten att utan dröjsmål underrätta fången om den beräknade strafftiden. Bestämmelsen överensstämmer med den praxis som följts.

2 §. *Beräkning av längden av förvandlingsstraff.* I paragrafen anges det att tiden för förvandlingsstraff skall beräknas enligt antalet dagar. Detta motsvarar den sista meningen i gällande 2 kap. 2 § 1 mom. LVS.

Enligt 2 a kap. 5 § 3 mom. strafflagen skall längden av förvandlingsstraff uppgå till högst 90 dagar. Enligt den föreslagna 5 § får den sammanlagda tiden för förvandlingsstraff uppgå till högst 120 dagar.

På motsvarande sätt som vid fängelsestraff på viss tid, när straff som underskrider tre månader döms ut som dagar, skall antalet dagar också beräknas vid förvandlingsstraff.

3 §. *Tidpunkten för när strafftiden börjar.* I paragrafen anges tidpunkten för när strafftiden börjar. Bestämmelsen skall överensstämma med gällande 2 kap. 2 § 2 och 3 mom. LVS.

I 1 mom. föreskrivs det att om den dömden inte är häktad i målet, skall avtjänandet av fängelsestraffet inledas den dag då han eller

hon förlorar sin frihet för verkställighet av fängelse.

Då skulle fängelsestraffet inledas t.ex. när den dömda anmäler sig vid ett fängelse för verkställighet eller grips för förflyttning till ett fängelse.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det att om den dömda är häktad i målet, skall avtjänandet av fängelsestraff inledas den dag då domen som ligger som grund för verkställigheten avkunnades eller gavs. Ända fram till denna tidpunkt beräknas det avdrag som motsvarar tiden för frihetsberövande enligt 6 kap. 13 § strafflagen.

Om den dömda förlorar friheten av någon annan anledning, skall fängelsestraffet enligt 3 mom. inledas den dag då frihetsförlusten utan avbrott fortsätter för förpassande av den dömda till ett fängelse. Om den dömda av någon annan anledning redan befinner sig i ett fängelse, skall fängelsestraffet inledas när domen skall verkställas.

Den som förlorat sin frihet av någon annan anledning kan t.ex. ha tagits i förvar eller anhållits av polisen varvid han eller hon inte frigges utan förpassas till ett fängelse med stöd av en efterlysning. Då inleds fängelsestraffet när grunden för tagandet i förvar eller anhållandet upphör och frihetsberövandet fortsätter enbart för förpassning till ett fängelse. Å andra sidan kan den dömda även av någon annan anledning befinna sig i ett fängelse för att avtjäna ett straff eller som häktad i något annat mål. Ett undantag från detta är dock de fall då frihetsförlusten äger rum med stöd av en efterlysning. I dessa fall skall straffverkställigheten inledas redan vid gripandet.

Enligt 21 kap. 1 § den föreslagna fängelselagen frigges fången på den sista dagen av den fängelsestid, som bestäms enligt 3 kap. 1—7 § fängelselagen och bestämmelserna om villkorlig frigivning i 2 c kap. den föreslagna strafflagen. I praktiken kan en situation uppstå, då fången tex. på grund av efterlysning grips på frigivningsdagen. Därför föreslås det i 4 mom. att samma kalendertid beaktas bara en gång som strafftid.

4 §. *Sammanräkning av fängelsestraff på viss tid och förvandlingsstraff.* I 1 mom. anges det att om förvandlingsstraff avtjänas vid sidan av fängelsestraff eller separat, skall straffen räknas ihop. När ett fängelsestraff och ett

förvandlingsstraff räknas ihop, skall den dömda anses först avtjäna fängelsestraff.

Den föreslagna bestämmelsen skall motsvara gällande 2 kap. 1 a § 1 mom. LVS. Bestämmelser om sammanräkning av fängelsestraff för en bestämd tid skall finnas i de föreslagna 2 c kap. 4 och 7 § strafflagen.

I 2 mom. föreslås det en hänvisning till diltjänstlagen (1723/1991). En dylik bestämmelse om sammanräkning ingår i 28 § diltjänstlagen enligt vilken fängelsestraff för diltjänstgöringsbrott och andra brott inte får räknas ihop. Om fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter som dömts ut för ett diltjänstgöringsbrott och något annat brott skall verkställas samtidigt, skall straffet som dömts ut för det andra brottet verkställas före straffet för diltjänstgöringsbrottet.

5 §. *Sammanräkning av straff.* Enligt 1 mom. får den sammanlagda tiden för förvandlingsstraff uppgå till högst 120 dagar. Bestämmelsen skall motsvara gällande 2 kap. 1 a § 1 mom. LVS. För tydlighetens skull föreslås det att ett omnämnande av att maximitiden skall gälla de förvandlingsstraff som skall avtjänas under samma straffperiod skall fogas till paragrafen. Med straffperiod avses den tid, då en fånge avtjänar frihetsstraff till dess han eller hon frigges från detta antingen i villkorlig frihet eller efter att ha avtjänat hela sitt straff.

I 2 mom. föreslås en hänvisning till 2 c kap. 4 § strafflagen, som innehåller bestämmelser om sammanräkning av fängelsestraff.

6 §. *Straff som förlängts på grund av ändringssökande.* I paragrafen föreskrivs att om ett straff som förlängts på grund av besvär av den dömdes motpart och som tidigare verkställts som ett kortare straff enligt den dåvarande domen, skall verkställas, skall den avtjänade tiden beaktas i verkställigheten. Bestämmelsen motsvarar gällande 2 kap. 1 a § 3 mom. LVS.

7 §. *Inräkning i strafftiden.* Bestämmelserna om inräkning i strafftiden har förenhetligats genom lagen om ändring av lagen om verkställighet av straff (580/2001) så att rymning, avlägsnande utan tillstånd och uteblivande från permission utanför fängelset skall behandlas enligt samma principer.

I 1 mom. skall det föreskrivas att om en fånge rymmer eller avlägsnar sig från ett fängelse, den förläggingsanstalt som avses i

8 kap. 9 § 2 mom. eller den vård som avses i 10 kap. 2—4 §, skall tiden från och med början av det dygn då fången rymde eller avlägsnade sig utan tillstånd till slutet av det dygn då han eller hon återvände till fängelset eller greps för återförpassning dit inte inräknas i strafftiden. Bestämmelsen skall i sak motsvara bestämmelserna i gällande 2 kap. 3 c §, 2 kap. 3 d § 2 mom. och 4 kap. 7 § 3 mom. LVS.

På motsvarande sätt skall enligt 2 mom. den tid då en fånge enligt 8 kap. 6 §, 9 § 1 mom. eller 14 § 1 mom. med tillstånd befinner sig utanför fängelset inräknas i strafftiden, om fången återvänder till fängelset vid den tidpunkt som bestämts i tillståndsvillkoren. Om en fånge inte återvänder vid den utsatta tiden, skall tiden från och med början av det dygn då fången ålagts att återvända till fängelset till slutet av det dygn då fången återvände till anstalten eller greps för återförpassning dit inte inräknas i strafftiden. Den föreslagna bestämmelsen skall överensstämma med bestämmelserna i nuvarande 3 kap. 6 § 3 mom. och 8 § 2 mom. samt 2 kap. 3 b § 2 mom. LVS. Lagrummet skall dock preciseras så att "den föreskrivna dagen" skall ersättas med "den bestämda tidpunkten" i bestämmelserna. Med detta avses den tidpunkt som antecknats i tillståndsvillkoren. Tidpunkten innehåller vanligen klockslaget vid sidan av datum. Genom bestämmelsen skall den nuvarande lagen preciseras så att bestämmelsen skall kunna tillämpas även på sådana förseningar som äger rum samma dag.

Bestämmelsen i 3 mom. skall motsvara bestämmelsen i 2 kap. 3 § LVS. Bestämmelsen skall avse sådana sällsynta fall då inledningen av verkställigheten av ett straff har försenats eller avbrutits utan fångens orsak.

8 §. *Beslutanderätt.* Paragrafen föreslås innehålla en bestämmelse om beslutanderätt. De beslut som avses i paragrafen är beslut som hänför sig till den formella straffverkställigheten. En tjänsteman som svarar för verkställigheten skall besluta om inräkningen i strafftiden. Eftersom de fall som avses i 7 § 3 mom. är högst sällsynta och ofta mångtydiga, föreslås det dock i paragrafen att Brottspåföljdsverket skall besluta om inräkning i strafftiden. Detta motiveras också av behovet att säkerställa enhetlig praxis.

9 §. *Närmare bestämmelser.* I beräkningen och bestämmandet av strafftid finns det i praktiken flera specialsituationer som bör regleras genom närmare bestämmelser för att garantera ett enhetligt förfarande. I dagens läge har merparten av dessa bestämmelser utfärdats genom föreskrifter av fångvårdsavdelningen. Det gäller praktiska situationer som hänför sig till den s.k. formella straffverkställigheten och som inte kan regleras på förordningsnivå på grund av utförligheten i bestämmelserna. I paragrafen föreslås det att närmare bestämmelser om beräkning av strafftid skall meddelas av Brottspåföljdsverket.

4 kap. **Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset**

1 §. *Fängelser.* I paragrafen skall det enligt förslaget anges bestämmelser om fängelser som i enlighet med nuvarande praxis skall fungera som slutna fängelser eller öppna anstalter. Bestämmelsen skall komplettera föreskriften i 1 kap. 4 § i lagförslaget som gäller regionfängelser.

I nuvarande 1 kap. 2 § LVS saknas det ett omnämnande av slutna anstalter. För tydlighetens skull föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om slutna fängelser skall fogas till lagen.

Den föreslagna bestämmelsen skall även komplettera 2 § lagen om förvaltning av straffverkställighet.

I 1 mom. skall det finnas ett omnämnande av att fängelserna kan vara olika med hänsyn till övervakningen. Detta innebär att t.ex. slutna fängelser kan vara olika med avseende på lokaler, konstruktion och övervakningskrav. Även de tekniska övervakningssystemen kan avvika från varandra i olika fängelser. Bestämmelsen betyder inte att en s.k. säkerhetsklass skall nödvändigtvis fastställas för anstalterna, emedan en sådan klassificering skulle försvåra placeringen av fångar i anstalterna.

Bestämmelser om villkoren för placering i fängelser och på avdelningarna i dem skall anges på lagnivå. Placeringen i fängelser skall enligt förslaget styras av en bestämmelse om placering på säkerhetsavdelning (5 kap. 6 §),

bestämmelser om placering i öppen anstalt (4 kap. 9 §) och förflyttning (6 kap. 1—3 §) samt den föreslagna 4 kap. 8 § som skall innehålla allmänna principer för placering i fängelser.

Bestämmelser om övervakning och rörelsefrihet i öppna anstalter skall finnas i 2 mom. Bestämmelsen skall motsvara föreskrifterna i gällande 4 kap. 4 § LVS och 69 § fängvårdsförordningen.

2 §. *Intagning i ett fängelse.* I paragrafen skall det finnas bestämmelser om intagning i fängelse. Nuvarande 2 § fängvårdsförordningen skall enligt förslaget med smärre preciseringar höjas till lagnivå. För tydlighetens skull föreslås det att en hänvisning till häktningsslagen skall fogas till paragrafen.

I 2 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om fångarnas möjlighet att underrätta de närmaste anhöriga eller andra närstående om intagningen i fängelse. Begreppet närstående har samma innehåll som i 2 kap. 4 § och 13 kap. 3 § i lagförslaget. En sådan s.k. ankomstpåringning skall kunna betalas av fängelsets medel.

Paragrafens 3 mom. skall enligt förslaget innehålla en hänvisning till lagen om behandling av personuppgifter i straffverkställighet (422/2002). Lagen innehåller närmare bestämmelser om de register som skall föras av fängvården. Intagning i fängelse skall antecknas i det verkställighetsregister som avses i 3 §.

3 §. *Ersättning av resekostnader.* Bestämmelser om ersättning av resekostnader finns i nuvarande 77 § fängvårdsförordningen. Det föreslås att bestämmelsen skall höjas till lagnivå.

Enligt huvudregeln skall kostnader för resor för fångar som anländer till ett fängelse och friges därifrån betalas på finländskt territorium med statsmedel. Andra resor som skall ersättas och som nämns i 2 mom. kan främst vara resor i samband med anstaltsförflyttningar eller deltagande i utomstående verksamhet, om en fånge reser självständigt och inte har beviljats permission. Kostnaderna skall ersättas enligt utgifterna för användning av det billigaste allmänna fortskaffningsmedlet. En hänvisning till 14 kap. 10 § som anger kostnaderna för permissionsresor skall enligt förslaget dessutom fogas till 2 mom.

Med en ledsagare avses någon annan än en

anställd vid Fängvårdsväsendet. Det är i praktiken ovanligt att en ledsagare utses, men det kan vara aktuellt t.ex. när en handikappad fånge skall eskorteras.

4 §. *Information om bestämmelser och förhållanden i fängelset.* Det föreslås att skyldigheten att informera fångar om deras rättigheter och skyldigheter samt förhållandena i fängelset som i dag anges i 2 § fängvårdsförordningen skall anges i paragrafen.

Till 2 mom. skall det enligt förslaget fogas en bestämmelse enligt artikel 36 i Wienkonventionen om konsulära förbindelser om att utländska fångar skall informeras om deras rätt att stå i kontakt med hemlandets diplomatiska eller konsulära beskickning. Närmare bestämmelser om kontakter finns i 13 kap. 9 §. Kontakter med beskickningen skall, som konventionen kräver, bero på fångens egen vilja. Om en fånge så önskar, skall fängelset underrätta beskickningen om att fången tagits in i anstalten.

I 2 mom. föreslås det dessutom att det enligt kraven i 17 § grundlagen skall anges att fångar som är handikappade eller som använder teckenspråk även skall ges behövlig hjälp med översättning eller tolkning. I sådana situationer är det nödvändigt att ge hjälp med tolkning och översättning åtminstone i den grad att fången kan förstå de saker som han eller hon enligt 1 mom. skall bli informerad om.

Det föreslås att bestämmelserna i 4 § 2 och 3 mom. i den nuvarande fängvårdsförordningen med smärre ändringar skall förflyttas till 3 mom. Enligt föreskriften skall en samling bestämmelser som gäller fångar vara tillgänglig för fångarna. Information om anstaltsförhållandena skall också vara tillgänglig på olika språk enligt behoven hos de fångar som befinner sig i anstalten.

5 §. *Ankomstgranskning.* Det föreslås att bestämmelser om de åtgärder och granskningar som skall genomföras när en fånge anländer till ett fängelse och som i dagens läge anges i 2 kap. 6 § och 3 kap. 3 § LVS skall samlas i paragrafen. Också innehållet i ankomstgranskningen skall enligt förslaget närmare anges på lagnivå i stället för på den nuvarande föreskriftsnivån. I slutna anstalter skall ankomstgranskningen även innefatta klädbyte.

Fängvårdsmyndigheternas rätt att uppta per-

sonligt signalement på fångar som i dag anges i 6 kap. 4 § 4 mom. tvångsmedelslagen skall enligt förslaget för tydlighetens skull anges i 2 mom. Sådana personliga signalement är enligt 6 kap. 4 § 1 mom. tvångsmedelslagen finger-, hand- och fotavtryck, handstils- och röstprov, fotografi och identifieringsuppgifter. Även om bestämmelser om upptagning av signalement skall anges i paragrafen om ankomstgranskning, skall personliga signalement vid behov även kunna upptas senare. I praktiken kan det t.ex. uppkomma behov att fotografera en fånge som avtjänar ett långt straff.

6 §. *Plan för strafftiden.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om planen för strafftiden. Denna plan skall vara ett synnerligen viktigt medel med hjälp av vilket fängelsetiden för varje enskild fånge skall göras förutsägbar, systematisk och effektiv.

Planen för strafftiden skall vara individuell och göras upp för samtliga fångar. Den skall täcka hela strafftiden och den villkorliga friheten. Planen skall göras upp för samtliga fångar och dess innehåll och målsättningar skall anpassas till längden av strafftiden samt fångens sociala handlingsförmåga och personliga omständigheter så, att det skall vara möjligt att sträva till målsättningarna under strafftiden.

Planen skall omfatta placeringen av fången i fängelset och verksamheten under strafftiden. I planen skall villkor för beviljande av permission definieras och eventuell frihet på prov nämnas. Fången skall uppmuntras att delta i en verksamhet som kan bidra till att reducera av återfallsbrottslighet och optimalt främja hans eller hennes handlingsförmåga. Enligt den kunskap som samlats i det praktiska arbetet skall t.ex. beviljande av permission före den tidpunkt som bestäms enligt 14 kap. 3 § ha en sådan verkan.

I 2 mom. skall det enligt förslaget föreskrivas att planen skall kompletteras med en frigivnings- och övervakningsplan när frigivningen närmar sig. I frigivningsplanen skall i behövlig omfattning värderas de faktorer, som hjälper fången att klara sig i friheten. Närmar bestämmelser om samarbete finns i 7 §.

I 3 mom. skall det enligt förslaget bestämmas att planens omfattning och innehåll skall grunda sig på strafftiden längd och antalet

fängelseintagningar, fångens arbets- och handlingsförmåga samt insamlade uppgifter om fångens person, brottslighet och förhållanden. Med andra uppgifter avses information från olika källor och samarbetskretsar, såsom information om tidigare straffperioder, tidigare lämplighetstester samt uppgifter från andra myndigheter och handlingar. Informationen kan också fås av fången själv.

Då planen uppgörs bedöms fångens arbets- och handlingsförmåga och risken att ånyo begå brott samt behövliga åtgärder för att förbättra hans eller hennes handlingsförmåga och för att minska risken för återfallsbrottslighet.

Hänvisningen till strafftidens längd och tidigare fängelsestraff betyder att innehållet i planen, även om planen skall göras upp för varje fånge, skall dimensioneras på ett ändamålsenligt sätt enligt längden av strafftiden. En plan för en fånge som avtjänar ett synnerligen kort straff kan t.ex. innehålla ett omnämnande av verksamheten under strafftiden, placeringen av fången och tidpunkten för frigivningen. Planen för en fånge som med korta intervaller har kommit för att avtjäna flera korta straff skall å andra sidan vara mera målriktad.

7 §. *Förfarandet vid uppgörandet av planen.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om förfarandet vid uppgörandet av planen. Syftet med att höja förfaringsbestämmelserna till lagnivå är att betona den principiella betydelsen av planläggningen av strafftiden.

Enligt 1 mom. skall en plan göras upp i början av strafftiden i placeringsenheten, men den skall preciseras i det fängelse i vilket fången i fråga placeras med hänsyn till förändringarna i fångens utveckling och förhållanden. Beslutanderätten att ändra planen eller att precisera den skall ligga hos placeringsenheten. Ett framgångsrikt system kräver att verksamheten i placeringsenheterna skall utvecklas och att tillräckliga resurser skall reserveras för den. I många länder tillbringar en fånge mellan tre och fyra veckor på intagningsavdelningen medan nödvändiga utredningar, bedömningar och planen bereds.

Även om planen skall göras upp i samarbete med fången i fråga, kräver detta arbete inte alltid att fången fysiskt befinner sig i placer-

ingsenheten. Planen kan även göras upp medan den som saken gäller ännu befinner sig i frihet innan avtjänandet av straffet har inletts. I detta avseende skall praxis överensstämma med nuvarande praxis enligt vilken en fånge överförs direkt från friheten till ett bestämt fängelse. På så sätt skall det kunna förfaras i oproblematiska fall när t.ex. fångar som inte har problem med sin sociala handlingsförmåga och sina personliga egenskaper och som skall avtjäna högst korta fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter skall placeras. Systemet skall emellertid vara flexibelt varför det inte är ändamålsenligt att foga någon exakt bestämmelse om t.ex. strafftidens maximala längd till lagen. Om anvisande föreskrifter är nödvändiga, kan de meddelas genom beslut av Brottsförhållningsverket. Också placering i öppna anstalter skall enligt förslaget fortfarande kunna ske direkt från friheten. Frågan skall enligt förslaget regleras i 9 § i detta kapitel.

Det är viktigt att fången deltar i uppgörandet av planen. Att delta i uppgörandet av planen skall dock vara frivilligt för fången som där emot skall på alla sätt motiveras att göra det. Fången skall enligt förslaget även motiveras genom olika incitament som skall bestå av förflyttning till friare förhållanden, permissioner, placering i utomstående anstalt och övervakad frihet på prov. Om en fånge emellertid vägrar att delta i uppgörandet av planen, skall planen trots detta göras upp i placeringsenheten, men den kan göras mindre krävande till innehållet.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse som innehåller en förpliktelse till samarbete. Planen för strafftiden och framför allt planen för frigivning och övervakning skall göras upp i samarbete mellan Kriminalvårdsväsendet, hemkommunen, bosättningskommunen och andra myndigheter samt privata sammanslutningar eller enskilda. Med enskilda avses anhöriga till fången, andra närstående, och den enskilda övervakare som utsetts för fången.

Med privata sammanslutningar avses t.ex. någon enskild anstalt för missbrukarvård eller något annat motsvarande förlägningsställe där fången placeras då han villkorligt frigges..

För att systemet skall i praktiken fungera fullständigt skall det enligt förslaget i 3 mom.

bestämmas att en utsedd tjänsteman, som vid behov skall stå i kontakt med placeringsenheten skall svara för genomförandet av den plan som skall göras upp för varje enskild fånge. Placeringsenheten och den utsedde tjänstemannen skall också svara för att planen med dess information skall i samband med förflyttning av fången förmedlas till den nya anstalten samt på motsvarande sätt till myndigheterna och samarbetskamraterna i frihet vid övergången till villkorlig frihet.

Genomförandet av planen skall enligt 3 mom. följas med regelbundna intervaller som beror på den allmänna situationen och omständigheterna för den fånge som det gäller. Planen skall dock alltid tas till prövning på nytt om det framgår att den inte iakttas.

I flera bestämmelser i lagförslaget hänvisas det till planen för strafftiden, och ett villkor för flera tillstånd och förmåner är att fången har iakttagit planen. Sådana bestämmelser finns t.ex. i 6 kap. 1 §, 8 kap. 4 och 10 § samt 14 kap. 2 §.

Planen skall inte vara ett bindande och överklagbart beslut i den mening att den i sig vore grunden för t.ex. permissioner. Permissioner, förflyttningar m.fl. skall därtill förutsetta ett konkret beslut i varje enskild fråga. Det vore dock uppenbart att om planen för strafftiden iakttagits och t.ex. inga förseelser eller förändringar i förhållandena ägt rum, skall besluten avsevärt säkrare överensstämma med planen även i konkreta fall om andra förutsättningar i lagen uppfylls. Från fångens synpunkt innebär detta ökad förutsägbarhet och minskad osäkerhet.

8 §. *Allmänna principer för placering i fängelser.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en allmän bestämmelse som skall gälla placering av fångar i fängelser. Bestämmelsen skall främst styra beslutsfattandet i placeringsenheterna. Vid placering skall i enlighet med nuvarande 3 kap. 2 § LVS och 3 § fångvårdsförordningen fångens hemkommun, upprätthållandet av kontakter med anhöriga och andra närstående, ålder, kön och hälsotillstånd beaktas. I enlighet med motiveringen till föregående paragraf föreslås det att ett omnämnande av planen och den verksamhet som förutsätts i planen för strafftiden också skall fogas till den allmänna bestämmelsen. Genom detta omnämnande skall placeringsgrunderna

i de nuvarande bestämmelserna ersättas. Dessa grunder är individuella egenskaper, behov av yrkesutbildning och annan undervisning, andligt och fysiskt tillstånd, förmåga och anlag. Vid placeringen skall enligt förslaget antalet intagningar och tidigare brottslighet beaktas. Fångens egna önskemål skall också beaktas. De villkor som ingår i de nuvarande bestämmelserna, såsom den antagna anpassningen till anstaltsförhållandena, orsaken till intagningen och straffets längd, skall enligt förslaget strykas, å ena sidan eftersom de som enskilda placeringsgrunder är högst obestämda och å andra sidan eftersom de kan anses ingå i de andra villkor som finns i den föreslagna bestämmelsen.

Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget dessutom innehålla en principiell bestämmelse om att en fånge inte skall placeras i en mera sluten anstalt eller anstaltsavdelning än vad anstaltsordningen och säkerheten samt förvaringssäkerheten i anstalten kräver. I praktiken kan bestämmelsen vara av betydelse i situationer när en fånge på nämnda grunder kan placeras i två eller flera anstalter med olika grad av övervakning.

Placeringsenheterna skall enligt förslaget som nämnt också besluta om placeringen av de som anländer direkt från friheten. När så sker, skall det också övervägas om en fånge kan placeras i en öppen anstalt direkt från friheten. För tydlighetens skull föreslås det att en hänvisningsbestämmelse om frågan skall ingå i 1 mom.

På de grunder som framfördes i den allmänna motiveringen föreslås det att förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda enligt artikel 37 i konventionen om barnets rättigheter även skall fogas till 2 mom. En avvikelse från förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda skall kräva övergripande prövning i varje enskilt fall. Avgörande betydelse kan inte tillmätas enbart den unges egen åsikt, t.ex. när ett barn vill bli placerat i ett slutet fängelse med stark bevakning där han eller hon inte kan hållas avskild från mångfaldiga återfallsbrottslingar. Det är dessutom klart att betydelsen av ett barns intresse inte kan förbigås enbart på grund av att det inte finns lämpliga lokaler.

9 §. *Placering i öppen anstalt.* Av de skäl som framförs i den allmänna motiveringen föreslås det att villkoren för placering i öppen

anstalt skall anges på lagnivå mera exakt och tydligt än nu är fallet. Den föreslagna bestämmelsen skall i flera avseenden överensstämma med nuvarande praxis som reglerats genom fångvårdsavdelningens (numera Brottpåföljdsverkets) föreskrifter.

Placering i öppen anstalt direkt från frihet skall fortfarande vara beroende av prövning. Objektiva förutsättningar för placering i öppen anstalt skall vara att en fånge skall avtjäna, tillsammans eller särskilt, ett förvandlingsstraff för böter, ett reststraff som avses i 2 c kap. 19 § strafflagen eller ett fängelsestraff för högst ett år samt att fången förbinder sig vid avhållsamhet från berusningsmedel. Ett fängelsestraff på ett år skall alltså kunna överskridas om även ett förvandlingsstraff för böter skall tillfogas ett fängelsestraff på högst ett år. Maximitiden skall kunna innehålla även flera förvandlingsstraff för böter och korta fängelsestraff.

Den maximala längden av fängelsestraff skall enligt förslaget sänkas till ett år från nuvarande två år. Det är motiverat att sänka maximitiden för placering i öppen anstalt direkt efter friheten, eftersom avtjänandet av straff i högre grad än i dag skall grunda sig på planen för strafftiden och den gradvisa frigivningen av fången. Uppgörandet av planen för strafftiden kräver oftast att fången befinner sig i ett fängelse. Det har också skett sådana förändringar i sammansättningen av fångpopulationen, som medför ett behov att sänka den nuvarande maximitiden av två år. Behovet har ökat särskilt på grund av det växande antalet fångar som dömts för narkotikabrott och våldsbrott. Å andra sidan kan det inte anses motiverat att t.ex. en fånge, som är i fängelse för första gången och som dömts till ett synnerligen kort fängelsestraff och som uppfyller villkoren för placering i öppen anstalt alltid skall placeras i sluten anstalt för uppgörandet av planen.

Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen föreslås det att det redan nu i praktiken tillämpade kravet att fången förbinder sig att inte använda berusningsmedel och att för övervakningen av avhållsamhet på begäran lämna urin-, saliv- eller utandningsprov skall höjas till lagnivå. Kravet på att en fånge skall förbinda sig att inte använda berusningsmedel för att bli placerad i en öppen anstalt kan an-

ses motiverat eftersom övervakningen i öppna anstalter är mer indirekt och förhållandena friare än i slutna anstalter, varför det kan krävas särskild pålitlighet av en fånge. Missbruksproblem och rusmedelsbruk ökar avsevärt risken för att en fånge skall avlägsna sig från anstalten och göra sig skyldig till ordningsföreseelser där.

Hänvisningen till 16 kap. 7 § 3 mom. fängelselagen skall innebära att kontrollen av avhållsamhet inte behöver grunda sig på misstankar om rusmedelsbruk. Den kan också vara stickprovsaktig eller sporadisk.

Paragrafens 2 och 3 mom. skall enligt förslaget innehålla de grunder på vilka den dömda skall placeras i ett slutet fängelse. Eftersom fångarna har sysselsättningsplikt, skall det enligt 2 mom. 1 punkten vara ett villkor att fången lämpar sig för den verksamhet som ordnas i en öppen anstalt.

Med verksamhet som godkänns av öppna anstalter avses i paragrafen eget arbete, civilt arbete, tillstånd till studier och annan verksamhet som avses i 8 kap. 9 § i förslaget.

Utvärderingen av de förutsättningar som avses i 2 mom. 2—5 punkten skall vara en övergripande prövning som kan fästa vikt vid antalet tidigare intagningar, beteendet under dessa, eventuella avlägsnanden utan tillstånd, rymningar, missbruksproblem, rusmedelsbruk, arten och omfattningen av fångens brott eller brottslighet samt andra dylika frågor som hänför sig till fången.

I 3 mom. regleras placeringen av fångar i ett slutet fängelse om de öppna anstalterna är fyllda. En fånge kan också placeras i en slutna anstalt på fångens egen begäran.

Bestämmelser om förflyttning av fångar från öppna anstalter till slutna fängelser på grund av ordningsföreseelser skall finnas i 6 kap. 2 § fängelselagen och bestämmelser om förflyttning från slutna fängelser till öppna anstalter under straffperioden i 6 kap. 1 §.

10 §. *Intagning av barn till fångar i ett fängelse.* I paragrafen skall det enligt förslaget anges att en fånge skall ha möjlighet att ta ett litet barn med sig till ett fängelse. Bestämmelsen skall enligt förslaget bevaras nästan i dess nuvarande form. Ett omnämnande av ordnandet av vården av barnet i enlighet med barnets intresse skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Med detta avses t.ex. att ett litet barn

skall på dagen kunna vårdas utanför fängelset, t.ex. i kommunal dagvård. Av de skäl som nämns i den allmänna motiveringen föreslås det att ingen särskild övre åldersgräns skall anges i bestämmelsen.

11 §. *Beslutanderätt.* Direktören för placeringsenheten skall enligt förslaget besluta om planen för strafftiden och placeringen av fångar. Placeringsenheterna skall arbeta som regionala enheter, varvid varje enhet skall tjänstgöra som beslutsfattare i den egna regionen.

Förflyttningen av beslutanderätten till placeringsenheterna skall i någon mån ändra utmätningsmännens behörighet och uppgifter. När det gäller placeringar i öppna anstalter är ändringen obetydlig och skall främst innebära att beslutanderätten överförs från Brottsåtgärdsverket till de regionala placeringsenheterna. Den största ändringen innebär att fångarnas lämplighet för sysselsättning skall bedömas av placeringsenheterna i stället för av utmätningmännen.

Den beslutanderätt som överförts på placeringsenheterna i fråga om placering i slutna anstalter skall betyda att fångvården avstår från schematisk placering av fångar som bestäms av en fångs hemort och straffets längd och övergår till mera individuell fångplacering. Utmätningmännen skall liksom tidigare ha till uppgift att underrätta den dömda om det straff som skall verkställas och att ge den dömda förordnande att anmäla sig vid det fängelse som placeringsenheten bestämt. Om den dömda inte kan påträffas, skall utmätningssmannen underrätta Brottsåtgärdsverket om detta för beslut om efterlysning. Bestämmelser om utmätningssmannens uppgifter finns i 2 kap. 1 § i lagförslaget.

För att verkställigheten skall ske flexibelt skall utmätningmännen och placeringsenheterna ha välfungerande elektroniska förbindelser.

Eftersom levnadsmiljön för ett barn skall vara så normal som möjligt, skall småbarn endast kunna tas in i vissa särskilt definierade fängelser. Eftersom fängelsedirektören är den som är bäst förtrogen med förhållandena i den egna anstalten, föreslås det att direktören för placeringsenheten skall besluta om intagning av barn efter att ha hört fängelsedirektören för i fråga varande fängelse. Direktören för pla-

ceringsenheten skall också ha till uppgift att höra den barnskyddsmyndighet som avses i 2 mom.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om verkställighetsförordnande, placeringsenheternas uppgifter, förpassning av de dömda till fängelser, registrering av ankomstgranskning samt innehållet i planen för strafftiden skall utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om genomförandet av ankomstgranskningar och placeringsenheternas verksamhet skall meddelas av Brottpåföljdsverket.

5 kap. Placering i fängelset

1 §. *Avdelningar i ett fängelset.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en allmän bestämmelse om avdelningar. Bestämmelsen skall med smärre språkliga preciseringar överensstämma med den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 2 a § LVS. Det föreslås att bestämmelser om de grunder som skall beaktas vid placeringsbeslut skall anges i 2 mom.

Den föreslagna bestämmelsen skall klargöra nuvarande praxis. Det nya skall vara att planen för strafftiden och uppfyllandet av sysselsättningsplikten också skall beaktas vid placeringen på avdelningar. Också säkerheten och faran för fortsatt brottslig verksamhet skall noteras som placeringsgrunder på lagnivå. Den allmänna bestämmelsen skall kompletteras av bestämmelserna om specialavdelningar som avses i 4 och 5 §.

Paragrafens 3 mom. gäller placering av manliga och kvinnliga fångar. Det föreslås att bestämmelsen i den nuvarande lagen om att män och kvinnor skall placeras på olika avdelningar skall bevaras av skäl som nämns i den allmänna motiveringen. Bestämmelsen om att manliga och kvinnliga fångar i mån av möjlighet skall hållas i olika straffanstalter skall enligt förslaget strykas i lagen.

2 §. *Avskiljande av minderåriga.* Förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda skall också innehålla en förpliktelse att hålla minderåriga på andra avdelningar än vuxna fångar. Det skall vara möjligt att avvika från förpliktelsen, om det ligger i barnets intresse.

3 §. *Avskilt boende på egen begäran.* Säkerhet är en grundläggande rättighet för var

och en. En fånge skall beredas möjlighet att avtjäna sitt straff så att han eller hon inte behöver frukta för att den egna säkerheten hotas. Bestämmelsen i gällande lag skall enligt förslaget därför ändras så att den skall ge uttryck för att varje fånge skall beredas möjlighet att bo avskilt från andra fångar när fången har en grundad anledning att frukta att den egna personliga säkerheten är hotad eller om det finns någon annan godtagbar orsak till avskilt boende. För närvarande är avskildheten beroende av prövning.

Den föreslagna bestämmelsen är rättspolitiskt viktig, eftersom den kan anses gälla skyddet av vittnen. Bestämmelsen skall göra det möjligt att vidta konsekventa fortsatta åtgärder i situationer när någon redan under förundersökningen och rättegången blivit föremål för vittnesskyddsåtgärder.

Bestämmelsen skall förplikta fångvårdsmyndigheterna att ordna en fånge möjlighet att bo avskilt från andra fångar. Bestämmelsen skall alltså innehålla prövning i det avseende att fången skall framföra en godtagbar anledning.

Med partiell avskildhet för en fånge avses att fången skall hållas avskild från en viss fånge eller vissa fångar. Partiell avskildhet skall också kunna genomföras så att fången endast deltar i den verksamhet som äger rum under personalens omedelbara tillsyn.

Med någon annan godtagbar anledning avses t.ex. en situation när en fånge blivit påtryckt att forsla narkotika eller använda sådant. Som godtagbar anledning skall också andra slag av påtryckningar på en fånge kunna anses. Sådana påtryckningar kan grunda sig på brottets art eller personliga egenskaper hos en fånge, t.ex. etnisk härstamning.

4 §. *Kontraktsavdelning.* Den föreslagna bestämmelsen skall överensstämma med den nuvarande bestämmelsen om drogfria avdelningar i 2 kap. 9 d § LVS. Det föreslås att bestämmelsen skall preciseras så att en fånge skall förbinda sig, förutom vid att inte använda rusmedel och kontroll av drogpåverkan, även vid den verksamhet som ordnas på avdelningen. Verksamheten skall kunna vara även någon annan verksamhet än rehabilitering för missbrukare eller deltagande i verksamhetsprogram som har som syfte att reducera rusmedelsbruk. Det skall liksom för när-

varande vara frivilligt att förbinda sig. Hänvisningen till 16 kap. 7 § 3 mom. innebär att kontrollen av drogfrihet kan vara stickprovsaktig och behöver inte grunda sig på misstankar. Det föreslås att namnet på avdelningen skall ändras så att det bättre återspeglar syftet och karaktären av en sådan avdelning.

5 §. *Säkerhetsavdelning*. Som det har konstaterats i den allmänna motiveringen trädde lagstiftningen om säkerhetsavdelningar i kraft 1999. Säkerhetsavdelningar har hittills inte inrättats i fängelserna, varför det inte framgått några särskilda ändringsbehov i bestämmelserna. Därför föreslås främst preciseringar i bestämmelserna om säkerhetsavdelningar. De föreslagna ändringarna gäller placeringsvillkoren enligt förslaget i 6 §.

Den föreslagna 5 § skall innehålla bestämmelserna i nuvarande 3 kap. 2 b § 1 mom., 3 kap. 2 d § 2 mom. och 3 kap. 2 c § 3 mom. LVS med smärre språkliga ändringar.

6 §. *Villkor för placering på en säkerhetsavdelning*. Det föreslås att villkoren för placering på säkerhetsavdelning skall preciseras. I nuvarande 3 kap. 2 b § LVS finns det flera trösklar för uppfyllandet av villkoren. Dessa trösklar avviker från varande i obetydlig grad. För tydlighetens skull föreslås det att dessa trösklar skall ersättas med en enhetlig tröskel av typen "det finns grundad anledning att misstänka".

Enligt 1 mom. 1 punkten i den föreslagna paragrafen skall en fånge kunna placeras på säkerhetsavdelning om det finns grundad anledning att misstänka att fången som gärningsman eller delaktig gör sig skyldig till narkotikabrott, grovt narkotikabrott eller främjande av narkotikabrott. Utanför tillämpningsområdet för paragrafen förblir straffbart bruk av narkotika som avses i 50 kap. 2 a § strafflagen (654/2001) och förberedelse till narkotikabrott som avses i 3 §. Det faktum att en fånge gjort sig skyldig till en gärning som avses i 50 kap. 3 § strafflagen kunde emellertid utgöra en sådan grundad anledning, som skulle vara grund för placering på en säkerhetsavdelning.

I dag kan en fånge placeras på säkerhetsavdelning också om fången på goda grunder kan antas göra sig skyldig till någon annan allvarlig brottslighet. Eftersom det i praktiken kan

vara svårt att definiera vilken brottslighet som skall anses vara allvarlig, föreslås det att villkoret skall preciseras genom att ett minimikrav som gäller straffet skall fogas till 1 mom. 2 punkten. Det föreslagna minimistraffet skall vara fyra år, vilket är detsamma som vid teleövervakning som avses i 5 a kap. 3 § tvångsmedelslagen.

Den föreslagna paragrafens 1 mom. 3 och 4 punkten skall överensstämma med gällande 3 kap. 2 b § 2 mom. 3 och 4 punkten LVS med smärre preciseringar. Det föreslås att paragrafen skall ändras i sak när det gäller rymning. Till skillnad från den nuvarande situationen skall det inte krävas att en fånge en gång har rymt eller försökt rymma.

I 2 mom. skall det enligt förslaget anges att en fånge också kan placeras på säkerhetsavdelning när han eller hon allvarligt äventyrat säkerheten i anstalten. Bestämmelsen skall i sak överensstämma med gällande 3 kap. 2 b § 2 mom. 2 punkten LVS. Villkoret skall sättas klarare så, att förutsättningen för äventyrande som avses i 2 mom. skall vara en konkret gärning eller försummelse.

Enligt 2 mom. skall en fånge också kunna placeras på säkerhetsavdelning när det är motiverat för att fångens säkerhet skall kunna garanteras. De fångar som avses i den föreslagna 5 kap. 3 § och som bor avskilt på egen begäran skall emellertid inte i allmänhet placeras på en säkerhetsavdelning. Dessa fångar skall däremot ha sina egna avdelningar. Såsom det nämnts i motiveringen till den gällande bestämmelsen, är syftet med bestämmelsen att garantera förhållandena under verkställigheten av straffet för fångar som dömts av den domstol som avses i lagen om behörighet för och rättshjälp till tribunalen som behandlar brott som begåtts i det forna Jugoslavien (12/1994) och som skall avtjäna sina straff i Finland och behöver sådant särskilt skydd.

7 §. *Varaktigheten av vistelse på säkerhetsavdelning och lämnande av uppgifter om grunderna för placering*. Det föreslås att bestämmelserna i nuvarande 3 kap. 2 c § 1 och 2 mom. LVS skall fogas till paragrafen i innehållsmässigt oförändrad form.

Placeringen på en säkerhetsavdelning medför vissa begränsningar i en fångs rättigheter och förhållanden. Det föreslås att bestämmel-

serna om sådana begränsningar skall anges i de kapitel och paragrafer där dessa frågor regleras även för andra fångar. Sådana specialbestämmelser skall enligt förslaget finnas i 8 kap. 3 § (ordnande av sysselsättning), 9 kap. 1 § (innehav av egendom), 11 kap. 3 § (religiönsutövning), 11 kap. 4 § (bibliotek), 12 kap. 8 § (brevväxling och telefonsamtal på säkerhetsavdelningar), 13 kap. 1 § (besök) och 14 kap. 6 § (ledsagad permission).

8 §. *Dagordningen på en avdelning.* Paragrafens 1 mom. skall överensstämma med den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 2 a § LVS.

9 §. *Beslutanderätt.* Direktören för regionfängelset skall fastställa dagordningen på en säkerhetsavdelning. Fängelsedirektören skall fastställa dagordningen på andra avdelningar.

I dag har direktören för straffanstalten enligt 3 kap. 2 a § LVS rätt att besluta om placeringen på avdelningar. Beslutanderätten har med stöd av 1 kap. 7 § LVS i praktiken nästan alltid delegerats till någon annan tjänsteman i anstalten. I de flesta anstalter är det biträdande direktören, vaktchefen eller en övervakt som i praktiken beslutar om placeringen. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall placering på avdelningar föreskrivas i fängelsets arbetsordning. Beslutanderätten skall utövas antingen av den sysselsättningsansvarige eller av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen.

För tydlighetens skull föreslås det även att en bestämmelse om intagning i Fångvårdsväsendets sjukhusenheter och utskrivning därifrån skall fogas till paragrafen. Eftersom ett sådant beslut alltid har medicinska grunder, skall frågan avgöras av överläkaren.

Verksamheten på säkerhetsavdelningar avviker märkbart från verksamheten på normala avdelningar. Om flera säkerhetsavdelningar skall inrättas i framtiden, är det för att garantera likvärdig behandling av fångarna viktigt att rätten att besluta om placering skall vara så enhetlig som möjligt. Därför skall det enligt förslaget anges att frågan skall avgöras av Brottsförhållningsverket enligt gällande lag.

6 kap. **Förflyttning från ett fängelse till ett annat**

Samtliga bestämmelser om förflyttning av fångar mellan fängelser skall samlas i 6 kap. i förslaget. Bestämmelserna skall gälla förflyttning från öppna anstalter till slutna fängelser, förflyttning från slutna fängelser till öppna anstalter samt förflyttning mellan likartade anstalter.

1 §. *Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt.* Nuvarande bestämmelser om förflyttning av fångar till öppna anstalter finns i 4 kap. 2 § 2 mom. LVS. I lagrummet anges fångvårdsmässiga skäl som grunder för en förflyttning. Av skäl som nämnts i den allmänna motiveringen föreslås det att villkoren för förflyttning till öppen anstalt skall anges på lagnivå mera precist och tydligt än i dag. Även om förflyttningar skall grunda sig på planen för strafftiden, skall det dock fattas ett beslut om varje förflyttning.

Enligt förslaget skall det finnas fyra grunder för förflyttning till öppen anstalt. Samtliga villkor skall uppfyllas.

Det första villkoret för förflyttning till öppen anstalt är att förflyttningen skall vara motiverad utifrån planen för strafftiden. Syftet med detta är att betona betydelsen av större systematik och individualitet i straffverkställigheten än tidigare.

Med hänvisningen till 4 kap. 8 § avses att de allmänna principerna för placeringen i ett fängelse, såsom upprätthållandet av kontakter med de anhöriga, kön och hälsotillstånd, skall beaktas, när valet mellan olika öppna anstalter görs. Förpliktelsen att hålla minderåriga avskilda skall även gälla öppna anstalter.

Några villkor som hänför sig till strafflängden skall enligt förslaget inte tillämpas på förflyttning till öppen anstalt. För tydlighetens skull föreslås det att ett uttryckligt omnämnande av frågan skall fogas till paragrafen. Nuvarande praxis enligt vilken förflyttningen till öppen anstalt i regel skall ske under den senare delen av strafftiden skall i sig inte ändras. En fånge skall emellertid kunna placeras i

öppen anstalt också för en bestämd tid i medlet av ett långt straff, om det vore motiverat enligt planen för strafftiden och de övriga villkoren för förflyttning uppfylls. Också den som avtjänar livstidsstraff skall kunna förflyttas till öppen anstalt, när villkoren i paragrafen uppfylls. I praktiken sker detta även i dag, vilket är möjligt enligt gällande lag.

Det andra villkoret är att en fånge kan delta i den verksamhet som ordnas i den öppna anstalten eller som godkänns av den öppna anstalten. Med verksamhet som godkänns av den öppna anstalten avses eget arbete, civilt arbete, studier eller någon annan verksamhet som ordnas utanför fängelset. Eftersom deltagande i verksamhet även definierats i planen för strafftiden som avses i 1 punkten, skall uppfyllandet av villkoren i 2 punkten uttryckligen bedömas utifrån fångens individuella egenskaper.

Det tredje villkoret hänför sig till en fånges pålitlighet. Eftersom övervakningen i öppna anstalter är indirekt och de flesta öppna anstalter saknar stängsel som hindrar rörelse och avlägsnande, beror det på en fångs egen vilja om han eller hon stannar på anstaltsområdet. Sannolikheten för att en fånge inte skall göra sig skyldig till ett brott, en ordningsförseelse eller avlägsnande utan tillstånd kan bedömas utifrån fångens beteende under strafftiden och hur han eller hon har iakttagit planen för strafftiden. Att planen iakttagits ökar också sannolikheten för att ordningen i den öppna anstalten skall iaktas. Utvärderingen av pålitlighet skall vara en övergripande prövning som grundar sig på information om fångens person, tidigare brottslighet och andra uppgifter som samlats om honom eller henne.

Det fjärde villkoret är att en fånge skall förbinda sig att inte använda rusmedel och dopningspreparat samt förbinda sig vid den kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § 3 mom. Med dopningspreparat avses de medel som avses i 44 kap. 16 § strafflagen.

Även om förflyttningen i regel skall grunda sig på planen för strafftiden, skall också fången kunna anhålla om förflyttning. Då skall planen på motsvarande sätt revideras. Fången skall också kunna anhålla om förflyttning, även om någon plan för strafftiden inte har gjorts upp på grund av exceptionella skäl.

2 §. *Förflyttning från öppen anstalt till slutet fängelse.*

I föreskriften skall nuvarande bestämmelser om återkallande av förordnande till öppen anstalt samlas. Grunderna för förflyttning till slutet anstalt skall i flera avseenden motsvara grunderna för förflyttning till öppen anstalt, på så sätt att försummelse att iaktta eller brott mot de sistnämnda skall leda till förflyttning till slutet fängelse. Den föreslagna bestämmelsen skall gälla både fångar som förflyttats från slutet fängelse till öppen anstalt och fångar som placerats direkt från friheten till öppen anstalt.

Grunderna för förflyttning till slutet anstalt skall enligt förslaget vara sju till antalet, av vilka de fem första skall grunda sig på fångens förseelse eller brott eller förutsägbara förseelse. Samtliga grunder skall vara beroende av prövning, varför fången i lindriga fall skall kunna disciplinärt bestraffas, t.ex. med varning. Men inte ens lindriga brott som begåtts utanför straffanstalten skall enligt 2 kap. 13 § 3 mom. strafflagen kunna behandlas disciplinärt.

Den första grunden är att en fånge gör sig skyldig till ett brott för vilket straffet uppskattas vara strängare än bötesstraff eller till ett brott utanför fängelset. Enligt det föreslagna 2 kap. 13 § 1 och 3 mom. strafflagen kan en fånge inte bestraffas disciplinärt för sådana brott. En bestämmelse som i sak motsvarar bestämmelsen i strafflagen finns också i 15 kap. 3 § i förslaget. Enbart misstankar skall dock inte vara tillräckliga, utan tillämpandet av bestämmelsen kräver att det skall finnas tillräckliga bevis för brottet och att förundersökning inletts. Upprätthållandet av ordningen i öppna anstalter kräver emellertid att förflyttningen inte kan vänta på att åtal väckts eller domstolsbehandling inletts. Om åtal senare inte väcks eller fången inte döms till ett straff för brottet, skall fången kunna förflyttas till öppen anstalt på nytt. Brottet skall äga rum efter intagningen i den öppna anstalten. Om brottet har skett före intagningen, skall det krävas att fången häktats för brottet eller att brottet till sin karaktär medför att villkoren för placering i öppen anstalt inte längre uppfylls. Då skall 1 mom. 4 punkten i paragrafen tillämpas. Det brott som inte medför böter och som avses i 2 kap. 13 § 1 mom. strafflagen kan även äga rum i den öppna anstalten.

Även en ordningsförseelse skall kunna ut-

göra grund för förflyttning. En sådan ordningsförseelse kan t.ex. vara rusmedelsbruk eller ett brott som begåtts av en fånge i anstalten och som kan bestraffas disciplinärt.

En fånge har sysselsättningsplikt som definierats i planen för strafftiden, varför försummelse att uppfylla plikten skall utgöra en grund för förflyttning till ett slutet fängelse. Om en fånge inte deltar i verksamheten såsom överenskommit, betyder detta att fången inte sköter sina uppgifter såsom avtalats eller att fången t.ex. bryter mot villkoren för civilt arbete. Med olämplighet för verksamhet avses t.ex. situationer när en fånge på grund av sitt fysiska eller psykiska hälsotillstånd inte är kapabel att delta i verksamheten. En kortvarig eller temporär sjukdom skall dock inte vara någon grund för förflyttning.

Det tredje villkoret skall vara att en fånge vägrar lämna urin-, saliv- eller utandningsprov på begäran. Att utan grunder vägra skall medföra förflyttning till ett slutet fängelse.

Förpliknelsen att säkerställa häktningsverkställigheten medför att de häktade inte skall placeras i öppna anstalter, även om de samtidigt avtjänar fängelsestraff. Den fjärde grunden för förflyttning till slutan anstalt skall vara att en fånge som har placerats i öppen anstalt häktas för ett annat brott. Bestämmelsen överensstämmer i sak med bestämmelsen i nuvarande 68 § fångvårdsförordningen.

Det kan uppkomma situationer när en fånge misstänks för allvarliga brott som begåtts före intagningen i öppen anstalt men fången häktas inte eftersom han eller hon redan avtjänar fängelsestraff. En fånge skall också kunna förflyttas om det på grund av brottets art inte längre kan anses sannolikt att fången kommer att iakttä ordningen i den öppna anstalten eller att fången inte avlägsnar sig utan tillstånd. Liksom i 1 punkten skall enbart misstankar dock inte vara avgörande. Tillämpandet av bestämmelsen kräver att det finns tillräckliga bevis för ett brott och att förundersökning inletts. En bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till 4 punkten i paragrafen.

I 1 mom. paragrafen 5 punkten skall det enligt förslaget anges att en fånge kan förflyttas till ett slutet fängelse för att fångens eller någon annans säkerhet skall garanteras. Förutsättningen för förflyttningen skall vara, att det finns grundad anledning för förflyttningen. En

sådan grundad anledning kan uppkomma t.ex. när fångvården får information av polisen eller någon annan pålitlig instans om att fångens säkerhet är hotad. Ett sådant hot hänför sig ofta till skulder i samband med narkotikaaffärer. Fara för hämndåtgärder kan också uppkomma när en fånge varit vittne i ett brottmål som gällt en annan fånge. En grundad anledning kan också hänföra sig till en fånges hotelser eller hotande beteende. Med någon annan avses personal eller utomstående.

Med brottslig verksamhet avses gärningar som kriminaliserats. Tillämpningen av 5 punkten kräver inte nödvändigtvis att en fånge redan inlett någon brottslig verksamhet. En grundad anledning kan t.ex. vara ett brev som påträffats hos en fånge och som innehåller planer för inledande av brottslig verksamhet.

Paragrafens 6 punkt skall enligt förslaget ange att en fånge också kan förflyttas till slutet fängelse om ett nytt fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter skall verkställas. Även om det inte i lagen föreslås någon maximal längd för fängelsestraff som kan avtjänas i öppen anstalt, skall placering i öppen anstalt dock tas till ny behandling på grund av ett nytt straff. Vid prövningen skall brottets art beaktas, vid sidan av längden av det nya straffet. Den omständighet om den gärning som är grunden för straffet ägt rum före eller efter ankomsten till den öppna anstalten saknar betydelse.

I 7 punkten skall det enligt förslaget anges att förflyttning även kan grunda sig på en fånges begäran.

Utredningen av vissa grunder som avses i 1 mom. kan fortgå några dagar eller t.o.m. längre. En sådan situation uppkommer t.ex. när en fånge lämnat ett positivt prov vid urinkontroll, varvid provet sänds till Folkhälsoinstitutet eller något annat godkänt laboratorium för att verifieras. Verifieringen varar vanligen från några dagar till en vecka. Det har i praktiken uppkommit oklarhet om fången i sådana fall skall kunna förflyttas till slutan anstalt medan svaret inväntas. Därför föreslås det att frågan uttryckligen skall regleras i lagen.

Paragrafens 3 mom. skall innehålla bestämmelser om förflyttning till ett slutet fängelse när fången inte anlänt till fängelset inom

utsatt tid. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 4 kap. 8 § LVS (128/1995) som enligt förslaget endast skall ändras så att ett omnämnande av förpassningen av fången till placeringsenheten skall fogas till bestämmelsen. En bestämmelse om förpassning till fängelse av den som förlorat sin villkorliga frihet skall inte fogas till paragrafen som en ändring av den nuvarande lagen. Sådana fångar skall även kunna avtjäna reststraffet i en öppen anstalt.

3 §. *Förflyttning till ett annat fängelse.* Det föreslås att bestämmelserna om förflyttning av fångar i 8 § i nuvarande fångvårdsförordningen skall fogas till paragrafen med smärre ändringar i sak. Eftersom förflyttningen ofta har en synnerligen stor betydelse för fångarna, är det befogat att ange förflyttningen på lag-nivå. Med förflyttning mellan likartade anstalter avses förflyttningar från slutna fängelser eller avdelningar till andra slutna fängelser eller från öppna anstalter eller anstaltsavdelningar till andra öppna anstalter.

Enligt förslaget skall 1 mom. i bestämmelsen om förflyttning innehålla en bestämmelse om beaktande av planen för strafftiden. Med detta skall planens betydelse även i samband med förflyttningar av fångar betonas. En förflyttning skall kunna grunda sig på en en fånges ansökan eller på fängelses initiativ.

Paragrafens 2 mom. avses innehålla bestämmelser om förflyttningar som genomförs mot en fånges vilja. Det föreslås att förebyggande av brottslig verksamhet skall fogas till förflyttningsskäl i den nuvarande förordningen. Förflyttningar måste i praktiken synnerligen ofta genomföras för att brottslig verksamhet skall kunna förebyggas. Då är det ofta fråga om att flytta ifrån varandra fångar som hör till en och samma brottsliga organisation. Motiveringen är också ofta att hindra narkotikaförmedling som drivs tillsammans av fångarna. Bestämmelsen om förflyttning av en fånge för att utjämna belägningsgraden i fängelserna skall svara den nuvarande bestämmelsen i 8 § fångvårdsförordningen.

Paragrafens 3 mom. skall enligt förslaget innehålla bestämmelsen i 8 § 3 mom. fångvårdsförordningen, ändrad så att den kompletteras med ett omnämnande av planen för strafftiden.

4 §. *Underrättelse om förflyttning.* I synnerhet i situationer när en fånge förflyttas mot sin

vilja skall fången ha rätt att underrätta sina nära anhöriga eller andra närstående om förflyttningen.

En bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till lagen. Med någon annan närstående avses en sambo eller någon annan som fången permanent bott med före intagningen i fängelse. Definitionen överensstämmer med den definition av närstående som antagits i lagen om patientens ställning och rättigheter. Begreppet "någon annan närstående" skall enligt förslaget också fogas till 2 kap. 4 § om uppskov samt 13 kap. 1, 3 och 6 § om besök hos fångar. Den definition som antagits i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården är av övervakningsskäl alltför vag i fängelseförhållanden.

Med nära anhöriga avses make eller maka, barn, föräldrar och syskon. Innehållet i begreppet överensstämmer med definitionen av nära anhöriga som antagits i nämnda lagar.

Med begreppet "utan dröjsmål" avses att en fånge vid förflyttningar som sker mot fångens vilja skall ges möjlighet att underrätta om förflyttningen senast då han eller hon anlänt till den andra anstalten.

5 §. *Närvaro vid domstol eller andra myndigheter.* Bestämmelser om fångars närvaro vid domstol och hörande hos andra myndigheter som för närvarande finns i 2 kap. 3 a § LVS skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Paragrafens 1 mom. gäller närvaro vid domstol. Fångar skall på kallelse föras till en domstol enligt vad som särskilt stadgas.

Det föreslagna 2 mom. gäller hörande hos andra myndigheter. Denna myndighet är vanligen polisen som hör fången i anledning av ett nytt brott eller i ett brottmål som gäller någon annan. Motsvarande bestämmelse ingår för närvarande i 2 kap. 3 f § 3 mom. LVS: Att låta någon avlägsna sig från ett fängelse skall alltid vara beroende av prövning. Vid prövningen skall bl.a. möjligheterna att ordna hörandet i fängelset beaktas.

En bestämmelse om ordnande av behövlig övervakning skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Den tid under vilken en fånge befinner sig t.ex. hos polisen för hörande skall inräknas i strafftiden. Om en fånge rymmer under ett sådant hörande, skall 3 kap. 7 § i lagförslaget tillämpas.

6 §. *Fattande av beslut om förflyttning.* Be-

hörigheten som gäller förflyttningar av fångar skall enligt förslaget i regel ges till direktören för placeringsenheten som har den mest detaljerade kunskapen om aktiviteter och beläggningsgraden i anstalterna i regionfängelset. I praktiken är det emellertid inte ändamålsenligt att samtliga fall skall beslutas i placeringsenheterna. Dyliga är de fallen när en fånge skall avtjäna ett kort straff eller när endast en kort tid återstår av straffet. En bestämmelse enligt vilken direktören för placeringsenheten skall ges rätt att delegera sin beslutanderätt till fängelsedirektören i enskilda fall i planen för strafftiden skall enligt förslaget fogas till lagen. Om förflyttningen av en fånge äger rum från ett regionfängelse till ett annat, skall förflyttningen förutsätta, att direktören för placeringsenheten i det mottagande regionfängelset samtycker till förflyttningen.

När lagförslaget träder i kraft sker det en övergång till regional placering av fångar, och därför kan det uppkomma situationer när beläggningsgraden i regionfängelserna blir högst olika. Därför föreslås det i paragrafen att även Brottspåföljdsverket skall kunna besluta om förflyttningar i dessa fall. Brottspåföljdsverkets beslutanderätt avses vara sekundär och skall endast i exceptionella situationer utövas. En sådan situation kan uppstå t.ex. när direktörerna för placeringsenheterna i regionfängelserna inte kan enas om förflyttningen av en eller flera fångar.

Brottspåföljdsverket fattar för närvarande beslut om hörande av fångar utanför ett fängelse. Detta kan inte anses vara ändamålsenligt. En bestämmelse enligt vilken fängelsedirektören skall besluta om frågan föreslås i 3 mom. När direktören prövar om en fånge skall höras utanför fängelset, skall han eller hon även beakta möjligheten att ordna hörandet i fängelset.

Fångarnas möjligheter till verksamhet i polishäkten är vanligen högst begränsade. Förvaring i polishäkte kan även vålla en fånge ekonomiska förluster t.ex. i situationer när fången utför produktionsarbete i fängelset. Med hänsyn till likvärdig behandling av fångarna är det viktigt att det inte finns avsevärda skillnader i varaktigheten av förvaringen och att den praxis som följs är så enhetlig som möjligt. Därför föreslås det i 3 mom. att direktören för placeringsenheten skall besluta

om hörande utanför fängelset som varar över sju dygn. Direktören skall kunna delegera beslutanderätten till den tjänsteman som svarar för verkställigheten.

7 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om placeringsenheternas uppgifter skall enligt den föreslagna 4 kap. 11 § utfärdas genom förordning av statsrådet. Dessutom föreslås det att närmare bestämmelser om förfarandet vid förflyttning av fångar skall utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter skall meddelas av Brottspåföljdsverket.

8 §. *Transport av fångar.* I den föreslagna 14 § häktningsslagen föreslås det att bestämmelser om tiden för transport av häktade, transportmedlen, avskildheten av fångar och behandlingen av fångar under transporten skall anges. Samma bestämmelser skall i tillämpliga delar också gälla dömda fångar.

Med en hänvisningsbestämmelse avses dessutom lagen om fångtransport och förordningen om fångtransport som innehåller bestämmelser om fångtransport och fördelningen av ansvar för transport mellan polisen och fångvårdsmyndigheterna.

III AVDELNINGEN. INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN

7 kap. Basvård och boende

Det föreslås att författningsnivån för bestämmelserna om basvård och boende skall höjas. Nuvarande bestämmelser som ingår i 4 kap. fångvårdsförordningen skall enligt förslaget med smärre preciseringar fogas till lagen.

1 §. *Fångarnas bostadsrum.* Bestämmelserna om fångarnas bostadsrum finns för närvarande i 12 § fångvårdsförordningen. Enligt paragrafen, när fängelser byggs eller renoveras, skall de egentliga bostadsrummen utrustas så att de uppfyller de krav som ställs på bostadsrum i den allmänna bygglagstiftningen. Bestämmelsen gäller inte de bostadsrum som redan är i bruk och som inte grundrenoverats.

Att placera fångar i celler som avviker från de allmänna byggbestämmelserna, och i syn-

nerhet fångarnas bristfälliga möjligheter att använda vederbörliga sanitetsutrymmen kan anses utgöra en behandling som kränker människovärdet och som strider mot 7 § 2 mom. grundlagen.

Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen skall det anges i paragrafen att fångarna skall ha ändamålsenliga bostads- och tvätttrum till sitt förfogande. Det föreslås att den nuvarande bestämmelsen i 12 § fångvårdsförordningen skall fogas till 2 mom. utan ändringar i sak. Bestämmelsen skall gälla fångarnas egentliga bostadsutrymmen, dvs. celler och bostadsrum samt vistelse-, köks- och andra motsvarande utrymmen på avdelningar. Paragrafen skall endast gälla nybyggen och reparationsbyggen i fängelser.

Den nuvarande bestämmelsen om larmanordningar i 12 § 2 mom. fångvårdsförordningen skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Med larmanordning avses ett system för kallande av vakter, genom vilket kontakt kan nås med de anställda. En larmanordning är viktig vid sjukdomsfall eller i andra motsvarande situationer när snabb kontakt med personalen bör fås.

2 §. *Klädsel.* Det föreslås att bestämmelsen om att använda egna kläder skall förtydligas. För närvarande finns bestämmelserna om klädseln i slutna straffanstalter i 2 kap. 7 § LVS enligt vilken en fånge skall tillåtas använda sina egna kläder om de är i gott skick och om det inte kan antas att detta medför någon uppenbar risk för rymning. Den som förordnats till öppen anstalt skall enligt 4 kap. 3 § LVS använda sina egna kläder. Brottsåtgärdsverket kan emellertid besluta att bestämmelserna om fångklädsel i slutna anstalter skall tillämpas i öppna anstalter eller i några av dem.

I 1 mom. skall det, på samma sätt som i gällande lag, anges att fångarna i öppna anstalter skall använda sina egna kläder.

Enligt 2 mom. skall fångarna i slutna anstalter få använda sina egna kläder. Användningen av egna kläder skall dock kunna begränsas. Grunderna för begränsningar kan vara allmänna, dvs. gälla hela fängelset eller en fängelseavdelning eller en enskild fånge.

Begränsningar skall kunna göras med hänsyn till anstaltsordningen, övervakningen eller arbetarskyddet. En begränsning som bestäms

utifrån arbetarskyddet skall kunna gälla t.ex. arbetsplatser där arbetarskyddet uttryckligen kräver bruk av Fångvårdsväsendets klädsel, men den skall inte gälla andra arbeten.

På grund av ordningen i fängelset skall klädsel med symboler för brottsliga organisationer och grupper, såsom motorcykelgång, kunna förbjudas. Sådan klädsel skapar konflikter mellan konkurrerande grupper, och andra fångar kan uppfatta en sådan klädsel hotande.

Bestämmelsen skall även göra det möjligt att begränsa rätten att använda egna kläder av skäl som hänför sig till övervakningen i fängelset. Användning av egna kläder skall med stöd av bestämmelsen kunna begränsas i t.ex. ett fängelse där omsättningen av fångar är stor och begränsningen motiveras av förebyggandet av rymning. I dessa fall skall bestämmelsen även göra det möjligt att delvis begränsa användningen av egna kläder, t.ex. ytterkläder.

En grund för begränsning av användning av egna kläder kan också vara att en fånge har placerats på en sjukhusenhet där ordningen och hygieniska skäl kan motivera begränsningen.

I 3 mom. skall det anges att fångar som inte kan använda sina egna kläder i arbetet skall ges lämplig klädsel. Förutom slutna anstalter skall denna bestämmelse även gälla öppna anstalter, t.ex. när arbetet på en utomstående arbetsplats kräver ändamålsenlig klädsel. Med skyddsklädsel avses t.ex. skyddsoverall i byggarbete.

Enligt 4 mom. skall fångar som saknar ändamålsenliga egna kläder ges lämplig klädsel för användning i anstalten, under domstolsbesök samt under andra vistelser utanför fängelset. Bestämmelsen skall överensstämma med gällande 10 § fångvårdsförordningen.

3 §. *Klädvård.* Det föreslås att bestämmelsen om klädvård i 11 § fångvårdsförordningen skall förflyttas till lagen utan ändringar i innehållet. Enligt 1 mom. skall en fånge vårda de egna kläder som han eller hon använder och hålla den klädsel som överlämnats av fängelset i behörigt skick.

I 2 mom. skall det föreskrivas att fängelserna skall ge fångarna möjlighet att tvätta de egna kläderna eller låta dem tvättas i fängelset eller på fångens bekostnad utanför fängelset

4 §. *Renhållning*. Enligt den föreslagna paragrafen skall fångarna på fritiden sköta om städningen av de egna bostadsrummen och de allmänna lokalerna samt om hushållsarbeten. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 14 § fångvårdsförordningen.

5 §. *Mathållning*. Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande 15 § 1 mom. fångvårdsförordningen skall anges i 1 mom. Enligt bestämmelsen skall mathållningen för fångarna ordnas så att fångarna får en hälsosam, mångsidig och tillräcklig föda.

I 2 mom. skall den normala kosten och avvikelser från den anges. Enligt nuvarande 15 § 3 mom. fångvårdsförordningen skall avvikelser från den normala kosten göras om en fånges hälsa eller religiösa övertygelse kräver det. Avvikelser från den normala kosten kan även i övrigt göras av särskilda skäl.

Enligt förslaget kan avvikelser från den normala kosten även göras på Grund av någon annan motiverad övertygelse som kan jämföras med en fånges hälsa eller religiositet. En sådan fånge kan t.ex. vara vegetarian eller vegan. Med en välmotiverad övertygelse avses även att övertygelsen skall vara högst allmän och bekant i samhället utanför fängelset. I praktiken är det inte möjligt att i ett fängelse erbjuda alla slags specialdieter som t.ex. grundar sig på horoskoptecknen. Styrketräning som är synnerligen populär i fängelserna och vars speciella råvaror skall skaffas av fångarna på egen bekostnad kan inte heller anses vara en välmotiverad övertygelse. Detsamma gäller situationer när fångar kräver råvaror som orsakar särskilt stora kostnader. Av kostnadsskäl vore det omöjligt för fängelserna att t.ex. erbjuda en diet som endast skulle bestå av inhemska grönsaker och frukter på vintern.

Närmare bestämmelser om de övertygelser som kan ge orsak till avvikelser skall meddelas genom föreskrift av Brottsförhållningsverket med stöd av den föreslagna 8 §.

Eftersom det gäller övertygelser, skall det krävas en viss stabilitet av dem. När en specialdiet skall bytas ut till någon annan, skall det därför krävas särskilt välgrundade skäl. En fånge skall anmäla sin övertygelse när den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § görs upp.

En avvikelse från den normala kosten kan i några situationer även innebära att dieten inte

i alla avseenden motsvarar de allmänna rekommendationerna för daglig kost.

6 §. *Vistelse utomhus*. I 16 § fångvårdsförordningen anges det att fångarna skall ordnas möjlighet att vistas utomhus och bedriva motion minst en timme per dag. Bestämmelsen överensstämmer med internationella rekommendationer. Tidsgränsen av en timme saknas i nuvarande lag varför det föreslås att den skall anges i den nya lagen.

På grund av en fånges hälsotillstånd eller av andra särskilt vägande skäl som hänför sig till anstaltsordningen eller säkerheten skall det vara möjligt att avvika från kravet på att fångarna skall ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme per dag. Avvikelser från möjligheten till utomhusvistelse på grund av en fånges hälsotillstånd skall vara möjliga t.ex. i situationer när utomhusvistelse inte kan ordnas på grund av fångens psykiska eller fysiska sjukdom. Med andra särskilt vägande skäl som hänför sig till anstaltsordningen eller säkerheten avses t.ex. fånguppror, våldsamma angrepp eller andra motsvarande exceptionella situationer. En sådan orsak är också en situation när en fånge uppför sig våldsamt och hotfullt på ett sätt som allvarligt hotar säkerheten för de anställda och andra fångar som vistas utomhus.

7 §. *Beslutanderätt*. Eftersom avslag på utomhusvistelse och avvikelser från den normala kosten är beslut som synnerligen starkt inverkar på fångarnas liv, föreslås det i paragrafen att frågan skall avgöras av fängelsedirektören. Även avslag på användning av egna kläder skall enligt förslaget ingå i fängelsedirektörens beslutanderätt, eftersom en dylik begränsning kan gälla hela fängelset. Direktören skall, antingen i enskilda fall eller mera allmänt enligt arbetsordningen, kunna delegera beslutanderätten till de tjänstemän som nämns i den föreslagna paragrafen.

8 §. *Närmare bestämmelser*. I paragrafen skall det anges att närmare föreskrifter om mathållning, basvård samt boende skall meddelas av Brottsförhållningsverket.

8 kap. Sysselsättning

1 §. *Sysselsättningens syfte och innehåll*. Syftet med den sysselsättning som ordnas un-

der strafftiden skall enligt förslaget anges i paragrafen. För närvarande finns det ingen uttrycklig bestämmelse om syftet med sysselsättningen, även om syftet indirekt framgår av 18 § fängvårdsförordningen. I den föreslagna bestämmelsen skall syftet med sysselsättningen klarare än i dag förenas med målet för verkställigheten av fängelsestraff som anges i 1 kap. 2 §.

Enligt den föreslagna paragrafen skall syftet med sysselsättningen även vara att främja fångarnas förmåga att anpassa sig i samhället efter frigivningen. Anpassningen i samhället påverkas av synnerligen många faktorer. Dessa faktorer har behandlats i ett betänkande av kommittén som utredde samordningen av påföljdssystemet och stödsystemen i samhället (KB 2001:2). Den sysselsättning som fångarna deltar i under strafftiden kan inte direkt påverka många av dessa frågor.

Genom olika verksamhetsprogram kan också fångarnas förmåga och möjligheter till en livsföring utan brott främjas. Sådana verksamhetsprogram är t.ex. program som påverkar attityder, sätt att agera och brottsligt beteende, som kommenterats i den allmänna motiveringen. På grund av frågans principiellt viktiga karaktär föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om syftet med sysselsättningen skall fogas till lagen.

Fångarnas anpassning innehåller emellertid också sådana hinder och problem som kan påverkas under fängelsetiden. Sådana frågor är åtminstone fångarnas yrkesfärdighet och kunnande samt arbets- och handlingsförmåga. Under fängelsetiden är det också möjligt att försöka påverka fångarnas bruk av rusmedel.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en förtydligande bestämmelse om innehållet i verksamheten.

2 §. *Sysselsättningsplikt.* I den nuvarande lagen finns det separata bestämmelser som sysselsättningsplikt i slutna och öppna anstalter (3 kap. 5 § och 4 kap. 5 § LVS). Enligt förslaget skall dessa bestämmelser samlas i en och samma paragraf. Med den verksamhet som ordnas av anstalten avses det yrkesarbete eller förberedande arbete som behandlas i 5 § i förslaget, utbildning eller någon annan sysselsättning och verksamhetsprogram. Med sysselsättning som godkänns av anstalten avses civilt arbete som behandlas i 6 § i försla-

get, eget arbete som behandlas i 7 § och deltagande i sysselsättning utanför anstalten som behandlas i 9 §.

Innehållet i sysselsättningsplikten för fångar skall enligt förslaget inte ändras i sak på något annat sätt än att sysselsättningsplikten klart skall förbindas med planen för strafftiden.

Med fastställd arbets- och verksamhetstid avses den arbets- och verksamhetstid som bestämts genom förordning av statsrådet. Bestämningen av arbets- och verksamhetstiden skall anges i 12 §.

Paragrafens 2 mom. skall gälla antingen partiell eller total befrielse från sysselsättningsplikten som i dag anges i 3 kap. 5 § 2 mom. LVS. Med partiell befrielse avses att en fånge befrias för en del av den egentliga arbetsdagen. Eftersom sysselsättningsplikten så långt som möjligt skall fastställas på individuella grunder, skall total befrielse från sysselsättningsplikten vara högst ovanlig. Befrielse av en fånge från sysselsättningsplikten för en bestämd tid skall skilt anges i 13 § i förslaget.

Bestämmelsen skall enligt förslaget i övrigt bevaras i oförändrad form, men en fånges ålder och handlingsförmåga skall enligt förslaget fogas till befrielsegrunderna. Med detta avses främst fångar i pensionsåldern eller nära pensionsåldern som skall kunna varaktigt befrias antingen helt eller delvis. Någon absolut åldersgräns föreslås dock inte, eftersom en fånges ålder skall beaktas i planen för strafftiden när arten och omfattningen av sysselsättningen fastställs. En fånge skall också kunna befrias från sysselsättningsplikten med hänsyn till hälsotillståndet. Med detta avses t.ex. arbetsoförmåga eller någon annan långvarig sjukdom. Med handlingsförmåga avses ned-satt arbetsförmåga.

3 §. *Ordnanande av sysselsättning.* En bestämmelse om fängvårdsmyndigheternas förpliktelse att ordna fångarna möjlighet att uppfylla sysselsättningsplikten på det sätt som avtalats i planen för strafftiden skall enligt förslaget anges i paragrafen. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 3 kap. 7 § LVS men har formulerats i mera förpliktande form än den nuvarande bestämmelsen och har, liksom sysselsättningsplikten, tydligt sammankopplats med planen för strafftiden. Fängvårdsmyndigheterna skall fortfarande ha

prövningsrätt när verksamheten ordnas, eftersom befintliga resurser skall beaktas när planen för strafftiden görs upp.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla en motsvarande bestämmelse om säkerhetsavdelningar. Den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget preciseras så att uttrycket ”i mån av möjlighet” skall strykas i bestämmelsen. När lämpligheten av aktiviteter bedöms, skall det fästas vikt vid lokalerna i säkerhetsavdelningen, men också vid den brottsliga bakgrunden hos de fångar, som placerats på avdelningen och grunderna för placeringen.

Paragrafens 3 mom. gäller ordnandet av sysselsättning för fångar som hålls avskilda. Sådana fångar är de som med stöd av 18 kap. 5 § i den föreslagna lagen skall hållas avskilda. För minderåriga fångar som avses i 5 kap. 2 § i förslaget skall däremot verksamhet ordnas enligt 1 mom.

4 §. *Placering i sysselsättning.* Principen att placering i sysselsättning skall grunda sig på planen för strafftiden skall anges i paragrafen. När placeringsbeslut fattas och planen fastställs, skall även säkerhetsfrågor och upprätthållandet av anstaltsordningen beaktas. Med säkerhet avses säkerheten för fångarna, andra personer och samhället. En fånges tidigare brottslighet skall särskilt beaktas när fången uppfyller sin sysselsättningsplikt utanför fängelset.

Deltagande i sysselsättning skall registreras i planen för strafftiden.

5 §. *Yrkesarbete och förberedande arbete.* Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen skall arbetet under strafftiden indelas i yrkesarbete och förberedande arbete. I praktiken är arbetsområdena inom arbetsverksamheten redan i dag indelade enligt detta. Eftersom det inte är ändamålsenligt att på lagnivå noggrannare klassificera de olika arbeten, föreslås det i 15 § att Brottsföljdsverket skall meddela närmare föreskrifter om klassificeringen av arbetena.

Betalning av gängse lön skall också som nu vara möjlig endast i öppna anstalter. Det föreslås att bestämmelser om betalning av lön skall anges i 9 kap. 6 §. Sysselsättningspenning skall betalas för yrkesarbete i slutna anstalter.

Den tekniska utvecklingen och arbetsmetoderna i branschen skall enligt förslaget iaktas

i ordnandet av yrkesarbete.. Bestämmelsen skall överensstämma med gällande bestämmelse om ordnande av fångarbete i 20 § fångvårdsförordningen

Det skall kunna krävas yrkesskicklighet och duglighet av en fånge som deltar i yrkesarbete. Det skall också vara möjligt att för att utföra yrkesarbete, skall en fånge genomgå någon yrkesinriktad kurs eller delta i yrkesutbildning, handledning eller förberedande arbete.

Yrkesarbete kan vara sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset. Liksom i dag i öppna anstalter, skall arbetet även kunna ordnas av någon utomstående instans eller myndighet och utföras under fångvårdsmyndigheternas tillsyn.

Syftet med förberedande arbete skall vara att förbättra en fångs arbets- och handlingsförmåga samt fångens färdigheter och förmåga till normalt arbete.

6 §. *Civilt arbete.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om civilt arbete som i dag anges i 3 kap. 6 § 2 mom. LVS. Villkoren för utförande av civilt arbete skall enligt förslaget anges på lagnivå mera noggrant än i dag. Villkoren skall delvis bara gälla civilt arbete och delvis vara desamma som villkoren för annan sysselsättning som äger rum utanför fängelset. Bestämmelser om dessa gemensamma villkor som gäller alla tillstånd till verksamhet utanför anstalten skall enligt förslaget anges i 10 § i kapitlet.

Enligt den föreslagna paragrafen skall civilt arbete med avseende på lön och andra villkor svara mot de allmänt iakttagna villkoren i motsvarande arbete. Bestämmelsen är emellertid inte absolut, utan arbetsvillkoren kan i vissa avseenden avvika från de arbetsvillkor som anses normala. Avlöningen skall sålunda kunna vara lägre under eventuell arbetspraktik. Också arbete som grundar sig på läroavtal skall i likhet med läget idag vara möjligt med stöd av tillståndet till civilt arbete.

Civilt arbete skall med hänsyn till arbetsplatsen och arbetsgivarens ekonomiska och sociala omständigheter vara normal ekonomisk verksamhet. Med detta avses att faktorer som minskar sysselsättningens trovärdighet inte får vara förbundna med arbetsgivaren eller arbetsplatsen. Med sådana faktorer avses t.ex. att arbetsgivaren inte dömts till näringsförbud för den verksamhet som det civila ar-

betet gäller. Företagets ekonomiska situation skall vara stabil, och företaget får inte ha betydande skatte- och betalningsbelopp under utsökning. Tillstånd skall inte heller beviljas till sådant arbete som är förknippat med det brott som fången dömts för.

Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande lag enligt vilken en fånge som dömts för ett tjänstebrott inte skall kunna beviljas tillstånd att sköta en offentlig tjänst eller befattning som civilt arbete skall strykas som onödig. Det är även utan en särskild bestämmelse i sig uppenbart att den som dömts för tjänstebrott inte skall kunna beviljas tillstånd till civilt arbete för att sköta en liknande tjänst i samband med vilken han eller hon dömdes till fängelse. Även i övrigt kräver skötseln av en offentlig tjänst eller befattning en sådan pålitlighet hos en tjänsteman att skötseln av en tjänst som civilt arbete vanligen inte kan komma i fråga, även om fången inte dömts för tjänstebrott.

7 §. *Eget arbete.* Paragrafen föreslås innehålla bestämmelser om eget arbete. De villkor för eget arbete som anges i 1 mom. skall enligt förslaget bevaras oförändrade i sak. Det egna arbetet skall kräva att arbetet är godtagbart och lämpar sig att utföras i ett fängelse. Eget arbete skall beroende av arbetets natur även kunna utföras i en fånges egen cell.

Bestämmelsen i nuvarande 23 § 3 mom. fångvårdsförordningen om att anstaltens arbetsredskap utan ersättning skall kunna ställas till en fånges förfogande skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Detta kräver att överlämnandet inte medför olägenhet för ordningen, säkerheten eller verksamheten i anstalten.

Det föreslås att en bestämmelse om återkallande av tillstånd skall fogas till 3 mom. Ett tillstånd skall kunna återkallas om arbetet äventyrar anstaltsordningen eller säkerheten. Ett sådant hot mot säkerheten kan t.ex. anses vara ett hot mot brandsäkerheten.

8 §. *Utbildning.* Det föreslås att en förtydligande bestämmelse om att en fånge skall kunna delta i utbildning i fängelset eller utanför fängelset skall fogas till 1 mom. Regionfängelset eller fängelset skall göra en överenskommelse om utbildningen. Det föreslås också att en hänvisning till den allmänna lagstiftningen om utbildning som för närvarande finns i 26 § fångvårdsförordningen skall anges i paragrafen.

Bestämmelsen i nuvarande 26 § 2 mom. fångvårdsförordningen skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Bestämmelser om grundutbildning finns i lagen om grundutbildning (628/1998). I 9 § finns det närmare bestämmelser om omfattningen av grundutbildningen.

Bestämmelserna om studiehandledning och tillsyn samt utfärdande av studieintyg som nu ingår i 28 och 29 § fångvårdsförordningen skall enligt förslaget med smärre ändringar fogas till 3 och 4 mom. Även i dag utfärdas studieintyg av en utomstående läroanstalt.

9 §. *Deltagande i sysselsättning utanför fängelset.* De nuvarande bestämmelserna om tillstånd till studier i 3 kap. 8 § LVS, om placering i utomstående anstalt i 2 kap. 3 d § samt om deltagande i sammankomster utanför anstalten i 2 kap. 5 § 4 mom. skall enligt förslaget samlas i paragrafen.

Det föreslås att den nuvarande bestämmelsen om tillstånd till studier skall fogas till 1 mom. med smärre ändringar.

Den första satsen i 2 kap. 3 d § 1 mom. LVS skall enligt förslaget utan ändringar fogas till 2 mom. Enligt bestämmelsen kan en fånge som har drogproblem eller som uppskattas ha särskilda svårigheter att klara sig i friheten placeras i en utomstående anstalt för att delta i missbrukarvård eller i någon annan målinriktad verksamhet som förbättrar fångens möjligheter att klara sig.

Paragrafens 3 mom. skall gälla deltagande i utomstående verksamhet under övervakning. Den nuvarande bestämmelsen i lagen är mycket begränsad. Bestämmelsen har precisrats genom en föreskrift av fångvårdsavdelningen (numera Brottspåföljdsverket) (8/011/98).

Den föreslagna bestämmelsen gäller deltagande i allmänna sammankomster och evenemang som ordnas utanför anstalten. Den skall också gälla deltagande i sammankomster eller evenemang som har som syfte att stödja fångarnas kontakter med familj, levnadsmiljö och samhälle. Villkoret är att tillräcklig bevakning kan ordnas för fången.

En sådan verksamhet hänför sig ofta till den senare delen av strafftiden och ingår i förberedandet för friheten och den progressiva frigivningen. Det föreslås inte att den maximitid som i dag ingår i föreskriften och som är sju

dygn skall fogas till lagen, eftersom varaktigheten av ett sådant tillstånd, liksom av tillstånd till civilt arbete och studier, beror på en fångens individuella egenskaper och förhållanden. I praktiken skulle varaktigheten av tillståndet begränsas av kravet på att bevakning skall ordnas.

Med tillräcklig bevakning avses i regel personalens omedelbara övervakning eller närvaro, men i vissa situationer skall bevakningen också kunna ordnas med tekniska hjälpmedel. En sådan bevakning kan äga rum t.ex. genom ett övervakningssystem som grundar sig på telefon eller mobiltelefon.

10 §. *Förutsättningar för tillstånd*. Förutsättningarna för civilt arbete och andra utomstående tillstånd eller placeringar skall enligt förslaget förenhetligas och samlas i en och samma paragraf. Detta betyder också att förutsättningarna skall anges exakt på lagnivå, medan de för närvarande i huvudsak anges genom föreskrifter av fängsvårdsavdelningen (numera Brottspåföljdsverket).

Av skäl som framförts i den allmänna motiveringen och i motiveringen till 4 kap. 6—7 § föreslås det att tillstånd till sysselsättning utanför fängelset skall förbindas närmare med planen för strafftiden än nu är fallet. Därför föreslås det att förutsättningen i 1 punkten skall vara att ett tillstånd skall grunda sig på den plan för strafftiden som gjorts upp för varje fånge.

Även om det föreslås att tillstånd och placering i allt större utsträckning skall grunda sig på planen för strafftiden, skall emellertid fångens förmåga att iaktta villkoren för tillståndet dessutom särskilt övervägas när tillstånd beviljas. Bestämmelser om förutsättningar för tillstånd skall anges i 3 mom.

Bedömningen skall grunda sig på en övergripande prövning vid vilken all den information som fått och kan få om fången skall beaktas. Med beteendet under fängelsetiden avses, vid sidan av fångens uppförande och eventuella ordningsförseelser, också hur fången iakttagit planen för strafftiden. I bedömningen kan också tidigare straffperioder beaktas. Med en fånges tidigare brottslighet avses arten av fångens brott, återfallsfrekvensen och straffets längd.

Villkoren för placering av en fånge i en utomstående anstalt kan enligt nuvarande 57 a §

fängsvårdsförordningen ingå i placeringsavtalet. Detta skall enligt förslaget anges i 2 mom. Villkoren och innehållet i placeringsavtalet skall enligt 15 § i förslaget närmare föreskrivas genom förordning av statsrådet.

I 3 punkten skall det enligt förslaget anges att iakttagandet av tillstånds- och placeringsvillkoren skall kunna övervakas. Tillsyn skall kunna ordnas genom teknisk övervakning, t.ex. med hjälp av ett övervakningssystem som grundar sig på telefon eller mobiltelefon. Övervakning som grundar sig på mobiltelefon gör det numera möjligt att lokalisera en fånge med 50 meters precision. Övervakningen skall också kunna ske så att övervakningsbesök görs på fångens verksamhets- eller arbetsplats eller i förlägningsanstalten. Den tillsyn som avses i 9 § 3 mom. skall i allmänhet grunda sig på personalens omedelbara övervakning.

När tillstånd och placering bereds eller övervakas, är det ofta nödvändigt att stå i kontakt med den läroanstalt, arbetsgivare eller annan instans där fången studerar eller utför civilt arbete. När tillstånd eller placering bereds, är det ibland också nödvändigt att stå i kontakt med andra myndigheter eller instanser. Därför skall det i 1 mom. 4 punkten i förslaget anges att ett villkor för tillstånd eller placering skall vara att fången samtycker till sådana kontakter.

Det villkor som ingår i nuvarande 57 a § fängsvårdsförordningen och som anger att placeringen skall grunda sig på ett skriftligt placeringsavtal skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Det närmare innehållet i placeringsavtalet skall enligt 15 § i förslaget föreskrivas genom förordning av statsrådet. Särskilt när en fånge placeras i en anstalt för missbrukarvård eller någon motsvarande anstalt, kan anstaltspersonalen enligt lag vara bunden vid tystnadsplikt. Därför kan det uppkomma situationer när information om brott mot villkoren inte alltid kan ges till fängelsepersonalen. En bestämmelse som gäller rätten att underätta om brott mot villkoren och som motsvarar nuvarande lag skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

I 3 mom. anges de villkor vid vilka en fånge skall förbinda sig. Avhållsamhet från rusmedel har i praktiken noterats vara en viktig faktor vid iakttagande av tillståndsvillkoren.

Kravet på förbindelse att iaktta avhållsamhet från rusmedel och samtycka till kontroll av rusmedelsfrihet skall enligt förslaget anges i 3 mom. Med hänvisningen till 16 kap. 7 § 2 mom. avses att kontrollen av rusmedelsfriheten också kan ske genom stickprov.

Fångarna skall också förbinda sig att iaktta andra nödvändiga villkor. Villkoren kan hänföra sig till tiden för vistelse utanför anstalten, verksamhetens innehåll, ordnandet av övervakningen av verksamheten, färdrutter och andra motsvarande omständigheter. Villkoren skall ges skriftligen till fångarna.

11 §. *Återkallande av tillstånd eller placering.* Regler för återkallande av tillstånd och placering skall enligt förslaget ingå i paragrafen. Ett tillstånd eller en placering skall kunna återkallas om villkoren inte längre uppfylls. Förändringar i villkoren kan ske efter att ett tillstånd beviljats men innan den verksamhet som avses i tillståndet, t.ex. civilt arbete, inletts, eller senare medan tillståndet är i kraft. Förändringar i villkoren kan grunda sig på förändringar i förhållandena, t.ex. på att en fånge skall avtjäna nya straff eller förflyttas till ett annat fängelse. Efter att ett tillstånd beviljats kan en ny omständighet framgå och minska sannolikheten för att villkoren kommer att iakttas.

Om en fånge bryter mot de villkor som avses i 10 § 3 mom., kan fången påföras ett disciplinstraff som avses i 15 kap. 4 § 1 mom. 1—3 punkten i förslaget. Om ett disciplinstraff inte anses tillräckligt, kan tillståndet dessutom återkallas. Både återkallandet av tillstånd och påförandet av disciplinstraff skall vara beroende av prövning. När påföljden övervägs, skall man, vid sidan av allvarligheten av förseelsen, även fästa vikt vid om villkoren för beviljandet enligt 10 § alltså finns till efter förseelsen. Om villkoren enligt 10 § anses finnas till, kan fången påföras disciplinstraff, men tillståndet eller placeringen behöver inte nödvändigtvis återkallas. Om villkoren inte längre existerar, skall tillståndet återkallas. När det gäller allvarliga förseelser, skall tillståndet kunna återkallas utöver att disciplinstraff påförs.

En fånge kan bestraffas disciplinärt med varning, förlust av rättigheter och placering i straffcell, men inte med förlust av avtjänad tid.

Också ett nytt brott som begåtts av fången utanför fängelset kan anses utgöra ett brott mot villkoren. Då kan tillståndet återkallas, men fången kan inte påföras disciplinstraff, utan saken skall polisanmälas för förundersökning. Det föreslås att en hänvisning till detta skall fogas till 2 mom.

Bestämmelser om beslutanderätt skall anges i 14 § i kapitlet.

12 §. *Arbetstid och arbetarskydd.* Fångarnas arbetstid skall enligt gällande 21 § fängelseförordningen fastställas av justitieministeriet. Enligt justitieministeriets föreskrifter har arbetstiden för fångarna fastställts så att arbetstidslagstiftningen iakttagits i tillämpliga delar. En bestämmelse om frågan skall enligt förslaget anges på lagnivå. Bestämmelsen skall enligt förslaget dessutom kompletteras med ett omnämnande av sysselsättningstiden.

Den allmänna arbetstidslagstiftningen skall i tillämpliga delar iakttas också när det gäller deltagande i utbildning och annan sysselsättning. Tiden för deltagande i verksamhet skall kunna flexibelt fastställas så att en fånge skall kunna delvis delta i verksamhetsprogram på dagen och delvis i t.ex. förberedande arbete. Närmare föreskrifter om bestämningen av fångarnas arbets- och sysselsättningstid skall enligt förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en hänvisning till den allmänna lagstiftningen om arbetssäkerhet. Enligt 1 § 3 punkten lagen om skydd i arbete (299/1958) skall lagen även tillämpas på arbete som utförs av den som är intagen i en straffanstalt. Enligt 4 § förordningen om tillsyn över arbetarskyddet för personer som inte är anställda i arbetsavtalsförhållande eller tjänsteförhållande (324/1978) skall lagen om tillsyn över arbetarskyddet (131/1973) i tillämpliga delar iakttas vid tillsynen över arbetarskyddet för dem som inte är anställda i arbetsavtalsförhållande eller tjänsteförhållande. I praktiken finns det i fängelserna en organisation som svarar för arbetarskyddet. I den ingår arbetarskyddskommissionen, arbetarskyddsfullmäktige och arbetarskyddschefen.

Bestämmelser om ersättning för olycksfall till fångar finns i lagen om skadestånd för olycksfall till personer som intagits i särskilda straff-, underhålls- och vårdanstalter

(894/1946).

13 §. *Befrielse från sysselsättningsplikt på viss tid.* I paragrafen skall bestämmelser om befrielse av fångar från sysselsättningsplikten för en bestämd tid anges. Bestämmelserna i 31 § i den nuvarande fångvårdsförordningen skall enligt förslaget med smärre ändringar fogas till paragrafen..

Befrielse från sysselsättningsplikten kan jämföras med semester, åtminstone när det gäller fångar som utför yrkesarbete. En fånge kan också befrias om han eller hon utfört förberedande arbete, studerat eller deltagit i någon annan sysselsättning eller i något verksamhetsprogram. Villkoret är att deltagandet varit regelbundet. Det kan åtminstone anses ha varit regelbundet om deltagandet överensstämmer med planen för strafftiden. Tiden för befrielse skall på samma sätt som semestern kunna graderas enligt varaktigheten av deltagandet i verksamheten. Närmare föreskrifter om hur varaktigheten av befrielsen skall bestämmas skall utfärdas genom förordning av statsrådet, men lagen skall innehålla en bestämmelse om befrielsens maximala längd som skall vara fyra veckor.

Bestämmelsen i 31 § fångvårdsförordningen skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

En bestämmelse om befrielse från sysselsättningsplikt med stöd av arbetsoförmåga skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Bestämmelsen skall avvika från den befrielse som sker med stöd av 2 § 2 mom. i det hänseende att befrielse enligt den föreslagna 13 § skall vara för en bestämd tid.

14 §. *Beslutanderätt.* Bestämmelser om beslutanderätt skall anges i paragrafen. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig skall i regel fatta beslut om utomstående tillstånd och placeringar. Brottspåföljdsverket skall emellertid besluta om tillstånd till civilt arbete och deltagande i verksamhet utanför fängelset för de intagna som dömts till fängelse på livstid samt de fångar som avtjänar straffet i sin helhet enligt 2 c kap. 11 § i den föreslagna strafflagen..

Den föreslagna bestämmelsen innebär i enlighet med målen för reformen att beslutanderätten i större utsträckning än i dag skall delegeras till direktören för fängelset. Det kan inte anses ändamålsenligt att beslut som gäller enskilda fångar skall fattas i det centrala äm-

betsverket. Fördelningen av behörighet skall vid sidan av beviljandet av tillstånd även gälla återkallandet av dem.

En bestämmelse enligt vilken Brottspåföljdsverket skall kunna delegera sin beslutanderätt till fängelsedirektören skall enligt förslaget fogas till 3 mom.

Beslut om fångarnas befrielse från sysselsättningsplikten skall fattas av direktören för fängelset eller, genom förordnande av direktören, av den tjänsteman som svarar för sysselsättningen.

15 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om placering i sysselsättning, befrielse från sysselsättningsplikt för en bestämd tid, arbets- och sysselsättningstiden för fångar samt längden och villkoren för utomstående tillstånd och placeringar samt placeringsavtal skall utfärdas genom förordning av statsrådet. Föreskrifter om klassificering av arbeten och dess förutsättningar samt förfarande skall meddelas av Brottspåföljdsverket.

9 kap. Fångarnas egendom och inkomster

Den centrala ändringen är att lönesystemet för fångarna enligt förslaget skall förenhetligas. Gångse lön skall betalas för yrkesarbete som utförs i öppna anstalter. I övrigt föreslås att de ekonomiska skillnaderna mellan slutna anstalter och öppna anstalter skall slopas. Till fångar som deltar i förberedande arbete, utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av anstalten skall brukspenning betalas oavsett typ av anstalt. Syftet är att systemet skall vara uppmuntran- de. De ekonomiska verkningarna av förslagen bedöms i den allmänna motiveringen.

Dessutom föreslås några preciseringar av bestämmelserna om fångarnas innehav av egendom och bruksföremål.

1 §. *Innehav av egendom.* I 1 mom. framförs de grunder på vilka innehavet av bruksföremål skall kunna begränsas i en anstalt.

Utgångspunkten i paragrafen är att mängden som innehas skall vara rimlig. Den mängd som skall anses vara rimlig beror på cellens storlek, förvaringsutrymmena och brandsäkerheten. Mängden som innehas skall vara rimlig även i det avseende att det skall vara

möjligt att granska cellerna. Med personliga bruksföremål avses föremål som med avseende på bruksändamål lämpar sig för förvaring i ett bostadsrum. Sådana föremål är t.ex. toalettartiklar, böcker, grammfonskivor och kassetter, en radioapparat, tv-apparat, videobandspelare, kaffebryggare, vattenkokare.

I 1 mom. 1—3 punkten anges de bruksföremål som en fånge inte har rätt att inneha. Föremål och ämnen som orsakar fara för någons säkerhet skall anses förbjudna. Sådana föremål är t.ex. skjut- och eggvapen, sprängämnen samt gasspray.

Enligt 1 mom. 2 punkten skall innehav kunna förbjudas om ett föremål särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom. Arbetsredskap kan vara sådana föremål.

I 1 mom. 3 punkten skall det enligt förslaget anges att innehav av bruksföremål också skall kunna begränsas med hänsyn till förhållandena och graden av övervakning i fängelset eller dess avdelning, om innehavet medför särskild olägenhet för ordningen i fängelset. Det kan anses vara en olägenhet om ett föremål medför t.ex. olägenhet för renlighet eller hälsa. Det kan anses vara en särskild olägenhet för anstaltsordningen, om fängelsets telekommunikationer eller datanät överbelastas, varför fångarnas innehav av egna datoranläggningar, mobiltelefoner, radiosändare eller annan liknande utrustning kan förbjudas i slutna anstalter. Bestämmelsen överensstämmer med dagens praxis.

I 2 mom. anges det att en fånge inte får inneha alkohol, andra rusmedel, dopningsmedel eller föremål avsedda för bruk av narkotika. Med alkohol avses samtliga drycker, preparat eller ämnen som räknas upp i 3 § alkohollagen. Förbjudna är också de alkoholhaltiga drycker som innehåller mindre än 2,8 procent etylalkohol. Med andra rusmedel avses andra ämnen som används i berusningssyfte. Bestämmelsen överensstämmer med dagens praxis.

I 2 mom. skall det enligt förslaget också anges att en fånge i en sluten anstalt inte får inneha egendom som han eller hon erhållit av en annan fånge. Bestämmelsen är nödvändig för att det skall vara möjligt att förhindra förflyttningar av egendom mellan fångarna, som ofta grundar sig på påtryckningar eller hotelser som riktas mot en svagare fånge. En fånge

skall kunna överlämna sina ägodelar med tillstånd av fångvårdsmyndigheterna, men det skulle kräva att överlämnandet antecknas i den egendomsförteckning som avses i 2 §. Bestämmelser om omhändertagande av egendom finns i 2 §.

I 3 mom. skall det anges att annan egendom som en fånge medför vid ankomsten till fängelset eller som anländer dit under strafftiden kan tas i förvar i fängelset tills fången frigges. Tagning i förvar kräver dock att det med hänsyn till fängelsets förvaringslokaler är möjligt. Emedan förvaringslokalerna i fängelserna är inbördes olika och användningsgraden i anstalterna varierar med fångtalet vid enskilda tillfällen, skall fängelsernas skyldighet att förvara egendom bestämmas enligt de befintliga förvaringslokalerna.

Om egendomen inte kan förvaras, skall den enligt 4 mom. returneras eller sändas på fångens bekostnad till det ställe som fången anvisar. Förskämt gods skall i ett vittnes närvaro kunna förstöras. I slutet av momentet skall det hänvisas till alkohol- och narkotikalagen.

Bestämmelserna i 60 § alkohollagen (1143/1994) skall tillämpas på förstöring av alkoholdrycker eller andra alkoholhaltiga ämnen. Bestämmelsen i 60 § 4 mom. gäller fängelser. Om man påträffar en alkoholdryck eller något annat alkoholhaltigt ämne hos den som anländer till fängelset eller som befinner sig där, får någon som hör till anstaltspersonalen omhänderta och bevisligen förstöra det. Bestämmelser om bortförande av narkotika för förstöring finns på motsvarande sätt i 10 § narkotikalagen (1289/1993). Enligt 10 § 3 mom. är den som kommit över en drog utan att ha rätt att inneha den skyldig att utan dröjsmål lämna in den till polisen eller tullmyndigheterna.

I 5 mom. skall konstateras att gods som hitats i fängelset tillämpas hittegodslagen.

2 §. *Egendomsförteckning.* Enligt 1 mom. skall en egendomsförteckning göras upp över fångarnas egendom som tagits emot i slutna fängelser. I öppna anstalter skall en förteckning bara göras upp över den egendom som tagits i förvar och på begäran av fången över den särskilt värdefulla egendom som överlämnats till dennes förfogande. Fången och ett vittne som är närvarande skall underteckna egendomsförteckningen. Om fången inte un-

dertecknar förteckningen, skall riktigheten av förteckningen intygas.

Om en fånges egendom som fängelset svarar för har försvunnit eller skadats, är fängelset enligt skadeståndslagen (412/1974) skyldig att ersätta den skada fängelset vållat fångens egendom. Egendomens värde skall i detta sammanhang också utredas. Fången ansvarar för den egendom som överlämnats till honom eller henne.

Enligt 2 mom. skall egendomsförteckningen uppdateras så att den egendom som i fängelset överlämnas till fången skall antecknas i förteckningen. I det föreslagna 2 mom. skall det bestämmas att fången på begäran skall få en kopia av egendomsförteckningen.

Enligt det föreslagna 3 mom. skall i ett slutet fängelse den egendom kunna omhändertas, som antecknats i egendomsförteckningen för en annan fånge.

3 §. *Innehav av pengar och andra betalningsmedel.* Iför närvarande avviker bestämmelserna om innehav av pengar i slutna fängelser och i öppna anstalter från varandra. I slutna fängelser får fångarna inte inneha pengar eller betalningsmedel, i öppna anstalter är detta möjligt. Skillnaden mellan slutna fängelser och öppna anstalter beror delvis på anstalternas olika karaktär, delvis på att lön betalas endast i öppna anstalter.

Det föreslås inte att nuvarande praxis skall ändras. Enligt 1 mom. skall fångarna i slutna anstalter inte ha rätt att inneha pengar eller andra betalningsmedel som avses i 37 kap. 12 § strafflagen, t.ex. bank-, betalnings- eller kreditkort. Pengar och andra betalningsmedel som innehas av en fånge skall tas i förvar i fängelset eller sättas in på fångens bankkonto. Bestämmelsen överensstämmer med gällande 34 § fångvårdsförordningen.

I 2 mom. skall det anges att fångarna i öppna anstalter har rätt att inneha pengar och andra betalningsmedel. De skall på fångens begäran kunna tas i förvar i anstalten eller sättas in på fångens bankkonto. Bestämmelsen överensstämmer med gällande 70 § fångvårdsförordningen.

Enligt 3 mom. skall en fånge varje månad ges ett utdrag ur bokföringen av hans eller hennes tillgångar.

4 §. *Användning av pengar och andra betalningsmedel.* Enligt 1 mom. skall fängelset

ge fångarna möjlighet att skaffa livsmedel och andra varor som lämpar sig för personligt bruk. Detta skall kunna ordnas antingen så att anstalten driver en anstaltsbutik eller på något annat sätt. I dagens läge finns motsvarande bestämmelse i 38 § fångvårdsförordningen.

I 2 mom. skall det anges att fångarna genom förmedling av fängelset får skaffa bruksföremål och förnödenheter som det enligt 1 § 1 och 2 mom. är tillåtet att inneha i anstalten. Då gäller det t.ex. sådana bruksföremål eller förnödenheter som inte ingår i anstaltsbutiks sortiment. För närvarande finns bestämmelser om frågan i 34 § fångvårdsförordningen.

I 3 mom. föreslås det att fångarnas rätt att använda pengar och andra betalningsmedel som har sitt ursprung utanför fängelset skall kunna begränsas i slutna anstalter, om det är motiverat med hänsyn till fängelsets eller fängelseavdelningens säkerhet. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande praxis. För närvarande har fångarnas rätt att använda egna pengar i slutna fängelser begränsats genom en föreskrift av justitieministeriets fångvårdsavdelning (numera Brottspåföljdsverket). Rätten är högst 80 euro per månad.

Bestämmelsen är nödvändig i slutna fängelser för att det skall vara möjligt att förhindra handel mellan fångarna och påtryckningar som ofta riktas mot svaga fångar. Sådana påtryckningar eller hotelser grundar sig på skulder i samband med narkotikahandel. Skuldsatta fångar kan också utöva utpressning på eller hota sina anhöriga för att få pengar till betalning av skulder.

Den föreslagna bestämmelsen skall berättiga begränsningen av penningbruk åtminstone i de slutna anstalter som är strängast övervakade. Besluten om begränsning av användningen av pengar i ett bestämt fängelse eller fängelsets avdelning skall enligt det föreslagna 9 § 3 mom. fattas av direktören för regionfängelset. Eftersom bestämmelsen begränsar fångarnas rätt att använda sina egna tillgångar, föreslås det att en bestämmelse om frågan skall fogas till lagen.

Rätten för en enskild fånge att använda pengar eller betalningsmedel skall även kunna begränsas disciplinärt med stöd av den föreslagna 15 kap. 4 §.

I 4 mom. skall det anges att en fånge av

grundad anledning och genom förmedling av fängelset får sända pengar och andra betalningsmedel till någon utanför anstalten eller till en annan fånge. En bestämmelse som till det centrala innehållet överensstämmer med denna finns i dagens läge i 34 § fångvårdsförordningen.

5 §. *Aterlämnande av egendom.* I 1 mom. skall det bestämmas att när en fånge frigges från ett fängelse, skall fångens pengar, betalningsmedel och egendom överlämnas till honom eller henne mot kvittering. Detta överensstämmer med gällande 37 § fångvårdsförordningen.

Enligt 2 mom. skall egendom som lämnats kvar i ett fängelse sändas till den frigivne på dennes bekostnad. En bestämmelse som berättigar fångvårdsmyndigheterna att förstöra egendom som lämnats kvar i ett fängelse om tre månader efter att fången frigivits eller efter att egendomen returnerats till anstalten skall enligt förslaget också fogas till paragrafen.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skall egendom som lämnats kvar i en straffanstalt alltid sändas till den frigivne om dennes adress är bekant. Om egendomen inte hämtas, returneras den av posten till fängelset. Tidsfristen av tre månader beräknas från och med att egendomen returnerats. Om den frigivnes adress inte kan utredas, skall egendomen kunna förstöras om tre månader efter frigivningen.

6 §. *Lön, sysselsättningspenning och brukspenning.* I 1 mom. föreslås det att gängse lön skall betalas för yrkesarbete som utförs av fångar i öppna anstalter. I slutna fängelser skall sysselsättningspenning betalas för yrkesarbete. Närmare föreskrifter om vilket arbete som skall klassificeras som yrkesarbete och vilket som förberedande arbete skall i stöd av 8 kap. 15 § meddelas av Brottsåtgärdsverket.

Enligt 2 mom. skall sysselsättningspenning betalas till fångar som deltar i förberedande arbete, utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av fängelset. Sysselsättningspenning skall betalas både i slutna fängelser och i öppna anstalter i tre klasser.

Sysselsättningspenningen skall ersätta den skattefria arbetspenning som i dagens läge betalas i slutna anstalter och den sysselsätt-

ningspenning som betalas i öppna anstalter och på vilken förskottsuppbörd för skatt i dag verkställs. Av de skäl som nämns i den allmänna motiveringen föreslås det i propositionen att sysselsättningspenningen skall vara skattefri också i öppna anstalter. Detta kräver en ändring av 92 § 1 mom. 21 punkten i inkomstskattelagen. Sysselsättningspenningen skall betalas i netto, varför avgifterna för kost och logi som avses i 7 § inte skall betalas av den, som är fallet med lönen.

Enligt förslaget skall sysselsättningspenningen dimensioneras enligt hur krävande arbetet, utbildningen eller den andra verksamheten är, hur regelbundet och varaktigt deltagandet varit samt på basis av fångens personliga prestation. Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen är syftet att skapa ett uppmuntrande system i vilket varje fånge kan delta i sådan verksamhet som bäst kan anses främja hans eller hennes förmåga att anpassa sig i samhället efter frigivningen. Detta är det definierade syftet med sysselsättningen enligt 8 kap. 1 §.

I 3 mom. anges det att brukspenning skall betalas till fångar som befriats från sysselsättningsplikt. Brukspenning skall betalas för den arbetstid för vilken lön eller sysselsättningspenning inte betalas. Också brukspenningen skall enligt förslaget kunna betalas i två kategorier enligt betalningsgrunden. Med detta avses att den som av godtagbart skäl är frånvarande från sysselsättningen skall kunna få högre brukspenning än den fånge som utan orsak vägrar att delta i all sysselsättning. Som godtagbar orsak anses t.ex. insjuknande, tiden för transport, eller ett hinder att delta i sysselsättning som fången inte bär skulden för.

Lön, sysselsättnings- och brukspenning skall enligt 4 mom. minst en gång per månad antecknas på fångens konto i fängelset. Föreskriften svarar mot bestämmelserna i 4 kap. 6 § 2 mom. LVS, samt 32 § 2 mom. och 33 § 2 mom. fångvårdsförordningen. Skillnaden jämfört med nuvarande reglering går ut på att lönen och sysselsättningspenningen enligt gällande 4 kap. 6 § 2 mom. LVS skall antecknas på en fånges konto minst två gånger per månad.

7 §. *Innehållning på lön.* I paragrafen föreslås bestämmelser om innehållning på lön samt ersättningar för kost och logi som skall

betalas av fångar som lyfter lön och utför eget arbete eller civilt arbete. De nuvarande bestämmelserna finns i 4 kap. 6 § LVS.

Paragrafens 1 mom. skall innehålla en hänvisning enligt vilken förskottsuppbörd av skatt och utmätning skall verkställas enligt gällande lagstiftning. Förskottsuppbörd av skatt skall verkställas på lön som betalas i öppna anstalter samt på inkomst från civilt arbete och eget arbete i den utsträckning inkomsten är skattepliktig enligt allmän skattelagstiftning.

Enligt 2 mom. skall av lönen en ersättning för kost och logi betalas till fängelset. Bestämmelser om beloppet av de ersättningar som skall betalas av lönen skall enligt 10 § 1 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

Innehållning skall enligt 3 mom. kunna verkställas för utbetalning av fastställt underhållsbidrag. På lönen skall då dock högst hälften innehållas när de innehållningsposter som avses i 1 och 2 mom. avdragits. Om utmätning skall verkställas på lönen, skall beloppet av den innehållning som skall verkställas för försörjning beräknas på den del av lönen som återstår efter utmätningen.

Enligt 4 mom. skall en fånge som utför produktivt eget arbete eller civilt arbete betala en ersättning för kost och logi till fängelset. Ersättningsskyldigheten skall enligt den föreslagna paragrafen dock inte gälla civilt arbete som utförs som arbetspraktik, eftersom ersättningen för arbetspraktik är synnerligen obetydlig. När det gäller eget arbete är en förutsättning att arbetet skall vara produktivt, vilket innebär att fången får inkomster från arbetet. Om en fånge försummar att betala ersättningen inom utsatt tid, kan tillståndet återkallas. Motsvarande bestämmelse finns i dag i 3 kap. 11 § LVS.

8 §. *Obetalda prestationer.* I paragrafen skall det finnas bestämmelser om situationer när sysselsättnings- eller brukspenning skall kunna lämnas obetalda. Bestämmelsen skall gälla både slutna och öppna anstalter. I gällande lag finns motsvarande olika bestämmelser för slutna (3:10 LVS) och öppna (4:6 LVS) anstalter.

9 §. *Beslutanderätt.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om beslutanderätt. En tjänsteman i chefsuppgifter

inom övervakningen skall besluta om innehav av egendom. Direktören för regionfängelset skall besluta om begränsning av användning av pengar. I andra frågor föreslås det att beslutanderätten skall lämnas till fängelsedirektören eller en av direktören förordnad tjänsteman, som nämns i paragrafen.

10 §. *Närmare bestämmelser.* Enligt 1 mom. skall närmare bestämmelser om egendom som innehas av fångar, användningen av pengar och andra betalningsmedel samt grunderna för hur lön, sysselsättnings- och brukspenning samt innehållning bestäms utfärdas genom förordning av statsrådet.

De frågor i vilka Brottsföljdsverket kan meddela preciserande bestämmelser skall anges i 2 mom.

10 kap. Social- och hälsovård

Det föreslås inga betydande ändringar i innehållet om hälsovården för fångar.

1 §. *Hälso- och sjukvård för fångar.* Fångvårdsväsendet skall enligt den föreslagna paragrafen ordna eller på något annat garantera hälso- och sjukvård samt medicinsk rehabilitering som motsvarar fångarnas behov.

I 2 mom. finns det en hänvisning till de lagar som även skall iaktas när hälso- och sjukvård för fångar ordnas.

2 §. *Tillfällig vård och undersökning utanför fängelset.* Bestämmelser om tillfällig vård och undersökning av fångar finns i dagens läge i 42 § fångvårdsförordningen. Fängelset bär ansvar för övervakningen under tillfällig vård och behövlig bevakning skall ordnas för tiden för vård och undersökning. Omfånget av behövlig bevakning skall bestämmas av fängelsedirektören, som även skall ha rätt att besluta om avsändande av fångar utanför fängelset.

I 2 mom. skall det enligt förslaget för tydlighetens skull finnas en bestämmelse om att tiden för vård skall ingå i strafftiden. Om en fånge rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, skall bestämmelsen i 3 kap. 7 § iaktas.

3 §. *Frigivning från ett fängelse för vård.* Om en fånge på grund av en allvarlig sjukdom eller en svår skada fortgående befinner sig i livsfara eller i ett tillstånd som kräver specialistvård, och om behandling av fången i

fängelset eller i vård enligt 2 § vore särskilt svår att ordna, skall fången kunna frigges för vård utanför fängelset.

Frigivning från ett fängelse för vård innebär att fången i regel står under vårdinrättningens tillsyn, t.ex. i psykiatrisk sjukhusvård oavsett patientens vilja enligt mentalvårdslagen (1116/1990). Bestämmelsen skall dock kunna tillämpas på frigivning av t.ex. dödsjuka fångar, även om en fånge vårdas i sitt hem.

Enligt 2 mom. anses strafftiden förflyta under tiden för vård. Bestämmelsen hänför sig delvis till 2 kap. 3 § som innehåller bestämmelser om uppskov med verkställighet av hälsoskäl. Enligt den kan verkställigheten inledas om den dömden redan befinner sig i ett fängelse eller i vård utanför anstalten enligt fångvårdsmyndigheternas beslut. Då skall det inte vara nödvändigt att skjuta upp ny verkställighet av hälsoskäl, utan verkställigheten och strafftiden skall fortgå också i vårdinrättningen.

Fångarnas hemkommuner skall i regel svara för vårdkostnaderna, såsom nu också är fallet.

I 3 mom. skall det anges att om en fånge tillfrisknar innan strafftiden löper ut så att de förutsättningar som anges i 1 mom. inte längre finns, skall fången förpassas till fängelset för att avtjäna den återstående delen av straffet. Tillvägagångssättet skall vara detsamma om en fånge hemförlovas förrän han eller hon helt tillfrisknat. Bestämmelser i paragrafen skall motsvara 2 kap. 16 § LVS.

4 §. *Förlossning*. En gravid fånge skall i tillräckligt god tid sändas för förlossning till ett sjukhus eller någon annan verksamhetsenhet inom hälsovården utanför fängelset. Bestämmelsen finns för närvarande i 42 § fångvårdsförordningen.

5 §. *Psykiologisk rådgivning, stöd och vård*. Paragrafen skall innehålla en ny bestämmelse enligt vilken fångarna skall i mån av möjlighet ges tillfälle till rådgivning, stöd och vård som ges av en psykolog. Paragrafen skall överensstämma med dagens praxis, eftersom psykologtjänster är tillgängliga i merparten av fängelserna.

Med rådgivning, stöd och vård avses i paragrafen personlig hjälp i form av diskussion, utvärdering och bearbetning som behövs för att den mentala hälsan skall kunna upprätthållas och främjas och fången rehabiliteras un-

der fängelsetiden. Innehållet i verksamheten skall t.ex. bestå av bearbetning av skuld- och skamkänslor och uppbyggande av den skadade självkänslan på en realistisk och sund grund. Där skall man också sträva till att fången skall omfatta nya tankemodeller och aktiviteter som kan förhindra att de situationer som leder till fängelse upprepas.

Annan motsvarande rådgivning, annat stöd och annan vård kan ges av en tjänsteman med vederbörande utbildning, såsom en socialarbetare eller en psykiater.

6 §. *Social rehabilitering*. En bestämmelse om socialarbete skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelsen skall vara ny, även om de saker som avses i paragrafen redan sköts i fängelserna. Syftet med att bestämmelsen registreras i lagen är att betona betydelsen av socialarbete i fångvården.

I 2 mom. föreslås det en hänvisning till lagen om klientens ställning och rättigheter i socialvården (812/2000). Lagen tillämpas också i fångvården.

7 §. *Kostnader för hälso- och sjukvård*. Hälsovård, sjukvård och medicinsk rehabilitering enligt fångarnas medicinska behov skall betalas med statsmedel. Den statliga betalningsskyldigheten skall kräva att den undersökning eller vård som ordnas utanför ett fängelse skall vara ordinerad eller godkänd av en läkare vid Fångvårdsväsendet. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande praxis.

8 §. *Vård på egen bekostnad*. Enligt paragrafen skall en fånge ha rätt att med tillstånd av en läkare i Fångvårdsväsendet även på egen bekostnad få medicinering, undersökning och annan sjukvård. Detta förutsätter att undersökning och annan hälsovård kan äga rum i fängelset. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 43 § fångvårdsförordningen.

I detta fall gäller det vård som ordnas på egen bekostnad i fängelset. Å andra sidan skall en fånge enligt 14 kap. 4 § kunna beviljas tillstånd att avlägsna sig utanför anstalten av någon viktig anledning, t.ex. för hälsovård. Av något viktigt skäl kan tillstånd beviljas när som helst under strafftiden. Om permission ansöks av skäl som hänför sig till fångens hälsovård, skall ett utlåtande i ärendet begäras av hälsovårdspersonalen. Beslut om permission skall i regel dock fattas av fängelsedirektören

eller genom förordnande av direktören av den tjänsteman som svarar för säkerhet eller sysselsättning.

Detta skall göra det möjligt för en fånge att t.ex. låta sig undersökas utanför fängelset och få en bedömning av sitt hälsotillstånd av en utomstående läkare.

9 §. *Dödsfall.* I paragrafen anges att när en fånge har dött skall den avlidne sändas på statens bekostnad till den ort i Finland som de anhöriga önskar. En avliden som inte kan överlämnas till de anhöriga skall begravas på statens bekostnad. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 78 § fängvårdsförordningen.

10 §. *Beslutanderätt.* Enligt 1 mom. skall en läkare vid Fängvårdsväsendet besluta om mediciner, undersökning och annan hälsovård. Läkaren skall också besluta om en fånge skall tillåtas inneha läkemedel.

Enligt 2 mom. skall fängelsedirektören, efter att ha hört läkaren vid Fängvårdsväsendet, dock besluta om överföring till tillfällig vård och undersökning som avses i 2 §. Brottspåföljdsverket skall efter att ha hört överläkaren vid Fängvårdsväsendet besluta om befrielse av en fånge från fängelse enligt 3 §.

11 §. *Närmare bestämmelser.* Brottspåföljdsverket skall enligt den föreslagna paragrafen meddela närmare föreskrifter om kontroll av fångarnas hälsa samt ordnandet av hälsovården i ett fängelse.

11 kap. Fritid

Bestämmelser som gäller fångarnas fritidsverksamhet och som för närvarande är osammanhängande och delvis står på förordnings- och föreskriftsnivå skall enligt förslaget samlas i kapitlet.

1 §. *Fritidsverksamhet.* I paragrafen föreslås allmänna bestämmelser om fritidsverksamhet. I 1 mom. skall skyldigheten att ordna olika former av fritidsverksamhet i fängelserna anges. Med fritidsverksamhet avses motion, hobbyverksamhet, studie-, konst- och kulturverksamhet, olika kurser, föredrag och diskussionsmöten samt annan liknande fritidssysselsättning. Paragrafen överensstämmer till sitt innehåll med bestämmelserna i gällande 2 kap. 5 § 2 mom. LVS och 45 § 1 mom. fäng-

vårdsförordningen.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla bestämmelsen i nuvarande 45 § 2 mom. fängvårdsförordningen enligt vilken också en utomstående sammanslutning, stiftelse eller person kan ha hand om ordnandet av fritidsverksamhet. Med sådana sammanslutningar och personer avses t.ex. Finlands Röda Kors samt AA- och NA-verksamheten. Tillstånd skall också kunna beviljas till andra verksamhetsformer.

Paragrafens 3 mom. skall i sak svara mot bestämmelserna i den sista satsen i nuvarande 45 § 3 mom. och 1 mom. fängvårdsförordningen. Enligt bestämmelsen skall fångarna ges möjlighet att delta i planering och ordnande av fritidsverksamhet. Fångarna skall också handledas i fritidsverksamhet.

Bestämmelser om fångarnas rätt att vistas utomhus finns i 7 kap. 6 § i förslaget.

2 §. *Delta i fritidsverksamhet.* I paragrafen anges fångarnas rätt att delta i fritidsverksamhet. I sak överensstämmer bestämmelsen med det gällande 2 kap. 5 § 2 mom. LVS. Bestämmelsen skall gälla handledd fritidsverksamhet, hobbyverksamhet och olika gemensamma evenemang. Bestämmelser om fritidsarbete finns i 5 §.

För tydlighetens skull föreslås det att paragrafen skall reglera de situationer när fångarnas rätt att delta i fritidsevenemang begränsas. Deltagandet i fritidsverksamhet skall kunna förbjudas eller begränsas om en fånge placerats på säkerhetsavdelning eller kontraktsavdelning (5 kap. 4 och 5 §). Det hör till kontraktsavdelningens och säkerhetsavdelningens natur att fången skall bedriva fritiden tillsammans med andra fångar som placerats på samma avdelning. Det är i allmänhet nödvändigt att särskilt begränsa rätten för fångar som placerats på säkerhetsavdelning att delta i den fritidsverksamhet som är avsedd för alla fångar i ett fängelse.

Om en fånge har disciplinärt bestraffats med enrum som avses i 15 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, skall fången inte heller ha rätt att delta i fritidsverksamhet. Det är också klart att om en fånge disciplinärt bestraffats med förlust av rättigheter som gäller deltagande i fritidsverksamhet, skall ingen rätt att delta finnas.

Också de säkerhetsåtgärder som avses i 18

kap. 1 § och 15 kap. 15 §, såsom beläggande med fängsel, observation, observation under isolering och avskiljande samt avskiljande medan disciplinstraff utreds, medför att en fånge inte kan beviljas rätt att delta i fritidsverksamhet. För tydlighetens skull föreslås det att en hänvisningsbestämmelse om sådana situationer skall fogas till paragrafen. Även den orsak som avses i 3 mom. skall kunna utgöra ett hinder för deltagande.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om situationer när en fånge stör fritidsverksamheten eller äventyrar anstaltsordningen eller andra personers säkerhet. I dessa situationer skall det vara möjligt att i enskilt fall förvägra rätten till fritidsverksamhet. Detsamma gäller situationer när en fånge är berusad. Den föreslagna bestämmelsen skall göra nuvarande praxis klarare.

3 §. *Religionsutövning.* I 11 § grundlagen finns det bestämmelser om religions- och samvetsfrihet. Enligt 11 § 2 mom. omfattar religions- och samvetsfriheten rätten att bekänna och utöva en religion, rätten att ge uttryck för sin övertygelse och rätten att höra till eller inte höra till ett religiöst samfund. Ingen är skyldig att ta del i religionsutövning mot sin övertygelse.

I paragrafen skall det enligt förslaget anges bestämmelser om religionsutövning och deltagande i religiösa sammankomster i fängelset. Fångarna saknar ofta möjlighet att delta i gudstjänster och andra sammankomster utanför fängelset.

I 1 mom. skall skyldigheten att i mån av möjligheter ordna gudstjänster, andaktsstunder samt andra religiösa sammankomster i en straffanstalt anges. I dagens läge anges frågan genom anvisning av fångvårdsavdelningen (numera Brottsföljdsverket). Sammankomster skall ordnas enligt fångarnas behov. Med detta avses att även andra sammankomster än evangelisk-lutherska och ortodoxa skall kunna ordnas i fängelserna.

I de flesta slutna fängelser finns det en kyrka. Om det inte finns någon kyrka i fängelset, skall det finnas någon annan lokal som lämpar sig för religionsutövning. Med en sådan lokal avses en separat fridfull lokal som lämpar sig för religionsutövning och stillhet. En sådan lokal kan inredas för varje enskild sammankomst så att lokalen kan användas för sam-

mankomster för olika trossamfund och religiösa riktningar. Det föreslås att en bestämmelse om saken skall fogas till 1 mom.

I överensstämmelse med nuvarande 2 kap. 4 § 1 mom. och 2 kap. 5 § 2 mom. LVS skall det i paragrafen finnas bestämmelser om fångarnas rätt att ta del i religionsutövning. Deltagandet är på så sätt som avses i 11 § grundlagen en frivillig rätt, och fångarna kan inte förpliktas att delta i sådana sammankomster. I praktiken avstod fängelserna redan för flera årtionden sedan från gudstjänster som var obligatoriska för alla fångar.

Fångarnas deltagande i gudstjänster och andra religiösa sammankomster kan ibland begränsas av övervaknings- och säkerhetsskäl. Eftersom sådana begränsningar samtidigt kan innebära begränsande av den rätt som avses i 11 § grundlagen, föreslås det att en särskild bestämmelse om saken för tydlighetens skull skall fogas till paragrafen. Dessutom föreslås det i 3 mom. en bestämmelse om att fångarnas religionsutövning i dessa fall skall säkerställas på något annat sätt.

Fångarnas deltagande i gemensamt organiserade religiösa sammankomster skall kunna begränsas på samma grunder som deltagandet i fritidssammankomster som avses i 1 §. Skillnader är att rätten för fångar på kontraktsavdelningar att delta i religiösa sammankomster inte skall kunna begränsas eller disciplinärt förklaras förverkad. Ombesörjningen av fångarnas möjlighet till religionsutövning skall emellertid i sådana fall eftersträvas på något annat sätt. En bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till 1 mom.

Det föreslås inte någon bestämmelse om deltagande i gudstjänst eller religiösa sammankomster utanför fängelset. Deltagande i sådana sammankomster är i dag möjligt enligt 2 kap. 5 § 4 mom. LVS. Även i framtiden uppkommer det situationer när det inte är ändamålsenligt att ordna gudstjänster i ett fängelse på grund av fängelsets storlek eller karaktär. Sådana fängelser är framför allt några öppna anstalter. Tillstånd att delta i dylika tillställningar skall kunna ges med stöd av 14 kap. 6 §.

4 §. *Bibliotek.* Enligt gällande 2 kap. 5 § LVS skall det till fångarnas förfogande finnas ett bibliotek som innehåller skön- och facklitteratur. Kompletterande bestämmelser finns i

dag i 46 § fängvårdsförordningen enligt vilken fångarna skall ges möjlighet att använda allmänna bibliotekstjänster.

På motsvarande sätt som i den nuvarande lagen föreslås det att bestämmelser om fängelsebibliotek och möjligheten att använda allmänna bibliotekstjänster skall fogas till paragrafen. Med omnämnandet av allmänna bibliotekstjänster avses att fångarna skall, beroende av graden av övervakning i fängelset, ges möjlighet att själva besöka allmänna bibliotek eller en bokbuss som anländer till fängelset. Användningen av allmänna bibliotekstjänster kan också ordnas genom fjärrlån. I enlighet med normalitetsprincipen föreslås det dessutom en bestämmelse om att fängelsebiblioteken skall samarbeta med allmänna bibliotek och att deras verksamhet skall överensstämma med de verksamhetsprinciper som råder för allmänna bibliotek.

I 2 mom. finns det bestämmelser om användningen av fängelsebibliotek och handledningen av fångarna i användningen av biblioteket. I överensstämmelse med 2 och 3 § föreslås en hänvisningsbestämmelse om fångar som placerats på säkerhetsavdelning eller som avtjänar straff på enrum och är föremål för säkerhetsåtgärder.

5 § *Arbete under fritiden*. Paragrafen skall omfatta bestämmelser om arbete som utförs under fritiden. Enligt gällande 3 kap. 9 § 2 mom. skall ett fritidsarbete utan olägenhet kunna lämpa sig att utföras i en straffanstalt. Det föreslås att bestämmelsen skall preciseras så att arbetet skall lämpa sig att utföras i ett fängelse och inte får vålla olägenhet för ordningen eller säkerheten i fängelset eller äventyra någon annans säkerhet. Med någons säkerhet avses fångarnas, personalens och andra personers säkerhet.

Paragrafens 2 mom. föreslås innehålla bestämmelsen i 23 § 3 mom. fängvårdsförordningen om att anstaltens arbetsredskap utan ersättning skall kunna överlämnas till en fånges förfogande. Villkoret är att detta inte orsakar olägenhet för ordningen och säkerheten i fängelset eller för ordnandet av verksamhet. När olägenhet för säkerheten bedöms, skall det fästas vikt vid t.ex. en fånges pålitlighet och förmåga att iaktta de anvisningar som krävs i arbetet. Med olägenhet för ordnande av verksamhet avses t.ex. att en fånge

inte kan ges sådana redskap som behövs vid ordnandet av arbetsdriften. Bestämmelsen skall överensstämma med bestämmelsen om eget arbete i 8 kap. 7 § 2 mom.

6 §. *Litteratur och massmedier*. Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 5 § 3 mom. LVS om radio- och televisionsprogram och tidningar, och anskaffning av litteratur och tidskrifter. Bestämmelsen skall enligt förslaget utformas mera precist än i dag. Fångarnas kontakter med massmedier skall regleras i 13 kap. 8 § i förslaget.

En bestämmelse om innehav av tidskrifter och litteratur skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Bestämmelsen skall innehålla en hänvisning till paragrafen om innehav av egendom enligt vilken antalet böcker och tidningar som innehas av en fånge skall kunna begränsas. Kravet på en rimlig mängd skall även tillämpas på denna egendom. De andra grunder för begränsning som avses i 9 kap. 1 § skall mera sällan tillämpas.

7 §. *Sammankomster i fängelset*. Enligt 13 § 1 mom. grundlagen har var och en rätt att utan tillstånd ordna sammankomster och demonstrationer samt att delta i sådana. Utövat av mötesfriheten regleras i sammankomstlagen (530/1999) som tillämpas på allmänna sammankomster och demonstrationer. Eftersom ett möte som ordnas i ett fängelse inte är en allmän sammankomst, skall sammankomstlagen inte tillämpas på dylika möten.

För tydlighetens skull föreslås det dock att en paragraf om sammankomster skall fogas till lagen. Sammankomster skall enligt förslaget kräva tillstånd. Ordnandet av sådana sammankomster kan kräva speciella åtgärder, varvid anstaltsordningen och säkerheten skall beaktas.

Paragrafen skall inte innehålla bestämmelser om föreningsfriheten. I praktiken omfattar föreningsfriheten t.ex. fångarnas kamratföreningar. Samarbetet och kontakterna i dem kan äga rum antingen genom möten eller på andra sätt som hänför sig till föreningar, såsom genom skriftlig information. Eftersom fångarnas sammankomster uttryckligen är problematiska med tanke på anstaltsordningen och säkerheten, skall denna fråga särskilt regleras. Andra begränsningar i föreningsverksamheten skall bestämmas enligt allmän lagstiftning. En så-

dan begränsning kan grunda sig på 17 kap. 1 a § strafflagen (142/2003) där deltagande i organiserad brottslig verksamhet förklaras straffbart.

8 §. *Beslutanderätt*. I 1 mom. anges rätten att besluta om avslag på deltagande i fritidsverksamhet och religiösa sammankomster. Beslutanderätten skall utövas av en tjänsteman som arbetar i chefsuppgifter inom övervakningen eller som utför styrnings- och övervakningsuppdrag. Arrangören av sammankomsten skall höras.

Enligt 2 mom. skall tillstånd till ordnande av fritidsverksamhet och fångsammankomster beviljas av fängelsedirektören eller på förordnande av direktören av en tjänsteman som svarar för sysselsättning eller för säkerheten.

IV AVDELNINGEN. FÅNGARNAS KON- TAKTER UTANFÖR FÄNGEL- SET

12 kap. **Brevväxling och telefonsamtal**

Det föreslås att bestämmelserna om fångarnas brevväxling och användning av telefon skall anges mera precist och tydligt i lagen och samlas i ett och samma kapitel.

1 §. *Brevväxling och granskning av brev*. Paragrafens 1 mom. föreslås innehålla en principiell bestämmelse som uttrycker fångarnas rätt till korrespondens. Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 9 § LVS skall preciseras så att granskningen mera precist skall bestämmas i lag. Enligt förslaget skall en sluten postförsändelse till eller från en fånge få genomlysas och öppnas för att det skall vara möjligt att undersöka att det inte finns otillåtna ämnen eller föremål i försändelsen ifall det är nödvändigt av de skäl som anges i paragrafen. Med otillåtna ämnen och föremål avses pengar, andra betalningsmedel, narkotika och andra ämnen och föremål som en fånge med stöd av bestämmelserna i 9 kap. i förslaget eller fängelsets ordningsstadga inte har rätt att inneha. För att bekämpa olovliga föremål och ämnen är det nödvändigt, att tröskeln för granskningar är låg. En grund för utförandet av en sådan ytlig granskning kunde tex. vara att det i fängelset eller på en viss av-

delning i fängelset har påträffats narkotiska ämnen. grunderna för granskningen skall dock i varje enskilt fall särskilt prövas. Omfattningen av granskningen skall även bero på graden av övervakning i det fängelse där fången har placerats. Granskningen av en i öppen anstalt placerad fånges brevväxling är i allmänhet mindre nödvändig än granskningen av en i slutet fängelse placerad fånges brevväxling. Granskningen skall omfatta en ytlig undersökning av kuvertet eller det övriga omslaget och granskning av innehållet och inte berättiga till läsning av innehållet. Bestämmelser om läsning av brev finns separat i 2 §.

Om varor som i sig är tillåtna men som en fånge inte får inneha påträffas, skall de tas i förvar i anstalten. Om det finns orsak att betvivla egendomens lagliga ursprung, skall saken anmälas till polisen. Vid förstöring av påträffad narkotika skall bestämmelserna i 10 § narkotikalagen iakttas.

2 §. *Läsning och kopiering av brev*. Eftersom den gällande förutsättningen i 2 kap. 9 § 1 mom. LVS som gäller missbruk av rätten till korrespondens är mångtydig, skall den enligt förslaget ersättas med klarare kriterier.

Ett brev, någon annan postförsändelse eller ett meddelande skall få läsas om det är nödvändig för att förhindra eller utreda brott eller för att avvärja en fara som hotar anstaltsordningen eller för att skydda fångens eller någon annans säkerhet.

Med meddelande skall avses t.ex. postkort.

Förutsättningarna för läsningen skall i varje enskilt fall särskilt övervägas. Ofta underrättas fängenvårdsmyndigheterna om en sådan anledning av polisen, men informationen kan i praktiken också komma från andra fångar eller från någon utanför anstalten. Den kan innehålla uppgifter om t.ex. förberedelser av narkotikabrott. Med skyddandet av någon annans säkerhet avses situationer när en fånge hotat eller uppträtt hotande mot mottagaren av brevet. På motsvarande sätt kan behovet att skydda en fånge hänföra sig till motsvarande hotfulla beteende hos avsändaren av brevet. En fara som hotar fängelsets ordning avser situationer när fängenvårdsmyndigheterna har fått en grundad anledning att misstänka att förberedelser för en fånges rymning eller avlägsnande från anstalten eller andra planer som

hotar fängelsets ordning, t.ex. ett försök att forsla narkotika, är på gång.

Det föreslås att 2 mom. skall innehålla bestämmelser om kopiering av brev eller meddelanden. Kopiering skall kräva att brevet kan innehålla information eller planer som gäller ett brott för vilket det strängaste straffet enligt lag är minst ett års fängelse. Sådana brott är t.ex. rymning (16 kap. 16 § strafflagen), fångars beväpning (16 kap. 17 § strafflagen), deltagande i någon organiserad brottslig gruppss verksamhet (17 kap. 1 a § strafflagen), olaga hotelse (25 kap. 7 § strafflagen), tvång (25 kap. 8 § strafflagen) samt de narkotikabrott, med undantag av straffbart bruk av narkotika, som avses i 50 kap. strafflagen. Kopia får också tas om ett brev eller meddelande innehåller uppgifter om försök till sådana brott. Ett ytterligare krav är att försök skall vara straffbart.

En särskild bestämmelse om straffbart bruk av narkotika skall enligt förslaget fogas till 2 mom. 2 punkten.

En hänvisning till 19 kap. 2 § som reglerar meddelande om innehållet i brev skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Bestämmelser om utplåning av kopior finns i 5 kap. lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff. Uppgifterna i säkerhets-, övervaknings- och verksamhetsregistren skall i regel avlägsnas om tio år.

3 §. *Brevväxling med tillsynsmyndigheter.* I överensstämmelse med gällande 2 kap. 9 § LVS skall särskilda bestämmelser om tillsynsmyndigheter anges. Med tillsynsmyndigheter avses Brottsförhållsverket, justitieministern, justitieministeriet, riksdagens justitieombudsman och biträdande justitieombudsman, justitiekanslern, Rättsskyddscentralen för hälsovården, dataombudsmannen och andra motsvarande nationella myndigheter som utövar tillsyn över fängelsernas och anstaltspersonalens verksamhet.

Med internationella tillsynsorgan avses Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Den europeiska kommittén mot tortyr (CPT), Förenta Nationernas kommitté mot tortyr och kommittén för de mänskliga rättigheterna samt andra motsvarande internationella tillsynsorgan vars tillsyn Finland har internationellt förbundit sig att iaktta. Skyddet skall gälla både brev som sänts av fångar och

brev som sänts av internationella tillsynsorgan. När det framgår av kuvertet till ett brev som sänts av en fånge att adressaten är en tillsynsmyndighet eller ett organ som avses i paragrafen, får brevet inte öppnas.

Det föreslås att en hänvisningsbestämmelse om kontakter med diplomatiska eller konsulära beskickningar skall fogas till 2 mom.

4 § *Brevväxling med ombud.* Brevväxling mellan en fånge och dennes ombud åtnjuter särskilt skydd. I nuvarande 2 kap. 9 § 2 mom. LVS bestäms det att ett brev som en fånge adresserat till en advokat som tjänstgör som fångens ombud eller till ett allmänt rättsbiträde skall utan dröjsmål skickas vidare. I den nuvarande lagen finns det endast bestämmelser om skydd av brev som sänts av fångar. Gällande bestämmelser om skyddet av brev från en advokat eller ett allmänt rättsbiträde finns för närvarande i en föreskrift av fångvårdsavdelningen (numera Brottsförhållsverket).

Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om båda situationerna. I 1 mom. föreslås den nuvarande bestämmelsen i den sista satsen i 2 kap. 9 § 2 mom. LVS, så ändrad att bestämmelsen inte skall innehålla ett omnämnande av omedelbar frambefordran av brevförändelser. I praktiken frambefordras brev inte, utan de lämnas till posttransport.

I 2 mom. skall det finnas bestämmelser om brev som anlänt till en fånge från ett ombud. Ett sådant brev får öppnas endast i fångens närvaro. Förfarandet skall enligt förslaget vara olika när det gäller brev som anlänt till en fånge och brev som sänts av en fånge. Detta motiveras av den omständighet att även om ett kuvert som anlänt till en fånge vore försett med stämpel från ombudets byrå, garanterar detta inte i alla situationer att brevet verkligen är sänt av ombudet. I praktiken har det visat sig att kuvert försedda med stämpel missbrukats och att andra brev, pengar och otillåtna föremål och ämnen skickats i dem. Detta har varit möjligt t.ex. på grund av att kuvert stulits eller använts på nytt.

Det föreslås att skyddet av brevväxling skall begränsas till advokater och allmänna rättsbiträden som avses i 15 kap. 2 § 1 och 2 mom. rättegångsbalken. Enligt det nämnda 15 kap. 2 § 1 mom. får en advokat eller någon annan

som avlagt juris kandidatexamen, som är hederlig och i övrigt lämplig och kunnig för uppdraget, som inte satts i konkurs och vars verksamhetsbehörighet inte begränsats tjänstgöra som rättegångsombud eller –biträde. Momentet skall tillämpas, om inte något annat bestämts i lag.

Enligt 2 mom. skall den lagstiftning som gäller advokaters rätt att tjänstgöra som rättegångsombud eller biträden även tillämpas på personer som har rätt att utöva advokatbefattning i något annat land i det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Bestämmelsen trädde i kraft när Finland anslöt sig till det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. I momentet hänvisas det dessutom till de stater som kan ha ingått ett avtal med medlemsländerna i Europeiska gemenskaperna om ömsesidigt erkännande av advokaters yrkeskompetens. Ett sådant ömsesidigt avtal har i praktiken slutits med Schweiz.

En hänvisning till 15 kap. 2 § 3 mom. rättegångsbalken enligt vilket en parts nära släkting eller äkta maka får tjänstgöra som ombud även om denne inte avlagt den examen som avses i 1 mom. skall enligt förslaget inte fogas till paragrafen. Det är nödvändigt att bestämmelsen begränsas på nämnda sätt för att hindra missbruk.

Avsikten med bestämmelsen är inte att begränsa fångars rätt att fritt välja sina ombud. Detta krävs av den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

5 §. *Kvarhållande av brev eller postförsändelser.* I paragrafen föreslås det att bestämmelser om möjligheten att kvarhålla fångars brev skall anges tydligare än i gällande lag. Möjligheten att hålla kvar ett brev till eller från en fånge anges för närvarande i 2 kap. 9 § 1 mom. LVS enligt vilket förutsättningarna för kvarhållande av brev är desamma som för läsning av brev. .

I 1 mom. föreslås det att förutsättningarna för kvarhållande av brev, andra postförsändelser eller meddelanden skall anges. Dessa skall vara desamma som förutsättningarna för läsning av brev.

Även om förutsättningarna för läsning och kvarhållande av brev och andra meddelanden är desamma, har kvarhållandet ett annorlunda innehåll, eftersom en fängvårdsmyndighet ef-

ter att ha läst ett brev har bättre förutsättningar att bedöma villkoren för kvarhållande av brevet. Förebyggande av brott kommer i fråga t.ex. när ett brev innehåller planer på genomförandet av ett brott. Behovet att kvarhålla ett brev för brottsutredning kan uppkomma t.ex. när brevet är chiffrerat eller innehåller planer, namn, betalningsuppmaningar eller kontonummer vars samband med ett brott eller upprätthållandet av anstaltsordningen närmare måste utredas. Om villkoren i 2 § 2 mom. uppfylls, skall det vara tillåtet att kopiera ett brev eller meddelande. Tryggande av en fånges eller någon annans säkerhet kan vara aktuellt i situationer när ett brev eller meddelande innehåller hotelser. Då är kvarhållande en mera ändamålsenlig åtgärd än kopiering.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla bestämmelser om förfarandet. Avsändaren eller mottagaren skall i regel underrättas om kvarhållandet. Det är emellertid inte nödvändigt att lämna upplysningar om informationen medför att avvärjandet av de situationer som avses i 1 mom. eller utredningen av ett brott äventyras eller förhindras. Brevet, meddelandet eller annan postförsändelse skall returneras till avsändaren. Avsändaren kan vara en fånge eller någon utomstående. Eftersom avsändaren inte alltid är känd, är alternativet att brevet skall överlämnas till fången vid frigivningen. Så skall man kunna förfara t.ex. när ett brev som anländer till ett fängelse saknar avsändarens namn.

Fängvårdsmyndigheterna skall ha rätt att underrätta polisen, någon annan förundersökningsmyndighet eller åklagaren om innehållet i ett brev eller telefonsamtal, om det är nödvändigt för förebyggande eller utredning av brott. En bestämmelse om detta föreslås i 19 kap. 2 §. Fängvårdsmyndigheten skall kunna hålla kvar ett brev tills den andra myndigheten har fattat beslut med hänsyn till den anmälan som gjorts.

Paragrafens 3 moment skall innehålla en bestämmelse om kvarhållande och returnerande av postförsändelser.

6 §. *Användning av telefon.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om användning av telefon. Eftersom kontakterna utanför fängelset på ett enkelt och naturligt sätt kan ordnas per telefon, föreslås det att den nuvarande användningen av telefon i slutna

fängelset, som kräver tillstånd, skall slopas.

Fångarna skall ha rätt att stå i telefonkontakt med omvärlden utanför fängelset vid de lämpliga tidpunkter som bestäms i fängelsets ordningsstadga. Bestämmelser om ordningsstadgor skall enligt förslaget anges i 15 kap. 1 §. En fånge skall själv betala samtalskostnaderna. Detta kan ordnas tex. så att fången får ineha ett betalkort för telefonsamtal. Av särskilda skäl skall kostnadsfri användning av telefon kunna tillåtas. Med skötande av nödvändiga ärenden avses t.ex. brådsökande rättsfrågor eller andra ärenden hos myndigheterna. Även det s.k. ankomstpåringningen skall kunna vara gratis.

Även om användningen av telefon inte längre skall kräva tillstånd, kan det ställas som villkor att en fånge skall meddela med vem han eller hon tänker stå i kontakt. Om en fånge inte på begäran meddelar till vem han eller hon har för avsikt att ringa, skall användningen av telefon kunna förvägras. Det föreslås att bestämmelsen om detta som ingår i 48 § fängsvårdsförordningen skall höjas till lagnivå.

I 2 mom. skall det också finnas en hänvisning till fängelsets ordningsstadga.

I 3 mom. skall det anges att användning av telefon i enskilda fall skall kunna avbrytas eller förvägras om det är nödvändigt för att förebygga brott eller att upprätthålla ordningen i fängelset. En sådan situation kan t.ex. uppkomma när en fånge meddelar att han eller hon skall ringa till någon hos vilken fången meddelats besöksförbud som avses i 3 § lagen om besöksförbud (898/1998). Den som meddelats besöksförbud får inte ta kontakt med den skyddade enligt de närmare bestämmelser som anges i beslutet om besöksförbud. Gärningen har kriminaliserats i 16 kap. 9 a § strafflagen (902/1998). Det kan också visa sig att en fånge önskar ringa till någon som han eller hon upprepade gånger har hotat och som har grundad anledning att frukta att den egna personliga säkerheten är hotad. En sådan gärning är kriminaliserad i 25 kap. 7 § strafflagen (578/1995). Den hotade har också kunnat begära fängsvårdsmyndigheterna om att fången inte skall tillåtas kontakta honom eller henne, eller fängsvårdsmyndigheterna kan ha underrettats om hotet på något annat sätt, t.ex. vid avlyssning av telefonsamtal. Dessutom

skall rätten att använda telefon kunna förvägras fångar som uppträder våldsamt, avtjänar disciplinstraff eller är föremål för säkerhetsåtgärder som avses i 18 kap.

7 §. *Avlyssning och inspelning av telefonsamtal.* I paragrafen skall förutsättningarna för avlyssning av telefonsamtal anges. De förutsättningar som anges i gällande 2 kap. 9 § 3 mom. LVS skall enligt förslaget preciseras så att förutsättningarna för avlyssning av samtal skall vara desamma som vid läsning av brev. Det föreslås en ny bestämmelse om att ett samtal skall kunna spelas in i stället för att avlyssnas under de förutsättningar som anges i paragrafen.

Villkoren för inspelning är desamma som för kopiering av brev i 2 §.

Avlyssning av samtal är inte tjuvlyssning, fången och den som fången står i telefonkontakt med skall innan samtalet inleds underrättas om avlyssningen och om möjligheten av inspelningen av samtalet. Avlyssning kan genomföras så att samtalet avlyssnas med en annan telefon eller så att någon är närvarande i samma rum och den andra parten i samtalet avlyssnas genom t.ex. en högtalartelefon.

Med avlyssning avses inte en situation när en fånge får tillstånd att ringa från personalens ämbetsrum för att sköta ett bestämt ärende. Då är en tjänsteman närvarande och hör därmed fångens samtal. Av övervakningsskäl kan en fånge inte lämnas ensam i personalens arbetsrum. Det är inte heller fråga om avlyssning när ett samtal i en telefon, som är placerad i fängelsets korridor, hörs av en händelse utan avsikt att avlyssna.

Bestämmelsen i nuvarande lag om att samtal med tillsynsmyndigheter eller ombud som avses i 4 § inte får avlyssnas skall enligt förslaget fogas till 4 mom. Om det under ett samtal framgår att det gäller ett samtal av detta slag, skall avlyssningen avslutas och inspelningen utplånas. Även en bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till 4 mom.

8 §. *Brevväxling och telefonsamtal på säkerhetsavdelningar.* Specialbestämmelser om granskning och läsning av brev och avlyssning av samtal till och från fångar som placerats på säkerhetsavdelning skall enligt förslaget samlas i paragrafen. På grund av säkerhetsavdelningens karaktär skall fångarnas

kontakter utanför straffanstalten effektivt kunna övervakas.

Det föreslås inte ändringar i sak i gällande 3 kap. 2 d § LVS. Tröskeln för läsning av brev till och från fångar som placerats på säkerhetsavdelning är lägre än då det gäller andra fångar. Som det konstaterades i lagutskottets utlåtande om paragrafen (LaUB 17/1998 rd), skall prövningen bestå av prövning av varje enskilt fall.

För tydlighetens skull föreslås det i paragrafen en hänvisning till 1 § som innehåller bestämmelser om granskning av brev i syfte att påträffa otillåtna föremål eller ämnen, samt till 2 § 2 och 3 mom. som innehåller bestämmelser om kopiering. Begränsningarna av rätten till granskning och läsning som avses i 3 och 4 § samt bestämmelsen om kvarhållande av brev i 5 § skall gälla korrespondensen för fångar som placerats på säkerhetsavdelning.

Användningen av telefon på säkerhetsavdelningar skall kräva tillstånd. Villkoret för användning av telefon är att fången samtycker till att samtal kan avlyssnas och spelas in. Bestämmelsen skall till innehållet överensstämma med nuvarande lag.

På anmälning om avlyssning av samtal skall 7 § 3 och 4 mom. tillämpas. Med en hänvisning till 7 § 4 mom. avses att samtal från en fånge på en säkerhetsavdelning till ett tillsynsorgan eller det ombud som avses i 4 § inte får avlyssnas.

Bestämmelsen i 10 § skall tillämpas på förfarandet vid granskning och kvarhållande av brev och andra försändelser när det gäller fångar som placerats på säkerhetsavdelning, och bestämmelsen i 11 § skall tillämpas på beslutanderätten.

9 §. *Elektronisk kommunikation.* Fångarna har i dag inte rätt att inneha mobiltelefoner eller att stå i kontakt med yttervärlden genom elektronisk kommunikation, telekommunikation eller någon annan liknande teknisk förbindelse. Telekommunikation sker vanligtast genom mobiltelefon. Med annan elektronisk kommunikation avses kontakter via internet.

Elektronisk kommunikation skall kräva tillstånd och förutsätta särskilda skäl. Bestämmelsen skall i huvudsak tillämpas i öppna anstalter. Med särskilt skäl avses t.ex. ordnandet av bostadsfrågor och arbetsplats inför frigivningen. Om en fånge beviljas tillstånd till så

dana kontakter, skall dessa kontakter kunna övervakas på samma sätt som brevväxling och telefonsamtal. Detta innebär att en fånges elektroniska post skall kunna läsas under samma förutsättningar som brevväxling kan läsas. Då skall det också vara möjligt att granska en fånges elektroniska postadresser.

10 §. *Förfarande vid granskning och kvarhållande.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om läsning, kopiering och kvarhållande av brev, andra postförsändelser eller meddelanden samt registrering av samtalsavlyssning och inspelning. Dessutom skall de allmänna principerna för utövande av befogenheter som anges i 1 kap. 6 § iakttas vid granskning. Vid granskning, läsning eller avlyssning av samtal skall fångvården sålunda inte i större utsträckning ingripa i en fånges rättigheter eller vålla större skada eller oälggenhet än vad som är nödvändigt och försvarbart för att uppdraget skall kunna utföras. Detta betyder t.ex. att granskning och läsning inte skall få fortgå längre än nödvändigt.

11 §. *Beslutanderätt.* Beslut om granskning av brev skall fattas av den tjänsteman som arbetar i chefsuppgifter inom övervakningen. Beslut om läsning, kvarhållande och kopiering av brev eller meddelanden samt avlyssning och inspelning av samtal skall fattas av den tjänsteman som svarar för säkerheten. Fängelsedirektören skall bestämma om elektronisk kommunikation.

12 §. *Närmare bestämmelser* Ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelser om förfarande skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

13 kap. **Besök och andra kontakter utanför fängelset**

Det föreslås att kapitlet skall innehålla bestämmelser om besök hos fångar, övervakning av besök och besöksförbud som meddelas besökare. I paragrafen skall även bestämmelser om fångarnas andra kontakter med yttervärlden samlas. Det föreslås inte särskilt stora ändringar i innehållet i nuvarande lagstiftning, men bestämmelserna skall enligt förslaget preciseras och några av bestämmelserna som för närvarande finns i fångvårds-

förordningen skall enligt förslaget höjas till lagnivå.

1 §. *Besök.* I paragrafen skall fångarnas rätt att ta emot besök anges. Fångar skall ha rätt att ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök i fängelset. Besökstiderna varierar i olika fängelser, men för det mesta ordnas besök under veckosluten då de bäst kan ordnas utan att annan verksamhet i anstalten störs. Närmare bestämmelser om besökstider skall utfärdas i fängelsets ordningsstadga som avses i 15 kap. 1 §.

Besök skall som i dag kunna ordnas också vid andra tidpunkter om det finns skäl till detta. Med sådana skäl avses t.ex. ett brådska ärende som skall skötas under besöket eller att besökaren måste företa en lång resa.

Besök skall i regel övervakas. Bestämmelser om övervakning finns i 2 §. Besök kan också vara oövervakade som anges i 3 § eller ske under särskilt övervakade förhållanden som anges i 4 §.

Det föreslås att bestämmelser om granskning av besökare hos fångar skall anges i 17 kap. För tydlighetens skull föreslås det att en hänvisningsbestämmelse om frågan skall fogas till 3 mom.

Paragrafens 2 mom. föreslås innehålla den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 2 d § 4 mom. LVS om att besöksrätten för fångar som placerats på säkerhetsavdelning kan begränsas, om det finns grundad anledning att misstänka missbruk. Rätten till begränsning skall emellertid inte gälla nära anhöriga eller andra närstående till en fånge, eller en advokat som tjänstgör som fångens ombud eller något annat rättegångsombud eller biträde som avses i 15 kap. 2 § 1 eller 2 mom. rättegångsbalken. Begreppen nära anhörig eller annan närstående som används i denna lag har ovan definierats i motiveringen till 2 kap. 4 §.

2 §. *Besöksrum och övervakning av besök.* Det föreslås att den nuvarande bestämmelsen i 51 § 1 mom. fångvårdsförordningen skall utan ändring fogas till 1 mom.

Bestämmelser om övervakningen av besök skall enligt förslaget anges i 2 mom. En bestämmelse med i sak samma innehåll ingår i dag i 52 § fångvårdsförordningen. Med övervakning avses att personalen övervakar ett besök genom att vara närvarande i besöksrummet, men övervakning skall också kunna ord-

nas som indirekt övervakning med en videokamera. Emedan videoövervakning kan anses i någon mån begränsa skyddet av privatlivet för besökaren och fången, föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om frågan skall fogas till lagen. Övervakning med videokamera skall meddelas med en skylt om saken.

3 §. *Oövervakade besök.* Fångar skall liksom i dag kunna ges tillstånd till oövervakade besök. Tillstånd skall kunna ges till besök av nära anhöriga, andra närstående, en advokat som tjänstgör som fångens ombud och något annat ombud som avses i 12 kap. 4 § i lagförslaget. Även oövervakade besök av andra personer skall kunna tillåtas om det finns anledning till detta. En sådan anledning kan t.ex. vara att det gäller en nära person till en fånge, även om denna inte är en annan närstående som avses i 6 kap. 4 §. Den sistnämnda kan t.ex. vara en barndomsvän eller en mera avlägsen släkting.

En bestämmelse om grunderna för oövervakade beslut skall för tydlighetens enligt förslaget fogas till paragrafen. Exempelvis upprätthållande av kontakter och skötande av rättsärenden skall kunna vara sådana grunder. Bestämmelsen är inte uttömmande. Oövervakade besök kan beviljas även av andra motsvarande skäl.

För att förhindra rusmedelsbruk skall det kunna ställas som villkor för ett oövervakat besök att fången före besöket förbinder sig vid att rusmedelsfriheten övervakas. En sådan övervakning kan även i dag enligt 2 kap. 9 § 3 mom. LVS ställas som villkor för oövervakade besök. Bestämmelsen skall enligt förslaget fogas till paragrafen om besök. Övervakningen av avhållsamhet från rusmedel, t.ex. krav på urin- eller salivprov, skall kunna ske genom stickprov och behöver inte grunda sig på misstankar om användning av rusmedel.

Det föreslås att en hänvisningsbestämmelse om annan granskning av fångar i samband med oövervakade besök skall fogas till 3 mom. Enligt 16 kap. 4 § i lagförslaget skall en fånge kunna kroppsvisiteras efter ett oövervakat besök om det anses nödvändigt. Vid en kroppsvisitation skall det kunna undersökas vad fången bär på sig eller i kläderna eller eventuellt gömt mellan kläderna och huden. Visitationen skall också kunna utföras så att fången byter kläder efter besöket.

4 §. *Förvägran av besök och besök under särskilt övervakade förhållanden.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 9 a § 3 mom. LVS om förvägran av besök och besök under särskilt övervakade förhållanden, så att förutsättningarna preciseras. De grunder på vilka ett besök skall kunna förvägras skall enligt förslaget samlas i 1 mom. Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om att besök även i dessa situationer skall kunna tillåtas under särskilt övervakade förhållanden.

Enligt 17 kap. 1 § i lagförslaget kan det ställas som villkor för tillträde till ett fängelse att besökaren legitimerar sig. Tillträde till fängelset skall kunna förvägras om denne inte iakttar uppmaningen. Bestämmelsen i 17 kap. 1 § i lagförslaget skall gälla alla de som anländer till ett fängelse, med undantag av fångar. I 1 mom. 1 punkten skall det enligt förslaget anges att ett besök hos en fånge kan förvägras om besökaren inte kan legitimeras sig.

Enligt 17 kap. 3 § i den föreslagna lagen kan det ställas som villkor för besök hos en fånge att besökaren samtycker till kroppsvisitation. Förutsättningen för kroppsvisitation är att det finns orsak att misstänka att besökaren skall försöka överlämna otillåtna föremål eller ämnen vid besöket. Att underkasta sig kroppsvisitation skall som i dag vara frivilligt, men besöket hos fången skall då kunna förvägras. Det föreslås att detta skall anges i 1 mom. 2 punkten. Även en besökares vägran att genomgå säkerhetsgranskning på fängelseområdet skall kunna leda till avslag på besök.

I 1 mom. 3 punkten skall det enligt förslaget anges att ett besök också skall kunna förvägras om det finns grundad anledning att misstänka att besöket äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset eller fångens eller någon annans säkerhet. En sådan grundad anledning skulle åtminstone finnas om besökaren uppför sig hotfullt eller aggressivt.

I 2 mom. skall det enligt förslaget emellertid anges att ett besök skall kunna ordnas under särskilt övervakade förhållanden om faran för missbruk på detta sätt kan avväjas. Med särskilt övervakade förhållanden avses att besöket ordnas i ett rum med en mellanvägg av plast eller glas eller andra liknande barriärer mellan fången och besökaren. Särskilt över-

vakade förhållanden kan också ordnas så att besöket övervakas genom närvaro. På detta sätt är det vanligen möjligt att förhindra att t.ex. otillåtna ämnen eller föremål överlämnas.

Grunderna för avslag på besök skall vara beroende av prövning, och förvägran skall grunda sig på prövning av enskilda fall. Särskilt i situationer när en besökare inte kan legitimeras sig skall besöket om möjligt i första hand ordnas under särskilt övervakade förhållanden.

5 §. *Mottagning och granskning av varor.* Det är vanligt att olika föremål och varor medförs till fångar vid besök. Mottagningen av dessa kräver åtminstone i slutna fängelser att varorna och föremålen kan granskas innan de överlämnas till fången i fråga. I dagens läge finns det en bestämmelse om granskning i 52 § 3 mom. fångvårdsförordningen.

Möjligheten att ta emot och granska varor som medförs till fångar i samband med besök varierar i hög grad mellan olika fängelser. I paragrafen skall det enligt förslaget anges att närmare föreskrifter om den varumängd som kan tas emot skall meddelas i fängelsets ordningsstadga.

6 §. *Besöksförbud.* Det föreslås att bestämmelser om besöksförbud som kan meddelas en besökare hos en fånge skall anges i paragrafen. Det föreslagna 1 mom. skall överensstämma med gällande 2 kap. 9 a § 4 mom. LVS, dock med den förändringen att ett besöksförbud även skall kunna meddelas i situationer när säkerheten och ordningen i fängelset äventyrats vid ett besök. Med äventyrande av säkerheten avses t.ex. ett hotfullt eller våldsamt beteende mot fångar, personal eller andra besökare. Med allvarligt störande av ordningen avses andra störningar, t.ex. kraftig berusning vid ett besök eller störning av ett besök eller andra närvarande vid ett besök så att beteendet inte uppfyller villkoren för äventyrande av säkerheten. Störningen skall dock vara allvarlig, varför en smärre störning inte skall vara en tillräcklig grund för besöksförbud.

Ett besöksförbud skall såsom i dagens läge kunna meddelas för en rimlig period av högst sex månader. Vid behov skall besöksförbudet kunna förlängas. Om ett förbud grundar sig på att en besökare medfört eller försökt medföra

otillåtna ämnen eller föremål till anstalten, skall tillämpningen av bestämmelsen således kräva att narkotika, andra rusmedel eller otillåtna ämnen eller föremål vid kroppsvisitation påträffats hos besökaren eller att besökaren på något annat sätt tillförlitligt konstaterats medföra sådana till fängelset eller dess område.

Det föreslås att omfattningen av besöksförbud skall anges i 2 mom. Ofta är det inte tillräckligt att besöket endast gäller en bestämd fånge, det krävs dessutom att besökarna försöker fortsätta införandet av otillåtna ämnen eller föremål via andra fångar. Därför föreslås det i 2 mom. att ett besöksförbud skall kunna meddelas så att det utöver en bestämd fånge eller ett bestämt fängelse även gäller andra fångar eller fängelser.

Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 9 a § 4 mom. LVS med smärre ändringar skall fogas till 3 mom. Skyddet av familjelivet enligt artikel 8 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna kräver att besöksförbud inte skall kunna meddelas nära anhöriga. Den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget ändras så att besöksförbud inte heller skall kunna meddelas andra närstående. Besöksförbud skall i enlighet med nuvarande lag inte heller kunna meddelas ett ombud till en fånge eller ett allmänt rättsbiträde och inte heller när ett besök kan ordnas under särskilt övervakade förhållanden utan att anstaltsordningen åventyras.

Det föreslås att bestämmelsen i gällande 54 § fängelseförordningen om formen för beslutsfattande och hörande av besökaren skall fogas till 4 mom.

7 §. *Besöksförbudsregister.* Paragrafen föreslås innehålla en hänvisning till lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff (422/2002). Enligt 3 § i lagen skall Brottsförhållningsverket föra ett register över de besöksförbud som meddelats enligt de bestämmelser om registrets innehåll, som bestäms närmare in 10 §.

8 §. *Kontakter med massmedier.* I paragrafen föreslås bestämmelser om fångarnas kontakter med massmedier. En allmän utgångspunkt är att kontakterna skall beröras av samma bestämmelser som bestämmelserna om fångarnas andra kontakter utanför fängelset. När en fånge håller kontakt med massmedier i fängelset, skall bestämmelserna om

kontakter i den föreslagna lagen tillämpas. När en fånge håller kontakt med massmedier per brev eller telefon, skall bestämmelserna i 12 kap. i lagförslaget tillämpas på övervakningen av kontakterna. När ett brev från en fånge är adresserat till ett massmedium, kan t.ex. läsningen ske på de grunder som anges i 12 kap. 2 § i lagförslaget och kvarhållandet på de grunder som anges i 12 kap. 5 §.

Om någon önskar intervjua en fånge så att fången avlägsnar sig från fängelset, skall bestämmelserna om permission i 14 kap. tillämpas.

I paragrafen. skall också regleras de situationer när någon vill intervjua en fånge i fängelset. Då skall bestämmelserna om besök och övervakning av besök i detta kapitel iakttagas. Ofta framförs en begäran om att intervjua en fånge till fängelsedirektören eller till någon annan anställd. Då skall fången först frågas om han eller hon vill låta sig intervjuas eller fotograferas. En bestämmelse om detta föreslås i paragrafen. Fotografering av en fånge skall grunda sig på fångens samtycke. Skyddet av privatlivet medför att det är fängelsernas uppgift att se till att andra fångar än de som givit sitt samtycke inte skall fotograferas i samband med en intervju. Fängelset skall också besluta om de fängelseutrymmen som får fotograferas.

9 §. *Kontakter med en beskickning.* I den allmänna motiveringen konstaterades det ovan att tjänstemän vid konsulat har enligt artikel 36 i Wienkonventionen om konsulära förbindelser rätt att besöka en medborgare i den stat, som konsulatet företräder och som befinner sig i fängelse eller häkte och rätt att samtala och korrespondera med denne. Kontakterna kräver dock fångens samtycke.

I enlighet med artikel 36 i konventionen föreslås det att det uttryckligen skall anges i paragrafen att utländska fångar skall ha rätt att stå i kontakt med hemlandets diplomatiska eller konsulära beskickning. Med kontakter avses korrespondens, besök och samtal. Skyldigheten att underrätta en utländsk fånge om hans eller hennes rättigheter som avses i denna paragraf skall enligt förslaget anges i 4 kap 4 §.

10 §. *Privata samtal.* Enligt gällande 2 kap. 4 § LVS (612/1974) skall fångarna i mån av möjlighet ges tillfälle till privata samtal om

personliga frågor med någon lämplig person.

Bestämmelsen gäller verksamhet som ordnas av kretsar utanför fängelset. Sådana kretsar är t.ex. Finlands Röda Kors, församlingarna och organisationerna AA och NA. Och andra motsvarande organisationer, som utför fängelsearbete. Verksamheten kan vid sidan av gruppmöten och evenemang även omfatta privata samtal. Den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget bevaras i lagen utan att dess innehåll i sak ändras, men den skall kompletteras så att det klarare än för närvarande skall framgå vilka kretsar som avses i bestämmelsen.

11 §. *Beslutanderätt.* I paragrafen anges bestämmelser om beslutanderätt. Meddelande av besöksförbud gäller utomstående, varför det föreslås att beslutanderätten skall bevaras hos fängelsedirektören som även i dag skall besluta om frågan. Beslut om besök under särskilt övervakade förhållanden och om förvägran av besök skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen, beslut om oövervakade besök skall fattas av fängelsedirektören eller på förordnande av direktören av den tjänsteman som svarar för verksamhet eller säkerhet.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Föreskrifter om besöksförbud och förbudets innehåll skall enligt 12 § meddelas genom förordning av statsrådet. Brottspåföljdsverket skall meddela närmare föreskrifter om ordnandet av besök.

14 kap. Permission

I gällande lag finns det endast en allmän bestämmelse om permission, varför permissionssystemet i huvudsak reglerats genom föreskrifter av fångvårdsavdelningen (numera Brottspåföljdsverket). I kapitlet föreslås det att permissionsbestämmelserna skall anges på ett mera precist och täckande sätt på lagnivå. Permissionssystemet skall enligt förslaget också reformeras så att de permissioner som beviljas med hänsyn till strafftidens längd skall tätare sammankopplas med planen för strafftiden och beräkningsgrunderna för permission skall reformeras. Beslut om permission skall i större omfattning än i dag delegeras till fängelsedirektören.

1 §. *Syftet med permission.* Paragrafen skall

innehålla en definition av permission. En permission skall innebära att en fånge avlägsnar sig från fängelset för en kort tid vars längd skall bestämmas på det sätt som anges i 7 § i detta kapitel. Permission skall kunna beviljas antingen under övervakning eller utan övervakning.

En fånge kan med tillstånd avlägsna sig från fängelset även av andra skäl, t.ex. för civilt arbete eller studier. Bestämmelserna i 8 kap. i lagförslaget skall gälla dessa situationer. En permission skall alltid beviljas genom ett särskilt skriftligt beslut.

I 2 mom. föreslås det att syftet med permission skall anges. Syftet med permission är att underlätta och stödja att en fånges kontakter med de anhöriga och andra närstående kan bevaras och att fången kan anpassa sig i samhället efter frigivningen. Permissioner spelar en viktig roll vid bevarandet av sådana kontakter. Syftet med permissioner är också att minska de skador som frihetsberövandet orsakar. Det sistnämnda syftet skall betonas särskilt när det gäller fångar som avtjänar långa straff. Det är också av betydelse när det gäller permissioner som beviljas av något viktigt skäl.

2 §. *Permission på basis av strafftidens längd.* I paragrafen anges villkoren för permissioner som beviljas med hänsyn till strafftidens längd. Avsikten är att permissioner som beviljas med hänsyn till strafftidens längd skall tätare sammankopplas med planen för strafftiden och inte som i dag vara lösryckta från fångarnas övriga verksamhet. Syftet är att permissioner skall vara ett positivt incitament som motiverar fångarna att iaktta planen för strafftiden. Genom att permissionerna tätare sammankopplas med planen för strafftiden skall permissionssystemet också kunna utvecklas i en mera förutsägbar riktning.

Därför skall det enligt förslaget anges i 1 punkten att förutsättningen för beviljandet av permission är att permissionen skall vara motiverad med hänsyn till planen för strafftiden. I planen skall åtminstone den tidigaste förutsedda tidpunkten för permission och villkoren för beviljandet definieras.

Även om en permission skall grunda sig på planen för strafftiden, skall beviljandet alltid kräva ett särskilt beslut varvid eventuella villkor i enskilda fall skall prövas.

När tillstånd beviljas, skall fångens förmåga att iaktta tillståndsvillkoren dessutom särskilt prövas. Som andra punkt skall det enligt förslaget anges att iakttagandet av permissionsvillkoren skall kunna anses sannolikt med hänsyn till fångens beteende under strafftiden och den information som erhållits om dennes person och brottslighet. Förutsättningen överensstämmer med 8 kap. 10 § 2 punkten i lagförslaget.

Bedömningen skall grunda sig på en övergripande prövning varvid all information om fången som erhållits och är tillgänglig skall beaktas. Med beteendet under strafftiden avses vid sidan av fångens beteende och eventuella ordningsföreseelser även om fången iakttagit planen för strafftiden. Det är naturligt att om en fånge har iakttagit planen och t.ex. inga ordningsföreseelser eller andra förändringar i förhållandena ägt rum, skall beslutet även i konkreta fall betydligt säkrare överensstämma med planen, förutsatt att de andra villkoren i lagen uppfylls. Å andra sidan skall försummelser att iaktta planen för strafftiden som inte berott på fången inte utgöra ett hinder för beviljande av permission.

I bedömningen skall det också kunna fästas vikt vid tidigare straffperioder. Med en fånges brottslighet avses arten av fångens brott, återfallsfrekvensen och straffets längd.

Avhållsamhet från rusmedel har i praktiken konstaterats vara en viktig faktor vid iakttagandet av villkoren för tillståndet. I 3 punkten föreslås det att ett krav på förbindelse att iaktta avhållsamhet från rusmedel och samtycka till kontroll av drogfrihet skall anges. Med hänvisningen till 16 kap. 7 § 3 mom. avses det att kontrollen av drogfrihet inte skall behöva grunda sig på misstankar om rusmedelsbruk utan även kan ske stickprovsvis.

Annan kontroll som avses i paragrafen kan t.ex. vara teknisk övervakning som genomförs med hjälp av ett kontrollsystem som grundar sig på mobiltelefon. Övervakningen med mobiltelefon gör det i dag möjligt att lokalisera en fånge med 50 meters precision. Övervakningen kan också omfatta anmälningsskyldighet hos en polis- eller någon annan myndighet på permissionsorten. Övervakningen skall bestämmas särskilt i varje enskilt fall.

3 §. *Den tidigaste tidpunkten för permission som beviljas på basis av strafftidens längd.* I

paragrafen skall tidpunkten för permission som bestäms med hänsyn till strafftidens längd anges. I 1 mom. skall tiden i fängelse juridiskt definieras. Med tiden i fängelse avses den tid som en fånge de facto befinner sig i ett fängelse eller i övrigt berövats sin frihet innan han eller hon frigges villkorligt eller efter att ha avtjänat hela straffet. Tiden i fängelse skall avgöras med stöd av de bestämda bråkdelen i 2 c kap. 5—7 § och med stöd av 2 c kap. 11 § i den föreslagna strafflagen. Tiden för övervakad frihet på prov som avses i 2 c kap 8 § strafflagen skall helt och hållet anses vara fängelsetid. Även den tid som avses i 6 kap. 13 § strafflagen skall anses vara fängelsetid. Med fängelsetid avses den a-, b- och c-tid som i dag registreras i varje fånges verkställighetsjournal.

Enligt förslaget skall den tidigaste permissionstidpunkten äga rum när två tredjedelar av fängelsetiden avtjänats.

Genom den föreslagna graderingen är det möjligt att avstå från den nuvarande halva tiden (den s.k. L-tiden) och gå in för att ökad förutsägbarhet.

Om t.ex. en fånges totala strafftid som dömts ut av en domstol är sex år och fången skall villkorligt frigges efter att ha avtjänat hälften av straffet, dvs. tre år, skall den tidigaste permissionen med hänsyn till strafftidens längd kunna beviljas när två tredjedelar av tre år, dvs. två år, avtjänats. Om en fånge avtjänar ett straff på totalt åtta år och skall frigges efter två tredjedelar, blir fängelsetiden sex år, varvid fången kan tidigast beviljas permission med stöd av straffets längd när han eller hon avtjänat fyra år.

Den tidigaste permissionstidpunkten för den som avtjänar livstids fängelse skall bestämmas så att den beräknade fängelsetiden tiden är tolv år. Detta betyder att permission skall kunna beviljas när åtta år av straffet avtjänats. Om det däremot gäller en fånge som dömts till livstids fängelse för ett brott som begicks innan han eller hon fyllde 21 år, skall tidpunkten för permission bestämmas som om fängelsetiden vore tio år. En sådan fånge skall således beviljas permission tidigast efter att ha avtjänat sex år och åtta månader. När det gäller en fånge som avtjänar livstids fängelse, inkluderas i denna tid den period som en fånge som avtjänar livstidsfängelse varit häktad eller i

övrigt berövats sin frihet innan fängelsestraffet inleddes, även om det avdrag som avses i 6 kap. 13 § strafflagen inte kan göras från livstids fängelse. Tiden för frihetsberövande framgår av handlingarna för en fånge som avtjänar livstidsfängelse.

Det föreslagna systemet betyder en skärpning av permissionssystemet åtminstone på författningsnivå, även om skärpningen inte vore entydig i praktiken.

Enligt en utredning vid fångvårdsavdelningen (numera Brottsföljdsverket) beviljas livstidsfångar permission när frihetsberövandet varat i medeltal mellan sex och åtta år.

Skärpningen av systemet kan motiveras med att systemet blir mera förutsägbart än i dag, om det införs på det föreslagna sättet. Den tidigaste tidpunkten enligt det nuvarande regelverket kan uppfattas, och uppfattas i praktiken, som en rätt, varefter permissioner jämt och ständigt söks trots avslag, vilket orsakar onödiga ansökningar. Å andra sidan kan skärpningen av systemet även motiveras med att fängstrukturen i dag är annorlunda än då systemet togs i bruk i början av 1970-talet.

Arten av fångarnas brott, deras brottsliga bakgrund och förhållanden kan avsevärt avvika från varandra, även om straffets längd vore nästan densamma. Därför skall permissioner vara beroende av prövning, förutsatt att prövningen kan genomföras så att principen för likställd behandling av fångar inte kränks. Därför, och för att det föreslagna systemet på grund av skärpningen inte skall bli oskäligt i enskilda fall, skall det enligt förslaget i 3 mom. anges att den tidpunkt som avses i 1 mom. skall kunna tidigareläggas under vissa förutsättningar. Även tidigareläggningen skall enligt förslaget allt tätare bindas vid planen för strafftiden. Ett villkor är att en fånge noggrant iakttagit planen. Då skall permission kunna beviljas antingen för att planen skall genomföras eller i enskilda fall för att fångens kontakter skall bevaras, handlingsförmågan upprätthållas eller av något annat motsvarande skäl. Inte heller då får hälften av fängelse-tiden underskridas.

4 §. *Permission av något viktigt skäl.* Enligt förslaget skall fångar kunna beviljas permission av någon viktig anledning eller för att delta i en utomstående sammankomst. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak

med det nuvarande regelverket. Som ett viktigt skäl skall skötseln av en fånges familje-, arbets-, utbildnings-, sociala, bostads-, utkomst- och hälsofrågor anses. T.ex. en flyttning, en ansökan till en läroanstalt, en anställningsintervju eller någon annan liknande omständighet skall kunna anses vara ett viktigt skäl.

Permission som beviljas av något viktigt skäl skall inte vara bunden till längden av fängelsetiden eller till planen för strafftiden. Förutsättningen för beviljande är dock att de villkor som avses i 2 § 2 och 3 punkten skall uppfyllas.

Eftersom den som beviljar permission vanligen inte har sjukvårdsutbildning, föreslås det i 2 mom. att ett utlåtande av hälsovårdspersonalen skall inhämtas när det gäller permissioner som hänför sig till sjukvård.

Om det inte kan anses tillräckligt sannolikt att permissionsvillkoren kommer att iakttas, men fången bör tillåtas att sköta det ärende som permissionen grundar sig på, skall permission kunna beviljas under behövlig bevakning. Graden av bevakning skall särskilt prövas i varje enskilt fall. Bevakningen skall kunna vara direkt eller indirekt.

5 §. *Permission av synnerligen viktigt skäl.* Vid sidan av permissioner som beviljas med hänsyn till strafftidens längd och av något viktigt skäl skall fången enligt den föreslagna paragrafen kunna beviljas permission av något synnerligen viktigt skäl. Som ett synnerligen viktigt skäl skall anses en nära anhörigs eller annan närståendes allvarliga sjukdom eller begravning eller någon annan liknande omständighet. Med någon annan omständighet avses t.ex. att en anhörig råkat ut för en allvarlig olycka.

Förslaget avviker från nuvarande praxis såtillvida att permission enligt förslaget i princip måste beviljas i dylika fall, om de grunder för förvägran av permission som avses i 2 mom. inte finns. Beviljandet av permission kan i nämnda situationer anses vara motiverat av mänskliga skäl, även om ordnandet av bevakning kan orsaka praktiska problem i vissa situationer. Att ordna tillräcklig bevakning skall vara en prövningsfråga för den som beviljar tillstånd.

6 §. *Ledsagad permission.* Direktören för fängelset får enligt gällande 2 kap. 5 § 4

mom. LVS bevilja en fånge tillstånd att delta i en utomstående sammankomst under behövlig bevakning. Dessutom får direktören enligt en föreskrift av fängsvårdsavdelningen bevilja en fånge ett kort tillstånd att avlägsna sig ledsagad av en tjänsteman vid Fängsvårdsväsendet. En bestämmelse som i sak överensstämmer med dessa bestämmelser skall enligt förslaget fogas till 6 § 1 mom. Ett annat skäl kan t.ex. vara besök i en affär, kyrka eller ett bibliotek.

Skillnaden jämfört med den permission som avses i 4 § är att bevakningen under ledsagad permission vanligen skall vara omedelbar och grunda sig på personalens närvaro. Bestämmelsen skall dock kunna tillämpas i öppna anstalter även t.ex. så att fångarna skall kunna besöka gudstjänster utanför fängelset eller en affär under indirekt övervakning t.ex. med mobiltelefon. Bestämmelsen skall också tillämpas på regleringen av gemensamma besök utanför anstalten som ordnas för några eller flera fångar, medan 4 § främst skall tillämpas på permissioner för en enskild fånge. En skillnad är också att den maximala längden av ledsagade permissioner skall vara högst ett halvt dygn. Genom förslaget skall den maximala längden av ledsagad permission ökas från nuvarande sex timmar.

Det föreslås att en bestämmelse enligt vilken fångar som intagits på säkerhetsavdelning endast kan beviljas ledsagad permission av något viktigt eller synnerligen viktigt skäl som avses i 4 och 5 § skall fogas till 2 mom.

Även om villkoren för permission enligt förslaget skall mera precist än i dag anges på lagnivå, är beviljandet av permission till naturen förenat med stor prövningsrätt. Enligt lagen är det alltså möjligt att en fånge som avtjänar livstidsfängelse inte kan beviljas permission före den villkorliga frigivningen eller benådningen. Detta kan inte anses motiverat med tanke på målmedveten frigivning och anpassning i samhället.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om ledsagad permission som beviljas fångar som avtjänar livstidsfängelse. Ett sådant tillstånd skall beviljas minst en gång per år, om en fånge inte beviljas permission när han eller hon varit nio år frihetsberövad. Ledsagad permission skall kunna beviljas för en kort tid, några timmar, dock för högst ett halvt dygn i sänder. Tidpunkten för

beviljandet av ett sådant tillstånd skall kunna bestämmas med hänsyn till fängelsepersonals mängd och deras arbetsskift. Den preliminära tidpunkten skall definieras i planen för strafftiden.

7 §. *Permissionens längd.* I paragrafen skall permissionens längd och det totala antalet permissioner anges.

I 1 mom. 1 punkten finns bestämmelser om permissioner som beviljas med hänsyn till strafftidens längd och som kan beviljas för tre dygn under en period av två månader. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak med det nuvarande regelverket.

I 2 mom. skall det enligt förslaget anges att fångar vid sidan av de permissionsdygn som avses i 1 mom. kan beviljas permission av något viktigt skäl eller ledsagat eller annars under behövlig bevakning. Det föreslås inget absolut maximalt antal permissioner, utan antalet och varaktigheten skall bestämmas enligt grunden för permission. Det är inte möjligt att exakt definiera antalet permissioner som beviljas av något viktigt skäl, varför tillämpningen av bestämmelsen i viss grad är beroende av prövning. Avsikten är dock inte att permissioner skall beviljas av sådana skäl som kan skötas genom den permission som avses i 3 §.

Varaktigheten skall bestämmas enligt den tid som skötandet av det ärende som är grunden för permissionen kräver. För närvarande räknas permissioner som beviljas av något viktigt skäl till samma kvot som permissioner som beviljas med hänsyn till straffets längd, men korta ledsagade permissioner dras inte nödvändigtvis av från permissionskvoten.

Paragrafens 3 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om skälig restid som överensstämmer med dagens praxis. Utgångspunkten är den restid som bestäms genom användning av kollektiva kommunikationsmedel. Om en fånge i själva verket reser med t.ex. egen bil, skall restiden beräknas enligt den faktiska tiden som använts. Närmare bestämmelser om restid skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

8 §. *Permissionsvillkor.* I paragrafen skall det enligt förslaget anges bestämmelser om formen för beslut av permission. Bestämmelsen svarar mot gällande 57 § fängsvårdsförrordningen. Permission skall alltid beviljas

skriftligen, och tillståndet skall ange de omständigheter som fången skall iaktta under permissionen. Villkoren kan innehålla bestämmelser om övervakning, färdväg, anmälningsskyldighet, avhållsamhet från rusmedel och andra motsvarande omständigheter. Närmare bestämmelser om villkoren skall enligt 12 § utfärdas genom förordning av statsrådet.

9 §. *Återkallande av permission och brott mot permissionsvillkoren.* I paragrafen skall det finnas bestämmelser om återkallande av permission och brott mot permissionsvillkoren. Den föreslagna paragrafen överensstämmer till innehållet med bestämmelsen i 8 kap. 11 § i lagförslaget.

10 §. *Kostnader.* Fången skall i regel svara för kostnaderna för resor under permission. De resor som avses i 2 mom. och som betalas med statsmedel skall såsom i dag vara permissioner som beviljas för besök hos svårt sjuka anhöriga eller resor till öppna anstalter samt andra permissioner som beviljas med bestämda intervaller i situationer när det är motiverat på grund av en fånges svaga ekonomiska situation.

11 §. *Beslutanderätt.* Enligt förslaget skall beslut om beviljande och återkallande av permission i regel fattas av fängelsedirektören. Direktören skall kunna delegera sin beslutanderätt till den tjänsteman som svarar för säkerhet eller sysselsättning.

Förslaget innebär att beslutanderätten i större omfattning än i dag skall delegeras till fängelsedirektören. Fängelset har de bästa förutsättningarna att bedöma hur permissionsvillkoren iakttas och hur nödvändigt det är att ordna bevakning. Fängelset kan också bättre än det centrala ämbetsverket bedöma behovet av tilläggspersonal som förorsakas av ledsagade permissioner. Det är inte heller i övrigt ändamålsenligt att beslut om enskilda fångar skall fattas i det centrala ämbetsverket.

Den föreslagna fördelningen av behörighet skall i det närmaste motsvara den behörighetsfördelning som föreslås i 8 kap. 14 § i lagförslaget. Brottspåföljdsverket skall fatta beslut om permissioner för fångar som avtjänar livstidsfängelse och de som avtjänar hela straffet, dock så att beslut om ledsagade permissioner för denna grupp också skall fattas av fängelsedirektören.

Skillnaden jämfört med den fördelning av

behörighet som föreslås i 8 kap. 14 § är dessutom att Brottspåföljdsverket skall fatta beslut om permission som ansöks till någon annan stat än Finland. Sådana permissioner skall, även som i dag, endast i undantagsfall vara aktuella och gälla endast andra nordiska länder.

För närvarande kan Brottspåföljdsverket delegera sin beslutanderätt till fängelsedirektören. Detta är högst vanligt i situationer när en fånge flera gånger framgångsrikt varit på permission. Det föreslås att en bestämmelse om möjligheten att förflytta beslutanderätten skall fogas till 3 mom.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om restid, ersättning för resor under en permission och permissionsförfarandet skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

Vid beräkningen av antalet permissioner finns det i praktiken flera tillämpningssituationer som kräver enhetlig lagstiftning. Därför föreslås det i paragrafen att Brottspåföljdsverket skall meddela närmare föreskrifter om beräkningen.

V AVDELNINGEN. DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH GRANSKNING

15 kap. **Ordningen och disciplinen i ett fängelse**

1 §. *Ordningsstadgan för ett fängelse.* Fängelserna är synnerligen olikartade med avseende på förhållanden, lokaler, område och verksamhet. Förhållandena i öppna och slutna anstalter avviker från varandra i flera hänseenden. Det finns också skillnader mellan slutna anstalter som hänför sig till graden av övervakning.

Det finns i dag olikartade, ofta lösryckta, bestämmelser om ordningen i ett fängelse och om hur fångarna får röra sig på fängelseområdet, som i praktiken kan vara svåra att uppfatta. Några av ordningsföreskrifterna kan grunda sig på den praxis som iaktas i anstalten. Eftersom ordningsföreskrifterna och anvisningarna är osammanhängande, kan en fånge bryta mot anstaltsordningen av okunnighet.

Därför föreslås det att bestämmelser om ett fängelsets ordningsstadga skall anges i 1 mom. En ordningsstadga skall innehålla de

kompletterande bestämmelser som skall iaktas i varje enskilt fängelse och som närmare skall definiera gränserna för hur fångarna får röra sig i anstalten och på dess område, låsning av lokaler samt vilka avdelningar fängelset omfattar. Ordningsstadgan skall också innehålla specifika bestämmelser för varje enskild anstalt som gäller innehav av egendom, ordnande av sysselsättning, besök, användning av telefon och fritidssysselsättning. Den kan också innehålla andra bestämmelser som hänför sig till upprätthållandet av ordning och de specifika förhållandena i fängelset.

Syftet med förslaget om en skriftlig ordningsstadga är att ordningsreglerna i anstalten skall vara synligare och lättare att tillägna sig. Ordningsstadgan skall kunna delas ut och meddelas varje fånge vid ankomsten till fängelset, varvid det vore lättare för fången att få information om specialförhållandena i fängelset. Det finns också hänvisningar till ordningsstadgan i 2 § och i 3 § 1 mom. 4 punkten i detta kapitel. Överträdelse av ordningsstadgan skall kunna leda till disciplinstraff endast om saken uttryckligen nämns i stadgan.

2 §. *Fångars uppförande.* Det föreslås att en bestämmelse som gäller fångarnas uppförande i ett fängelse och som överensstämmer med 6 § i nuvarande fångvårdsförordningen skall fogas till 1 mom. med smärre språkliga preciseringar. Bestämmelsen skall enligt förslaget ändras så att ett omnämnande av fångarnas skyldighet att iaktta fängelsets ordningsstadga skall fogas till den.

3 §. *Ordningsföreselser.* I paragrafen skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om de förutsättningar under vilka fångarna kan påföras disciplinstraff i ett fängelse.

I 1 mom. 1 punkten skall det enligt förslaget ingå bestämmelser om de fall i vilka fångarna kan påföras disciplinstraff i ett fängelse. Denna gräns anges i dagens läge i 2 kap. 10 § LVS och 2 kap. 13 § 1 och 3 mom. strafflagen.

Det föreslås att 1 mom. 1 punkten skall innehållsmässigt förenhetligas med tillämpningsområdet för den föreslagna 2 kap. 13 § strafflagen. Ett brott som begåtts i ett fängelse eller under uppsikt av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet och som inte kan förutses medföra strängare straff än böter i allmän domstol skall kunna behandlas som en ord-

ningsföreselse.

Bestämmelsen kräver att gärningen i enskilda fall skall uppskattas leda till högst böter. Tillämpningen av bestämmelsen kräver i praktiken att det skall vara möjligt att döma ut böter enligt brottsrekvisitetet för gärningen i strafflagen.

Dessutom har tillämpningsområdet för bestämmelsen begränsats så att brottet skall ha begåtts i ett fängelse eller på dess område eller, om det begåtts utanför fängelset, under en uppsikt av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet. Med uppsikt avses personalens omedelbara övervakning. En sådan övervakning kan i praktiken betyda t.ex. ett besök utanför anstalten under övervakning, ledsagad permission, fångtransport, förflyttning eller annan övervakad verksamhet utanför fängelset.

Om ett brott däremot begåtts utanför ett fängelse, t.ex. under en oövervakad permission, skall disciplinstraff inte kunna påföras i fängelset ifall det inte samtidigt är fråga om straffbart bruk av narkotika i en situation som avses i 1 mom. 5 punkten denna paragraf.

Brott för vilka disciplinstraff kan dömas ut i ett fängelse är t.ex. straffbart bruk av narkotika, narkotikabrott, rymning och rymningsförsök, en fångs beväpning, lindrig misshandel, motstånd mot en tjänsteman, hindrande av en tjänsteman, skadegörelse och lindrig skadegörelse.

Det är snabbare att behandla lindriga brott som begåtts under uppsyn av fångvårdsmyndigheternas eller i ett fängelse genom disciplinärt förfarande än att föra dem till allmän domstol. Systemet är mera effektivt, när påföljden för brottet kan bestämmas så snart som möjligt efter att föreselsen ägt rum. Att tillämpa disciplinsystemet på lindriga brott är också, som det konstaterades i den allmänna motiveringen, acceptabelt i ljuset av internationella människorättsförpliktelser som förbinder Finland.

Att tillämpa disciplinärt förfarande kräver att gärningsmannen skall ha tillräckliga rättsmedel till sitt förfogande. Enligt gällande 7 kap. 1 § 1 mom. LVS (RP 13/2001 rd) har fångarna rätt att söka ändring i samtliga disciplinstraff som påförts dem. En bestämmelse som överensstämmer med gällande lag skall enligt förslaget fogas till 20 kap. 1 §.

Gränsdragningen i nuvarande lagstiftning

mellan brott som kan disciplinärt bestraffas och brott som skall polisanmälas för förundersökning har även i praktiken blivit vedertagen. Av dessa skäl föreslås det inga ändringar i den nuvarande gränsdragningen.

I 1 mom. 2 punkten föreslås det bestämmelser om avlägsnande utan tillstånd från öppen anstalt och hälsovårdsanstalt. Avlägsnande från en öppen anstalt anses inte vara rymning. Rymning är inte heller avlägsnande från en hälsovårdsanstalt om fången i fråga inte stått under övervakning. Därför är det skäl att reglera avlägsnandet som en självständig punkt. Avlägsnandet från de anstalter som avses i 10 kap. 2—4 § skall anses vara avlägsnande från en hälsovårdsanstalt. Däremot skall disciplinstraff enligt 1 mom. 5 punkten kunna påföras för avlägsnande från de anstalter som avses i 8 kap. 9 § den föreslagna lagen.

Enligt 1 mom. 3 punkten skall ett disciplinstraff kunna påföras, om en fånge bryter mot bestämmelser som utfärdats i denna lag eller i en förordning eller föreskrift som givits med stöd av denna lag. Med stöd av denna punkt skall disciplinstraff kunna påföras för t.ex. brott mot skyldigheter som anges i 7 kap. 4 § och för innehav av egendom som avses i 9 kap. 1 § 2 mom.

I 1 mom. 4 punkten föreslås det en bestämmelse enligt vilken brott mot ordningsstadgan i ett fängelse skall kunna disciplinärt bestraffas. Förutsättningen för straffet är att saken uttryckligen omnämnas i ordningsstadgan. Ett sådant brott kan vara t.ex. överträdelse av gränserna för rörelsefrihet eller innehav av föremål eller substanser som är förbjudna i fängelsets ordningsstadga.

I 1 mom. 5 punkten föreslås det att också brott mot de villkor som ställts för tillstånd utanför fängelset skall kunna bestraffas disciplinärt. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med föreskriften i gällande 2 kap. 10 § LVS. Brott mot tillståndsvillkoren är t.ex. brott mot villkor som skriftligen givits fångens och som gäller avhållsamhet från rusmedel, övervakning av permission eller färdväg. Återkomsten till fängelset under påverkan av rusmedel eller givande av positivt urinprov i samband med återkomsten skall också kunna disciplinärt bestraffas som brott mot permissionsvillkor. Att försumma att återvända till fängelset eller att avlägsna sig

från en anstalt utanför fängelset är också ordningsföreseelser.

Enligt 15 kap. 2 § i lagförslaget skall en fånge följa fängelsepersonalens uppmaningar och befallningar. I 6 punkten i momentet skall det enligt förslaget anges att en fånge kan påföras disciplinstraff om han eller hon låter bli att iakttä en uppmaning som personalen givit med stöd av sin behörighet. Det förutsätter ytterligare att ett påbud givits i syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset. En sådan befallning kan t.ex. gälla vistelse på ett bestämt område eller att en fånge skall lämna en annan fånges cell.

För tydlighetens skull skall 2 mom. enligt förslaget innehålla en bestämmelse som skall förhindra disciplinstraff när ett brott polisanmäls. Denna bestämmelse skall förhindra att en fånge bestraffas två gånger för ett och samma brott.

4 §. *Disciplinstraff för fångar.* Det föreslås att disciplinstraffen i nuvarande lag skall ~~be~~varas, men att tillämpningsområdet för dem i någon mån ändras. Disciplinsystemet har ~~ry~~ligen ändrats, varvid disciplinsystemet i öppna och slutna anstalter förenhetligades (RP 13/2001 rd).

Enligt förslaget skall disciplinstraffen vara varning, förlust av rättigheter, straff i enrum och förlust av avtjänad tid.

Som en ändring i det nuvarande regelverket föreslås att straff i enrum och förlust av avtjänad tid även skall kunna påföras som separata påföljder, medan de i dagens läge endast kan påföras tillsammans.

Samtidigt föreslås det att den maximala längden av straff i enrum skall förkortas från nuvarande 20 dygn till 14 dygn. Det konstaterades ovan i den allmänna motiveringen att förkortning och avskaffande av straff i enrum ställts upp som mål i internationella rekommendationer. Att förkorta den maximala längden kan också motiveras med att det är högst sällsynt att straff i enrum som överskrider tio dygn påförs. T.ex. 2003 påfördes straff i enrum för över sju dygn 35 gånger vilket är ca fyra procent av samtliga straff i enrum.

Det föreslås att bestämmelsen om förlust av rättigheter skall preciseras genom att ett omnämnande av betalningsmedel skall fogas till den. Förlusten av rättigheter skall inte som i dag främst förknippas med de rättigheter som

utövades när brottet begicks.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en förtydligande bestämmelse om att förlust av rättigheter inte får försvåra en fånges kontakter utanför fängelset. En sådan bestämmelse kan vara begränsning av deltagande i fritidsverksamhet vid en tidpunkt när det enligt fängelsets ordningsstadga är möjligt att använda telefon.

5 §. *Gemensamt disciplinstraff*. Bestämmelsen i gällande 63 § fängvårdsförordningen skall enligt förslaget med smärre preciseringar fogas till paragrafen.

6 §. *Villkorligt disciplinstraff*. Bestämmelsen i gällande 2kap. 10 § 4 mom. LVS om villkorligt disciplinstraff skall enligt förslaget med smärre ändringar fogas till paragrafen. Bestämmelsen skall enligt förslaget inte ändras.

7 §. *Mätning av disciplinstraff*. Det föreslås att en ny bestämmelse om de omständigheter som skall beaktas när beslut om disciplinstraff fattas, skall fogas till paragrafen. De omständigheter som nämns i paragrafen skall beaktas som nedsättnings- och skärpningsgrunder när villkorligheten, karaktären och omfattningen av ett disciplinstraff bestäms.

När ett straff mäts, skall gärningens natur och allvarighet beaktas. De strängaste straffen, straff i enrum och förlust av avtjänad tid, skall kunna påföras endast för de allvarligaste förseelserna.

Förlust av avtjänad tid skall enligt förslaget även gälla bestämmelsen i 9 § enligt vilken avtjänad tid kan förverkas endast på grund av brott eller avlägsnande utan tillstånd. När en påföljd bestäms, skall även uppsåtligheten och planmässigheten i gärningen beaktas. Att t.ex. förmedla narkotika som medlem av en organiserad brottslig grupp visar prov på den planmässighet som avses i paragrafen. När det konstateras att en fånges tidigare ordningsförseelser skall beaktas, syftar detta på t.ex. återfallsfrekvensen och antalet tidigare ordningsförseelser.

Med de orsaker som ledde till ordningsförseelsen avses t.ex. påtryckningar eller hotelser som någon annan fånge eller någon annan riktat mot fången i fråga. En sådan omständighet kan också vara en förolämpning, en exceptionell eller plötslig frestelse eller någon annan likartad omständighet som riktats mot den

fånge som begått en förseelse och som varit ägnad att minska fångens förmåga att iakttä anstaltsordningen.

Med en avsevärt lång tid som förflutit efter en ordningsförseelse avses att förseelsen yppar sig först efter en lång tid. I dessa fall kräver allmänpreventiva skäl eller försoningstanken inte att förseelsen skall bestraffas i sin helhet. Denna Grund skall överensstämma med den skälighetsprincip som nämns i 6 kap. 7 § 1 mom. 3 punkten strafflagen.

Även det faktum att en fånge främjat utredningen av sin förseelse och försökt förhindra eller eliminera verkningarna av sin gärning skall beaktas, när arten och omfattningen av disciplinstraffet bestäms. En sådan omständighet kan anses vara t.ex. att en förrymd fånge relativt snart efter rymningen på eget initiativ återvänder till fängelset. När ett disciplinstraff bestäms skall också fångens hälsotillstånd beaktas.

Säkerhetsåtgärder som ålagts fången för en förseelse och som avses i 18 kap. skall beaktas som lindring när straffet bestäms. De säkerhetsåtgärder som skall beaktas är avskiljande enligt 18 kap. 5 §, observation enligt 18 kap. 3 § samt observation i isolering enligt 18 kap. 4 §.

En förseelse medför ofta också andra påföljder för en fånge, såsom förflyttning till en mera sluten avdelning eller sluten anstalt, återkallande av tillstånd till besök utanför fängelset eller återkallande av rätten till oöverbvakade besök för en bestämd tid. Om en fånge åläggs sådana påföljder, skall de för att undvika sanktionskumulation rimligtvis beaktas när disciplinstraff åläggs.

8 §. *Straff i enrum*. Paragrafen föreslås innehålla bestämmelser om straff i enrum. Bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 10 § 2 mom. LVS, så preciserad att paragrafen uttryckligen skall ange att de begränsningar som avses i den föreslagna paragrafen är förknippade med straff i enrum, skall enligt förslaget fogas till 1 mom. Detta sker nästan utan undantag i praktiken. Enligt förslaget skall det vara möjligt att avvika från dessa begränsningar i enskilda fall när det finns särskilda skäl till detta.

För tydlighetens skull skall det finnas särskilda bestämmelser i momentet om utomhusvistelse och besök som skall om möjligt

ordnas trots att straff i enrum avtjänas, ifall detta inte äventyrar säkerheten och ordningen i fängelset. Med äventyrande av säkerheten avses t.ex. att en fånge betar sig hotfullt eller våldsamt.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 10 a § 1 mom. LVS om den oavbrutna maximitiden för flera straff i enrum. Det föreslås att den gällande bestämmelsen skall ändras så att den nuvarande maximala längden av 20 dygn skall minskas till 14 dygn.

I 3 mom. skall det enligt förslaget anges bestämmelser om hörande av läkare och annan hälsovårdspersonal. Påföljden skall så snart som möjligt anmälas till en läkare eller till någon annan som hör till hälsovårdspersonalen. Denna skall undersöka fångens hälsotillstånd.

I lagutskottets betänkande (LaUB 12/2001 rd) ansågs det viktigt att en läkare eller någon annan anställd i hälsovården skall höras innan beslut om långa straff i enrum fattas. Om hälsovårdspersonal inte alltid kan höras innan sådana disciplinstraff bestäms, skall de höras så snart som möjligt efter att beslutet fattats. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall hörande ordnas, när disciplinstraff för över sju dygn i enrum åläggs.

Om en fånges hälsa enligt läkarens eller hälsovårdspersonalens uppfattning äventyras, skall verkställigheten senareläggas eller den verkställighet som inletts avbrytas.

9 §. *Förlust av avtjänad tid*. För att öka enhetligheten i disciplinstraffssystemet föreslås det att paragrafen skall innehålla en uttrycklig bestämmelse om att det strängaste disciplinstraffet, dvs. förlust av avtjänad tid, skall kunna åläggas endast för brott och avlägsnande utan tillstånd från en öppen anstalt eller hälsovårdsanstalt. Förlust av avtjänad tid är en synnerligen sträng påföljd genom vilken en fånge kan åläggas maximalt 20 dygn ytterligare strafftid genom beslut av en förvaltningsmyndighet. Därför är det befogat att begränsa dess tillämpningsområde till brott och med dem jämförbara avlägsnande utan tillstånd.

Den nuvarande bestämmelsen i 2 kap. 10 a § 2 mom. enligt vilken den sammanlagda tiden för påföljder med förlust av avtjänad tid inte får överskrida hälften av en fånges straff-

tid eller 90 dygn skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

Ett förbud enligt vilket verkställigheten av påföljder med förlust av avtjänad tid inte får överskrida den totala strafftid som dömts ut av en domstol (den s.k. atiden) skall enligt förslaget för tydlighetens skull även fogas till paragrafen. Genom disciplinstraff skall det däremot vara möjligt att senarelägga den normala tiden för villkorlig frigivning som bestäms enligt 2 c kap. i den föreslagna strafflagen.

10 §. *Utredning av ordningsföreseelser*. Det föreslås att en ny bestämmelse om utredning av ordningsföreseelser skall fogas till paragrafen. Utredningen av en ordningsföreseelse är en kortfattad förundersökning vid vilken förseelsens art och förhållanden omsorgsfullt skall utredas.

Den föreslagna paragrafens 1 mom. skall innehålla kravet på en opartisk och objektiv utredning. Den tjänsteman som svarar för säkerheten och ordningen i anstalten svarar vanligen för utredningen. Med opartisk utredning avses att en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet som har varit eller påstås ha varit delaktig i händelsen inte får delta i utredningen. Med objektivitet avses att både de fakta som talar mot en fånge som misstänks för en förseelse och de fakta som talar för honom eller henne noggrant skall utredas och att de bevis som framförs av fången skall beaktas.

Det föreslås att en bestämmelse om hörande av parterna och andra personer skall fogas till 2 mom. Av objektivitetskravet följer att även vittnen som fången anmält som stöd för sin egen redogörelse skall höras. Även vid utredning av ordningsföreseelser skall förmodan om oskyldighet iakttas så att en fånge inte skall behandlas som skyldig innan förseelsen eller händelsen i sin helhet är utredd. I paragrafen skall det därför enligt förslaget anges att utredningen skall genomföras så att ingen blir grundlöst misstänkt. Detta skall emellertid inte vara ett hinder för tillämpandet av 15 §.

Det är viktigt för en fånges rättssäkerhet att de fall i vilka personalen på något sätt är delaktig skall överlämnas till polisen. Överlämnandet skall endast gälla brott, inte andra förseelser. Överlämnandet kräver att ett påstående skall vara grundat, vilket innebär att fångens påstående skall kunna anses vara trovär-

digt och bevisligt med stöd av utredningen av saken.

11 §. *Behandling av disciplinären och verkställighet av disciplinstraff.* Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande 61 § 1 mom. fångvårdsförordningen om verkställighet av disciplinstraff skall fogas till paragrafen. Ett disciplinstraff skall utan dröjsmål verkställas, och verkställigheten skall ordnas så att den inte väcker onödig uppmärksamhet. Det föreslås inga ändringar i sak i bestämmelsen.

I 3 mom. föreslås en bestämmelse om att en ordningsförseelse skall som huvudregel behandlas i det fängelse där fången är placerad. Bestämmelsen i nuvarande 61 § 2 mom. fångvårdsförordningen om behandling av förseelser som begås under transport skall också enligt förslaget fogas till 2 mom. Sådana förseelser skall behandlas och disciplinstraff påföras i det fängelse dit fången anländer. Det föreslås inga ändringar i bestämmelsen.

I 2 mom. föreslås en ny bestämmelse enligt vilken ett disciplinstraff som påförts en fånge som på grund av disciplinstraff har förflyttats från en öppen anstalt till ett slutet fängelse, skall kunna behandlas och bestämmas även i det fängelse dit fången förflyttas, eller i placeringsenheten. Bestämmelsen skall göra det möjligt att förflytta en fånge till en slutet anstalt redan innan disciplinstraffet behandlats och bestämts, ifall det är problematiskt att förvara fången i en öppen anstalt, t.ex. på grund av våldsamhet eller rymningsbenägenhet. I sådana situationer skall fången kunna höras och förseelsen utredas i den anstalt dit fången förflyttas.

12 §. *Hörande av fångar.* Enligt gällande 2 kap. 10 b § 1 mom. LVS skall en fånge höras innan disciplinstraff påförs. För tydlighetens skull föreslås det att en bestämmelse om skyldigheten att höra fången både när förseelsen utreds och när disciplinstraffet bestäms, skall fogas till den nya paragrafen. Skyldigheten att höra fången uppstår redan med stöd av 1 kap. 7 § i lagförslaget. På grund av frågans principiella betydelse föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om hörande av en fånge skall fogas till kapitlet.

Som en ny bestämmelse i lagen föreslås det att en fånge skall ges tillfälle att bereda sitt försvar och presentera bevis som stöd för sin utredning. Med detta avses att en fånge skall

ges möjlighet att kalla sina egna vittnen för hörande och att förhöra andra vittnen. Det skall dock vara möjligt att avvika från den sistnämnda rätten i situationer som avses i 19 kap. 10 § 1 mom. i den föreslagna lagen.

Paragrafen föreslås dessutom innehålla en hänvisning till 4 kap. 4 § 2 mom. enligt vilket en utländsk fånge, en fånge som använder teckenspråk eller är handikappad och som behöver tolkhjälp skall ges nödvändig hjälp med tolkning och översättning.

13 §. *Registrering.* Enligt gällande 2 kap. 10 b § 3 mom. LVS skall en disciplinjournal föras över disciplinstraff. Det finns inga bestämmelser om att föra register över utredningen av ordningsförseelser, även om utredningar i praktiken protokollförs. För tydlighetens skull föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om frågan skall fogas till lagen. Eftersom handlingar som för närvarande gäller disciplin, och det fånginformationssystem som för närvarande utvecklas, är databaserade, föreslås det att omnämnandet av disciplinjournalen skall slopas i lagen. Bestämmelser om förfarandet och formerna för beslutsprotokoll skall enligt förslaget närmare utfärdas genom förordning av statsrådet.

14 §. *När disciplinstraff förfaller.* Det föreslås att bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 10 a § 3 mom. LVS om förfall av disciplinstraff i situationer när fångar anklagas för samma brott vid en domstol skall fogas till paragrafen utan ändring. Om ett disciplinstraff redan verkställts skall domstolen med stöd av 6 kap. 15 § strafflagen beakta detta som nedsättning när straffet bestäms. Skyldigheten att underätta åklagaren om disciplinstraff som verkställts skall enligt förslaget anges i 19 kap. 6 § i den föreslagna lagen.

15 §. *Avskildhet vid utredning.* Det föreslås att bestämmelserna i gällande 2 kap. 10 c § 1 och 2 mom. skall fogas till paragrafen utan ändringar i sak. När en ordningsförseelse utreds och beslut inväntas, skall en fånge kunna hållas avskild från övriga fångar i högst sju dygn. Tiden för avskildhet skall beaktas som nedsättning när disciplinstraff påförs. Bestämmelsen om beslutanderätten skall enligt förslaget förflyttas till 17 § i kapitlet.

16 §. *Påförande av disciplinstraff.* Paragrafen skall innehålla en ny bestämmelse om förfarandet vid påförande av disciplinstraff.

Fängelsedirektören skall enligt den föreslagna 17 § ha rätt att besluta om påförande av disciplinstraff. Vid sidan av honom eller henne skall den tjänsteman som svarar för säkerhet, ett ojävigt vittne och fången i fråga vara närvarande vid behandlingen av disciplinstraff. Fångens närvaro är dock inte nödvändig, utan ett disciplinstraff skall kunna påföras även om fången inte önskar delta på mötet. Med ett ojävigt vittne avses en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet som skall vara ojävig i den mening att han eller hon inte varit, eller kan med fog påstås ha varit, delaktig i händelserna. Vittnet skall kunna vara en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet.

Behandlingen skall äga rum muntligen, och fången skall dessutom ges möjlighet att presentera sin egen utredning av frågan. Med framförande av bevis avses t.ex. att en person som fången utsett hörs.

17 §. *Beslutanderätt.* I 1 mom. skall det enligt förslaget anges att direktören för regionfängelset skall fastställa fängelsets ordningsstadga. Med tanke på enhetlig praxis kan det anses motiverat att ordningsstadgorna för fängelserna skall fastställas regionfängelsenivå. Direktören för regionfängelset är också bäst förtrogen med särförhållandena i fängelserna i regionen. Direktören för regionfängelset kan övervaka att det inte finns några bestämmelser i anstalternas ordningsstadgor som äventyrar den likställda behandlingen av fångarna. Ordningsstadgorna skall i fängelser som kan jämföras med avseende på graden av övervakning vara så likartade som möjligt, dock med hänsyn till de särskilda krav som ställs av fängelselokaler, området och omständigheterna i fängelset. Direktören för regionfängelset skall även fastställa de ändringar som senare föreslås i ordningsstadgorna.

Bestämmelsen i 3 kap. 3 § 1 mom. LVS om övervakning av fängelselokaler skall utan ändringar i innehållet enligt förslaget fogas till 2 mom.

Fängelsedirektören skall besluta om påförande av disciplinstraff. Direktören skall också besluta om en fråga skall överlämnas till polisen.

Den tjänsteman som svarar för säkerheten skall besluta om utredning av ordningsföreselser och om avskiljande av en fånge som avses i 15 §. Om saken inte kan fördröjas kan en

tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen ock besluta om avskiljande av en fånge. Den säkerhetsansvarige skall även vara behörig att ge anmärkningar. En anmärkning är dock inte något egentligt disciplinstraff och kan inte överklagas.

18 §. *Ändringssökande och förbud mot verkställighet.* En fånge har rätt att söka ändring i alla beslut om disciplinstraff som påförts honom eller henne. För tydlighetens skull föreslås det att en hänvisningsbestämmelse om saken skall fogas till paragrafen.

19 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om utredning och registrering av ordningsföreselser skall utfärdas genom förordning av statsrådet. Även en bestämmelse enligt vilken Brottsföljdsverket skall kunna meddela närmare föreskrifter om verkställighet av disciplinstraff skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Sådana föreskrifter som kompletterar lagen och förordningarna skall kunna meddelas om disciplinärt förfarande, utredning av föreselser och verkställighet av disciplinstraff.

16 kap. Granskning av fängelselokaler och fångar

De nuvarande bestämmelserna om granskning av fångar skall enligt förslaget preciseras och göras klarare. Bestämmelserna om granskning av fångar skall samlas i ett och samma kapitel. Bestämmelserna om övervakning och granskning av fångar på förordningsnivå skall enligt förslaget höjas till lagnivå. Bestämmelser om säkerhetsåtgärder som riktar sig mot fångar skall finnas i 18 kap.

1 §. *Övervakningen i ett fängelse.* Den gällande bestämmelsen om övervakning av fångar och lokaler som står till fångarnas förfogande i 5 § fångvårdsförordningen skall enligt förslaget fogas till 1 mom. med smärre preciseringar. Den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget preciseras så att ett omnämnande av skyldigheten att övervaka fångarna för att förebygga rymning, olovligt avlägsnande från öppen anstalt och brott skall fogas till bestämmelsen. Även ett omnämnande av andra personers säkerhet skall enligt förslaget fogas till bestämmelsen.

Den sista satsen i nuvarande 5 § fångvårds-

förordningen om larm- och säkerhetsanordningar i fängelser skall enligt förslaget fogas till 2 mom. med smärre ändringar. Med tekniska säkerhetssystem avses t.ex. system för låsning, rörelsekontroll och videoövervakning. Larmsystem är t.ex. system för inbrottskontroll, perimeterkontroll samt överfalls-larm.

2 §. *Granskning av bostadsrum och egen-dom.* Bestämmelsen i gällande 3 kap. 3 § LVS om granskning av lokaler och egendom som står till fångarnas förfogande skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelsen skall preciseras så att ett omnämnande av granskningen av bostadsrum skall fogas till lagen. Det föreslås dessutom att grunderna för granskning skall preciseras så att granskningar skall kunna göras för upprätthållandet av ordningen och säkerheten i fängelset och utredningen av ordningsförseelser.

Eftersom det i praktiken har rått tveksamhet om fångarnas egendom på anstaltsområdet, t.ex. bilar, skall kunna granskas, föreslås det att det uttryckligen skall bestämmas att fångarnas egendom som befinner sig på anstaltsområdet skall kunna granskas.

I paragrafen föreslås det dessutom en hänvisning till 9 kap. som omfattar bestämmelser om innehav av egendom.

3 §. *Säkerhetskontroll av fångar.* I paragrafen skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om genomförandet av säkerhetskontroll i fängelser, på fängelseområdet och under transport. Bestämmelserna om säkerhetskontroll skall med smärre ändringar i sak överensstämma med de gällande bestämmelserna om granskning i 2 kap. 9 e § LVS, men regelverket skall göras klarare och enhetligare så att granskningen skall motsvara den säkerhetskontroll som utförs vid domstolar. Eftersom en viktig orsak till granskning i ett fängelse är bekämpningen av narkotikainförseln i anstalten, skall bestämmelsen avvika från bestämmelsen om granskning vid domstolar så att även en skolad hund skall nämnas i den.

Innehållet i den nuvarande bestämmelsen skall preciseras så att säkerhetskontroller även skall kunna genomföras i syfte att finna andra föremål eller ämnen än sprängämnen eller rusmedel.

Bestämmelsens 1 mom. skall i sak överensstämma med bestämmelsen i 1 § lagen om sä-

kerhetskontroller vid domstolar. Man skall kunna utföra säkerhetskontroller för att tillgodose säkerheten, trygga ordningen och skydda egendom.

Syftet med säkerhetskontroller skall vara att tillgodose säkerheten i fängelset, trygga säkerheten för fångarna och personalen, bevara anstaltsordningen, och skydda fängelset eller transportmedel och egendomen i dessa mot skador. Avsikten är att finna föremål eller ämnen med vilka säkerheten kan äventyras eller egendom skadas eller vars innehav i ett fängelse är förbjudet i lagen eller med stöd av lagen.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla bestämmelser om de redskap och det förfarande som skall tillämpas vid säkerhetskontroller samt närmare bestämmelser om de föremål eller ämnen som genom säkerhetskontrollen skall förhindras att införas i fängelset eller på dess område eller i ett transportmedel under transport. De föremål eller ämnen som avses i 2 mom. är t.ex. skjutvapen, sprängämnen, eggvapen, andra tillhyggen, gasspray, narkotika, redskap för användning av narkotika, andra rusmedel, olika hormonpreparat, mobiltelefoner och andra motsvarande föremål eller ämnen.

Säkerhetskontrollen skall såsom i dag omfatta en ytlig granskning med metalldetektor, något annat tekniskt redskap eller en skolad hund. Den kräver vanligen inte att den granskade berörs men den skall också kunna utföras genom en yttre granskning av kläder eller klädbyte.

Den innebär t.ex. att den granskade vid fängelseporten skall passera en portliknande metalldetektor eller en hund som skolats i spaning efter narkotika. Med tekniska redskap avses anordningar som utvecklats för identifiering av narkotika och andra liknande redskap eller anordningar.

Säkerhetskontroller skall kunna genomföras vid fängelseporten men också annanstans på fängelseområdet. I ett slutet fängelse kan säkerhetskontroller genomföras t.ex. på fångar som kommer från arbetslokaler till bostadsavdelningen för att det skall vara möjligt att förhindra att fångarna medför verktyg eller redskap som det endast är tillåtet att inneha i arbetslokalerna.

4 §. *Kroppsvsitation.* Paragrafen föreslås

innehålla bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 9 b § LVS om kroppsvisitation. Kroppsvisitation skall kunna utföras om en fånge misstänks för innehav av otillåtna substanser eller föremål.

Det föreslås att den gällande bestämmelsen skall preciseras så att kroppsvisitation också skall kunna utföras för utredning av ordningsföreseelser, i anledning av ankomsten till ett fängelse och vid behov efter oövervakade besök. Syftet med bestämmelsen är att effektivt vara än i dag kunna förhindra att otillåtna ämnen och föremål införs i fängelset. Med ankomst till fängelset avses vid sidan av fångarnas ankomst för att avtjäna straffet även förflyttningar av fångar samt återkomst till anstalten från civilt arbete, permissioner eller någon annan verksamhet utanför anstalten.

Nödvändigheten av kroppsvisitation skall bedömas separat i varje enskild situation och med hänsyn till varje enskild fånge. I paragrafen skall också intas ett omnämnande om olovligt avikande från öppen anstalt och om fara som hotar ordningen och säkerheten.

Det föreslås inga ändringar i tillämpningsområdet för kroppsvisitation. Kroppsvisitation skall enligt det föreslagna 2 mom. omfatta undersökning av vad en fånge bär i kläderna och i övrigt med sig mellan kläderna och huden. En fånge skall såsom i dag också kunna förpliktas att klä av sig för att det skall vara möjligt att undersöka att han eller hon inte medför några otillåtna ämnen gömda under kläderna. Enligt 16 kap. 9 § skall den som utför en sådan Grundlig kroppsvisitation och den som är vittne till den vara av samma kön som den visiterade fången.

Separata bestämmelser om egentlig ankomstgranskning finns i 4 kap. 5 §.

5 §. *Specialgranskning*. Bestämmelserna i nuvarande 2 kap. 9 b § 1 mom. om specialgranskning skall enligt förslaget utan ändringar fogas till paragrafen. Specialgranskning skall kunna utföras om det är nödvändigt för att avvärja en fara som hotar ordning och säkerhet eller för att leta efter otillåtna föremål eller ämnen. Vid en specialgranskning skall kroppsvisitation såsom i dag kunna utföras på alla fångar som befinner sig i den granskade lokalen eller på den granskade avdelningen.

6 §. *Kroppsbesiktning*. Enligt gällande 2 kap. 9 b § LVS kan kroppsbesiktning utföras

på en fånge om fången av sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet överskrider sex månaders fängelse, eller för straffbart bruk av narkotika. Det föreslås att bestämmelsen skall fogas till paragrafen utan ändringar. Bestämmelsen skall överensstämma med den första satsen i bestämmelsen i 5 kap. 11 § 1 mom. tvångsmedelslagen (646/2003), frånsett från att ett fängelse inte skall kunna besluta om kroppsbesiktning när en fånge misstänks för rattfylleri.

För tydlighetens skull föreslås det i 2 mom. att innehållet i kroppsbesiktning skall anges mera precist än i dag. Det föreslås inga ändringar i gränsdragningen mellan kroppsbesiktning och kroppsvisitation. Med kroppsbesiktning avses enligt 5 kap. 9 § tvångsmedelslagen granskning av kroppen, tagning av blodprov eller någon annan undersökning som riktar sig mot kroppen. Även tagning av blod-, saliv-, urin- eller hårprov är kroppsbesiktning. Kroppsbesiktning är också granskning av kroppshåligheter i syfte att finna föremål eller ämnen som gömts där. Granskning av t.ex. munnen eller en protes är kroppsbesiktning, men granskning av en peruk är kroppsvisitation.

Bestämmelsen tillämpas främst i situationer när en fånge misstänks för att medföra eller förvara i kroppen narkotika, läkemedel som klassificerats som narkotika eller redskap för narkotikabruk eller dopningsmedel. Sådan transporter eller förvaring i kroppen motsvarar något av de brottsrekvisit som nämns i 50 kap. 1—4 § strafflagen. Kroppsbesiktning skall också kunna genomföras när en fånge av sannolika skäl misstänkts för att ha i kroppen en sådan mängd dopningsmedel som uppfyller rekvisitet i 44 kap. 6 § 2 mom. strafflagen.

Särskilda bestämmelser om kontrollen en fånges av drogpåverkan skall finnas i 7 §.

En bestämmelse som överensstämmer med 5 kap. 1 § 2 mom. tvångsmedelslagen och som föreskriver att en undersökning som kräver medicinsk sakkunskap endast får utföras av en läkare skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Det finns en hänvisning till frågan i gällande 2 kap. 9 b § 2 mom. LVS.

Med en undersökning som kräver medicinsk sakkunskap avses röntgenundersökning och medicinsk undersökning av en fånges kropp,

såsom undersökning av ändtarmen eller vagina. En sådan undersökning utförs i praktiken inte av en läkare som är anställd vid Fångvårdsväsendet, utan fången förs för undersökningen till en hälsovårdscentral eller till någon annan verksamhetsenhet inom hälsovården.

Urin-, saliv- eller utandningsprov som avses i 7 § i detta kapitel skall även kunna tas av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet som fått utbildning för uppgiften. Blodprov skall vid sidan av en läkare även kunna tas av någon annan som hör till hälsovårdspersonalen.

7 § *Kontroll av drogpåverkan.* Bestämmelser om kontroll av drogpåverkan när en fånge misstänks för att vara berusad skall finnas i 1 mom. Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 2 kap. 9 § 3 mom. LVS. Det föreslås inga ändringar i det gällande innehållet i bestämmelsen.

Bestämmelsen i nuvarande 7 d 2 mom. fångvårdsförordningen om en fånges uppenbara berusning skall fogas till 2 mom. Om berusningen är uppenbar, skall prov inte krävas. För utredning av berusning skall det i enlighet med nuvarande praxis vara tillräckligt med en undersökning som grundar sig på observationer av sättet att gå, balansen, sättet att tala, ögonen, uppförandet och lukten av andedräkten.

Undersökningen skall utföras av två tjänstemän vid Fångvårdsväsendet som utbildats för uppgiften. Observationerna skall enligt Brottspåföljdsverkets anvisningar registreras på ett fastställt formulär för utredning av berusning. Tjänstemännen skall utifrån observationerna göra en bedömning av berusningen. Även fångens egen utredning av berusningen skall antecknas på formuläret för utredning av berusning. Bestämmelser om saken finns i dagens läge i 7 d § 1 mom. fångvårdsförordningen.

Även om en fånges berusning är uppenbar, skall det för fångens rättssäkerhet tas prov, om fången kräver det.

Bestämmelserna i gällande 2 kap. 9 a § 3 mom. LVS och 2 kap. 3 d § LVS om kontroll av drogpåverkan som villkor för olika tillstånd, oöverbakade besök och placering utanför anstalten skall enligt förslaget fogas till 3 mom. Av de skäl som nämns i den allmänna motiveringen samt i motiveringen till 4 kap. 9

§ och 6 kap. 1 § föreslås det att ett omnämnande av förbindelsen om att iaktta avhållsamhet som villkor för förflyttning till öppen anstalt skall fogas till paragrafen. Paragrafen skall enligt förslaget också preciseras så att ett omnämnande av kontraktsavdelningar fogas till den.

Det föreslås att bestämmelsen i gällande 2 kap. 9 b § 3 mom. LVS enligt vilken det är möjligt att ta blodprov på en fånge när fången vägrar att lämna utandnings- eller något annat prov skall fogas till 4 mom. Det föreslås inga ändringar i bestämmelsen. Blodprov skall kunna tas när en fånge vägrar att lämna ett prov som krävs med stöd av 1 eller 3 mom.

8 §. *Avskild förvaring av egendom.* Vid granskningar som genomförs i fängelser påträffas ofta egendom, pengar eller andra betalningsmedel vars ägare eller lagliga ursprung inte i tillräcklig utsträckning kan utredas. Enligt 19 kap. 1 § i lagförslaget skall sådan egendom anmälas till polisen för att egendomens ursprung skall kunna utredas.

I paragrafen föreslås det en bestämmelse om att sådan egendom skall kunna förvaras avskild tills polisen fattat beslut om saken.

9 §. *Förfarande och registrering av beslut.* I paragrafen skall de viktigaste bestämmelserna om granskningsförfarandet enligt förslaget samlas.

Bestämmelserna om förfarandet vid kroppsvisitation skall finnas i 1 mom. Fångarna skall alltid, liksom enligt gällande lag, kroppsvisiteras i närvaro av ett vittne. Närvaro av ett vittne är motiverat både med hänsyn till fångarnas och till personalens rättssäkerhet. Vittnet är vanligen en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet, men han eller hon behöver inte nödvändigtvis höra till övervakningspersonalen. En bestämmelse om kroppsvisitation under transport eller ledsagning föreslås som ett undantag till förpliktelsen för ett vittne att vara närvarande. Ett ytterligare villkor är att saken inte kan fördröjas. Med detta avses t.ex. situationer när en fånge misstänks för att ha gömt ett vapen i kläderna.

Paragrafens 1 mom. skall dessutom ange den finkänslighetsprincip som skall iaktas vid kroppsvisitation. Enligt finkänslighetsprincipen skall den som utför kroppsvisitationen och den som är vittne till den vara av samma kön som den granskade fången, om kroppsvisi-

sitationen kräver att fången klär av sig.

Bestämmelserna om förfarandet vid kroppsbesiktning skall finnas i 2 mom. Paragrafen föreslås innehålla bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 9 b § 2 mom. LVS om att ett vittne skall vara närvarande vid kroppsbesiktning som utförs av någon annan än den som tillhör hälsovårdspersonalen.

Även bestämmelserna i 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. tvångsmedelslagen skall iaktas vid kroppsbesiktning. Där anges finkänslighetsprincipen vid utförande av kroppsbesiktning. Enligt bestämmelsen får kroppsbesiktning inte utföras av någon som är av annat kön än den granskade, om granskaren inte hör till hälsovårdspersonalen. Inte heller någon annan som är av annat kön, med undantag av förmyndaren till en minderårig, får vara närvarande. Denna begränsning gäller enligt tvångsmedelslagen inte klinisk undersökning av berusning eller tagning av blodprov. Enligt 5 kap. 12 § 4 mom. tvångsmedelslagen får kroppsbesiktning inte vålla nämnvärda olägenheter.

I 3 mom. skall det enligt förslaget anges att beslut om kroppsbesiktning och specialgranskning skall fattas skriftligt. Bestämmelsen uppfyller kraven i 7 a och 7 c § i nuvarande fängsvårdsförordningen. Också bestämmelsen i 7 c § fängsvårdsförordningen om att Grunden för kroppsbesiktning skall meddelas fången skall enligt förslaget fogas till lagen.

I 4 mom. föreslås en bestämmelse om skyldigheten att föra protokoll över kroppsvisitation, kroppsbesiktning och specialgranskning samt om skyldigheten att anteckna observationer om en fånges berusning och säkerhetskontroll under transport. För närvarande anges skyldigheten att föra protokoll på förordningsnivå. Ändringen jämfört med det nuvarande regelverket går ut på att protokoll också skall föras över specialgranskning. I praktiken har protokoll förts över specialgranskning. Närmare bestämmelser om innehållet i protokollet skall enligt förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet.

När åtgärder för övervakning och granskning av fångas vidtas, skall de allmänna principerna för utövande av befogenheter som avses i 1 kap. 6 § iaktas. När granskningar utförs, skall särskilt principen om minsta olägenhet som avses i 1 kap. 6 § 3 mom. iaktas.

10 §. *Beslutanderätt.* Beslut om säkerhetskontroll, kroppsvisitation och övervakning av rusmedelsfrihet skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, av en tjänsteman som utför övervaknings- och styrningsuppdrag.

Vanligen är den tjänsteman som har chefsuppgifter inom övervakningen anträffbar i fängelset så att ett beslut om granskning kan utan dröjsmål fattas när villkoren uppfylls.

I fängelserna förekommer det emellertid i praktiken situationer när beslutsfattandet inte kan fördröjas utan att ordningen i fängelset äventyras, och granskningen måste alltså inledas omedelbart. En sådan situation kan uppkomma t.ex. när det observeras att en fånge gömmer något föremål i kläderna. En liknande situation kan också uppkomma under fångtransport eller när en fånge ledsagas utanför fängelset. Ett behov av ofördröjd granskning kan också uppkomma nattetid när mindre personal arbetar. Därför skall det enligt förslaget anges i paragrafen att i de fall när saken inte tål uppskov skall också den tjänsteman som utför övervaknings- och styrningsuppdrag kunna besluta om de granskningar som avses i 1 mom.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla bestämmelser om behörighet vid fattandet av beslut om specialgranskning. Den nuvarande fördelningen av beslutanderätt skall enligt förslaget preciseras så att beslut om specialgranskning skall fattas av fängelsedirektören eller genom förordnande av direktören av den tjänsteman som svarar för säkerheten. Enligt gällande 2 kap. 9 b § 1 mom. LVS har direktören för straffanstalten, vaktchefen, biträdande vaktchefen och en jourhavande tjänsteman parallella befogenheter.

Fängelsedirektören har det övergripande ansvaret för säkerheten och ordningen i fängelset, varför han eller hon skall ha ensam behörighet att fatta beslut som kan gälla hela fängelset. Parallella befogenheter kan i praktiken också leda till tolkningsproblem. Därför föreslås det att beslut endast skall kunna fattas av fängelsedirektören. Direktören får dock förflytta sin beslutanderätt på den tjänsteman som svarar för säkerheten. Detta är motiverat t.ex. när en enhet eller en avdelning som lyder under fängelset är belägen långt borta från huvudanstalten.

Eftersom Brottspåföljdsverket har en riksomfattande helhetsbild av ordningen inom Fångvårdsväsendet, är det motiverat att verket även skall ha rätt att besluta om specialgranskning i enskilda fall. Specialgranskningar som utförs genom beslut av Brottspåföljdsverket skall dock i praktiken vara exceptionella.

I 3 mom. föreslås det en bestämmelse om rätten att fatta beslut om kroppsbesiktning Enligt förslaget skall fängelsedirektören alltså ha beslutanderätt i frågan.

17 kap. Granskning av andra personer

Det föreslås att bestämmelser om övervakning och granskning som utförs i fängelserna eller på dess område och som riktar sig mot andra personer än fångar skall samlas i 17 kap. i lagförslaget. Även om det huvudsakliga tillämpningsområdet för bestämmelserna är slutna fängelser, skall de också kunna tillämpas i öppna anstalter.

1 §. *Tillträde till ett fängelse.* Paragrafen skall enligt förslaget ange de villkor som skall kunna ställas för tillträde till ett fängelse. Den föreslagna paragrafen skall gälla samtliga personer som anländer till anstaltsområdet eller befinner sig där, med undantag av fångar. Besökare i anstalten, varuleverantörer och andra utomstående som anländer till fängelset eller befinner sig på dess område kan vara sådana personer. Paragrafens 1 och 2 mom. skall också gälla besökare hos fångar. Bestämmelser om intagning av fångar i ett fängelse skall finnas i 4 kap.

Enligt 1 mom. skall tillträde till ett fängelse kräva att det skall finnas ett behörigt skäl eller tillstånd. Bestämmelsen överensstämmer i sak med bestämmelsen i nuvarande 50 § fångvårdsförordningen. Med tillstånd avses en passersedel som beviljats för en enda gång och som normalt överlämnas av den tjänsteman vid Fångvårdsväsendet som övervakar vid fängelseporten. Ett tillstånd kan också vara ett tillstånd som beviljats för en längre tid för utträttande av ärenden i fängelset. Sådana tillstånd har för en bestämd tid beviljats t.ex. fängelsebesökare.

Tillträde till ett fängelse skall inte i alla situationer kräva ett uttryckligt tillstånd. Ex-

empelvis nationella myndigheter som övervakar verksamheten i fängelser och internationella tillsynsorgan såsom CPT är berättigade att anlända till ett fängelse utan uttryckligt tillstånd. Orsaken till ankomsten kan vara en granskning som utförs av tillsynsmyndigheten. Därför föreslås det att ett omnämnande av behörigt skäl skall fogas till paragrafen.

I 2 mom. skall det finnas bestämmelser om de tilläggsvillkor som kan ställas för tillträde till ett fängelse. Bestämmelsen överensstämmer med den sista meningen i 50 § 1 mom. fångvårdsförordningen och 50 § 2 mom. samma förordning. Som villkor kan det ställas att den som saken gäller skall legitimera sig och att medförda varor skall lämnas i förvar på det sätt som anstalten bestämmer. I de flesta anstalter finns det läsbara förvaringsskåp för varor.

Med andra villkor avses t.ex. att någon förpliktas att röra sig endast i en bestämd del av anstalten eller att undvika att fotografera anstaltens utrymmen eller säkerhetsanordningarna.

Bestämmelsens 3 mom. gäller situationer när tillträde till ett fängelse kan för en enda gång eller helt och hållet förvägras. Tillträde skall kunna förvägras om den som saken gäller saknar behörigt skäl eller tillstånd till tillträde i fängelset, om han eller hon på grund av berusning eller av någon annan orsak äventyrar säkerheten, inte kan legitimera sig eller inte samtycker till att lämna medförda varor i förvar i fängelset.

Eftersom det är mycket viktigt för fångarna att kontakterna med anhöriga och andra närstående kan bevaras samt att fångarna har rätt att träffa dem under strafftiden, skall förvägran av tillträde för besökare anges genom en specialbestämmelse i 13 kap. Förvägran av tillträde för besökare avviker från andra situationer av förvägran i det avseende att besöket i stället för att förvägras skall kunna ordnas under särskilt övervakade förhållanden. Så skall det kunna göras t.ex. när en besökare inte kan legitimera sig. En hänvisningsbestämmelse om detta skall fogas till 3 mom. Bestämmelser om besöksförbud för besökare skall också anges i 13 kap.

Av de särskilda säkerhetskrav som skall iakttas i ett fängelse följer att någon som är berusad eller i övrigt äventyrar ordningen el-

ler säkerheten i anstalten inte skall beviljas tillträde till fängelset. Någon som uppträder hotfullt skall t.ex. inte beviljas tillträde. Det föreslås att bestämmelsen om frågan i 50 § 3 mom. fångvårdsförordningen skall höjas till lagnivå.

2 §. *Säkerhetskontroll på fängelseområdet.* En bestämmelse om säkerhetskontroll som gäller andra personer än fångar och som äger rum i fängelset eller dess område skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Med andra personer avses de som åsyftas i motiveringen till 1 §. Bestämmelserna i 1 och 2 mom. överensstämmer med bestämmelsen om säkerhetskontroll av fångar i 16 kap. 3 §, fränsett från att det inte skall finnas ett omnämmande av transport i paragrafen. Med andra slag av granskningar av varor avses t.ex. att någons väska öppnas och innehållet undersöks. Bestämmelsen skall ge rätt till ytlig granskning av någons kläder. En sådan ytlig granskning som eventuellt genomförs så att den granskade berörs, skall skilja sig från kroppsvisitation så att den inte ger befogenhet att kräva att den som granskas t.ex. skall klä av sig. En grundad anledning kan uppkomma t.ex. på grund av iakttagelser eller säkerhetskontroll.

Det är inte obligatoriskt att samtycka till säkerhetskontroll, men den som vägrar att genomgå kontrollen kan med stöd av 1 § förvägras tillträde till anstalten.

I 3 mom. föreslås det en bestämmelse om förpliktelse att överlämna egendom till granskning.

3 §. *Kroppsvisitation av besökare.* Paragrafen skall innehålla bestämmelser om kroppsvisitation av besökare hos fångar. Den gällande bestämmelsen i 2 kap. 9 a § 2 och 3 mom. skall enligt förslaget preciseras så att det skall ställas som villkor för kroppsvisitation att det skall finnas en grundad anledning att misstänka att otillåtna ämnen eller föremål kommer att överlämnas. Förutsättningen för kroppsvisitation i den nuvarande bestämmelsen är att det finns grundad anledning att misstänka missbruk. Missbruk är i praktiken uttryckligen försök att införa otillåtna varor eller föremål.

En grundad anledning till misstanke kan uppkomma t.ex. på grundval av iakttagelser eller säkerhetskontroll. En misstanke kan också grunda sig på information som mottagits på

förhand och som anses tillförlitlig.

Det skall vara frivilligt att genomgå kroppsvisitation. Om en besökare vägrar genomgå kroppsvisitation skall besöket kunna förvägras med stöd av 13 kap. 4 §. Enligt den sistnämnda bestämmelsen skall det emellertid inte i alla situationer vara nödvändigt att förbjuda ett besök, men besöket kan på utifrån prövning av varje enskilt fall tillåtas ske under särskilt övervakade förhållanden.

I 3 mom. föreslås det en bestämmelse om innehållet av kroppsvisitation.

4 §. *Rätt att frånta personer föremål och varor.* Bestämmelsen skall ge fångvårdsmyndigheterna rätt att frånta de föremål eller ämnen som avses i 2 § 2 mom. För närvarande saknar lagen bestämmelser om saken. Exempelvis skjutvapen, imitationer av sådana, tillhyggen, sprängämnen, eggvapen, arbetsredskap, narkotika eller läkemedel som klassificeras som sådana, dopningsmedel och redskap som hänför sig till narkotikabruk, t.ex. sprutor, skall kunna fråntas en person.

Enligt 2 mom. Skall fråntagna föremål överlämnas till polisen. Skyldigheten att överlämna narkotika som påträffats vid en granskning eller i något annat sammanhang till polisen grundar sig på 10 § 3 mom. narkotikalagen. På överlämnad egendom tillämpas bestämmelsen om behandling av beslagtagnen egendom i 24 § polislagen.

Enligt 2 mom. skall ett fråntaget föremål även kunna återlämnas till besökaren då denne avlägsnar sig från fängelset. Exempelvis arbetsredskap eller tillåtna läkemedel som besökaren innehade skall kunna återlämnas.

5 §. *Avlägsnande från fängelseområdet.* I paragrafen skall det enligt förslaget anges att den som vägrat genomgå säkerhetskontroll och den som inte iakttar en uppmaning att avlägsna sig från fängelseområdet efter att han eller hon förvägrats tillträde till fängelset eller besök hos en fånge skall kunna avlägsnas från fängelset eller dess område. Bestämmelsen överensstämmer med 6 § lagen om säkerhetskontroller vid domstolar och 6 § lagen om säkerhetskontroller inom flygtrafiken. Paragrafen skall även innehålla en förpliktelse att ange grunden för avlägsnandet.

6 §. *Gripande och tagande i förvar.* Att avlägsna en person från fängelseområdet kan inte alltid anses vara ett tillräckligt ingripande

för att upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset. Så är det i synnerhet i situationer när någon uppför sig våldsamt eller hotfullt.

I paragrafen föreslås det en ny bestämmelse om de förutsättningar under vilka en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet skall få gripa den som befinner sig på fängelseområdet. En person skall kunna gripas om det är nödvändigt för att avvärja en fara eller förebygga eller utreda ett brott.

Med utredning av brott avses t.ex. en situation när droger eller dopningsmedel påträffats hos någon vid en säkerhetskontroll eller kroppsvisitation. När skjutvapen, sprängmedel eller eggvapen påträffats hos någon, skall denne kunna gripas för att avvärja en fara. Även i dessa situationer skall gripandet vara nödvändigt. Det kan t.ex. inte i alla situationer anses nödvändigt att gripa någon som på begäran legitimerar sig och inte döljer ursprunget till de ämnen eller föremål som påträffats hos honom eller henne. Detta är fallet särskilt då det är uppenbart att denne kommer att utreda det skedda på kallelse av polisen. I sådana fall kan det vara tillräckligt att saken polis-anmäls, och att personen tillåts avlägsna sig från fängelset.

Gripande kan även vara nödvändigt i situationer när det av någons hotfulla beteende kan förmodas att enbart avlägsnandet från fängelseområdet inte är en tillräcklig åtgärd för upprätthållandet av säkerheten.

I synnerhet i fängelserna på landsbygden kan det ta lång tid, ibland flera timmar, innan polisen anländer till fängelset. Därför föreslås det i paragrafen att personen skall kunna hållas i förvar i fängelset. Tagandet i förvar skall få fortgå till polisens ankomst, dock högst fyra timmar. I förvaret skall polisens anvisningar per telefon iakttas. Beslut om tagande i förvar skall fattas av fängelsedirektören.

Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak med 7 § lagen om ordningsvakter.

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet har med stöd av den allmänna rätten att gripa i 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen rätt att gripa den som är efterlyst samt tagits på bar gärning.

En bestämmelse om registrering av gripande och tagande i förvar skall enligt förslaget fogas till 3 mom. På grund av kravet på god förvaltning skall den som avlägsnas från

fängelseområdet, grips eller tas i förvar under rättas om Grunden för åtgärden.

7 §. *Förfarande och registrering av beslut.* I 1 mom. uttrycks principen om minsta möjliga olägenhet enligt vilken så liten olägenhet som möjligt får orsakas den som är föremål för granskning. Av denna princip följer också att en granskning inte heller får orsaka den granskade obefogat tidsmässigt dröjsmål.

Av finkänslighetsprincipen följer att granskningen skall utföras utan att onödig uppmärksamhet väcks. Av finkänslighetsprincipen följer också att om granskningen eller kroppsvisitationen kräver att den granskade klär av sig, skall den som utför kroppsvisitation och vittnet vara av samma kön som den visiterade.

Paragrafens 2 mom. skall också innehålla bestämmelser om förfarandet vid granskning. Skyldigheten att meddela Grunden för granskning följer redan av kravet på god förvaltning, men för tydlighetens skull föreslås det att en särskild bestämmelse om saken skall fogas till lagen. Vid kroppsvisitation skall ett vittne vara närvarande.

En förpliktelse att föra protokoll över kroppsvisitation skall anges i 3 mom.

8 §. *Beslutanderätt.* I paragrafen skall det finnas bestämmelser om rätten att fatta beslut om gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i 17 kap. För närvarande finns det inga bestämmelser om behörighet att förvägra tillträde till ett fängelse. I praktiken fattas beslut om förvägran av den tjänsteman som befinner sig vid porten till fängelset. Enligt förslaget skall beslut om förvägran av tillträde fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, av den tjänsteman som utför styrnings- och övervakningsuppdrag bland fångarna. Samma fördelning av beslutanderätt skall enligt förslaget iakttas vid fattandet av beslut om säkerhetskontroll. En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen skall enligt förslaget också besluta om kroppsvisitation av besökare hos fånga.

Att ta en person i förvar betyder ett starkt ingrepp i den personliga friheten. Därför föreslås det att endast fängelsedirektören skall vara behörig att besluta om förvar.

9 §. *Närmare bestämmelser.* Det föreslås att paragrafen skall innehålla en bestämmelse om

behörigheten att meddela närmare föreskrifter om saken.

18 kap. **Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel**

Mera precisa bestämmelser om säkerhetsåtgärder än i den nuvarande lagstiftningen skall enligt förslaget utfärdas i kapitlet.

1 §. *Säkerhetsåtgärder.* Det har i praktiken förekommit oklarheter i den nuvarande gränsdragningen mellan å ena sidan övervaknings, gransknings- och disciplinära åtgärder och å andra sidan säkerhetsåtgärder. Genom säkerhetsåtgärder ingriper man ofta starkt i fångarnas personliga frihet och integritet. Därför föreslås det att sådana åtgärder mera exakt än i dag skall anges på lagnivå.

Till 1 mom. skall det enligt förslaget fogas en allmän bestämmelse om de åtgärder som riktas mot fångar och som kan anses vara säkerhetsåtgärder. Sådana åtgärder är beläggande med fängsel, observation, observation under isolering samt avskildhet. Gemensamt för säkerhetsåtgärderna är att det primära syftet med dem är att på förhand förhindra att ordningen i fängelset eller en fånges eller någon annans säkerhet äventyras eller att nya brott eller andra gärningar som orsakar fara skall äga rum.

Även om avskildhet på egen begäran och placering på säkerhetsavdelning kan i viss mening klassificeras som säkerhetsåtgärder, skall de enligt förslaget anges i 5 kap.

För att styra praxis skall en uttrycklig bestämmelse om vidtagande av säkerhetsåtgärder som en sista åtgärd enligt förslaget fogas till 2 mom.

2 §. *Beläggande med fängsel.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om beläggande med fängsel som i dag anges i 2 kap. 11 § LVS.

Förutsättningarna för beläggande med fängsel skall enligt förslaget preciseras. De förutsättningar för beläggande med fängsel som avses i 1 och 2 punkten skall vara de samma som i gällande lag.

Som en ny grund föreslås det att en fånge skall kunna beläggas med fängsel i syfte att avvärja risk för våld. Risken för våld skall i enskilda fall kunna härledas från t.ex. fångens

hotelser.

I 4 punkten föreslås det en bestämmelse om beläggande med fängsel vid genomförande av kroppsbesiktning. Detta är i vissa fall nödvändigt, när en fånge starkt motsätter sig kroppsbesiktning.

Det föreslås inte heller några ändringar i reglerna om varaktigheten av beläggande med fängsel. Fängslandet får inte fortgå längre än nödvändigt. I praktiken är det ovanligt att någon beläggs med fängsel för en längre tid än några timmar, om tiden för transport inte beaktas. Det föreslås också att bestämmelsen om konsultering av en läkare, när beläggande med fängsel sker i syfte att avvärja våldsamt beteende hos en fånge, skall bevaras i lagen.

Det föreslås att bestämmelsen om avlägsnande av fängsel vid en domstol skall preciseras. Fängslet skall alltså i regel avlägsnas i en domstol. Ordföranden för domstolen skall dock av särskilda skäl ha rätt att besluta annorlunda. Med sådana särskilda skäl avses t.ex. en fånges våldsamhet. Fängslen skall också avlägsnas om medicinska åtgärder förhindras på grund av fängslen.

Enligt ett cirkulär av fängsvårdsavdelningen (numera Brottsförhållandenverket) består redskapen för beläggande med fängsel av hand- och fotbojor, bandsäng och tvångströja. Som redskap för beläggande med fängsel används i praktiken handbojor och knippförband av plast med vilka händerna på en fånge kan bindas. Det föreslås att bestämmelser om redskap för beläggande med fängsel skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

3 §. *Observation.* Bestämmelser om placering av en fånge under observation skall enligt förslaget utfärdas i paragrafen. Med observation avses ett rum eller en cell i vilken en fånge kan hållas under uppsikt dygnet runt genom teknisk övervakning eller på något annat sätt.

I ställe för beläggande med fängsel kan en fånge enligt 2 kap. 11 § LVS placeras i ett ändamålsenligt ordnat enrum. Eftersom beläggande med fängsel och placering i enrum är högst olika säkerhetsåtgärder, föreslås det att saken skall anges i en särskild paragraf.

En fånge som är berusad eller lider av abstinensfenomen behöver ofta för sin egen säkerhet observation dygnet runt. I praktiken placeras sådana fångar vanligen i celler med kame-

raövervakning där fången och hans eller hennes hälsotillstånd kan iakttas genom teknisk övervakning dygnet runt. Personalen besöker också med regelbundna intervaller sådana fångar. Även fångar som överväger självmord eller uppför sig självdestruktivt behöver liknande övervakning dygnet runt. Den nuvarande lagen saknar bestämmelser om dylika situationer.

Enligt det föreslagna 1 mom. skall en fånge kunna placeras i observation endast om det är nödvändigt att iakttä hälsotillståndet hos fången som är berusad eller lider av abstinensfenomen, för att förhindra självdestruktivt beteende eller för att betvinga våldsamhet som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom.

De placeringsgrunder som avses i 1 mom. 1 och 2 punkten är nya. Genom bestämmelserna skall nuvarande praxis så långt som möjligt preciseras. Den förutsättning som avses i 1 mom. 2 punkten kan orsakas t.ex. av att fången har försökt begå självmord, annars skadat sig eller av att det i övrigt kan förmodas av fångens beteende att han eller hon utgör en fara för sig själv. Den princip som avses i 3 punkten i lagrummet motsvarar bestämmelsen i nuvarande 2 kap. 11 § LVS.

Eftersom en fånge som placeras i observationscell vanligen lider av psykiska problem, skall hälsovårdspersonalen genast underrättas om placeringen. I 2 mom. föreslås det en bestämmelse om att en läkare så snart som möjligt skall undersöka fångens hälsotillstånd. Fången, fångens hälsotillstånd och välbefinnande skall noggrant iakttas under vistelsen i observationscell.

Observation skall alltid vara en temporär och möjligast kortvarig säkerhetsåtgärd. En fånges psykiska problem skall i mån av möjlighet skötas genom konsultation hos en läkare eller hälsovårdspersonalen och på andra sätt. I 3 mom. skall det enligt förslaget ingå en bestämmelse om varaktigheten av observationen. Observationen får inte vara längre än nödvändigt och inte överskrida sju dygn. Den fånge som avses i 1 mom. 1 punkten kan emellertid behöva dylik observation under flera veckors tid för sin egen säkerhet. Eftersom det dock gäller en åtgärd som avses vara så

kortvarig som möjligt, föreslås det att 2 mom. skall innehålla en bestämmelse att beslutet skall omprövas med högst sju dygns intervaller.

4 §. *Observation i isolering.* Bestämmelsen i gällande 2 kap. 9 d § LVS om isolering av en fånge när det finns grundad anledning att misstänka att fången har i fängelset eller vid ankomsten till fängelset rusmedel eller andra otillåtna ämnen eller föremål som avses i 9 kap. 1 eller 2 mom. i kroppen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Innehållet i den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget inte ändras i sak. De förutsättningar som anges i den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget inte ändras. För tydlighetens skull föreslås det att isolering av en fånge på denna grund skall benämnas observation i isolering som bättre beskriver innehållet i åtgärden.

Även varaktigheten av observation i isolering skall enligt förslaget i regel bevaras enligt gällande lag. Enligt förslaget till paragraf skall denna maximitid dock kunna överskridas när det vid kroppsbesiktning med säkerhet konstaterats att en fånge har droger i kroppen. Hälsovårdspersonalen skall i sådana fall inte mot fångens vilja avlägsna drogerna från fångens kropp, varvid fortsatt observation i isolering är det enda sättet att förhindra att drogerna sprider sig i fängelset. I praktiken har det dock förekommit fall när en tid av sju dygn är för kort. Därför skall paragrafen enligt förslaget innehålla en ny bestämmelse om möjligheten att fortsätta observationen i isolering. Den får dock inte fortsättas över sju dygn. Den längsta möjliga tiden för observation i isolering skall enligt förslaget således vara 14 dygn.

Paragrafens 3 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om anmälan till hälsovårdspersonalen. Bestämmelsen överensstämmer med 3 § 2 mom.

5 §. *Avskildhet.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om avskildhet som vanligen fortgår längre än den säkerhetsåtgärd som föranleds av de grunder som avses i 3 och 4 §. En skillnad jämfört med nämnda bestämmelser är dessutom att den aktuella paragrafen skall ange den avskildhet som är nödvändigt för förhindrandet av uppsåtliga eller planerade gärningar, medan det i de situationer som avses i 2—4 § vanligen även gäller

tryggheten av en fånges egen säkerhet.

Bestämmelsen överensstämmer med gällande 3 kap. 9 § 2 mom. LVS. Det föreslås inga ändringar i sak i paragrafens innehåll eller tillämpningsområde, men paragrafen skall i vissa avseenden preciseras. Ett villkor för avskildhet skall vara att åtgärden är nödvändig för att de gärningar som nämns i paragrafen skall förhindras. Med detta avses att gärningarna inte kan förhindras på något annat sätt.

Enligt 1 mom. 1 punkten skall en fånge kunna hållas avskild för att det skall vara möjligt att förhindra att fången allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa. Bestämmelsen överensstämmer med gällande 3 kap. 9 § 2 mom. 1 punkten LVS. Paragrafens 1 mom. 2 och 4 punkten överensstämmer med motsvarande punkter i den nuvarande bestämmelsen.

Paragrafens 3 punkt skall enligt förslaget ändras så att användning av berusningsmedel i den nuvarande bestämmelsen skall ersättas med ett omnämnande av användning av berusningsmedel eller prevention av narkotikabrott som avses i 50 kap. 1—4 § strafflagen.

Villkoret för placering skall alltså vara att de gärningar som nämns i paragrafen inte kan förhindras på något annat sätt.

Det föreslås att den allmänna principen om begränsningar av fångarnas rättigheter som också ingår i den nuvarande bestämmelsen skall fogas till 2 mom. Dessutom skall paragrafen innehålla ett omnämnande av att fångar och deras hälsotillstånd skall noggrant iaktas under avskildheten.

En bestämmelse om varaktigheten av avskildhet skall enligt förslaget anges i 3 mom. Enligt den föreslagna allmänna principen får avskildhet inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om avskiljande skall tas till ny prövning med 30 dygns intervaller i överensstämmelse med gällande lag.

Det är i praktiken synnerligen sällsynt att en fånge hålls avskild. Bestämmelsen är emellertid nödvändig, eftersom en fånge som är farlig för andra fångar eller personalen, är rymningsbenägen eller fortgående använder rusmedel, inte kan tillåtas bo och vistas tillsammans med andra fångar. Upprätthållandet av ordningen i fängelset kräver att en fånge också skall kunna hållas avskild i situationer när det är nödvändigt för förebyggandet av narko-

tikabrott som avses i 50 kap. 1-4 § strafflagen.

Avskildhet kan i praktiken innebära avskildhet från andra fångar dygnet runt, varvid fångens verksamhetsmöjligheter utanför den egna cellen är ofta högst begränsade. Om behovet av avskildhet fortgår en längre tid, skall placering på säkerhetsavdelning som avses i 5 kap. 5 § övervägas. På en säkerhetsavdelning kan fången ges större verksamhetsmöjligheter utanför den egna cellen, jämfört med de möjligheter som en avskild fånge har.

6 §. *Användning av maktmedel.* Det föreslås att en bestämmelse om rätten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet att använda maktmedel skall fogas till paragrafen. Den nuvarande bestämmelsen om maktmedel finns i 2 kap. 11 b § LVS. Emedan maktmedel innebär ett avsevärt ingripande i en persons grundläggande rättigheter som garanteras i grundlagen, såsom personlig integritet och frihet, föreslås det att den nuvarande bestämmelsen skall preciseras med hänsyn till det lokala, personella och innehållsmässiga användningsområdet.

I 1 mom. skall det anges vem har rätt att använda maktmedel samt var och i vilka situationer maktmedel skall kunna användas.

Maktmedel skall kunna användas av tjänstemän vid Fångvårdsväsendet.

Rätten att använda maktmedel skall enligt förslaget också begränsas med hänsyn till området så att maktmedel endast skall kunna användas i fängelset, på fängelseområdet eller i dess omedelbara närhet eller i verksamhet som övervakas av Fångvårdsväsendet.

Med omedelbar närhet avses närområden som kan anses utgöra skyddsområden och som gränsar till anstaltsområdet. I fängelser som är belägna i städer kan också närområden som gränsar till fängelsemuren och som inte hör till anstaltsområdet anses vara sådana områden. Dessutom kan allmänna vägar som löper genom anstaltsområdet eller motsvarande områden anses vara sådana områden.

Maktmedel skall också kunna användas under transport av fångar samt i annan verksamhet som övervakas av Fångvårdsväsendet. Med transport av fångar avses vid sidan av förflyttning och transporter av fångar även ledsagade permissioner samt andra situationer när fångar avlägsnar sig från fängelset under bevakning.

Med verksamhet som övervakas av Fångvårdsväsendet avses t.ex. arbets- eller sysselsättningsplatser där fångarna arbetar eller deltar i sysselsättning utanför anstalten under vägledning eller övervakning av personalen vid fångvårdspersonalen.

I 1 mom. skall det anges att användning av maktmedel skall hänföra sig till utförandet av tjänsteuppdrag. Med detta avses t.ex. att en tjänsteman inte skall ha rätt att använda maktmedel under sin fritid, förutsatt att tjänstemannen inte handlar med stöd av 3 mom. på begäran av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet.

Användningen av maktmedel är inte en självständig befogenhet utan skall alltid hänföra sig till skötseln av tjänsteuppdrag, när andra befogenheter som anges i lag utövas. Maktmedel skall endast kunna användas i situationer som nämns i 1 mom. 1—3 punkten. De åtgärder som avses i 1 mom. 1 punkten skall i första hand riktas mot fångar, och de åtgärder som avses i 2 punkten skall främst riktas mot utomstående som avses i 17 kap.

Maktmedel skall kunna riktas mot fångar för vidtagande av diverse kontroll- och granskningsåtgärder och för förhindrande av att en fånge rymmer eller olovligt avlägsnar sig.

Maktmedel som riktas mot utomstående skall kunna användas för utförande av de tjänsteuppdrag som avses i 17 kap. Sådana tjänsteuppdrag är att förhindra tillträde till fängelseområdet, att frånta varor eller föremål, att avlägsna en person från fängelseområdet samt att gripa en person. Eftersom det alltid är frivilligt för utomstående att genomgå säkerhetsgranskning och för besökare att genomgå kroppsvisitation, får sådan granskning inte utföras med maktmedel.

Att maktmedel skall användas som en sista utväg medför att användningen av maktmedel i allmänhet förutsätter motstånd. Med motstånd avses en persons fysiska, aktiva eller passiva beteende med vilket en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet förhindras att utföra ett tjänsteuppdrag. Ett sådant motstånd kan t.ex. innebära att någon ställer sig i en dörröppning så att dörren inte kan stängas eller att en fånge gör motstånd när han eller hon skall granskas. Enbart ett verbalt angrepp är inte motstånd, men hot om våld är däremot sådant.

Enligt 1 mom. 3 punkten skall maktmedel också kunna användas i syfte att förhindra tillträde, avlägsna ett hinder eller stanna ett olovligt fordon när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan farlig händelse.

Dylika situationer grundar sig vanligen på skyldighet för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet att övervaka fångarna och de lokaler som står till fångarnas förfogande enligt 16 kap. 1 § samt skyldigheten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet att inte bevilja någon som saknar behörigt tillstånd eller skäl tillträde till fängelset enligt 17 kap. 1 §. Bestämmelsen kompletterar befogenheterna för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet vid förebyggandet av störande händelser, farliga situationer och brott.

Med stöd av bestämmelsen skall det vara möjligt att med maktmedel förhindra tillträdet för utomstående som med våld eller hot försöker tränga in i fängelset. Bestämmelsen skall också ge en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet rätt att på anstaltsområdet eller i dess omedelbara närhet stanna en flyktbil som används vid rymning. Med avlägsnande av ett hinder avses t.ex. en situation då en fånge eller en grupp fångar genom att bygga hinder försöker hindra tillträde för fångvårdstjänstemännen till ett bestämt utrymme. Ett hinder som skall avlägsnas utgörs vanligen av ett föremål, som hindrar tillträde till en lokal där uppdraget skall utföras. Som typiskt exempel kan nämnas en låst dörr eller ett fortskaffningsmedel eller ett djur som utgör hindret.

När maktmedel används skall de allmänna principerna för utövandet av befogenheter som avses i 1 kap. 6 § iakttas. Enligt 1 kap. 6 § 2 mom. skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet i första hand genom råd, uppmärksamhet och påbud upprätthålla ordningen. I 1 kap. 6 § 3 mom. uttrycks principen om minsta möjliga skada.

För att styra användningen av maktmedel skall det enligt förslaget i 2 mom. särskilt anges att maktmedlen skall vara nödvändiga och försvarliga.

Med nödvändighetskravet avses att maktmedel inte får användas för säkerhets skull utan först om andra medel saknar verkan. Nödvändighetskravet innebär också att användningen av maktmedel skall omedelbart

avslutas när motståndet upphör eller situationen annars kan kontrolleras.

Försvarligheten kan jämföras med proportionalitetsprincipen. Maktmedlen skall stå i rimlig och förnuftig proportion till det mål som skall uppnås genom tjänsteuppdraget. För bedömningen av försvarligheten skall det enligt förslaget i paragrafen utfärdas en preciserande bestämmelse om de omständigheter som skall beaktas när försvarligheten bedöms. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med 27 § 2 mom. polislagen. När försvarligheten bedöms, skall uppdragets bråds-kande karaktär och vikt, farligheten av motståndet, de tillgängliga resurserna samt andra omständigheter som inverkar på den övergripande bedömningen av situationen beaktas.

Bedömningen av maktmedlens försvarlighet kräver en övergripande prövning i varje enskild situation, varvid uppdragets bråds-kande karaktär och vikt, de maktmedel som behövs för utförandet av uppdraget och de tillgängliga resurserna skall utvärderas. Om det t.ex. nattetid finns få anställda närvarande i fängelset och ett tjänsteuppdrag, t.ex. granskningen av en våldsam fånge, av denna orsak endast kan utföras med stränga maktmedel, är det ändamålsenligt att senarelägga åtgärden tills fången lugnat sig eller tills det finns flera anställda tillgängliga.

Det föreslås att den nuvarande bestämmelsen i fängsvårdsavdelningens föreskrifter om att endast tjänstemän som på behörigt sätt utbildats skall få använda maktmedel skall fogas till 2 mom.

I 3 mom. skall befogenheterna för den som biträder vid användning av maktmedel anges. Bestämmelsen överensstämmer i sak med 27 § 3 mom. polislagen.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skall biträdandet kunna komma i fråga endast på begäran eller med samtycke av en tjänsteman som har rätt att använda maktmedel och alltid kräva ledning av någon som avses i 1 mom. Också den som biträder skall använda maktmedel på ett sätt som är nödvändigt och för-svarbart med hänsyn till omständigheterna.

De som avses i bestämmelsen är främst tjänstemän vid Fängsvårdsväsendet som saknar utbildning i användningen av maktmedel. En sådan situation kan uppkomma t.ex. i arbets-

lokalerna i ett fängelse, där främst handledningspersonal är närvarande. Att anlita privat eller utomstående hjälp är endast i exceptionella situationer aktuellt..

7 §. *Förfarandet*. Paragrafen skall innehålla bestämmelser om förfarandet. Beslut om ställande under observation i isolering och avskiljande skall fattas skriftligen. Andra säkerhetsåtgärder är till naturen sådana att beslut inte alltid kan fattas skriftligen. Även sådana beslut, orsaken till och varaktigheten av åtgärden, skall dock registreras.

8 §. *Beslutanderätt*. I paragrafen skall bestämmelser om beslutanderätt samlas. Beslut om beläggande med fängsel skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter övervakningen. Eftersom ett sådant beslut ofta skall fattas utan dröjsmål, föreslås det att också en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppdrag skall kunna besluta om beläggande med fängsel, om saken inte tål uppskov. En sådan situation kan uppkomma t.ex. under fångtransport.

Den tjänsteman som svarar för säkerhet skall besluta om placering under observation och under observation i isolering. Eftersom behovet av sådan placering kan uppkomma efter att den normala tjänstetiden löpt ut när den säkerhetsansvarige vanligen inte befinner sig i fängelset, föreslås det att beslutet också skall kunna fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen, om saken inte tål uppskov.

Beslut om avskildhet skall fattas av fängelsedirektören. Regleringen av befogenheter överensstämmer med bestämmelserna i nuvarande lag.

9 §. *Närmare bestämmelser*. Det föreslås att närmare bestämmelser om verkställighet av observation, observation i isolering och avskildhet samt redskap för beläggande med fängsel och för användning av maktmedel och om registrering av beslut skall utfärdas genom förordning av statsrådet. Enligt den föreslagna 6 § skall rätten att använda maktmedel förbindas med utbildning i användning av maktmedel. För att utbildningsbestämmelserna skall vara så enhetliga som möjligt föreslås det att Brottsförhållningsverket skall meddela närmare föreskrifter om saken.

19 kap. Anmälningar och lämnande av upplysningar

Kapitlet skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om de anmälningar som fångvårdsmyndigheterna kan lämna till personer utanför fångvården eller till andra myndigheter. Bestämmelser om lämnandet av uppgifter finns också i 3 kap. lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff. Skillnaden mellan den nämnda lagen och de anmälningar som föreslås i detta kapitel är att de sistnämnda vanligen inte finns i fångvårdsmyndigheternas register. En annan skillnad är att de anmälningar som föreslås i 19 kap. vanligen gäller enskilda fångar eller häktade, medan bestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff även gör det möjligt att lämna uppgifter i mängder. Den nämnda lagen gör det också möjligt att överlämna uppgifter till andra myndigheter genom teknisk bruksförbindelse.

1 §. *Anmälan om egendom, pengar, andra betalningsmedel och sociala förmåner.* På grund av narkotikahandeln i fängelserna och stulna varor som cirkulerar i fängelserna skall en särskild anmälningsskyldighet anges i paragrafen. Om det med stöd av omständigheter som framkommit i samband med övervakningen av fångar eller vid skötseln av Fångvårdsväsendets andra uppgifter finns anledning att betvivla att pengar, andra betalningsmedel eller någon annan egendom har ett lagligt ursprung, skall saken anmälas till polisen.

Gällande lag saknar bestämmelser om anmälningsskyldighet. Enligt 2 kap. 6 § 2 mom. LVS kan otillåtna penningtillgångar som tillhör en fånge kunna tas i förvar i anstalten, men lagstiftningen saknar ett bemyndigande att underrätta polisen om pengar, betalningsmedel eller egendom. Anmälningsskyldigheten skall uppkomma t.ex. på grund av innehav av exceptionella mängder pengar eller egendom eller transaktioner med dessa.

Bestämmelsen är förbunden med 16 kap. 8 § enligt vilken pengar, betalningsmedel eller annan egendom skall kunna förvaras åtskilt till polisen har fattat ett beslut i frågan.

I 2 mom. föreslås det en bestämmelse om anmälan om sociala förmåner. Bestämmelsen är nödvändig, eftersom det i praktiken upp-

stått tvivel om fångvårdsmyndigheterna kan göra sådana anmälningar på eget initiativ. Anmälan skall göras till den myndighet som beviljat förmånen i avsikt att utreda ärendet.

2 §. *Anmälan om innehållet i brev, telefonsamtal eller andra meddelanden.* De grunder på vilka ett brev från eller till en fånge får läsas skall anges i 12 kap. 2 §. Förutsättningarna för avlyssnande av telefonsamtal skall på motsvarande sätt anges i 12 kap. 7 §.

Ifall den information som fås genom läsning av ett brev eller avlyssnande av ett telefonsamtal är nödvändig för förhindrande eller utredning av ett brott, föreslås det att upplysningar om innehållet i brevet, samtalet eller annat meddelande skall kunna lämnas till polisen, någon annan förundersökningsmyndighet eller åklagaren. Upplysningar skall kunna lämnas antingen muntligen eller skriftligen. Kopior av brev eller meddelanden eller inspelningar av samtal skall kunna lämnas till polisen under samma förutsättningar.

3 §. *Anmälan om en fånges hälsotillstånd och om att fången avlidit.* I enlighet med normalitetsprincipen skall en fånges hälsotillstånd anmälas enligt de allmänna bestämmelserna i lagen om patientens ställning och rättigheter.

Enligt förslaget skall de behöriga myndigheterna, en nära anhörig, annan närstående eller någon annan person som fången utsett kunna underrättas om en fånge avlidit. Även andra än den som avses i 6 kap. 4 § skall sålunda kunna underrättas. För närvarande anges frågan i 78 § fångvårdsförordningen.

4 §. *Anmälan om permission och frigivning.* Den bestämmelse om anmälan till målsäganden eller någon annan person som i dag finns i 2 kap. 12 § LVS skall fogas till paragrafen. Paragrafen skall enligt förslaget kompletteras med en bestämmelse om att fångvårdsmyndigheterna även skall ha rätt att göra motsvarande anmälning till en person gentemot vilken fången meddelats besöksförbud.

5 §. *Anmälningar till polisen.* Alla de bestämmelser som fångvårdsmyndigheterna kan lämna till polisen skall samlas ihop i bestämmelsen. Motsvarande anmälningar skall även kunna lämnas om häktade. Anmälningarna skall kunna lämnas på eget initiativ eller på begäran av polisen.

6 §. *Anmälan till åklagaren.* Om en fånge

åtalas vid en domstol för ett brott för vilket disciplinstraff tidigare avtjänats, skall disciplinstraffet enligt 6 kap. 15 § strafflagen beaktas som avdrag när straffet bestäms.

För att ett disciplinstraff skall kunna beaktas, skall åklagaren i samband med rättegången underrättas om disciplinstraffet och verkställigheten av straffet.

I 2 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om att en anmälan om de situationer som avses i 2 c kap. 4 § 3 mom. strafflagen skall lämnas till åklagaren. Den nämnda paragrafen gäller situationer när fångar som avtjänar fängelsestraff för en bestämd tid eller är häktade gör sig skyldiga till grova brott som avses i 2 c kap. strafflagen. I dessa situationer kan domstolen på åklagarens yrkande bestämma att den maximala strafflängden på 20 år som anges i 2 c kap. 4 § 2 mom. strafflagen inte skall tillämpas när straffen räknas ihop.

7 §. *Anmälan om skötsel av egendom.* En fångs egendom, t.ex. bostad och flyttgods, kan kräva skötsel som fången inte själv kan ordna. Därför föreslås det att om en fångs egendom som befinner sig någon annanstans behöver skötsel och fången inte själv kan se till saken, skall detta anmälas till den myndighet som avses i lagen om förmyndarverksamhet (422/1999). Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 2 kap. 6 § 3 mom. LVS.

8 §. *Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning.* Rättsskyddscentralen för hälsovården bestämmer enligt 16 § mentalvårdslagen om var en sinnesundersökning skall utföras. Rättsskyddscentralen har enligt 8 § 1 mom. lagen om rättsskyddscentralen för hälsovården (1074/1992) rätt att på begäran utan hinder av sekretessbestämmelserna få de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för dess uppdrag av en myndighet. Sålunda är fängvårdsmyndigheterna förpliktade att lämna de uppgifter som t.ex. inverkar på fångars och häktades förläggning och förhållanden, när rättsskyddscentralen för hälsovården begär det. Uppgifter som avser häktade kan lämnas i stöd av häktningsslagen 16 kap. 1 § 9 punkten. Sådana uppgifter är synnerligen viktiga när det gäller att vid placeringen tillräckligt beakta den dömdes rymningsbenägenhet och andra faktorer som på-

verkar säkerheten vid utförandet av sinnesundersökningen.

Att lämna sådana uppgifter kräver enligt gällande lag emellertid att rättsskyddscentralen för hälsovården begär det. Att uppgifter som enbart grundar sig på en begäran lämnas är inte alltid nog. Fängvårdsmyndigheterna är ofta medvetna om omständigheter som är viktiga för ostörd verkställighet av en sinnesundersökning skall säkerställas. Även säker verkställighet av häktning, säkerställandet av straffverkställighet och säkerheten för den som undersöks eller annan person kräver att fängvårdsmyndigheterna och polisen har rätt att på eget initiativ lämna uppgifter och utredningar som gäller frågor som uppfattas som viktiga. Sådana utredningar skall kunna ges förutom direkt till rättsskyddscentralen för hälsovården i samband med placeringen även direkt till den enhet som utför sinnesundersökningen. Därför föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om saken skall fogas till lagen.

9 §. *Anmälan om person- och egendoms-skador.* Bestämmelsen om anmälan om person- och egendomsskador är ny. Den överensstämmer med 49 § polislagen.

Enligt 1 mom. skall en tjänsteman vid Fängvårdsväsendet utan dröjsmål underrätta fängelsedirektören eller någon annan förman om person- eller egendomsskador som uppkommit vid utförandet av tjänsteuppdrag. En undersökning av händelsen som avses i 15 kap. 10 § skall genomföras.

Skador som uppkommit i samband med tjänsteuppdrag skall anmälas oavsett om det finns en klar kausalitet mellan tjänsteuppdraget och skadan som följde. En omfattande anmälningsskyldighet skall göra det lättare att senare utreda oklara fall och situationer och klargöra eventuella ersättningsanspråk.

I sammas moment skall det föreskrivas att det i samband med personskador skall ses till att den skadade utan dröjsmål skall få den första hjälp och vård som han eller hon behöver. Den som meddelar att han eller hon skadats på grund av en åtgärd skall utan onödigt dröjsmål ordnas en möjlighet att bli undersökt av en läkare eller sjukskötare.

De kostnader som orsakas av de åtgärder som avses i 1 mom. skall betalas med statsmedel.

10 §. *Rätt att förtiga uppgifter.* I gällande lagstiftning finns det inga bestämmelser om rätten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet att skydda identiteten av sin informationskälla. Med uppgifter som grundar sig på tips avses i bestämmelsen endast grundläggande uppgifter om planerade eller redan begångna brott. Rätten att förtiga uppgifter skall därmed inte täcka detaljerad information, dvs. de berättelser om planerade eller redan begångna brott som kan anses utgöra egentliga bevis. Det skulle gå dåligt ihop med ställningen för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet att han eller hon hade rätt att förtiga detaljerade uppgifter om brott. Avsikten med bestämmelsen är endast att göra det möjligt för fångvården att få tips om den brottslighet som äger rum eller planeras i fängelserna så att ordningen i fängelset skall kunna garanteras. Avsikten är inte att fångvårdsmyndigheterna med stöd av denna bestämmelse skall börja utföra egentliga brottsutredningar eller skaffa bevis. Detta skall alltså vara en uppgift för polisen.

Fångar som har information om t.ex. droghandeln i ett fängelse lämnar vanligen sina upplysningar bara om berättarens andel i brottsutredningen kan hållas hemlig. Orsaken till detta är vanligen frukten för hämndåtgärder.

Med hänsyn till ordningen och säkerheten i ett fängelse är det å andra sidan viktigt att även förtrolig information kan skaffas för att man skall kunna vidta de åtgärder som informationen kräver. Om sekretessen för förtrolig information inte kan lovas, äventyras tillgången till information om brottsligheten i fängelset.

Den föreslagna bestämmelsen skall endast gällas tips som härstammar från fångar. Det skall naturligtvis inte finnas någon rätt att förtiga uppgifter, om likartad information lämnas t.ex. av en arbetskamrat eller eventuellt av en helt utomstående. Gärningar kan i sig samtidigt begås eller planeras både i ett fängelse och utanför. Den föreslagna bestämmelsen innehåller inte en sådan avgränsning.

Enligt 1 mom. skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet inte som vittne eller annars som utfrågad vara skyldig att avslöja identiteten av den som förtroligt lämnat honom eller henne upplysningar i tjänsten.

Bestämmelsen överensstämmer med bestämmelsen i 44 § 1 mom. polislagen om polisens rätt att förtiga uppgifter, men den skall vara mera begränsad med hänsyn till tillämpningsområdet. Tillämpningsområdet för bestämmelsen skall endast begränsa sig till identiteten hos den som lämnat upplysningarna. Det skall dock förutsättas att upplysningar lämnats om ett brott som enligt lagen medför minst fyra års fängelse eller om narkotikabrott som avses i 50 kap.1—4 § strafflagen.

Samtycke undanröjer den rätt att förtiga uppgifter som avses i bestämmelsen, emedan denna rätt grundar sig på skydd av den som lämnat tipset, vilket uppenbarligen inte behövs när samtycke givits. Samtycke skall kunna ges attingen när tipset meddelas eller senare. Samtycket skall emellertid vara uttryckligt, och får således inte härledas från t.ex. de förhållanden som rådde när tipset gavs. Det skall inte heller finnas någon rätt att förtiga uppgifter när det är uppenbart att den fara som avses i paragrafen inte finns.

I 2 mom. skall det anges att en domstol av synnerligen vägande skäl kan bestämma att identitet skall röjas, om åklagaren utför åtal för ett brott som kan leda till sex års fängelse eller något ännu strängare straff. Rätten att hemlighålla identiteten av informationskällan skall dock även vid en rättegång vara absolut, om röjandet av identiteten uppenbarligen allvarligt äventyrar säkerheten för den som lämnade upplysningarna eller för hans eller hennes närstående.

Motsvarande bestämmelse finns i 44 § 2 mom. polislagen.

11 §. *Beslutanderätt.* Eftersom anmälningar och upplysningar lämnas till andra myndigheter och utomstående, skall fängelsedirektören i första hand ha rätt att besluta om lämnandet av dem. Enligt förslaget skall fängelsedirektören eller, på förordnande av direktören, den tjänsteman som svarar för säkerhet besluta om att anmälningar och upplysningar skall lämnas.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om anmälningar och lämnande av upplysningar skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

VI AVDELNINGEN. ÖVRIGA BESTÄMMELSER

20 kap. Ändringssökande

1 §. *Rätt att anföra besvär hos tingsrätten.* Enligt 1 mom. skall fångarna ha rätt att hos tingsrätten söka ändring i beslut som gäller förlost av avtjänad tid och senareläggning av villkorlig frigivning.

Den föreslagna bestämmelsen skall vara mera begränsad med avseende på tillämpningsområdet än den nuvarande möjligheten att söka ändring hos tingsrätten enligt 7 kap. 1 § LVS. Ändring skall kunna sökas hos tingsrätten endast i beslut som påverkar längden av strafftiden i fängelse. I alla övriga beslut skall ändring sökas enligt bestämmelserna om förvaltningsprocess.

Paragrafens 2 mom. skall innehålla en hänvisningsbestämmelse enligt vilken bestämmelser om yrkande på rättelse hos direktören för regionfängelse skall finnas i 9§ och anförande av besvär hos förvaltningsdomstolen i 12 §.

2—8 §. Bestämmelserna i 20 kap. 2—8 § fängelselagen skall behandla behöriga domstolar, anförande av besvär, ställande av ny tidsfrist, besvärens inverkan på verkställigheten, beslutsfattarens skyldigheter, huvudförhandling vid tingsrätten och besvärsförbud. Bestämmelserna överensstämmer innehållsmässigt med gällande 7 kap. 2—8 § LVS (580/2001, 257/2002 och 271/2002). Innehållet i den gällande lagen presenterades i 2.1.4. punkten i den allmänna motiveringen.

Rättelseyrkande

9 §. *Ärenden som är föremål för ändrings-sökande.* De beslut i vilka fångarna kan yrka rättelse hos direktören för regionfängelset skall uppräknas i 1 mom.

Rättelseyrkande skall vara möjligt i beslut som gäller uppskov med straffverkställighet och återkallande av uppskov. Ett beslut om uppskov inverkar direkt på inledandet av strafftiden och gäller därför viktiga rättigheter och skyldigheter för den dömda. Uppskov med verkställighet av hälso- eller andra skäl, återkallande av uppskov och uppskov med förvandringsstraff i fängelset är sådana beslut.

Enligt 1 mom. 2 punkten skall rättelse kunna yrkas i beslut om intagning av barn till en fånge i fängelset enligt 4 kap. 10 §. Det gäller ett viktigt beslut från fångens synpunkt, ett beslut som påverkar innehållet i straffverkställigheten samt förhållandet mellan förälder och barn.

Det skall vanligen inte vara möjligt att yrka rättelse i beslut som gäller placeringen av fångar i fängelser. Avskilt boende på egen begäran som anges i 5 kap. 3 § är ett undantag. Med detta avses i praktiken fångar som för sin egen säkerhet vill bo avskilda från andra fångar. Eftersom säkerhet är en viktig grundläggande rättighet som skyddas av 7 § 1 mom. grundlagen, skall fångar kunna yrka rättelse i beslut som innebär att de förvägrats möjligheten att bo avskilt.

Det skall också vara möjligt att yrka rättelse i beslut om placering på säkerhetsavdelning. Placering på säkerhetsavdelning innebär en ytterligare begränsning av en fånges frihet och grundläggande rättigheter jämfört med vad som annars är nödvändigt för verkställande av frihetsberövandet. Därför är det nödvändigt att möjligheten att få saken prövad genom rättelseförfarande skall säkerställas. Det skall också vara möjligt att yrka rättelse i beslut om förflyttning av fången från öppen anstalt till slutet fängelse, men rättelseyrkandet skall enbart kunna ställas i fråga om sådana förflyttningar, som grundar sig på 6 kap. 2 § 1 mom. 1—3 punkterna fängelselagen.

Det skall inte vara möjligt att yrka rättelse i beslut om basvård och boende. En fånge skall däremot som i dag kunna anföra förvaltningsklagan.

I beslut som gäller fångars deltagande i verksamhet skall inte kunna yrkas rättelse när det gäller placering i verksamhet i fängelse eller utanför fängelset. I beslut som gäller innehav av egendom och användning av pengar som avses i paragrafen skall rättelse kunna yrkas. För den enskilda fången gäller det beslut som tangerar skyddet av egendom som tryggas i grundlagen. Med hänsyn till dessa finns det ett behov av rättsskydd. Men det skall inte finnas möjlighet till att yrka rättelse när det gäller de beslut som avses i 9 kap. 4 § 3 mom. och som på ett allmänt plan begränsar användningen av pengar och andra betalningsmedel i ett slutet fängelse eller på en

fängelseavdelning. Frågan skall enligt 9 kap. 9 § fängelselagen avgöras av direktören för regionfängelset. Förvaltningsklagan skall kunna anföras över sådana beslut.

Enligt 1 mom. 6 punkten skall det vara möjligt att yrka rättelse i beslut om kvarhållande av brev eller postförsändelser.

I 1 mom. 7 punkten skall det finnas bestämmelser om yrkande av rättelse i beslut om besöksförbud.

I beslut om permission skall det vanligen inte kunna yrkas rättelse. Enligt 1 mom. 8 punkten skall rättelse dock kunna yrkas i beslut om permission som beviljas av något synnerligen viktigt skäl. Bestämmelser om sådana permissioner skall finnas i 14 kap. 5 §. Då skall det finnas ett exceptionellt permissionsbehov som accentueras av den absoluta formuleringen i lagen. Permission av någon synnerligen viktig anledning skall beviljas när villkoren uppfylls.

Enligt 1 mom. 9 punkten skall det vara möjligt att yrka rättelse i de disciplinstraff som avses i 15 kap. 4 § 1—3 punkten och som är varning, förlust av rättigheter och straff i enrum. I dagens läge kan dessa disciplinstraff överklagas hos tingsrätten.

Det skall inte vara möjligt att yrka rättelse i beslut som gäller granskning av fångar och anstaltslokaler och som skall anges i 16 kap. och i beslut som gäller granskning av andra personer och som anges i 17 kap. Granskning är vanligen en engångsåtgärd som de facto inte kan ändras genom rättelse. Det är fallet t.ex. när någon och dennes medförda saker granskas. Kroppsvisitation och kroppsbesiktning av fångar motsvarar å andra sidan de åtgärder som anges i tvångsmedelslagen och som inte kan överklagas.

Av samma skäl skall det inte vara möjligt att yrka rättelse i beslut om säkerhetsåtgärder och maktmedel som anges i 18 kap. Enligt 1 mom. 9 punkten är avskiljande enligt 18 kap. 5 § emellertid ett undantag. Det är ett beslut som liknar placering på säkerhetsavdelning och som medför att rättigheterna för en fånge väsentligen begränsas. Den omständighet att avskildheten ofta är långvarig talar också för att yrkande av rättelse skall vara möjligt.

Därtill skall det vara möjligt att yrka rättelse i beslut som gäller återkallande av övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § strafflagen.

Även i detta fall gäller det beslut som väsentligen inverkar på innehållet i straffverkställigheten. Återkallande av övervakad frihet på prov för långtidsfångar som anges i de föreslagna 10 och 12 § i 2 c kap. strafflagen skall det däremot inte kunna yrkas rättelse i. Det beror på att återkallande kan leda till ny prövning av frigivning som enligt förslaget till lag om förfarande vid frigivning av långtidsfångar (/) skall äga rum vid Helsingfors hovrätt.

I 2 mom. skall det anges att även besökare hos fångar skall ha möjlighet att yrka rättelse i beslut om besöksförbud.

10 §. *Rättelseyrkande.* Enligt paragrafen skall rättelseyrkande anföras skriftligen inom en vecka efter att beslutet med rättelseanvisning delgivits fången. Tidsfristen på en vecka skall vara densamma som när det gäller besvär hos tingsrätten. Rättelseyrkandet skall sändas till den myndighet som fattat beslutet.

11 §. *Beslutet med anledning av rättelseyrkande.* I 1 mom. skall det anges att beslut om rättelseyrkande skall fattas av direktören för regionfängelset. Detta gäller också de beslut om uppskov med och återkallat uppskov med fängelsestraff eller förvandlingsstraff som enligt den föreslagna 2 kap. 10 § skall fattas av utmätningsmannen.

Rättelseyrkanden skall enligt 2 mom. behandlas i brådska ordning.

I 3 mom. skall det finnas en hänvisningsbestämmelse. I den skall det konstateras att bestämmelserna i förvaltningslagen (434/2003) annars skall iakttas vid behandlingen av ärendet.

12 §. *Anförande av besvär.* Enligt 1 mom. skall ändring i beslut av regionfängelsets direktör få sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvär skall anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets direktören för regionfängelset fattade beslutet.

När Brottpåföljdsverket fattar det beslut som överklagas, skall besvären anföras hos Helsingfors förvaltningsdomstol utan det förfarande som iakttas vid rättelseyrkande.

I 3 mom. skall det anges att besvären skall anföras inom 14 dagar efter delgivandet. Detta överensstämmer med tiden för ändringssökande i bl.a. mentalvårdslagen.

13 §. *Rättelseyrkandenas och besvärens inverkan på verkställigheten.* I paragrafen skall det på motsvarande sätt som i den föreslagna

5 § finnas bestämmelser om hur rättelseyrkande och besvär inverkar på verkställigheten. Frågan skall avgöras av en behörig besvärsinstans.

14 §. *Behandling av besvär i förvaltningsdomstolen.* Enligt 1 mom. skall förvaltningsdomstolen vid behandling av besvär vara beslutför när en ledamot är närvarande. Om enhetlig rättskipning kräver det, kan ärendet hänskjutas till plenarsammanträdet eller det förstärkta sammanträdet enligt 16 § förvaltningsprocesslagen (430/1999). Besvären skall behandlas i brådslande ordning vid förvaltningsdomstolen.

I 2 mom. skall det anges att ändring i förvaltningsdomstolens beslut inte får sökas genom besvär. Bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen skall i övrigt iakttas vid behandling av ärendet.

15 §. *Rättshjälp.* Fångar kan beviljas rättshjälp enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen (257/2002), när ett ärende som anges i 1 och 9 § behandlas. På ett sätt som avviker från bestämmelserna i 1 § rättshjälpslagen skall beslut om beviljande av rättshjälp inte fattas av en rättshjälpsbyrå utan av en domstol. En fånge behöver inte heller presentera den utredning av sina ekonomiska förhållanden som avses i 10 § 1 mom. rättshjälpslagen.

16 §. *Närmare bestämmelser.* I paragrafen skall det anges att närmare bestämmelser om rättelseyrkande skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

21 kap. Frigivning

1 §. *Bestämmande av tidpunkten för frigivning av en fånge.* Bestämmelser om frigivning av fångar från fängelser skall finnas i 1 mom. En fånge skall frigges från fängelset på den sista dagen av fängelsetiden. Fängelsetiden skall för varje enskild fånge bestämmas separat enligt den grund för frigivning som avses i 2 c kap. strafflagen samt reglerna för bestämmande av strafftiden enligt 3 kap. fängelselagen.

I normala situationer skall villkorlig frigivning enligt bestämmelserna i 2 c kap. strafflagen äga rum när en fånge avtjänat hälften eller två tredjedelar av straffet. Även den som avtjänar livstids fängelse kan enligt 2 c kap.

strafflagen villkorligt frigges. Övervakad frihet på prov som eventuellt beviljats en fånge skall inräknas i fängelsetiden, även om fången har placerats utanför fängelset.

Den föreslagna bestämmelsen ändrar nuvarande praxis enligt vilken fången frigges dagen efter den sista dagen av fängelsetiden.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas en hänvisningsbestämmelse i vilken det skall konstateras att bestämmelser om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov skall finnas i 2 c kap. strafflagen och om benådning i grundlagen.

2 §. *Beslutanderätt.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om fångvårdsmyndigheternas behörighet när villkorlig frigivning av fångar avgörs. Dessutom bestäms Kriminalvårdsväsendets ansvar för att övervakningsplanerna för fångar görs upp.

3 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser om meddelande av föreskrifter skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelser om övervakad frihet på prov skall finnas i 2 c kap. strafflagen. Strafflagen innehåller vanligen inte några bestämmelser om bemyndigande att meddela föreskrifter om verkställighet, varför en bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till fängelselagen. Dessutom skall bestämmelsen främst tillämpas av fångvårdsmyndigheterna. Närmare bestämmelser om övervakning och verkställighet av övervakad frihet på provsamt bestämmandet om fängelsetiden och tidpunkten för frigivningen skall enligt den föreslagna paragrafen utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter frigivningen av en skall meddelas av Brottspåföljdsverket.

22 kap. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser skall ingå i 22 kap.

1 §. *Närmare bestämmelser om verkställighet.* Ett regelverk om bemyndigande att meddela föreskrifter om verkställighet av lagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Sådana bestämmelser skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

2 §. *Ikraftträdande.* I paragrafen skall den

dag då lagen träder i kraft anges. Lagen föreslås träda i kraft sex månader efter att den antagits och stadfästs.

3 §. *Övergångsbestämmelser.* Enligt en bestämmelse som enligt förslaget skall fogas till 1 mom. skall fängelselagen inte i regel tillämpas på beslut som fattats innan lagen trädde i kraft. Med detta avses t.ex. de beslut om placering i fängelser eller på fängelseavdelningar eller förflyttning av fångar som fattats innan den nya lagen trätt i kraft. Även beslut som gäller civilt arbete, tillstånd till studier eller deltagande i någon annan sysselsättning och som fattats med stöd av LVS skall alltså vara giltiga trots att fängelselagen trätt i kraft. Detsamma gäller den s.k. L-tiden som beräknats utifrån längden av strafftiden och permissioner som beviljats med stöd av den, om en fånge beviljats ett sådant tillstånd medan LVS var giltig. Den gällande lagstiftningen vid tidpunkten för beslutsfattandet skall även tillämpas på besöksförbud som meddelats innan fängelselagen trädde i kraft.

De skyldigheter som av den nya lagen medför och de tidsfrister som bestäms i lagen gäller emellertid även tillstånd som beviljats och beslut som fattats med stöd av LVS. Den nya lagen skall således tillämpas, om ett beslut skall omprövas på grund av brott mot tillståndsvillkoren, nya omständigheter som framgått i frågan eller av någon annan motsvarande anledning. En sådan situation uppkommer t.ex. om en fånge bryter mot de villkor för rusmedelsfrihet som ställts i en öppen anstalt eller mot permissionsvillkoren. Med utsatt tid avses t.ex. de säkringsåtgärder som skall tas upp på nytt med bestämda intervaller. En sådan åtgärd är t.ex. avskiljande av en fånge enligt 3 kap. 9 § LVS.

Eftersom disciplinsystemet i förslaget till fängelselag är lindrigare än i gällande lag, skall bestämmelserna i fängelselagen i regel iakttas enligt principerna av den lindrigare lagen vid upprätthållandet av disciplin, oavsett om en ordningsförseelse ägt rum innan fängelselagen trätt i kraft. Disciplinbestämmelserna i den upphävida lagen skall dock tillämpas om ett disciplinstraff påförts innan fängelselagen trädde i kraft. För tydlighetens skull skall en uttrycklig bestämmelse om saken fogas till 1 mom.

Förutsättningarna för uppskov med verkstäl-

lighet skall i någon mån skärpas när fängelselagen träder i kraft. I 1 mom. föreslås det därför även en bestämmelse om att tidpunkten för anhängiggörandet av ansökan om uppskov skall avgöra hur lagen tillämpas.

I 2 mom. skall det enligt förslaget finnas en övergångsbestämmelse om planen för strafftiden. Emedan en sådan plan innan fängelselagen trätt i kraft endast görs upp för fångar som avtjänar fängelsestraff som överskrider två år, skulle ikraftträdandet innebära att det vore nödvändigt att göra upp en plan för flera tusen fångar.

Avsikten är att placeringsenheternas verksamhet och en mera heltäckande planläggning av strafftiden skall startas först när fängelselagen träder i kraft. Därför skall övergångsbestämmelsen enligt förslaget innehålla ett uttryckligt omnämnande av att bestämmelserna om planen skall tillämpas på de fängelsestraff som skall verkställas efter att den föreslagna lagen trätt i kraft. Med detta jämföras också situationer när en fånge som redan befinner sig i ett fängelse skall avtjäna nya straff. Den föreslagna bestämmelsen medför också att andra bestämmelser i lagen som ställer som villkor för förflyttning, placering eller förmåner att ett tillstånd eller nämnda åtgärd skall grunda sig på en plan för strafftiden inte heller skall förhindra att beslut om förflyttning eller tillstånd fattas i de situationer när ingen plan för strafftiden gjorts upp för fången. Den föreslagna övergångsbestämmelsen skall dock inte förhindra att en plan görs upp för en fånge om det med hänsyn till t.ex. fångens omständigheter och straffets längd är motiverat och om fången samtycker.

I 2 mom. skall det enligt förslaget även finnas en uttrycklig föreskrift om hur fångarnas ändringssökande skall bestämmas. En rättelse- eller besväransvisning skall enligt förslaget till fängelselag ges när det gäller beslut som en fånge har rätt att söka rättelse i eller överklaga. Ett regelverk om övergången skall enligt förslaget därför även fogas till paragrafen. Bestämmelserna om ändringssökande i fängelselagen skall tillämpas då ändring söks i sådana beslut som fattats efter att fängelselagen trätt i kraft.

I den regeringsproposition som gäller reformen av Fångårdsväsendets organisation och verksamhetsmetoder och som avses i

fängelselagen och i 6.1 punkten ovan i den allmänna motiveringen har begreppet "straffanstalt" slopats och ersatts med begreppet "fängelse". I 3 mom. föreslås det en förtydligande bestämmelse om att omnämmandet av straffanstalter i andra lagar eller förordningar skall syfta på fängelse efter lagens ikraftträdande.

Den sedvanliga bestämmelsen enligt vilken de åtgärder som lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft skall enligt förslaget fogas till 4 mom.

1.2. Häktningsslagen

Lagens rubrik. Den föreslagna lagen gäller verkställighet av häktning i fängelser och i förvaringslokaler som upprätthålls av polisen. Det föreslås att lagens rubrik skall vara häktningsslagen, eftersom namnet är kort och tydligt, och samtidigt även beskriver innehållet i författningen.

I lagen skall de häktades rättigheter och skyldigheter enligt förslaget anges mera precist och tydligt än i nuvarande lag. Regelverket skall i flera avseenden överensstämma med bestämmelserna om rättigheterna och skyldigheterna för fångar som avtjänar fängelsestraff. Avvikelser från bestämmelserna om dömda fångars rättsliga ställning skall göras när det är motiverat med hänsyn till förmodan om oskuld eller säkerställandet av syftet med verkställigheten av häktningen.

Övergripande bestämmelser om de häktades rättsliga ställning skall enligt förslaget fogas till lagen, även om de överensstämmer med bestämmelserna i fängelselagen. Detta är motiverat emedan det är lättare för de häktade att ta reda på grunderna för sina rättigheter och skyldigheter när bestämmelserna är samlade i en och samma lag. Detsamma gäller besökare hos de häktade och de häktades rättsbiträden. En lag som skrivits med hänvisningsbestämmelser är också lagtekniskt problematisk.

Det är dock inte motiverat att den föreslagna lagen skall innehålla bestämmelser om regionfängelser, fängelser, utövandet av fängelsevårdstjänstemännens befogenheter, bestämmelser om behörighet eller andra motsvarande frågor genom vilka en fängelsemyndighet, ett regionfängelse eller ett fängelse påförs

skyldighet att ordna någon verksamhet. I detta avseende skall en hänvisning till fängelselagen fogas till lagen.

I AVDELNINGEN. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

1 kap. Allmänna principer för verkställighet av häktning

1 §. *Tillämpningsområde.* Lagen skall tillämpas på förlusten av frihet för de som häktats av en domstol, dvs. på verkställighet av häktning.

I dagens läge förvaras de häktade både i fängelser och i förvaringslokaler som upprätthålls av polisen. Enligt 2 kap. 1 § skall de häktade alltså på vissa villkor kunna förvaras i polishäkten. Häktningsslagen skall dock inte tillämpas i polishäkten, emedan verkställighet av häktning i polisens förvaringslokaler skall särskilt regleras i den lag om behandling av personer i förvar hos polisen (/) som avses i 6.1. punkten i den allmänna motiveringen.

Det är relativt vanligt att den som avtjänar fängelsestraff eller förvandringsstraff för böter häktas för något nytt brott. För närvarande bestäms dessa fångars rättsliga ställning i 18 § lagen om rannsakningsfängelse. Den nuvarande bestämmelsen är med hänsyn till tillämpningsområdet oklar.

Såsom det ovan i den allmänna motiveringen konstaterats, är den rättsliga ställningen för häktade och dömda fångar delvis olikartad, och deras rättigheter och skyldigheter skiljer sig från varandra. Enligt förmodan om oskuld som gäller häktade skall behandlingen av dem innehålla mindre begränsningar. Deras rättigheter skall delvis vara mera omfattande än rättigheterna för dömda fångar.

Å andra sidan medför syftet med häktningen eller säkerställandet av förundersökningen och rättegången att de häktades rättigheter och förmåner kan begränsas under förundersökningen. Eftersom det gäller fångarnas rättigheter och begränsning av dem, föreslås det att lagen exakt skall ange i vilka hänseenden det är fängelselagen och i vilka hänseenden det är häktningsslagen som skall tillämpas i sådana situationer.

I 2 mom. skall det enligt förslaget bestämmas att fängelselagen i regel skall tillämpas på de häktade som samtidigt avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter. Säkerställandet av syftet med häktningen leder dock till att rättigheterna och skyldigheterna för fångar som avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter och som samtidigt är häktade i några avseenden avviker från rättigheterna och skyldigheterna för fångar som enbart avtjänar fängelsestraff. Föreskrifter om vilka bestämmelser i den föreslagna lagen som i sådana situationer skall tillämpas skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

Enligt 2 mom. skall en sådan fånge inte kunna placeras i en öppen anstalt (2 kap. 1 § 2 mom.) och fången kan inte heller få tillstånd att delta i verksamhet som ordnas utanför anstalten (4 kap. 1 § 3 mom.). Enligt den föreslagna bestämmelsen kan en häktad beviljas permission endast av något synnerligen viktigt skäl (9 kap. 9 §).

Dessutom skall de häktades kontakter utanför fängelset kunna begränsas om sådana kontakter kan äventyra syftet med häktningen (1 kap. 18 § tvångsmedelslagen). Sådana begränsningar kan också omfatta fritidverksamhet (7 kap. 1 §), deltagande i religiösa sammankomster (7 kap. 2 §), brevväxling (8 kap. 1 §), användning av telefon (8 kap. 6 §) och besök (9 kap. 1 §) samt kontakter med massmedier (9 kap. 6 §) och beskickningar (9 kap. 7 §). Eftersom sådana begränsningar skall direkt bestämmas enligt den föreslagna 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen, föreslås det inga särskilda hänvisningar till dessa paragrafer.

Å andra sidan skall sådana fångar ha en mera omfattande rätt än andra att använda telefon och hålla kontakt med ett rättsbiträde (8 kap. 6 §).

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll i huvudsak innehållet i gällande 18 § lagen om rannsakningsfängelse.

Enligt 19 § 2 mom. i den nuvarande lagen skall lagen om rannsakningsfängelse även tillämpas på den som av andra skäl förlorat sin frihet, om inte något annat följer av de relevanta bestämmelserna. Som de grupper som avses i 19 § 2 mom. nämndes i motiveringen till regeringspropositionen (RP 239/1972 rd) tredskande vittnen och gäldenärer, de som tagits i förvar på grund av berusning eller lös-

driveri, omhändertagna utlänningar och de som tagits i förvar för att överlämnas till ett annat land eller för straffverkställighet till ett annat nordiskt land på grund av ett brott.

I 3 mom. föreslås en bestämmelse som överensstämmer med 19 § 2 mom. lagen om rannsakningsfängelse och som anger att lagen skall tillämpas även på behandling av den som förlorat sin frihet med stöd av någon annan lag, om sådana personer förvaras i ett fängelse. I gällande lagstiftning finns sådana specialbestämmelser i rättegångsbalken och konkursstadgan (31/1868).

Enligt 17 kap. 37 § rättegångsbalken kan rätten genom högst sex månaders fängelse tvinga ett tredskande vittne att uppfylla sin plikt. Enligt 17 kap. 36 § rättegångsbalken (690/1997) får den som förordnats att hämtas till rättens sammanträde tas i förvar dagen innan transporten börjar. Berövandet av ett vittnes frihet får inte fortgå längre än tre dagar, transporten inkluderad.

Bestämmelser om tredskande gäldenärer finns i 18 § konkursstadgan (820/1990). Enligt denna bestämmelse skall en gäldenär som tredskas vid fastställande av en förteckning över hans eller hennes bo eller vid uppgivande av boet dömas till fängelse tills han eller hon har uppfyllt sin plikt. I den utsträckning sådana personer befinner sig i ett fängelse, skall bestämmelserna i den föreslagna lagen tillämpas på dem.

Den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse skall i tillämpliga delar även iakttas vid behandling av personer som anhållits som misstänkta för ett brott. Den föreslagna lagen om behandling av personer i förvar hos polisen skall också tillämpas på de anhållna, varför den föreslagna häktningsslagen inte innehåller någon bestämmelse om behandling av anhållna.

Lagen om behandling av utlänningar som tagits i förvar och om förvaringsenheter (116/2002) tillämpas också på de utlänningar som placerats i polishäkten. Enligt utlänningslagen 123 § (301/2004) en utlännong som tagits i förvar kan dock i vissa exceptionella situationer placeras i polisens häkteslokaler. Enligt samma paragraf kan 5—7 § lagen om rannsakningsfängelse i behövlig utsträckning tillämpas på utlänningar för att upprätthålla ordningen och säkerheten i förvaringslokalen,

förutsatt att åtgärderna är förenliga med grunden för tagandet i förvar.

2 §. *När häktningen upphör.* Den tidpunkt fram till vilken den häktade bevarar sin ställning som häktad skall enligt förslaget anges i paragrafen. Det konstaterades i den allmänna motiveringen (2.1.5.) att den häktade bevarar sin ställning som häktad ännu efter underrättens fällande dom tills beslutet vunnit laga kraft. Om beslutet överklagas, bevaras ställningen som häktad tills hovrättens dom ges eller avkunnas. Enligt 30 kap. 22 § rättegångsbalken är hovrättens beslut verkställbart trots att besvärstillstånd eventuellt söks.

I 1 mom. skall det enligt förslaget anges att den häktades ställning skall bevaras tills tingsrättens beslut vunnit laga kraft och den häktade blir en fänge som avtjänar straff. Även om ställningen som häktad skall bevaras tills domen vunnit laga kraft, skall beräkningen av strafftid enligt 3 kap. 3 § i den föreslagna fängelselagen inledas vid tidpunkten för givandet av tingsrättens dom, om ändring inte söks i tingsrättens beslut. Om beslutet överklagas hos hovrätten, skall den häktade bli en fänge som avtjänar straff den dag då hovrättens dom ges eller avkunnas.

I praktiken kan den häktades rättsliga ställning förändras först när beslutet anmälts till fängelset och den häktade underrättats om det. Detta kan kräva några dagar eller en vecka. Därför föreslås det att underrättandet av den häktade skall anges i paragrafen.

Till 2 mom. skall det enligt förslaget fogas en hänvisning till 2 kap. 2 § fängelselagen enligt vilken straffverkställigheten med den häktades samtycke kan inledas redan innan tingsrättens beslut vunnit laga kraft. Detta förutsätter dock, såsom i dag, att fången inte söker ändring i fängelsestraffet, även om han eller hon överklagar t.ex. beslut om körförbud eller ersättningar som ådömts honom eller henne. Fången skall underrättas om vad samtycke till verkställighet innebär.

3 §. *Syftet med häktning.* Syftet med häktning skall enligt förslaget anges i paragrafen. Häktning är ett straffprocessuellt tvångsmedel vars syfte kan härledas från förutsättningarna för anhållande som avses i 1 kap. 3 § och 8 § tvångsmedelslagen.

Syftet med häktning är att säkerställa förundersökningen av ett brott, väckandet av åtal,

behandlingen vid domstol och verkställigheten (faran för flykt) samt att förhindra att bevis utplånas. Syftet med häktningen kan också vara att förebygga fortsatt brottslig verksamhet.

Med stöd av villkoren för häktning skall det enligt förslaget i paragrafen bestämmas att syftet med häktning är att säkerställa förundersökningen, domstolsbehandlingen och straffverkställigheten samt att förhindra att den brottsliga verksamheten fortsätter. Begreppet fortsatt brottslig verksamhet anses betyda jämte avvärjande av nya brott även ostraffade efterverkningar av ett redan begått brott.

4 §. *Krav som ställs på verkställighet av häktning.* Enligt förslaget skall bestämmelsen i 2 § 1 mom. lagen om rannsakningsfängelse med smärre språkliga preciseringar fogas till paragrafen. Bestämmelsen skall innehålla en allmän princip som följer av förmodan om oskuld och som anger att de häktades rättigheter skall kunna begränsas endast i den utsträckning syftet med häktningen, förvarings-säkerheten i häktet och ordningen i fängelset så kräver.

5 §. *Behandlingen av häktade.* En bestämmelse som motsvarar 1 kap. 5 § fängelselagen och som gäller behandlingen av häktade, deras jämställdhet och den särskilda behandlingen av unga häktade skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Det finns inte någon motsvarande bestämmelse i gällande lag.

6 §. *Hörande av häktade.* Den föreslagna paragrafen överensstämmer med bestämmelsen i 1 kap. 7 § fängelselagen.

7 §. *Ärenden som skall avgöras av Brottspåföljdsverket.* Bestämmelsen motsvarar innehållsmässigt 1 kap. 10 § i förslaget till fängelselag. Det föreslås i paragrafen att Brottspåföljdsverket under vissa förutsättningar i enskilda fall skall kunna avgöra ärenden som enligt häktningsslagen annars hör till behörigheten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet. Bestämmelsen skall avvika från den föreslagna 1 kap. 10 § fängelselagen på så sätt att den inte skall nämna deltagande i verksamhet utanför fängelset. Behörigheten att förbehålla sig beslutanderätt gäller sålunda placering och förflyttning av häktade samt permissioner för dem.

II AVDELNINGEN. INLEDANDE AV HÄKTNING

2 kap. Ankomst till ett fängelse

1 §. *Placering av häktade.* Häktade förvaras i Finland, till skillnad från de flesta europeiska länder, i polishäkten även efter den rättegång som beslutat om häktning. I några fall kan förvarandet fortgå rentav flera månader. Som det ovan konstaterats, skall förhållandena för de häktade vara friare än för de fångar som avtjänar straff.

Verksamhetsmöjligheterna för de häktade är högst begränsade i polishäkten. Å andra sidan kräver säkerställandet av förundersökningen att den häktade i vissa situationer skall kunna hållas avskild från andra häktade som är misstänkta i samma brottmål. I praktiken är avskiljandet av de häktade svårare att ordna i fängelser än i polisens förvaringslokaler.

Eftersom förvaring i polishäkte i praktiken avsevärt begränsar rättigheterna för de häktade, skall närmare bestämmelser om de grunder på vilka de häktade skall kunna förvaras i polishäkten anges i lagen. Lagen skall också innehålla en bestämmelse om den approximativa maximitiden för förvaring i polishäkte. En sådan bestämmelse är nödvändig för att nuvarande praxis skall kunna styras.

Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om placeringen av de häktade. På de grunder som framfördes i den allmänna motiveringen (2.3.4.) skall det enligt förslaget i 1 mom. anges att den primära förläggningen för de häktade skall vara det fängelse som ligger närmast den domstol som behandlar åtalet och som används som häkte eller av särskilda skäl till något annat fängelse som används som häkte. Med särskilt skäl avses tex. Överbeläggningen i ett fängelse. Kvinnliga häktade kan inte heller alltid placeras i det närmaste fängelse som används som häkte, eftersom alla sådana fängelser inte har platser för kvinnliga häktade. Genom den föreslagna bestämmelsen ändras 1 § 1 mom. i den gällande lagen om rannsakningsfängelse enligt vilket de häktade också kan placeras i polislokaler som godkänts av justitieministeriet.

För tydlighetens skull skall enligt förslaget en bestämmelse om att häktade inte får place-

ras i öppna anstalter dessutom fogas till 2 mom. Bestämmelsen överensstämmer med dagens praxis.

I 3 mom. skall det enligt förslaget anges att en domstol skall kunna besluta att den häktade, i motsats till bestämmelserna i 1 mom., skall placeras i en förvaringslokal som administreras av polisen. Villkoret är att placeringen skall vara nödvändig för att hålla den häktade avskild eller av säkerhetsskäl eller om brottsutredningen av särskilda skäl så kräver.

Nödvändighetsvillkoret skall i varje enskilt fall separat prövas så att grunden för häktningen, brottets natur, förundersökningsskedet och behovet att trygga förundersökningen beaktas.

Eftersom de häktade i praktiken inte på samma sätt kan hållas avskilda från andra i fängelser, beror det omedelbara behovet att placera en häktad i polishäkte vanligen på behovet att hålla den häktade avskild. Placeringen i polishäkte kan vara nödvändig t.ex. i omfattande brottmål, när det finns en fara för att bevis kommer att utplånas eller att vittnen eller andra misstänkta i samma mål kommer att bli påverkade.

I synnerhet i det inledande skedet av häktningen, när förundersökningen nyss inlett och förhör dagligen genomförs, kan placering i polishäkte också vara nödvändig särskilt med hänsyn till utredningen av brottet. Med säkerhet avses i allmänhet den häktades egen säkerhet.

Begäran om placering i polishäkte skall framställas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren som i samband med begäran skall framföra de skäl som ligger som grund för placeringen.

I 3 mom. föreslås det också att de häktade inte skall få förvaras i polishäkte längre än fyra veckor, förutom av synnerligen vägande skäl. Med sådana skäl avses t.ex. en situation när den häktade anhållits som misstänkt i ett omfattande eller svårutrett brottmål med flera delaktiga. Det kan också gälla ett allvarligt brott. Den häktades egen begäran när han eller hon har orsak att frukta att den egna säkerheten är hotad kan också anses vara en sådan särskilt vägande anledning.

Beslut om placeringen av de häktade skall enligt förslaget, såsom i dagens läge, fattas av den domstol som behandlar häktningsfrågan.

Domstolen skall dock mera noggrant än i dag undersöka grunderna för placeringen.

I paragrafen skall det enligt förslaget anges att om den häktade placerats i polishäkte, skall placeringen och grunderna för den tas till behandling i samband med den nya behandling av häktningsärendet som anges i 1 kap. 22 § tvångsmedelslagen (646/2003).

För närvarande godkänner justitieministeriet med stöd av 1 § lagen om rannsakningsfängelse de polishäkten som lämpar sig för förvaring av de häktade. Det nuvarande systemet enligt vilket justitieministeriet godkänner lokaler på inrikesministeriets förvaltningsområde och under inrikesministeriets tillsyn som lämpliga för förvaring av häktade är oändamålsenligt, eftersom justitieministeriets möjligheter att övervaka lokalernas tillbörlighet är obetydliga. Förfarandet skall enligt förslaget slopas. I förslaget till lag om behandling av personer i förvar hos polisen framförs det på motsvarande sätt att polisens förvaringslokaler skall godkännas av länsstyrelsen eller inrikesministeriet.

2 §. *Intagning i ett fängelse.* På motsvarande sätt som i 4 kap. 2 § fängelselagen skall bestämmelser om intagning av en häktad i ett fängelse enligt förslaget anges i paragrafen. Intagning av en häktad i ett fängelse skall alltid grunda sig på ett häktningsbeslut som utfärdats av en domstol.

I 2 mom. skall det finnas en bestämmelse som motsvarar 4 kap. 2 § 2 mom. fängelselagen om att den häktade skall ges möjlighet att underrätta nära anhöriga och andra närstående om intagningen.

Enligt 3 mom. skall uppgifterna om att en häktad intagits i ett fängelse antecknas i det verkställighetsregister som avses i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

3 §. *Information om bestämmelser och förhållandena i fängelset.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse som motsvarar 4 kap. 4 § fängelselagen och som gäller skyldigheten att informera om fängelseförhållandena och de häktades rättigheter. Den gällande lagen om rannsakningsfängelse saknar bestämmelser om saken.

4 §. *Ankomstgranskning.* I paragrafen skall det finnas bestämmelser om ankomstgranskning av en häktad. Detta anges för närvarande

i 5 § lagen om rannsakningsfängelse. Gällande lag skall enligt förslaget preciseras så att närmare bestämmelser om innehållet i ankomstgranskningen skall fogas till lagen på ett sätt som motsvarar 4 kap. 5 § fängelselagen. En hänvisning till egendomsförteckning och säkerhetsgranskning av en häktad skall enligt förslaget dessutom fogas till paragrafen.

Bestämmelser om tagande av signalement skall finnas i 2 mom.

5 §. *Intagning av barn till häktade i ett fängelse.* Den häktades rätt att ta med sig ett litet barn för vård anges i 4 § 2 mom. i den gällande lagen om rannsakningsfängelse (129/1995). Den nuvarande lagen skall enligt förslaget preciseras med de ändringar som presenteras i detaljmotiveringen till 4 kap. 12 § i den föreslagna fängelselagen.

Enligt 2 mom. skall beslut om intagning av ett barn till en häktad i ett fängelse och vård av barnet där fattas av direktören för placeringsenheten och av direktören för det mottagande fängelset efter att de hört barnskyddsmyndigheterna. Regelverket är detsamma som i den föreslagna fängelselagen.

6 §. *Närmare bestämmelser.* Paragrafen föreslås innehålla en bestämmelse om utfärdande av närmare föreskrifter.

3 kap. Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §. *Placering i fängelset.* Av de skäl som framfördes ovan i den allmänna motiveringen skall häktade inte placeras i samma fängelser eller på samma avdelningar som de fångar som avtjänar fängelsestraff. Det är motiverat att ange avskildheten på lagnivå, eftersom denna förpliktelse inte uppfylls i Finland i dag.

Avskildhet innebär placering i särskilda fängelser och på särskilda avdelningar. Det förhindrar däremot inte nödvändigtvis deltagande i fängelseaktiviteter tillsammans med dömda fångar under personalens tillsyn. Möjligheten att göra avvikelser från avskildheten kan även motiveras med det faktum att avvikelser från förpliktelsen skall enligt minimireglerna för fångvård kunna med den häktades samtycke göras för att denne skall kunna

delta i nyttiga gemensamma aktiviteter. Detta skall dock kräva den häktades samtycke. Det skall också förutsätta att syftet med häktningen därmed inte äventyras.

Emedan häktningstiderna under de senaste åren blivit längre, föreslås det i paragrafen att det skall vara möjligt att avvika från den allmänna principen för placering av häktade på särskilda avdelningar, medan hovrättens beslut inväntas. En sådan avvikelse kräver att den häktade uttryckligen samtycker till arrangemanget.

Enligt 16 § i den gällande lagen om rannsakningsfängelse skall en ung gärningsman, om det anses nödvändigt, i mån av möjlighet hållas avskild från andra fångar i fängelset och annan förvaringslokal. Under transport och i väntrummet till en domstol skall en sådan fånge hållas avskild från andra fångar och allmänheten. Den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget ändras så att skyldigheten att hålla de häktade avskilda endast skall gälla häktade som inte fyllt 18 år. Bestämmelsen överensstämmer med 5 kap. 2 § fängelselagen. Avskiljande av dessa fångar under transport skall särskilt anges i 14 kap. 3 §.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om att män och kvinnor skall hållas på separata boendeavdelningar. Bestämmelsen överensstämmer med 6 § i den nuvarande lagen och 5 kap. 1 § 3 mom. i den föreslagna fängelselagen.

2 § *Placering i boende.* I paragrafen föreslås det bestämmelser om de häktades boende. De häktade skall i mån av möjlighet placeras i enmansceller. Bestämmelsen motsvarar den första meningen i 6 § 1 mom. i den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse. Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget även innehålla en bestämmelse i 6 § 1 mom. i den gällande lagen om att en häktad inte skall få placeras att bo tillsammans med en annan häktad, om detta äventyrar ordningen i fängelset eller syftet med häktningen.

Till 2 mom. skall det enligt förslaget fogas en bestämmelse enligt vilken den häktade skall ges möjlighet att bo helt eller delvis avskild från andra häktade, om han eller hon av grundad anledning anser att den egna personliga säkerheten är hotad eller om det finns någon annan godtagbart skäl till avskilt boende. Syftet med förslaget är att garantera den häk-

tades säkerhet i situationer när han eller hon riskerar att bli hotad av t.ex. medbrottslingar. Bestämmelsen överensstämmer med 5 kap. 3 § i den föreslagna fängelselagen. I motiveringen till lagen anses en fånges rätt att bo avskild vara en viktig rättighet med hänsyn till vittnesskyddet.

3 §. *Klädsel.* Förmodan om oskuld medför att de häktade i regel inte kan förpliktas att använda fångkläder.

I vissa situationer skall rätten att använda egna kläder dock kunna begränsas. Det föreslås att bestämmelsen i 9 § i den gällande lagen om rannsakningsfängelse skall ändras så att en häktades rätt att använda egna kläder skall kunna begränsas, om användningen av dem äventyrar syftet med häktningen, ordningen i fängelset eller den häktades hälsa.

Användningen av egna kläder kan äventyra syftet med häktningen t.ex. i situationer när den häktade är rymningsbenägen. Det är lättare att övervaka den häktade när han eller hon använder fångkläder. Med hänsyn till äventyrandet av ordningen i fängelset skall kläder som uttrycker medlemskap i en brottslig eller motsvarande organisation eller ett gäng kunna förbjudas. På denna grund skall det vara möjligt att förbjuda t.ex. häktade som hör till ett motorcykelgäng att använda läderväst. Med äventyrande av den häktades hälsa avses främst situationer när den häktades egna kläder är ovårdade och smutsiga.

Paragrafen skall enligt förslaget dessutom innehålla en bestämmelse enligt vilken den häktade skall svara för vården av sina egna kläder. Bestämmelsen överensstämmer med bestämmelsen i 7 kap. 3 § i den föreslagna fängelselagen. Den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse saknar bestämmelser om saken.

I paragrafen skall det på ett sätt som motsvarar 7 kap. 3 § fängelselagen även föreskrivas att fängelset skall ge den häktade möjlighet att tvätta de egna kläderna eller att låta dem tvättas i fängelset eller utanför fängelset på den häktades bekostnad. Den gällande lagen saknar en motsvarande bestämmelse.

I 2 mom. föreslås det en bestämmelse enligt vilken en häktad som inte använder sina egna kläder skall ges lämplig klädsel att användas i fängelset samt vid domstolsbesök eller övriga besök utanför anstalten. Den föreslagna be-

stämelsen överensstämmer med 7 kap. 2 § 4 mom. fängelselagen. Den gällande lagen om rannsakningsfängelse saknar en motsvarande bestämmelse. Eftersom de häktade har oavslutade rättsärenden, är bestämmelsen av praktisk betydelse för dem.

Även en häktad är skyldig att sköta om sin egen hygien och renlighet i de egna bostadsrummen. För tydlighetens skull föreslås det att en bestämmelse om saken skall fogas till 3 mom. Bestämmelsen överensstämmer i sak med bestämmelsen i 8 § i den nuvarande lagen.

4 §. *Mathållning*. Hur mathållningen för de häktade skall ordnas skall enligt förslaget anges i paragrafen. I dagens läge saknar lagen bestämmelser om frågan. Bestämmelsen skall motsvara bestämmelsen i 7 kap. 5 § fängelselagen.

Enligt den föreslagna paragrafen skall det vara möjligt att avvika från den normala kosten, om den häktades hälsa, religiösa eller övriga övertygelse kräver det.

När det gäller dömda fångar, skall den motiverade övertygelse som avses i paragrafen utredas när planen för strafftiden görs upp. Eftersom någon sådan plan inte görs upp för en häktad, skall avvikelser från den normala kosten utredas på något annat sätt, men lika grundligt. Emedan avvikelser från den normala kosten i praktiken kräver speciella arrangemang i ett fängelse, skall de motiveras på samma sätt som för dömda fångar.

5 §. *Vistelse utomhus*. En bestämmelse som motsvarar 7 kap. 6 § fängelselagen och som gäller en häktades vistelse utomhus skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Den föreslagna bestämmelsen skall precisera bestämmelsen i 10 § i den gällande lagen om rannsakningsfängelse.

6 §. *Förflyttning av häktade*. De häktade placeras vanligen i det fängelse som är beläget närmast den domstol som behandlar åtalet. Enligt 2 kap. 1 § 1 mom. i den föreslagna lagen skall fängelset bestämmas genom förordning av justitieministeriet.

För närvarande saknas det bestämmelser på lagnivå om förflyttning av häktade. För tydlighetens skulle föreslås det att en bestämmelse som motsvarar 6 kap. 3 § fängelselagen och som gäller förflyttning av häktade skall fogas till lagen. Paragrafens 1 mom. skall

skilja sig från bestämmelsen i fängelselagen såtillvida att planen för strafftiden inte skall nämnas, eftersom några sådana planer inte görs upp för en häktad.

I 2 mom. anges de situationer när den häktade mot sin vilja förflyttas till ett annat fängelse. Den häktade borde förflyttas om syftet med häktningen eller den häktades egen eller någon annans säkerhet kräver det. Syftet med häktning definieras i 1 kap. 3 §. På denna grund kan den häktade förflyttas t.ex. om det är nödvändigt för att häktade som åtalas i samma brottmål skall kunna avskiljas från varandra. De häktade skall endast av vägande skäl kunna förflyttas, om det gäller att jämna ut belägningsgraden i fängelserna. Bestämmelsen grundar sig på det faktum att de häktade vanligen placeras i det fängelse som används som häkte och som är beläget närmast den domstol som behandlar åtalet. Förflyttning medför då vanligen längre transporter till domstolssammanträden än tidigare.

I 3 mom. finns det bestämmelser om förflyttning av en häktad, när en häktad förändras till en fånge som avtjänar straff. Då skall den häktade kunna förflyttas till en placeringsenhet som skall besluta om förlägningsanstalten. Förflyttningen av fången skall beslutas av direktören för placeringsenheten. Bestämmelsen om beslutanderätt finns i 9 §.

7 §. *Underrättelse om förflyttning*. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med 6 kap. 4 § fängelselagen.

8 §. *Närvaro vid domstol eller hos andra myndigheter*. Bestämmelsen överensstämmer med 6 kap. 6 § fängelselagen. I 1 mom. anges närvaron vid domstol. Den gällande lagen saknar bestämmelser om saken.

I 2 mom. finns det bestämmelser om närvaro hos någon annan myndighet. Den andra myndigheten är i praktiken vanligen polisen. Beslutanderätten skall bestämmas enligt 9 § och överensstämma med den fördelning av behörighet som föreslås i 6 kap. 6 § fängelselagen. Enligt 1 § 2 mom. i den gällande lagen om rannsakningsfängelse skall justitieministeriet besluta om en häktades närvaro hos andra myndigheter. I praktiken fattas beslutet av Brottsförhållningsverket.

9 §. *Beslutanderätt*. De tjänstemän som skall ha rätt att fatta vissa beslut om häktade skall enligt förslaget definieras i paragrafen.

Bestämmelserna motsvarar till största delen bestämmelserna i 7 kap. 7 § och 6 kap. 6 § fängelselagen.

10 §. *Närmare bestämmelser.* Bestämmelser om bemyndigande att utfärda närmare bestämmelser skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelserna skall överensstämma med 6 kap. 7 § och 7 kap. 8 § fängelselagen.

III AVDELNINGEN. INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN AV HÄKTNING

4 kap. Sysselsättning

1 §. *Deltagande i sysselsättning.* Av förmodan om oskuld följer att en häktad inte är skyldig att arbeta eller delta i någon annan verksamhet som ordnas i fängelset. Bestämmelsen i 1 mom. överensstämmer med 11 § 1 mom. i den gällande lagen.

Bestämmelsen i 11 § 2 mom. i den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse skall enligt förslaget med smärre preciseringsförändringar fogas till 2 mom. I momentet skall enligt förslaget vara ett omnämnande av att ett särskilt beslut skall fattas om deltagande i verksamhet.

I 3 mom. skall det enligt förslaget för tydlighetens skull anges att en häktad inte kan beviljas tillstånd att delta i verksamhet utanför fängelset.

2 §. *Eget arbete.* En bestämmelse om eget arbete som överensstämmer med 11 § 3 mom. i den gällande lagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Skillnaden jämfört med bestämmelsen i 8 kap. 7 § fängelselagen är att en häktad skall kunna förbjudas att utföra eget arbete, om arbetet äventyrar syftet med häktningen. Med detta avses t.ex. situationer när den häktade gripits som misstänkt för ett brott som hänför sig till det egna arbetet.

3 §. *Förberedelse för strafftiden.* I paragrafen skall det enligt förslaget anges att med den häktades samtycke kan man under häktningstiden börja göra upp en plan för strafftiden. I samband med detta skall redan under häktningstiden en utvärdering göras av den häktades risker att ånyo göra sig skyldig till nya brott samt redan i förväg utredas den häktades arbets- och handlingsförmåga, förhål-

landen, behov samt sådana åtgärder genom vilka den häktades återfallsbrottslighet kan minskas.

4 §. *Beslutanderätt.* De tjänstemän som skall ha rätt att fatta beslut i frågor som gäller de häktades eget arbete och deltagande i verksamhet skall definieras i paragrafen.

5 kap. De häktades egendom och inkomster

1 §. *Innehav av egendom.* En bestämmelse om innehav av egendom som motsvarar 9 kap. 1 § fängelselagen skall av de skäl som nämns i detaljmotiveringen enligt förslaget fogas till paragrafen. Med den nya bestämmelsen skall bestämmelsen i 7 § i den gällande lagen preciseras.

2 §. *Egendomsförteckning.* En bestämmelse om egendomsförteckning och om hur den skall göras upp skall på ett sätt som överensstämmer med 9 kap. 2 § fängelselagen enligt förslaget fogas till paragrafen. Den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse saknar bestämmelser om frågan.

3 §. *Innehav av pengar och andra betalningsmedel.* Bestämmelsen överensstämmer med 9 kap. 3 § 1 och 3 mom. fängelselagen. Bestämmelser om innehav av penningtillgångar finns i dagens läge i 10 § förordningen om rannsakningsfängelse (701/1999). Bestämmelsen skall enligt förslaget med smärre preciseringsförändringar höjas till lagnivå.

4 §. *Användning av pengar och andra betalningsmedel.* Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget fogas till lagen med samma innehåll som 9 kap. 4 § 1 mom. fängelselagen.

En bestämmelse om en häktades rätt att på egen bekostnad skaffa sig sådana bruksföremål och förnödenheter som det är tillåtet att inneha i fängelset skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Bestämmelsen överensstämmer med 9 och 14 § i den gällande lagen.

De förutsättningar under vilka en häktades rätt att använda pengar som härstammar utanför fängelset eller andra betalningsmedel skall kunna begränsas skall enligt förslaget anges i 3 mom. Av förmodan om oskuld följer att tröskeln för begränsandet skall vara högre än hos fångar som avtjänar straff. Begränsningen skall vara nödvändig för att syftet med häkt-

ningen eller ordningen i fängelset skall kunna säkerställas eller för att fångens eller någon annans säkerhet skall kunna garanteras.

I 4 mom. skall det finnas bestämmelser om hur pengar och andra betalningsmedel skall kunna sändas utanför fängelset eller till andra fångar.

5 §. *Anmälan om skötsel av egendom.* En bestämmelse som överensstämmer med 7 § 3 mom. i den nuvarande lagen om rannsaktionsfängelse och som gäller skötseln av en häktades egendom som befinner sig någon annanstans skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelsen överensstämmer med 19 kap. 7 § fängelselagen.

6 §. *Återlämnande av egendom.* En bestämmelse om återlämnande av den häktades egendom efter frigivningen från häktning skall enligt förslaget fogas till 1 mom.

I 2 mom. finns det bestämmelser om förfarande om egendom som hör till en frigiven häktad lämnats kvar i fängelset. Den 6 § om returnering av egendom överensstämmer med 9 kap. 5 § fängelselagen.

7 §. *Sysselsättningspenning och brukspenning.* En häktad är inte skyldig att arbeta eller delta i någon annan verksamhet. Om den häktade emellertid önskar arbeta eller delta i någon annan verksamhet, skall ersättning för detta betalas till honom eller henne på samma grunder som till fångar som avtjänar straff. En bestämmelse om detta skall enligt förslaget anges i 1—2 mom.

En bestämmelse som överensstämmer med 11 § 4 mom. i den gällande lagen och som anger att brukspenning skall kunna betalas till en häktad skall fogas till 3 mom. I praktiken har brukspenning betalats till utländska häktade som inte får utkomststöd från hemkommunen. Utkomststödet skall alltså vara den primära inkomstkällan för en häktad.

8 §. *Beslutanderätt.* Bestämmelser om behörighet i frågor som gäller en häktades inkomster och egendom skall anges i paragrafen.

9 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser skall utfärdas genom förordning av statsrådet och föreskrifter av Brottsåtgärdsverket.

6 kap. Social - och hälsovård

1 §. *Hälso- och sjukvård för häktade.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om hälso- och sjukvård för de häktade. Bestämmelsen anges i dag i 10 § lagen om rannsaktionsfängelse. De föreslagna 1 och 3 mom. överensstämmer med 10 kap. 1 § 1 och 2 mom. fängelselagen.

I 2 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse som överensstämmer med 10 kap. 8 § fängelselagen och som gäller en häktades rätt att på egen bekostnad skaffa sig hälsovård enligt eget val i ett fängelse. Bestämmelsen grundar sig på de rättigheter som garanteras en häktad i Förenta Nationernas minimiregler för fångvård och Europarådets fängelsestadgor. Till skillnad från fängelselagen föreslås det att en bestämmelse om även tyrande av syftet med häktningen skall fogas till paragrafen.

2 §. *Tillfällig vård och undersökning utanför fängelset.* Paragrafen skall innehålla bestämmelser om förpassning av en häktad för vård utanför fängelset. Bestämmelsen överensstämmer till innehållet med 4 § 1 mom. i den nuvarande lagen och 10 kap. 2 § fängelselagen. Fängelset skall svara för övervakning av en häktad under tiden för tillfällig vård.

3 §. *Förlossning.* Bestämmelsen överensstämmer med 10 kap. 4 § fängelselagen. För tydlighetens skull föreslås det att bestämmelsen också skall fogas till häktningsslagen.

4 §. *Psykologisk rådgivning, stöd och vård.* Häktning orsakar ofta psykiska problem, varvid den häktade behöver professionell hjälp. Enligt 6 § 3 mom. i den nuvarande lagen om rannsaktionsfängelse skall fångarna ges möjlighet till privata diskussioner om personliga frågor med någon lämplig person. Enligt regeringens proposition som gäller den gällande lagen skall med detta avses psyko loger, vårdpersonal och besökare i fängelset. Lagutskottet (LaUB 6/1972 rd) utsträckte bestämmelsen om fångar som avtjänar straff till att också gälla häktade.

En bestämmelse om rådgivning, stöd och vård, som ges av en psykolog och som motsvarar 10 kap. 5 § fängelselagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen.

5 §. *Social rehabilitering.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om stöd till en häktad vid social rehabilitering samt handledning i användning av socialtjänst-

ter. En häktad skall även stödjas vid upprätthållandet av kontakter med nära anhöriga eller andra närstående. Bestämmelsen motsvarar 10 kap. 6 § fängelselagen.

6 §. *Kostnader för hälso- och sjukvård.* Det föreslås att en bestämmelse som motsvarar 10 kap. 7 § fängelselagen och som gäller kostnader för hälsovården även skall fogas till häktningsslagen.

7 §. *Beslutanderätt.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om beslutanderätt. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med 10 kap. 10 § fängelselagen.

8 §. *Närmare bestämmelser.* Bestämmelsen överensstämmer med 10 kap. 11 § fängelselagen. Brottspåföljdsverket skall meddela närmare bestämmelser om undersökning av en häktades hälsotillstånd samt ordnande av hälsovård i fängelserna.

7 kap. Fritid

1 §. *Fritidsverksamhet.* Bestämmelsen innehåller en allmän princip enligt vilken en fånge skall ha rätt att tillbringa fritiden tillsammans med andra häktade. Bestämmelsen överensstämmer i sak med 6 § 2 mom. i den gällande lagen och 11 kap. 2 § fängelselagen. Bestämmelsen gäller handläggad fritidsverksamhet, hobbyverksamhet och olika sammankomster under fritiden.

Deltagandet i fritidsverksamhet skall kunna begränsas med stöd av bestämmelserna i 10 och 13 kap. Om det beslutats att en fånge skall disciplinärt bestraffas med enrum som avses i 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, skall den häktades rätt att delta i aktiviteter kunna begränsas eller förbjudas. Det är även uppenbart att om den häktade disciplinärt bestraffats med förlust av rättigheter som avses i 10 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten och om förlusten gäller deltagande i fritidsaktiviteter, skall den häktade inte ha rätt att delta i fritidsaktiviteter tillsammans med andra häktade. Andra disciplinstraff som påförts som förlust av rättigheter, t.ex. begränsning av innehav av egendom, skall däremot inte förhindra deltagande. Även vissa säkringsåtgärder, såsom begränsning av kontakter, beläggande med fängsel, placering av den häktade under observation, observa-

tion i isolering samt avskildhet av den häktade kan leda till att deltagandet begränsas eller förbjuds. Närmare bestämmelser om begränsning av kontakter skall enligt förslaget fogas till 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen. Förbud eller begränsningar är dock inte nödvändiga, om begränsningen av kontakter endast gäller kontakter med personer utanför fängelset.

Deltagande skall dessutom kunna begränsas när en häktad med stöd av 10 kap. 14 § hålls avskild medan en ordningsförseelse utreds.

De situationer när en häktad stör fritidsverksamheten eller ordningen eller säkerheten i fängelset skall enligt förslaget anges i 3 mom. I dessa situationer skall rätten till fritidsverksamhet kunna förvägras som ett engångsförbud. Detsamma gäller de situationer när en fånge är berusad.

Fängelsets skyldighet att ordna fritidsverksamhet skall anges i 11 kap. 1 § fängelselagen.

2 §. *Religionsutövning.* Bestämmelser om deltagande i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelsen skall överensstämma med 6 § 2 mom. i den gällande lagen och 11 kap. 3 § i den föreslagna fängelselagen.

Deltagandet skall vara frivilligt för en häktad, och någon skyldighet att delta i sådana sammankomster skall inte kunna påföras.

Övervaknings- och säkerhetsskäl hindrar ibland en häktad att delta i gemensamma gudstjänster eller andra religiösa sammankomster i ett fängelse. En sådan inskränkning kan i någon mån begränsa utövandet av den rättighet som tryggas i 11 § grundlagen. Därför föreslås det att 3 mom. skall innehålla en bestämmelse som motsvarar 11 kap. 3 § 4 mom. fängelselagen om att i dessa fall skall en häktades religionsutövning garanteras på något annat sätt.

Paragrafen skall innehålla bestämmelser som hänvisar till de grunder på vilka rättigheten kan begränsas. Deltagandet i gemensamma religiösa sammankomster som ordnas för de häktade skall kunna begränsas på samma grunder som deltagandet i fritidssammankomster som avses i 1 §.

Skyldigheten att ordna gudstjänster, andaktsstunder samt andra religiösa sammankomster i ett fängelse skall anges i 11 kap. 3 §

fängelselagen.

I 3 mom. föreslås det en bestämmelse om en häktades rätt att träffa en självårdare eller en företrädare för det egna trossamfundet. Bestämmelsen skall överensstämma med 11 kap. 3 § 1 mom. fängelselagen.

3 §. *Bibliotek.* I paragrafen skall de häktades rätt att använda fängelsebiblioteket eller allmänna bibliotekstjänster anges. I paragrafen skall det också finnas bestämmelser om handledning av de häktade i användningen av biblioteket. Bibliotekstjänster för de som på egen begäran bor avskilda och som avses i 3 kap. 2 § och för de som är föremål för de åtgärder som avses i 10 och 13 kap. skall garanteras på något annat sätt.

Fängelsernas skyldighet att upprätthålla ett bibliotek eller att garantera de häktade möjligheter att använda allmänna bibliotekstjänster skall anges i 11 kap. 4 § fängelselagen.

4 §. *Litteratur och massmedier.* En bestämmelse som överensstämmer med 11 kap. 6 § fängelselagen skall enligt förslaget också fogas till häktningsslagen. I dagens läge finns det bestämmelser om de häktades rätt att ta del av radio- och televisionsprogram i 14 § i lagen om rannsakningsfängelse. Enligt bestämmelsen skall en häktad ges möjlighet att ta del av radio- och televisionsprogram och läsa tidningar. En häktad skall även ha rätt att på egen bekostnad skaffa litteratur och tidsskrifter utanför straffanstalten.

5 §. *Beslutanderätt.* I 1 mom. skall behörighet att fatta beslut om avslag på deltagande i fritidsverksamhet och religiösa sammankomster anges. Sammankomstens arrangör skall höras innan beslut fattas.

I 2 mom. skall det finnas bestämmelser om beviljande av tillstånd till deltagande i de sammankomster som avses i 5 §.

Paragrafen skall till innehållet till största delen överensstämma med 11 kap. 8 § fängelselagen.

8 kap. Brevväxling och telefonsamtal

1 §. *Brevväxling och granskning av brev.* En principbestämmelse som uttrycker de häktade rätten till korrespondens skall enligt förslaget fogas till 1 mom. Rätten till brevväxling skall på de grunder som enligt förslaget skall anges i 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen kunna begränsas medan förundersökningen pågår.

Enligt 13 § i den nuvarande lagen skall en häktades brev granskas om de inte är adresserade till ett rättsbiträde eller en myndighet som övervakar fängelsets verksamhet. Den nuvarande bestämmelsen överensstämmer inte med villkoren för begränsning av de grundläggande rättigheterna.

Det föreslås att paragrafen skall preciseras så att närmare föreskrifter om granskning skall utfärdas. Enligt förslaget skall en sluten postförsändelse som härstammar från eller anländer till en häktad kunna genomlysas och öppnas för att det skall vara möjligt att granska om den innehåller några otillåtna ämnen eller föremål. Med dessa avses pengar, andra betalningsmedel, droger och andra ämnen och föremål som en häktad inte har rätt att inneha enligt bestämmelserna i 5 kap. i förslaget eller ordningsstadgan för fängelset.

Granskningen omfattar en ytlig undersökning av kuvertet eller annat omhölje och innehållet i brevet, men berättigar inte till läsning av innehållet i en brevöversändelse. Särskilda bestämmelser om läsning av brev finns i 2 §.

Om i sig tillåtna varor som den häktade inte har rätt att inneha påträffas vid en granskning, skall dessa tas i förvar i anstalten. Om det finns orsak att betvivla egendomens lagliga ursprung, skall saken polisanmälas. Vid förstöring av påträffade droger skall bestämmelserna i 10 § narkotikalagen iakttas.

IV AVDELNINGEN. DE HÄKTADES KONTAKTER UTANFÖR FÄNGELSET

2 §. *Läsning och kopiering av brev.* Enligt gällande lag får en häktades brev läsas, om brevet kan äventyra syftet med häktningen eller störa anstaltsordningen. Eftersom bestämmelsen om rätten till korrespondens är mångtydig, skall den ersättas med klarare kriterier.

Paragrafens 1 mom. skall gälla läsning av brev, andra postförsändelser eller meddelanden som härstammar från eller anländer till en häktad. På samma sätt som i den föreslagna fängelselagen skall läsningen vara möjlig endast om den är nödvändig för förhindrande eller utredning av ett brott, säkerställande av anstaltsordningen eller garanterande av den häktades eller någon annans säkerhet. Den häktades brev skall dessutom kunna läsas om det av grundad anledning är nödvändigt för att syftet med häktningen skall kunna säkerställas.

Förutsättningarna för läsning skall i varje enskilt fall särskilt prövas. Med säkerställande av anstaltsordningen avses de situationer när fångvårdsmyndigheterna har fått en grundad anledning att misstänka att den häktade förbereder sig för att rymma eller avlägsna sig från anstalten eller att det finns andra planer som äventyrar ordningen i fängelset.

Säkerställande av syftet med häktningen gäller t.ex. situationer när de som åtalats i ett och samma brottmål försöker komma överens om bevisningen per brev.

I 2 mom. skall det finnas bestämmelser om de grunder på vilka brev eller andra meddelanden skall kunna kopieras. Bestämmelsen skall överensstämma med 12 kap. 2 § fängelselagen.

Om lämnande av uppgifter till förundersökningsmyndigheterna bestäms i 16 kap. 1 §.

3 §. *Brevväxling med tillsynsmyndigheter.* I överensstämmelse med bestämmelsen i 13 § 2 mom. i den gällande lagen (128/1995) skall särskilda bestämmelser om tillsynsmyndigheter anges i paragrafen. Med tillsynsmyndigheter avses Brottsförhållningsverket, justitieministern, justitieministeriet, riksdagens justitieombudsman och biträdande justitieombudsman, justitiekanslern, rättsskyddscentralen för hälsovården, dataombudsmannen och andra dylika nationella myndigheter som övervakar fängelsernas verksamhet. Med internationella tillsynsorgan avses Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Den europeis-

ka kommittén mot tortyr (CPT), Förenta Nationernas kommitté mot tortyr och kommittén för de mänskliga rättigheterna samt andra liknande internationella tillsynsorgan med vilka Finland har förbundit sig internationellt. Skyddet skall gälla både brev från den häktade och brev från ett internationellt tillsynsorgan. När det framgår av kuvertet till ett brev som en fånge sänt att mottagaren är en tillsynsmyndighet eller ett tillsynsorgan som avses i paragrafen, får brevet inte öppnas.

En hänvisningsbestämmelse om kontakter med diplomatiska eller konsulära beskickningar skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

4 §. *Brevväxling med ombud.* Brevväxling mellan en häktad och dennes rättsbiträde åtnjuter särskilt skydd. Enligt 12 § i den nuvarande lagen skall den häktade och hans eller hennes rättegångsbiträde tillåtas att hålla kontakt med varandra per brev. Ett brev från ett biträde får inte granskas, om det inte finns grundad anledning att misstänka missbruk.

Bestämmelser om de häktades brevväxling med sina ombud skall enligt förslaget mera precist anges i paragrafen i överensstämmelse med 12 kap. 4 § fängelselagen.

Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse enligt vilken ett brev eller någon annan postförsändelse som den häktade adresserat till en advokat eller till något annat rättegångsombud eller biträde som avses i 15 kap. 2 § 1 eller 2 mom. rättegångsbalken inte skall få granskas eller läsas. Den föreslagna bestämmelsen skall innehålla ett förbud mot granskning och läsning som är mera absolut än förbudet i den nuvarande lagen, men förbudet skall begränsas endast till den grupp som nämns ovan.

I 2 mom. skall det på de grunder som framförs i motiveringen till 12 kap. 4 § fängelselagen anges att brev som anlänt till den häktade från det ombud som avses i 1 mom. endast skall få öppnas i fångens närvaro.

5 §. *Kvarhållande av brev eller postförsändelser.* I paragrafen föreslås det att möjligheten att kvarhålla en fånges brev skall anges klarare än i nuvarande lag. Möjligheten att hålla kvar en häktades brev anges i 12 § i den nuvarande lagen enligt vilken ett brev kan kvarhållas om frambefordrandet kan äventyra syftet med häktningen eller störa anstaltsordningen. Försändelsen skall i sådana situatio-

ner returneras till avsändaren eller överlämnas till fången vid frigivningen.

I 1 mom. skall förutsättningarna för kvarhållande av brev enligt förslaget anges. Villkoren överensstämmer med villkoren för läsning av brev. Ett brev, någon annan postförsändelse eller ett meddelande skall kunna kvarhållas om frambefordrandet äventyrar syftet med häktningen eller om kvarhållandet är nödvändigt för att förhindra eller utreda ett brott, avvärja en fara som hotar anstaltsordningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. Bestämmelsen överensstämmer med 12 kap. 5 § fängelselagen med den skillnad att ett brev till eller från en häktad även skall kunna kvarhållas om frambefordrandet äventyrar syftet med häktningen. Med detta avses t.ex. situationer när personer som häktats i samma brottmål försöker komma överens om bevisföringen i målet.

I 2 mom. föreslås det att bestämmelser om förfarande skall anges. Avsändaren eller mottagaren skall i regel underrättas om kvarhållandet. Underrättelsen behöver emellertid inte lämnas om det medför att avvärjandet av de situationer som avses i 1 mom. eller förebyggandet av brott äventyras eller hindras. Brevet eller den andra postförsändelsen skall returneras till avsändaren. Avsändaren kan vara den häktade eller någon utomstående. Eftersom avsändaren inte alltid är bekant, skall alternativet vara att brevet skall ges till den häktade vid frigivningen. Så skall man kunna förfara t.ex. när ett brev är anonymt.

En bestämmelse som svarar 12 kap. 5 § 3 mom. fängelselagen skall enligt förslaget anges i 3 mom.

6 §. *Användning av telefon.* I paragrafen skall användning av telefon enligt förslaget anges. En häktad skall ha rätt att stå i telefonkontakt med någon utanför fängelset under de lämpliga tider som definieras i fängelsets ordningsstadga. Bestämmelsen överensstämmer med 12 kap. 6 § fängelselagen. Bestämmelser om ordningsstadgor skall enligt förslaget anges i 10 kap. 1 §. Fångarna skall själva betala samtalskostnaderna. Detta kan ordnas tex. så att fångarna ges ett betalkort för samtal. Rätten att använda telefon skall kunna begränsas medan förundersökningen pågår på de grunder som föreslås i 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen.

En häktad har ofta mera outrättade ärenden utanför fängelset än vad fångar som avtjänar straff har. Jämfört med fångar som avtjänar straff skall en häktad enligt artikel 14 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och artikel 6 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna garanteras mera omfattande rättigheter att stå i kontakt med sina ombud. En uttrycklig bestämmelse om detta skall enligt förslaget fogas till 2 mom.

Även om användningen av telefon inte skall vara beroende av tillstånd, kan det ställas som villkor att den häktade meddelar med vem han eller hon har för avsikt att stå i kontakt. Om den häktade inte på begäran meddelar vem han eller hon har för avsikt att ringa till, skall användningen av telefon kunna förvägras.

Av de skäl som framförs i motiveringen till 12 kap. 6 § fängelselagen skall det i 3 mom. anges att användningen av telefon i enskilda fall skall kunna avbrytas eller förvägras om det är nödvändigt för förebyggande av ett brott eller upprätthållande av fängelseordningen. Så skall det också kunna förfaras om ett samtal äventyrar syftet med häktningen. Bestämmelsen överensstämmer i sak med bestämmelsen i 13 a § lagen om rannsakningsfängelse.

Enligt 4 mom. skall en häktad kunna tillåtas att använda telefon kostnadsfritt för att sköta nödvändiga ärenden eller av andra särskilda skäl.

7 §. *Avlyssning och inspelning av telefon samtal.* I paragrafen skall förutsättningarna för avlyssning och inspelning av telefonsamtal anges. Bestämmelser om frågan skall finnas i 12 kap. 7 § fängelselagen.

Enligt 13 a § i den gällande lagen om rannsakningsfängelse får samtal mellan häktade och andra än tillsynsmyndigheter avlyssnas. Även om det inte gäller någon hemlig avlyssning eftersom avlyssningen alltid skall meddelas, kan den nuvarande bestämmelsen inte anses överensstämma med villkoren för begränsning av de grundläggande rättigheterna.

Förutsättningarna för avlyssning av samtal skall definieras i 1 mom. En häktades samtal skall få avlyssnas om det är nödvändigt för förebyggande eller utredning av ett brott, tryggnad av syftet med häktningen eller ordningen i fängelset eller tryggnaden av den häk-

tades eller någon annans säkerhet. Avlyssning av samtal är inte någon avlyssning i hemlighet. Den häktade och den som den häktade talar med skall underrättas om avlyssningen och inspelningen innan samtalet inleds. Avlyssningen kan ordnas så att samtalet avlyssnas med en annan telefon eller så att någon är närvarande i samma rum och den andra parten i samtalet avlyssnas t.ex. med hjälp av en högtalartelefon.

Med avlyssning avses inte en situation när en häktad får tillstånd att ringa från personals tjänsterum för att sköta ett visst ärende. Då är en tjänsteman närvarande, varvid han eller hon hör den häktades röst. Av övervakningsskäl kan den häktade inte lämnas ensam i tjänstemannens arbetsrum. Det gäller inte heller avlyssning, när ett samtal av en slump kan höras från en telefonapparat t.ex. i korridoren till en fängelseavdelning, och ingen har för avsikt att lyssna.

I 2 mom. skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om förutsättningarna för inspelning av samtal. Bestämmelserna skall överensstämma med förutsättningarna i 12 kap. 7 § 2 mom. fängelselagen och förutsättningarna för kopiering av brev i 2 §.

I 3 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse om meddelande om avlyssning och inspelning. Bestämmelsen överensstämmer med 12 kap. 7 § 3 mom. fängelselagen.

I 4 mom. skall det enligt förslaget finnas en bestämmelse som ingår i nuvarande lag och som föreskriver att samtal mellan tillsynsmyndigheter och en häktad inte får avlyssnas. Den nuvarande lagen skall enligt förslaget preciseras så att inte heller samtal mellan den häktade och det ombud som avses i 4 § får avlyssnas eller inspelas. Enligt förslaget skall avlyssnandet av ett samtal avbrytas och inspelningen utplånas, om det visar sig att samtalet äger rum mellan den häktade och nämna tillsynsmyndighet eller ombud.

8 §. *Förfarande vid granskning och kvarhållande.* På de grunder som framfördes i motiveringen till 12 kap. 10 § fängelselagen skall beslut som gäller brev och andra postförsändelser fattas skriftligen.

Granskning, läsning eller avlyssning av samtal skall inte i större utsträckning ingripa i den häktades rättigheter eller orsaka större skada eller olägenhet än vad som är nödvän-

digt och försvarbart för att uppdraget skall kunna utföras. Detta innebär t.ex. att granskningen och läsningen inte får fortgå längre än nödvändigt.

9 §. *Beslutanderätt.* Beslut om granskning av brev, meddelanden eller andra postförsändelser skall fattas av en tjänsteman is chefsuppgifter inom övervakningen. Beslut om kvarhållande och kopiering av brev- eller andra postförsändelser och avlyssning och inspelning av samtal skall fattas av den tjänsteman som svarar för säkerheten.

10 §. *Närmare bestämmelser.* Närmare bestämmelser skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

9 kap. **Besök och andra kontakter utanför fängelset**

1 §. *Besök.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en allmän bestämmelse om besök. Bestämmelsen överensstämmer med 13 kap. 1 och 2 § fängelselagen. I 1 mom. skall en fånges rätt att ta emot besök föreskrivas. En fånge skall ha rätt att ta emot besök vid de tidpunkter som reserverats för besök i fängelset. De häktades rätt att ta emot besök skall dock på de grunder som föreslås i 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen kunna begränsas medan förundersökningen, åtalsprövningen och rättegången pågår. Närmare bestämmelser om besökstider skall utfärdas i fängelsets ordningsstadga som avses i 10 § 1 §. Besök skall även kunna ordnas vid andra tidpunkter, om det finns orsak till detta.

Enligt huvudregeln skall besök såsom i dag övervakas enligt 13 § 2 mom. i den gällande lagen. Ett besök kan också vara oövervakat enligt 2 § eller äga rum under särskilt övervakade förhållanden enligt 3 §.

Paragrafens 2 mom. skall enligt förslaget innehålla en hänvisning till 12 kap. som gäller granskning av besökare.

I 3 mom. skall det enligt förslaget ingå bestämmelser om övervakning av besök. Med övervakning avses att personalen övervakar besöket genom att vara närvarande i besökslokalen, men övervakningen kan också ordnas som indirekt övervakning med hjälp av videoutrustning. Emedan videoövervakning kan anses i någon mån begränsa skyddet av besö-

karens och fångens privatliv, föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om frågan skall fogas till lagen. Övervakning med videoutrustning skall meddelas med en skylt.

2 §. *Oövervakade besök.* I överensstämmelse med 13 kap. 3 § fängelselagen skall paragrafen enligt förslaget innehålla en bestämmelse om oövervakade besök. Bestämmelsen överensstämmer innehållsmässigt i sak med bestämmelsen i 13 § 3 mom. i den gällande lagen.

För att förebygga användning av rusmedel kan det ställas som villkor för ett oövervakat besök att den häktade skall förbinda sig vid kontroll av avhållsamhet från rusmedel före besöket. Kontroll av drogfrihet, t.ex. krav på lämnande av urin- eller salivprov, kan ske stickprovvis och behöver inte grunda sig på någon misstanke om rusmedelsbruk.

En hänvisningsbestämmelse om andra former av granskning efter oövervakade besök skall enligt förslaget fogas till 2 mom. Enligt 11 kap. 4 § i den föreslagna lagen skall det vara möjligt att utföra kroppsvisitation på en fånge efter ett oövervakat besök, om det anses nödvändigt. Vid kroppsvisitation kan det undersökas vad fången bär på sig eller i kläderna, eller eventuellt mellan kläderna och huden. Visitationen kan också utföras så att fången skall byta kläder efter besöket.

3 §. *Förvägran av besök och besök under särskilt övervakade förhållanden.* En bestämmelse som motsvarar 13 § 4 mom. i den gällande lagen och som gäller avslag på besök och besök under särskilt övervakade förhållanden skall enligt förslaget med preciserade förutsättningar fogas till paragrafen. De grunder på vilka besök kan förvägras skall enligt förslaget samlas i 1 mom. I 2 mom. skall det enligt förslaget ingå en bestämmelse om att besök skall kunna tillåtas under särskilt övervakade förhållanden även i sådana situationer. Paragrafens 1 och 2 mom. skall överensstämma med 13 kap. 4 § fängelselagen.

4 §. *Mottagning och granskning av varor.* En bestämmelse som överensstämmer med 13 kap. 5 § fängelselagen och som gäller mottagning och granskning av varor i samband med besök skall enligt förslaget fogas till paragrafen. För närvarande anges frågan i 14 § lagen om rannsakningsfängelse.

5 §. *Besöksförbud.* En bestämmelse om be-

söksförbud som motsvarar 13 kap. 6 § fängelselagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Även besökare hos häktade skall kunna meddelas besöksförbud, vilket i dag inte är möjligt. Bestämmelsen motiveras av att besöksförbud skall enligt förhållandena och i enskilda fall kunna utsträckas till att gälla ett helt fängelse som kan ha en avdelning för häktade. Det är inte motiverat att den som meddelats besöksförbud skall kunna besöka en fånge på en annan avdelning i samma anstalt.

6 §. *Kontakter med massmedier.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om fångars kontakter med massmedier. I dagens läge har bestämmelser om kontakter utfärdats genom anvisning av fångvårdsavdelningen. Eftersom det gäller den yttrandefrihet som avses i 12 § grundlagen, föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om saken skall fogas till lagen.

Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med 13 kap. 8 § fängelselagen.

7 §. *Kontakter med en beskickning.* I den allmänna motiveringen konstaterades det att enligt artikel 36 i Wienkonventionen om konsulära förbindelser har en konsulatstjänsteman rätt att besöka en medborgare i konsulatstaten som häktats samt att diskutera och korrespondera med honom eller henne. Kontakterna kräver dock samtycke av den häktade.

I enlighet med artikel 36 i konventionen föreslås det att en uttrycklig bestämmelse om att utländska häktade skall ha rätt att stå i kontakt med hemlandets diplomatiska eller konsulära beskickning skall fogas till paragrafen. Med kontakter avses brevväxling, besök och diskussioner. Skyldigheten att underrätta utländska häktade om deras rättigheter enligt denna paragraf skall enligt förslaget fogas till 2 kap. 3 §. De häktades rätt till kontakter skall kunna begränsas på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § tvångsmedelslagen.

Även de försändelser som häktade adresserat till hemlandets beskickning åtnjuter särskilt skydd. Därför skall det enligt förslaget i 2 mom. anges att de försändelser som de häktade har adresserat till en diplomatisk eller konsulär beskickning skall utan dröjsmål sändas vidare.

8 §. *Privata samtal.* Enligt 6 § 3 mom. i den gällande lagen skall fångar i mån av möjlighet

ges tillfälle att föra privata diskussioner om personliga frågor med någon lämplig person.

Paragrafen skall enligt förslaget preciseras så att de häktade om möjligt skall ges tillfälle att föra privata diskussioner med en företrädare för en församling, en organisation eller någon annan motsvarande grupp. Sådana grupper är t.ex. Finlands Röda Kors, församlingarna och organisationerna AA och NA samt andra organisationer, som utför fängelsearbete. Verksamheten kan vid sidan av gruppmöten och sammankomster också omfatta privata diskussioner.

9 §. *Permission av synnerligen viktigt skäl.* Enligt gällande lag kan en häktad beviljas tillstånd att under bevakning avlägsna sig från anstalten för att besöka någon nära anhörig som är svårt sjuk eller för att begrava någon nära anhörig, eller av något annat särskilt viktigt skäl. En paragraf som överensstämmer med den nuvarande bestämmelsen skall enligt förslaget fogas till den nya lagen. Beviljandet av tillstånd skall alltså vara beroende av prövning. Bestämmelsen motiveras av humana skäl.

10 §. *Beslutanderätt.* Bestämmelser om rätten att fatta beslut om besök hos häktade skall anges i paragrafen. Meddelande av besöksförbud gäller utomstående, varför det föreslås att fängelsedirektören skall ha rätt att besluta om frågan. Beslut om besök under särskilt övervakade förhållanden och förvägran av besök skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen och som vanligen är övervakt. Fängelsedirektören eller, på förordnande av direktören, den tjänsteman som svarar för sysselsättning eller säkerhet skall ha rätt att besluta om oövervakade besök.

11 §. *Närmare bestämmelser.* I överensstämmelse med 14 kap. 12 § fängelselagen skall närmare bestämmelser om permissioner utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om ordnande av besök skall meddelas av Brottsförhållningsverket.

V AVDELNINGEN. DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH GRANSKNING

10 kap. **Ordningen och disciplinen i ett fängelse**

1 §. *Ordningsstadgan för ett fängelse.* En bestämmelse som motsvarar 15 kap. 1 § fängelselagen skall enligt förslaget fogas till häktningsslagen. I praktiken förvaras de häktade ofta i samma fängelser som fångar som avtjänar fängelsestraff, även om de enligt den föreslagna lagen skall vistas på andra avdelningar än fångar som avtjänar fängelsestraff.

2 §. *De häktades beteende.* Enligt 8 § i den gällande lagen skall de häktade iakttä ordning. En motsvarande bestämmelse skall enligt förslaget i preciserad form fogas till den nya lagen. Paragrafen skall överensstämma med 15 kap. 2 § fängelselagen.

3 §. *Ordningsförelser.* För närvarande kan en häktad inte påföras disciplinstraff. De disciplinbestämmelser som gällde häktade ströks i lagen 1974, då det ansågs att brott som begåtts av häktade skulle kunna behandlas vid en domstol.

Häktningstiderna har blivit längre. Även de häktade skall iakttä anstaltsordningen och personalens befallningar. De häktade är t.ex. förbjudna att använda rusmedel. För upprätthållandet av anstaltsordningen skall en häktad som är berusad placeras avskilt från andra fångar.

Dylika begränsningar är problematiska när de används som säkerhetsåtgärder, emedan villkoren för påförandet av dem, behörigheten eller varaktigheten inte närmare definierats i lag. Med hänsyn till likställd behandling av fångarna är det inte motiverat att en fånge som avtjänar fängelsestraff, men inte en häktad, skall kunna påföras disciplinstraff för en och samma gärning. Å andra sidan är det inte ändamålsenligt att smärre brott skall föras till tingsrätten, där behandlingen kan fortgå flera veckor eller rentav månader.

Systemet vore tydligare, mera förutsägbart och rättvist, om en häktad, i stället för att bli föremål för säkerhetsåtgärder, kunde påföras disciplinstraff. Ett sådant system kan också motiveras med att de häktade föreslås få rätt att överklaga disciplinstraff.

På dessa grunder föreslås det att möjligheten att påföra en häktad disciplinstraff skall fogas till lagen.

Den föreslagna bestämmelsen skall innehållsmässigt överensstämma med 15 kap. 3 § fängelselagen, fränsett från att paragrafen skall sakna en bestämmelse som motsvarar 15 kap. 3 § 5 punkten, emedan dylika tillstånd inte kan beviljas en häktad.

Enligt 2 mom. skall det inte vara möjligt att påföra disciplinstraff för gärningar som fängelsedirektören polisanmält. Bestämmelsen gäller också de situationer när polisen avstår från att utreda den anmälda gärningen, t.ex. på grund av bristfälliga bevis.

4 §. *Disciplinstraff för häktade.* Den föreslagna bestämmelsen skall överensstämma med 15 kap. 4 § fängelselagen, fränsett från att förlust av avtjänad tid som avses i 15 kap. 4 § 4 punkten inte kan påföras en häktad.

5—8 §. Paragraferna skall enligt förslaget innehålla bestämmelser om påförande av gemensamt disciplinstraff (5 §), villkorligt disciplinstraff (6 §), mätning av disciplinstraff (7 §) och straff i enrum (8 §). Bestämmelserna skall innehållsmässigt överensstämma med 15 kap. 5—8 § fängelselagen.

9 §. *Utredning av ordningsförseelser.* Den föreslagna paragrafen skall överensstämma med 15 kap. 10 § fängelselagen.

10 §. *Behandling av disciplinären och verkställighet av disciplinstraff.* Den föreslagna paragrafen skall överensstämma med 15 kap. 11 § fängelselagen, fränsett från att omnämnandet av öppna anstalter skall saknas i bestämmelsen.

11—18 §. Bestämmelserna skall överensstämma med 15 kap. 12—19 § fängelselagen.

11 kap. Granskning av fängelselokaler och häktade

1 §. *Övervakning i ett fängelse.* Lagen saknar för närvarande bestämmelser om övervakning av häktade. Enligt 1 § förordningen

om rannsakningsfängelse skall de häktade och de lokaler som står till deras förfogande övervakas såsom ordningen i straffanstalten, förvaringssäkerheten och tryggheten av de häktades säkerhet kräver. Det skall särskilt sörjas för att det finns tillräckliga larmanordningar och annan säkerhetsutrustning i anstalten, och att dessa anordningar fungerar oklanderligt.

Bestämmelsen skall enligt förslaget med smärre preciseringar höjas till lagnivå. Paragrafen skall överensstämma med 16 kap. 1 § fängelselagen.

2 §. *Granskning av bostadsrum och egendom.* Enligt 5 § i den gällande lagen skall de lokaler som står till de häktades förfogande och den egendom som de innehar kunna granskas vid behov. Det föreslås att bestämmelsen skall preciseras och fogas till paragrafen i överensstämmelse med 16 kap. 2 § fängelselagen.

3 §. *Säkerhetskontroll av häktade.* Bestämmelser om säkerhetskontroll av de häktade saknas i den gällande lagen om rannsakningsfängelse. Av de skäl som nämns i detaljmotiveringen till fängelselagen föreslås det att en bestämmelse om säkerhetskontroll också skall fogas till häktningenslagen. En bestämmelse om säkerhetskontroll av fångar som överensstämmer med den föreslagna paragrafen skall finnas i 16 kap. 3 § fängelselagen.

4—6 §. De föreslagna paragraferna skall innehålla bestämmelser om kroppsvisitation (4 §), specialgranskning (5 §) och kroppsbesiktning (6 §) som för närvarande anges i 5 § 1 och 3 mom. i lagen. Av de skäl som framförs i detaljmotiveringen till fängelselagen föreslås det att de preciseringar som föreslogs i 16 kap. 4-6 § fängelselagen även skall göras i paragrafen.

7 §. *Kontroll av drogpåverkan.* Bestämmelser om övervakning av en häktads avhållsamhet från rusmedel finns i 5 § 4mom. i den gällande lagen (20/2001) och i 7 § förordningen om rannsakningsfängelse (37/2001). Samma preciseringar skall enligt förslaget göras i 16 kap. 7 § fängelselagen. Den föreslagna paragrafen skall skilja sig från bestämmelsen i fängelselagen i det hänseende att möjlighet till kontroll av drogpåverkan inte i 3 mom. skall anges som villkor för tillstånd till besök utanför anstalten eller placering i öppen anstalt eller på kontraktsavdelning.

8 §. *Avskild förvaring av egendom.* I gällande lag finns det endast bestämmelser om avskild förvaring av en häktads penningtillgångar. Enligt 7 § 2 mom. lagen om rannsakningsfängelse (365/1999) skall penningmedel som tillhör en häktad och som påträffats hos honom eller henne eller någon annanstans i anstaltslokalerna kunna tas i förvar i anstalten för en bestämd tid, dock högst tills att den häktade frigges.

Bestämmelsen skall enligt förslaget preciseras så att ett omnämnande av betalningsmedel och annan egendom skall fogas till paragrafen. En hänvisning till 16 kap. 1 § 9 punkten skall enligt förslaget dessutom fogas till paragrafen. Bestämmelsen gäller anmälning till polisen.

9 §. *Förfarande och registrering av beslut.* Bestämmelser om registrering av granskningar finns för närvarande i förordningen om rannsakningsfängelse. Även bestämmelserna om förfarande står i huvudsak på förordningsnivå.

Bestämmelserna om förfarande och registrering av beslut skall enligt förslaget höjas till lagnivå. Den föreslagna bestämmelsen skall överensstämma med 16 kap. 9 § fängelselagen.

10 §. *Beslutanderätt.* Beslutanderätten skall enligt förslaget bestämmas på samma grunder som i 16 kap. 10 § fängelselagen.

12 kap. Granskning av andra personer

1—9 §. Kapitlet innehåller bestämmelser om granskning och övervakning som riktar sig mot andra personer än fångar.

I lagen om rannsakningsfängelse finns det i dagens läge endast bestämmelser om kroppsvisitation av besökare hos häktade. I 8 § förordningen om rannsakningsfängelse finns det bestämmelser om granskning av identiteten av besökare, och i 9 § finns det bestämmelser om rätten att fatta beslut om kroppsvisitation av besökare. Det är motiverat att höja bestämmelserna som står på förordningsnivå till lagnivå, eftersom de gäller utomstående.

Bestämmelser om den övervakning och granskning som riktar sig mot andra personer än fångar skall enligt förslaget för tydlighetens skull även fogas till häktningsslagen. Be-

stämmelserna överensstämmer i alla avseenden med 17 kap. fängelselagen.

13 kap. Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

1 §. *Säkerhetsåtgärder.* Av de skäl som framförs i detaljmotiveringen till fängelselagen skall de säkerhetsåtgärder som kan riktas mot de häktade närmare definieras i paragrafen. Den föreslagna paragrafen skall överensstämma med bestämmelsen i 18 kap. 1 § fängelselagen, fränsett från att 3 mom. skall innehålla en hänvisning till tvångsmedelslagen som innehåller bestämmelser om begränsningar av en häktads kontakter.

2 §. *Beläggande med fängsel.* Bestämmelser om beläggande av en häktad med fängsel finns i 15 § i den gällande lagen. På de grunder som framförs i 18 kap. 2 § fängelselagen föreslås det att bestämmelsen i preciserad form skall fogas till den föreslagna paragrafen.

3 §. *Observation.* Av de skäl som framförs i detaljmotiveringen till 18 kap. 3 § fängelselagen föreslås det att en bestämmelse om placering under observation även skall fogas till häktningsslagen. Enligt den nuvarande lagen kan den häktade, i stället för att beläggas med fängsel, placeras i ändamålsenligt ordnat enrum endast på de grunder som avses i 1 mom. 3 punkten i den föreslagna paragrafen.

4 §. *Observation i isolering.* En bestämmelse om placering av häktade under observation i isolering skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Bestämmelser om isolering av en häktad finns i 6 a § i den gällande lagen (365/1999) och i 5 § förordningen om rannsakningsfängelse. Bestämmelsen skall med smärre preciseringar svara mot bestämmelsen i den nuvarande lagen och förordningen.

I 2 mom. föreslås det dock en möjlighet att fortsätta observation i isolering även efter att maximitiden av sju dygn gått ut, om de förbjudna ämnen eller föremål som avses i 1 mom. vid kroppsbesiktning påträffats i fångens kropp. Kompletteringen är nödvändig, eftersom den nuvarande maximitiden av sju dygn i praktiken visat sig vara otillräcklig i vissa fall. Bestämmelsen skall överensstämma med 18 kap. 4 § fängelselagen.

5 §. *Avskildhet*. Avskildhet av en häktad som varar längre än den avskildhet som avses i 3 och 4 § skall enligt förslaget bestämmas i paragrafen. En skillnad jämfört med dessa bestämmelser är dessutom att den paragraf som nu behandlas skall ange bestämmelser om avskildhet som är nödvändiga för förebyggande av uppsåtliga eller planerade gärningar, medan de situationer som avses i 3 och 4 § vanligen också gäller säkerställandet av den häktades egen säkerhet.

Bestämmelsen skall överensstämma med 18 kap. 5 § fängelselagen. Det finns ingen motsvarande bestämmelse i den nuvarande lagen om rannsakningsfängelse. I praktiken skall det inte endast med stöd av den föreslagna 3 § vara möjligt att avskilja våldsamma häktade från andra fångar även för en längre tid. En sådan häktad som är farlig för andra fångar eller personalen, som är rymningsbenägen eller som oavbrutet använder rusmedel kan inte tillåtas bo och vistas tillsammans med andra häktade. Upprätthållandet av ordningen i fängelset kräver att den häktade skall kunna hållas avskild även i situationer när det är nödvändigt för förebyggande av narkotikabrott som avses i 50 kap. 1—4 § strafflagen.

Avskildhet av en häktad motiveras även av att en häktad inte kan placeras på säkerhetsavdelning.

Av dessa skäl föreslås det att en bestämmelse som motsvarar 18 kap. 5 § fängelselagen även skall fogas till häktningsslagen.

6 §. *Användning av maktmedel*. En bestämmelse som gäller användning av maktmedel och som motsvarar 18 kap. 6 § fängelselagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. I dagens läge gäller bestämmelsen i 15 a § lagen om rannsakningsfängelse som hänvisar till 2 kap. 11 b § (521/2003) lagen om verkställighet av straff även tillämpning av användningen av maktmedel på de häktade. Den gällande bestämmelsen är med hänsyn till tillämpningsområdet något obestämd. Den nya häktningsslagen skall enligt förslaget innehålla ett mera precist regelverk för att tolkningsproblem skall kunna undvikas.

7 §. *Förfarandet*. Paragrafen skall innehållsmässigt fullständigt överensstämma med 18 kap. 7 § fängelselagen.

8 §. *Beslutanderätt*. Bestämmelserna om beslutanderätt skall samlas i paragrafen. Be-

slutanderätten skall enligt förslaget överensstämma med 18 kap. 8 § fängelselagen.

9 §. *Närmare bestämmelser*. En paragraf som motsvarar 18 kap. 9 § fängelselagen och som gäller bemyndigande att meddela närmare bestämmelser skall enligt förslaget fogas till lagen.

VI AVDELNINGEN. ÖVRIGA BESTÄMMELSER

14 kap. Transport av häktade

Lagen om fångforsling (220/1925), förordningen om fångforsling (165/1954) och fångforslingsreglementet (272/1954) är föråldrade. På förordningsnivå regleras dessutom sådana rättigheter och skyldigheter för fångar som med stöd av 80 § och 7 § 3 mom. grundlagen skall anges på lagnivå.

Förordningen om fångforsling innehåller bestämmelser om fördelningen av ansvar för transport mellan polisen och fångvårdsmyndigheterna. Ändringen av dessa bestämmelser kräver att en ny lag skall stiftas. Den arbetsgrupp som nämns i den allmänna motiveringen har vid justitieministeriet färdigställt ett förslag till ny lag om fångtransport.

Emedan några av en häktads rättigheter måste begränsas under transporter, föreslås det att dessa begränsningar skall anges i 14 kap.

1 §. *Transportmedel*. Paragrafen skall innehålla bestämmelser om transportmedel. Vid fångtransport används i dag främst tåg, buss och personbil. Transportmedlen skall vara lämpliga för ändamålet och vara försedda med tillräckliga säkerhetsanordningar.

I 2 mom. skall det enligt förslaget bestämmas att fångar som transporteras skall utan omotiverat dröjsmål ha möjlighet att ta kontakt utanför transportutrymmet. I bestämmelsen avses främst tågagnar i vilken en häktad placeras för transport. En tågagn eller en vagnhytt skall vara utrustad med ett kallelse-system genom vilket fången får kontakt med den myndighet som övervakar transporten. Den övervakande myndigheten är vanligen en tjänsteman inom Fångvårdsväsendet eller en polis.

2 §. *Tiden för transport*. I praktiken har det

ibland uppkommit situationer när fångtransport med tåg varat flera dagar. Därför föreslås det att en bestämmelse om transporttiden skall fogas till paragrafen. Paragrafens 1 mom. skall enligt förslaget innehålla en allmän bestämmelse enligt vilken transport skall genomföras utan omotiverat dröjsmål.

Enligt 2 mom. skall transport skötas så att transporttiden inte blir oskäligt lång med hänsyn till orsaken till transporten, transportsträckan och den transporterades hälsotillstånd.

3 §. *Avskildhet vid transport.* Enligt den första satsen i paragrafen skall en häktad hållas avskild från andra passagerare om ett allmänt fortskaffningsmedel används vid transport. Skyldigheten att hålla minderåriga fångar avskilda från vuxna skall även under transport iaktas.

I 2 mom. skall det nästan på motsvarande sätt som i 2 § i den nuvarande lagen om rannsakingfängelse anges att transport skall om möjligt ordnas så att den inte väcker uppmärksamhet.

4 §. *Behandling av häktade under transport.* Under transporttiden måste några av fångarnas rättigheter av praktiska skäl begränsas. Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en bestämmelse om sådana begränsningar.

5 §. *Ansvar för ordnande av transport.* En hänvisningsbestämmelse enligt vilken föreskrifter om ansvar för ordnande av transport skall meddelas separat, skall enligt förslaget fogas till paragrafen.

15 kap. Ändringssökande

1 §. *Rättelseyrkande hos direktören för regionfängelset.* En häktad skall få yrka rättelse hos direktören för regionfängelset i beslut som gäller innehav av egendom, användning av pengar, kvarhållande av brev eller postförsändelser, besöksförbud, permission av något synnerligen viktigt skäl, disciplinstraff och avskildhet. Detaljmotiveringen till bestämmelsen överensstämmer med de förslag som framfördes i motsvarande punkter i detaljmotiveringen till fängelselagen.

2 §. *Förfarande vid ändringssökande.* Paragrafen skall innehålla en hänvisningsbestämmelse enligt vilken bestämmelserna om förfarande

vid rättelseyrkande och besvär hos förvaltningsdomstolen i 20 kap. fängelselagen annars skall tillämpas på ändringssökande.

16 kap. Särskilda bestämmelser.

1 §. *Tillämpning av fängelselagen.* Paragrafen skall enligt förslaget innehålla en hänvisning till de paragrafer i fängelselagen som det inte är ändamålsenligt att ange i två lagar. Sådana frågor är framför allt de paragrafer som innehåller en handlingsförpliktelse för fångvårdsmyndigheterna. Bestämmelserna om regionfängelsernas uppgifter och förhållandena i ett fängelse i 1 kap. 4 § fängelselagen, om de allmänna principerna för utövande av behörighet i 6 §, om bestämning av behörighet i regionfängelser i 8 §, om behörighet utom tjänstetid i 9 § skall tillämpas på verkställighet av häktning. För tydlighetens skull skall även bestämmelsen om handräckning i 1 kap. 11 § nämnas i paragrafen. Bestämmelsen om fängelse i 4 kap. 1 § 1 mom. och om ersättning av reskostnader i 3 § skall även tillämpas.

Vid verkställighet av häktning skall också bestämmelsen om avdelningarnas dagordning i 5 kap. 8 § och om behörighet vid fastställande av avdelningarnas dagordning i 9 § iaktas.

Även bestämmelsen om bostadsrum i 7 kap. 1 § skall tillämpas på verkställighet av häktning.

Dessutom skall bestämmelsen om dödsfall i 10 kap. 9 § samt bestämmelserna om ordnande av fritidsverksamhet, religiösa sammankomster och bibliotekstjänster i 11 kap. 1 §, 3 § 1 mom. och 4 § 1 mom. tillämpas. Bestämmelsen om register över besöksförbud i fängelselagen gäller också häktade. Dessutom skall bestämmelsen om rätten att fatta beslut om permissioner i 14 kap. 11 § och bestämmelserna om anmälningar och meddelanden i 19 kap. även gälla de häktade.

2 §. *Närmare bestämmelser om verkställighet.* Föreskrifter om bemyndigande att meddela närmare bestämmelser om verkställighet som är nödvändiga för verkställighet av lagen skall enligt förslaget fogas till paragrafen. Sådana bestämmelser skall utfärdas genom förordning av statsrådet.

17 kap. **Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser**

1 §. *Ikraftträdande.* Paragrafen skall innehålla bestämmelser om lagens ikraftträdande. Genom lagen skall lagen om rannsaktionsfängelse av den 19 juli 1974 (615/1974) jämte ändringar upphävas.

2 §. *Övergångsbestämmelser.* På motsvarande sätt som när det gäller fängelselagen föreslås det att häktningsslagen inte i regel skall tillämpas på verkställighet av beslut som fattats innan lagen trätt i kraft. Med detta avses t.ex. beslut som fattats innan den nya lagen trätt i kraft och som gäller placering av fångar i ett fängelse eller på en fängelseavdelning eller förflyttning av dem.

Enligt gällande lag kan besökare hos häktade inte meddelas besöksförbud, varför det inte behövs någon övergångsbestämmelse om frågan.

De förpliktelser och tidsfrister som den nya lagen medför skall även gälla verkställighet av beslut som fattats med stöd av den lag som enligt förslaget skall upphävas. Den nya lagen skall tillämpas på detta sätt om ett beslut skall omprövas på grund av brott mot villkoren, nya omständigheter som framgått i frågan eller av någon annan motsvarande anledning. En sådan situation uppkommer t.ex. ifall den häktade överträder de villkor som ställts upp för det egna arbetet eller ansöker om förflyttning till ett annat fängelse.

En bestämmelse om placering av fångar skall enligt förslaget för tydlighetens skull fogas till 2 mom. Den nya lagen skall tillämpas när en domstol beslutar att den åtalade skall häktas eller alltjämt hållas häktad på det sätt som avses i 1 kap. 22 § tvångsmedelslagen.

Enligt gällande lag kan en häktad inte påföras disciplinstraff. För tydlighetens skull skall paragrafen enligt förslaget innehålla en bestämmelse om att disciplinstraff skall kunna påföras endast för ordningsförseelser som begåtts efter att lagen trätt i kraft.

En uttrycklig föreskrift om hur de häktades rätt att söka ändring skall bestämmas skall enligt förslaget även fogas till 2 mom. En övergångsbestämmelse om ändringssökande skall enligt förslaget även fogas till paragrafen i överensstämmelse med fängelselagen. Bestämmelserna om ändringssökande i häkt-

ningsslagen skall tillämpas när ändring söks i beslut som fattats efter att lagen trätt i kraft.

Den sedvanliga bestämmelsen enligt vilken de åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft skall enligt förslaget fogas till 3 mom.

1.3. **Tvångsmedelslagen**

1 kap. **Gripande, anhållande och häktning**

18 b §. *Begränsning av kontakter.* Av de skäl som nämns i den allmänna motiveringen skall bestämmelser om begränsning av en häktades kontakter enligt förslaget fogas till paragrafen.

I paragrafen skall det finnas bestämmelser om begränsning av kontakter under förundersökningen, å ena sidan, och under åtalsprövningen och rättegången, å andra sidan. Föresattningsarna för begränsning av kontakter under åtalsprövning och rättegång skall vara striktare.

I 1 mom. skall det enligt förslaget anges att den häktades kontakter skall kunna begränsas medan förundersökningen pågår. Begränsningarna skall kunna gälla kontakter med en annan häktad, en fånge eller någon annan person.

Begränsning förutsätter att det skall finnas en grundad anledning att misstänka att kontakterna äventyrar syftet med häktningen. Bestämmelser om syftet med häktning skall enligt förslaget finnas i 1 kap. 3 § häktningsslagen. Syftet med häktning är enligt den nämnda paragrafen att säkerställa förundersökning av ett brott, domstolsbehandling och straffverkställighet samt att förhindra fortsatt brottslighet. Eftersom begränsningar skall enligt den nämnda paragrafen kunna påföras endast medan förundersökning pågår, skall paragrafen främst tillämpas på den grund att kontakterna äventyrar förundersökningen, t.ex. genom att bevis förstörs eller vittnen påverkas.

Under åtalsprövningen och rättegången förutsätter begränsning av kontakter att det skall finnas en grundad anledning att misstänka att kontakterna allvarligt äventyrar syftet med häktningen.

Begreppet allvarligt äventyrande skall mo-

tiveras i varje enskilt fall. Begränsning av en häktades kontakter kan även gälla flera fångar, men begränsningen skall vara tillräckligt preciserad för att det skall vara möjligt att verkställa den. Om en begränsning av kontakter skall omfatta hela fångsamfundet, skall den vara så kortvarig som möjligt.

De personer till vilka kontakterna inte får begränsas, eller endast av särskilt vägande skäl får begränsas, skall enligt förslaget anges i 2 mom. Kontakter med den häktades ombud som avses i 8 kap. 4 § får inte begränsas. Dessutom skall det i 2 mom. enligt förslaget anges att kontakter med nära anhöriga eller andra närstående skall få begränsas endast av särskilt vägande skäl. Den föreslagna bestämmelsen innebär en ändring i den nuvarande lagen enligt vilken kontakter med nära anhöriga inte kan begränsas. Med särskilt vägande skäl som hänför sig till brott avses t.ex. situationer när nära anhöriga är misstänkta i ett och samma brottmål, men alla har inte häktats. Särskilt vägande skäl som hänför sig till ett brott kan också vara situationer när den som häktats i ett omfattande ekonomiskt brottmål försöker utplåna egendom eller bokföringsmaterial med hjälp av nära anhöriga eller närstående.

Samma villkor gäller begränsning av kontakter med beskickningar. En begränsning av kontakter kan av särskilt vägande skäl vara behövlig vid utredning av t.ex. spionage.

Den föreslagna bestämmelsen begränsar i någon mån en fångs rätt till skydd av familjelivet. Möjligheten att begränsa kontakter även med nära anhöriga har dock i praktiken ansetts vara nödvändig särskilt när det gäller narkotikabrott och omfattande ekonomiska brott. Sådana begränsningar skall vara så kortvariga som möjligt.

Bestämmelser om begränsningarnas karaktär skall enligt förslaget anges i 3 mom. En begränsning skall kunna gälla brevväxling, användning av telefon, besök eller andra kontakter utanför fängelset. Med stöd av bestämmelsen skall även de kontakter med massmedier som avses i 9 kap. häktningsslagen kunna begränsas. Begränsningarna skall även kunna gälla samvaro med en bestämd häktad eller bestämda häktade eller med fångar.

Även en bestämmelse om att kontakter inte skall kunna begränsas i högre grad eller för en

längre tid än nödvändigt skall enligt förslaget fogas till paragrafen.

I 4 mom. skall det finnas bestämmelser om beslutanderätt. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall beslut om begränsningar fattas av en domstol som skall pröva begränsningarna när den behandlar det häktningsärendet som avses i 1 kap. 22 § tvångsmedelslagen. Beslut om temporära begränsningar skall också kunna fattas av fängelsedirektören eller av den anhållningsberättigade tjänsteman som avses i 1 kap. 6 § tvångsmedelslagen. Fängelsedirektören skall inte få besluta om frågan på eget initiativ. Beslutet skall fattas på begäran av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

I 5 mom. skall det enligt förslaget finnas bestämmelser om begränsning av kontakter för anhållna och gripna. Begränsning av kontakter för anhållna och gripna skall i princip vara möjlig under samma förutsättningar som enligt 1—4 mom. skall tillämpas på de häktade. Även rättsmedlen för anhållna och gripna skall i princip vara desamma som för häktade.

Beslut om begränsning av kontakter fattas ofta på samma gång som det fattas beslut om anhållande eller gripande. Effektiviteten i begränsningar av eller förbud mot kontakter kräver att sådana beslut snabbt kan verkställas. Med hänsyn till de anhållna och de gripna gäller det i praktiken sålunda den temporära begränsning av kontakter som avses i 4 mom. och som skall avgöras av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

När det gäller de anhållna, skall den domstol som avses i 1 kap. 9 § tvångsmedelslagen behandla förlusten av frihet på det sätt som avses i 1 kap. 14 § 1 mom. senast inom fyra dygn efter att någon anhållits, om den anhållne inte frigivits före detta. Även temporär begränsning av kontakter som påförts den anhållne skall sålunda behandlas av domstolen inom fyra dygn efter att den temporära begränsningen av kontakter påförts. Domstolen skall behandla temporär begränsning av kontakter som påförts den anhållne även i det fall att behandlingen av häktning exceptionellt senareläggs på det sätt som avses i 1 kap. 17 § tvångsmedelslagen för tre dagar eller med den anhållnes samtycke för en längre tid.

Den som gripits skall i regel friges eller anhållas inom den utsatta tid som bestäms i lagen. Denna utsatta tid varierar vanligen mel-

lan fyra timmar och ett dygn. Alla bestämmelser om gripande innehåller emellertid inte någon maximilängd för åtgärden. Enligt 9 § 2 mom. lagen om försvarstillstånd (1083/1991) kan någon hållas gripen tills frågan om intagning i skyddshäkte förts till en domstol. En utlänning som tagits i förvar med stöd av utlänningslagen (301/2004) 121 § skall enligt 127 § samma lag friges, om förutsättningar för förvaring inte mera finns.

Enligt 9 § 3 mom. lagen om försvarstillstånd skall bestämmelserna om behandling av häktning i tvångsmedelslagen iakttas vid behandling av intagning i skyddshäkte. Detta skall anses innebära att frågan om intagning i skyddshäkte skall tas upp av en domstol på det sätt som avses i 1 kap. 14 § 1 mom. tvångsmedelslagen inom fyra dygn efter att någon gripits. Enligt 124 § utlänningslagen skall tingsrätten ta upp saken till behandling utan dröjsmål och senast inom 4 dygn från det personen togs i förvar. Att förlust av frihet enligt lagen om försvarstillstånd och utlänningslagen skall föras till en domstol skall med hänsyn till de häktade motsvara en ny behandling av häktningsfrågan enligt 4 mom. I detta sammanhang skall även begränsning av kontakter behandlas av domstolen. Några särskilda bestämmelser om hur begränsningen av kontakter, som eventuellt hänför sig till dessa grunder för gripande som exceptionellt är obegränsade till varaktigheten, skall hänskjutas till en domstol är därför inte nödvändiga.

28 §. *Behandling av häktade, gripna och anhållna.* Paragrafen skall enligt förslaget ändras så att den skall innehålla en hänvisning till den nya häktningslagen och lagen om behandling av personer som förvaras av polisen. Lagarnas tillämpningsbestämmelser skall avgöra vilken av dessa lagar skall tillämpas.

6 kap. Övriga tvångsmedel

4 §. *Tagande av signalement.* En bestämmelse om att fängvårdsmyndigheterna skall ha rätt att ta signalement på fångar och häktade skall enligt förslaget fogas till 4 kap. 5 § fängselagen och 2 kap. 4 § häktningslagen. Därför föreslås det att 6 kap. 4 § 4 mom. tvångsmedelslagen som gäller samma sak skall upphävas.

1.4. Inkomstskattelagen

92 §. *Skattefria sociala förmåner.* Enligt gällande paragraf 21 punkten i den gällande paragrafen är arbets- och brukspenning som betalas till fångar som avtjänar straff och är internerade i tvångsinrättning inte skattepliktig inkomst. I förslaget till fängselag har begreppet arbetspenning slopats och i slutna fängelser ersatts med begreppet sysselsättningspenning. Bestämmelsen skall enligt förslaget ändras så att sysselsättningspenning inte skall vara skattepliktig inkomst. Förslaget ändrar dagens praxis i det avseende att sysselsättningspenning som betalas i öppna anstalter inte skall vara skattepliktig inkomst vilket är fallet i dag. I slutna fängelser gäller ändringen bara namnet på den ersättning som betalas. Det föreslås inga ändringar i beskattningen av brukspenning.

Eftersom även de häktade kan delta i de aktiviteter som ordnas i ett fängelse och lyfta brukspenning, skall paragrafen enligt förslaget kompletteras i detta avseende.

Eftersom syftet med reformen av 2 c kap. strafflagen som avses i 6.1. punkten i den allmänna motiveringen är att slopa begreppet internerad i tvångsinrättning, skall omnämnandet av skattefrihet för arbets- eller brukspenning som betalas till fångar som är internerade i tvångsinrättning strykas i paragrafen. Begreppet fånge skall även omfatta de fångar som avtjänar hela strafftiden och de fångar som avtjänar förvandlingsstraff för böter.

1.5. Folkhälsolagen

14 §. I 2 mom. bestäms det att en kommun är skyldig att lämna fängvårdsmyndigheterna handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning. En ändring i hänvisningsbestämmelserna i paragrafen skall enligt förslaget göras i 2 mom. Enligt förslaget skall det i paragrafen hänvisas till bestämmelserna om kroppsbesiktning i den nya fängselagen och i den nya häktningslagen.

1.6. Lagen om verkställighet av böter

37 §. *Uppskov med verkställighet av förvandlingsstraff.* I 2 kap. 1 e § 1 mom. LVS finns det bestämmelser om senareläggning av verkställighet av förvandlingsstraff för böter när den dömden vårdas eller befinner sig i en anstalt för missbrukarvård. I 3 mom. nämnda paragraf finns det bestämmelser om senareläggning när den dömden har placerats i en barnskyddsanstalt. Denna paragraf skall ersättas med 2 kap. 9 § i den nya fängelselagen enligt vilken ett förvandlingsstraff inte får verkställas medan den bötfällda vårdas i en anstalt för missbrukarvård eller i en barnskyddsanstalt.

Hänvisningen i paragrafen till lagen om verkställighet av straff skall enligt förslaget ersättas med en hänvisning till respektive bestämmelse i den nya fängelselagen.

1.7. Lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder

5 b §. Det gällande 5 b § 2 mom. innehåller en hänvisning till lagen om rannsakningsfängelse. I 2 mom. skall det enligt förslaget hänvisas till den nya häktningsslagen.

1.8. Lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

5 b §. *Vissa bestämmelser om förfarande.* Det gällande 5 b § 2 mom. innehåller en hänvisning till lagen om rannsakningsfängelse. I 2 mom. skall det enligt förslaget hänvisas till den nya häktningsslagen.

1.9. Lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål

9 §. Det gällande 9 § 3 mom. innehåller en hänvisning till lagen om rannsakningsfängelse. I 3 mom. skall det enligt förslaget hänvisas till den nya häktningsslagen och den nya lagen om behandling av personer som förvaras av polisen.

1.10. Strafflagen

45 kap. Om militära brott

26 a §. *Bruk av maktmedel.* Det gällande 45 kap. 26 a § 3 mom. strafflagen innehåller en hänvisning till 2 kap. 11 b § lagen om verkställighet av straff (521/2003). I paragrafen finns det bestämmelser om rätten att använda maktmedel för vakter eller andra tjänstemän som handleder fångar att iakttä ordning. Bestämmelser om användning av maktmedel skall enligt förslaget finnas i 18 kap. 6 § i den nya fängelselagen. I paragrafen skall det enligt förslaget hänvisas till motsvarande bestämmelse om användning av maktmedel i den nya fängelselagen.

1.11. Lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff

10 §. *Register över besöksförbud.* I den gällande paragrafen finns det bestämmelser om register över besöksförbud som förs för upprätthållandet av anstaltsordning och säkerhet. I dagens läge finns det bestämmelser om besöksförbud i 2 kap. 9 e § LVS. Paragrafen skall enligt förslaget ändras så att hänvisningar till 13 kap. 6 § i den nya fängelselagen och 9 kap. 5 § i den nya häktningsslagen skall fogas till den.

1.12. Lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer

6 §. *Avgiftsfria prestationer.* I 1 mom. finns det bestämmelser om de besvärärenden för vilka de behandlingsavgifter som avses i lagen inte skall tas ut. Både den nya fängelselagen och den nya häktningsslagen skall innehålla bestämmelser om ändringssökande. Hänvisningsbestämmelsen i paragrafen skall enligt förslaget ändras på motsvarande sätt.

1.13. Lagen angående införande av äkten-skapslagen

1 §. Paragrafens 2 mom. skall enligt försla-

get upphävas som onödig. Fångar och häktade har rätt att ingå äktenskap på samma villkor som andra personer. I dagens läge behövs det inte längre någon särskild bestämmelse om fångars rätt att ingå äktenskap.

2. Närmare bestämmelser och föreskrifter

En paragraf som innehåller bemyndigande att utfärda förordningar har i varje kapitel noggrant och exakt avgränsat angivits i förslaget till fängelselag och häktningsslag. Med stöd av paragrafen kan närmare bestämmelser om de ärenden som behövs för tillämpandet av lagen meddelas genom förordning av statsrådet eller justitieministeriet. När det gäller i sak smärre frågor, har det föreslagits bestämmelser om bemyndigande med stöd av vilka Brottsförhållningsverket kan meddela närmare föreskrifter. Dessutom skall fängelselagen och häktningsslagen innehålla en föreskrift enligt vilken allmänna bestämmelser om verkställighet skall kunna meddelas.

3. Ikraftträdande

För att garantera fångarnas och de häktades rättigheter enligt grundlagen och konventionerna om de mänskliga rättigheterna är det viktigt att de föreslagna lagarna träder i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och fastställts. Lagförslagen är nära sammanbundna med förslaget till lag om ändring av lagen om verkställighet av straff som gäller reformen av fångvårdsorganisationen samt med den nya lagen om behandling av personer som förvaras av polisen. Därför skall de föreslagna lagarna sättas i kraft samtidigt med de nämnda lagarna. När tidpunkten för ikraftträdandet övervägs, skall behovet av personalens utbildning som orsakas av ikraftträdandet också beaktas. På dessa grunder föreslås det att lagarna skall träda i kraft den 1 januari 2006.

4. Lagstiftningsordning

Det viktigaste syftet med reformen är att få

lagstiftningen om verkställighet av fängelsestraff och häktning att uppfylla de krav som ställs i grundlagen och i reformen av de grundläggande rättigheterna. I enlighet med 7 § 3 mom. grundlagen skall fångarnas och de häktades rättigheter och skyldigheter enligt förslaget anges mera precist och noggrant på lagnivå.

Talrika föreskrifter och anvisningar från fångvårdsavdelningen (Brottsförhållningsverket) är i kraft inom fångvården. Enligt kraven i grundlagen är bemyndigandet att utfärda dem inte tillräckligt precist. Flera frågor vars riktiga författningsnivå är lagen eller åtminstone statsrådets förordning har bestämts genom föreskrifter.

Det föreslås i propositionen att författningsnivån skall höjas och att bestämmelser om fångarnas och de häktades rättigheter och skyldigheter skall anges på lagnivå på ett genomgripande och exakt sätt. Jämfört med det nuvarande regelverket föreslås det inga nya begränsningar av fångarnas och de häktades rättigheter i propositionen. I lagförslagen ställs det i regel mera strikta krav på säkerställandet av fångarnas och de häktades grundläggande rättigheter än i det nuvarande regelverket. Grundlagsutskottet har i ett betänkande (GrUB 25/1994 rd, s. 4—5) ansett att det skall finnas en godtagbar grund för begränsningar i de grundläggande rättigheterna och att begränsningarna skall vara nödvändiga för att det godkända målet skall kunna uppnås. De skall också vara tillräckligt precisa och noggrant avgränsade.

I lagförslaget finns det bestämmelser som begränsar fångarnas och de häktades grundläggande rättigheter. Begränsningarna hänför sig främst till den personliga integriteten, skyddet av konfidentiella meddelanden, skyddet av privatliv, skyddet av egendom samt rörelsefriheten. Lagförslaget innehåller dock inte några bestämmelser som ingriper i kärnan av de grundläggande rättigheterna.

Grundlagsutskottet har i ett utlåtande (GrUU 10/1998 rd, s. 7) ansett att bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna skall vara noggrant avgränsade i det hänseende att det skall framgå av föreskrifterna bl.a. vem som kan ha betydelsefull behörighet med hänsyn till de grundläggande rättigheterna. Lagen skall åtminstone uttrycka den lägsta förvalt-

ningsnivå till vilken beslutanderätten kan delegeras i en anstalt.

I alla kapitel i lagförslagen som innehåller bestämmelser om begränsning av de grundläggande rättigheterna finns det särskilda föreskrifter om bestämningen av beslutanderätt. Dessutom innehåller lagförslaget en bestämmelse om graduell behörighet inom Fångvårdsväsendet. De beslut som starkast ingriper i de grundläggande rättigheterna skall enligt förslaget endast kunna fattas av direktören. Den behörighet som hör till fängelsedirektören skall utom tjänstetid kunna utövas av den jourhavande tjänstemannen som endast skall få vara en tjänsteman med tillräcklig utbildning. Förslaget till fängelselag innehåller också en allmän bestämmelse som styr utövandet av samtliga befogenheter. Enligt bestämmelsen skall en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet utföra sina tjänsteuppdrag utan att i större utsträckning ingripa i någons rättigheter eller orsaka större skada än vad som är nödvändigt och försvarbart för att uppdraget skall kunna utföras.

Enligt 10 § 3 mom. grundlagen skall nödvändiga begränsningar i hemligheten av meddelanden under frihetsberövande kunna bestämmas genom lag. De gällande bestämmelserna om brevväxling och användning av telefon är till formuleringen öppna och lämnar rum för prövningsrätt på ett sätt som med hänsyn till de grundläggande rättigheterna inte kan anses motiverat. Dessutom föreskrivs dessa begränsningar i de grundläggande rättigheterna inte på lagnivå. Att granska brev genom att genomlysa genom och öppna dem kränker i någon mån skyddet av konfidentiella meddelanden för fångar eller häktade, men en sådan ytlig granskning är nödvändig i ett fängelse för att det skall vara möjligt att finna otillåtna föremål och ämnen. Bestämmelsen skall inte ge någon rätt att läsa brev eller andra meddelanden. Det föreslås att mera precisa förutsättningar för läsning och kopiering av brev än i dag skall anges. Precisa bestämmelser om avlyssning och inspelning av samtal skall också meddelas på lagnivå. Läsning av brev och avlyssning av samtal skall kräva en grundad anledning i varje enskild situation. Fångarnas och de häktades kontakter med tillsynsmyndigheter och ombud skall enligt lagförslagen åtnjuta särskilt skydd.

Bestämmelserna om kontakter med massmedier skall anges i lagen, medan de i dagens läge står på förordningsnivå.

Förutsättningarna för gransknings- och övervakningsbefogenheter som innebär begränsningar i personlig frihet eller integritet samt befogenheternas sakinhåll föreskrivs i dagens läge inte tillräckligt tydligt och precist på lagnivå. De föreslagna lagarna innehåller exakta och noggrant avgränsade bestämmelser om övervakning och granskning av fångar och häktade samt om granskning av andra personer. Bestämmelser om förfaringssätt när det gäller varor som påträffats vid säkerhetsgranskning eller kroppsvisitation skall även fogas till lagen. Eftersom det även gäller det skydd av egendom för besökare eller andra personer som garanteras i grundlagen, skall en bestämmelse om frågan enligt förslaget fogas till lagen. Lagen skall också innehålla bestämmelser om registrering av beslut om granskning och övervakning. Bestämmelserna står i dagens läge på förordningsnivå.

De föreslagna bestämmelserna om granskning och övervakning är nödvändiga för att fängelsesäkerheten samt fångarnas, de häktades, fångvårdspersonalens och andra personers säkerhet skall garanteras och brott förebyggas. Befogenheterna har definierats enligt proportionalitetsprincipen så att de ingriper i fångarnas och de häktades personliga integritet endast i den utsträckning syftet med varje enskild gransknings- och övervakningsåtgärd absolut kräver det.

Bestämmelserna om säkerhetsåtgärder är i den nuvarande lagen bristfälliga. Det saknas totalt bestämmelser på lagnivå om vissa säkerhetsåtgärder som de facto vidtas. Eftersom säkerhetsåtgärder innebär ett kraftigt ingripande i den personliga integriteten, skall de föreslagna lagarna innehålla precisa bestämmelser på lagnivå om dessa åtgärder.

När bestämmelser om granskning gäller utomstående, skall den som saken gäller kunna besluta om han eller hon skall underkasta sig granskning eller inte.

Säkerhet är en grundläggande rättighet för var och en. Den gällande bestämmelsen i 3 kap. 9 a § LVS enligt vilken en fånge av grundad anledning på egen begäran kan avskiljas från andra fångar är vagt formulerad och garanterar inte tillräckligt fångarnas rätt

till säkerhet.

Det finns bestämmelser om fångarnas rätt att söka ändring i beslut som gäller disciplinstraff och senareläggning av villkorlig frigivning. Överklagande av övriga beslut som gäller fångarnas rättigheter och skyldigheter äger rum enligt 21 § grundlagen. För att förtydliga ändringssökandet och minska den direkta tillämpningen av grundlagen innehåller förslaget noggranna bestämmelser om hur ändring skall sökas i beslut som gäller fångarnas rättigheter och skyldigheter.

Förslaget om disciplinstraff för häktade främjar likställtheten mellan häktade och fångar. Förslaget förtydligar också dagens praxis och förbättrar de häktades rättssäkerhet. Rättssäkerheten främjas också av förslaget till begränsningar av kontakter som enligt de förutsättningar som föreskrivs i lag skall beslutas av en domstol.

De nuvarande bestämmelserna om användning av maktmedel finns i 2 kap. 11 b § LVS. Bestämmelserna är inte tillräckligt precisa med hänsyn till det innehållsmässiga, regionala eller personella tillämpningsområdet, särskilt när det gäller utomstående.

Uppfyllandet av kraven på rättssäkerhet som hänför sig till de grundläggande rättigheterna har ansetts kräva att utbildningen och behörigheten hos de personer som är befogade att begränsa rättigheterna är tryggad (GrUU 17/1998). Därför förutsätter propositionen att endast utbildade tjänstemän skall ha rätt att använda maktmedel.

Enligt förslaget skall någon annan än en fånge kunna gripas i ett fängelse eller på fängelseområdet, om det är nödvändigt för att avvärja ett hot mot någon person eller egendom, förebygga eller utreda ett brott eller om den som saken gäller vägrar att avlägsna sig. Om den gripne inte omedelbart kan överlämnas till polisen, skall han eller hon kunna hål-

las i förvar i fängelset enligt polisinstruktioner i högst fyra timmar. Bestämmelsen skall i någon mån utvidga den allmänna rätten att gripa enligt tvångsmedelslagen, en rätt som även tjänstemännen vid Fångvårdsväsendet har. Eftersom tagande i förvar innebär ett starkt ingripande i den personliga friheten, skall endast fängelsedirektören och utom tjänstetid den jourhavande tjänstemannen vara behöriga att besluta om tagande i förvar.

Enligt förslaget skall övervakningen av besök hos fångar även kunna ordnas som indirekt övervakning, genom videoövervakning. Emedan videoövervakning kan anses i någon mån begränsa skyddet av privatliv för besökaren och fången, skall en uttrycklig bestämmelse om saken enligt förslaget fogas till lagen. Övervakning med video skall anmälas genom en skylt.

Lagförslagen innebär att de nuvarande bestämmelser som gäller fångarnas och de häktades rättigheter och skyldigheter och som i dag delvis står på förordnings- och föreskriftsnivå skall höjas till lagnivå och formuleras exakt. Ett syfte med beredningen av lagförslagen har varit att se till att regelverket motsvarar konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Det kan inte anses att lagarna begränsar de grundläggande rättigheter som anges i 2 kap. grundlagen i större utsträckning än vad som är behövligt för att de samhälls- och viktiga mål som ligger till grund för regelverket skall kunna uppnås.

Enligt regeringens uppfattning kan de föreslagna lagarna stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom saken dock lämnar rum för tolkning, vore det önskvärt att riksdagens grundlagsutskottets utlåtande inhämtas i fråga om lagstiftningsordningen.

På grundval av det som framförts lämnas följande lagförslag till Riksdagen:

1.

Fängelselag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

I AVDELNINGEN

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

1 kap.

Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på verkställighet av ovillkorliga fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter (*fängelse*).

2 §

Målet för verkställighet av fängelse

Målet för verkställighet av fängelse är att öka fångarnas beredskap för ett liv utan brott genom att främja deras livshantering och anpassning i samhället samt att förhindra brottslighet under strafftiden.

3 §

Krav som ställs på innehållet för verkställighet av fängelse

Verkställighet av fängelse får inte medföra andra begränsningar i fångarnas rättigheter och förhållanden än de som bestäms i lag eller som nödvändigtvis följer av själva straffet.

fet.

Fängelse skall verkställas så att verkställigheten är säker för samhället, personalen och fångarna. Förhållandena i fängelserna skall ordnas så att de i så hög grad som möjligt motsvarar de förhållanden som råder i samhället.

Fångarnas möjligheter att upprätthålla sin hälsa och handlingsförmåga skall stödjas. De skador som orsakas av förlusten av frihet skall om möjligt förebyggas.

4 §

Regionfängelser och fängelser

Fångvårdsväsendet består av regionfängelser och en hälsovårdsenhet. Regionfängelserna har till uppgift att verkställa fängelse och häktning som beslutats av domstolar. Ett regionfängelse består av en placeringsenhet och fängelser.

Bestämmelser om Fångvårdsväsendet, regionfängelser och ordnandet av hälsovård i Fångvårdsväsendet finns i lagen om förvaltning av straffverkställighet (135/2001).

5 §

Behandlingen av fångar

Fångar skall behandlas rättvist och med aktning för människovärdet.

Fångar får inte utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av ras, nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg, språk, kön, ålder,

familjeförhållanden, sexuell läggning, hälsotillstånd, handikapp, religion, samhällelig åsikt, politisk eller facklig verksamhet eller av någon annan orsak som gäller fångens person.

Vid verkställigheten av fängelse som ådömts en ung person skall de behov som följer av fångens ålder och utvecklingsnivå särskilt beaktas.

6 §

Allmänna principer för utövande av befogenheter

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet skall i sin verksamhet vara saklig, opartisk och främja försonlighet.

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet skall i första hand genom råd, uppmaningar och befallningar upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset.

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet skall utföra sina tjänsteuppdrag utan att i större utsträckning ingripa i någons rättigheter och vålla större olägenhet än vad som är nödvändigt och försvarbart för att uppdraget skall kunna utföras.

7 §

Hörande av fångar

En fånge skall höras då viktiga beslut om boende, placering i fängelset och i sysselsättning, disciplin samt andra viktiga beslut som gäller fångarna fattas.

8 §

Bestämning av behörighet i ett regionfängelse

Den beslutanderätt som avses i denna lag skall i ett regionfängelse utövas av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet. Tjänstemän vid Fångvårdsväsendet som avses i denna lag är

- 1) direktörerna för regionfängelserna,
- 2) direktörerna för placeringsenheterna,
- 3) fängelsedirektörerna,
- 4) tjänstemän som svarar för verkställighet av domar (*verkställighetsansvarig*),
- 5) tjänstemän som svarar för ordnandet av sysselsättning i fängelset (*sysselsättningsansvarig*),
- 6) tjänstemän som svarar för ordning och säkerhet i fängelset (*säkerhetsansvarig*),
- 7) tjänstemän i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning,
- 8) tjänstemän som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter,
- 9) andra tjänstemän vid Fångvårdsväsendet.

Direktören för regionfängelset har i enskilda fall rätt att överta avgörandet av ett ärende som i denna lag anförtratts en tjänsteman som avses i 1 mom. 2—8 punkten. Fängelsedirektören har i enskilda fall rätt att överta avgörandet av ett ärende som anförtratts en tjänsteman som avses i 1 mom. 4—8 punkten. Den säkerhetsansvarige har i enskilda fall rätt att överta avgörandet av ett ärende som anförtratts en tjänsteman som avses i 1 mom. 7 och 8 punkten. Den tjänsteman som arbetar i chefsuppgifter inom övervakningen har i enskilda fall rätt att överta avgörandet av ett ärende som anförtratts den tjänsteman som avses i 1 mom. 8 punkten.

9 §

Behörighet utom tjänstetid

Fängelsedirektörens beslutanderätt får, om saken inte tål uppskov, utom tjänstetid utövas även av den jourhavande tjänstemannen i regionfängelset i ärenden som gäller

- 1) förvägran av vistelse utomhus,
- 2) överföring av fångar till temporär undersökning och vård utanför fängelset,
- 3) permission som beviljas av någon synnerligen viktig anledning,
- 4) specialgranskning,
- 5) kroppsbesiktning,
- 6) hållande i förvar samt,
- 7) anmälningar som avses i 19 kap. 1, 2, 4, 5 och 8 §.

Endast en tjänsteman som avses i 8 § 1 mom. 1—6 punkten eller någon annan tjänsteman med tillräcklig utbildning får vara jourhavande tjänsteman.

10 §

Ärenden som skall avgöras av Brottspåföljdsverket

Utan hinder av bestämmelserna i denna lag kan Brottspåföljdsverket i enskilda fall överta avgörandet av ett ärende som omfattas av beslutanderätten för en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet och som gäller en fånges placering, förflyttning, deltagande i sysselsättning utanför fängelset och permission, om det finns anledning att misstänka att fången deltar i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, under fängelsetiden fortsätter den brottsliga verksamheten eller äventyrar säkerheten, eller om det är motiverat för att garantera fångens säkerhet.

11 §

Handräckning

För att utföra ett tjänsteuppdrag har en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet rätt att få handräckning av polisen enligt polislagen (493/1995).

Bestämmelser om lämnande av handräckning till polisen finns i polislagen.

12 §

Hänvisningsbestämmelse

Bestämmelser om tjänstebeteckningar och behörighetsvillkor för tjänstemän vid Fångvårdsväsendet finns i statsrådets förordning om förvaltningen av straffverkställighet (275/2001).

II AVDELNINGEN

INLEDANDE AV VERKSTÄLLIGHET OCH PLACERING I FÄNGELSE

2 kap.

Inledande av verkställighet

1 §

Inledande av verkställighet av fängelsestraff

Ett straff skall verkställas utan dröjsmål. När en dom som avser fängelsestraff har vunnit laga kraft eller kan verkställas som en lagakraftvunnen dom, skall Brottspåföljdsverket ge utmätningssmannen på den ort där den dömd är bosatt eller vistas ett verkställighetsförordnande. Utmätningssmannen skall ta kontakt med placeringsenheten för förordnande till fängelse. Utmätningssmannen skall ålägga den dömd att anmäla sig i fängelset vid den tidpunkt som placeringsenheten bestämt. Om den dömd inte kan påträffas, skall Brottspåföljdsverket efterlysa honom eller henne.

Bestämmelser om inledning av verkställighet av förvandlingsstraff för böter finns i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

För att jämna ut fångtalet och säkerställa ändamålsenlig straffverkställighet kan det genom förordning av justitieministeriet bestämmas att fängelserna inte under en viss period tar emot dömda som skall avtjäna högst sex månaders fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter. Verkställigheten får dock inte av denna orsak inledas senare än åtta månader efter att domen blivit verkställbar.

2 §

Inledande av verkställighet före lagakraftvunnen dom

Om en dömd som är häktad samtycker till verkställighet och nöjer sig med domen till den del han eller hon har dömts till fängelsestraff, kan verkställigheten av fängelsestraffet på grundval av en dom som tingsrätten el-

ler hovrätten meddelat som första instans inledas innan domen har vunnit laga kraft.

3 §

Uppskov med verkställigheten på grund av hälsoskäl

Om behandlingen av en allvarlig sjukdom eller en svår skada hos den som dömts till fängelsestraff eller förvandlingsstraff äventyras av att han eller hon förpassas till ett fängelse eller om vården av den dömda under verkställigheten medför avsevärda svårigheter, skall inledandet av verkställigheten uppskjutas tills det inte längre finns några sådana hinder för inledandet av verkställighet som beror på den dömdes hälsotillstånd.

Om den dömda redan befinner sig i ett fängelse eller genom beslut av fångvårdsmyndigheterna utanför fängelset för vård när verkställigheten kan inledas, får straffet verkställas.

När den dömda är gravid, kan uppskov med verkställigheten beviljas tills den dömda har återhämtat sig efter förlossningen.

4 §

Uppskov med verkställigheten på andra grunder än hälsoskäl

Uppskov med verkställigheten av fängelsestraff kan beviljas den dömda på ansökan eller med den dömdes samtycke, om det genom uppskov är möjligt att väsentligt minska de förluster och svårigheter som omedelbar verkställighet vållar den dömda eller någon nära anhörig eller annan närstående till den dömda eller den dömdes arbetsgivare eller någon annan intressent för vilken den dömdes arbetsprestation är särskilt behövlig.

Ett uppskov får fortgå högst sex månader från den tidpunkt, då verkställighetsförordnandet har anlänt till utsökningsmannen. Ett nytt uppskov om högst sex månader kan beviljas endast undantagsvis och på sådana grunder som upphör att gälla vid en känd tidpunkt.

På de grunder som nämns i 1 mom. kan verkställigheten av förvandlingsstraff för böter uppskjutas med högst tre månader efter att verkställighetsförordnanden anlänt till utmätningsmannen eller, om verkställigheten då inte kan inledas, efter att hindret för verkställighet upphört.

Uppskov får inte beviljas om

- 1) den dömda är häktad i målet eller förordnad att häktas i något annat mål, eller
- 2) det finns grundad anledning att anta att den dömda drar sig undan verkställigheten eller fortsätter den brottsliga verksamheten.

5 §

Hur ansökningar om uppskov påverkar verkställigheten

Den första ansökningen om uppskov som avses i 4 § 1 mom. uppskjuter verkställigheten av fängelsestraff tills ett beslut fattats om ansökningen. En behörig verkställighetsmyndighet avgör om en ny ansökan som gäller samma straff har en sådan verkan.

6 §

Återkallande av uppskov

Uppskov med verkställigheten skall återkallas, om det efter att uppskovet beviljats framgår

- 1) att det finns en risk för att den dömda kommer att dra sig undan verkställigheten eller fortsätta den brottsliga verksamheten eller
- 2) att det inte i övrigt längre finns förutsättningar för uppskov.

7 §

Beviljande av betalningstid för förvandlingsstraff i ett fängelse

Betalningstid för förvandlingsstraff får beviljas högst två månader för betalning av böterna, om

1) en fånge som befinner sig i ett fängelse skall avtjäna ett förvandlingsstraff eller

2) en fånge som anländer till ett fängelse skall avtjäna ett förvandlingsstraff utöver något annat straff.

Betalningstid får inte beviljas för så lång tid att verkställigheten av förvandlingsstraffet inte kan inledas innan fången frigges från fängelset.

Bestämmelsen om betalningstid i fråga om förvandlingsstraff skall också tillämpas på de som häktats enligt häktningsslagen (/).

8 §

Betalning av böter i ett fängelse

Ett förvandlingsstraff förfaller om den som dömts till förvandlingsstraff senast inom fem vardagar efter ankomsten till fängelset betalar hela det obetalda beloppet av de böter som förvandlats till fängelse. Om flera förvandlingsstraff skall verkställas, har den dömda rätt att betala de böter som hänför sig till ett av förvandlingsstraffen, varvid detta förvandlingsstraff förfaller.

9 §

Förbud mot verkställighet av förvandlingsstraff på grund av missbrukarvård och barnskydd

Ett förvandlingsstraff får inte verkställas medan den dömda vårdas i en anstalt för missbrukarvård eller i en barnskyddsanstalt.

10 §

Beslutanderätt

Brottspåföljdsverket beviljar uppskov av hälsoskäl. En utmätningsman beviljar uppskov av andra skäl.

Den verkställighetsansvarige beslutar om beviljande av betalningstid i fråga om förvandlingsstraff som avses i 7 §.

Den myndighet som beviljat ett uppskov skall besluta om återkallande av uppskovet.

11 §

Rätt till gripande och handräckning

En utmätningsman kan gripa den som försöker undgå verkställighet av fängelsestraff. Den gripne skall utan dröjsmål överlämnas till polisen.

Utmätningsmannen har rätt att få handräckning av polisen vid utförandet av verkställighetsuppdraget.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om inledande och uppskov av verkställighet av fängelsestraff samt om betalning av böter i fängelse utfärdas genom förordning av statsrådet.

3 kap.

Beräkning av strafftid

1 §

Beräkning av längden av fängelsestraff på viss tid

När fängelsestraff på viss tid verkställs skall strafftiden beräknas enligt kalendertid i fråga om år och månader. De dagar som eventuellt ingår i domen skall läggas till den tid som fås på detta sätt. Ett fängelsestraff som dömts ut i dagar skall omräknas i månader så att trettio dagar betraktas som en månad.

Den avräkning av tiden för frihetsberövande som avses i 6 kap. 13 § strafflagen (39/1889) beaktas i straffverkställigheten enligt den längd som fastställts i domstolens beslut. En avräkning som hänför sig till en och samma kalendertid beaktas endast en gång. Om den dömda under den nämnda kalendertiden har avtjänat ett fängelsestraff d-

ler förvandlingsstraff, skall avräkning inte göras för denna tid. Fängelsestraffet är helt avtjänat när hela straffet som avses i 2 c kap. 11 § strafflagen är avtjänat eller prøvotiden som avses i samma kapitel 13 § har löpt ut.

Fången skall utan dröjsmål underrättas om beräkningen av strafftiden.

2 §

Beräkning av längden av förvandlingsstraff

Tiden för förvandlingsstraff skall beräknas enligt antalet dagar.

3 §

Tidpunkten för när strafftiden börjar

Om den dömden inte är häktad i målet, börjar fängelsestraffet avtjänas den dag då han eller hon förlorar sin frihet för verkställighet av fängelse.

Om den dömden är häktad i målet, börjar fängelsestraffet avtjänas den dag då domen som ligger som grund för verkställigheten avkunnades eller gavs. Om den dömden med stöd av ett häktningsförordnande förlorar friheten senare, börjar fängelsetiden den dag då den dömden greps.

Om den dömden förlorar sin frihet av någon annan anledning, börjar fängelsestraffet avtjänas den dag då frihetsberövandet fortsätter för förpassande av den dömden till ett fängelse. Om den dömden är efterlyst, börjar fängelsestraffet avtjänas när han eller hon greps. Om den dömden redan befinner sig i ett fängelse av någon annan anledning, börjar fängelsestraffet avtjänas när domen verkställs.

Samma kalendertid inräknas i strafftiden endast en gång.

4 §

Sammanräkning av fängelsestraff på viss tid och förvandlingsstraff

Om förvandlingsstraff skall avtjänas utöver ett fängelsestraff eller separat, skall straffen

sammanräknas. Den dömden avtjänar i sådana fall först förvandlingsstraffet.

Undantagsbestämmelser om civiltjänstgöringsbrott finns i civiltjänstlagen (1723/1991).

5 §

Sammanräkning av straff

Den sammanlagda tiden för förvandlingsstraff får under en och samma straffperiod uppgå till högst 120 dagar.

Om sammanräkning av fängelsestraff föreskrivs i 2 c kap. 4 § strafflagen.

6 §

Straff som förlängts på grund av ändringssökande

Om ett straff som förlängts på grund av att den dömdes motpart har sökt ändring skall verkställas och straffet tidigare verkställt som ett kortare straff med stöd av den då gällande domen, är det straff som skall avtjänas skillnaden mellan det straff som skall verkställas nu och det tidigare verkställda straffet.

7 §

Inräkning i strafftiden

Om en fånge rymmer eller utan tillstånd avlägsnar sig från ett fängelse, den förläggningsplats som avses i 8 kap. 9 § 2 mom. eller den vård som avses i 10 kap. 2—4 §, skall tiden från och med början av det dygn då fången rymde eller avlägsnade sig utan tillstånd till slutet av det dygn då han eller hon återvände till fängelset eller greps för återförpassning till fängelset inte inräknas i strafftiden.

Den tid som en fånge med stöd av 8 kap. 6 § eller 9 § 1 eller 3 mom. eller 14 kap. 1 § befinner sig utanför fängelset skall inräknas i strafftiden, om fången återvänder till fängelset vid den utsatta tidpunkt som nämns i tillståndsvillkoren. Om en fånge inte återvänder

vid den utsatta tidpunkten, skall tiden från och med början av det dygn då fången borde ha återvänt till fängelset till slutet av det dygn då fången återvände till fängelset eller greps för återförpassning till fängelset inte inräknas i strafftiden.

Om inledandet av ett straff har blivit förse-
nat eller verkställigheten har avbrutits utan
fångens förskyllan, inräknas denna tid i
strafftiden.

8 §

Beslutanderätt

Om inräkning i strafftiden beslutar en verk-
ställighetsansvarig. Brottspåföljdsverket be-
slutar dock om inräkning i strafftiden enligt 7
§ 3 mom.

9 §

Närmare bestämmelser

Brottspåföljdsverket skall meddela närmare
bestämmelser om beräkning av strafftid.

4 kap.

Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

1 §

Fängelser

Fängelserna är slutna fängelser eller öppna
anstalter. Fängelserna kan vara olika med
hänsyn till övervakning

Fångar i öppna anstalter kan vistas och röra
sig på fängelseområdet, avdelningsområdet,
arbetsplatsen eller något annat verksamhets-
ställe utan omedelbar övervakning.

2 §

Intagning i ett fängelse

Intagning i ett fängelse skall grunda sig på
ett skriftligt verkställighetsförordnande. Be-
stämmelser om intagning av häktade i fäng-
elser finns i häktningslagen.

Fångarna skall ges möjlighet att underrätta
de närmaste anhöriga eller andra närstående
om intagningen i fängelse.

Uppgifter om intagning av en fånge i ett
fängelse skall antecknas i det verkställighets-
register som avses i lagen om behandling av
personuppgifter vid verkställighet av straff
(422/2002).

3 §

Ersättning för resekostnader

De kostnader som en fånge som anländer
till ett fängelse och frigges därifrån har för re-
sor på finskt territorium betalas med statsme-
del.

Andra resekostnader för fångar än de som
avses i 1 mom. kan ersättas, om det är moti-
verat med hänsyn till orsaken till resan eller
fångens medellöshet. Bestämmelser om
kostnaderna för resor under permission finns
i 14 kap. 10 §.

Resekostnaderna för ledsagare som förord-
nats för en fånge kan betalas med statsmedel.

4 §

Information om bestämmelser och förhållan- den i fängelset

En fånge skall utan dröjsmål efter ankom-
sten till ett fängelse informeras om förhållan-
dena i det samt om fångarnas rättigheter och
skyldigheter. Informationen skall vara till-
gänglig på de mest använda språken enligt
behoven hos de fångar som befinner sig i
fängelset.

En utländsk fånge skall informeras om möjligheten att enligt 13 kap. 9 § stå i kontakt med hemlandets beskickning. Utländska fångar skall även få tolkhjälp i mån av möjlighet. Fångar som använder teckenspråk eller som behöver tolkhjälp på grund av handikapp skall ges behövlig hjälp med tolkning och översättning.

En samling lagar, förordningar och andra föreskrifter som gäller fångar skall hållas tillgänglig för fångarna.

5 §

Ankomstgranskning

En fånge som anlänt till ett fängelse skall granskas i närvaro av ett vittne (*ankomstgranskning*). Ankomstgranskningen omfattar identifiering, antecknande av identiteten, upptagande av signalement samt katalogisering och granskning av den egendom som en fånge medför. I slutna fängelser omfattar ankomstgranskningen klädbyte. Bestämmelser om egendomsförteckning finns i 9 kap. 2 §. Bestämmelser om säkerhetskontroll av fångar finns i 16 kap. 3 §.

En fängelsemyndighet får ta de signalement på fångar som avses i tvångsmedelslagen (450/1987).

6 §

Plan för strafftiden

En individuell plan för avtjänandet av straffet, frigivningen och den villkorliga friheten skall göras upp för varje fånge (*plan för strafftiden*).

Planen för strafftiden omfattar placeringen av fången, verksamheten under strafftiden, den övervakade friheten på prov och den villkorliga frigivningen samt permissionsvillkoren. I god tid innan fången sannolikt frigges skall planen kompletteras med en frigivnings- och övervakningsplan. När planen för frigivning görs upp, skall i behövlig utsträckning fångens förutsättningar att klara av friheten och behovet av tjänster utredas. Bestämmelserna i lagen om övervakad vill-

korlig frihet (/) skall tillämpas på övervakningsplanen.

I innehållet och omfattningen av planen för strafftiden beaktas längden av fångens strfftid, tidigare fängelsesraff, fångens arbets- och handlingsförmåga samt uppgifter som fåtts om hans eller hennes person, brottslighet och förhållanden.

7 §

Förfarandet vid uppgörandet av planen

Planen för strafftiden skall göras upp i placeringsenheten. Planen preciseras i det fängelse i vilket fången i fråga placeras.

Planen skall beredas i samarbete med fången. Planen för strafftiden görs upp i behövligt samarbete med Kriminalvårdsväsendet samt, med fångens samtycke, med fångens hem- eller bosättningskommun och andra myndigheter, privata sammanslutningar och enskilda. För att främja fångens anpassning till samhället skall planen för frigivning dessutom enligt behov göras upp i samarbete med socialvårds-, hälsovårds-, boende- samt arbetsmarknadsmyndigheterna i fångens hem- eller bosättningskommun, om fången samtycker till detta.

Genomförandet av planen skall följas. Planen skall tas till ny behandling med regelbundna intervaller, samt även när den inte iakttas. Den fängelsemyndighet som utsetts för detta uppdrag skall svara för att genomförandet av planen följs.

8 §

Allmänna principer för placering i fängelser

När fångar placeras i fängelser, skall enligt planen för strafftiden fångens hemort, bevarandet av kontakter med nära anhöriga eller andra närstående, ålder, kön, hälsotillstånd, antalet intagningar, fångens tidigare brottslighet och hans eller hennes egna önskemål samt möjligheter att bli placerad i en verksamhet som förutsätts i planen för strafftiden beaktas. En fånge skall inte intas i ett mera slutet fängelse eller på en mera sluten fängel-

seavdelning än vad ordningen och säkerheten i anstalten samt förvaringssäkerheten kräver. Dessutom skall bestämmelserna i 9 § iakttas.

Den som inte fyllt 18 år skall placeras i en straffanstalt där han eller hon kan hållas avskild från vuxna fångar, om inte hans eller hennes intresse kräver något annat.

9 §

Placering i öppen anstalt

En dömd som befinner sig i frihet kan placeras direkt i en öppen anstalt om han eller hon skall avtjäna ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst ett år. Ett villkor för placering i öppen anstalt är att fången förbinder sig att avstå från att använda berusningsmedel och att genomgå den kontroll av drogpåverkan som avses i 16 kap. 7 § 3 mom.

Den dömd skall dock placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon

1) inte lämpar sig för den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten,

2) inte kommer att iakttä ordningen i den öppna anstalten,

3) fortsätter den brottsliga verksamheten,

4) avlägsnar sig från den öppna anstalten utan tillstånd, eller

5) inte kommer att avstå från att använda berusningsmedel eller samtycka till kontroll av drogpåverkan.

Den dömd skall placeras i ett slutet fängelse om det inte finns utrymme i öppna anstalter eller på fångens egen begäran.

10 §

Intagning av barn till fångar i ett fängelse

Ett litet barn till en fånge kan tas in i ett fängelse, om det ligger i barnets intresse och fången själv önskar det. Vården av barnet skall ordnas i enlighet med barnets intresse.

11 §

Beslutanderätt

Direktören för en placeringsenhet skall besluta om planen för strafftiden och placeringen av fångar i ett fängelse.

Direktören för placeringsenheten skall efter att ha hört direktören för det mottagande fängelset och den myndighet som avses i barnskyddslagen (683/1983) fatta beslut om intagning av barn i ett fängelse.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställighetsförordnandear, placeringsenheternas uppgifter, förpassning av de dömda till fängelser, antecknande av ankomstgranskning samt innehåll i och uppgörandet av planer för strafftiden utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare föreskrifter om ankomstgranskning och placeringsenheternas verksamhet meddelas av Brottsförhållningsverket.

5 kap.

Placering i fängelset

1 §

Avdelningar i fängelset

I ett fängelse kan det finnas avdelningar som är olika med avseende på graden av övervakning och verksamheten.

När fångar placeras på avdelningar, skall planen för strafftiden, fångarnas individuella egenskaper, ålder, deras förmåga att uppfylla sysselsättningsplikten samt upprätthållandet av ordning och säkerhet i fängelset, fångarnas eller andra personers trygghet och förhindrandet av brottslig verksamhet beaktas.

Män och kvinnor skall hållas på separata boendeavdelningar.

2 §

Avskiljande av minderåriga

Fångar som inte fyllt 18 år skall hållas avskilda från vuxna fångar, om inte deras intresse kräver något annat.

3 §

Avskilt boende på egen begäran

Fångar skall beredas möjlighet att på egen begäran bo helt eller delvis avskilda från andra fångar, om fången i fråga har grundad anledning att tro att hans eller hennes personliga trygghet är hotad eller om det finns någon annan godtagbar anledning till avskilt boende.

Rättigheterna för den som på egen begäran hålls avskild får inte begränsas mera än vad som nödvändigtvis orsakas av det avskilda boendet.

4 §

Kontraktsavdelning

Fångar skall ges tillfälle att bo på en avdelning där fångarna förbinder sig att delta i den sysselsättning som ordnas för fångarna på avdelningen samt att genomgå den kontroll av drogpåverkan som avses i 16 kap. 7 § 3 mom. (*kontraktsavdelning*).

5 §

Säkerhetsavdelning

I ett fängelse kan genom beslut av Brottspåföljdsverket av säkerhetsskäl inrättas en avdelning som är isolerad från den övriga anstalten (*säkerhetsavdelning*).

Rättigheterna för fångar som placerats på en säkerhetsavdelning får begränsas på de grunder som anges i denna lag i den utsträckning som placeringen nödvändigtvis kräver.

Fångar som placerats på en säkerhetsavdel-

ning och deras hälsotillstånd skall noggrant följas.

6 §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En fånge kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det finns grundad anledning att misstänka att fången

1) som gärningsman eller delaktig gör sig skyldig till ett brott som avses i 50 kap. 1, 2 eller 4 § strafflagen,

2) gör sig skyldig till något annat brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år,

3) rymmer eller försöker rymma, eller

4) är föremål för fritagningsförsök.

En fånge kan också placeras på säkerhetsavdelning om han eller hon allvarligt äventyrat säkerheten i fängelset eller om placeringen är motiverad för att fångens egen trygghet skall garanteras.

7 §

Varaktigheten av vistelse på säkerhetsavdelning och lämnande av uppgifter om grunderna för placering

Vistelsen på en säkerhetsavdelning får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om placering av en fånge på en säkerhetsavdelning och grunderna för beslutet skall omprövas minst var tredje månad.

Fången skall underrättas om grunderna för placeringen på säkerhetsavdelningen, om underrättelsen inte äventyrar någon annans trygghet eller försvårar brottsutredningen.

8 §

Dagordningen på en avdelning

Avdelningarna i ett fängelse skall ha en dagordning.

9 §

Beslutanderätt

Direktören för regionfängelset fastställer dagordningen på en säkerhetsavdelning. Fängelsedirektören fastställer dagordningen på andra avdelningar.

En sysselsättningsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om placering av fångar på avdelningar så som bestäms i fängelsets arbetsordning. Den överläkare som svarar för verksamheten på en sjukhusenhet vid Fångvårdsväsendet beslutar om intagning på sjukhusenheten och utskrivning därifrån.

Brottspåföljdsverket fattar på förslag av fängelsedirektören eller direktören för placeringsenheten eller efter att ha hört dessa beslut om placering av fångar på säkerhetsavdelningar.

6 kap.

Förflyttning från ett fängelse till ett annat

1 §

Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt

En fånge kan oberoende av straffets längd förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt för en viss tid eller för att avtjäna den återstående delen av straffet enligt bestämmelserna i 4 kap. 8 §, om

1) förflyttningen till öppen anstalt är motiverad på basis av planen för strafftiden,

2) den sysselsättning som ordnas i den öppna anstalten eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten godkänner är lämplig för fången,

3) det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte gör sig skyldig till något brott eller avlägsnar sig från den öppna anstalten utan tillstånd, och

4) fången förbinder sig att inte använda berusningsmedel och dopningsmedel samt förbinder sig att genomgå den kontroll av drogpåverkan som avses i 16 kap. 7 § 3 mom.

2 §

Förflyttning från öppen anstalt till slutet fängelse

En fånge kan förflyttas från en öppen anstalt till ett slutet fängelse, om

1) fången gör sig skyldig till ett brott som enligt 2 kap. 13 § 1 eller 3 mom. strafflagen inte får behandlas genom disciplinärt förfarande eller gör sig skyldig till en ordningsförseelse som avses i 15 kap. 3 § i denna lag,

2) fången vägrar att delta i sysselsättning enligt planen för strafftiden eller den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten i övrigt inte är lämplig för fången,

3) fången vägrar att genomgå den kontroll av drogpåverkan som avses i 16 kap. 7 § 3 mom.,

4) fången häktas på grund av något annat brott eller konstateras ha före ankomsten till den öppna anstalten gjort sig skyldig till ett brott som medför att de villkor som avses i 1 § 3 punkten inte längre uppfylls,

5) förflyttningen är motiverad för att skydda fångens eller någon annans säkerhet eller för att förhindra brottslig verksamhet,

6) ett nytt fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter skall verkställas och de villkor som avses i 1 § därför inte längre uppfylls, eller

7) fången begär om detta.

En fånge kan omedelbart förflyttas till ett slutet fängelse för den tid som inledandet av förundersökning av det brott som avses i 1 mom. 1 punkten eller utredningen av en ordningsförseelse kräver. En fånge kan också förflyttas till ett slutet fängelse för att de förutsättningar som avses i 1 mom. 6 punkten skall kunna utredas.

En fånge som utan giltigt skäl underlåter att anlända till en öppen anstalt inom utsatt tid skall förpassas till placeringsenheten.

3 §

Förflyttning till ett annat fängelse

En fånge kan förflyttas från ett slutet fängelse till ett annat slutet fängelse eller från en

öppen anstalt till en annan öppen anstalt, om det är motiverat med hänsyn till planen för strafftiden eller av någon annan orsak och om det kan antas att fången anpassar sig till förhållandena i det andra fängelset.

En fånge skall mot sin vilja förflyttas till ett annat fängelse, om förvaringssäkerheten eller ordningen i fängelset, fängelseordningen, verkställighetssäkerheten, fångens egen eller någon annans säkerhet, förhindrandet av brottslig verksamhet eller något annat motsvarande skäl kräver det. En fånge kan också förflyttas till ett annat fängelse för att belägningsgraden i fängelserna skall jämnas ut.

Fången skall trots förflyttningen i mån av möjlighet kunna fortsätta den sysselsättning som anges i planen för strafftiden, och fången skall trots förflyttningen få den vård som han eller hon behöver.

4 §

Underrättelse om förflyttning

En fånge skall efter ankomsten till ett annat fängelse ges tillfälle att utan dröjsmål underätta nära anhöriga eller andra närstående om förflyttningen.

5 §

Närvaro vid domstol eller andra myndigheter

En fånge skall på kallelse sändas till en domstol på det sätt som föreskrivs särskilt.

Om en fånge kallas för att personligen höras hos någon annan myndighet än en domstol, kan fången för detta ändamål tillåtas avlägsna sig från fängelset för den tid som hörandet kräver.

Behövlig övervakning skall ordnas för de fångar som befinner sig utanför fängelset av den orsak som avses i denna paragraf. Den tid under vilken en fånge med stöd av denna

paragraf befinner sig utanför fängelset skall inräknas i strafftiden.

6 §

Fattande av beslut om förflyttning

Beslut om förflyttning av fångar inom regionfängelset fattas av direktören för placeringsenheten, om denne inte överfört beslutanderätten i frågan till den fängelsedirektör som nämns i planen för strafftiden. Om en fånge förflyttas till ett annat regionfängelse, förutsätter förflyttningen samtycke av direktören för placeringsenheten i det mottagande regionfängelset.

Även Brottspåföljdsverket kan fatta beslut om förflyttning av fångar i syfte att jämna ut belägningsgraden i regionfängelserna.

Fängelsedirektören skall fatta beslut om hörande som avses i 5 § 2 mom. Om vistelsen utanför fängelset överskrider sju dygn, skall ärendet avgöras av direktören för placeringsenheten eller, på förordnande av direktören, av den tjänsteman som svarar för verkställighet.

7 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om förfarandet vid förflyttning av fångar utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om förflyttning av fångar skall meddelas av Brottspåföljdsverket.

8 §

Transport av fångar

I fråga om fångtransport iakttas vad som föreskrivs särskilt.

III AVDELNINGEN

INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN

7 kap.

Basvård och boende

1 §

Fångarnas bostadsrum

Fångar skall ha ändamålsenliga bostads- och tvättrum till sitt förfogande. När fängelser byggs och renoveras, skall de egentliga bostadsrummen utrustas så att de uppfyller de krav som ställs på bostadsrum i den allmänna bygglagstiftningen.

I de slutna lokalerna i ett fängelse där fångarna hålls i förvar skall det finnas en larmanordning med vilken omedelbar kontakt med de anställda kan nås.

2 §

Klädsel

I öppna anstalter skall fångarna använda sina egna kläder.

I slutna fängelser får fångarna använda egna kläder. Användningen av egna kläder kan begränsas av skäl som hänför sig till ordningen i fängelset eller övervakning eller arbetarskyddet.

Fångar som inte får använda sina egna kläder i arbetet eller som på grund av arbetets natur behöver skyddskläder skall ges lämplig klädsel.

Fångar som saknar ändamålsenliga egna kläder skall ges lämplig klädsel för användning i fängelset samt för domstolsbesök eller andra besök utanför fängelset.

3 §

Klädvård

Fångar skall svara för vården av de egna kläder som de använder. En fånge skall hålla den klädsel som överlämnats av fängelset i

behörigt skick.

Fängelset skall ge fångarna möjlighet att tvätta sina egna kläder eller att få dem tvättade i fängelset eller på fångens bekostnad utanför fängelset genom anstaltens förmedling.

4 §

Renhållning

Fångarna skall på fritiden sköta om städning och renhållning av de egna bostadsrummen och de allmänna lokalerna samt om hushållsarbeten.

5 §

Mathållning

Mathållningen för fångarna skall ordnas så att de får en hälsosam, mångsidig och tillräcklig föda.

Avvikelser från den normala kosten görs, om det är motiverat på grund av fångens hälsa eller religiösa eller övriga välgrundade övertygelse.

6 §

Vistelse utomhus

En fånge skall ges möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme, om inte fångens hälsotillstånd eller ett särskilt vägande skäl som hänför sig till ordningen eller säkerheten i fängelset utgör ett hinder.

7 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig skall besluta om att förvägra en fånge vistelse utomhus och att begränsa fångarnas användning av egna kläder. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig skall be-

sluta om avvikelse från den normala kosten på grund av religiös eller annan grundad övertygelse.

8 §

Närmare bestämmelser

Närmare föreskrifter om mathållning och basvård samt boende meddelas av Brottsåpföljdsverket.

8 kap.

Sysselsättning

1 §

Sysselsättningens syfte och innehåll

Syftet med den sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset är att främja fångarnas anpassning i samhället genom att

1) öka fångarnas beredskap för ett liv utan brott,

2) upprätthålla och förbättra fångarnas yrkesfärdighet och kunnande samt arbets- och handlingsförmåga, och

3) stödja ett liv utan droger bland fångarna.

Sysselsättningen omfattar arbete, utbildning eller andra aktiviteter som främjar fångarnas färdigheter.

2 §

Sysselsättningsplikt

Fångar är enligt planen för strafftiden skyldiga att under den fastställda arbets- och sysselsättningstiden delta i någon sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset (*sysselsättningsplikt*).

En fånge skall helt eller delvis befrias från sysselsättningsplikten, om fångens hälsotillstånd, handlingsförmåga eller ålder kräver det.

3 §

Ordnande av sysselsättning

Fångar skall under den fastställda arbets- och sysselsättningstiden ges tillfälle att uppfylla sysselsättningsplikten i en sysselsättning enligt planen för strafftiden.

Fångar som placerats på säkerhetsavdelning skall ges tillfälle att uppfylla sysselsättningsplikten i aktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Fångar som av de skäl som avses i 18 kap. 5 § hålls avskilda skall om möjligt ges tillfälle att uppfylla sysselsättningsplikten i någon sysselsättning som lämpar sig för dagordningen på avdelningen.

4 §

Placering i sysselsättning

Fångar skall placeras i sysselsättning enligt planen för strafftiden så att ordningen och säkerheten i fängelset samt säkerheten i samhället dessutom beaktas.

5 §

Yrkesarbete och förberedande arbete

Arbetet under strafftiden består av

1) arbete som upprätthåller fångarnas arbetsförmåga och främjar deras sysselsättning (*yrkesarbete*), eller

2) rehabiliterande arbete som ökar fångarnas arbetsförmåga och färdigheter (*förberedande arbete*).

Den tekniska utvecklingen i branschen skall iakttas, och moderna arbetssätt och arbetsmetoder skall tillämpas när yrkesarbete ordnas. De metoder som allmänt används vid yrkesinriktad rehabilitering skall dessutom iakttas när förberedande arbete ordnas.

6 §

Civilt arbete

En fånge kan ges tillstånd att under ordinarie arbetstid arbeta eller delta i arbetspraktik utanför fängelset (*civilt arbete*).

Lönesättningen för civilt arbete och andra arbetsvillkor får inte väsentligt avvika från de villkor som allmänt iakttas i branschen. Det civila arbetet skall med hänsyn till arbetsplatsens och arbetsgivarens ekonomiska och sociala omständigheter utgöra en normal ekonomisk verksamhet.

7 §

Eget arbete

Fångar kan för att uppfylla sysselsättningsplikten ges tillstånd att i fängelset för egen räkning utföra sådant godtagbart arbete som lämpar sig att utföras i ett fängelse (*eget arbete*).

Till fångens förfogande kan för eget arbete ställas fängelsets arbetsredskap utan ersättning om det inte medför olägenhet för ordningen eller säkerheten i fängelset eller ordnandet av fängelsets egen sysselsättning.

Ett tillstånd att utföra eget arbete kan återkallas, om de förutsättningar som avses i 1 mom. inte längre uppfylls eller om det egna arbetet äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset.

8 §

Utbildning

Fångar kan delta i utbildning som ordnas i ett fängelse eller utanför ett fängelse. Bestämmelserna i 9 och 10 § iakttas vid deltagande i utbildning utanför fängelset. Regionfängelset eller fängelset avtalar med utbildningsanordnarna om utbildning som leder till en examen eller om annan utbildning som kan ordnas i ett fängelse. I fråga om den utbildning som ordnas i ett fängelse iakttas dessutom i tillämpliga delar vad som allmänt bestäms om sådan utbildning. De fångar som

inte slutfört lärokursen för den grundläggande utbildningen skall ges tillfälle att slutföra den.

Fångarna skall ges studiehandling och stöd och studieframgången skall följas.

Ur studieintyg får det inte framgå att studierna bedrivits i ett fängelse.

9 §

Deltagande i sysselsättning utanför fängelset

Fångar kan ges tillstånd att bedriva studier utanför fängelset (*studietillstånd*).

En fånge som har drogproblem eller som bedöms ha särskilda svårigheter att klara sig i frihet kan för en viss tid placeras i en anstalt utanför fängelset eller någon motsvarande enhet (*förlägningsplats*) där han eller hon deltar i missbrukarvård eller i någon annan målinriktad sysselsättning som främjar hans eller hennes möjligheter att klara sig (*placering i anstalt utanför fängelset*).

En fånge kan beviljas tillstånd att utanför fängelset under tillräcklig bevakning delta i någon sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset och som stödjer fångens rehabilitering, kontakter och anpassning i samhället (*tillstånd till sysselsättning under bevakning utanför fängelset*).

10 §

Förutsättningar för tillstånd

Det tillstånd eller den placering som avses i 6 och 9 § förutsätter att

1) tillståndet eller placeringen grundar sig på den plan för strafftiden som gjorts upp för fången,

2) det med stöd av fångens uppförande under strafftiden samt information om fångens person och brottslighet kan anses sannolikt att de tillståndsvillkor som avses i 3 mom. kommer att iakttas,

3) det på lämpligt sätt kan utövas tillsyn över att de tillstånds- eller placeringsvillkor som avses i 3 mom. kommer att iakttas, och

4) fången samtycker till att fångvårdsmyndigheterna vid behov står i kontakt med

myndigheter samt privata sammanslutningar och enskilda för att utreda tillstånds- eller placeringsvillkoren eller utöva tillsyn över hur villkoren iakttas.

Ett villkor för placering i en anstalt utanför fängelset är dessutom att fängelset, förlägningsplatsen och fången har ingått ett skriftligt placeringsavtal. Placeringen kräver också att fången samtycker till att fängvårdsmyndigheterna får lämna förlägningsplatsen de uppgifter som är behövliga för placeringen och att förlägningsplatsen får underrätta fängvårdsmyndigheterna om brott mot villkoren.

Tillståndet eller placeringen kräver dessutom att

1) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och dopningsmedel och förbinder sig att genomgå kontroll av drogpåverkan enligt 16 kap. 7 § 3 mom., och

2) fången förbinder sig att iaktta andra nödvändiga skriftliga villkor som hänför sig till vistelse utanför fängelset och deltagande i sysselsättning.

11 §

Återkallande av tillstånd eller placering

Om de villkor för tillstånd eller placering som avses i 6 eller 9 § inte längre uppfylls efter att beslutet fattats, kan tillståndet återkallas. Om en fånge inte iakttar de villkor som avses i 10 § 3 mom., kan fången påföras disciplinstraff enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 1—3 punkten. Om disciplinstraff inte anses vara en tillräcklig eller ändamålsenlig påföljd, kan tillståndet även återkallas. När disciplinstraff räknas in i strafftiden skall bestämmelserna i 3 kap. 7 § iakttas. Vid förflyttning av fångar som intagits i öppna anstalter skall dessutom bestämmelserna i 6 kap. 2 § iakttas.

Om en fånge begår ett brott utanför fängelset, skall bestämmelserna i 2 kap. 13 § 3 mom. strafflagen iakttas.

12 §

Arbets- och sysselsättningslagstiftningen

När arbets- och sysselsättningstiden för fångar ordnas, skall arbetstidslagstiftningen iakttas i tillämpliga delar.

När det gäller arbetarskydd för fångar skall lagstiftningen om arbetarskydd iakttas.

13 §

Befrielse från sysselsättningsplikt på viss tid

En fånge som regelbundet deltagit i sysselsättning enligt planen för strafftiden kan befrias från sysselsättningsplikten på viss tid, högst fyra veckor per år.

En fånge som är åtalad för brott skall få behövlig befrielse från sysselsättningsplikten för förberedelse av sitt försvar. En fånge kan befrias från sysselsättningsplikten också av någon annan viktig orsak.

En fånge skall också befrias från sysselsättningsplikten om det är nödvändigt på grund av arbetsoförmåga på viss tid.

14 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig skall besluta om placering enligt 4 §, deltagande i sysselsättning utanför fängelset enligt 6 och 9 § samt om återkallande av tillstånd eller placering enligt 11 §.

Brottspåföljdsverket skall dock besluta om tillstånd till civilt arbete, tillstånd till studier och placering i anstalt utanför fängelset för fångar som avtjänar livstids fängelse samt fångar som avtjänar straffet i dess helhet enligt 2 c kap. 11 § strafflagen.

Genom ett meddelande av Brottspåföljdsverket kan den beslutanderätt som avses i 2 mom. överföras på den tjänsteman som avses i 1 mom.

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig skall besluta om befrielse från sysselsättningsplikt som avses i 13 §.

15 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om placering av fångar i sysselsättning, fångarnas arbets- och sysselsättningstid samt villkor, längd och avtal för placering och tillstånd som avses i 6 och 9 § samt tidsbunden befrielse från sysselsättningsplikten utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om förfarandet samt om klassificeringen av arbetena och andra förutsättningar för arbetet meddelas av Brottpåföljdsverket.

9 kap.

Fångarnas egendom och inkomster

1 §

Innehav av egendom

Fångarna får i fängelset inneha en rimlig mängd personlig egendom. Innehav av ett föremål eller ämne kan förvägras, om

1) föremålet eller ämnet äventyrar någons säkerhet,

2) föremålet eller ämnet särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom, eller

3) innehavet av föremålet eller ämnet med hänsyn till förhållandena i fängelset eller på fängelseavdelningen och graden av övervakning medför särskild olägenhet för den allmänna ordningen i fängelset.

Fångarna har inte rätt att inneha alkohol, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller föremål avsedda för narkotikabruk. I ett slutet fängelse får en fånge inte inneha egendom som han eller hon utan tillstånd av en fångvårdsmyndighet fått av någon annan fånge.

Annan egendom som fången medför vid ankomsten till fängelset eller som fången får under strafftiden kan tas i förvar i fängelset tills fången frigges, om det är möjligt med av-

seende på fängelsets förvaringsutrymmen.

Om egendomen inte kan förvaras, skall den returneras eller på fångens bekostnad sändas till det ställe som fången anvisar. Förskämt gods kan förstöras i närvaro av ett vittne. Bestämmelserna i 60 § i alkohollagen (1143/1994) skall tillämpas på förstöring av alkoholdrycker och andra alkoholhaltiga ämnen. Bestämmelser om lämnande av narkotika för förstöring finns i 10 § i narkotikalagen (1289/1993).

På gods som saknar ägare tillämpas hittegodslagen (778/1998).

2 §

Egendomsförteckning

En eigendomsförteckning skall göras upp över fångarnas egendom som tagits emot i slutna fängelser. I öppna anstalter skall en förteckning göras upp endast över den egendom som tagits i förvar i anstalten och över den särskilt värdefulla egendom som på fångens begäran överlämnats till dennes förfogande. Fången och ett närvarande vittne skall underteckna eigendomsförteckningen. Om fången inte undertecknar förteckningen, skall två tjänstemän vid Fångvårdsväsendet intyga riktigheten av förteckningen.

I ett slutet fängelse skall den egendom som överlämnats till fångens förfogande antecknas i eigendomsförteckningen. Fången skall på egen begäran ges en kopia av eigendomsförteckningen.

En fånge kan fråntas sådan egendom som han eller hon utan tillstånd av en fångvårdsmyndighet tagit emot och som antecknats i eigendomsförteckningen för någon annan fånge.

3 §

Innehav av pengar och andra betalningsmedel

I slutna fängelser har fångar inte rätt att inneha pengar eller andra betalningsmedel som avses i 37 kap. 12 § strafflagen. Pengar och andra betalningsmedel som innehas av en

fånge skall tas i förvar i fängelset eller på fångens bekostnad sättas in på fångens bankkonto.

Fångar i öppna anstalter har rätt att inneha pengar och andra betalningsmedel. Dessa kan på fångens begäran tas i förvar i fängelset eller sättas in på fångens bankkonto.

Fången skall varje månad ges ett utdrag ur bokföringen av hans eller hennes penningmedel.

4 §

Användning av pengar och andra betalningsmedel

Ett fängelse skall ge fångarna möjlighet att skaffa livsmedel och andra varor som lämpar sig för personligt bruk.

Fångarna får genom förmedling av fängelset skaffa sådana bruksföremål och förnödenheter som det enligt 1 § 1 och 2 mom. är tillåtet att inneha i ett fängelse.

I slutna fängelser kan rätten enligt 1 och 2 mom. att använda pengar och andra betalningsmedel som har sitt ursprung utanför fängelset begränsas, om det är motiverat med hänsyn till säkerheten i fängelset eller på fängelseavdelningen.

Fångar får av grundad anledning genom förmedling av fängelset sända pengar och andra betalningsmedel till någon utanför fängelset eller till en annan fånge.

5 §

Återlämnande av egendom

När fången frigges från fängelset, skall hans eller hennes pengar, andra betalningsmedel och egendom lämnas tillbaka till honom eller henne mot kvittering. Om fången inte undertecknar egendomsförteckningen, skall två tjänstemän vid Fångvårdsväsendet intyga riktigheten av förteckningen.

Egendom som lämnats kvar i fängelset sänds till den frigivne på hans eller hennes bekostnad. Om den frigivne inte avhämtar sin egendom, får egendomen förstöras tre

månader efter det att den sänts tillbaka till fängelset. Om den frigivne inte kan nås, får egendomen förstöras tre månader efter frigivningen.

6 §

Lön, sysselsättningspenning och brukspenning

För yrkesarbete betalas i öppna anstalter gängse lön och i slutna anstalter sysselsättningspenning.

Till fångar som deltar i förberedande arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset, betalas sysselsättningspenning. Sysselsättningspenning betalas enligt tre olika kategorier på basis av hur krävande arbetet, utbildningen eller den övriga sysselsättningen är, hur regelbundet och varaktigt deltagandet är samt på basis av fångens personliga prestation.

Brukspenning betalas till fångar som befriats från sysselsättningsplikt. Brukspenning betalas för den arbets- eller sysselsättningstid för vilken lön eller sysselsättningspenning inte betalas.

Lön, sysselsättningspenning och brukspenning skall minst en gång per månad antecknas på fångens konto som förs av fängelset.

7 §

Innehållning på lön

Förskottsuppbörd av skatt och utmätning verkställs enligt lagstiftningen om dem.

Av lönen skall en ersättning för kost och logi betalas till fängelset.

På lönen skall innehållning verkställas för betalning av fastställt underhållsbidrag. På lönen innehålls högst hälften efter att de innehållningsposter som avses i 1 och 2 mom. dragits av. Om utmätning skall verkställas på lönen, beräknas beloppet av den innehållning som skall verkställas för försörjning på den del av lönen som återstår efter utmätningen.

En fånge som utför eget produktivt arbete

eller något annat civilt arbete än arbetspraktik skall betala en ersättning för kost och logi till fängelset. Om fången försummar att betala ersättningen inom utsatt tid, kan fångens tillstånd återkallas.

8 §

Obetalda prestationer

Sysselsättnings- eller brukspenning kan helt eller delvis lämnas obetald, om betalningen inte är nödvändig på grund av det stöd som fången får för verksamheten av någon annan myndighet eller av någon annan särskild orsak. I dessa fall kan dock ersättning för kost och logi tas ut.

9 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen skall besluta om innehav av egendom.

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig skall besluta om sådant sändande av pengar eller betalningsmedel till någon utanför anstalten eller till någon annan fånge som avses i 4 § 4 mom. Beslut om att sysselsättnings- eller brukspenning inte skall betalas ut fattas av fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig.

Direktören för regionfängelset beslutar om begränsning av användning av pengar eller andra betalningsmedel som har sitt ursprung utanför fängelset och som avses i 4 § 3 mom.

10 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om egendom som innehas av fångar, användningen av pengar och andra betalningsmedel samt grunderna för hur lön, sysselsättnings- och brukspenning samt innehållning bestäms samt belop-

pen av dem utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare föreskrifter om förvaring, sändande och förstöring av egendom, om egendomsförteckningar samt om när sysselsättnings- och brukspenning inte skall betalas ut meddelas av Brottspåföljdsverket.

10 kap.

Social- och hälsovård

1 §

Hälso- och sjukvård för fångar

Fångvårdsväsendet skall ordna eller på något annat sätt garantera hälso- och sjukvård samt medicinsk rehabilitering som motsvarar fångarnas medicinska behov.

Bestämmelserna i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994), mentalvårdslagen (1116/1990), lagen om smittsamma sjukdomar (583/1986) och lagen om företagshälsovård (1383/2001) skall iakttas när hälso- och sjukvården ordnas.

2 §

Tillfällig vård och undersökning utanför fängelset

Om en fånge är sjuk eller skadad och inte på tillbörligt sätt kan vårdas eller undersökas i fängelset, skall han eller hon under behörlig bevakning temporärt sändas för vård eller undersökning utanför fängelset.

Strafftiden löper under vården.

3 §

Frigivning från ett fängelse för vård

Om en fånge på grund av en allvarlig sjukdom eller en svår skada fortgående befinner sig i livsfara eller i ett tillstånd som kräver specialistvård, och om behandling av fången i fängelset eller i vård enligt 2 § är särskilt

svår att ordna, kan han eller hon frigges för vård utanför fängelset.

Fastän fången har frigivits för vård utanför fängelset, anses strafftiden löpa under vården.

Om den frigivne tillfrisknar innan strafftiden löper ut så att villkoren enligt 1 mom. inte längre uppfylls, skall han eller hon förpassas till fängelset för att avtjäna den återstående delen av straffet.

4 §

Förlossning

En fånge som är gravid skall i tillräckligt god tid under behövlig bevakning sändas för förlossning till ett sjukhus eller till någon annan sådan verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som är utanför fängelset.

Strafftiden löper under den tid som avses i 1 mom.

5 §

Psykologisk rådgivning, stöd och vård

Fångar skall i mån av möjlighet ges tillfälle till rådgivning, stöd och vård som ges av en psykolog och till annan motsvarande rådgivning, annat stöd och annan vård.

6 §

Social rehabilitering

En fånge skall stödjas i social rehabilitering och upprätthållandet av kontakten med nära anhöriga eller andra närstående samt handleddas i skötseln av ärenden som hänför sig till boende, arbete, utkomst, sociala förmåner och sociala tjänster.

Vid ordnande av social rehabilitering skall dessutom bestämmelserna i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) iakttas i tillämpliga delar.

7 §

Kostnader för hälso- och sjukvård

Hälsovård, sjukvård och medicinsk rehabilitering enligt fångarnas medicinska behov skall betalas med statsmedel. Den statliga betalningsskyldigheten kräver att den undersökning eller vård som ordnas utanför fängelset skall vara ordinerad eller godkänd av en läkare vid Fångvårdsväsendet.

8 §

Vård på egen bekostnad

En fånge har rätt att på egen bekostnad med tillstånd av en läkare vid Fångvårdsväsendet få medicinering, undersökning och annan hälso- och sjukvård i fängelset.

9 §

Dödsfall

Stoftet efter en fånge som har avlidit skall på statens bekostnad sändas till den ort i Finland som de anhöriga önskar. En avliden som inte kan överlämnas till de anhöriga skall begravas på statens bekostnad.

10 §

Beslutanderätt

Beslut om medicinering, innehav av mediciner, undersökning och annan hälso- och sjukvård som gäller fångar i fängelser skall fattas av en läkare vid Fångvårdsväsendet. En tandläkare skall fatta beslut om tandvård.

Fängelsedirektören skall, efter att om möjligt ha hört en läkare, besluta om att sända en fånge till vård eller undersökning enligt 2 §. Brottspåföljdsverket skall på förslag av fängelset och efter att ha hört överläkaren vid Fångvårdsväsendet besluta om frigivning från fängelset enligt 3 §.

11 §

Närmare bestämmelser

Brottspåföljdsverket meddelar närmare föreskrifter om ordnande av hälsokontroller samt hälso- och sjukvård för fångar i fängelserna.

11 kap.

Fritid

1 §

Fritidsverksamhet

Fritidsverksamhet som lämpar sig för fängelseförhållandena skall ordnas i fängelserna.

Utomstående personer, sammanslutningar och stiftelser kan ges tillstånd att ordna fritidsverksamhet som lämpar sig för förhållandena i fängelset.

Fångarna skall ges möjlighet att delta i planeringen och ordnandet av fritidsverksamheten. Fångarna skall ges handledning och råd i fritidsverksamheten.

2 §

Deltagande i fritidsverksamhet

En fånge får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om fången

1) har placerats på en kontraktsavdelning eller säkerhetsavdelning,

2) avtjänar straff i enrum enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

3) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 15 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

Fångar som är berusade eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

3 §

Religionsutövning

Gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster skall i mån av möjligheter enligt fångarnas behov ordnas i ett fängelse. Fångarna skall ges möjlighet att träffa en självvårdare eller annan företrädare för det egna trossamfundet. I ett fängelse skall det finnas rum som lämpar sig för religionsutövning.

En fånge har rätt att delta i religiösa sammankomster, om fången inte

1) har placerats på säkerhetsavdelning eller avtjänar straff i enrum enligt 15 kap. 8 §,

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 15 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

Fångar som är berusade eller stör den sammankomst som avses i 1 mom. eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset kan förvägras rätten att delta i sammankomster. Om fången inte kan delta i gemensamma sammankomster, skall hans eller hennes möjlighet att utöva religion ordnas på något annat sätt.

4 §

Bibliotek

I ett fängelse skall det antingen finnas ett bibliotek eller fångarna skall ges möjlighet att använda allmänna bibliotekstjänster. Fängelsebiblioteket skall samarbeta med allmänna bibliotek, och dess verksamhet skall överensstämma med verksamhetsprinciperna för allmänna bibliotek.

Fångarna skall tillräckligt ofta ges tillträde till fängelsebiblioteket och handledas i användningen av biblioteket. Bibliotekstjänster för fångar som avses i 3 § 2 mom. 1 eller 2 punkten och som på egen begäran bor avskilda skall ordnas på något annat sätt.

5 §

Arbete under fritiden

En fånge får för egen räkning under fritiden utföra sådant arbete som lämpligen kan utföras i ett fängelse och som inte medför olägenhet för ordningen eller säkerheten i fängelset eller äventyrar någons säkerhet (*fritidsarbete*).

Till fångens förfogande kan för eget arbete ställas fängelsets arbetsredskap utan ersättning om det inte medför olägenhet för ordningen eller säkerheten i fängelset eller ordnandet av fängelsets egen sysselsättning.

6 §

Litteratur och massmedier

Fångarna skall ges tillfälle att följa television- och radioprogram och tidningar samt att på egen bekostnad skaffa tidskrifter och litteratur.

Bestämmelserna i 9 kap. 1 § skall tillämpas på innehav av tidskrifter och litteratur.

7 §

Sammankomster i fängelset

Fångarna kan ges tillstånd att under behövlig övervakning församlas i fängelset för att planera fritidsverksamheten eller behandla andra gemensamma ärenden.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- och övervakningsuppgifter skall efter att ha hört arrangören av sammankomsten fatta beslut om att förvägra deltagande i fritidsverksamhet, en gudstjänst, en andaktsstund eller må-

gon annan religiös sammankomst enligt 3 §.

Tillstånd till fritidsverksamhet som avses i 1 § 2 mom. och sammankomster som avses i 7 § beviljas av fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättnings- eller säkerhetsansvarig.

IV AVDELNINGEN

FÅNGARNAS KONTAKTER UTANFÖR
FÅNGELSET

12 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av brev

Fångarna har rätt till korrespondens. Ett slutet brev eller någon annan postförsändelse till eller från en fånge får, om det finns skäl för det, granskas med genomlysning eller genom att försändelsen öppnas för undersökning av om den innehåller otillåtna ämnen eller föremål.

Om ämnen eller föremål som fången enligt 9 kap. 1 § 1 eller 2 mom. inte har tillstånd att inneha påträffas vid granskningen, skall det tas i förvar i fängelset. Penningtillgångar skall antecknas på fångens konto. Om det finns skäl att betvivla egendomens lagliga härkomst, skall saken anmälas på det sätt som avses i 19 kap. 1 §.

2 §

Läsning och kopiering av brev

Brev, andra postförsändelser eller meddelanden till eller från fångar får läsas, om det är nödvändigt för att förhindra eller utreda ett brott, avvärja en fara som hotar anstaltsordningen eller trygga fångens eller någon annans säkerhet.

Brev, andra postförsändelser eller meddelanden får kopieras, om det vid läsningen av

dem framgår att försändelsen kan innehålla planer eller uppgifter som gäller

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är minst ett års fängelse eller ett straffbart försök till ett sådant brott eller

2) straffbart bruk av narkotika.

Bestämmelser om lämnande av uppgifter och kopior till polisen eller andra förundersökningsmyndigheter finns i 19 kap. 2 §. Bestämmelser om förvaring och utlåning av kopior finns i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

3 §

Brevväxling med tillsynsmyndigheter

Brevväxling mellan en fånge och en myndighet som utövar tillsyn över fängelsets eller anstaltspersonalens verksamhet eller en fånge och ett organ som utövar tillsyn över genomförandet av de mänskliga rättigheterna hos vilket fången enligt internationella avtal har besvärs- eller klagorätt får inte granskas eller läsas.

Bestämmelser om kontakter mellan utländska fångar och en diplomatisk beskickning eller ett konsulat finns i 13 kap. 9 §.

4 §

Brevväxling med ombud

Ett brev eller någon annan postförsändelse som fången adresserat till sin advokat eller något annat rättegångsombud eller rättegångsbiträde som avses i 15 kap. 2 § 1 eller 2 mom. i rättegångsbalken får inte granskas eller läsas.

En brev- eller annan postförsändelse som anlänt till en fånge och av vars kuvert eller på något annat sätt det tillförlitligt framgår att avsändaren är det ombud som avses i 1 mom. får endast i fångens närvaro öppnas för granskning om det finns anledning att misstänka att brevet innehåller ämnen eller föremål som avses i 9 kap. 1 § 1 eller 2 mom. Vid granskningen iakttas i övrigt bestämmel-

serna i 1 § 2 mom.

5 §

Kvarhållande av brev eller postförsändelser

Ett brev, en annan postförsändelse eller ett meddelande till eller från en fånge får kvarhållas, om kvarhållandet är nödvändigt för att förhindra eller utreda ett brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet.

Mottagaren eller avsändaren skall utan dröjsmål underrättas om kvarhållandet av ett brev, någon annan postförsändelse eller ett meddelande och om orsaken till kvarhållandet, om inte något annat följer av en orsak som nämns i 1 mom. Ett brev, en annan postförsändelse eller ett meddelande som av en orsak som avses i 1 mom. inte vidarebefordras skall returneras till avsändaren eller lämnas till fången vid frigivningen.

En postförskottsbeställning eller någon annan beställning på kredit som avsänts av en fånge kan kvarhållas, om fången inte har råd att betala beställningen. Den beställda försändelsen kan returneras till avsändaren utan fångens samtycke.

6 §

Användning av telefon

Fångar skall ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset. Kostnadsfri användning av telefon kan tillåtas för skötseln av nödvändiga ärenden eller av andra särskilda skäl.

I ordningsstadgan för ett fängelse kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i fängelset. För användningen av telefon kan ställas som villkor att fången uppgör med vem han eller hon har för avsikt att stå i kontakt.

Ett telefonsamtal kan avbrytas eller förvägras, om det är nödvändigt för att förhindra ett brott eller upprätthålla ordningen i fängelset.

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En fånges telefonsamtal får avlyssnas, om det är nödvändigt för att förhindra eller utreda ett brott, säkerställa ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet.

Telefonsamtalet får spelas in, om det vid avlyssning av samtalet framgår att det innehåller planer eller uppgifter som gäller

1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är minst ett års fängelse, eller ett straffbart försök till ett sådant brott eller

2) straffbart bruk av narkotika.

Fången och den som fången står i telefonkontakt med skall underrättas om avlyssningen och möjligheten av inspelning av samtalet innan avlyssningen inleds. Bestämmelser om lämnande av uppgifter, dokumentation eller inspelningar som gäller innehållet i telefonsamtalet till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet finns i 19 kap. 2 §.

Samtal mellan fången och de tillsynsmyndigheter som avses i 3 § eller ombud som avses i 4 § får inte avlyssnas eller spelas in. Om det vid avlyssningen av ett telefonsamtal framgår att det gäller en kontakt mellan fången och en person som avses ovan, skall avlyssningen avbrytas och inspelningen utplånas.

8 §

Brevväxling och telefonsamtal på säkerhetsavdelningar

Andra brev- och postförsändelser till och från fångar på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 § får läsas, om det i enskilda fall finns skäl till detta. I övrigt skall bestämmelserna i 1 §, 2 § 2 och 3 mom. och 3—5 § iakttas i fråga om fångarnas brevväxling.

Ett villkor för användning av telefon i fråga om fångar som befinner sig på en säkerhetsavdelning är att fången samtycker till att hans eller hennes samtal kan spelas in utöver att

de avlyssnas. I övrigt skall bestämmelserna i 7 § 3 och 4 mom. iakttas vid avlyssning av telefonsamtal.

9 §

Elektronisk kommunikation

Fångar kan av särskilt skäl ges tillstånd att stå i kontakt med någon utanför fängelset genom elektronisk kommunikation, telekommunikation eller någon annan motsvarande teknisk anslutning, om kontakten inte äventyrar säkerheten i fängelset. Bestämmelserna i 2—5, 7, 10 och 11 § skall i tillämpliga delar iakttas vid övervakningen av dessa kontakter.

10 §

Förfarande vid granskning och kvarhållande

Beslut om läsning, kopiering och kvarhållande av brev, andra postförsändelser eller meddelanden samt om avlyssning och inspelning av telefonsamtal skall vara skriftliga.

11 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen skall besluta om granskning av brev och andra postförsändelser.

En säkerhetsansvarig skall besluta om läsning, kvarhållande och i 2 § 2 mom. avsedd kopiering av brev, andra postförsändelser eller meddelanden samt om avlyssning och inspelning av telefonsamtal.

Fängelsedirektören ger tillstånd till elektronisk kommunikation enligt 9 §.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om förfarandet vid granskning, läsning, kopiering och kvarhåll-

lande av brev, om avlyssning och inspelning av telefonsamtal samt övervakning av elektronisk kommunikation utfärdas genom förordning av statsrådet.

13 kap.

Besök och andra kontakter utanför fängelset

1 §

Besök

Fångarna har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta som det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i fängelset störs. Besök kan tillåtas även vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till fångens kontakter eller av något annat särskilt skäl. Bestämmelser om granskning av den som kommit för att besöka en fånge (*besökare*) finns i 17 kap.

Den rätt som en fånge som placerats på en säkerhetsavdelning har att träffa andra besökare än nära anhöriga eller andra närstående eller någon som avses i 12 kap. 4 § kan begränsas, om det finns grundad anledning att misstänka missbruk.

2 §

Besöksrum och övervakning av besök

I ett fängelse skall det finnas rum som lämpar sig för besök hos en fånge.

Besök hos fången skall övervakas på behövligt sätt. Besök kan även övervakas med videoutrustning. I fråga om förvaring och utplåning av inspelningar som uppkommit vid övervakningen iakttas bestämmelserna om besökarregister i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

3 §

Oövervakade besök

Besök av nära anhöriga till fångar, andra närstående och ett ombud som avses i 12 kap. 4 § samt, om det finns skäl för det, även av andra kan tillåtas utan övervakning (*oövervakat besök*), om det är motiverat med hänsyn till bevarandet av fångens kontakter, skötseln av rättsliga angelägenheter eller av någon annan motsvarande orsak och om besöket inte stör ordningen eller verksamheten i fängelset. För besök av andra än en tillsynsmyndighet som avses i 12 kap. 3 § och ett ombud som avses i 12 kap. 4 § kan ställas som villkor att fången samtycker till kontroll av drogpåverkan enligt 16 kap. 7 § 3 mom.

Bestämmelser om granskning av fångar i samband med oövervakade besök finns i 16 kap. 4 §.

4 §

Förvägran av besök och besök under särskilt övervakade förhållanden

Ett besök kan förvägras, om

1) besökaren inte kan legitimera sig på ett tillförlitligt sätt,

2) besökaren vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll enligt 17 kap. 2 § eller kroppsvisitation enligt 17 kap. 3 §, eller

3) det finns grundad anledning att misstänka att besöket medför fara för ordningen eller säkerheten i fängelset eller fångens eller någon annans säkerhet.

Besök kan dock ordnas under särskilt övervakade förhållanden (*besök under särskilt övervakade förhållanden*), om den fara som avses i 1 mom. kan avvärjas på detta sätt.

5 §

Mottagning och granskning av varor

I samband med besök kan fångarna tillåtas ta emot en rimlig mängd varor eller föremål

som det enligt 9 kap. 1 § 1 och 2 mom. är tillåtet att inneha i ett fängelse. Närmare föreskrifter om mängden av egendom som kan tas emot meddelas i fängelsets ordningsstadga, om vilken föreskrivs i 15 kap. 1 §.

De varor som besökare medför skall granskas innan de överlämnas till fången.

6 §

Besöksförbud

Om en besökare har konstaterats medföra till ett fängelse eller försöka medföra narkotika eller ämnen eller föremål som avses i 9 kap. 1 § 1 mom. 1 eller 2 punkten eller 2 mom., eller äventyra säkerheten eller allvarligt störa ordningen i fängelset, kan besökaren meddelas ett med hänsyn till omständigheterna skäligt, högst sex månaders förbud att besöka fängelset (*besöksförbud*). Ett besöksförbud kan förlängas, om det fortfarande är nödvändigt för att förhindra den verksamhet som ligger till grund för förbudet.

Ett besöksförbud kan omfatta ett förbud att träffa en viss fånge eller vissa fångar eller ett förbud mot tillträde till ett visst fängelse eller vissa fängelser.

Besöksförbud får inte meddelas nära anhöriga, andra närstående eller fångens i 12 kap. 4 § avsedda ombud, och inte heller när ett besök kan ordnas på det sätt som avses i 4 § 2 mom. så att ordningen i fängelset inte äventyras.

Beslut om besöksförbud skall vara skriftliga. Innan ett besöksförbud meddelas, skall besökaren och fången i mån av möjlighet höras.

7 §

Besöksförbudsregister

Brottspåföljdsverket skall föra ett besöksförbudsregister enligt lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

8 §

Kontakter med massmedier

Om en fånge intervjuas eller fotograferas i fängelset, skall bestämmelserna om besök och besökare i detta kapitel iakttas i tillämpliga delar. Om en företrädare för ett massmedium vill intervjua en fånge, skall fången tillfrågas om han eller hon vill intervjuas.

9 §

Kontakter med en beskickning

Utländska fångar har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet.

Försändelser som fångarna adresserat till en diplomatisk beskickning eller ett konsulat skall vidarebefordras utan dröjsmål.

10 §

Privata samtal

En fånge skall i mån av möjlighet ges tillfälle till privata samtal om personliga frågor med företrädare för en församling, en organisation som utför fängelsearbete eller någon annan motsvarande institution.

11 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören skall besluta om besöksförbud. En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen skall besluta om besök under särskilt övervakade förhållanden och om förvägran av besök. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättnings- eller säkerhetsansvarig skall besluta om oövervakade besök.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om besöksförbud och innehållet i det utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om hur besöken skall ordnas utfärdas av Brottspåföljdsverket.

14 kap.

Permission

1 §

Syftet med permission

En fånge kan på ansökan beviljas tillstånd att för en kort tid avlägsna sig från fängelset (*permission*).

Syftet med permissionen är att stödja fången i att bevara sina kontakter och anpassa sig i samhället samt att minska de skador som frihetsberövandet orsakar.

2 §

Permission på basis av strafftidens längd

Permission på basis av strafftidens längd kan på ansökan beviljas, om

1) det med hänsyn till planen för strafftiden är motiverat att bevilja permission,

2) det utifrån fångens uppförande under strafftiden samt uppgifter om fångens person och brottslighet kan anses sannolikt att villkoren för permissionen kommer att iakttas, och

3) fången förbinder sig att genomgå den kontroll av drogpåverkan som avses i 16 kap. 7 § 3 mom. och annan behövlig kontroll av att villkoren för permissionen iakttas.

3 §

Den tidigaste tidpunkten för permission som beviljas på basis av strafftidens längd

Permission på basis av strafftidens längd kan på ansökan beviljas när av strafftiden två tredjedelar, dock minst två månader, har avtjänats av tiden fram till villkorlig frigivning eller frigivning efter avtjänande av hela straffet enligt 2 c kap. strafflagen (*fängelsetid*).

Möjlighet till permission för den som avtjänar livstids fängelse bestäms som om fängelsetiden skulle vara tolv år. Permission för den som dömts till livstids fängelse för ett brott som begåtts innan gärningsmannen fyllt 21 år bestäms som om fängelsetiden skulle vara tio år.

En fånge som noggrant iakttagit planen för strafftiden kan, om villkoren i 2 § uppfylls, beviljas permission före den bestämda tid som avses i 1 mom. om det är behövligt för genomförandet av planen eller om det i enskilda fall är motiverat för bevarandet av en fångs kontakter, upprätthållandet av handlingsförmågan eller av någon annan motsvarande anledning. Permission får av denna anledning dock inte beviljas innan hälften av fängelsetiden avtjänats.

4 §

Permission av något viktigt skäl

Permission av något viktigt skäl eller för deltagande i en sammankomst utanför fängelset kan beviljas på ansökan om villkoren i 2 § 2 och 3 punkten uppfylls och om permissionen är viktig av något skäl i anknytning till fångens familj, hälso- och sjukvård eller utkomst eller till skötseln av arbets- eller utbildningsfrågor eller socialärenden eller bostadsfrågor eller av något annat motsvarande skäl.

Om en fånge ansöker om permission av något skäl i anknytning till hälso- och sjukvård, skall ett utlåtande skaffas hos en läkare

eller, då läkaren inte är anträffbar, hos någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen.

Om det inte kan anses tillräckligt sannolikt att permissionsvillkoren kommer att iakttas, kan fången beviljas permission under behövlig bevakning.

5 §

Permission av synnerligen viktigt skäl

En fånge skall beviljas permission för att under behövlig bevakning för en kort tid avlägsna sig från fängelset för att på finskt territorium besöka en svårt sjuk nära anhörig eller annan närstående eller för att närvara vid en nära anhörigs eller närståendes begravning eller av något annat motsvarande synnerligen viktigt skäl.

Tillstånd kan förvägras om det är nödvändigt för förhindrande av rymning, fritagningsförsök eller ett nytt brott eller av andra motsvarande vägande skäl.

6 §

Ledsagad permission

En fånge kan utan hinder av bestämmelserna i 2 och 3 § för högst ett halvt dygn beviljas permission under ledsagning eller nödvändig bevakning för att delta i en sammankomst utanför fängelset eller av något annat motsvarande skäl.

Fångar som placerats på säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 5 § kan på de grunder som avses i 4 eller 5 § beviljas endast ledsagad permission.

Om en fånge som avtjänar fängelse på livstid inte beviljas permission under den tid som avses i 3 §, skall fången beviljas ledsagad permission minst en gång per år enligt planen för strafftiden.

7 §

Permissionens längd

Permission på basis av strafftiden beviljas för högst tre dygn under en tid av två månader från och med den tidpunkt som avses i 3 §.

Permission enligt 4 och 5 § beviljas för den tid som skötseln av de ärenden som utgör grund för permissionen nödvändigtvis kräver.

Permissionens totala längd ökas med en skälig restid.

8 §

Permissionsvillkor

Permission kan förenas med villkor som gäller vistelse utanför fängelset, grunden för permissionen, drogfrihet, övervakning, uppförande och återkomst till fängelset.

Permission skall beviljas skriftligen. I beslutet skall permissionsvillkoren samt eventuella påföljder för överträdelser av villkoren nämnas.

9 §

Återkallande av permission och brott mot permissionsvillkoren

Om villkoren för beviljande av permission inte längre uppfylls efter att beslutet fattats, kan permissionen återkallas. En fånge som bryter mot permissionsvillkoren kan påföras det disciplinstraff som avses i 15 kap. 4 § 1—3 punkten. Bestämmelser om inräkning i strafftiden finns i 3 kap. 7 §.

Om en fånge begår ett brott utanför fängelset, skall bestämmelserna i 2 kap. 13 § i strafflagen iakttas.

10 §

Kostnader

Fångarna skall svara för resekostnaderna under permissionerna.

Kostnaderna för resor under en permission som beviljats av de skäl som avses i 5 och 6 § skall betalas med statsmedel. Kostnaderna för resor också under någon annan permission kan betalas med statsmedel, om det finns grund för det med hänsyn till fångens medellöshet eller orsaken till permissionen.

11 §

Beslutanderätt

Beslut om beviljande och återkallande av permission samt om tidigareläggning enligt 3 § 3 mom. fattas av fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhets- eller sysselsättningsansvarig.

Brottspåföljdsverket beslutar dock om permission, om

1) den som avtjänar fängelse på livstid eller hela straffet ansöker om permission med stöd av 2—5 §, eller

2) permissionen gäller vistelse i någon annan stat än Finland.

Genom anmälan från Brottspåföljdsverket kan den beslutanderätt som avses i 2 mom. överföras på fängelsedirektören.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om restid, ersättning för resor under en permission och permissionsförfarandet utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om beräkning av antalet permissioner och permissionernas längd meddelas av Brottspåföljdsverket.

V AVDELNINGEN

DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH GRANSKNING

15 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

1 §

Ordningsstadgan för ett fängelse

Ett fängelse skall ha en ordningsstadga som innehåller bestämmelser som kompletterar denna lag och de föreskrifter som meddelats med stöd av den och som gäller vistelse på fängelseområdet, låsning av lokalerna, avdelningar, hur besök, telefonkontakter och fritidsverksamhet skall ordnas, innehav av egendom samt andra motsvarande enskilda omständigheter som hänför sig till upprätthållandet av ordningen i fängelset och ordnandet av sysselsättningen.

2 §

Fångarnas uppförande

Fångarna skall iaktta fängelsets ordningsstadga samt fängelsepersonalens uppmaningar och befallningar. Fångarna skall uppträda sakligt mot fängelsepersonalen samt övriga fångar och andra personer.

3 §

Ordningsförseelser

En fånge kan påföras disciplinstraff om fången gör sig skyldig till en *ordningsförseelse*. Ordningsförseelser är att

1) i ett fängelse eller annars under uppsikt av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet göra sig skyldig till ett brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter,

2) utan tillstånd avlägsna sig från en öppen anstalt eller hälsovårdsanstalt,

3) bryta mot bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter som med stöd av lagen utfärdats genom förordning av statsrådet eller mot föreskrifter som preciserar dessa och som meddelats av Brottspåföljdsverket,

4) bryta mot fängelsets i 1 § avsedda ordningsstadga,

5) bryta mot de villkor som ställts för tillstånd eller placering som avses i 8 kap. 6 eller 9 § eller för permission som avses i 14 kap., och

6) underlåta att följa en uppmaning eller befallning som en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet har givit inom ramen för sin behörighet i syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset.

Disciplinstraff får inte påföras för brott som fängelsedirektören anmält till polisen.

4 §

Disciplinstraff för fångar

Om en tillrättavisning inte anses vara en tillräcklig påföljd, kan fången disciplinärt bestraffas med

1) varning,

2) begränsning av deltagande i fritidsverksamhet, användning av pengar eller andra betalningsmedel eller innehav av egendom för högst trettio dygn (*förlust av rättigheter*),

3) placering i enrum för högst fjorton dygn (*straff i enrum*), eller

4) förlust av avtjänad tid för högst tjugo dygn (*förlust av avtjänad tid*).

Förlusten av rättigheter får inte hindra fången att upprätthålla kontakter utanför fängelset.

5 §

Gemensamt disciplinstraff

Om en fånge har gjort sig skyldig till två eller flera förseelser, skall ett gemensamt disciplinstraff påföras för förseelserna.

Om det sedan ett disciplinstraff påförts visar sig att fången innan straffet påfördes be-

gått någon annan ordningsförseelse, skall ett separat disciplinstraff påföras för denna förseelse, om inte det disciplinstraff som påfördes för den tidigare uppdagade förseelsen anses vara en tillräcklig påföljd.

6 §

Villkorligt disciplinstraff

Ett annat disciplinstraff än varning kan påföras villkorligt för en provotid om minst en och högst tre månader. Om fången inte begår en ny förseelse under provotiden, förfaller disciplinstraffet.

Påförs ett disciplinstraff för en förseelse som begåtts under provotiden, skall det samtidigt beslutas om det tidigare disciplinstraffet skall verkställas.

7 §

Mätning av disciplinstraff

När beslut fattas om att påföra eller mäta ut disciplinstraff eller om huruvida ett disciplinstraff skall vara villkorligt, skall hänsyn tas till ordningsförseelsens art och hur allvarlig den är samt dess uppsåtlighet och planmässighet, fångens tidigare ordningsförseelser, orsakerna till förseelsen, om en anmärkningsvärt lång tid har förflutit sedan ordningsförseelsen, fångens försök att förhindra eller eliminera verkningarna av förseelsen, fångens försök att främja utredningen av förseelsen, fångens hälsotillstånd samt de säkerhetsåtgärder som vidtagits i fråga om fången på grund av förseelsen och andra följder av gärningen.

8 §

Straff i enrum

Straff i enrum omfattar begränsning av egendomsinnehav, kontakter, användning av bibliotek, möjligheter att ta del av radio- och televisionsprogram samt hobby- och fritidsverksamhet. Avvikelse från begränsningarna

kan göras, om det är motiverat med hänsyn till fångens förhållanden. Fångens rätt till besök och vistelse utomhus kan begränsas endast om besöken eller utomhusvistelsen äventyrar fångens egen eller någon annans säkerhet.

Om fången utan avbrott befunnit sig fjorton dygn i enrum, får ett nytt straff i enrum inte verkställas förrän sju dygn har förflutit från det att det tidigare straffet upphörde.

En läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt underrättas om placering i enrum. Om en fånge åläggs straff i enrum för över sju dygn, skall hälsovårdspersonalen höras. Om verkställigheten äventyrar fångens hälsa, skall den uppskjutas eller den verkställighet som redan inletts avbrytas.

9 §

Förlust av avtjänad tid

Förlust av avtjänad tid kan påföras endast för ett brott som avses i 3 § 1 mom. 1 punkten och för att fången avlägsnat sig utan tillstånd enligt 3 § 1 mom. 2 punkten.

Förlust av avtjänad tid som påförs en fånge under en och samma straffperiod får inte sammanlagt omfatta mera än hälften av fängelse tiden eller 90 dygn. Förlust av avtjänad tid får som påföljd inte heller fortgå efter att den strafftid som en domstol bestämt har avtjänats.

10 §

Utredning av ordningsförseelser

Ordningsförseelser skall utredas utan dröjsmål. Efter att en ordningsförseelse ägt rum, skall en opartisk och objektiv utredning genomföras, varvid förseelsen utreds på det sätt som dess art och allvarlighetsgrad kräver.

De som har del i saken och vid behov även andra personer skall höras. Utredningen skall genomföras så att ingen blir grundlöst missnödd.

I samband med utredningen av en ordningsförseelse skall ett grundat påstående av fången om att de anställda gjort sig skyldiga till eller varit delaktiga i ett brott överlämnas till en polismyndighet för undersökning.

11 §

Behandling av disciplinären och verkställighet av disciplinstraff

Disciplinären som gäller fångar skall behandlas utan dröjsmål och disciplinstraff som påförts fångar skall verkställas utan dröjsmål och utan att onödig uppmärksamhet väcks.

En ordningsförseelse skall behandlas i det fängelse i vilket fången är placerad. En ordningsförseelse som en fånge gjort sig skyldig till under en transport skall dock behandlas i det fängelse dit fången anländer.

Om en fånge på grund av en ordningsförseelse förflyttas från en öppen anstalt till ett slutet fängelse, kan ordningsförseelsen också behandlas och disciplinstraffet påföras i placeringsenheten eller i det fängelse till vilket fången förflyttas.

12 §

Hörande av fångar

När en ordningsförseelse utreds, skall fången höras. Fången skall ges möjlighet att förbereda sitt försvar och presentera bevis till stöd för sin utredning. Bestämmelser om tolkning finns i 4 kap. 4 § 2 mom.

13 §

Protokoll

Protokoll skall föras över utredning av ordningsförseelser och påförande av disciplinstraff.

14 §

När disciplinstraff förfaller

Om en fånge åtalas vid domstol för ett brott för vilket han eller hon påförts disciplinstraff, förfaller disciplinstraffet till den del det inte har verkställts.

15 §

Avskildhet vid utredning

Medan en förseelse som begåtts av en fånge utreds och beslutet om disciplinstraff inväntas, kan fången hållas avskild från övriga fångar, om det är nödvändigt för att bevara ordningen eller av andra särskilda skäl. Avskildheten får inte överskrida sju dygn.

Den tid under vilken fången har hållits avskild från övriga fångar skall beaktas som avdrag när disciplinstraffet påförs.

16 §

Påförande av disciplinstraff

Ett ärende som gäller disciplinstraff skall behandlas genom muntligt förfarande i närvaro av fängelsedirektören, en säkerhetsansvarig, fången och ett ojävigt vittne.

Fången skall ges tillfälle att lägga fram sin egen utredning samt bevis till stöd för den.

17 §

Beslutanderätt

Direktören för regionfängelset skall fastställa ordningsstadgan.

Fängelsedirektören skall besluta om övervakning och låsning av fängelselokaler.

Fängelsedirektören skall besluta om disciplinstraff. Direktören beslutar också om huruvida ett brott överlämnas till polisen för utredning i stället för påförande av disciplinstraff.

En säkerhetsansvarig skall besluta om till-

rättavisning och utredning av ordningsförseelser. En säkerhetsansvarig eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen skall besluta om avskildhet enligt 15 §.

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i 16 § i förundersökningslagen (487/1987).

18 §

Ändringssökande och förbud mot verkställighet

Bestämmelser om fångarnas rätt att söka ändring i de disciplinstraff som påförts dem och om hur ändringssökande påverkar verkställigheten av disciplinstraff finns i 20 kap.

19 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om utredning och antecknande av ordningsförseelser utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare föreskrifter om verkställigheten av disciplinstraff meddelas av Brottsåpföljdsverket.

16 kap.

Granskning av fängelselokaler och fångar

1 §

Övervakningen i ett fängelse

Fångarna och de lokaler som står till fångarnas förfogande skall övervakas så som ordningen i fängelset, förvaringssäkerheten i fängelset, fångarnas och andras säkerhet samt förhindrandet av rymning eller olovligt avvikande från öppna anstalter och förhindrande av brott kräver.

I ett fängelse skall finnas sådana larmsystem och andra tekniska säkerhetssystem som säkerheten kräver.

2 §

Granskning av bostadsrum och egendom

Fångarnas bostadsrum och egendom som de innehar eller som finns på fängelseområdet kan granskas för upprätthållande av ordningen och säkerheten i fängelset eller utredning av misstänkta ordningsföreseelser. Bestämmelser om innehav av bruksföremål, pengar och andra betalningsmedel samt annan egendom finns i 9 kap.

3 §

Säkerhetskontroll av fångar

En fånge får i ett fängelse, på fängelseområdet och under transport granskas för att tillgodose säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll av fångar*).

En fånge kan vid en säkerhetskontroll granskas med hjälp av en metalldetektor, någon annan teknisk anordning, en tränad hund, yttlig undersökning av kläderna eller på något annat motsvarande sätt för att det skall kunna säkerställas att fången inte medför föremål eller ämnen

1) med vilka någons säkerhet kan äventyras eller ordningen i fängelset allvarligt hotas,

2) som särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom eller

3) vars innehav har förbjudits i lag eller bestämmelser som har utfärdats med stöd av lag.

I det syfte som nämns i 1 mom. kan en fånge åläggas att byta kläder i närvaro av de anställda.

4 §

Kroppsvisitation

En fånge kan kroppsvisiteras, om

1) han eller hon misstänks för innehav av sådana otillåtna föremål eller ämnen som avses i 9 kap. 1 § 1 och 2 mom., eller

2) kroppsvisitationen är behövlig för att förebygga att fången rymmer eller olovligt

avviker från en öppen anstalt, för att avvärja en fara som hotar ordningen eller säkerheten i fängelset, för att utreda en misstänkt ordningsförelse på grund av ankomst eller återkomst till fängelset eller i samband med oövervakade besök.

Kroppsvisitation omfattar undersökning av vad fången har i sina kläder eller annars bär på sig.

5 §

Specialgranskning

I ett fängelse, på en fängelseavdelning eller i något annat utrymme kan specialgranskning utföras om det behövs för att avvärja en allvarlig fara som hotar ordningen eller säkerheten i fängelset eller för att upptäcka sådana otillåtna föremål eller ämnen som avses i 9 kap. 1 § 1 eller 2 mom.

När en specialgranskning utförs på en avdelning eller i något annat utrymme i ett fängelse, får samtliga fångar som placerats på avdelningen eller som vistas i det undersökta utrymmet kroppsvisiteras.

6 §

Kroppsbesiktning

En fånge kan kroppsbesiktigas för utredning av ett brott, om han eller hon på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för straffbart bruk av narkotika.

En kroppsbesiktning omfattar granskning av kroppen, tagning av prov eller någon annan undersökning av kroppen.

Åtgärder som kräver medicinsk sakkunskap får endast vidtas av en läkare.

7 §

Kontroll av drogpåverkan

Om det finns skäl att misstänka att en fånge är påverkad av alkohol, något annat berus-

ningsmedel eller dopningsmedel, kan han eller hon åläggas att lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

Om berusningen av yttre tecken att döma är uppenbar, skall prov inte fordras, om inte fången kräver det.

Som villkor för oövervakade besök, placering på kontraktsavdelning och för permission samt för tillstånd som avser studier, civilt arbete och övervakad verksamhet utanför fängelset samt för placering i öppen anstalt eller i en anstalt utanför fängelset kan ställas att fången på begäran lämnar urin-, saliv- eller utandningsprov.

Det kan bestämmas att blodprov skall tas på en fånge som utan giltig orsak vägrar lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

8 §

Avskild förvaring av egendom

Om en fängvårdsmyndighet har orsak att betvivla det lagliga ursprunget till pengar, betalningsmedel eller någon annan egendom, kan egendomen tas i avskilt förvar tills polisen fattat beslut i saken med anledning av en anmälan som avses i 19 kap. 1 §.

9 §

Förfarande och protokoll

Kroppsvsitation skall utföras i närvaro av ett vittne. Om kroppsvsitationen kräver att fången skall klä av sig, skall den som utför visitationen och den som är vittne vara av samma kön som den visiterade. När fången befinner sig utanför fängelset under direkt bevakning av en tjänsteman vid Fängvårdsväsendet, får kroppsvsitation dock utföras utan närvaro av ett vittne, om saken inte tål uppskov.

Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälsovårdspersonalen, skall ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen skall i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.

Ett beslut om kroppsbesiktning och speci-

algranskning skall vara skriftligt. Fången skall underrättas om grunden för åtgärden.

Protokoll, vars närmare innehåll anges genom förordning av statsrådet, skall föras över kroppsvisitation, kroppsbesiktning och specialgranskning. Observationer om berusning och säkerhetskontroll under transport skall antecknas på en blankett enligt ett formulär som fastställts av Brottsföljdsverket.

10 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppdrag beslutar om säkerhetskontroll av fångar, kroppsvisitation och kontroll av drogpåverkan.

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig beslutar om specialgranskning. Brottsföljdsverket har i enskilda fall rätt att besluta om specialgranskning.

Fängelsedirektören beslutar om kroppsbesiktning.

17 kap.

Granskning av andra personer

1 §

Tillträde till ett fängelse

Ingen får ges tillträde till ett fängelse utan behörigt tillstånd eller skäl.

För tillträde till ett fängelse kan ställas som villkor att ytterkläder och medförda föremål skall lämnas i förvar i fängelset på det sätt som fängelset bestämmer. För att någon skall få tillträde till fängelset och få röra sig på fängelseområdet kan också ställas som villkor att personen i fråga legitimerar sig. För att någon skall få röra sig på området kan också ställas andra villkor som behövs för upprätthållandet av ordningen eller säkerheten.

Tillträde till fängelset kan förvägras eller vistelse på fängelseområdet förbjudas den

som inte iakttar ett åläggande eller villkor som meddelats honom eller henne enligt 2 mom. eller vägrar att genomgå den säkerhetskontroll som avses i 2 §. Den som på grund av berusning, hotfullt beteende eller av någon annan motsvarande anledning kan äventyra ordningen eller säkerheten i fängelset får inte heller beviljas tillträde till fängelset. När det gäller förvägran av tillträde för besökare hos fångarna skall dessutom bestämmelserna i 9 kap. 3 § iakttas.

2 §

Säkerhetskontroll på fängelseområdet

En person kan i fängelset och på fängelseområdet granskas för att upprätthålla säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll*).

Vid en säkerhetskontroll kan den som anländer till ett fängelse eller befinner sig i fängelset eller på fängelseområdet, de föremål som han eller hon medför och det fortskaffningsmedel som han eller hon använder och som befinner sig på fängelseområdet granskas med hjälp av en metalldetektor, någon annan teknisk anordning eller en tränad hund, ytlig undersökning av kläderna eller på något annat motsvarande sätt för att det skall kunna säkerställas att personen inte medför föremål eller ämnen

1) med vilka någons säkerhet eller ordningen i fängelset kan äventyras,

2) som särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom, eller

3) vars innehav har förbjudits i lag eller bestämmelser som utfärdats med stöd av lag.

I det syfte som nämns i 1 mom. kan personen i fråga åläggas att överlämna den medförda egendomen till granskning, om granskningen inte kan utföras på det sätt som avses i 2 mom.

3 §

Kroppsvisitation av besökare

Om det finns grundad anledning till misstanke om försök att överlämna ämnen eller

föremål som avses i 2 § 2 mom. vid ett besök hos en fånge, kan som villkor för besöket ställas att besökaren underkastar sig kroppsvisitation.

Om besökaren vägrar underkasta sig kroppsvisitation, skall bestämmelserna i 13 kap. 4 § iakttas.

Kroppsvisitation omfattar undersökning av vad besökaren har i sina kläder eller annars bär på sig.

4 §

Rätt att frånta personer föremål och ämnen

En tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppdrag och som utför säkerhetskontroll eller kroppsvisitation har rätt att frånta en person föremål eller ämnen som avses i 2 § 2 mom. och som påträffats vid granskning eller annars.

Föremål och ämnen som fråntagits någon skall överlämnas till polisen eller, om det inte finns något hinder för det enligt lag, återlämnas till den granskade när han eller hon avlägsnar sig från fängelset.

5 §

Rätt att avlägsna personer från fängelseområdet

Den som vägrar underkasta sig säkerhetskontroll eller inte iakttar en uppmaning att avlägsna sig från fängelset enligt 1 § 3 mom. eller 13 kap. 4 § kan avlägsnas från fängelset eller fängelseområdet.

Den som avlägsnas skall underrättas om grunden för åtgärden.

6 §

Gripande och hållande i förvar

Fängelsedirektören, en säkerhetsansvarig, en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen samt en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter har rätt att gripa den som befinner sig i fängelset

eller på dess område, om gripandet är nödvändigt för att avvärja en fara som hotar en person eller egendom eller för att förhindra eller utreda ett brott.

Om den gripne inte utan dröjsmål kan överlämnas till polisen, kan han eller hon enligt anvisningar av polisen hållas i förvar tills polisen anländer till platsen, dock högst fyra timmar.

Beslut om hållande i förvar skall vara skriftligt. Den som grips eller hålls i förvar skall underrättas om grunden för åtgärden.

7 §

Förfarande och protokoll

Säkerhetsk kontroll och kroppsvisitation skall utföras finkänsligt. Granskningen får inte orsaka onödig olägenhet för den granskade eller skada på egendom.

Den granskade skall underrättas om grunden för granskningen. Vid kroppsvisitation skall ett vittne vara närvarande. Om kroppsvisitationen kräver att den granskade klär av sig, skall den utföras i ett avskilt rum, och den som utför visitationen och den som är vittne skall vara av samma kön som den visiterade.

Protokoll skall föras över kroppsvisitation.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter bland fångarna beslutar om säkerhetsk kontroll och förvägran av tillträde till fängelset.

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om kroppsvisitation av besökare och om avlägsnande av besökare från fängelset. Fängelsedirektören beslutar om att den som grips skall hållas i förvar.

9 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om protokoll över kroppsvisitation samt antecknande av beslut om avlägsnande från området, gripande och hållande i förvar utfärdas genom förordning av statsrådet.

18 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

1 §

Säkerhetsåtgärder

Säkerhetsåtgärder är i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel beläggande med fängsel, observation, observation i isolering samt avskildhet.

I stället för säkerhetsåtgärder skall i första hand andra medel än sådana som begränsar friheten användas för att lugna fången eller för att förhindra ett brott eller en händelse som orsakar fara.

2 §

Beläggande med fängsel

En fånge får beläggas med fängsel, om det är nödvändigt för att

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) betvinga sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Beläggande med fängsel får inte fortgå längre än nödvändigt. Om fången beläggs med fängsel med stöd av 1 mom. 2 punkten,

skall i mån av möjlighet en läkare höras. När fången skall höras inför domstol, skall fångslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer annorlunda. Fångslen skall avlägsnas, om det är nödvändigt för att vidta en medicinsk åtgärd.

3 §

Observation

En fånge får ställas under observation, om det är nödvändigt för att

1) iakttä hälsotillståndet hos och trygga säkerheten för fången på grund av berusning eller abstinenssymtom efter användning av berusningsmedel,

2) förhindra självmord eller självdestruktivt beteende, eller

3) betvinga sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom.

En tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall utan dröjsmål underrättas om att en fånge har ställts under observation. En läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt undersöka fångens hälsotillstånd. Fången skall noggrant iakttas genom teknisk övervakning och på något annat sätt.

Observationen får inte fortgå längre än nödvändigt och inte överskrida sju dygn. Observationen får dock fortgå, om det är nödvändigt av skäl som avses i 1 mom. 1 punkten. Observationen skall omprövas minst var sjunde dag.

4 §

Observation i isolering

En fånge får ställas under observation i isolering, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon i fängelset eller vid ankomsten till fängelset har berusningsmedel eller andra otillåtna ämnen eller fö-

remål som avses i 9 kap. 1 § 1 eller 2 mom. i sin kropp.

Observation i isolering får fortgå tills berusningsmedlen eller de andra otillåtna ämnena eller föremålen har avlägsnat sig från fångens kropp eller tills det annars inte längre finns skäl till isolering. Observation i isolering får dock inte fortgå längre än sju dygn. Om observation i isolering äventyrar fångens hälsa, skall den avbrytas. Om det vid kroppsbesiktning har upptäckts att fången har ämnen eller föremål som avses i 1 mom. i kroppen, får tiden för observation i isolering förlängas också efter den maximala tiden sju dygn, dock med ytterligare högst sju dygn.

En tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall utan dröjsmål underrättas om att en fånge har ställts under observation i isolering. En läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt undersöka fångens hälsotillstånd. Fången skall noggrant iakttas genom teknisk övervakning eller på något annat sätt.

5 §

Avskildhet

En fånge får hållas avskild från andra fångar, om det är nödvändigt

1) för att förhindra att fången allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,

2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,

3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1—4 § strafflagen eller

4) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1—3 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen i fängelset.

Rättigheterna för den som hålls i avskildhet får inte begränsas utöver vad som oundvikligen följer av avskildheten. Fången och hans eller hennes hälsotillstånd skall noggrant följas.

Avskildhet får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om avskildhet skall omprövas minst var trettionde dag.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet har vid utförande av tjänsteuppdrag i ett fängelse, på dess område och i dess omedelbara närhet, under fångtransport samt i sysselsättning som övervakas av Fångvårdsväsendet rätt att använda maktmedel

1) för att förhindra att en fånge rymmer eller olovligt avviker, för att bryta motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i 16 och 18 kap.,

2) för att förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt att gripa och hålla personer i förvar enligt 17 kap., samt

3) för att förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.

Maktmedlen skall vara behövliga och försvarliga med hänsyn till omständigheterna. När försvarligheten bedöms, skall hänsyn tas till hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är, de resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Redskap för bruk av maktmedel får endast användas av en tjänsteman som fått lämplig utbildning.

Den som på begäran eller med samtycke av en tjänsteman som avses i 1 mom. bistår denne vid en tjänsteförrättning som avses i momentet har rätt att under tjänstemannens ledning använda de nödvändiga maktmedel som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarliga.

7 §

Förfarandet

Ett beslut om att ställa en fånge under observation i isolering och om avskildhet för fångar skall vara skriftligt. När ett beslut om avskildhet fattas, skall fången höras. Fången skall underrättas om grunderna för åtgärden.

När beslut om beläggande med fängsel enligt 2 § 1 mom. 2 eller 3 punkten, om användning av maktmedelsredskap eller om ställande under observation i isolering fattas, skall orsaken till och varaktigheten av åtgärden antecknas.

8 §

Beslutanderätt

Beslut om beläggande med fängsel skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, av en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter. Beslut om ställande under observation och observation i isolering skall fattas av en säkerhetsansvarig eller, om saken inte tål uppskov, av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen. Beslut om avskildhet fattas av fängelsedirektören.

9 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställighet av observation, observation i isolering och om avskildhet samt om maktmedelsredskap, fängslen och antecknande av beslut som avses i 8 § utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om utbildning i hur säkerhetsåtgärder skall vidtas samt hur maktmedel och maktmedelsredskap skall användas meddelas av Brottsförhållningsverket.

19 kap.

Anmälningar och lämnande av upplysningar

1 §

Anmälan om egendom, pengar, andra betalningsmedel och sociala förmåner

Om det med stöd av omständigheter som framkommit i samband med övervakningen av fångar eller vid skötseln av Fångvårdsväsendets andra uppgifter finns skäl att betvivla att pengar och andra betalningsmedel eller någon annan egendom har ett lagligt ursprung, skall saken anmälas till polisen.

Om det med stöd av de omständigheter som framkommit vid skötseln av de uppgifter som avses i 1 mom. finns skäl att misstänka att arbetslöshetsersättning, folkpension eller någon annan motsvarande social förmån utan grund betalats till en fånge, skall saken för utredning av ärendet anmälas till den myndighet som beviljat förmånen.

2 §

Anmälan om innehållet i brev, telefonsamtal eller andra meddelanden

Uppgifter om innehållet i brev, andra postförsändelser eller meddelanden från eller till en fånge, eller om innehållet i fångens telefonsamtal, får lämnas till polisen, någon annan förundersökningsmyndighet eller åklagaren, om det är nödvändigt för förhindrande eller utredning av ett brott. Under samma förutsättningar kan de kopior som avses i 12 kap. 2 § eller de inspelningar som avses i 7 § i samma kapitel lämnas ut.

3 §

Anmälan om en fånges hälsotillstånd och om att fången avlidit

Anmälningar om fångars hälsotillstånd skall göras i enlighet med lagen om patientens ställning och rättigheter.

Avlider en fånge, skall anmälan lämnas till

behöriga myndigheter samt till nära anhöriga, andra närstående eller den som fången utsett.

4 §

Anmälan om permission och frigivning

Anmälan om att en fånge frigivits eller avlägsnats sig från fängelset får lämnas till målsäganden eller någon annan person, om det på grund av fångens beteende eller av denne framförda hotelser finns grundad anledning att misstänka att fången gör sig skyldig till ett brott som riktar sig mot någondera av de ovan nämndas liv, hälsa eller frihet eller mot en sådan persons liv, hälsa eller frihet som står någondera av dem nära. Har fången meddelats besöksförbud enligt lagen om besöksförbud (898/1998) skall anmälan också göras till den som förbudet avses skydda.

Anmälan skall göras finkänsligt. Målsäganden eller någon annan som hotas och som avses i 1 mom. får inte underrättas mot sin vilja.

5 §

Anmälningar till polisen

Fångvårdsmyndigheterna kan underrätta polisen om

- 1) att en fånge tagits in i ett fängelse,
- 2) att en fånge förflyttats till ett annat fängelse,
- 3) att en fånge deltar i sysselsättning utanför fängelset,
- 4) kvarhållande av brev, andra postförsändelser eller meddelanden,
- 5) besök hos en fånge, förvägran av besök, särskilt övervakade besök och besöksförbud,
- 6) permission för en fånge,
- 7) disciplinstraff som påförts en fånge,
- 8) säkerhetskontroll som riktas mot en fånge eller någon annan person,
- 9) gripande och hållande i förvar,
- 10) avskildhet,
- 11) att en fånge rymt eller olovligt avvikit från fängelset,
- 12) att en fånge frigivits.

6 §

Anmälan till åklagaren

Om en fånge åtalas vid domstol för ett brott för vilket han eller hon helt eller delvis har avtjänat ett disciplinstraff eller för ett brott för vilket fången påförts disciplinstraff i fängelset, skall åklagaren underrättas om disciplinstraffet och verkställigheten av straffet.

Åklagaren skall underrättas om situationer som gäller tillämpning av bestämmelsen om den sammanräknade maximitiden för fängelsestraff på viss tid och som avses i 2 c kap.

4 § 3 mom. strafflagen.

7 §

Anmälan om skötsel av egendom

Om fången inte själv kan sköta om sådan honom eller henne tillhörig egendom som finns någon annanstans, skall saken anmälas till den myndighet som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

8 §

Lämnande av uppgifter till den enhet som utför sinnesundersökning

Fångvårdsmyndigheterna har rätt att till den enhet som utför sinnesundersökning lämna sådana uppgifter om fångar som är nödvändiga för genomförandet av undersökningen.

9 §

Anmälan om person- och egendomsskador

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet skall utan dröjsmål underrätta fängelsedirektören eller någon annan förman om person- eller egendomsskador som uppkommit vid skötsel

av en tjänsteuppgift. I samband med personskador skall den skadade utan dröjsmål få den första hjälp och vård som han eller hon behöver. Den som meddelar att han eller hon skadats på grund av en åtgärd av en fångvårdstjänsteman skall utan onödigt dröjsmål ges tillfälle att bli undersökt av en läkare eller av någon annan som hör till hälsovårdspersonalen.

Kostnaderna för de åtgärder som avses i 1 mom. skall betalas med statsmedel.

10 §

Rätt att förtiga uppgifter

När en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet hörs som vittne i en rättegång eller vid förundersökning är han eller hon inte skyldig att röja identiteten i fråga om den som lämnat honom eller henne förtroliga upplysningar vid utförandet av tjänsteupdrag när det gäller ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är minst fyra års fängelse eller gäller ett narkotikabrott enligt 50 kap. 1—4 § i strafflagen. Tjänstemannen har dock inte rätt att förtiga uppgifterna, om den som lämnat uppgiften samtycker till att hans eller hennes identitet röjs eller om det är uppenbart att röjandet av dessa uppgifter inte äventyrar hans eller hennes, en nära anhörigs eller någon annan närståendes säkerhet.

Domstolen kan dock bestämma att identiteten för den fånge som lämnat uppgiften skall röjas när åklagaren driver åtal för ett brott på vilket kan följa fängelse i sex år eller strängare straff, förutsatt att brottsutredningen ovillkorligen kräver detta och att röjandet av uppgifterna på goda grunder inte kan antas allvarligt äventyra livet eller hälsan för den som lämnade upplysningarna eller för någon nära anhörig eller annan närstående till honom eller henne.

11 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig beslutar om an-

mälningar och lämnande av upplysningar enligt 1, 2, 4, 5 och 9 §.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om anmälningar och lämnande av upplysningar utfärdas genom förordning av statsrådet.

VI AVDELNINGEN

ÖVRIGA BESTÄMMELSER

20 kap.

Ändringssökande

Besvär hos tingsrätten

1 §

Rätt att anföra besvär hos tingsrätten

En fånge har rätt att söka ändring hos tingsrätten genom besvär i följande beslut:

- 1) förlust av avtjänad tid enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 4 punkten och
- 2) uppskov med villkorlig frigivning enligt 2 c kap. 9 § i strafflagen.

Bestämmelser om rättelseyrkande hos direktören för regionfängelset finns i 9 § och om besvär hos förvaltningsdomstolen i 12 §.

2 §

Behörig domstol

Behörig domstol är tingsrätten på den ort inom vars domkrets det beslut som avses i 1 § 1 mom. har fattats. Den tingsrätt vid vilken ändringsansökan är anhängig kan överföra målet till tingsrätten på den ort där ordningsförseelsen begicks eller där fången har placerats eller till någon annan tingsrätt som anses lämplig med hänsyn till den utredning som läggs fram, de kostnader som orsakas av behandlingen eller andra omständigheter.

Tingsrätten är domför med ordföranden ensam. Ett sammanträde kan hållas även vid en annan tidpunkt och på annan plats än vad som bestäms om allmän underrätts sammanträde.

3 §

Anförande av besvär

Besvär skall anföras skriftligen inom en vecka efter det att beslutet jämte besvärsansvisning har delgetts fången. Besvärsskriften skall tillställas fängelsedirektören.

Direktören skall utan dröjsmål sända besvärsskriften till tingsrättens kansli samt bifoga kopior av handlingarna i ärendet och sin egen utredning. När Brottsföljdsverket fattar beslut om uppskov med en villkorlig frigivning, skall Brottsföljdsverket sända in handlingarna och utredningen. När handlingarna sänds till tingsrätten, skall det meddelas när besvärsskriften anlänt.

Besvären blir anhängiga vid tingsrätten när de handlingar som avses i 2 mom. anländer till domstolskansliet. Domstolen skall utan dröjsmål underrätta ändringssökanden och beslutsfattaren om tiden och platsen för behandlingen samt om följderna av ändringssökandens utevaro.

Om en fånge inom utsatt tid gett in sin besvärsskrift direkt till den behöriga domstolen, förlorar han eller hon inte sin talan.

4 §

Ny tidsfrist

Om en part på grund av laga förfall eller av någon annan godtagbar anledning inte kan söka ändring inom föreskriven tid, skall tingsrätten på ansökan ställa en ny tidsfrist för anförande av besvär.

En ny tidsfrist skall begäras hos tingsrätten genom en skriftlig ansökan som skall tillställas fängelsedirektören inom en vecka efter att hindret upphört. Till ansökan skall fogas en utredning om hindret eller om andra skäl som utgör grund för ansökan.

Om fången har gett in sin besvärsskrift d-

rekt till behörig domstol inom den nya tidsfristen, förlorar fången inte sin talan.

5 §

Besvärens inverkan på verkställigheten

Besvär avbryter inte verkställigheten av beslut som avses i 1 § 1 mom., om inte domstolen beslutar något annat.

6 §

Beslutsfattarens skyldigheter

När ett beslut enligt 1 § 1 mom. fattas, skall fången samtidigt ges en skriftlig besvärsanvisning med omnämnande av fullföljdsdomstol och den dag då besvär senast skall anföras samt med en redogörelse för vad som skall iakttas när besvär anföras.

Fängelsedirektören skall se till att fången har tillfälle att upprätta en besvärsskrift och att fången kan delta i behandlingen av besvären vid domstolen.

7 §

Huvudförhandling i tingsrätten

Beslutsfattaren eller en tjänsteman som företräder beslutsfattaren skall närvara i tingsrätten när besvären behandlas. Ändringssökanden har rätt att närvara i tingsrätten. Besvären kan behandlas trots ändringssökandens utevaro, om inte tingsrätten anser att det är nödvändigt att höra honom eller henne personligen.

Tingsrätten skall se till att ärendet behandlas grundligt. Besvärsärendet skall behandlas i brådskande ordning.

Vid behandlingen av ärendet gäller i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om rättegång i brottmål.

8 §

Besvärsförbud

Ändring i tingsrättens beslut får inte sökas genom besvär.

Rättelseyrkande hos direktören för regionfängelset

9 §

Ärenden som är föremål för ändringssökande

Hos direktören för regionfängelset kan yrkande på rättelse och ändringssökande hos förvaltningsdomstolen i följande beslut anföras:

1) uppskov med verkställigheten på grund av hälsoskäl enligt 2 kap. 3 §, uppskov med verkställigheten på andra grunder än hälsoskäl enligt 4 § i samma kapitel, återkallande av uppskov enligt 6 § i samma kapitel och beviljande av betalningstid i fråga om förvandlingsstraff i ett fängelse enligt 7 § i samma kapitel,

2) intagning av barn till fångar i ett fängelse enligt 10 § i samma kapitel,

3) avskilt boende på egen begäran enligt 5 kap. 3 § och placering på en säkerhetsavdelning enligt 6 § i samma kapitel,

4) förflyttning från öppen anstalt till slutet fängelse enligt 6 kap. 2 § 1 mom. punkt 1—3,

5) innehav av egendom enligt 9 kap. 1 § och användning av pengar och andra betalningsmedel enligt 4 § 1, 2 och 4 mom. i samma kapitel,

6) kvarhållande av brev eller postförsändelser enligt 12 kap. 5 §,

7) besöksförbud enligt 13 kap. 6 §,

8) permission av synnerligen viktigt skäl enligt 14 kap. 5 §,

9) varning, förlust av rättigheter och straff i enrum enligt 15 kap. 4 § 1—3 punkten,

10) avskildhet enligt 18 kap. 5 § och

11) återkallande av övervakad frihet på prov som avses i 2 c kap. 8 § strafflagen.

Den som besöker en fånge har rätt att yrka rättelse i ett beslut enligt 1 mom. 7 punkten.

10 §

Rättelseyrkande

Ett rättelseyrkande skall framställas skriftligen inom en vecka efter att beslutet jämte rättelseanvisning har delgetts fången. Rättelseyrkandet tillställs den myndighet som fattade beslutet.

11 §

Beslut med anledning av rättelseyrkanden

Direktören för regionfängelset skall avgöra rättelseyrkanden.

Rättelseyrkanden skall behandlas i bråds-kande ordning.

I fråga om behandlingen av ärendet gäller i övrigt bestämmelserna i förvaltningslagen (434/2003).

12 §

Anförande av besvär

Ändring i beslut av direktören för regionfängelset får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvären skall anföras hos den förvaltningsdomstol inom vars domkrets direktören för regionfängelset har fattat beslutet.

I beslut som fattats av Brottpåföljdsverket söks ändring genom besvär hos Helsingfors förvaltningsdomstol utan rättelseyrkanden enligt 10 och 11 §.

Besvär skall anföras inom 14 dagar från delfåendet av beslutet.

13 §

Hur rättelseyrkanden och besvär påverkar verkställigheten

Framställande av rättelseyrkande avbryter inte verkställigheten av beslut enligt 9 §, om

inte direktören för regionfängelset beslutar annorlunda. Anförande av besvär avbryter inte verkställigheten av beslutet, om inte förvaltningsdomstolen beslutar något annat.

14 §

Behandling av besvär i förvaltningsdomstolen

Förvaltningsdomstolen är domför med en ledamot vid behandlingen av besvär. Anförande av besvär avbryter inte verkställigheten av ett beslut, om inte förvaltningsdomstolen beslutar något annat. Besvären skall behandlas i bråds-kande ordning.

Förvaltningsdomstolens beslut får inte överklagas genom besvär.

I fråga om behandlingen av ärendet gäller i övrigt bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

15 §

Rättshjälp

Vid behandling av ärenden som avses i 1 och 9 §, kan en fånge beviljas rättshjälp så som föreskrivs i rättshjälpslagen (257/2002). En utredning om fångens ekonomiska förhållanden som avses i 10 § 1 mom. i rättshjälpslagen behöver inte framföras. Domstolen beslutar om beviljande av rättshjälp.

16 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om framställande av rättelseyrkanden utfärdas genom förordning av statsrådet.

21 kap.

Frigivning

1 §

Bestämmande av tidpunkten för frigivning av en fånge

En fånge friges på den sista dagen av den fängelsestid, som bestäms enligt 3 kap. 1—7 § och 2 c kap. strafflagen om villkorlig frigivning.

Utan hinder av 1 mom. kan andra fångar än de som avtjänar förvandlingsstraff för böter försättas i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § i strafflagen före den tidpunkt för frigivning som avses i 1 mom.

Bestämmelser om villkorlig frigivning och övervakad frihet på prov finns i 2 c kap. strafflagen. Bestämmelser om benådning av en fånge finns i grundlagen.

2 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören beslutar om villkorlig frigivning enligt 2 c kap. 5 § i strafflagen, om uppskov med villkorlig frigivning enligt 9 § 1 mom. samma kap. och om placering under övervakning enligt 4 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet samt om påföljderna för brott mot övervakad frihet på prov.

Direktören för en placeringsenhet beslutar om placering i övervakad frihet på prov enligt 2 c kap. 8 § i strafflagen och om återkallande av frihet på prov.

Brottspåföljdsverket beslutar om uppskov med villkorlig frigivning utan en fånges samtycke enligt 2 c kap. 9 § 2 mom. i strafflagen. Brottspåföljdsverket beslutar också om förordnande till övervakad frihet på prov enligt 8 § samma kapitel samt om återkallande av övervakad frihet på prov och om övriga påföljder av att den övervakade friheten på prov överträds när det är fråga om livstids fängelse enligt 10 § 3 mom. i samma kapitel eller om avtjänande av hela straffet i fängelse

enligt 11 och 12 § samma kapitel.

Kriminalvårdsväsendet svarar för uppgörandet av den övervakningsplan som avses i 5 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet.

3 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställighet av övervakad frihet på prov, övervakning och verkställighet av villkorlig frigivning samt bestämmande av fängelsestiden och tidpunkten för frigivning enligt 2 c kap. i strafflagen utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om frigivning av fångar meddelas av Brottspåföljdsverket.

22 kap.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1 §

Närmare bestämmelser om verkställighet

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag kan utfärdas genom förordning av statsrådet.

2 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen av den 19 december 1889 om verkställighet av straff (39/1889) jämte ändringar.

3 §

Övergångsbestämmelser

På verkställighet av ett beslut som gäller behandlingen av en fånge och besöksförbud

tillämpas de bestämmelser som gällde när beslutet fattades. Bestämmelserna i denna lag skall dock tillämpas om ärendet tas upp till ny behandling på grund av överträdelse av villkor, förändrade förutsättningar, den tidsfrist som ställs i lagen eller av någon annan motsvarande anledning. De bestämmelser som gällde när lagen trädde i kraft tillämpas på de disciplinstraff som påförts och de ansökningar om uppskov som anhängiggjorts före lagens ikraftträdande.

Bestämmelserna om planen för strafftiden i

denna lag skall tillämpas på de fängelsestraff som verkställs efter att lagen har trätt i kraft. Bestämmelserna om ändringssökande tillämpas när ändring söks i beslut som fattats efter att denna lag har trätt i kraft.

Vad som i lag eller förordning bestäms om straffanstalt avser efter denna lags ikraftträdande fängelse.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

2.

Häktningslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs :

I AVDELNINGEN

2 §

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

När häktningen upphör

1 kap.

Allmänna principer för verkställighet av häktning

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på verkställighet av häktning.

På häktade som samtidigt avtjänar fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter tillämpas vad som föreskrivs i 2 kap. 1 § 2 mom., 4 kap. 1 § 3 mom., 8 kap. 6 § samt 9 kap. 9 § i denna lag. På sådana häktade tillämpas dessutom bestämmelserna om begränsning av kontakter i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen (450/1987) och bestämmelserna om frigivning i 2 c kap. strafflagen (39/1889). På sådana häktade som avses i detta moment tillämpas i övrigt bestämmelserna i fängelselagen (/).

Lagen tillämpas också på behandlingen av personer som berövats sin frihet med stöd av någon annan lag och som förvaras i ett fängelse, om inte annat föreskrivs någon annanstans i lag.

Bestämmelser om verkställighet av häktning i polisens förvaringslokaler finns i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (/). Bestämmelser om verkställighet av häktning när sinnesundersökning utförs finns också i mentalvårdslagen (1116/1990).

Den som har häktats för ett brott är häktad till den dag då tingsrättens dom vinner laga kraft eller då hovrättens dom ges eller avkunnas och fängelset har underrättat den häktade om detta.

Den häktade kan dock samtycka till verkställighet och nöja sig med domen med iakttagande av vad som föreskrivs om en dömd som är häktad i 2 kap. 2 § i fängelselagen.

3 §

Syftet med häktning

Syftet med häktning är att säkerställa förundersökningen av ett brott, domstolsbehandlingen och straffverkställigheten samt att förhindra fortsatt brottslig verksamhet.

4 §

Krav som ställs på verkställighet av häktning

Den häktades rättigheter får inte med stöd av denna lag inkränkas mera än vad syftet med häktningen, förvaringssäkerheten i häktet och bevarandet av ordningen i fängelset kräver.

5 §

Behandlingen av häktade

De häktade skall behandlas rättvist och med aktning för människovärdet.

Häktade får inte utan godtagbart skäl sä- behandlas på grund av ras, nationellt eller et- niskt ursprung, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell läggning, hälso- tillstånd, handikapp, religion, samhällelig åsikt, politisk eller facklig verksamhet eller av någon annan orsak som gäller den häkta- des person.

Vid verkställighet av häktning som gäller unga personer skall de behov som följer av den häktades ålder och utvecklingsnivå så- skilt beaktas.

6 §

Hörande av häktade

Den häktade skall höras då viktiga beslut fattas om placering i fängelse, boende, disci- plin samt andra viktiga beslut som gäller ho- nom eller henne fattas.

7 §

*Ärenden som skall avgöras av Brottsfö-
ljdsverket*

Utan hinder av bestämmelserna i denna lag kan Brottsföljdsverket i enskilda fall över- ta avgörandet av ett ärende som omfattas av beslutanderätten en tjänsteman vid Fång- vårdsväsendet och som gäller en häktads pla- cering, förflyttning och permission, om det finns anledning att misstänka att den häktade deltar i en organiserad kriminell sam- manslutnings verksamhet, under häktningstid- en fortsätter den brottsliga verksamheten el- ler äventyrar säkerheten, eller om det är mo- tiverat för att garantera den häktades säker- het.

II AVDELNINGEN

INLEDANDE AV HÄKTNING

2 kap.

Ankomst till ett fängelse

1 §

Placering av häktade

Den som häktats för ett brott skall utan dröjsmål föras till det fängelse som ligger närmast den domstol som behandlar åtalet och som används som häkte eller av särskilda skäl till något annat fängelse som används som häkte.

Häktade får inte placeras i öppna anstalter.

Den domstol som beslutar om häktning kan på förslag av den anhållningsberättigade tjänsteman som avses i 1 kap. 6 § tvångsme- delslagen eller på förslag av åklagaren fatta beslut om att den häktade skall placeras i en sådan förvaringslokal för häktade som admi- nistreras av polisen, om det är nödvändigt för att hålla den häktade avskild eller av säker- hetsskäl, eller om utredningen av brottet av särskilda skäl så kräver.

Den häktade får inte hållas i polisens förva- ringslokal längre än fyra veckor, om det inte finns särskilt vägande skäl till detta. Om den häktade placerats i en förvaringslokal som administreras av polisen, skall placerings- ärendet och dess grunder tas upp till behand- ling i domstol tillsammans med häktning- ärendet vid den nya behandling av häkt- ningsärendet som avses i 1 kap. 22 § tvångsmedelslagen.

2 §

Intagning i ett fängelse

Intagning av en häktad i fängelse grundar sig på ett häktningsbeslut som givits av en domstol.

Den häktade skall ges möjlighet att under- rätta en nära anhörig eller någon annan när-

stående om intagningen i fängelse.

Uppgift om att en häktad tagits in i ett fängelse skall antecknas i det verkställighetsregister som avses i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff (422/2002).

3 §

Information om bestämmelser och förhållandena i fängelset

En häktad skall utan dröjsmål efter ankomsten till ett fängelse informeras om förhållandena i det samt om de häktades rättigheter och skyldigheter. Informationen skall vara tillgänglig på de mest använda språken enligt behoven hos de häktade som befinner sig i fängelset.

En utländsk häktad skall informeras om möjligheten att enligt 9 kap. 7 § stå i kontakt med hemlandets beskickning. Utländska häktade skall få tolkhjälp i mån av möjlighet. Häktade som använder teckenspråk eller som behöver tolkhjälp på grund av handikapp skall ges behövlig hjälp med tolkning och översättning.

En samling lagar, förordningar och andra bestämmelser som gäller häktade skall hållas tillgänglig för de häktade.

4 §

Ankomstgranskning

En häktad som har anlänt till ett fängelse skall granskas i närvaro av ett vittne (*ankomstgranskning*). Ankomstgranskningen omfattar identifiering, antecknande av identiteten, tagning av signalement samt katalogisering och granskning av den egendom som den häktade medför samt vid behov klädbyte. Bestämmelser om egendomsförteckning finns i 5 kap. 2 §. Bestämmelser om säkerhetskontroll av häktade finns i 11 kap. 3 §.

En fångvårdsmyndighet får ta de signalement som avses i tvångsmedelslagen på de häktade.

5 §

Intagning av barn till häktade i ett fängelse

Ett litet barn till en häktad kan tas in i ett fängelse, om det överensstämmer med barnets intresse och om den häktade själv önskar det. Vården av barnet skall ordnas i enlighet med barnets intresse.

Direktören för placeringsenheten skall efter att ha hört det mottagande fängelsets fängelsedirektör och den myndighet som avses i barnskyddslagen (683/1983) besluta om intagning av barn i fängelset och deras vistelse där.

6 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om antecknande av ankomstgranskning utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om de fängelser som skall användas som häkten skall utfärdas genom förordning av justitiedepartementet.

Närmare föreskrifter om ankomstgranskningen meddelas av Brottsförhållningsverket.

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §

Placering i fängelset

Häktade skall placeras i andra fängelser eller på andra avdelningar än fångar som avtjänar straff, bortsett från exceptionella situationer. En häktad som väntar på beslut av en fullföljdsdomstol får med hans eller hennes samtycke placeras på samma avdelning som fångar som avtjänar straff, om detta inte äventyrar syftet med häktningen.

En häktad som inte fyllt 18 år skall hållas avskild från vuxna häktade, om hans eller hennes intresse inte kräver något annat.

Män och kvinnor skall hållas på separata boendeavdelningar.

2 §

Placering i boende

En häktad skall i mån av möjlighet placeras i en enmanscell. En häktad får inte placeras att bo tillsammans med en annan häktad, om detta äventyrar syftet med häktningen eller ordningen i fängelset.

En häktad skall ges möjlighet att helt eller delvis bo avskild från andra häktade, om den häktade har grundad anledning att tro att hans eller hennes personliga säkerhet är hotad eller om det finns något annat godtagbart skäl till avskildheten.

Rättigheterna för den som på egen begäran hålls avskild får inte inskränkas mera än vad som oundvikligen följer av avskildheten.

3 §

Klädsel

En häktad får använda egna kläder, om det inte äventyrar syftet med häktningen, ordningen i fängelset eller den häktades hälsa. De häktade svarar för vården av de egna kläder som de använder. Fängelset skall ge de häktade tillfälle att tvätta sina egna kläder eller att få dem tvättade i fängelset eller, om det inte är möjligt att tvätta kläderna i fängelset, att genom förmedling av fängelset få dem tvättade utanför fängelset på den häktades bekostnad.

Häktade som inte använder egna kläder skall ges lämplig klädsel för användning i fängelset samt för domstolsbesök eller för andra besök utanför fängelset.

De häktade skall sköta om sin renlighet och bostadsrummets snygghet.

4 §

Mathållning

Mathållningen för de häktade skall ordnas så att de får en hälsosam, mångsidig och tillräcklig föda.

Avvikelser från den normala kosten görs, om det är motiverat på grund av den häktades hälsa eller religiösa eller övriga välgrundade övertygelse.

5 §

Vistelse utomhus

En häktad skall ges möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme, om inte den häktades hälsotillstånd eller ett särskilt vägande skäl som hänför sig till ordningen eller säkerheten i fängelset utgör ett hinder för detta.

6 §

Förflyttning av häktade

En häktad kan förflyttas till ett annat fängelse, om det finns grundad anledning till det och den häktade kan antas anpassa sig till förhållandena i det andra fängelset.

En häktad skall överföras till ett annat fängelse, om syftet med häktningen, den häktades eller någon annans säkerhet, belägningsgraden i fängelset eller något annat motsvarande skäl kräver det. En häktad kan endast av vägande skäl förflyttas för att belägningsgraden i fängelserna skall jämnas ut.

Om den häktade skall avtjäna ett fängelsestraff eller ett förvandlingsstraff för böter, kan han eller hon förflyttas till en placeringsenhet för att det skall bestämmas i vilket fängelse han eller hon skall placeras.

7 §

Underrättelse om förflyttning

En häktad som förflyttas skall utan dröjsmål efter ankomsten till det andra fängelset ges möjlighet att underrätta någon nära anhörig eller annan närstående om förflyttningen.

8 §

Närvaro vid domstol eller hos andra myndigheter

En häktad skall på kallelse sändas till en domstol på det sätt som föreskrivs särskilt.

Om en häktad som befinner sig i ett fängelse kallas för att personligen höras hos någon annan myndighet än en domstol, kan den häktade för detta ändamål tillåtas avlägsna sig från fängelset för den tid som hörandet kräver.

Behövlig övervakning skall ordnas för de häktade som befinner sig utanför fängelset av den orsak som avses i denna paragraf.

9 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören beslutar om att förvägra en häktad vistelse utomhus. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig beslutar om de häktades klädsel. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig beslutar om avvikelser från den normala kosten på grundval av religiös eller annan välgrundad övertygelse.

Direktören för den placeringsenhet som avses i 1 kap. 4 § i fängelselagen beslutar om förflyttning av en häktad.

Fängelsedirektören beslutar om det hörande som avses i 8 §. Om vistelsen utanför fängelset varar över sju dygn, beslutar direktören för placeringsenheten i frågan.

10 §

Närmare bestämmelser

Närmare föreskrifter om mathållning och basvård samt boende meddelas av Brottsåtgärdsverket.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid förflyttning av häktade utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om förflyttning av häktade meddelas av Brottsåtgärdsverket.

III AVDELNINGEN

INNEHÅLLET I VERKSTÄLLIGHETEN AV HÄKTNING

4 kap.

Sysselsättning

1 §

Deltagande i sysselsättning

En häktad är inte skyldig att delta i sådan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset. Om den häktade önskar delta i sysselsättningen, skall tillfälle till detta i mån av möjlighet ordnas.

Om en häktad deltar i sysselsättning, skall en överenskommelse om grunderna för sysselsättningspenningen träffas innan sysselsättningen inleds. Ett separat beslut skall fattas om deltagandet i sysselsättningen.

En häktad får inte beviljas tillstånd till d-vilt arbete enligt 8 kap. 6 § i fängelselagen, och inte heller studietillstånd eller tillstånd till sysselsättning under bevakning utanför fängelset enligt 9 § i samma kapitel. En häktad får inte heller placeras i anstalt utanför fängelset enligt den sistnämnda paragrafen.

2 §

Eget arbete

En häktad kan ges tillstånd att i fängelset

för egen räkning utföra sådant godtagbart arbete som lämpar sig att utföras i ett fängelse (*eget arbete*).

Till den häktades förfogande kan för eget arbete ställas fängelsets arbetsredskap utan ersättning, om det inte medför olägenhet för ordningen eller säkerheten i fängelset eller ordnandet av sysselsättningen i fängelset, eller äventyrar syftet med häktningen.

Ett tillstånd att utföra eget arbete kan återkallas, om de förutsättningar som avses i 1 mom. inte längre uppfylls eller om det egna arbetet äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset.

3 §

Förberedelse för strafftiden

Med den häktades samtycke kan man under häktningstiden börja göra upp den plan för strafftiden som avses i 4 kap. 6 § i fängelselagen och som gäller avtjänandet av straffet samt den villkorliga friheten.

4 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig beslutar om de häktades deltagande i verksamhet och om eget arbete som avses i 2 §.

5 kap.

De häktades egendom och inkomster

1 §

Innehav av egendom

De häktade får i fängelset inneha en rimlig mängd personlig egendom. Innehav av ett föremål eller ämne kan förvägras, om

1) föremålet eller ämnet äventyrar någons säkerhet,

2) föremålet eller ämnet särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom, eller

3) innehavet av föremålet eller ämnet med hänsyn till förhållandena i fängelset eller på fängelseavdelningen och graden av övervakning vållar särskild olägenhet för den allmänna ordningen i fängelset.

De häktade har inte rätt att inneha alkohol, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller föremål avsedda för narkotikabruk. En häktad får inte inneha egendom som han eller hon utan tillstånd av en fängelsemyndighet fått av någon annan intagen.

Annan egendom som den häktade medför vid ankomsten till fängelset eller som han eller hon får under häktningstiden kan tas i förvar i fängelset tills den häktade frigges, om det är möjligt med avseende på fängelsets förvaringsutrymmen.

Om egendomen inte kan förvaras, skall den returneras eller på den häktades bekostnad sändas till det ställe som den häktade anvisar. Förskämt gods kan förstöras i närvaro av ett vittne. Bestämmelserna i 60 § i alkohollagen (1143/1994) skall tillämpas på förstöring av alkoholdrycker och andra alkoholhaltiga ämnen. Bestämmelser om lämnande av narkotika för förstöring finns i 10 § i narkotikalagen (1289/1993).

På gods som saknar ägare tillämpas hittegodslagen (778/1988).

2 §

Egendomsförteckning

En egendomsförteckning skall göras upp över de häktades egendom som tagits emot i ett fängelse. Den häktade och ett närvarande vittne skall underteckna egendomsförteckningen. Om den häktade inte undertecknar förteckningen, skall två tjänstemän vid Fängelseväsendet intyga riktigheten av förteckningen.

Den egendom som överlämnats till den häktades förfogande skall antecknas i egendomsförteckningen. En kopia av egendomsförteckningen skall lämnas till den häktade på hans eller hennes begäran.

En häktad kan fräntas sådan egendom som han eller hon utan tillstånd av en fängelsemyndighet tagit emot och som antecknats i

egendomsförteckningen för någon annan intagen.

3 §

Innehav av pengar och andra betalningsmedel

De häktade har inte rätt att inneha pengar eller de andra betalningsmedel som avses i 37 kap. 12 § strafflagen. Pengar och andra betalningsmedel som innehas av en häktad skall tas i förvar i fängelset eller sättas in på den häktades bankkonto på den häktades bekostnad.

Den häktade skall varje månad ges ett utdrag ur bokföringen av hans eller hennes penningmedel.

4 §

Användning av pengar och andra betalningsmedel

Ett fängelse skall ge de häktade möjlighet att skaffa livsmedel och andra varor som lämpar sig för personligt bruk.

De häktade får på egen bekostnad utanför fängelset skaffa sådana bruksföremål och förnödenheter som det enligt 1 § 1 och 2 mom. är tillåtet att inneha i ett fängelse.

En häktads rätt att använda pengar eller andra betalningsmedel som har sitt ursprung utanför fängelset kan begränsas, om det är nödvändigt för att säkerställa syftet med häktningen eller garantera ordningen i fängelset eller för att trygga den häktades eller någon annans säkerhet.

De häktade får av grundad anledning genom förmedling av fängelset sända pengar eller andra betalningsmedel till någon utanför fängelset eller till en annan intagen.

5 §

Anmälan av skötsel av egendom

Om den häktade inte själv kan sköta sådan honom eller henne tillhörig egendom som

finns någon annanstans, skall saken anmälas till den myndighet som avses i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999).

6 §

Återlämnande av egendom

När den häktade frigges från fängelset, skall hans eller hennes pengar, andra betalningsmedel och egendom lämnas tillbaka till honom eller henne mot kvittering. Om den häktade inte undertecknar egendomsförteckningen, skall två tjänstemän vid Fångvårdsväsendet intyga riktigheten av förteckningen.

Egendom som lämnats kvar i fängelset sänds till den frigivne på hans eller hennes bekostnad. Om den frigivne inte avhämtar sin egendom, får egendomen förstöras tre månader efter det att den har sänts tillbaka till fängelset. Om den frigivne inte kan nås, får egendomen förstöras tre månader efter frigivningen.

7 §

Sysselsättningspenning och brukspenning

Sysselsättningspenning betalas till häktade som deltar i arbete, utbildning eller någon annan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset.

I fråga om bestämmande och utbetalning av sysselsättningspenning gäller vad som föreskrivs i 9 kap. 6 och 8 § i fängelselagen.

Brukspenning kan betalas till en häktad, om det är motiverat med hänsyn till den häktades medellöshet eller av något annat särskilt skäl.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om innehav av egendom. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig beslutar om så-

dant sändande av pengar eller betalningsmedel till någon utanför fängelset eller till någon annan intagen som avses i 4 § 4 mom. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sysselsättningsansvarig beslutar om betalning av sysselsättnings- eller brukspenning.

9 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om egendom som innehas av häktade samt om användningen av pengar och betalningsmedel utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare föreskrifter om sändande och förstöring av egendom samt om när sysselsättnings- och brukspenning inte skall betalas ut meddelas av Brottpåföljdsverket.

6 kap.

Social- och hälsovård

1 §

Hälso- och sjukvård för häktade

Fångvårdsväsendet skall ordna eller på något annat sätt garantera hälso- och sjukvård samt medicinsk rehabilitering som motsvarar de häktades medicinska behov.

De häktade har rätt att med tillstånd av en läkare inom Fångvårdsväsendet på egen bekostnad erhålla medicinering, undersökningar och annan hälso- och sjukvård i fängelset, om det inte äventyrar syftet med häktningen.

Bestämmelserna i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994), mentalvårdslagen, lagen om smittsamma sjukdomar (583/1986) och lagen om företagshälsovård (1383/2001) skall iaktas när hälso- och sjukvården ordnas.

2 §

Tillfällig vård och undersökning utanför fängelset

Om en häktad är sjuk eller skadad och inte på tillbörligt sätt kan vårdas eller undersökas i fängelset, skall han eller hon under behövlig bevakning temporärt sändas för vård eller undersökning utanför fängelset.

3 §

Förlossning

En häktad som är gravid skall i tillräckligt god tid under behövlig bevakning sändas för förlossning till ett sjukhus eller någon annan sådan verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som är utanför fängelset.

4 §

Psykologisk rådgivning, stöd och

Häktade skall i mån av möjlighet ges tillfälle till rådgivning, stöd och vård som ges av en psykolog och till annan motsvarande rådgivning, annat stöd och annan vård.

5 §

Social rehabilitering

De häktade skall stödjas i social rehabilitering och upprätthållandet av kontakten med nära anhöriga eller andra närstående samt handledas i skötseln av ärenden som hänför sig till boende, arbete, utkomst, sociala förmåner och sociala tjänster.

Vid ordnande av social rehabilitering iaktas dessutom i tillämpliga delar bestämmelserna i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

6 §

Kostnader för hälso- och sjukvård

Hälsovård, sjukvård och medicinsk rehabilitering enligt de häktades medicinska behov skall betalas med statsmedel. Den statliga betalningsskyldigheten kräver att den undersökning eller vård som ordnas utanför fängelset skall vara ordinerad eller godkänd av en läkare vid Fångvårdsväsendet.

7 §

Beslutanderätt

Beslut om medicinering, innehav av mediciner, undersökning och annan hälso- och sjukvård som gäller häktade i fängelser fattas av en läkare vid Fångvårdsväsendet. En tandläkare fattar beslut om tandvård.

Fängelsedirektören beslutar, efter att om möjligt ha hört en läkare, om att sända en häktad till vård eller undersökning enligt 2 §.

8 §

Närmare bestämmelser

Brottspåföljdsverket meddelar närmare föreskrifter om ordnande av hälsokontroller samt hälso- och sjukvård för häktade i fängelserna.

7 kap.

Fritid

1 §

Fritidsverksamhet

En häktad får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra intagna.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om den häktade

1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 14 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

Om den häktade är berusad eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset, kan han eller hon förvägras rätten att delta i ett fritidseveremang.

2 §

Religionsutövning

En häktad har rätt att delta i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster som ordnas i fängelset, om inte den häktade

1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 14 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

Om den häktade är berusad eller stör den sammankomst som avses i 1 mom. eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset, kan han eller hon förvägras rätten att delta i sammankomsten. Om den häktade inte kan delta i gemensamma sammankomster, skall hans eller hennes möjlighet att utöva religion ordnas på något annat sätt.

Den häktade skall ges möjlighet att träffa en själavårdare eller annan företrädare för sitt eget trossamfund.

3 §

Bibliotek

De häktade skall tillräckligt ofta ges tillträde till fängelsebiblioteket eller möjlighet att använda allmänna bibliotekstjänster. De häktade skall handledas i användningen av biblioteket. Bibliotekstjänster för häktade som avses i 3 kap. 2 § och 2 § 1 och 2 punkten skall ordnas på något annat sätt.

4 §

Litteratur och massmedier

De häktade skall ges tillfälle att följa televisions- och radioprogram och tidningar samt att på egen bekostnad skaffa tidskrifter och litteratur.

Bestämmelserna i 5 kap. 1 § skall tillämpas på innehav av tidskrifter och litteratur.

5 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter fattar efter att ha hört arrangören av sammankomsten beslut om att förvägra deltagande i fritidsverksamhet, en gudstjänst, en andaktsstund eller någon annan religiös sammankomst.

IV AVDELNINGEN

DE HÄKTADES KONTAKTER UTANFÖR FÄNGELSET

8 kap.

Brevväxling och telefonsamtal

1 §

Brevväxling och granskning av brev

De häktade har rätt till korrespondens, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

Ett slutet brev eller någon annan postförsändelse till eller från en häktad får, om det finns skäl för det, granskas med genomlysning eller genom att försändelsen öppnas för undersökning av om den innehåller otillåtna ämnen eller föremål.

Om ämnen eller föremål som den häktade enligt 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom. inte har tillstånd att inneha påträffas vid granskningen, skall de tas i förvar i fängelset. Penningtillgångar skall antecknas på den häktades konto. I fråga om anmälan som skall göras när det finns skäl att betvivla att egendom har ett

lagligt ursprung gäller bestämmelserna i 16 kap. 1 § 9 punkte n.

2 §

Läsning och kopiering av brev

Brev, andra postförsändelser eller meddelanden till eller från en häktad får läsas, om det är nödvändigt för att säkerställa syftet med häktningen, förhindra eller utreda ett brott, avvärja en fara som hotar anstaltsordningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet.

Ett brev, någon annan postförsändelse eller ett meddelande får kopieras, om det vid läsningen framgår att försändelsen eller meddelandet kan innehålla planer eller uppgifter som gäller

- 1) ett brott för vilket det strängaste förskrivna straffet är minst ett års fängelse eller ett straffbart försök till ett sådant brott, eller
- 2) straffbart bruk av narkotika.

Bestämmelser om lämnande av uppgifter och kopior till polisen eller andra förundersökningsmyndigheter finns i 16 kap. 1 § 9 punkten. Bestämmelser om förvaring och utplåning av kopior finns i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

3 §

Brevväxling med tillsynsmyndigheter

Brevväxling mellan en häktad och en myndighet som utövar tillsyn över fängelsets eller fängelsepersonalens verksamhet eller en häktad och ett organ som utöver tillsyn över genomförandet av de mänskliga rättigheterna hos vilket den häktade enligt internationella konventioner har besvärs- eller klagorätt får inte granskas eller läsas.

Bestämmelser om kontakter mellan utländska häktade och en diplomatisk beskickning eller ett konsulat finns i 9 kap. 7 §.

4 §

Brevväxling med ombud

Ett brev eller någon annan postförsändelse som den häktade adresserat till sin advokat eller något annat rättegångsombud eller rättegångsbiträde som avses i 15 kap. 2 § 1 eller 2 mom. i rättegångsbalken får inte granskas eller läsas.

Ett brev eller någon annan postförsändelse som anlänt till en häktad och av vars kuvert eller på något annat sätt det tillförlitligt framgår att avsändaren är det ombud som avses i 1 mom. får endast i den häktades närvaro öppnas för granskning, om det finns anledning att misstänka att brevet innehåller ämnen eller föremål som avses i 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom. Vid granskningen iakttas övrigt bestämmelserna i 1 § 3 mom.

5 §

Kvarhållande av brev eller postförsändelser

Ett brev, en annan postförsändelse eller ett meddelande till eller från en häktad får kvarhållas, om vidarebefordrandet äventyrar syftet med häktningen eller om kvarhållandet är nödvändigt för att förehindra eller utreda ett brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet.

Mottagaren eller avsändaren skall utan dröjsmål underrättas om kvarhållandet av ett brev, någon annan postförsändelse eller ett meddelande och om orsaken till kvarhållandet, om inte något annat följer av en orsak som nämns i 1 mom. Ett brev, en annan postförsändelse eller ett meddelande som av en orsak som avses i 1 mom. inte vidarebefordras skall returneras till avsändaren eller lämnas till den häktade vid frigivningen.

En postförskottsbeställning eller någon annan beställning på kredit som avsänts av en häktad kan kvarhållas, om den häktade inte har råd att betala beställningen. En beställd försändelse kan returneras till avsändaren utan den häktades samtycke.

6 §

Användning av telefon

De häktade skall ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset, om inte denna rätt har begränsats på det sätt som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. I ordningsstadgan för ett fängelse kan meddelas de föreskrifter om tider för användning av telefon som är nödvändiga med hänsyn till verksamheten och ordningen i fängelset.

En häktad skall dessutom ges möjlighet att stå i telefonkontakt med sitt i 4 § avsedda ombud samt även i övrigt med personer utanför fängelset för att sköta ärenden som inte kan uträttas per brev eller genom besök.

För användningen av telefon kan ställas som villkor att den häktade uppger med vem han eller hon har för avsikt att stå i kontakt. Ett telefonsamtal kan avbrytas eller förvägras, om det är nödvändigt för att förhindra ett brott eller upprätthålla ordningen i fängelset eller om samtalet äventyrar syftet med häktningen.

Kostnadsfri användning av telefon kan tillåtas för skötseln av nödvändiga ärenden eller av andra särskilda skäl.

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En häktads telefonsamtal får avlyssnas, om det är nödvändigt för att förhindra eller utreda ett brott, säkerställa syftet med häktningen eller ordningen i fängelset eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet.

Ett telefonsamtal kan spelas in, om det vid avlyssningen framgår att telefonsamtalet kan innehålla planer eller uppgifter som gäller

1) ett brott för vilket det strängaste föreskrivna straffet är minst ett års fängelse eller ett straffbart försök till ett sådant brott, eller

2) straffbart bruk av narkotika.

Den häktade och den som den häktade står i telefonkontakt med skall underrättas om avlyssningen och möjligheten till inspelning av samtalet innan avlyssningen inleds. Bestämmelser om lämnandet av uppgifter, dokumentation eller inspelningar som gäller innehållet i telefonsamtalet till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet finns i 16 kap. 1 § 9 punkten.

Samtal mellan den häktade och de tillsynsmyndigheter som avses i 3 § eller ett ombud som avses i 4 § får inte avlyssnas eller spelas in. Om det vid avlyssningen av ett telefonsamtal framgår att det gäller en kontakt mellan den häktade och en person som avses ovan, skall avlyssningen avbrytas och inspelningen utplånas.

8 §

Förfarande vid granskning och kvarhållande

Beslut om läsning, kopiering och kvarhållande av brev, andra postförsändelser eller meddelanden samt om avlyssning och inspelning av telefonsamtal skall vara skriftliga.

9 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om granskning av brev och andra postförsändelser.

En säkerhetsansvarig beslutar om läsning, kvarhållande och i 2 § 2 mom. avsedd kopiering av brev, andra postförsändelser eller meddelanden samt om avlyssning och inspelning av telefonsamtal.

10 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om förfarandet vid granskning, läsning, kopiering och kvarhållande av brev samt om avlyssning och inspelning av telefonsamtal utfärdas genom förordning av statsrådet.

9 kap.

Besök och andra kontakter utanför fängelset

1 §

Besök

De häktade har rätt att under behövlig övervakning ta emot besökare vid tidpunkter som reserverats för besök så ofta det är möjligt utan att ordningen och verksamheten i fängelset störs, om inte denna rätt begränsats enligt 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen. Besök kan tillåtas även vid andra tillfällen än vid de tidpunkter som reserverats för besök, om det är nödvändigt med hänsyn till den häktades kontakter eller av något annat särskilt skäl. Bestämmelser om granskning av den som kommit för att besöka en häktad (*besökare*) finns i 12 kap.

Besök hos den häktade skall övervakas på behövligt sätt. Besök kan även övervakas med videoutrustning. I fråga om förvaring och utplåning av upptagningar som uppkommit vid övervakningen iaktas bestämmelserna om besökarregister i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff.

2 §

Oövervakade besök

Besök av nära anhöriga till häktade, andra närstående och ett ombud som avses i 8 kap. 4 § samt, om det finns skäl för det, även av andra kan tillåtas utan övervakning (*oövervakat besök*), om det är motiverat med hänsyn till bevarandet av den häktades kontakter, skötseln av rättsliga angelägenheter eller av någon annan motsvarande orsak och om besöket inte stör ordningen eller verksamheten i fängelset. För besök av andra än en tillsynsmyndighet som avses i 8 kap. 3 § och ett ombud som avses i 8 kap. 4 § kan ställas som villkor att den häktade samtycker till kontroll av drogpåverkan enligt 11 kap. 7 § 3 mom.

Bestämmelser om granskning av häktade i samband med oövervakade besök finns i 11 kap. 4 §.

3 §

Förvägran av besök och besök under särskilt övervakade förhållanden

Ett besök kan förvägras, om

1) besökaren inte kan legitimera sig på ett tillförlitligt sätt,

2) besökaren vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll enligt 12 kap. 2 § eller kroppsvisitation enligt 12 kap. 3 §, eller

3) det finns grundad anledning att misstänka att besöket medför fara för ordningen eller säkerheten i fängelset eller den häktades eller någon annans säkerhet.

Besök kan dock ordnas under särskilt övervakade förhållanden (*besök under särskilt övervakade förhållanden*), om den fara som avses i 1 mom. kan avvärras på detta sätt.

4 §

Mottagning och granskning av varor

I samband med besök kan de häktade tillåtas ta emot en rimlig mängd varor eller föremål som det enligt 5 kap. 1 § 1 och 2 mom. är tillåtet att inneha i ett fängelse. Närmare föreskrifter om mängden och arten av egendom som kan tas emot meddelas i fängelsens ordningsstadga, om vilken föreskrivs i 10 kap. 1 §.

De varor som besökare medför skall granskas innan de överlämnas till den häktade.

5 §

Besöksförbud

Om en besökare har konstaterats medföra eller försöka medföra narkotika eller sådana föremål eller ämnen som avses i 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom., eller äventyra säkerheten eller allvarligt störa ordningen i fängelset, kan besökaren meddelas ett med hänsyn till omständigheterna skäligt, högst sex månaders, förbud att besöka fängelset (*besöksförbud*). Ett besöksförbud kan förlängas, om det fortfarande är nödvändigt för att förhindra den verksamhet som ligger till grund för förbu-

det.

Ett besöksförbud kan omfatta ett förbud att träffa en viss häktad eller vissa häktade eller ett förbud mot tillträde till ett visst fängelse eller vissa fängelser.

Besöksförbud får inte meddelas nära anhöriga, andra närstående eller den häktades i 8 kap. 4 § avsedda ombud, och inte heller när ett besök kan ordnas på det sätt som avses i 3 § 2 mom. så att ordningen i fängelset inte äventyras.

Beslut om besöksförbud skall vara skriftliga. Innan ett besöksförbud meddelas, skall besökaren och den häktade i mån av möjlighet höras.

6 §

Kontakter med massmedier

Om en häktad intervjuas eller fotograferas i fängelset, skall bestämmelserna om besök och besökare i detta kapitel iakttagas i tillämpliga delar. Om en företrädare för ett massmedium vill intervjua en häktad, skall den häktade tillfrågas om han eller hon vill intervjuas.

7 §

Kontakter med en beskickning

Utländska häktade har rätt att stå i kontakt med en diplomatisk beskickning eller ett konsulat som företräder hemlandet, om inte kontakterna begränsats på de grunder som avses i 1 kap. 18 b § i tvångsmedelslagen.

Försändelser som en häktad adresserat till en diplomatisk beskickning eller ett konsulat skall vidarebefordras utan dröjsmål.

8 §

Privata samtal

En häktad skall i mån av möjlighet ges tillfälle till privata samtal om personliga frågor med företrädare för en församling, en organisation som utför fängelsearbete eller någon annan motsvarande institution.

9 §

Permission av synnerligen viktigt skäl

En häktad kan beviljas tillstånd att under behövlig bevakning för en kort tid avlägsna sig från fängelset för att på finskt territorium besöka en svårt sjuk nära anhörig eller annan närstående eller för att närvara vid en nära anhörigs eller närståendes begravning eller av något annat motsvarande synnerligen viktigt skäl.

10 §

Beslutanderätt

Fängelsedirektören beslutar om besöksförbud och om permission. En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om besök under särskilt övervakade förhållanden och förvägran av besök. Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad sällsättnings- eller säkerhetsansvarig beslutar om oövervakade besök.

11 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om permission, besöksförbud och innehållet i det utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare föreskrifter om hur besöken skall ordnas utfärdas av Brottspåföljdsverket.

V AVDELNINGEN

DISCIPLIN, ÖVERVAKNING OCH
GRANSKNING

10 kap.

Ordningen och disciplinen i ett fängelse

1 §

Ordningsstadgan för ett fängelse

Ett fängelse skall ha en ordningsstadga som

innehåller bestämmelser som kompletterar denna lag och de föreskrifter som meddelats med stöd av den och som gäller vistelse på fängelseområdet, låsning av lokalerna, avdelningar, hur besök, telefonkontakter och fritidsverksamhet skall ordnas, innehav av egendom samt andra motsvarande enskilda omständigheter som hänför sig till upprätthållandet av ordningen i fängelset och ordnandet av sysselsättningen.

2 §

De häktades uppförande

En häktad skall iaktta fängelsets ordningsstadga samt fängelsepersonalens uppmaningar och befallningar. En häktad skall uppträda sakligt mot fängelsepersonalen samt övriga intagna och andra personer.

3 §

Ordningsförseelser

En häktad kan påföras disciplinstraff, om han eller hon gör sig skyldig till en *ordningsförseelse*. Ordningsförseelser är att

1) i ett fängelse eller annars under uppsikt av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet göra sig skyldig till ett brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter,

2) utan tillstånd avlägsna sig från en hälsovårdsanstalt,

3) bryta mot bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter som med stöd av lagen utfärdats genom förordning av statsrådet eller mot föreskrifter som preciserar dessa och som meddelats av Brottspåföljdsverket,

4) bryta mot fängelsets i 1 § avsedda ordningsstadga, och

5) låta bli att följa en uppmaning eller befallning som en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet har givit inom ramen för sin behörighet i syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset.

Disciplinstraff får inte påföras för brott som fängelsedirektören anmält till polisen.

4 §

Disciplinstraff för häktade

Om en tillrättavisning inte anses vara en tillräcklig påföljd, kan den häktade disciplinärt bestraffas med

- 1) *varning*,
- 2) begränsning av deltagande i fritidsverksamhet, användning av pengar eller andra betalningsmedel eller innehav av egendom för högst trettio dygn (*förlust av rättigheter*), eller
- 3) placering i enrum för högst fjorton dygn (*straff i enrum*).

Förlusten av rättigheter får inte hindra den häktade att upprätthålla kontakter utanför fängelset.

5 §

Gemensamt disciplinstraff

Om en häktad har gjort sig skyldig till två eller flera förseelser, skall ett gemensamt disciplinstraff påföras för förseelserna.

Om det sedan ett disciplinstraff påförts visar sig att den häktade innan straffet påfördes begått någon annan ordningsförseelse, skall ett separat disciplinstraff påföras för denna förseelse, om inte det disciplinstraff som påfördes för den tidigare uppdagade förseelsen anses vara en tillräcklig påföljd.

6 §

Villkorligt disciplinstraff

Ett annat disciplinstraff än varning kan påföras villkorligt för en prøvotid om minst en och högst tre månader. Om den häktade inte begår någon ny förseelse under prøvotiden, förfaller disciplinstraffet.

Påförs ett disciplinstraff för en förseelse som begåtts under prøvotiden, skall det samtidigt beslutas om det tidigare disciplinstraffet skall verkställas.

7 §

Mätning av disciplinstraff

När beslut fattas om att påföra eller mäta ut disciplinstraff eller om huruvida ett disciplinstraff skall vara villkorligt, skall hänsyn tas till ordningsförseelsens art och hur allvarlig förseelsen är samt dess uppsåtlighet och planmässighet, den häktades tidigare ordningsförseelser, orsakerna till ordningsförseelsen, om en anmärkningsvärt lång tid har förflutit sedan ordningsförseelsen begicks, den häktades försök att förhindra eller eliminera verkningarna av ordningsförseelsen, den häktades försök att främja utredningen av ordningsförseelsen, den häktades hälsotillstånd samt de säkerhetsåtgärder som vidtagits i fråga om den häktade på grund av förseelsen och andra följder av gärningen.

8 §

Straff i enrum

Straff i enrum omfattar begränsning av egendomsinnehav, kontakter, användning av bibliotek, möjligheter att ta del av radio- och televisionsprogram samt hobby- och fritidsverksamhet. Avvikelse från begränsningarna kan göras, om det är motiverat med hänsyn till den häktades förhållanden. Den häktades rätt till besök och vistelse utomhus kan begränsas endast om besöken eller utomhusvistelsen äventyrar den häktades egen eller någon annans säkerhet.

Om den häktade utan avbrott befunnit sig fjorton dygn i enrum, får ett nytt straff i enrum inte verkställas förrän sju dygn har förflutit från det att det tidigare straffet upphörde.

En läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt underrättas om placering i enrum. Om en häktad åläggs straff i enrum för över sju dygn, skall hälsovårdspersonalen höras. Om verkställigheten äventyrar den häktades hälsa, skall den uppskjutas eller den verkställighet som redan inletts avbrytas.

9 §

Utredning av ordningsförseelser

Ordningsförseelser skall utredas utan dröjsmål. Efter att en ordningsförseelse ägt rum, skall en opartisk och objektiv utredning genomföras, varvid förseelsen utreds på det sätt som dess art och allvarlighetsgrad kräver.

De som har del i saken och vid behov även andra personer skall höras. Utredningen skall genomföras så att ingen blir grundlöst miss-tänkt.

I samband med utredningen av en ordningsförseelse skall ett grundat påstående av den häktade om att de anställda gjort sig skyldiga till eller varit delaktiga i ett brott överlämnas till en polismyndighet för undersökning.

10 §

Behandling av disciplinärenden och verkställighet av disciplinstraff

Disciplinärenden som gäller häktade skall behandlas utan dröjsmål och disciplinstraff som påförts häktade skall verkställas utan dröjsmål och utan att onödig uppmärksamhet väcks.

En ordningsförseelse skall behandlas i det fängelse i vilket den häktade är placerad. En ordningsförseelse som en häktad gjort sig skyldig till under en transport skall behandlas i det fängelse dit den häktade anländer.

11 §

Hörande av häktade

När en ordningsförseelse utreds, skall den häktade höras. Den häktade skall ges möjlighet att förbereda sitt försvar och presentera bevis till stöd för sin utredning. Bestämmelser om tolkning finns i 2 kap. 3 §.

12 §

Protokoll

Protokoll skall föras över utredning av ordningsförseelser och påförande av disciplinstraff.

13 §

När disciplinstraff förfaller

Om en häktad åtalas vid domstol för ett brott för vilket han eller hon påförts ett disciplinstraff, förfaller disciplinstraffet till den del det inte har verkställts.

14 §

Avskildhet vid utredning

Medan en förseelse som begåtts av en häktad utreds och beslutet om disciplinstraff inväntas, kan den häktade hållas avskild från övriga intagna, om det är nödvändigt för att bevara ordningen eller av andra särskilda skäl. Avskildheten får inte överskrida sju dygn.

Den tid under vilken den häktade har hållits avskild från övriga intagna skall beaktas som avdrag när disciplinstraffet påförs.

15 §

Påförande av disciplinstraff

Ett ärende som gäller disciplinstraff skall behandlas genom muntligt förfarande i närvaro av fängelsedirektören, en säkerhetsansvarig, den häktade och ett ojävigt vittne.

Den häktade skall ges tillfälle att lägga fram sin egen utredning samt bevis till stöd för den.

16 §

Beslutanderätt

Direktören för regionfängelset fastställer ordningsstadgan.

Fängelsedirektören beslutar om övervakning och låsning av fängelselokaler.

Fängelsedirektören beslutar om disciplintraff. Direktören beslutar också om huruvida ett brott överlämnas till polisen för utredning i stället för påförande av disciplintraff.

En säkerhetsansvarig beslutar om tillrättavisning och utredning av ordningsförseelser. En säkerhetsansvarig eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om avskildhet enligt 14 §.

I fråga om jäv tillämpas bestämmelserna i 16 § i förundersökningslagen (449/1987).

17 §

Ändringssökande och förbud mot verkställighet

Bestämmelser om de häktades rätt att söka ändring i disciplintraff som påförts dem och om hur ändringssökande påverkar verkställigheten av disciplintraff finns i 15 kap.

18 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om utredning och antecknande av ordningsförseelser utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare bestämmelser om verkställigheten av disciplintraff meddelas av Brottspåföljdsverket.

11 kap.

Granskning av fängelselokaler och häktade

1 §

Övervakningen i ett fängelse

De häktade och de lokaler som står till de häktades förfogande skall övervakas så som syftet med häktningen, ordningen i fängelset, förvaringssäkerheten i fängelset, förhindrandet av rymning eller olovligt avvikande från anstalten, de häktades och andras säkerhet samt förhindrandet av brott kräver.

I ett fängelse skall finnas sådana larmsystem och andra tekniska säkerhetssystem som säkerheten kräver.

2 §

Granskning av bostadsrum och egendom

De häktades bostadsrum och egendom som de innehar eller som finns på fängelseområdet kan granskas för upprätthållande av ordningen och säkerheten i fängelset eller utredning av misstänkta ordningsförseelser. Bestämmelser om innehav av bruksföremål, pengar och andra betalningsmedel samt annan egendom finns i 5 kap.

3 §

Säkerhetskontroll av häktade

En häktad får i ett fängelse, på fängelseområdet och under transport granskas för att tillgodose säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll av häktade*).

En häktad kan vid en säkerhetskontroll granskas med hjälp av en metalldetektor, någon annan teknisk anordning eller en tränad hund, ytlig undersökning av kläderna eller på något annat motsvarande sätt för att det skall kunna säkerställas att den häktade inte medför föremål eller ämnen

1) med vilka någons säkerhet kan äventyras eller ordningen i fängelset allvarligt hotas,

2) som särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom, eller

3) vars innehav har förbjudits i lag eller bestämmelser som har utfärdats med stöd av lag.

I det syfte som nämns i 1 mom. kan en häktad åläggas att byta kläder i närvaro av de anställda.

4 §

Kroppsvsitation

En häktad kan kroppsvisiteras, om

1) han eller hon misstänks för innehav av sådana otillåtna föremål eller ämnen som avses i 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom., eller

2) kroppsvisitationen är behövlig för att förebygga rymning eller olovligt avvikande från anstalten, för att avvärja en fara som hotar ordningen eller säkerheten i fängelset, för att utreda en misstänkt ordningsförseelse, med anledning av ankomst eller återkomst till fängelset eller i samband med oövervakade besök.

Kroppsvsitation omfattar undersökning av vad den häktade har i sina kläder eller annars bär på sig.

5 §

Specialgranskning

I ett fängelse, på en fängelseavdelning eller i något annat utrymme kan specialgranskning utföras, om det behövs för att avvärja en allvarlig fara som hotar ordningen och säkerheten i fängelset eller för att upptäcka sådana otillåtna föremål eller ämnen som avses i 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom.

När en specialgranskning utförs på en av-

delning eller i något annat utrymme i ett fängelse, får samtliga häktade som placerats på avdelningen eller som vistas i det undersökta utrymmet kroppsvisiteras.

6 §

Kroppsbesiktning

En häktad kan kroppsbesiktigas för utredning av ett brott, om han eller hon på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för straffbart bruk av narkotika.

En kroppsbesiktning omfattar granskning av kroppen, tagning av prov eller någon annan undersökning av kroppen.

Åtgärder som kräver medicinsk sakkunskap får endast vidtas av en läkare.

7 §

Kontroll av drogpåverkan

Om det finns skäl att misstänka att en häktad är påverkad av alkohol, något annat berusningsmedel eller dopningsmedel, kan han eller hon åläggas att lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

Om berusningen av yttre tecken att döma är uppenbar, skall prov inte fordras, om inte den häktade kräver det.

För oövervakade besök kan ställas som villkor att den häktade på begäran lämnar urin-, saliv- eller utandningsprov.

Det kan bestämmas att blodprov skall tas på en häktad som utan giltig orsak vägrar att lämna urin-, saliv- eller utandningsprov.

8 §

Avskild förvaring av egendom

Om en fångvårdsmyndighet har orsak att betvivla det lagliga ursprunget till pengar och andra betalningsmedel eller någon annan egendom, kan egendomen tas i avskilt förvar till polisens fattat beslut om saken. Bestäm-

melser om polisanmälan finns i 16 kap. 1 § 9 punkten.

9 §

Förfarande och protokoll

Kroppsvisitation skall utföras i närvaro av ett vittne. Om kroppsvisitationen kräver att den frihetsberövade skall klå av sig, skall den som utför visitationen och den som är vittne vara av samma kön som den visiterade. När den häktade befinner sig utanför fängelset under direkt bevakning av en tjänsteman vid Fångvårdsväsendet, får kroppsvisitation dock utföras utan närvaro av ett vittne, om saken inte tål uppskov.

Om kroppsbesiktning utförs av någon som inte hör till hälsovårdspersonalen, skall ett vittne vara närvarande. Bestämmelserna i 5 kap. 12 § 3 och 4 mom. i tvångsmedelslagen skall i övrigt iakttas vid utförande av kroppsbesiktning.

Ett beslut om kroppsbesiktning och specialgranskning skall vara skriftlig. Den häktade skall underrättas om grunden för åtgärden.

Protokoll, vars närmare innehåll anges genom förordning av statsrådet, skall föras över kroppsvisitation, kroppsbesiktning och specialgranskning. Observationer om berusning och säkerhetskontroll under transport skall antecknas på en blankett enligt ett formulär som fastställts av Brottsförhållningsverket.

10 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om säkerhetskontroll av häktade, kroppsvisitation och kontroll av drogpåverkan.

Fängelsedirektören eller en av direktören förordnad säkerhetsansvarig beslutar om specialgranskning. Brottsförhållningsverket har i enskilda fall rätt att besluta om specialgranskning.

Fängelsedirektören beslutar om kroppsbesiktning.

12 kap.

Granskning av andra personer

1 §

Tillträde till ett fängelse

Ingen får ges tillträde till ett fängelse utan behörigt tillstånd eller skäl.

För tillträde till ett fängelse kan ställas som villkor att ytterkläder och medförda föremål skall lämnas i förvar i fängelset på det sätt som fängelset bestämmer. För att någon skall få tillträde till fängelset och få röra sig på fängelseområdet kan också ställas som villkor att personen i fråga legitimerar sig. För att någon skall få röra sig på området kan också ställas andra villkor som behövs för upprätthållandet av ordningen eller säkerheten.

Tillträde till fängelset kan förvägras eller vistelse på fängelseområdet förbjudas den som inte iakttar ett åläggande eller villkor som meddelats honom eller henne enligt 2 mom. eller vägrar att genomgå den säkerhetskontroll som avses i 2 §. Den som på grund av berusning, hotfullt beteende eller av någon annan motsvarande anledning kan äventyra ordningen eller säkerheten i fängelset får inte heller beviljas tillträde till fängelset. När det gäller förvägran av tillträde för besökare iakttas dessutom bestämmelserna i 9 kap. 3 §.

2 §

Säkerhetskontroll på fängelseområdet

En person kan i fängelset och på fängelseområdet granskas för att upprätthålla säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll*).

Vid en säkerhetskontroll kan den som anländer till ett fängelse eller befinner sig i fängelset eller på fängelseområdet, de föremål som han eller hon medför och det fort-

skaffningsmedel som han eller hon använder och som befinner sig på fängelseområdet granskas med hjälp av en metalldetektor, någon annan teknisk anordning eller en tränad hund, ytlig undersökning av kläderna eller på något annat motsvarande sätt för att det skall kunna säkerställas att personen inte medför föremål eller ämnen

1) med vilka någons säkerhet eller ordningen i fängelset kan äventyras,

2) som särskilt lämpar sig för skadegörelse på egendom, eller

3) vars innehav har förbjudits i lag eller bestämmelser som utfärdats med stöd av lag.

I det syfte som nämns i 1 mom. kan personen i fråga åläggas att överlämna den medförda egendomen till granskning, om granskningen inte kan utföras på det sätt som avses i 2 mom.

3 §

Kroppsvisitation av besökare

Om det finns grundad anledning till misstanke om försök att överlämna ämnen eller föremål som avses i 2 § 2 mom. vid ett besök hos en häktad, kan som villkor för besöket ställas att besökaren underkastar sig kroppsvisitation.

Om besökaren vägrar underkasta sig kroppsvisitation, skall bestämmelserna i 9 kap. 3 § iakttas.

Kroppsvisitation omfattar undersökning av vad besökaren har i sina kläder eller annars bär på sig.

4 §

Rätt att frånta personer föremål och ämnen

En tjänsteman som utför styrnings- och övervakningsuppgifter och som utför säkerhetskontroll eller kroppsvisitation har rätt att frånta en person föremål eller ämnen som avses i 2 § 2 mom. och som påträffats vid granskning eller annars.

Föremål och ämnen som fråntagits någon skall överlämnas till polisen eller, om det inte finns något hinder för det enligt lag, återlämnas

nas till den granskade när han eller hon avlägsnar sig från fängelset.

5 §

Rätt att avlägsna personer från fängelseområdet

Den som vägrar underkasta sig säkerhetskontroll eller inte iakttar en uppmaning att avlägsna sig från fängelset enligt 1 § 3 mom. eller 9 kap. 3 §, kan avlägsnas från fängelset eller fängelseområdet.

Den som avlägsnas skall underrättas om grunden för åtgärden.

6 §

Gripande och hållande i förvar

Fängelsedirektören, en säkerhetsansvarig, en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen samt en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter har rätt att gripa den som befinner sig i fängelset eller på dess område, om gripandet är nödvändigt för att avvärja en fara som hotar en person eller egendom eller för att förhindra eller utreda ett brott.

Om den gripne inte utan dröjsmål kan överlämnas till polisen, kan han eller hon enligt anvisningar av polisen hållas i förvar tills polisen anländer till platsen, dock högst fyra timmar.

Beslut om hållande i förvar skall vara skriftligt. Den som grips eller hålls i förvar skall underrättas om grunden för åtgärden.

7 §

Förfarande och protokoll

Säkerhetskontroll och kroppsvisitation skall utföras finkänsligt. Granskningen får inte orsaka onödigt olägenhet för den granskade eller skada på egendom.

Den granskade skall underrättas om grunden för granskningen. Vid kroppsvisitation skall ett vittne vara närvarande. Om kropps-

visitationen kräver att den granskade klär av sig, skall den utföras i ett avskilt rum, och den som utför visitationen och den som är vittne skall vara av samma kön som den visiterade.

Protokoll skall föras över kroppsvisitation.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter bland fångarna beslutar om säkerhetskontroll och förvägran av tillträde till fängelset.

En tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen beslutar om kroppsvisitation av besökare och om avlägsnande av besökare från fängelset. Fängelsedirektören beslutar om att gripna skall hållas i förvar.

9 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om protokoll över kroppsvisitation samt registrering av beslut om avlägsnande från området, gripande och tagande i förvar utfärdas genom förordning av statsrådet.

13 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

1 §

Säkerhetsåtgärder

Säkerhetsåtgärder är i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel begränsning av kontakter, beläggande med fängsel, observation, observation i isolering samt avskildhet.

I stället för säkerhetsåtgärder skall i första hand andra medel än sådana som begränsar friheten användas för att lugna den häktade

eller för att förhindra ett brott eller en händelse som orsakar fara.

Bestämmelser om begränsning av de häktades kontakter finns i tvångsmedelslagen

2 §

Beläggande med fängsel

En häktad får beläggas med fängsel, om det är nödvändigt för att

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) betvinga sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra den häktades eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Beläggande med fängsel får inte fortgå längre än nödvändigt. Om den häktade beläggs med fängsel med stöd av 1 mom. 2 punkten, skall i mån av möjlighet en läkare höras. När den häktade skall höras inför domstol, skall fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer annorlunda. Fängslen skall avlägsnas, om det är nödvändigt för att vidta en medicinsk åtgärd.

3 §

Observation

En häktad får ställas under observation, om det är nödvändigt för att

- 1) iaktta hälsotillståndet hos och trygga säkerheten för den häktade på grund av berusning eller abstinenssymtom efter användning av berusningsmedel,
- 2) förhindra självmord eller självdestruktivt beteende, eller
- 3) betvinga sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra den häktades eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom.

En tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall utan dröjsmål underrättas om att en häktad har ställts under observation. En

läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt undersöka den häktades hälsotillstånd. Den häktade skall noggrant iakttas genom teknisk övervakning och på något annat sätt.

Observationen får inte fortgå längre än nödvändigt och inte överskrida sju dygn. Observationen får dock fortgå, om det är nödvändigt av skäl som avses i 1 mom. 1 punkten. Observationen skall omprövas minst var sjunde dag.

4 §

Observation i isolering

En häktad får ställas under observation i isolering, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon under vistelsen i fängelset eller vid ankomsten till fängelset har berusningsmedel eller andra otillåtna ämnen eller föremål som avses i 5 kap. 1 § 1 eller 2 mom. i sin kropp.

Observation i isolering får fortgå tills berusningsmedlen eller de andra otillåtna ämnena eller föremålen har avlägsnats från den häktades kropp eller tills det annars inte längre finns skäl till isolering. Observation i isolering får dock inte fortgå längre än sju dygn. Om observation i isolering äventyrar den häktades hälsa, skall den avbrytas. Om det vid kroppsbesiktning har upptäckts att den häktade har föremål eller ämnen som avses i 1 mom. i kroppen, får tiden för observation i isolering förlängas också efter den maximala tiden av sju dygn, dock med ytterligare högst sju dygn.

En tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall utan dröjsmål underrättas om att en fånge har ställts under observation i isolering. En läkare eller någon annan tjänsteman som hör till hälsovårdspersonalen skall så snart som möjligt undersöka den häktades hälsotillstånd. Den häktade skall noggrant iakttas genom teknisk övervakning eller på något annat sätt.

5 §

Avskildhet

En häktad får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt

1) för att förhindra att den häktade allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,

2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,

3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1—4 § strafflagen eller

4) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1—3 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen i fängelset.

Rättigheterna för den som hålls i avskildhet får inte begränsas utöver vad som oundvikligen följer av avskildheten. Den häktade och hans eller hennes hälsotillstånd skall noggrant följas.

Avskildhet får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om avskildhet skall omprövas minst var trettionde dag.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Fångvårdsväsendet har vid utförande av tjänsteuppdrag i ett fängelse, på dess område och i dess omedelbara närhet, under fångtransport samt i sysselsättning som övervakas av Fångvårdsväsendet rätt att använda maktmedel

1) för att förhindra att en häktad rymmer eller olovligt avviker, för att bryta motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i 11 och 13 kap.,

2) för att förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt att gripa och hålla personer i förvar enligt 12 kap., samt

3) för att förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.

Maktmedlen skall vara behövliga och försvarliga med hänsyn till omständigheterna. När försvarligheten bedöms, skall hänsyn tas till hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är, de resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Redskap för bruk av maktmedel får endast användas av en tjänsteman som fått lämplig utbildning.

Den som på begäran eller med samtycke av en tjänsteman som avses i 1 mom. bistår denne vid en tjänsteförrättning som avses i momentet har rätt att under tjänstemannens ledning använda de nödvändiga maktmedel som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarliga.

7 §

Förfarandet

Ett beslut om att ställa en häktad under observation i isolering och om avskildhet för en häktad skall vara skriftligt. När ett beslut om avskildhet fattas, skall den häktade höras. Den häktade skall underrättas om grunderna för åtgärden.

När beslut om beläggande med fängsel enligt 2 § 1 mom. 2 eller 3 punkten, användning av maktmedel eller ställande under observation i isolering fattas, skall orsaken till och varaktigheten av åtgärden antecknas.

8 §

Beslutanderätt

Beslut om beläggande med fängsel skall fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen eller, om saken inte tål uppskov, av en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter. Beslut om ställande under observation och observation i isolering skall fattas av en säkerhetsansvarig

eller, om saken inte tål uppskov, av en tjänsteman i chefsuppgifter inom övervakningen. Beslut om avskildhet fattas av fängelsedirektören.

9 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställighet av observation, observation i isolering och avskildhet samt om maktmedelsredskap, fängslen och antecknande av beslut som avses i 8 § utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om utbildning i hur säkerhetsåtgärder skall vidtas samt hur maktmedel och maktmedelsredskap skall användas meddelas av Brottsföljverket.

VI AVDELNINGEN

ÖVRIGA BESTÄMMELSER

14 kap.

Transport av häktade

1 §

Transportmedel

Transportmedel som är lämpliga för ändamålet och utrustade med behövliga säkerhetsanordningar skall användas vid transport.

Den häktade skall ha möjlighet att utan omotiverat dröjsmål få kontakt med den myndighetsperson som övervakar transporten.

2 §

Tiden för transport

Transport av häktade skall skötas utan omotiverat dröjsmål.

Transporten skall skötas så att transporttiden inte blir oskäligt lång med hänsyn till orsaken till transporten, transportsträckan och

den transporterades hälsotillstånd.

3 §

Avskildhet vid transport

Om ett allmänt fortskaffningsmedel används vid transport, skall den som transporteras om möjligt hållas avskild från andra päsagerare. En häktad som inte fyllt 18 år skall hållas avskild från vuxna häktade och fångar, om det inte står i hans eller hennes intresse att man handlar annorlunda.

Transporter skall om möjligt ordnas så att de inte väcker uppmärksamhet.

4 §

Behandlingen av de häktade under transport

Bestämmelserna i denna lag skall i tillämpliga delar gälla behandlingen av de häktade under transport. De häktades rätt till vistelse utomhus, deltagande i sysselsättning eller fritidsverksamhet, rätt till innehav och användning av egendom samt rätt till besök och användning av telefon får under transporten begränsas, om det är särskilt svårt att tillgodose dessa rättigheter under transporten.

5 §

Ansvar för ordnande av transport

Bestämmelser om ansvar för ordnande av transport utfärdas separat.

15 kap.

Ändringssökande

1 §

Rättelseyrkande hos direktören för regionfängelset

Hos direktören för regionfängelset kan yrkande på rättelse av följande beslut anföras:

1) innehav av egendom enligt 5 kap. 1 § och användning av pengar och andra betalningsmedel enligt 4 § i samma kapitel,

2) kvarhållande av brev eller postförsändelser enligt 8 kap. 5 §,

3) besöksförbud enligt 9 kap. 5 § och permission av synnerligen viktigt skäl enligt 9 § i samma kapitel,

4) disciplinstraff för häktade enligt 10 kap. 4 § och

5) avskildhet enligt 13 kap. 5 §.

Den som besöker en häktad har rätt att yrka rättelse i ett beslut om besöksförbud enligt 1 mom. 3 punkten.

2 §

Förfarande vid ändringssökande

På sökande av ändring tillämpas i övrigt bestämmelserna i 20 kap. i fängelselagen om rättelseförfarande och besvär hos förvaltningsdomstolen.

16 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Tillämpning av fängelselagen

Vid verkställighet av häktning tillämpas på motsvarande sätt vad som föreskrivs om verkställighet av fängelse i följande bestämmelser i fängelselagen:

1) 1 kap. 4 § om regionfängelsernas uppgift och förhållandena i fängelser, 6, 8 och 9 § om befogenheter och behörighet, samt 11 § om handräckning,

2) 4 kap. 1 § 1 mom. om fängelser och 3 § om ersättning av resekostnader,

3) 5 kap. 1 § 1 mom. om avdelningar, dagordningen på en avdelning och 9 § 1 mom. om rätten att besluta om fastställandet av dagordningen på avdelningarna,

4) 7 kap. 1 § om bostadsrum,

5) 10 kap. 9 § om dödsfall,

6) 11 kap. 1 § om fritidsverksamhet, 3 § 1 mom. om ordnande av religiösa sammankomster och 4 § 1 mom. om bibliotek,

7) 13 kap. 7 § om besöksförbudsregister,

8) 14 kap. 11 § om rätten att besluta om permission samt

9) 19 kap. om anmälningar, lämnande av upplysningar och rätten att förtiga uppgifter.

2 §

Närmare bestämmelser om verkställighet

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag kan utfärdas genom förordning av statsrådet.

17 kap.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20
Genom denna lag upphävs lagen av den 19
juli 1974 om rannsakningsfängelse
(615/1974) jämte ändringar.

2 §

Övergångsbestämmelser

På verkställighet av ett beslut som gäller behandlingen av en häktad tillämpas de bestämmelser som gällde när beslutet fattades. Bestämmelserna i denna lag skall dock tillämpas, om ärendet tas upp till ny behandling på grund av överträdelse av villkor, förändrade förutsättningar, den tidsfrist som ställs i lagen eller av någon annan motsvarande anledning.

Bestämmelserna om placering av häktade i denna lag skall tillämpas när en domstol beslutar om häktning eller fortsatt häktning efter att lagen har trätt i kraft. Bestämmelserna om disciplinstraff tillämpas på ordningsförelser som har begåtts efter att lagen har trätt i kraft. Bestämmelserna om ändringssökande tillämpas när ändring söks i beslut som fattats efter att denna lag har trätt i kraft.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

3.

Lag**om ändring av tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 6 kap. 4 § 4 mom.,
ändras 1 kap. 28 § 1 mom., sådant det lyder i lag 213/1995, samt
fogas till 1 kap. en ny 18 b § som följer:

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning

18 b §

Begränsning av kontakter

Medan förundersökning pågår, kan den häktades kontakter med någon annan person begränsas, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna äventyrar syftet med häktningen. Kontakterna kan också begränsas medan åtalsprövningen och rättegången pågår, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna allvarligt äventyrar syftet med häktningen.

Kontakter med det ombud som avses i 8 kap. 4 § i häktningsslagen (/) får inte begränsas. Kontakter med nära anhöriga, andra närstående eller den beskickning som avses i 9 kap. 7 § i häktningsslagen får begränsas endast av särskilt vägande skäl som hänför sig till utredning av brott.

Begränsning av kontakter kan omfatta begränsning av brevväxling, användning av telefon, besök eller andra kontakter utanför fängelset eller av samvaro med en viss häktad eller vissa häktade eller med en viss fånge eller vissa fångar. Kontakterna får inte begränsas i större utsträckning eller längre än nödvändigt.

Den domstol som beslutar om häktning skall på förslag av den som framställt häktningssyrkandet, åklagaren eller fängelsedirektören besluta om begränsning av kontakter. Beslut om temporär begränsning av kontakter kan på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman också fattas av fängelsedirektören eller, om den häktade har placerats i en förvaringslokal hos polisen, av den anhållningsberättigade tjänstemannen. Begränsningen av kontakter och dess grunder skall omprövas i samband med den nya behandling av häktningssårendet som avses i 1 kap. 22 §.

Bestämmelserna om begränsning av kontakter för häktade i 1—4 mom. skall på motsvarande sätt tillämpas på begränsning av kontakter för anhållna och gripna.

28 §

Behandling av häktade, anhållna och gripna

Bestämmelser om behandlingen av häktade, anhållna och gripna i fängelse eller annan anstalt finns i häktningsslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag**om ändring av 92 § i inkomstskattelagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i inkomstskattelagen av den 30 december 1992 (1535/1992) 92 § 21 punkten som
 följer:

92 §	21) sysselsättnings- eller brukspenning som betalas till fångar som avtjänar straff eller till häktade,
<i>Skattefria sociala förmåner</i>	_____
Skattepliktig inkomst är inte _____	Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag**om ändring av 14 § i folkhälsolagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i folkhälsolagen av den 28 januari 1972 (66/1972) 14 § 2 mom., sådant det lyder i
 lag 367/1999, som följer:

14 §	ning av levande personer i de fall som avses i 16 kap. 6 § i fängelselagen (/) och 11 kap. 6 § i häktningsslagen (/). Kommunen är också skyldig att förordna en läkare vid en hälsovårdscentral att tjänstgöra som läkare vid undersökning av värnpliktiga då upp- bådsmyndigheterna anhallit om detta hos det organ som avses i 6 § 1 mom.
En kommun är skyldig att förordna en lä- kare vid en hälsovårdscentral att ge polisen handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning när det gäller klinisk under- sökning av levande personer och yttre be- siktning av avlidna. Kommunen är dessutom skyldig att förordna en läkare vid hälsovård- central att ge fångvårds myndigheterna hand- räckning för utförande av rättsmedicinsk un- dersökning när det gäller klinisk undersök-	_____
	Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag**om ändring av 37 § i lagen om verkställighet av böter**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 9 augusti 2002 om verkställighet av böter (672/2002) 37 § 1 mom.
 som följer:

37 §

Uppskov med verkställigheten av ett förvandringsstraff

Utmätningsmannen skall före verkställigheten fråga den som dömts till förvandringsstraff om han eller hon fullgör sin värnplikt, deltar i reservens repetitionsövningar eller fullgör vapenfri tjänst eller civiltjänst, om

han eller hon har beviljats skuldsanering enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner, om han eller hon genomgår vård eller är intagen i en anstalt som avses i 2 kap. 9 § fängelselagen (/) eller under de senaste tre månaderna har varit intagen i en sådan anstalt.

— — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag**om ändring av 5 b § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 16 januari 1987 om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 236/2001, som följer:

5 b §

Bestämmelserna om häktning i tvångsmedslagen (450/1987) och i häktningslagen

(/) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag**om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 20 juni 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 237/2001, som följer:

_____ 5 b § _____ Bestämmelserna om häktning och i tvångsmedelslagen (450/1987) och i häkt-	ningslagen (/) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar. _____ Denna lag träder i kraft den 20 .
---	--

9.

Lag**om ändring av 9 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevisställe i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 20 februari 2004 om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevisställe i brottmål (150/2004) 9 § 3 mom. som följer:

_____ 9 § _____ <i>Vissa bestämmelser om förfarande</i> _____ Den som har överförts till eller som transporterats via Finland skall hållas i förvar, om inte den främmande stat från vilken den som saken gäller har överförts begär att han eller	hon skall frigges. När någon hålls i förvar skall bestämmelserna i häktningslagen (/) och i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (/) iaktas i tillämpliga delar. _____ _____ Denna lag träder i kraft den 20 .
---	--

10.**Lag****om ändring av 45 kap. 26 a § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 45 kap. 26 a § 3 mom., sådant det
 lyder i lag 515/2003, som följer:

45 kap.

Om militära brott

26 a §

Användning av maktmedel

Om en krigsfånge flyr har den som har till
 uppgift att förhindra flykten rätt att använda
 de maktmedel som anges i 18 kap. 6 § fäng-
 elselagen (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.**Lag****om ändring av 10 § i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 24 maj 2002 om behandling av personuppgifter vid verkställighet av
 straff (422/2002) 10 § som följer:

10 §

Besöksförbudsregistret

För upprätthållande av ordningen och sä-
 kerheten i en anstalt förs ett besöksförbuds-
 register. Registret innehåller uppgifter om
 personer som har meddelats besöksförbud
 enligt 13 kap. 6 § fängelselagen (/) eller

9 kap. 5 § häktningsslagen (/). För re-
 gistret insamlas utöver uppgifter för speci-
 ficerings av den som meddelats besöksförbud
 även uppgifter om besöksförbudets innehåll
 och grund samt besöksförbudets giltighetstid.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag**om ändring av 6 § i lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 26 juli 1993 om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer (701/1993) 6 § 1 mom. 23 punkten, sådan den lyder i lag 582/2001, som följer:

6 §	23) i besvärärenden enligt 20 kap. i fängelselagen (/) och 15 kap. i häktningsslagen (/).
<i>Avgiftsfria prestationer</i>	
Handläggningsavgifter enligt denna lag uppbärs inte	Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag**om upphävande av 1 § 2 mom. i lagen angående införande av äktenskapslagen**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §	2 §
Genom denna lag upphävs 1 § 2 mom. i lagen av den 13 juni 1929 angående införande av äktenskapslagen (235/1929).	Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 14 december 2004.

Republikens president

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

3.

Lag**om ändring av tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 6 kap. 4 § 4 mom.,
ändras 1 kap. 28 § 1 mom., sådant det lyder i lag 213/1995, samt
fogas till 1 kap. en ny 18 b § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning

18 b §

Begränsning av kontakter

Medan förundersökning pågår, kan den häktades kontakter med någon annan person begränsas, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna äventyrar syftet med häktningen. Kontakterna kan också begränsas medan åtalsprövningen och rättegången pågår, om det finns grundad anledning att misstänka att kontakterna allvarligt äventyrar syftet med häktningen.

Kontakter med det ombud som avses i 8 kap. 4 § i häktningsslagen får inte begränsas. Kontakter med nära anhöriga, andra närstående eller den beskickning som avses i 9 kap. 7 § i häktningsslagen får begränsas endast av särskilt vägande skäl som hänför sig till utredning av brott.

Begränsning av kontakter kan omfatta begränsningar av brevväxling, användning av telefon, besök eller andra kontakter utanför fängelset eller av samvaro med en viss häktad eller vissa häktade eller med en viss fånge eller vissa fångar. Kontakterna får inte begränsas i större utsträckning eller längre än nöd-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

vändigt.

Den domstol som beslutar om häktning skall på förslag av den som framställt häktningsyrkandet, åklagaren eller fängelsedirektören besluta om begränsning av kontakter. Beslut om temporär begränsning av kontakter kan på begäran av en anhållningsberättigad tjänsteman också fattas av fängelsedirektören eller, om den häktade har placerats i en förvaringslokal hos polisen, av den anhållningsberättigade tjänstemannen. Begränsningen av kontakter och dess grunder skall omprövas i samband med den nya behandling av häktningssärendet som avses i 1 kap. 22 §.

Bestämmelserna om begränsning av kontakter för häktade i 1—4 mom. skall på motsvarande sätt tillämpas på begränsning av kontakter för anhållna och gripna.

28 §

28 §

Behandling av häktade, anhållna och gripna

Behandling av häktade, anhållna och gripna

Om behandlingen av häktade, anhållna och gripna i fängelse eller annan anstalt stadgas i lagen om rannsakningsfängelse (615/1974).

Bestämmelser om behandlingen av häktade, anhållna och gripna i fängelse eller annan anstalt finns i häktningslagen (/) och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (/).

6 kap.

Andra tvångsmedel

4 §

Upptagande av signalement

Fångvårdsmyndigheterna får ta signalent (upphävs)
av den som är intagen i en straffanstalt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 92 § i inkomstskattelagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i inkomstskattelagen av den 30 december 1992 (1535/1992) 92 § 21 punkten som
följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

92 §

Skattefria sociala förmåner

Skattepliktig inkomst är inte

Skattepliktig inkomst är inte

21) arbets- eller brukspenning till fånge som
avtjänar straff eller är internerad i tvångsin-
rättning,

21) sysselsättnings- eller brukspenning som
betalas till fångar som avtjänar straff eller till
häktade,

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag**om ändring av 14 § i folkhälsolagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i folkhälsolagen av den 28 januari 1972 (66/1972) 14 § 2 mom., sådant det lyder i lag 367/1999, som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 §

En kommun är skyldig att förordna en läkare vid hälsovårdscentral att ge polisen handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning då det är fråga om klinisk undersökning av levande person och yttre besiktning av avliden. Kommunen är dessutom skyldig att förordna en läkare vid hälsovårdscentral att ge fångvårdsmyndigheterna handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning då det är fråga om klinisk undersökning av levande person i sådana fall som avses i 2 kap. 9 b § 2 mom. lagen om verkställighet av straff (39/1889) och 5 § 3 mom. lagen om rannsakningsfängelse (615/1974). Kommunen är också skyldig att förordna en läkare vid hälsovårdscentral att fungera som läkare vid undersökning av värnpliktiga då uppbådsmyndigheterna anhållit därom hos det organ som avses i 6 § 1 mom.

En kommun är skyldig att förordna en läkare vid *en* hälsovårdscentral att ge polisen handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning *när det gäller* klinisk undersökning av levande personer och yttre besiktning av avlidna. Kommunen är dessutom skyldig att förordna en läkare vid en hälsovårdscentral att ge fångvårdsmyndigheterna handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning *när det gäller* klinisk undersökning av levande personer i de fall som avses i 16 kap. 6 § fängelselagen (/) och 11 kap. 6 § häktningsslagen (/). Kommunen är också skyldig att förordna en läkare vid en hälsovårdscentral att *tjänstgöra* som läkare vid undersökning av värnpliktiga då uppbådsmyndigheterna anhållit *om detta* hos det organ som avses i 6 § 1 mom.

Denna lag träder i kraft den 20 . .

6.

Lag**om ändring av 37 § i lagen om verkställighet av böter**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i lagen av den 9 augusti 2002 om verkställighet av böter (672/2002) 37 § 1 mom.
 som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

37 §

37 §

*Uppskov med verkställigheten av ett förvand-
lingsstraff**Uppskov med verkställigheten av ett förvand-
lingsstraff*

Utmätningssmannen skall före verkställighe-
 ten fråga den som dömts till förvandlingsstraff
 om han fullgör sin värnplikt, deltar i reservens
 repetitionsövningar eller fullgör vapenfri
 tjänst eller civiltjänst, om han eller hon har
 beviljats skuldsanering enligt lagen om
 skuldsanering för privatpersoner, om han eller
 hon genomgår vård eller är intagen i en sådan
 anstalt som avses i 2 kap. 1 e § lagen om
 verkställighet av straff (39/1889) eller under
 de senaste tre månaderna har varit i en sådan
 anstalt.

Utmätningssmannen skall före verkställighe-
 ten fråga den som dömts till förvandlingsstraff
 om han eller hon fullgör sin värnplikt, deltar i
 reservens repetitionsövningar eller fullgör va-
 penfri tjänst eller civiltjänst, om han eller hon
 har beviljats skuldsanering enligt lagen om
 skuldsanering för privatpersoner, om han eller
 hon genomgår vård eller är intagen i en anstalt
 som avses i 2 kap. 9 § fängelselagen (/)
 eller under de senaste tre månaderna har varit
 intagen i en sådan anstalt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag**om ändring av 5 b § i lagen om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i lagen av den 16 januari 1987 om internationellt samarbete vid verkställighet av vissa straffrättsliga påföljder (21/1987) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 236/2001, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 b §

Om tagande och hållande i förvar gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om häktning och rannsakningsfängelse i tvångsmedelslagen och i lagen om rannsakningsfängelse (615/1974).

Bestämmelserna om häktning och rannsakningsfängelse i tvångsmedelslagen (450/1987) och i häktningslagen (/) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag**om ändring av 5 b § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna
vid verkställighet av domar i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 20 juni 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 5 b § 2 mom., sådant det lyder i lag 237/2001, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 b §

Om tagande och hållande i förvar gäller i tillämpliga delar vad som bestäms om häktning och rannsakningsfängelse i tvångsmedelslagen (450/1987) och i lagen om rannsakningsfängelse (615/1974).

Bestämmelserna om häktning och rannsakningsfängelse i tvångsmedelslagen (450/1987) och i *häktningsslagen* (/) skall i tillämpliga delar gälla om tagande och hållande i förvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag**om ändring av 9 § i lagen om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 20 februari 2004 om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i bevissyfte i brottmål (150/2004) 9 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Vissa bestämmelser om förfarande

En person som har överförts till eller som transporteras via Finland skall hållas i förvar, om inte den främmande stat från vilken personen har överförts begär att han eller hon skall frigges. Angående hållandet i förvar skall i tillämpliga delar iaktas vad som bestämts i lagen om rannsakningsfängelse (615/1974).

Den som har överförts till eller som transporteras via Finland skall hållas i förvar, om inte den främmande stat från vilken den som saken gäller har överförts begär att han eller hon skall frigges. När någon hålls i förvar skall bestämmelserna i häktningslagen (/) och i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (/) iaktas i tillämpliga delar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.**Lag****om ändring av 45 kap. 26 a § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 45 kap. 26 a § 3 mom., sådant det
 lyder i lag 515/2003, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

45 kap.

Om militära brott

26 a §

Användning av maktmedel

Om en krigsfånge flyr har den som har till
 uppgift att förhindra flykten rätt att använda
 sådana maktmedel som anges i 2 kap. 11 b §
 lagen om verkställighet av straff (39/1889)

Om en krigsfånge flyr har den som har till
 uppgift att förhindra flykten rätt att använda
 de maktmedel som anges i 18 kap. 6 § fängel-
 selagen (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 24 maj 2002 om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff 10 § som följer:

Gällande lydelse

10 §

Besöksförbudsregistret

För upprätthållande av anstaltsordningen och säkerheten förs ett besöksförbudsregister. Registret innehåller uppgifter om personer som har meddelats besöksförbud enligt 2 kap. 9a § lagen om lagen om verkställighet av straff (39/1889). För registret insamlas utöver uppgifter för specificering av den som meddelats besöksförbud även uppgifter om besöksförbudets innehåll och grund samt besöksförbudets giltighetstid.

Föreslagen lydelse

10 §

Besöksförbudsregistret

För upprätthållande av ordningen och säkerheten i en anstalt förs ett besöksförbudsregister. Registret innehåller uppgifter om personer som har meddelats besöksförbud enligt 13 kap. 6 § fängelselagen (/) eller 9 kap. 5 § häktningsslagen (/). I registret insamlas utöver uppgifter för specificering av de som meddelats besöksförbud även uppgifter om besöksförbudets innehåll och grund samt besöksförbudets giltighetstid.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag**om ändring av 6 § i lagen om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 26 juli 1993 om avgifter för domstolars och vissa justitieförvaltningsmyndigheters prestationer (701/1993) 6 § 1 mom. 23 punkten, sådan den lyder i lag 582/2001, som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

6 §

*Avgiftsfria prestationer**Avgiftsfria prestationer*

Handläggningsavgifter enligt denna lag
 uppbärs inte

Handläggningsavgifter enligt denna lag
 uppbärs inte

23) i besvärärenden enligt 7 kap. lagen om
 verkställighet av straff (39/1889).

23) i besvärärenden enligt 20 kap. i fängelselagen (/) och 15 kap. i häktningsslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .